

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE YAŞLILIK
SİGORTASININ GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI AÇISINDAN
ANALİZİ

Bülent OKUMUŞ
1340225004

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK

ISPARTA - 2020

DOKTORA TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

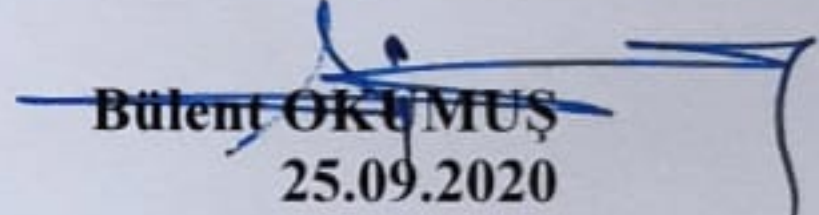

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “Türkiye Sosyal Güvenlik Sisteminde Yaşlılık Sigortasının Gelirin Yeniden Dağılımı Açısından Analizi” adlı tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Bülent OKUMUŞ
25.09.2020

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-SOYADI	Bülent OKUMUŞ
Öğrenci Numarası	1340225004
Enstitü Ana Bilim Dalı	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Programı	
Programın Türü	() Tezli Yüksek Lisans (X) Doktora
Danışmanın Unvanı, Adı-SOYADI	Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK
Tez Başlığı	Türkiye Sosyal Güvenlik Sisteminde Yaşlılık Sigortasının Gelirin Yeniden Dağılımı Açısından Analizi
Turnitin Ödev Numarası	1399159998

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 258 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 28/09/2020 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönergesinin 14 üncü maddesinde yer alan filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin benzerlik oranı;

Kaynakçalar hariç, alıntılar dahil, 10 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç;

% 11'dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

28/09/2020
Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK

İTHAF

Bu doktora tezi çalışmam da bana yardım elini daima uzatan başta tez danışmanım Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK Hocam' a ve emeği geçen ancak isimlerini burada tek tek yazamadığım arkadaşlarıma ve hocalarıma ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarken, meşakkatli bir yolculuk sonrasında tamamladığım bu çalışmayı; hayatım boyunca desteklerini benden esirgemeyen ve beni yetiştiren aileme, çalışmayı sabırla tamamlamamı bekleyen eşime ve bilimi sevmesinde ona yol gösterici olabileceği inancı ile oğlum Asil Mahmuthan OKUMUŞ' a armağan ediyorum.

ÖZET

Sosyal refah devletleri vatandaşlarını yoksulluktan kurtarabilmek ve onlara fırsat eşitliği sunabilmek için milli geliri yeniden dağıtmak gibi bazı temel görevleri üstlenmişlerdir. Devletlerin sosyal güvenlik sistemleri aracılığı ile günümüzde vatandaşlarına sağladığı en önemli güvence onlara yoksulluk sınırının üstünde bir yaşam sunabilmesidir. Bu durumun sağlanabilmesi ise gelirin yeniden dağılım mekanizmasının ülkede sağlıklı bir şekilde kurulabilmesine, işletilebilmesine ve sosyal güvenlik sistemleri ile entegre bir şekilde yürütülebilmesine bağlıdır.

Bu doktora tezinde üç ana amaç okuyucuya aktarılmak istenmektedir. Bunlardan ilki, sosyal güvenliğin gelirin yeniden dağılımı ile bir entegrasyon halinde olduğu ve onun yaşam alanında önemli bir rol üstlendiği fikri ile ilgilidir. İkinci amaç, sosyal güvenlik sistemlerinde finansman krizine neden olan faktörlerin aynı zamanda gelirin yeniden dağılımını da bozan faktörler olduğu ve buna karşı geliştirilen parametrik ve paradigmatik reformların gelirin yeniden dağılımına da yön verebilen reformlar olduğunun ortaya konulmasıdır. Üçüncü amaç ise Türkiye de yaşlılık sigortası ile sunulan yaşlılık aylıklarının gelirin yeniden dağılımı üzerine olan etkisinin açığa çıkarılmasıdır.

Bu tezin teori kısmında istatistiki verilerin de yardımı ile sosyal güvenlik, gelirin yeniden dağılımı ve yaşlılık sigortası konuları dünya genelindeki durumu çerçevesinde öncelikle açıklanmış hemen akabinde Türkiye’deki duruma yer verilerek okuyucuya karşılaştırma şansı tanınmıştır. Tezin araştırma bölümünde ise “hipotetik” bir yöntem kullanılarak Türkiye de yaşlılık sigortasının gelirin yeniden dağılımı açısından kuşaklararası, aynı kuşak içinde ve cinsiyetler arasında nasıl ve ne yönde bir etki oluşturduğunun analizi görece yeniden dağılım ölçüleride kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler geliştirilen hipotezler bağlamında değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar matematiksel bir kesinlik taşımamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Güvenlik, Yaşlılık Sigortası, Gelir Dağılımı, Gelirin Yeniden Dağılımı, Aylık Bağlama Oranı, Yaşlılık Aylığı, Yoksulluk

ABSTRACT

Social welfare states have undertaken basic tasks such as redistributing the national income of the country in order to save citizens from poverty and equality of opportunities. The most important assurance that states provide today to their citizens through social security systems is that they are able to offer them a life above the poverty line. The income redistribution mechanism can be established, operated in a healthy way and carried out in an integrated manner with social security systems.

In this doctoral thesis, the first main objectives is related to the idea that social security is integrated with income redistribution and that it plays an important role in the living space. The second aim is to reveal that the factors that cause the financial crisis in social security systems are also factors that disrupt the redistribution of income, and that the parametric and paradigmatic reforms developed against it are reforms that can direct the redistribution of income. The third aim is the removal of Turkey old-age pensions and disability insurance offered to open the effects on the redistribution of income.

The thesis research on the "hypothetical" intergenerational terms of redistribution of income in Turkey old-age insurance using a method, how in the same generation and in gender and relative analysis that create an effect in what direction was carried redistribution using the measurements. The data obtained were evaluated in the context of the developed hypotheses. The results obtained have no mathematical precision.

Key Words: Social Security, Old Age Insurance, Income Distribution, Redistribution of Income, Income Replacement Rate, Old Age Pension, Poverty

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
DOKTORA TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI.....	i
YEMİN METNİ	ii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	iii
İTHAF	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiv
GRAFİKLER DİZİNİ	xv
KISALTMALAR DİZİNİ	xviii
ÖNSÖZ.....	xx
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

GENEL OLARAK KAVRAMSAL ÇERÇEVE ve TEORİK YAKLAŞIM

1. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ ve GELİR DAĞILIMI ile İLGİLİ

KAVRAMLAR.....	8
1.1. Sosyal Devlet	9
1.2. Sosyal Dayanışma ve Adalet	10
1.3. Sosyal Güvenlik Kavramı.....	10
1.4. Yaşlılık Kavramı.....	12
1.4.1. Yaşlılık Sigortası	13
1.4.2. Yaşlılık Aylığı	13
1.5. Emeklilik Kavramı	14
1.6. Gelir Dağılımı ve Türleri.....	15
1.6.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı	17
1.6.2. Kişisel Gelir Dağılımı.....	17
1.6.3. Sektörsel Gelir Dağılımı	18
1.6.4. Bölgesel Gelir Dağılımı	18

1.7. Gelir Dağılımı Eşitsizliği.....	18
1.8. Yoksulluk.....	20
2. GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI.....	28
2.1. Devletin Organizasyon Yapısının Önemi.....	29
2.2. Gelirin Yeniden Dağılım Şekilleri.....	32
2.2.1. Gelirin Dikey Olarak Yeniden Dağılımı.....	32
2.2.2. Gelirin Yatay Olarak Yeniden Dağılımı.....	33
2.3. Gelirin Yeniden Dağılımının Amacı	34
2.4. Gelirin Yeniden Dağılımının Araçları	34
2.4.1. Sosyal Güvenlik Sistemleri.....	35
2.4.2. Maliye Politikaları	40
2.4.2.1. Vergiler	40
2.4.2.2. Kamu Harcamaları	41
2.4.3. Ücret Politikaları.....	49
2.4.4. Fiyat Politikaları	54
2.5. Gelirin Yeniden Dağılımı ve Adalet.....	55
2.6. Gelirin Yeniden Dağılımını Zorlaştıran Başlıca Faktörler	58
2.6.1. Demografik Dönüşüm	58
2.6.2. Yaşlı Bağımlılık Oranı.....	72
2.6.3. Kayıt Dışı İstihdam.....	76
2.6.4. Aktüeryal Denge	83

II. BÖLÜM

SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ VE GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI:

ENTEĞRE BİR PERSPEKTİF

1. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI	
YÖNTEMLERİ.....	88
1.1. Gönüllü Olarak Gelirin Yeniden Dağılımı Yöntemi	89
1.2. Yasal Düzenlemeler Yolu ile Gelirin Yeniden Dağılımı Yöntemi.....	89
1.3. Sosyal Sigorta Modeli ile Gelirin Yeniden Dağılımı Yöntemi	90
2. GELİRİN YENİDEN DAĞILIMININ SOSYAL GÜVENLİK	
SİSTEMİNDE GERÇEKLEŞME ŞEKİLLERİ.....	90
2.1. Kuşaklararası Gelirin Yeniden Dağılımı	91

2.2. Aynı Kuşak İçinde Gelirin Yeniden Dağılımı	95
2.3. Zamanlar Arasında Gelirin Yeniden Dağılımı	95
2.4. Cinsiyetler Arasında Gelirin Yeniden Dağılımı	96
2.5. Medeni Duruma Göre Gelirin Yeniden Dağılımı	98
3. GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI AÇISINDAN SOSYAL GÜVENLİK	
MODELLERİ.....	99
3.1. Sosyal Güvenlik Modelleri ve Gelirin Yeniden Dağılımı	99
3.1.1. Bismark Modeli	100
3.1.2. Beveridge Modeli	102
3.1.3. Karma Model	103
3.1.4. Hedefe Yönelik Model	105
3.1.5. Devlet Tarafından Bakılma Modeli	106
3.1.6. Özel Sigorta Modeli.....	107
3.2. Gelirin Yeniden Dağılımı Açısından Sosyal Güvenlik Modellerinin	
Değerlendirilmesi	107
4. GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI ve SOSYAL GÜVENLİK	
SİSTEMİNİN FİNANSMAN KAYNAKLARI	111
4.1. Primlerle Finansman.....	113
4.2. Prim Ödeyen Taraflar ve Primlerin Yansıtılması	118
4.2.1. İşçi Primleri	123
4.2.2. İşveren Primleri	124
4.2.3. Devlet Primleri Veya İştirakleri.....	126
4.2.4. Primlerin Yansıtılması	127
4.3. Vergilerle Finansman	127
5. GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI ve SOSYAL GÜVENLİK	
SİSTEMİNİN FİNANSMAN YÖNTEMLERİ	129
5.1. Dağıtım Yöntemi	134
5.2. Fon Yöntemi	139
5.3. Karma Yöntem	140
5.4. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Finansman Yöntemi.....	140
5.5. Uygulanacak Finansman Yöntemlerinin Seçilmesi.....	142
5.6. Finansman Yöntemlerinin Değiştirilmesi ve Yaşanabilecek Zorluklar	144

6. GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI ve YAŞLILIK SİGORTASINDA

REFORMLAR	146
6.1. Yaşlılık Sigortası Reform Önerileri.....	147
6.1.1. Dünya Bankası'nın Reform Önerisi	148
6.1.2. Türkiye Sanayici ve İş İnsanları Derneği'nin Reform Önerisi	149
6.2. Yaşlılık Sigortası Reformları.....	152
6.3. Türkiye de Yaşlılık Sigortası Reformları	162

III. BÖLÜM

GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI AÇISINDAN YAŞLILIK SİGORTASININ ANALİZİ

1. GELİR DAĞILIMI ve GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI ÖLÇÜLERİ.....	171
1.1. Objektif Ölçüler, Normatif Ölçüler ve Statik Ölçüler	171
1.1.1. Lorenz Eğrisi	172
1.1.2. Gini Katsayısı	173
1.1.3. Yüzde Paylar Analizi	179
1.2. Mutlak Yeniden Dağılım Ölçüleri Ve Görece Yeniden Dağılım Ölçüleri...	183
2. GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI ÖLÇÜMÜNÜ ETKİLEYEN ETMENLER.....	185
3. GELİR DAĞILIMI VE GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR	186
4. TÜRKİYE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI AÇISINDAN YAŞLILIK SİGORTASININ ANALİZİ.....	190
4.1. Yaşlılık Aylığı İle İlgili Temel Kavramlar	190
4.2. Güncelleme Katsayısı	192
4.3. Sigorta Primine Esas Kazançların Hesaplanması	193
4.3.1. Ortalama Yıllık Kazancın Hesaplanması.....	194
4.3.2. Ortalama Aylık Kazancın Hesaplanması	194
4.4. Aylık Bağlama Oranının Tespit Edilmesi	195
4.4.1. A1 Dönemi Aylık Bağlama Oranının Tespit Edilmesi	197
4.4.2. A2 Dönemi Aylık Bağlama Oranının Tespit Edilmesi	198
4.4.3. B Dönemi Aylık Bağlama Oranının Tespit Edilmesi	198
4.5. Yaşlılık Aylığı Hesaplama Yöntemleri	199

4.5.1. A1 Dönemi Yaşlılık Aylığının Hesaplanması	202
4.5.2. A2 Dönemi Yaşlılık Aylığının Hesaplanması	204
4.5.3. B Dönemi Yaşlılık Aylığının Hesaplanması	205
4.5.4. Kısmi Yaşlılık Aylıklarının Birleştirilmesi	205
4.6. Gelirin Yeniden Dağılımı Açısından Yaşlılık Sigortasının Analizi	207
4.6.1. Araştırmanın Amacı.....	207
4.6.2. Araştırmanın Önemi	207
4.6.3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	208
4.6.4. Araştırmanın Yöntemi ve Ölçümü.....	210
4.6.5. Aylık Sigorta Primine Esas Kazanç Tutarlarının Hesaplanması	211
4.6.6. Yaşlılık Aylıkların Hesaplanması	212
4.6.7. Araştırma Ölçümünde Yapılan Düzeltmeler	213
4.6.8. Araştırmanın Hipotezi ve Alt Hipotezler.....	214
4.6.9. Araştırmaya Konu Olan Kuşakların Tanımlanması	215
4.6.10. Araştırma Sonuçlarının Analizi	216
4.6.10.1. Sigorta Primine Esas Kazançların Analizi	217
4.6.10.2. Kuşaklararası Gelirin Yeniden Dağılımının Analizi.....	218
4.6.10.3. Aynı Kuşak İçinde Gelirin Yeniden Dağılımının Analizi	223
4.6.10.4. Cinsiyetler Arasında Gelirin Yeniden Dağılımının Analizi.....	230
4.6.10.5. Araştırma Sonuçlarının Hipotezler Bağlamında Değerlendirilmesi.....	240
KAYNAKLAR	258
EKLER.....	291
ÖZGEÇMİŞ.....	348

TABLolar DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1.1. Dünyanın Belirli Bölgelerinde Yoksulluk Oranları, 1990 – 2020 f.....	25
Tablo 1.2. OECD Ülkeleri Kamu Sosyal Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı, %, 2000, 2005, 2010, 2015-2018.	44
Tablo 1.3. Sosyal Güvenlik Kurumu Bütçe Transferleri, 2008-2020 / Ocak.....	48
Tablo 1.4. OECD-28 Ülkelerinde Aylık Brüt Asgari Ücret, Euro, 2004, 2010, 2015-2019	52
Tablo 1.5. Dünyanın Bazı Ülkelerinde 65 Yaş ve Üzeri Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı, % 1950-2050	69
Tablo 1.6. Türkiye’ de Senaryolara Göre Seçilmiş Yaş Grupları Nüfusları, 2018, 2023, 2040, 2060, 2080.....	70
Tablo 1.7. Dünyanın Bazı Ülkelerinde Yaşlı Bağımlılık Oranları, 65 Yaş ve Üzeri, %, 1950-2050.	73
Tablo 1.8. AB-15 Ülkelerinde Yaşlı Bağımlılık Oranının Gelecek Projeksiyonları, 2000-2050	74
Tablo 1.9. Türkiye de Yaşlılık Bağımlılık Oranı, %, 2000-2025, 2030, 2040, 2060, 2080.....	76
Tablo 1.10. Türkiye’ de Kayıt Dışı İstihdam Oranları, %, 2002-2019	81
Tablo 1.11. Türkiye Nüfus Projeksiyonları, 2018-2080.....	85
Tablo 2.1. Bazı AB’ ye Üye Ülkelerde Sosyal Güvenliğin Finansmanı	119
Tablo 2.2. Türkiye de Sosyal Güvenlik Prim Gelirleri ve Toplam Gelirlere Oranı, 2007-2019	121
Tablo 2.3. Türkiye de Sosyal Güvenlik Kurumu’ nun Prim Gelirleri ve Emekli Aylığı Ödemeleri.....	121
Tablo 2.4. Türkiye de 5510 SK’ un 4 / 1 (a) Bendi Kapsamında Olanlar İçin Uygulanan Prim Oranları	124
Tablo 2.5. Türkiye de 5510 SK’ un 4 / 1 (a) Bendi Kapsamında Olanlar İçin Uygulanan İşveren Prim Oranları	125
Tablo 2.6. Dünyanın Bazı Ülkelerinde Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yöntemleri.....	131

Tablo 2.7. Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye de Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yöntemleri	133
Tablo 2.8. Dünya Bankası' sının Önermiş Olduğu Emeklilik Sistemleri	149
Tablo 2.9. TÜSİAD' ın Çok Ayaklı Sosyal Güvenlik Sistemi Önerisi.....	150
Tablo 2.10. TÜSİAD' ın İkinci Ayak Emeklilik Sistemleri İçin Prim Oranları Önerisi (Bağımlı Çalışanlar İçin)	152
Tablo 2.11. Bazı AB Üyesi Ülkelerde Emeklilik Sistemlerinin Yapısı	155
Tablo 2.12. Dünyanın Bazı Ülkelerinde Uygulanan Mevcut Emeklilik Yaşı ve Gelecekte Uygulanması Planlanan Emeklilik Yaşı.....	157
Tablo 2.13. Türkiye ve Bazı Avrupa ülkelerinde Emeklilik Yaşı ve Yaşlılık Aylığından Ortalama Yararlanma Süresi *	158
Tablo 2.14. Türkiye' de Yıllara ve Cinsiyete Göre Tek Yaş Hayat Tablosu, 2013-2018.....	161
Tablo 2.15. Türkiye de Emeklilik Yaşında Yapılan Düzenlemeler, 1950-2008.....	167
Tablo 2.16. Türkiye de Gelecekte Uygulanacak Olan Emeklilik Yaşları, 2036-2048.....	169
Tablo 3.1. Yıllık Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirinin Dağılımı, % 20, 2010-2018	182
Tablo 3.2. Türkiye' de Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkilerini Bir Bütün Olarak İnceleyen Araştırmalar	188
Tablo 3.3. Türkiye de Kamu Transfer Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkilerini İnceleyen Araştırmalar	189
Tablo 3.4. Güncelleme Katsayıları Tablosu	192
Tablo 3.5. Üst Gösterge Tablosundan Aylık Bağlama Oranları	197
Tablo 3.6. 1999, 2004, 2009 Yılında Aylık Alan Sigortalıların Aylık Türlerine Göre Dağılımı.....	208
Tablo 3.7. 1999, 2004, 2009 Yılları İçinde Yaşlılık Aylığı Bağlanan Sigortalıların Cinsiyet Ve Yaşa Göre Dağılımı	209
Tablo 3.8. Alt ve Üst gelir Dilimleri İçin Prime Esas Kazançların Oransal Dağılımı, 2009.....	213
Tablo 3.9. Araştırmaya Konu Sigortalıların Kişisel Bilgileri	216

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1.1. Gelir Dağılımı Türleri ve Arasındaki İlişki	16
Şekil 3.1. Lorenz Eğrisi	173
Şekil 3.2. Gini Katsayısı	175

GRAFİKLER DİZİNİ

Sayfa

Grafik 1.1. Dünya Bankası Yoksulluk Sınırı, 2018	22
Grafik 1.2. OECD Ülkelerinde Yoksulluk Oranı, 2015-2019	24
Grafik 1.3. Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, 2002-2015.....	27
Grafik 1.4. OECD Ülkelerinde Kamu Emeklilik Harcamalarının GSYİH’ Olan Oranı, 2017.....	45
Grafik 1.5. Türkiye Sosyal Koruma Harcamaları, 2018	47
Grafik 1.6. Aylık Brüt Asgari Ücretin 500 EURO’ nun Altında ve 1000 EURO’ nun Üzerinde Olduğu Ülkeler, OECD-28.....	53
Grafik 1.7. OECD Ülkelerinde Erkekler de Doğuştan Beklenen Yaşam Süresi 2015 -2018 (Son Yayınlanan Veriler).....	59
Grafik 1.8. OECD Ülkelerinde Kadınlar da Doğuştan Beklenen Yaşam Süresi 2015-2018 (Son yayınlanan veriler).....	61
Grafik 1.9. OECD Ülkelerinde Doğuştan Beklenen Ortalama Yaşam Süresi, 2015-2018 (Son yayınlanan veriler).....	62
Grafik 1.10. Yaşlı Nüfusun En Yüksek ve En Düşük Olduğu Ülkeler, 2019.....	66
Grafik 1.11. OECD’ de 65 yaş ve Üzeri Yaşlı Nüfusun % 10’ un Altında ve % 20’ nin Üzerinde Olduğu Ülkeler (Son yayınlanan veriler)	67
Grafik 1.12. EU-28, G20, OECD, Dünya ve Türkiye’ de 65 Yaş ve Üzeri Yaştakilerin Genel Nüfusa Olan Ortalama Oranları	68
Grafik 1.13. Kayıt Dışı İstihdam Oranları, %, 2008-2019.....	83
Grafik 1.14. Sosyal Güvelik Kurumu Aktif - Pasif Oranı, 2008-2020 *	87
Grafik 2.1. Türkiye’de Sigorta Primine Esas Kazanç Alt ve Üst Sınırı, 1990-2020.....	118
Grafik 2.2. Sosyal Güvenlik Kurumu Prim Gelirlerinin Emekli Aylığı Ödemelerini Karşılama Durumu	123
Grafik 2.3. Türkiye de Yaş ve Cinsiyete Göre Beklenen Yaşam Süresi, 2016-2018.....	161

Grafik 2.4. Türkiye de Doğuştan Beklenen Yaşam Süresi ve Emeklilik Yaşları ile Karşılaştırılması, 1950-2008	168
Grafik 2.5. Türkiye de Gelecekte Uygulanacak Olan Emeklilik Yaşları, 2036-2048.....	169
Grafik 3.1. OECD Ülkelerinde Gelir Eşitsizliği, 2015-2019	176
Grafik 3.2. Türkiye’ de Gini Katsayısı Oranları, 2007-2018.....	178
Grafik 3.3. OECD Ülkelerinde Gelir Eşitsizliği, P80 / P20, 2015-2019	180
Grafik 3.4. Kuşaklararası Sigorta Primine Esas Kazanç Tutarları.....	217
Grafik 3.5. Alınan Aylıkların Kuşaklararası Karşılaştırılması.....	219
Grafik 3.6. Net Transferlerin Kuşaklararası Karşılaştırılması	219
Grafik 3.7. Net Katkı Oranlarının Kuşaklararası Karşılaştırılması	221
Grafik 3.8. İçsel Getiri Oranının Kuşaklararası Karşılaştırılması	223
Grafik 3.9. 1934 Kuşağı İçinde Karşılaştırma	224
Grafik 3.10. 1934 Kuşağı İçinde Alt Gelir Dilimlerinin Karşılaştırılması	225
Grafik 3.11. 1934 Kuşağı İçinde Üst Gelir Dilimlerinin Karşılaştırılması	225
Grafik 3.12. 1939 Kuşağı İçinde Karşılaştırma	226
Grafik 3.13. 1939 Kuşağı İçinde Alt Gelir Dilimlerinin Karşılaştırılması	227
Grafik 3.14. 1939 Kuşağı İçinde Üst Gelir Dilimlerinin Karşılaştırılması	227
Grafik 3.15. 1944 Kuşağı İçinde Karşılaştırma	228
Grafik 3.16. 1944 Kuşağı İçinde Alt Gelir Dilimlerinin Karşılaştırılması	229
Grafik 3.17. 1944 Kuşağı İçinde Üst Gelir Dilimlerinin Karşılaştırılması	229
Grafik 3.18. Alınan Aylıkların Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Karşılaştırılması	231
Grafik 3.19. Alınan Aylıkların Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Alt Gelir Dilimlerinde Karşılaştırılması	231
Grafik 3.20. Alınan Aylıkların Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Üst Gelir Dilimlerinde Karşılaştırılması	232
Grafik 3.21. Net Transferlerin Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Karşılaştırılması.....	233
Grafik 3.22. Net Transferlerin Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Alt Gelir Dilimlerinde Karşılaştırılması.....	234

Grafik 3.23. Net Transferlerin Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Üst Gelir Dilimlerinde Karşılaştırılması.....	234
Grafik 3.24. Net Katkı Oranlarının Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Karşılaştırılması	235
Grafik 3.25. Net Katkı Oranlarının Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Alt Gelir Dilimlerinde Karşılaştırılması	236
Grafik 3.26. Net Katkı Oranlarının Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Üst Gelir Dilimlerinde Karşılaştırılması	237
Grafik 3.27. İçsel Getiri Oranlarının Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Karşılaştırılması	238
Grafik 3.28. İçsel Getiri Oranlarının Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Alt Gelir Dilimlerinde Karşılaştırılması	239
Grafik 3.29. İçsel Getiri Oranlarının Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Üst Gelir Dilimlerinde Karşılaştırılması	240

KISALTMALAR DİZİNİ

A	A1 + A2 Aylığı
A1	2000 Öncesi Hesaplanan Aylık
A2	01.01.2000-30.09.2008 Dönemi Hesaplanan Aylık
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABO	Aylık Bağlama Oranı
ABO1	Aylık Bağlama Oranı 1
ABO2	Aylık Bağlama Oranı 2
ABO3	Aylık Bağlama Oranı 3
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
B	01.10.2008 ve Sonrası Dönemlerde Hesaplanan Aylık
Bağ-Kur	Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
BES	Bireysel Emeklilik Sistemi
BK	Birleşik Krallık
Bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
C	A + B Aylığı
Çev.	Çeviren
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DB	Dünya Bankası
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
E.	Esas
ETA	Eski Tam Aylık
EUROSTAT	European Statics (Avrupa İstatistik Kurumu)
GH	Gelişme Hızı
GK	Güncelleme Katsayısı
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GSS	Genel Sağlık Sigortası
İİBF	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
KİT	Kamu İktisadi Teşekkülleri
Mad.	Madde
NBD	Net Bugünkü Değer
OAK	Ortalama Aylık Kazanç
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OYK	Ortalama Yıllık Kazanç
RG	Resmi Gazete
s.	Sayfa
S.	Sayı

SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SPEK	Sigorta Primine Esas Kazanç
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
SSGSSK	Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TL	Türk Lirası
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜHİS	Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK-İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÜSİAD	Türk Sanayici ve İş İnsanları Derneği
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
vb.	Ve Benzerleri
vd.	Ve Devamı
YBO	Yaşlı Bağımlılık Oranları
yy	Yüzyıl

ÖNSÖZ

Yaşlılık aylıkları için ayrılan bütçe ülkelerin milli gelirlerinde hatırı sayılı bir büyüklüğe ulaşmıştır. Böyle bir büyüklüğe ulaşan bir sosyal güvenlik bütçesi o ülkede yaşayan insanların ekonomik durumları, gelir eşitsizliği ve ülke yoksulluğu üzerinde oldukça belirleyici bir unsur haline gelmiştir. Günümüzde sosyal güvenlik sistemleri ile gelirin yeniden dağılımının neredeyse bütünleşik bir hale gelmesi özellikle yaşlı yoksulluğunu ortadan kaldırabilecek olan yaşlılık sigortasının gelirin yeniden dağılımı açısından analiz edilmesi fikrini açığa çıkarmıştır. Sosyal güvenlik sistemlerinde yaşlılık sigortası ve gelirin yeniden dağılımı ilişkisine ışık tutabilecek bu çalışma benzer konulu yapılacak çalışmalar açısından da bir örnek teşkil edebilecektir.

GİRİŞ

İnsanoğlu yeryüzünde varolduğu günden bu yana olası tehlikelere karşı kendini güvende hissetmek istemiştir. Bu güvende olma hissi zamanla sosyal risklere karşı da güçlenerek sosyal güvenlik fikrinin doğmasına neden olmuştur. Bu fikir zamanla ülke vatandaşlarına mutlaka kazandırılması gereken temel bir hak haline dönüşerek anayasalarla güvence altına alınmıştır. Devletler günümüzde gelir eşitsizliği yoksulluk gibi sosyal risklere karşı yalnızca sosyal güvenlik sistemlerine kayıtlı olan kimselere değil hemen tüm nüfusa gelir güvencesi sağlayarak vatandaşlarını yoksulluktan kurtarmaya çalışmakta ve bunun için sosyal güvenliği bir araç haline getirerek milli geliri nüfusun bu kesimlerine doğru yeniden dağıtmaktadır.

Literatürde gelir dağılımı, belirli bir zaman diliminde meydana gelen gelirin üretim sürecinde yer alan faktörlere dağıtılması olarak tanımlanırken gelirin yeniden dağılımı, gelir dağılımı sonucunda meydana gelen eşitsizliklere ve adaletsizliklere devletin kamu araçları yolu ile müdahalelerde bulunarak bunları azaltması ya da ortadan kaldırmasıdır. Gelir dağılımı iktisat teorisinin bir konusu olarak kabul edilirken, gelirin yeniden dağılımı sosyal politika konuları kapsamında incelenmektedir.

Yoksulluk bir ülkede gelir dağılımı ve gelirin yeniden dağılımı sonucunda görülebilen eşitsizliğin ve adaletsizliğinin en temel göstergelerindendir. Eşitsiz ve adaletsiz bir şekilde gerçekleşen gelir dağılımını sonuçları ile birlikte ortadan kaldıracı olan yeniden bir gelir dağılımı kamu vicdanını da önemli ölçüde rahatlatılabilecektir. Bu açılarından gelirin yeniden dağılımı politikaları gelir dağılımı ile meydana gelen gelir eşitsizliklerinin giderilmesinde, yoksulluğun azaltılmasında, ülkelerde sosyal adalet ve sosyal barışın tesis edilmesinde önemli roller üstlenmektedir.

Gelirin yeniden dağılımı dikey veya yatay dağılım şeklinde gerçekleşebilmektedir. Kamu müdahaleleri sonucunda üst gelir dilimlerinden alt gelir dilimlerine doğru gelirin yeniden dağılımı gerçekleşiyor ise dikey olarak gelirin yeniden dağılımından, dağılım aynı gelir dilimleri arasında gerçekleşiyor ise yatay olarak gelirin yeniden dağılımından söz edilmektedir. Kamu maliye politikalarından

vergilerin ve primlerin toplanma teknikleri, kamu harcamalarının kullanım şekli gelirin yeniden dağılımına yön verebilen önemli aktörlerdendir. Örneğin, ülkede dolaylı ve azalan oranlı vergi ya da prim toplama teknikleri yerine dolaysız ve artan oranlı vergi ve prim toplama tekniklerinin kullanılması alt gelir dilimleri lehine gelirin yeniden dağıtılmasında daha etkin bir rol oynayabilmektedir. Sosyal güvenlik sistemleri de primli ve primsiz yöntemler aracılığı ile gelirin yeniden dağılımına yön verebilmektedir. Diğer yandan ülkelerde uygulanan fiyat politikaları da gelirin yeniden dağılımı üzerinde belirleyici etkide olan politikalardır. Devlet, üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarını alım gücü düşük olan kesimlerin satın alma gücüne endeksleyerek dolaylı yollardan da olsa gelirin yeniden dağılımına müdahalelerde bulunabilmektedir. Bunlarla birlikte ilerici bir yapıda düzenlenmiş asgari ücret politikaları ile degelirin yeniden dağılımına doğrudan yön verebilmektedir.

Sosyal güvenlik ve gelirin yeniden dağılımı bir anlamda bütünleşik bir perspektif olarak değerlendirilebilir. Gelirin yeniden dağılımı sosyal güvenlik sistemleri aracılığı ile gönüllü olarak ya da yasal düzenlemeler yolu sağlanabilmektedir. Dağılımın nasıl yön bulacağı aynı zamanda o ülke yönetiminin bakış açısına göre de değişebilmektedir. Sosyal güvenlik sistemleri ve gelirin yeniden dağılımı cinsiyetler arasında, zamanlar arasında, kuşaklararası, kuşak içinde, medeni durumlar arasında çok yönlü olabilecek şekillerde gerçekleşebilmektedir. Ancak gelirin yeniden dağılımının sürdürülebilir olabilmesi için finansman yüklerinin farklı gelir dilimleri ve cinsiyetler arasında dengeli bir şekilde dağıtılabilmesi toplumsal dayanışma ve yardımlaşma ruhunun ayakta kalabilmesi ve canlı tutulabilmesi adına oldukça önemlidir. Aksi halde gelirin yeniden dağılımının bir aracı olan sosyal güvenlik sistemleri özellikle yeni kuşaklar tarafından hızla sorgulanıp reddedilebilir hale gelebilecektir. Bu açıdan yaşlılık sigortası büyük bir görev üstlenmektedir. Bu yönde yapılan bazı araştırmalar da yaşlılık sigortasının gelirin yeniden dağılımının ve özellikle yaşlı yoksulluğunun giderilmesi üzerinde etkili ve dengeleyici bir mekanizma olduğunu ortaya koymaktadır.

Sosyal güvenlik sistemleri aracılığı ile gelirin yeniden dağılımında o ülkede benimsenen sosyal güvenlik modelleri yol göstericidir. 19. yy. da Almanya’da Bismark Modeli benimsenen ilk sosyal güvenlik modeli olmuş ve onu II. Dünya Savaşı’ndan sonra Beveridge Modeli, Özel Sigortalar Modeli gibi diğer sosyal

güvenlik modelleri takip etmişlerdir. Bir ülkede hangi model yada modellerin uygulanabileceği o ülkenin kamu otoritesi tarafından belirlenmektedir. Yasa koyucu yürürlükteki sosyal güvenlik mevzuatını, ödenecek primlere sunulacak karşılıkların oranlarını en nihayetinde uyulması ve izlenmesi gereken kuralları belirleyerek gelirin yeniden dağılımının yönünü tayin eden nihai otoritedir. Bu noktada idarenin sosyal güvenlik modellerini alt gelir dilimlerini önemseyen ilerici sosyal güvenlik politikaları geliştirecek şekilde oluşturarak yapısal reformlarla hayata geçirmesi gelir dağılımı eşitsizliğinin ve yoksulluğun önlenmesinde etkili sonuçlar doğurabilecektir.

Sosyal güvenlik sistemleri ve gelirin yeniden dağılımının entegre olduğu ilişkisini açıklayan önemli bir diğer konu ise ülkede uygulanan finansman yöntemleridir. Zorunlu ve karşılık esasına dayanan ve bir kamu yöntemi olarak da bilinen “dağıtım yöntemi” Türkiye de ve uygulandığı ülkelerde gelirin yeniden dağılımını sağlayan bir finansman yöntemidir. Dağıtım yöntemi sosyal refah devletlerinde vazgeçilmesi neredeyse mümkün olmayan bir finansman yöntemi olarak görülmektedir. Uygulamada olan diğer bir finansman yöntemi ise zorunluluk veya gönüllülük esasına dayanan mesleki ve bireysel emeklilik sistemlerini içine alan “fon yöntemi” dir. Bu yöntem ise kişinin kendi yaşam evreleri arasında birikim yapmasını sağlayabilen katkı esaslı finansal bir yöntemdir. Fon yöntemi “bireysel” sosyal güvenlik anlayışı esasına dayanması nedeni ile gelirin yeniden dağılımı amacından uzak kalan bir yöntem olarak görülmektedir. Türkiye de olduğu gibi birçok ülke de bu iki finansman yöntemi birlikte ve iç içe uygulanabilmektedir. Çalışanlar hem kamu dağıtım yöntemine dahil olarak gelirin yeniden dağılımına sosyal yardımlaşma ve dayanışma ruhu ile iştirak edebilmekte ve aynı zamanda üçüncü ayak emeklilik sistemleri ile fon yönetimine de üye olup ileri yaş evreleri için yaşamsal refah düzeyini zengin tutma çabası içerisine girebilmektedir.

Geliri yeniden dağıtabilmek için sosyal güvenlik sistemlerinde kalıcı finansal kaynakların oluşturulmasına da şiddetle ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal güvenliğin ana finansman kaynağı öncelikle primler, vergiler, devletin sağladığı çeşitli katkılar, çeşitli fon gelirleri, bağışlar ve diğer kaynaklardan oluşmaktadır. Finansmanın kaynağını işçiler, işverenler ve devlet ayrı ayrı ya da birlikte karşılayabilmektedirler. Sosyal güvenlik sisteminin finansal kaynakları oluşturulurken üst gelir dilimlerinin ve devletin sisteme daha fazla katkıda bulunması beklenen bir durumdur. Ancak asıl

beklenen yaklaşım ise işverenlerin ve devletin üzerlerine düşen prim ve vergi yükünü alt gelir dilimlerinin üzerine yansıtmamaları veya yansıtamamalarıdır. Aksi halde toplumda yoksulluğun ortadan kaldırılabilmesi daha da güçleşmiş olacaktır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde demografik dönüşüm, yaşlı bağımlılık oranı, kayıt dışı istihdam, aktüeryal dengelerin bozulması gibi gelirin yeniden dağılımını olumsuz etkileyen faktörler emeklilik sistemlerini de finansal krize sokabilen faktörlerdir. Emeklilik sistemlerinde yaşanan finansal krizler öncelikli olarak bu sistemler üzerinde yeniden yapılanma arayışlarının hayata geçirilmesine neden olmuştur. Eğer beklenen önlemler reformlar yolu ile bir an evvel alınamaz ise sosyal güvenlik sistemlerinde gelirin yeniden dağılımının önemli araçlarından bir tanesi olan yaşlılık aylıkları giderek azalacak başta yaşlı yoksulluğu olmak üzere yoksulluk temel bir sorun haline gelebilecektir.

Nüfusun giderek yaşlanması 21. yy’ da çözüm üretilmesi gereken en önemli sorunlardan bir tanesi haline gelmiştir. İnsan ömrünün uzamasına karşın doğum oranlarının düşmesi yaşlı nüfusun sayısal ve oransal olarak giderek artması sonucunu doğurmaktadır. Bu demografik dönüşüm sosyal güvenlik sisteminin finansman kaynaklarını oluşturan aktif sigortalı sayısının düşmesine yol açtığı gibi yaşlı bağımlılık oranının da hızla yükselmesi sonucunu beraberinde getirmektedir. Türkiye de ve gelişmekte olan ülkelerde kayıt dışı istihdamın yüksek oranlarda seyretmesi ve buna karşı alınan önlemlerin henüz beklenen oranlarda başarıyı yakalayamaması aktüeryal dengeleri bozarak finansman kaynaklarının giderek erimesine yol açmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminin finansman kaynaklarına katılmadıkları halde sistemden yararlanan grupların bulunması ise sosyal güvenlik sistemlerinde oluşan bu olumsuz finansal durumu daha da dramatik bir hale getirebilmektedir. İçinde yaşanan bu ekonomik koşullar başta emeklilik sistemleri olmak üzere parametrik ve paradigmatik reformların bir an evvel sosyal güvenlik sistemlerinde hayata geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak sosyal güvenlik sistemlerinin finansal kaynaklarının erimesinin normal bir durum olarak karşılanması gerektiğini, sosyal güvenlik sisteminin tüm insanlar için sunulması gereken bir devlet görevi olduğunu, sistemin başta finansal sorunlar olmak üzere sorunlarını gidermek için yapılan reformların sözde reformlar olmaktan ileriye gidemeyeceğini savunan eleştirel görüşler de giderek yaygınlaşmaktadır.

Dünyada yaşanan ekonomik krizlere de bağılı olarak sosyal güvenlik sistemleri 1970’li yıllardan itibaren finansman krizine girmişlerdir. 1980’ li yıllardan sonra bireysel refahı ön plana çıkaran yaklaşımlar sosyal güvenlik alanında da benzer felsefelerin doğmasına yol açmıştır. Sosyal güvenlik sistemlerinde siyasal etkilerin yarattığı diğler bazı sorunlar da devletleri yeni yeni çözüm yolları geliştirme arayışlarına yöneltmiştir. Bilindiğı üzere sosyal güvenlik bütçesi içindeki en büyük payı yaşlılık sigortası almakta ve araştırmalarda gelirin yeniden dağılımı üzerinde en etkili olan sosyal güvenlik sisteminin yaşlılık sigortası olduğu tartışılmaktadır. Ayrıca ülkelerde yoksulluğun en dramatik şekillerde yaşandığı nüfus kesiminin de yaşlılar olduğu ileri sürülmektedir. Türkiye de özellikle emeklilik sistemlerinde yaşanan finansal krizler Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) içerisinde sosyal güvenlik sistemleri için bütçeden büyük paylar ayrılmasına yol açmaktadır. Türkiye’ nin ekonomik durumunda krizlere de yol açabilen böylesi bir bütçe büyüklüğü emeklilik sistemleri üzerine olan reformların bir an evvel hayata geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu açıdan Dünya Bankası ve Türkiye Sanayici ve İş İnsanları Derneğı gibi kuruluşlar mesleki emeklilik sistemleri ve bireysel emeklilik sistemlerini tamamlayıcı özel emeklilik sistemlerinin öncelikli olarak kurulması gerektiğini önermişlerdir. Bu öneriler bazı sosyal güvenlik çevrelerince atılan olumlu adımlar olarak değerlendirilip uygulamalarında bu önerilere yer verilirken özellikle emek çevresi gibi sosyal çevrelerce gelirin yeniden dağılımını alt gelir dilimleri aleyhine zayıflatacağı endişesi ile eleştirilmektedir.

Birinci ayak dağıtım sistemi olan kamu emeklilik sistemlerinin kişileri emeklilik yaşamlarında istedikleri refah düzeyine ulaştıramayacağı endişesi, bu kişileri emeklilik yaşamındaki gelirlerini maksimize edebilmeleri için birer tamamlayıcı emeklilik sistemi olan mesleki ve bireysel emeklilik sistemlerine katılmaya yöneltmiştir. Bu tamamlayıcı emeklilik sistemlerinin her ne kadar gelirin yeniden dağılım fikrinden uzak olduğu değerlendirilse de kişilere ilerleyen yaşlarında ek bir yaşlılık aylığı sunması onları oldukça cazip hale getirebilmektedir. Türkiye de de gelişen ve değışen sosyal güvenlik anlayışı çerçevesinde başta Dünya Bankası eksenli sosyal güvenlik reformları olmak üzere çeşitli reformlar devreye sokularak yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Dünyadaki genel duruma benzer bir şekilde Türkiye de reform çalışmalarının ortak bileşeni geliri yeniden dağıtan yaşlılık aylıkları

olmuştur. Yaşlılık aylığı sistemlerinde özellikle emeklilik yaşı ve aylık bağlama oranı gibi konularda değişikliklere gidilerek yaşlılık aylığı hesaplamaları aralıklarla revize edilmiştir. 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu yakın geçmişte gerçekleştirilen başlıca parametrik ve paradigmatik reformlar olarak uygulamada yer bulmuşlardır.

Bu doktora tezi üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde sosyal güvenlik, gelir dağılımı, gelir eşitsizliği, gelirin yeniden dağılımı ve adaleti, gelirin yeniden dağılımını olumsuz etkileyen faktörler kavramsal açıdan açıklanmış ve tezin teorik yaklaşımı oluşturulmuştur. Sosyal güvenliğin gelirin yeniden dağılım araçlarından bir tanesi olduğuna bu bölümde yer verilmiş ve gelirin yeniden adaletli dağılımının sosyal yardımlaşma ve dayanışma için olan önemine değinilmiştir. Ayrıca sosyal güvenlik sistemlerini krize sokan faktörlerin aynı zamanda gelirin yeniden dağılımını bozan faktörler olduğu da bu bölümde anlatılmıştır.

İkinci bölümde, sosyal güvenlik sistemleri ile gelirin yeniden dağılımının neden entegre bir perspektif olduğu açıklanmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminde gelirin yeniden dağılımına ilişkin yaklaşımlar, sosyal güvenlik sisteminde gelirin yeniden dağılımının gerçekleşme şekilleri, sosyal güvenlik modelleri, sosyal güvenlik sisteminde finansman kaynakları ve finansman yöntemleri gelirin yeniden dağılımı açısından ayrıntıları ile anlatılmıştır. Bu bölümde okuyucuya aktarılan önemli bir görüş ise gelirin yeniden dağılımını ve sosyal güvenlik sistemini bozan faktörlere karşı geliştirilen ve gerçekleştirilen reformlardır. Reformlar sosyal güvenlik sisteminde gelirin yeniden dağılımında en temel rolü oynayan yaşlılık sigortası bağlamında incelenmiş ve Türkiye de emeklilik sistemlerinde gerçekleştirilen reformlara yaşlılık sigortası kapsamında yer verilmiştir.

Tezin üçüncü ve son bölümünde gelirin yeniden dağılımının ölçümü ve ölçümü etkileyen etmenler, ölçümde yaşanan sorunlar ve bu ölçümü yapan araçlar açıklanmıştır. Dünya genelinde ve Türkiye de gelir dağılımı ve gelirin yeniden dağılımı ile ilgili yapılan araştırmalar okuyucuya aktarılmıştır. Aylık bağlama oranının tespit edilmesi, yaşlılık aylıklarının hesaplanması ve hesaplanan aylıkların birleştirilmesi gibi konulara da yine bu bölümde yer verilerek araştırma bölümünün anlaşılabilirliğini arttıracak teorik alt yapı kurulmuştur.

Tezin araştırma kısmında Gelirin Yeniden Dağılımı Açısından Yaşlılık Sigortasının Analizi hipotetik bir yöntem ile incelenmiş, elde edilen sonuçlar detaylı bir şekilde analiz edilmiş ve hipotezlerle birlikte değerlendirilmiştir. Tez değerlendirme, öneri ve sonuç bölümü ile tamamlanmıştır.

I. BÖLÜM

GENEL OLARAK KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TEORİK YAKLAŞIM

1. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ ve GELİR DAĞILIMI ile İLGİLİ KAVRAMLAR

İlkel toplumlardan günümüz toplumlarına kadar insanoğlu sürekli olarak hayatta kalma mücadelesi vermiştir.⁵ İnsanların bu mücadelede yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan gelir dağılımı ve bölüşüm teorileri tarihsel süreçte eşitlik, adalet, yoksulluk gelir dağılımı kavramlarıyla yakından ilgili olarak farklı şekillerde de olsa daima gündeme gelmişlerdir.⁶

Günümüz sosyal refah devleti yönetimlerinin temel amacı kişileri sosyal refah düzeyine ulaştırabilmektir. Ancak toplumda gelir eşitsizliklerinin halen sürmesi kişilerin toplumsal refaha ulaşmasını güçleştirmektedir. Negatif ekonomik göstergelerin yarattığı sosyoekonomik baskılar ise devletleri yeni yeni kararlar almaya yönlendirebilmektedir. Devletlerin yeni karar arayışlarından önemli bir tanesi de sosyal sigortalar ve sosyal transferler yolu ile sosyal kesimlere aktarılan milli gelirin yeniden eşit ve adil bir şekilde dağıtılmasıdır. Bu kapsamda devletler üzerlerine düşen sorumluluk bilinci içerisinde kamu transferlerini toplam harcamalar içerisinde gün geçtikçe artırarak ve kapsamını genişleterek gelirin yeniden dağılımı çalışmalarını yürütmektedirler.⁷

Fayda teorisi olarak bilinen ve bireysel faydaların;

$$W = U_1 + U_2 + \dots + U_n \quad (1.1)$$

toplamı olarak da açıklanan bu teori ile toplumsal refahı en üst düzeye çıkarabilmek için gelirin yeniden dağılımının bir gereklilik olduğu görüşü

⁵Korkut Boratav, *100 Soruda Gelir Dağılımı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1980, s. 7.

⁶İsmail Karaman, “*Dünya’da ve Türkiye’de Gelir Dağılımı*”, Yeni Türkiye Dergisi, Gelir Dağılımı Özel Sayısı, Eylül- Ekim 1995, s. 154.

⁷Beata Mikusova Merickova - Renata Halaskova, “The Issue of Income Redistribution”, *E + M Ekonomie a Management*, 2014, c. 3, S. 17, s.15.

savunulmaktadır. Bu teori ile bireysel refahların toplamı ile oluşacak toplumsal refahın (W) en üst düzeye çıkarılabilmesi için, bireylerin elde ettiği toplam gelirlerden tekrar bir kazanç sağlanacak şekilde gelirin yeniden dağılımının gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulduğu açıklanarak gelirin yeniden dağılımının önemine değinilmektedir.⁸

1.1. Sosyal Devlet

Sosyal devlet gelirin yeniden dağılımı aracılığı ile sosyal güvenlik alanında aktif rol oynayarak⁹bireyleri karşı karşıya kaldıkları sosyal risklere karşı korumak ve kurtarmak isteyen modern bir organizasyon yapısıdır.¹⁰ Sosyal devlet uyguladığı sosyal güvenlik ve gelir dağılımı politikaları ile adil gelir dağılımı sağlayan, alt gelir dilimleri için de ekonomik eşitliğin gerçekleşmesini gözetten ve toplumsal refahı arttırmayı hedefleyen uygar bir yönetim yaklaşımıdır.¹¹ Sosyal refah devletleri kişisel hak ve özgürlükleri dikkate alarak serbest piyasalarda meydana gelen gelir eşitsizliklerini azaltmayı veya tamamen ortadan kaldırmayı amaçlayan bir yönetsel anlayışı benimsemiş devletlerdir. Sosyal refah devletleri pozitif bir yönetim yaklaşımı ile toplumsal yoksulluğu ve adaletsizliği ortadan kaldırmak için ücretler, fiyatlar, vergiler gibi gelir dağılımı araçlarıyolu ile¹² piyasaya müdahalede bulunarak gelirin yeniden dağılımı yaklaşımını toplumda kurumsallaştırmayı hedeflemektedirler. Milli gelirin gelir dilimleri arasında dağıtılmasının bir yolu olarak da görülen kamu transfer harcamaları bu açıdan önemli bir yer tutmaktadır. Bir bakıma gelirin yeniden dağılımının vücut bulduğu sosyal devlet anlayışı II. Dünya Savaşı sonrasında tüm dünya devletlerince hayata geçirilmeye başlanmış Türkiye’de de 1961 Anayasası ile bu devlet yapısının yasal temelleri atılmıştır.¹³

⁸Renáta Halásková - Beáta Mikušová Meričková, “Socio-economic Development, Income Inequality and Redistribution”, *Ekonomická revue – Central European Review of Economic Issues* 20, 2017, p. 15.

⁹Düriye Toprak vd., “Sosyal Devlet Yaklaşımı Açısından Türkiye’de 1980 Sonrası Eğitim Harcamalarının Analizi”,

Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2016, c.31, S. 1, s. 128.

¹⁰Volkan Işık, “Refah Devletin Dönüşüm Süreci ve “Düzgün İş” Kapsamında Sosyal Güvenlik Anlayışı”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2018, c. 8, S. 2, s. 112.

¹¹Güler Akgül Yılmaz, *OECD Sosyal Devlet ve Sosyal Harcamalar*, Arıkan Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 8.

¹²Taner Güney, “Hükümet Etkinliğinin Sosyal Refah Düzeyi Üzerindeki Etkisi”, *Uluslararası Yönetim, İktisat ve İşletme Dergisi*, 2018, c. 14, S. 4, s. 922.

¹³Mahmut Küçükkoğlu vd., “Türkiye’de Sosyal Devlet Anlayışı İçerisinde Transfer Önemi”, *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 2018, c.7, S. 19, s. 449.

Gelirin yeniden dağılımının alt gelir dilimlerinin lehine gerçekleşmesi artık günümüz sosyal refah devletlerinin önemli bir ödevihaline gelmiştir.¹⁴ Gelir dağılımı yani ilk dağılım gerçekleşirken zaman zaman ya da her zaman ülkede adil bir dağılım gerçekleşmeyebilir. Bu nedenle sosyal refah devletleri bir anlamda üzerine düşen bir sorumluluk bilinci ile degelirin yeniden dağılımına müdahalede bulunarak gelir dağılımı adaletini o ülkede tesis etme amacını ve görevini üstlenmektedir.¹⁵

1.2. Sosyal Dayanışma ve Adalet

Sosyal dayanışma, sosyal güvenlik sistemi içerisinde yüksek gelirlilerden düşük gelirlilere doğru gelirin yeniden dağıtımını gerçekleştiren, içinde adalet ve eşitlik öğelerini de barındıran bir yardımlaşma ilişkisidir. Sosyal dayanışma, bireylerin sadece sosyal güvenliğin yükümlülüklerinde değil kazanılan haklarda da eşit olmaları gerektiğini savunan düşünsel bir anlayış¹⁶ adil bir yeniden gelir dağılımının sağlanması ve beraberinde eşit davranabilme yaklaşımıdır.¹⁷ Sosyal dayanışma ile amaçlanan sosyal yardımların adaletli bir şekilde dağıtılması (ilk dağılım) ve eğer bu dağılımda adaletsizlikler meydana gelmiş ise bu adaletsizliklerin ortadan kaldırılabilmesi için gelirin yeniden dağıtılması (ikinci dağılım) ve en nihayetinde toplumsal vicdanda sosyal adaletin korunduğuna dair bir kanaatin oluşturulmasıdır. Sosyal dayanışma açısından adaletli bir yeniden dağıtım sadece ülke yasal mevzuatları ile düzenlenen bir konu olmayıp aynı zamanda o ülkenin gelenekleri, görenekleri, toplumsal ahlak kuralları tarafından da yön verilebilen bir dayanışma şeklidir.¹⁸

1.3. Sosyal Güvenlik Kavramı

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından sosyal güvenlik, onurlu bir insan hayatı sürebilmek için tamamen ya da kısmen işgücü kaybına uğrayanlar ve bunların hak sahiplerine kamu transferleri aracılığı ile gelir güvencesi sunan sistemler

¹⁴Şadan Çalışkan, “Türkiye’de Gelir Eşitsizliği Ve Yoksulluk”, *Sosyal Siyaset Konferansları*, 2010, S. 59, s. 94.

¹⁵Devrim Ersezer, “Gelir Dağılımı Politikası Ve Araçları”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2006, c. 16, S.1, s.256.

¹⁶Recep Kapar, “Kuşaklararası Sosyal Dayanışma”, *Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 2005, S. 24, s.5.

¹⁷Pir Ali Kaya, “Sosyal Adaletin Teorik Çerçevesi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayını Prof. Dr. N. Ekin’e Armağan*, 2000, S. 38, s.237-238.

¹⁸Onur Sunal, “Sosyal Politika: Sosyal Adalet Açısından Kuramsal Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2011, c. 66, S. 3, 2011, s. 286-287.

bütünüdür.¹⁹ Sosyal güvenlik, ihtiyaç sahibi kişilerin karşılaştıkları mesleki ve sosyal riskler karşısında diğer kimselerin yardımlarına ihtiyaç duymadan kendilerini koruyabildikleri ve en azından asgari bir yaşam sürdürebilmek için gerçekleştirdikleri faaliyetlerin toplamıdır.²⁰ Sosyal güvenlik, sosyal risklerle karşılaşan bireylere ekonomik bir güvence sağlama anlayışına dayalı olarak onların tehlikeye uğramadan önceki refah düzeylerinin korunabilmesi için,²¹ meydana gelebilecek olan gelir kayıplarının ulusal gelirin yeniden dağıtılması yolu ile kısmen ya da tamamen telafi edilebildiği sosyal sistemlerdir.²² Sosyal güvenlik, temel ve vazgeçilemez bir insan hakkı, gelirin yeniden dağılımı yolu ile gelir eşitsizliklerini önleyerek yoksulluğu ortadan kaldıran bir sosyal güvence sistemi ve aynı zamanda kamu görevi icrası ile toplumsal zenginliği oluşturup koruyarak toplumsal barışı tesis eden bir sistemdir.²³

Sosyal refah devletlerinin fırsat eşitliği sağlamak, sosyal güvenliğini oluşturmak ve geliri yeniden dağıtmak gibi temel bazı fonksiyonları bulunmaktadır. Bu açıdan sosyal güvenlik ise devlet yardımı ile bireyleri sosyal risklere karşı koruma altına alarak garantili bir yaşam sürdürebilmelerini sağlamaktır.²⁴

Geniş açıdan sosyal güvenlik, kişilere sosyal güvence sağlayan “yeniden dağıtım hukuku” olarak açıklanırken, dar anlamda sosyal güvenlik, toplumda sosyal risklerle karşılaşan kişilere sosyoekonomik güvence sunma amacı taşıyan “yeniden dağıtım hukuku” olarak tanımlanmaktadır.²⁵ Sosyal güvenlik ve sosyal koruma terimleri literatürde birbirlerinin yerine kullanılsa da sosyal koruma daha genel bir anlam ifade etmekte sosyal güvenlik bu genel anlam içerisinde bir konu maddesi olarak görülmektedir. ILO sosyal korumayı kamu vasıtası ile alt gelir dilimlerinin refah düzeylerinin iyileştirilebilmesi olarak da açıklamaktadır.²⁶

¹⁹Tülin Canbay - Müslüm Demir, “ Türkiye’ de Sosyal Güvenlik Açıkları ve Sosyal Güvenlik Ahlakı”, *Yönetim ve Ekonomi, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2013, c. 20, S. 2, s. 304.

²⁰Yusuf Alper, *Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar (SSK, BAĞKUR)*, Alfa Yayınevi, 2000, Bursa, s. 23.

²¹Alain Euzeby, “Social Protection: Values to be Defended”, *International Social Security Review*, 2004, Vol. 57, Issue. 2, s. 109.

²²*Sosyal Güvenlik Uygulamaları İşveren Rehberi*, Acar Basım, 2009, İstanbul, s. 10.

²³Alper Doğan-Melih Kabayel, “Sosyal Güvenlik Ve Sosyal Güvenlik Harcamaları Üzerine Değerlendirmeler”, *Mebü Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017, C. 15, S. 2, S. 222.

²⁴Güney, a.g.m., s. 921-922.

²⁵Serkan Özden, “Sosyal Güvenlik Sisteminde Emeklilik Ve Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları”, *Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi)*, 2006, Sivas, s. 46.

²⁶İşık, a.g.m., s. 112.

1.4. Yaşlılık Kavramı

Yaşlılık, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından yaşam süresinin ilerleyen zamanlarında fiziksel ve ruhsal dönüşümlerin yoğunlukla görüldüğü zaman dilimi olarak açıklanmaktadır.²⁷ Yaşlılık, gençlik safhasında ki kadar kaliteli bir hayatın sürdürülemediği,²⁸ yaşamsal fonksiyonlarının gözlenebilir bir şekilde yok olduğu²⁹ her insanın mutlaka karşı karşıya kalacağı fizyolojik bir süreç ve kontrol dışı biyolojik bir durumdur.³⁰

Yaşlılık; ülkelere, kişilere, faaliyette olunan iş koluna ve diğer öznel sebeplere bağlı olarak değişiklik gösterebilen bir durumdur.³¹ Kişilerin aktif çalışma hayatından çekilmesi sonucunda gelir kaybına uğradıkları ve neticesinde giderlerinin arttığı özellikle yaşlılık aylığı ihtiyacının baş gösterdiği bir sosyal risk dönemidir.³² Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) yaşlılığı çevrede olup bitenlere uyum sağlayabilme yeteneğinin zamanla yok olması şeklinde tanımlamaktadır.³³ 10 Mayıs 1944 tarihinde gerçekleştirilen “Philadelphiya Konferansı” nda yaşlılık, çalışma hayatının ilerleyen dönemlerinde hayatın olağan akışına uygun olarak biyolojik sebeplerin etkisi ile aktif çalışma hayatından koparak önceki dönemlerde elde edilen gelir miktarının da gerisine düşülmesi olarak açıklamaktadır. ILO yaşlılığı (1952) “102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkındaki Sözleşmesi” nin 26. Maddesinde mevzuatlarla belirlenen ve yardım yapılmasını gerektiren belirli bir yaştan üstünde olma durumu olarak tanımlamıştır. 102 sayılı sözleşmede kişilerin aktif çalışma güçlerini kaybettikleri, sürekli olarak işsiz kaldıkları bir dönem olan 65 yaşı yaşlılık başlangıcı olarak kabul edilmiştir.³⁴ Ancak ülkeler içinde bulundukları durumları göz önüne alarak daha yüksek ya da daha düşük bir yaşlılık başlangıcı tespiti yapabilmektedirler.³⁵ Yaşlılık, fiziksel bir yetersizlik süreci olarak görülmesi nedeni ile yaşlılık başlangıcı kişiden

²⁷http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/emekli/emeklilik_kavrami/emeklilik Erişim Tarihi: 06.04.2020.

²⁸Selahattin Erol, “Yaşlılık Sigortası ve Emeklilik Yaşı Tartışması”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011, c.1, S. 1, s. 44.

²⁹Ayşe Akın, “Toplumsal Cinsiyet ve Yaşlılık, Yaşlı Sağlığı: Sorunlar ve Çözümler”, Edt. Dilek Aslan ve Melikşah Ertem, *Halk Sağlığı Uzmanları Derneği Yayınları*, Ankara, 2012, s. 17.

³⁰Oğuz Karadeniz – Nagihan Durusoy Öztepe, “Türkiye’ de Yaşlı Yoksulluğu”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2013, c.1, S. 38, s. 81.

³¹Ali Güzel – Ali Rıza Okur, *Sosyal Güvenlik Hukuku*, İstanbul, 1996, Beta Basım, s.261.

³²Fatma Başterzi, “Yaşlılık Sigortası Bakımından Sosyal Güvenlik Normlarının Uyumlaştırılması”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), 2006, Ankara, s. 15.

³³Seher Çataloğlu, “Yaşlılık, Değer ve Teknoloji”, *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 2018, c. 1, S. 1, s. 28.

³⁴Erol, a.g.m., s.46.

³⁵A. Can Tuncay, “Geciken Yaşlılık ve Zorunlu Emeklilik Üzerine”, *SGD Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2012, c.2, S. 2, P-ISSN: 2146 – 4839, s. 91.

kişiyi değişkenlik gösterebilir. Bu nedenle ancak kronolojik olarak belirlenmiş bir yaş, yaşlılık başlangıcı sayılabilmektedir.³⁶ Günümüzde DSÖ ve Birleşmiş Milletlerin (BM) kronolojik çerçevede belirlediği yaşlılık başlangıç yaşı alt sınırı; DSÖ' ye göre 65 yaş, BM' ye göre 60 yaş olarak açıklanmaktadır.³⁷ Ancak belirlenen bu yaşlar yalnızca kronolojik bir tanımlama olup insan ömrünün ilerleyen zamanlarında görülen fiziksel değişimler biyolojik yaşlanmalardır.³⁸

1.4.1. Yaşlılık Sigortası

Günümüz küresel koşullarında yaşlılar sosyal güvenlik politikalarından yeterince yararlanamamaktadırlar. Milli gelirin adaletsiz dağılımı ise onların daha da yoksullaşmasına neden olabilmektedir.³⁹ Bu gelişmeler karşısında günümüz yoksulluğunun en bariz görüldüğü alanlardan birisini yaşlılar oluşturmaktadır. Yaşlı yoksulluğun giderilmesi için de sosyal güvenlik sistemleri içerisinde bir sigorta türü olarak “yaşlılık sigortası” geliştirilmiştir. Yaşlılık sigortası, çalışma gücünü kaybederek gelir kaybına yakalanan kişilerin bu kayıplarının telafi edilerek sosyal refahlarının arttırılması için geliştirilen ve uzun vadeli sosyal sigorta kolları içerisinde yer alan⁴⁰ sigortalılık türüdür.⁴¹ Özellikle sosyal sigorta sistemlerinin tüm nüfusu sosyal güvenlik kapsamına alamamış olduğu zamanlarda yaşlılık riskine dayalı yaşlı yoksulluğu daha da ön plana çıktığından yaşlılık sigortası gelirin yeniden dağılımının temel bir mekanizması olarak yaşlı yoksulluğunun önüne adeta bir set çekebilmektedir.⁴²

1.4.2. Yaşlılık Aylığı

SGK yaşlılık aylığını, çalışma gücünün zayıflaması sonucunda gelir kaybı yaşayan aktif sigortalıların hayatın yaşlanma riski ile karşı karşıya kalınan dönemlerini

³⁶Faruk Taşcı, “Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Sistemi ve Türkiye: Harcamalar Üzerinden Karşılaştırma”, *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 2013, c.13, S. 1, s.75.

³⁷Sabahat Tezcan - Pelin Seçkiner, “Türkiye’de Demografik Değişim: Yaşlılık Perspektifi, Yaşlı Sağlığı: Sorunlar ve Çözümler, *Halk Sağlığı Uzmanları Derneği Yayınları*, 2012, Ankara, s. 1.

³⁸http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/emekli/emeklilik_kavrami/emeklilik Erişim Tarihi: 06.04.2020

³⁹Velittin Kalınkara, *Temel Gerontoloji: Yaşlılık Bilimi*, Nobel Yayınevi, Ankara, 2011, s. 210.

⁴⁰Suat Uğur, *Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi*, TİSK Yayınları, Ankara, 2004, s. 17.

⁴¹Ali Seyyar, *Sosyal Güvenlik Terimleri*, Papatya Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 84.

⁴²Aylin Görgün Baran, “Türkiye’de Yaşlıların Dezavantajlı Konumu Kapsamında Yoksulluk ve Çalışma Yaşamına Katılım Düzeyleri”, *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2017, c. 11, S.24, s. 4.

güvence altına alabilmeleri için kurulmuş yaşlılık sigortasının kendilerine sağladığı aylık türü olarak tanımlanmaktadır.⁴³ Yaşlılık aylığı, sigortalıların sosyal sigortalar sisteminde yaşlılık sigortasına tabi olarak çalıştıkları süre boyunca ödedikleri primler karşılığında elde ettikleri karşılıklar olarak da tanımlanmaktadır.⁴⁴ Yaşlılık aylıklarının gelirin yeniden dağılımını sağlayabilmesi büyük ölçüde ülkenin finansman gücü ile orantılıdır. Kamu yaşlılık aylıkları ödeme payı milli gelir içerisinde giderek artmaktadır. Bu durumun yarattığı finansman güçlükleri ülkelerde bireysel yaşlılık aylığı programlarının sayısının artması ve bu yönde düzenlemeler yapılmasını zorunlu kılmaktadır.⁴⁵ Bu kapsamda Knox ve Cornish yaşlıların daha iyi yaşam koşullarına sahip olmaları ve gelirin yeniden dağılımından daha adil bir şekilde faydalanabilmeleri için yaşlılık aylıkları üzerinde etkili olabilecek dört önemli kriter belirleyerek düzenlemelerin bunlara göre yapılmasını önermişlerdir. Bu kriterler;⁴⁶

- 1.Prim ödeyen taraflardan (sigortalı, işveren ve devlet) alınan katkı miktarlarının artırılması,
- 2.Gelirin yeniden dağılımından alt gelir dilimlerinin daha fazla faydalanabilmesi için bağlanacak yaşlılık aylıklarının ilerici bir şekilde planlanması ve uygulanması,
- 3.Yaşlılık aylığı bağlananlara sağlanan yardımların eşitlik ve adalet ilkeleri ile uyumlu hale getirilmesi,
- 4.Yaşlılık aylıklarının, emeklilerin yaşamlarını zorlanmadan sürdürebilecekleri bir düzeye çıkarılmasıdır.

1.5. Emeklilik Kavramı

Emeklilik kavramı, yaşlılık kavramı ile neredeyse eş anlamlı kullanılan bir kavramdır. Ancak yaşlılık yaşanması gereken olağan bir durumken, emeklilik bu olağan yaşama gelir güvencesi kazandırılmasıdır. Emeklilik, sosyal bir risk olan yaşlılık döneminin “yaşlılık sigortası” ile gelir güvencesi altına alınmasıdır.⁴⁷

⁴³http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/emekli/yaslilik_ayligi Erişim Tarihi 06.04.2020.

⁴⁴Bedrana Ayhan, “Uluslararası Tecrübeler Işığında Tamamlayıcı Bir Sosyal Güvenlik Sistemi Olarak Oyak Modeli”, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2011, s. 39.

⁴⁵A. Can Tuncay - Ömer Ekmekçi, *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, Beta Yayınları, İstanbul, 2011, s. 366.

⁴⁶David Knox - Roslyn Cornish, “The Development of Some Criteria for Equity in National Retirement Income Systems”, *Working Paper Series*, 1997, University of Melbourne, Australia. s.14-15, ss. 1-31.

⁴⁷Mustafa Özcan, “Aktif Yaşlanmaya Yönelik Sosyal Güvenlik Politikaları”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Ankara, 2010, s. 2.

Emeklilik insanın yaşam seyrinde önemli görülen duraklardan birisi, karşı karşıya kalınan ilk büyük dönüşüm sürecidir. Bu dönem sosyal rol ve yetkilerin değişikliğe uğradığı ve ekonomik olarak da yoksulluğun baş gösterebileceği yeni bir dönemin adıdır.⁴⁸ Emeklilik ülkeden ülkeye, içinde bulunulan coğrafyaya veya diğer nedenlere göre değişiklik gösterebilen bir durum olup “yaşlılık” kavramı ile ortak temel noktaları sigortalıların emeklilik dönemlerinde “yaşlılık aylığı” alabilecek olmalarıdır.⁴⁹

Sosyal güvenlik sistemlerinde emeklilik yaşının hangi yaş üzerinde kararlaştırıldığı son derece önemlidir. Ancak emeklilik yaşının tespitinde objektif bir kriter konulamamaktadır. Ayrıca sigortalıların emekli olmak istedikleri yaş ile ülke yönetiminin ve işverenlerin onları emekli etmek istedikleri yaş da birbirlerinden farklıdır. Ancak hangi yaşın belirleneceği gelirin yeniden dağılımı açısından son derece önemlidir. Ayrıca tavsiyeler haricinde uluslararası bir emeklilik yaşı standardından söz etmek pek de mümkün değildir. Bir emeklilik yaşı tespit edilirken çalışılan iş kolu, çalışma şartları, o ülkede ki ortalama yaşam süresi gibi birbirinden farklı parametrelerin incelenmesi gerekmektedir. Örneğin, doğumdan beklenen yaşam süresinin kısa olduğu bir ülkede insanların ölüm yaşından daha uzun bir emeklilik yaşı belirlenmesi o ülke gerçekliğine aykırı bir durum teşkil edecektir. Ancak kişilerin emeklilik yaşı sonrasındaki yaşlılık aylığı aldığı süre gelirin yeniden dağılımından faydalandıkları süre açısından önemli olacağından emeklilik yaşı belirlenmesi gereken önemli bir kriter olarak görülmektedir.⁵⁰

1.6. Gelir Dağılımı ve Türleri

Gelir dağılımı, ürünlerin maddi toplamından oluşan milli gelirin toplumca paylaşılması⁵¹ ücret alanlarla mülkiyet sahipleri arasında yani ulusal geliri meydana getirenler arasında ülke gelirin bölüşülmesidir.⁵² Eşitlik ve sosyal adalet kavramlarıyla yakından ilişkili bir terim olan gelir dağılımı⁵³ bir ülkede belirli bir zaman aralığında (genelde 1 yıl) oluşan gelirin o ülkede bölgeler, üretim sürecinde yer

⁴⁸http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/emekli/emeklilik_kavrami/emeklilik Erişim Tarihi: 06.04.2020.

⁴⁹Erol, a.g.m., s. 46.

⁵⁰Robert Brown – G. Steven Prus, “Social Transfers and Income Inequality in Old-age: A Multi national Perspective”, *North American Actuarial Journal*, Vol. 8, Issue. 4, 2004, p. 4.

⁵¹Boratav, a.g.e., s. 8.

⁵²Zeyyat Hatipoğlu, *Ulusal Gelir, Bölüşüm ve Çalışma Ekonomisi*, Aktif Büro Basım Organizasyon Yayınları, İstanbul, 1976, s. 13.

⁵³Karaman, a.g.e., s. 154.

alanlar ve ekonomik birimler arasında paylaştırılması olarak da tanımlanmaktadır.⁵⁴ Gelir dağılımı ilk dağılım ve ikinci dağılım olacak şekilde gerçekleşmektedir. İlk dağılımda milli gelir piyasada serbest bir şekilde dağılırken, ikinci dağılım da devlet kamu araçları ile müdahale de bulunarak gelir dağılımına yön vermekte alt gelir dilimleri lehine sosyal refah düzeyinin artırılabilmesi için gelir yeniden dağıtılmaktadır. İlk gelir dağılımı bir iktisat teorisi konusu olup, ikinci dağılım yani gelirin yeniden dağılımı ise sosyal politikanın konuları arasında ele alınmaktadır.⁵⁵

Gelir dağılımının türleri genel olarak literatürde fonksiyonel, kişisel, sektörel ve bölgesel gelir dağılımı başlıkları altında incelenmektedir.⁵⁶

Gelir dağılımı türleri birbiriyle bağlantılı olan dağılım şekilleridir. Şekil 1.1. de bir gelir dağılımı türünde meydana gelen gelişmelerin diğer gelir dağılımı türlerini de etkilediği gösterilmektedir. Örneğin, fonksiyonel gelir dağılımı ekonominin sektörel yapısına bağlı olan bir dağılım olmakla birlikte bölgesel gelir dağılımına da yön verebilmektedir. Bölgesel gelir dağılımı ise kişisel gelir dağılımının şekillenmesine sebep olabilmektedir. Gelir dağılımı türlerinin birbirleri ile olan bu bağlantıları ülkelerin geliştirdikleri sosyal politikalarda ve dolayısı ile gelirin yeniden dağılımı üzerinde etkili olmaktadır.⁵⁷

Şekil 1.1. Gelir Dağılımı Türleri ve Arasındaki İlişki

Kaynak: Uysal, Yaşar (2007) “Gelir Dağılımı Türleri Arasındaki İlişkiler Bağlamında Gelir Dağılımının Düzenlenmesine Yönelik Öneriler,” Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(2), s.255.

⁵⁴Muhammed Seyid Pehlivan, “Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği”, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, 2009, Ankara, s. 23.

⁵⁵Sait Dilik, *Servetin Geniş Kitlelere Yayılması*, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara, 1976, s.152.

⁵⁶Ercem Erkul - Fatma Demir Erkul, “Neoliberal Politika Çerçevesinde Türkiye ve Şili’ ye İlişkin Gelir Dağılımı ve Yoksulluk İstatistiklerinin İncelenmesi” *Sosyoekonomi Dergisi*, 2019, Vol. 27, S. 39, s. 19.

⁵⁷İlhan Acar, “Türkiye’ de Gelir Dağılımı” , *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 2015, c. 4, S. 8, s. 46.

1.6.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı, üretimin ücret olarak emek sahibine, rant olarak mal sahibine, kar olarak girişimciye, faiz olarak sermaye sahibine kaldığı yani gelirin üretim faktörleri ve sosyoekonomik gruplar arasında dağıldığı gelir dağılımı türüdür.⁵⁸ Fonksiyonel gelir dağılımı özellikle gelirin işgücü ile diğer üretim faktörleri arasında nasıl meydana geldiğini ve dağıldığını incelemeye faydalanan bir dağılım türüdür.⁵⁹

1.6.2. Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımı, milli gelirin o ülke vatandaşları tarafından paylaşılması şeklini gösteren dağılım türüdür.⁶⁰ Bu dağılım eğitim, yaş, cinsiyet, sosyal gruplar, bölgesel farklılıklar gibi öğelerle açıklanabilmektedir.⁶¹ Kişisel gelir dağılımı üzerinde ücret farklılaşmaları ve üretim faktörlerinden elde edilen gelirler de belirleyicidir.⁶² Gelir dağılımında eşitsizliklerin meydana gelmesi kişisel gelir dağılımı ile doğrudan ilişkili bir konu olup kişisel dağılımın önemini de açığa çıkarmaktadır.⁶³ Bu dağılım, gelir eşitsizliklerinin gösterdiği etkilerin ülkeler arasında incelenmesinde ve gelir eşitsizliklerinin karşılaştırılmasında da fayda sağlamaktadır.⁶⁴ Kişisel gelir dağılımında ülkede yaşayanlar genellikle beş eşit gelir dilimine bölünerek bölümler arası gelir eşitsizlikleri ölçülmektedir. Her gelir diliminin payına düşen milli gelir ayrı ayrı hesaplanıp diğer gelir dilimleri ile karşılaştırılarak gelir eşitsizliği ölçülmektedir.⁶⁵ Kişisel gelir dağılımında gelir eşitsizliği kişisel gelirlerin miktarına göre belirlenmektedir. Alt ve üst gelir dilimleri arasındaki gelir farkı gelir eşitsizliğinin derecesini göstermektedir.⁶⁶ Kişisel gelir dağılımında gelir vergisinden elde edilen

⁵⁸Pınar Tanrıverdi, “Gelir Dağılımı Ve Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri”, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), 2007, Denizli, s. 4.

⁵⁹Acar, a.g.m., s. 44.

⁶⁰Erkul, a.g.m., s. 19.

⁶¹Gamze Şerbetçi, “Türkiye’de Uygulanan Finansal Politikaların Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi”, *KSÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2014, c. 4, S. 1, s. 96.

⁶²Zeynep Karaçor vd., “Kriz Aralıklarında Gelir Dağılımı Meselesine Dair Bir Projeksiyon: Türkiye Ekonomisi Örneği”, 2nd International Congress on Political, Economic and Social Studies (ICPESS), 19-22 May 2017, s.233.

⁶³https://www.academia.edu/12123039/T%C3%BCrkiye_de_Gelir_Da%C4%9F%C4%B1l%C4%B1m%C4%B1_ve_Yoksulluk_By_Fatih_Yar Erişim Tarihi: 17.12.2019, s.11.

⁶⁴TÜSİAD, “Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Avrupa Birliği ile Bir Karşılaştırma”, Yayın No: TÜSİAD-T/2000-12/295, İstanbul, 2000, s. 16.

⁶⁵Yeşim Kuştepe – Umut Halaç, “Türkiye’de Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2004, c. 6, S. 4, s. 147.

⁶⁶Coşkun Can Aktan-İstiklal Yaşar Vural, *Gelir Dağılımında Adalet(Siz)lik Ve Gelir Eşit(Siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar Ve Ölçüm Yöntemleri, Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara, 2002, s. 2.

verilerden yararlanılarak gelir dağılımının gerçekleşme şekli de belirlenebilmektedir.⁶⁷ Kişisel gelir dağılımı ölçümlerinde Yüzdelik Dilimleme Yöntemi, Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı en çok faydalanılan ölçüm araçları olarak kullanılmaktadır.⁶⁸

1.6.3. Sektörel Gelir Dağılımı

Sektörel gelir dağılımı bir ülkede tarım, sanayi ve hizmet sektörü kollarının ülke gelirinden aldıkları payları gösteren dağılım türüdür. Bu dağılım sektörlerde meydana gelen değişimlerin ölçülmesi ile devletin hangi sektörü ne şekilde etkilediğini gösterebilen bir dağılım türüdür.⁶⁹

1.6.4. Bölgesel Gelir Dağılımı

Bölgesel gelir dağılımı bir ülkede gelirin coğrafi bölgelere göre dağılımını gösteren gelir dağılımı türüdür. Ülkeler içerisinde sosyoekonomik, demografik, eğitim vb. farklılıklardan dolayı gelir dağılımı dengeli bir şekilde dağıtılamamaktadır. Türkiye de bölgesel dengesizlikler gelir eşitsizliğinin en büyük sebeplerinden birisi olarak gösterilmektedir.⁷⁰ Gelir eşitsizliği bölgeler arasında olabileceği gibi bölgeler içerisinde de dalgalanmalar gösterebilir. Bazı dönemlerde belirli bölgelerin normalde olduğundan daha fazla gelir eşitsizliğine sahip olabildiğinerastlanılmıştır. Örneğin, 2007-2012 yılları arasında yapılan bir çalışmada Akdeniz Bölgesi'nde gelir eşitsizliği daha yüksek oranlarda ölçülmüş bu durumun sebebinin o yıllarda bölgedeki göç oranının fazla olmasından ileri geldiği belirlenmiştir.⁷¹

1.7. Gelir Dağılımı Eşitsizliği

Gelir dağılımı eşitsizliği, herhangi bir gelir diliminde bulunanların ülke gelirinden aldığı bütçe payı ile eşdeğer bir başka gelir diliminde bulunanların ülke gelirinden aldığı bütçe payı arasındaki farklılık olarak tanımlanmaktadır.⁷² Gelir

⁶⁷Tanrıverdi, a.g.e, s. 5.

⁶⁸Fatih Yar, "Türkiye'de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk", Toplum ve Ekonomi Çalışmaları Merkezi Global Politika ve Strateji Analiz 2, 2015, s. 11.

⁶⁹Melih Karaman - Banu Özçalık, "Türkiye'de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü", *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*, 2007, c. 14, S. 1, s. 26.

⁷⁰Acar, a.g.m., s. 45-46.

⁷¹Mustafa Mert Alabaş, "Türkiye' de Bölgesel Düzeyde Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin İncelenmesi", *4. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi*, 2015, s. 8.

⁷²S. Rıdvan Karluk, "Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişim Yapısal ve Sosyal Değişim", Beta Basım A.Ş., 7. Baskı, 2002, İstanbul, s. 61.

eşitsizliği üzerine diğer bir tanımlama ise hanehalklarının bireysel gelirlerinin ortalama gelir dağılımındansapması hali olarak ifade edilmektedir.⁷³ Gelir dağılımı eşitsizliği başka bir tanıma göre ise milli gelirin bu geliri oluşturan faktörler arasında eşit ve adil olarak bölüşülmemesidir.⁷⁴ Gelir eşitsizliği, serbest piyasanın doğal bir sonucu onun bir rutin eklentisi olarak değerlendirilebilirken şiddetli gelir eşitsizliği ise toplumsal refahın ciddi oranlarda düşmesi ve yoksullar açısından görece yoksulluğun dramatik bir şekilde artması anlamına gelmektedir.⁷⁵ Kişisel refahın sağlanması için adil bir gelir dağılımı son derece önemlidir. İlk dağılım olarak da bilinen gelir dağılımı ile genellikle gelir dağılımı eşitsizlikleri giderilememektedir. Bu nedenle devletler kamu transferleri yolu ile anlamlı müdahalelerde bulunarakve politikalar geliştirerek gelirin yeniden dağılımını gerçekleştirip gelir eşitsizliklerini ortadan kaldırma yoluna gitmektedirler.⁷⁶ Ancak gelirin yeniden dağılımı politikalarının istenilen oranlarda gelir eşitliği sağlayamadığı da tartışmalar arasındadır. Örneğin ekonomi büyürken en düşük % 10' luk gelir diliminin gelirinin en yüksek % 10' luk gelir diliminin gelirinden daha sınırlı seviyede artması ekonomik durgunluk veya kriz dönemlerinde ise en düşük % 10' luk gelir diliminin gelirinin en yüksek % 10' luk gelir diliminin gelirinden daha hızlı bir şekilde erimesi savunulan bu yönde görüşleri bir anlamda haklı çıkarmaktadır.⁷⁷ Gelirin yeniden dağılımı politikaları sonrasında devam eden gelir eşitsizliklerinin maliye politikalarının geliri dağıtmasındaki başarısız uygulamalarından da kaynaklanabilmektedir.⁷⁸ Yüksek düzeyde kamu desteği sunan ülkelerde nispeten daha düşük gelir eşitsizliği oranlarına rastlanması bu açıdan önemli bir örnektir.⁷⁹

Gelirin dağılımı; kamu sektörünün yapısına, firmalara, hane halklarına ve çeşitli diğer faktörlere bağlı kalınarak belirlendiğinden gelir eşitsizliğinde ki farklılıkların makro ve mikro düzeyde bir çok nedeni bulunmaktadır. Ülkelerde gelir

⁷³Kemal Baş, “Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2009,c. 18, S. 1, s.50.

⁷⁴Kuştepe-Halaç, a.g.m., s. 144.

⁷⁵Ikhyun Jang, “The Distributive Impact of New Welfare Policies In the Context of Old Welfare Institution: A Multilevel Analysis of Income Inequality Across OECD Countries”, *University of York*, 2016, s.11.

⁷⁶Mehmet Cural, “OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımının 1980 Sonrası Gelişimi ve Eşitsizliği Azaltıcı Müdahaleler”,

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 2009, c. 4, S. 2, s. 74, 88-89.

⁷⁷Jang, a.g.m., s. 25.

⁷⁸Edwin Goni et. al., “Fiscal Redistribution and Income Inequality in Latin America”, *Policy Research Working Paper*, 2008, S. 4487, s. 1.

⁷⁹Miraç Fatih İlgün, “Kamu Sosyal Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkelerine Yönelik Panel Veri Analizi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2015, c. 17, S. 4, s. 511.

eşitsizliğin giderek büyümesinin arka planındaki ana nedenin gelir sahipleri arasındaki eşitsizliğin büyümesinden ileri geldiği de bilinmektedir. Demografik değişimler, hane halkının sayısındaki ve kompozisyonunda ki değişim ve diğer içsel faktörler de gelir eşitsizliğinin meydana gelme nedenleri arasında sayılmaktadır.⁸⁰ Gelir eşitsizliği yalnızca gelişmekte olan ülkelere ait bir olgu olmayıp, gelişmiş ülkelerde de sıklıkla yaşanan bir durumdur.⁸¹ Özellikle yaşlılar arasında gelir eşitsizliğinin meydana gelmesinin önemli bir nedeninin gelirin yeniden dağılımında önemli bir sosyal güvenlik aracı olan yaşlılık sigortasından kaynaklandığı ifade edilmektedir. Yaşlılık sigortası ile bağlanan yaşlılık aylıklarının kamu ve özel sosyal güvenlik sistemlerinde farklı oranlarda bağlanabilmektedir. Ancak devlet aktif çalışma yaşlarında görece gelir durumu düşük olan kişilerin yaşlılık dönemlerinde kamu emeklilik aylıklarından yüksek oranlarda faydalandırılması yöntemi ile yani bir anlamda bu kişilere gelirin yeniden dağılımından yüksek pay ayrılması yolu ile gelir eşitsizliklerini azaltmaya çalışmaktadır. Örneğin, özel sektörün daha yaygın olduğu pazar yönelimli İngiltere, Kanada, Amerika gibi ülkelerde özel yaşlılık aylıklarının yanı sıra kamu yaşlılık aylıklarının verilmesi ve hatta bu kamu karşılıklarının bir nebze güçlendirilerek yaşlılara sunulması gelirin yeniden dağılımı ile gelir eşitsizliğinin azaltılması için atılan pozitif yönde bir adım olarak değerlendirilmektedir.⁸² Ancak gelir eşitsizliğinin kesintisiz bir şekilde sürmesi geliri paylaşılanlar arasında ve nihai olarak toplumda huzursuzluk doğurabileceğinin unutulmaması gerekmektedir.⁸³

1.8. Yoksulluk

Yoksulluğun terim olarak ilk kez tanımının 1901 yılında Seeböhm Roventree tarafından yapıldığı literatürde yer almaktadır. Bu tanıma göre yoksulluk; elde edilen toplam gelirin kişinin hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olan temel ihtiyaçlarını asgari düzeyde dahi karşılayamaması ve bunun için gereken gelirin elde edilememesi durumu olarak açıklanmaktadır.⁸⁴ Türk Dil Kurumu' na göre yoksulluk, "Yoksul olma

⁸⁰Koen Caminada – Kees Goudswaard, "Income Distribution and Social Security in an OECD Perspective", *International Social Security Series*, 2009, vol. 8, p. 1-7.

⁸¹Jang, a.g.m., p. 11.

⁸²Brown-Prus, a.g.m., s. 3.

⁸³Berna Balcı İzgi - Ebubekir Alyu, "Yoksulluk ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği: OECD ve AB Ülkeleri Panel Veri Analizi", *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 2018, c. 17, S. 3, s. 990.

⁸⁴Recep Dumanlı, "Yoksulluk ve Türkiye' deki Boyutları", DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: DPT: 2449, 1996, Ankara, s. 2.

durumu, yoksuzluk, varyetsizlik, sefillik, sefalet, fakirlik” olarak tanımlanmaktadır.⁸⁵ Yoksulluk toplumu ekonomik ve sosyal açılardan etkileyen bir olgudur. Yoksul kişi kendisinin ve ailesinin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayamamakta sosyal açıdan toplumda istediği alanda ve şekilde kendisine yer bulamamaktadır.⁸⁶ Yoksulluk ve gelir eşitsizliği iç içedirler. Gelir eşitsizliği yoksulluğu doğrudan etkilemektedir. Bu açıdan yoksulluk gelir eşitsizliğinin temel göstergelerindendir. Bu noktada yoksulluk oranının yüksek olduğu ülkelerde gelir eşitsizliklerinin de yüksek olması beklenmektedir.⁸⁷ Gelir eşitsizliği gelir dağılımı açısından tüm toplumsal kesimlerle ilgili olması nedeni ile yoksulluğa nazaran daha kapsamlı bir olgudur. Bir anlamda yoksulluğun düşmesi gelir eşitsizliğinin azalmasına, gelir eşitsizliğinin artması ise yoksulluğun artmasına bağlıdır.⁸⁸

Yoksulluk gelir dağılımındaki adaletsizliğin de bir göstergesidir. Yoksulluk, gelirin yeniden dağılımının ilerici bir yapıda politikalaştırılamadığı gelişmekte olan ülkelerde daha derinden izlenmektedir. Bu anlamda yoksulluk oranları gelir dağılımının daha adil dağıtıldığı bilinen İskandinav ülkelerinde daha az iken adaletsiz dağıtıldığı düşünülen Latin Amerika ve Afrika gibi ülkelerde ise daha yüksek oranlardadır.⁸⁹ Bir ülkede gelir dağılımı adaletinin olmaması yoksulluğun o ülkede daha fazla derinleştiğiningöstergesidir. Yoksulluk tüm dünya ülkeleri için evrensel bir konu olarak kabul edilse de yoksulluğun ölçüsü, nedenleri ve yoksullukla mücadele her ülkenin bakış açısına göre farklılaşabilmektedir. Ülkelerin eğitim seviyesi, istihdam durumu, kişi başına düşen milli geliri, nüfus artış hızı, ekonomik büyümesi, geliri yeniden dağıtan politikalarının ilerici olup olmaması ve benzer birçok neden yoksulluğun ülkeden ülkeye farklı boyutlara ulaşmasında etkili olabilmektedir. Alt gelir dilimlerinin ülke gelirinden aldığı payı arttırmak, adaletli bir gelir dağılımı yardımı ile gelir eşitsizliklerini azaltarak sosyal refahı kurmak, yoksullukla mücadele de belirgin başat unsurlardır.⁹⁰ Günümüz modern ekonomik büyüme şekli ile gelir

⁸⁵<https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 13.04.2020.

⁸⁶Ferhat Odabaşı, “Yoksullukla Mücadelede İstihdamın Rolü”, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, 2010, Ankara, s. 12-14.

⁸⁷Çalışkan, a.g.m., s. 103.

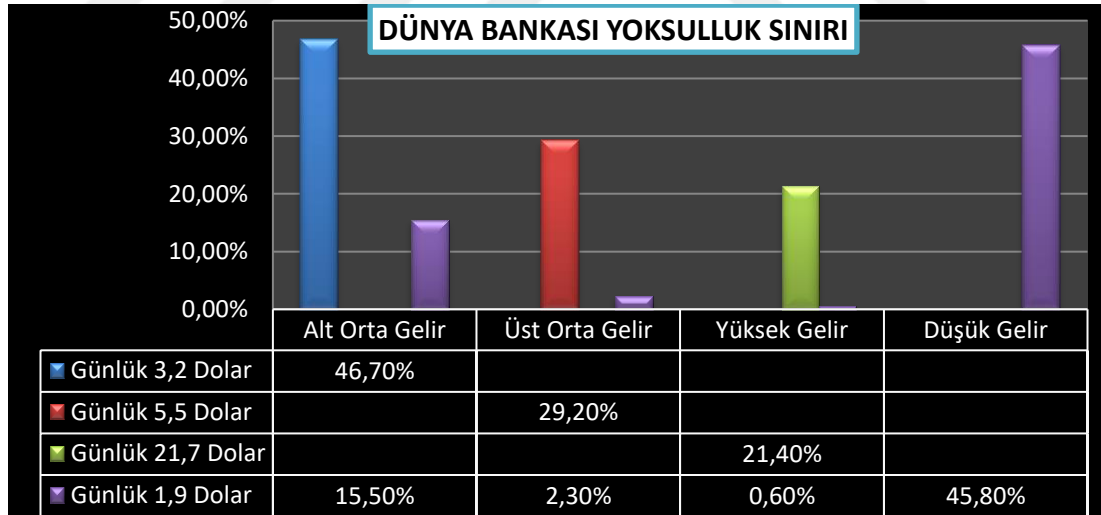
⁸⁸Erkul-Erkul, a.g.m., s. 19.

⁸⁹Salih Kalaycı vd., “Kuzey Avrupa Ve Latin Amerika Ülkeleri Arasında Gelir Dağılımı Adaletsizliği Açısından Ekonometrik Bir Analiz”, *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2017, c.12, S.29, p. 338. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12673> ISSN: 1308-2140.

⁹⁰Gülşah Sedefoğlu, “Yoksulluk Ve Gelir Eşitsizliğinin Bayesyen Logit Modeli İle İncelenmesi: Türkiye Uygulaması”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), 2016, İstanbul, s. 10-17.

eşitsizliğinin ve adaletsizliğinin sonucunda yoksulluğun gerçekleşmesinin kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle eşitsizliğin ve adaletsizliğin yok edilmesinde en etkili yöntem olan gelirinyeniden dağılımı politikalarının yoksulluğun ortadan kaldırılması yönünde olan ilerici politikalarından oluşturulması oldukça önemlidir.

Dünya Bankası (DB) günlük gelir dilimlerine göre yoksulluk alt sınırı rakamlarını “3,2” “5,5” ve “21,7” dolar olarak belirlemiştir.⁹¹ Grafik 1.1. de görüldüğü üzere günlük 1,9 dolar ile aşırı yoksulluk sınırının altında kalanların genel nüfusa oranı; “düşük gelir dilimi” nde bulunanlarda % 45,80, “alt orta gelir dilimi” nde bulunanlarda % 15,50, “üst orta gelir dilimi” nde bulunanlarda % 2,30 “yüksek gelir dilimi” nde bulunanlarda ise % 0,6 düzeyindedir. Günlük 3,2 dolar gelir seviyesine göre yoksulluk sınırının altında kalanların genel nüfusa oranı “alt orta gelir dilimi”nde % 46,70 düzeyindedir. Günlük 5,5 dolar gelir seviyesine göre yoksulluk sınırının altında yaşayanların toplam nüfusa oranı “üst orta gelir dilimi” nde bulunanlarda % 29,20 düzeyinde iken günlük 21,7 dolar ile gelir seviyesine göre yoksulluk sınırının altında kalanların genel nüfusa oranı “yüksek gelir dilimi” içerisinde % 21,40 düzeyindedir.⁹²

Grafik 1.1. Dünya Bankası Yoksulluk Sınırı, 2018

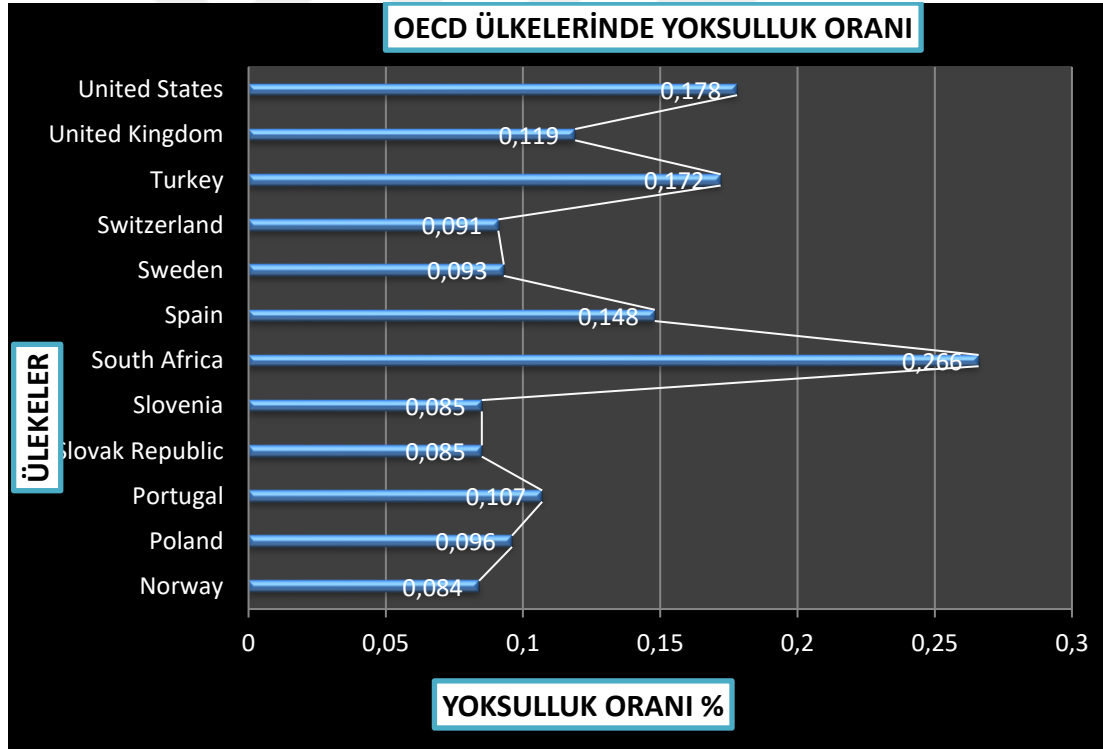
Kaynak: Bu Grafik Yukarıda Verilen Verilere Göre Oluşturulmuştur.

⁹¹https://insamer.com/tr/kuresel-adaletsizlik-dunya-yoksulluk-ve-esitsizlik-raporu-2018_1682.html Erişim Tarihi: 04.12.2019

⁹²Chris Weller, “The World Bank released new poverty lines-find out where your country stands”,DB, 26 Ekim 2017, <https://www.businessinsider.com/world-bank-released-new-poverty-lines-see-where-your-country-falls-2017-10> Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2018.

DB ve Uluslararası Para Fonu (IMF) istatistiklerine göre dünya da 1,3 milyar yoksul yaşamaktadır. Dünyada en yoksul ülke kişi başı 710 dolar ile Liberya olurken bu ülkeyi sırası ile Orta Afrika Cumhuriyeti 730 dolar, Burundi 770 dolar, Kongo Demokratik Cumhuriyeti 870 dolar, Nijer Cumhuriyeti 990 dolar, Malavi 1180 dolar, Mozambik 1200 dolar, Sierra Leone 1480 dolar, Madagaskar 1510 dolar ve 1570 dolar ile Komorlar takip etmektedirler.⁹³

Grafik 1.2. de görüldüğü üzere OECD Ülkelerinde 2015-2019 yılları son elde edilebilen yoksulluk oranları verilerine göre en düşük yoksulluk düzeyine sahip ilk üç ülke yüzdesel olarak sırasıyla İzlanda 0,054, Çek Cumhuriyeti 0,056, Danimarka 0,058 ve Finlandiya 0,063 oranı ile ilk dört ülkeyi oluştururken bu ilk dört ülkeden sonra yoksulluk oranları diğer ülkeler de fark edilir derecede artış göstermektedir. Türkiye Tablo da yer alan 37 OECD ülkesi arasında US, Kore ve Litvanya’ dan sonra en yüksek yoksulluk oranına sahip ülke konumundadır.⁹⁴

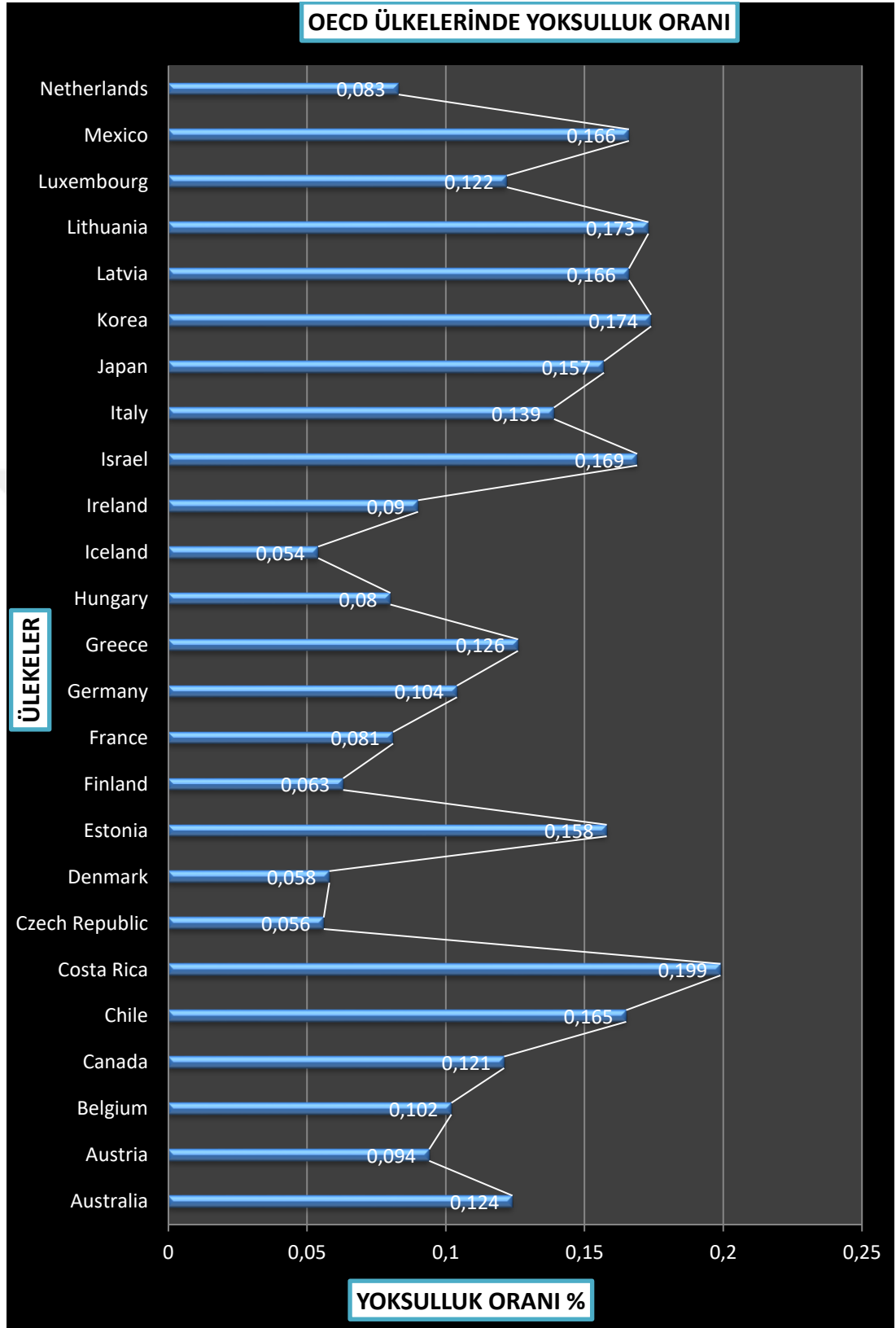

Grafik 1.2. OECD Ülkelerinde Yoksulluk Oranı, 2015-2019

Kaynak: OECD (Sosyal ve Refah İstatistikleri: Gelir Dağılımı).

⁹³<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyada-1-3-milyar-yoksul-yasiyor/1616757> Erişim Tarihi: 27.03.2020.

⁹⁴<https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm#indicator-chart>, Erişim Tarihi: 28.03.2020.

Grafik 1.2. OECD Ülkelerinde Yoksulluk Oranı, 2015-2019

Kaynak: OECD (Sosyal ve Refah İstatistikleri: Gelir Dağılımı).

Tablo 1.1. incelendiğinde DB’ nin dünyanın çeşitli bölgelerinde 1990 yılından 2020 yılına doğru yapılan yoksulluk tespit çalışmasında 1990 yılında % 54,7 yoksulluk oranı tespit edilen Doğu Asya ve Pasifiklerde Çin’in yürüttüğü etkin gelir dağılımı politikaları sonucunda 2020’ lerde % 4’ e kadar gerileyeceği, Avrupa ve Merkezi Asya bölgesinde ise % 2 olan yoksulluk oranının 2020 yılında % 1,2’ ye kadar düşeceği beklenmektedir. 1990 yılında % 41,7 olarak belirlenen dünya ortalama yoksulluk oranının ise 2020 yılında %12,8’ e kadar gerileyeceği beklenmektedir.⁹⁵

Tablo 1.1. Dünyanın Belirli Bölgelerinde Yoksulluk Oranları, 1990 – 2020 f.

Bölge	1990	2005	2015f	2020f
D. Asya&Pasifik	54,7	16,8	5,9	4,0
Çin	60,2	15,9	5,1	4,0
Avrupa&Merkezi Asya	2,0	3,7	1,7	1,2
LatinAmerika&Karayipler	11,3	8,2	5,0	4,3
Orta Doğu&Kuzey Afrika	4,3	3,6	1,8	1,5
Güney Asya	51,7	40,3	22,8	19,4
Hindistan	51,3	42,6	23,6	20,3
Alt Sahra Afrika	57,6	50,9	38,0	32,8
Ortalama	41,7	25,2	15,0	12,8

Kaynak: World Bank, Global Economic Prospects, (2005). World Bank, (2005).

f: Tahmini Değer.

Sanayi toplumu sonucunda küreselleşmenin meydana gelmesi ve küreselleşme ile de yoksulluğun ciddi oranlarda baş göstermesi yoksulluğu Türkiye’de de çözümlenmesi gereken temel bir sorun olarak karşımıza çıkarmaktadır. Gelir dağılımındaki adaletsizlik ve eşitsizlikler diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de eşitsizliği giderici yönde önlemlerin alınmasını öncelikli hale getirmektedir. Yoksulluğun ortadan kaldırılması düşüncesi günümüz modern devletlerinin bir “dağıtım devleti” olarak tanımlanmasına sebep olmaktadır.⁹⁶

⁹⁵World Bank, Global Economic Prospects, 2005.

⁹⁶Gökhan Polat, “Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılar İçin Gelir Güvencesi”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), 2010, İstanbul, 2010, S. 349-350.

Türkiye’de gelir dağılımındaki eşitsizlik özellikle 1980’ li yıllardan itibaren bariz bir şekilde kendisini göstermiştir. ILO’ nun 2000-2005 dönemini kapsayan çalışmasında Türkiye’de gelir dağılımı eşitsizliğinin kötüleştiği o dönemki raporlarına yansımıştır.⁹⁷ 2003 yılında Avrupa İstatistik Kurumu (EUROSTAT) nun yayınladığı verilere göre Türkiye’ nin gelir dağılımı eşitsizliği açısından Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin gerisinde kaldığı, “Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişme Raporunda” ise Türkiye’de en yüksek gelir diliminde yer alan % 10’ luk kesimin, en düşük gelir diliminde yer alan % 10’ luk kesimden 17,4 kat daha fazla gelire sahip olduğu belirtilmiştir.⁹⁸ OECD’ nin 2010 yılı raporunda Türkiye’ nin 30 OECD Ülkesi arasında Meksika’ dan sonra en eşitsiz gelir dağıtan ülke olduğu raporlaştırılmıştır.⁹⁹ Türkiye maalesef genç yoksulluk oranında da artış göstererek genç yoksulluğunun yüksek olduğu ülkeler arasında ilk sıralarda yer almaktadır.¹⁰⁰

Türkiye’de 2006 yılından itibaren Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yoksulluk harcama ve gelir açısından “Hane halkı Bütçe Anketi” düzenlenmekte ve yoksulluk oranları belirlenmektedir.¹⁰¹ TÜİK’ in 2016 yılında açıklamış olduğu “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması” nda fert medyan gelirin % 50’ sinin dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre ülke nüfusunun % 14,3’ ü ve fert medyan gelirinin % 60’ ı dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre ise % 21,2 si yoksulluk sınırının altında kalmışlardır.¹⁰² Eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert medyan gelirinin % 50 si alınarak tespit edilen yoksulluk sınırına göre, 2017 yılında yoksulluk oranı bir önceki yıla nazaran 0,8 puanlık bir düşüş göstererek % 13,5 oranına gerilemiştir. Kullanılabilir fert medyan gelirinin % 60’ ının dikkate alınması yöntemi ile tespit edilen yoksulluk sınırına göre, ise 1,1 puan azalarak % 20,1 e gerilemiştir.¹⁰³ TÜİK’ in 2018 yılında açıklamış olduğu son “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması” na göre fert medyan gelirinin % 50’ si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk oranına göre ülke nüfusunun % 13,9’ u ve fert medyan gelirinin % 60’ ı dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre ise % 21,2 si yoksulluk

⁹⁷ILO (International Labour Organization), World of Work Report- 2008, Cenevre, s.12.

⁹⁸UNDP (United Nations Development Programme), 2009, s. 196.

⁹⁹OECD, “Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries”, OECD, Paris, 2008, s. 25.

¹⁰⁰Sedefoğlu, a.g.e., s. 18.

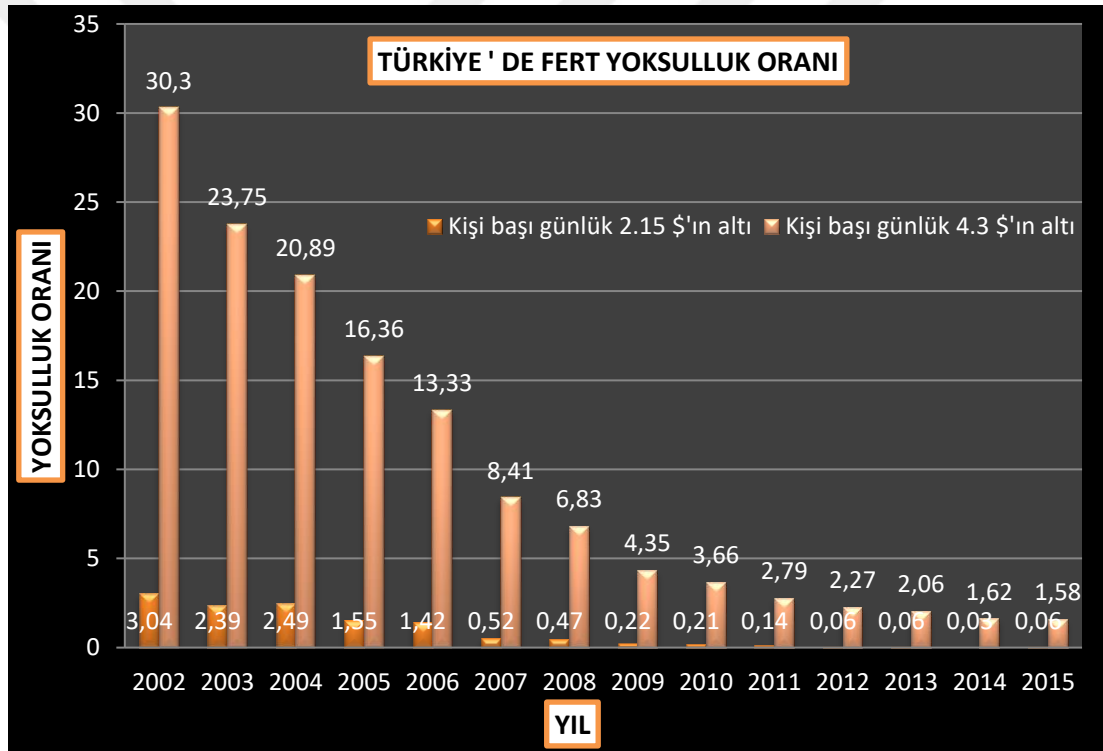
¹⁰¹Büşra Gürsoy, “Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Görünümü”, Ege Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, (Proje Ödevi), İzmir, 2015, s. 27.

¹⁰²Ecem Naz Nazlır Keser, “Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu Sorununa Yönelik Bir Değerlendirme”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2019, c. 30, S. 2, s. 745-746.

¹⁰³<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27823> Erişim Tarihi: 27.12.2019.

sınırının altında kalmıştır.¹⁰⁴ Bu sonuçlar Türkiye' nin Avrupa Ülkeleri' nden Romanya, Letonya, Litvanya, İspanya ve Bulgaristan' dan sonra yoksulluk oranının en yüksek 6. ülke konumunda olduğunu göstermektedir.¹⁰⁵

TÜİK İstatistiklerle Yaşlılar Haber Bülteni' ne göre, 2014 yılında % 18,3 olarak gerçekleşen yaşlı yoksulluğu ise 2018 yılında % 16,4 olarak gerçekleşmiştir. Yaşlı yoksulluğu cinsiyetler bağlamında değerlendirildiğinde ise erkek yaşlı yoksul oranı 2014 yılında % 18,3 iken 2018 yılında % 14,4' e gerilemiş kadın yaşlı yoksulluk oranı ise 2014 yılında % 18,2 iken 2018 yılında %17,9' a kadar gerilemiştir. Bu değerler Türkiye de yaşlı kadınlarda yoksulluğun erkeklere nazaran daha yüksek olduğunu göstermektedir. ¹⁰⁶

Grafik 1.3. Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, 2002-2015.

Kaynak: TÜİK, Yoksulluk Çalışması 2002- 2015 Yılı Verilerinden Oluşturulmuştur.

TÜİK yoksulluk sınırı ölçüm yöntemlerine göre en son açıklanan 2012-2015 döneminde fert yoksulluk oranları verileri Grafik 1.3. de gösterilmektedir. Buna göre

¹⁰⁴<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiyede-gelir-dagilimi-rakamlari-aciklandi/1587020> Erişim Tarihi: 31.12.2019

¹⁰⁵Baran, a.g.m., s. 6.

¹⁰⁶TÜİK Haber Bülteni, İstatistiklerle Yaşlılar, 2019, Sayı: 33712, Erişim Tarihi: 18 Mart 2020.

kişi başı günlük 2,15 doların altında kalan yoksulluk oranı 2002 yılında 3,04 olarak gerçekleşen yoksulluk oranı 2015 yılında 0,06 ya kadar gerilemiştir. Kişi başı 4,3 doların altında kalan yoksulluk oranı ise 30,3’ den 1,58’ e kadar düşmüştür. Bu gelişmeler Türkiye’de yoksulluğun ortadan kaldırılması için önemli adımlar atıldığını göstermektedir. Ancak günlük dolar sınırının değiştirilmesi ile yoksulluk sınırının da değişeceğinin unutulmaması gerekmektedir. Nitekim Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) tarafından 2020 yılı mart ayında gerçekleştirilen çalışmada dört kişilik bir ailenin aylık gıda harcamasını gösteren açlık sınırı 2.345,24 TL olarak belirlenmişken gıda harcamasının yanı sıra giyim, konut, ulaşım, eğitim, sağlık, gibi diğer sosyal faktörlerin eklenmesi ile belirlenen yoksulluk sınırı ise 7.639,22 TL olarak hesaplamıştır. Ayrıca Türk-İş bekar bir çalışanın “yaşama maliyeti” ni aylık 2.847,14 TL olarak belirlemiştir.¹⁰⁷

Aslında gelir dağılımı eşitsizliğini de gösteren yoksulluk oranı verilerinin düşürülebilmesi Türkiye de kamu transferlerinin ve gelir dağılımı politikalarının alt gelir dilimlerine doğru dağıtılabilmesi ve ancak bu yönde politikalar geliştirilebilmesi ile mümkün olabilecektir. Aksi halde yoksulluk Türkiye’de alt gelir dilimlerinin birkaderi olmaktan çıkarılamayacaktır.¹⁰⁸

2. GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI

Gelirin yeniden dağılımı ile ilgili literatür için temel sayılacak bir çalışma yapan Barna, gelirin yeniden dağılımını ilk dağılan gelirin kamu araçları müdahalesi ile istenilen yönde tekrar dağıtılması olarak açıklamaktadır.¹⁰⁹ Ülkede oluşan milli gelirin ülkenin üretim faktörleri arasında ilk kez dağılmasına gelir dağılımı adı verilirken¹¹⁰ kişilerin ilk dağılım sonucunda elde ettikleri gelirlerinin kamu müdahaleleri yolu ile yeniden dağıtılması sonucunda elde ettikleri ikinci gelirleri ile ilk gelirleri arasında oluşan anlamlı farka da gelirin yeniden dağılımı adı verilmektedir.¹¹¹ Diğer bir ifade ile üretimden elde edilen ilk gelire kamu araçları yoluyla müdahale

¹⁰⁷Türk- İş Haber Bülteni, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, 27 Mart 2020, Erişim Tarihi: 15.04.2020.

¹⁰⁸Yüksel Akkaya, “Küreselleşme, Versus Sendikasılaşırma ve Yoksullaştırma”, Çalışma ve Toplum Dergisi, c. 3, S. 3, 2004, s. 96.

¹⁰⁹Tibor Barna, “Redistribution of Incomes Through Public Finance in 1937”, Oxford University Press, 1945, Londra, p. 6.

¹¹⁰Çalışkan, a.g.m., s. 92.

¹¹¹Dilic, a.g.m., s. 33.

edilerek alt gelir dilimlerinin lehine fark oluşturulacak şekilde gelirin dağıtılmasına gelirin yeniden dağılımı adı verilmektedir.¹¹² Peacock gelirin yeniden dağılımını piyasa ekonomisine ve ilk gelir dağılımına ülkelerin sosyal güvenlik politikaları ile müdahalede bulunarak bazı gelir dilimleri lehine bazılarının ise aleyhine para veya zenginlik transferi yapmayı planladıkları¹¹³ ve bu amaçla gelirin dağılımına yön verdikleri bir devlet faaliyeti olarak tanımlamaktadır.¹¹⁴ Gelirin yeniden dağılımını, zenginin varlığından alınıp yoksula verilmesi gibi “Robin Hood” düşünsel anlayışı çerçevesinde açıklayan tanımlara da rastlamak mümkündür.¹¹⁵ Gelir dağılımı ve gelirin yeniden dağılımı birbirleri ile iç içe olan ve birbirlerini açıklayabilen kavramlardır.¹¹⁶

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere devletler kamu araçları ile piyasanın gidişatına çeşitli müdahaleler de bulunarak piyasada gerçekleşen ilk dağılımı istenilen yöne doğru çevirip gelir akımına yön verebilmektedirler. Literatürde bu durum “Gelir Dağılımı Politikası” olarak isimlendirilmektedir.¹¹⁷ Uygulanan gelir dağılımı politikalarının sosyal devlet açısından asıl amacı gelirin mutlak olarak eşit dağıtılabilmesi değil toplumsal refahın maksimum seviyede tutulabilmesi olarak görülmektedir. Ülkelerin gelir dağılımı politikaları da buna göre farklılaşabilmektedir. Bu açıdan sosyal refah devletleri daha çok maliye politikası araçlarını destekleyerek gelir dağıtıcı politikalarını güçlendirmektedirler.¹¹⁸

2.1. Devletin Organizasyon Yapısının Önemi

Devletlerin organizasyon yapısının sosyal güvenlik alanında oynadığı rol son derece etkilidir. Devletin vergileri, primleri nasıl toplandığı kamu harcamalarının nasıl ve ne yönde dağıttığı dikey veya yatay dağılımın nasıl gerçekleştiği devletin

¹¹²Mehmet Çiftlikli, *Dünya’da ve Türkiye’de Gelir Dağılımı*, Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Yayını, Bakü, 1995, s.17.

¹¹³Joanne Ruetcca, “Income Redistribution In Old-Age Pension Systems: The Problem Of Definition And Assesment In Cross-Country Studies”, *This Presentation Forms Part Of The Project Funded By The National Science*, 2013, p. 4.

¹¹⁴Alan Peacock, “Income Redistribution and Social Policy”, *Reprinted, Lowe and Brydone Ltd.*, 1958, London, p. 7.

¹¹⁵Kathy Lindert et. al., “Redistributing Income to the Poor and the Rich: Public Transfers in Latin America and the Caribbean”, *Discussion Paper*, 2006, p. 4.

¹¹⁶Mehmet Emin Erçakar-Hüseyin Güvenoğlu, “Türkiye’de Gelir Dağılımı Ve Sosyal Koruma Harcamalarına Bir Bakış”, *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2018, S. 1, s. 39.

¹¹⁷Ersezer, a.g.m., s. 255.

¹¹⁸İlhan Eroğlu-Fatih Belen, “Gelir Dağılımının Belirleyicileri Ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Yönetim, Ekonomi Ve Politika Kongresi*, İstanbul, 2019, s. 225.

organizasyon yapısı tarafından şekillendirilebilmektedir.¹¹⁹ Devletler geliştirdikleri gelir dağılımı politikaları çerçevesinde vergi ve prim toplama teknikleri ile veya kamu araçları yardımı ile gelirin üst gelir dilimlerinden alt gelir dilimlerine doğru yeniden dağılımını sağlayarak sosyal refahı güçlendirmeyi amaçlarlar.¹²⁰ Günümüz refah devletlerinin bilinen önemli temel amaçlarından bir tanesi yoksulluğa karşı mücadele edebilmektir. Sosyal refah devletleri bu amaç ile insanlara gerekli asgari yaşam koşullarını sağlayarak ve asgari bir gelir düzeyi garantisi sunarak toplumu yoksulluktan kurtarmak niyetindedirler. Devletler bu amaçların başarılabilmesi için çeşitli politikalarda geliştirmişlerdir. Devletin küçülmesi minimal bir yapıda olması gerektiğini savunan düşünceler ancak doğal afetler gibi çeşitli olumsuz durumlar karşısında devletin piyasaya ve gelir dağılımına müdahale de bulunarak yoksulluk sorunu ile ilgili çeşitli programları uygulayabileceklerini diğer alanlarda devletin ekonomiye ve gelir dağılımına müdahale etmemesi gerektiği görüşünü savunmuşlardır. Devletin sınırlı müdahalelerde bulunması gerektiği düşüncesini savunan iktisatçılar ise eğitim, sağlık gibi temel hizmetlerden her kesimin eşit ya da istenilen şekillerde yararlanmasının mümkün olamayacağını bu nedenle bu temel ve vazgeçilmez hizmetlerin devlet tarafından gerçekleştirilmesi gerektiği düşüncesini ileri sürmüşlerdir. Devletin aktif bir rol oynaması gerektiğini savunan görüş ise yoksulluğun ve gelir dağılımı adaletsizliklerinin ortadan kaldırılması için devletin daha da faal görevler üstlenmesini gerektiğini öne sürmüşlerdir. Kamu müdahalesini savunan ve sosyal refah devleti görüşünü benimseyen bu iktisatçılar devletin gelirin yeniden dağılımını sağlayacak ekonomi politikaları hayata geçirmesi gerektiğini savunmuşlardır.¹²¹ Genel olarak sosyal refah devletleri adaletli bir dağılımın gerçekleştirilmesi yolu ile eşitsizliğin azaltılarak dikey eşitlik veya yatay eşitliğin sağlanması yönünde adımlar atabileceklerdir. Sosyal refah devletleri vergilerle ve kamu harcamaları yolu ile alt gelir dilimlerine doğru gelirin yeniden dağılımını sağlayarak dikey eşitliğin oluşturulmasını hedeflerlerken, bireylere sunulan mal ve

¹¹⁹Buğra Yıldırım - Fatih Şahin, “Esping-Andersen’in Refah Devleti Sınıflandırması Ve Makro Sosyal Hizmet Uygulamaları Temelinde Türkiye’nin Konumu”, *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* Issn:2528- 9527 E-Issn: 2528-9535, Doi: 10.26466/Opus.542395, 2019, Y. 9, c. 11, S. 18, s.2538-2539.

¹²⁰Gülsüm Gürler Hazman, “Türkiye’de Gelir Dağılımında Adalet ve Sosyal Güvenlik Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2011, c. 16, S. 1, s. 207.

¹²¹Seher Suluk, “Refah Modellerinin Değerlendirilmesinde Türkiye Ekonomisinin İncelenmesi”, Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Nevşehir, 2017, s.76-84.

hizmetlerde asgari bir standardın yakalanarak bu mal ve hizmetlere kişilerin ulaşabilmesinde eşitlik yaratarak da yatay eşitliği oluşturmaktadırlar. Sosyal refah devletleri ayrımcılığa karşı da çeşitli yasaları hayata geçirerek alt gelir dilimlerine, ücretsiz eğitim ve sağlık gibi sosyal yardımlar sunarak serbest piyasaya etkin müdahalede bulunabilmektedirler. Bu açıdan sosyal refah devletleri yasal düzenlemeler yolu ile de olsa alt gelir dilimlerine geliri yeniden dağıtarak gelir eşitliğini sağlamaktadırlar.¹²²

Esping-Andersen'in devletin organizasyon şekilleri açıklaması literatürde önemli bir tanımlama olarak kabul edildiğinden bu tanımlama çerçevesinde gelirin yeniden dağılımı incelendiğinde Esping-Andersen'in liberal, sosyal demokrat ve muhafazakâr refah rejimleri olmak üzere üç tip sosyal refah devleti rejimi açıkladıkları görülmektedir. Bu rejimlere Akdeniz-Güney Avrupa Rejimi' nin de eklenmesi ile rejim sayısı dörde çıkarılmıştır.¹²³

Sosyal demokrat devlet rejimi kamu hizmetleri ile korunması gereken yaşlıları, çocukları ve dar gelirli kesimleri eşitlikçi bir davranışla ön plana alarak gelirin yeniden dağılımını dikey olarak dağıtmaktadır. Toplumda ekonomik eşitliğin sağlanması bu rejimin önemli hedefleri arasında yer almaktadır. Esping-Andersen sosyal demokrat devlet rejimlerinde gelirin yeniden dağılımının başarılı bir şekilde gerçekleşmesinin ancak farklı gelir dilimlerinin birbirlerine yakınlaştırılmasına bağlı olabileceğinisavunmuştur. Muhafazakâr-korporatist rejimler “sigorta” tekniğinin uygulandığı rejimlerdir. Sadece çalışanlar için refah sunan rejimlerdir. Bu rejimde çalışmayanlar ya da kayıt dışı çalışanlar sigortalılık sistemine dahil olmadıklarından gelirin yeniden dağılımı kapsamı içerisinde yer alamamaktadırlar. Kadın istihdamının düşük, genç işsizliğin yüksek olması gelirin dikey olarak dağılımının önünde engel oluşturmaktadır. Bu rejimlerde gelirin yeniden dağılımı genellikle yatay olarak gerçekleşmektedir. Üçüncü devlet rejimi tipi piyasa merkezli “liberal rejim” dir. Bu rejimde devlet müdahalesi minimum düzeydedir. Bireyler refahı piyasadan elde ederler. Bu nedenle devletin piyasayı güçlendirmesi beklenmektedir. Devlet bu rejim ile sadece en yoksul kesimlere gelirin yeniden dağılımı yolu ile destek sunar.

¹²²Hale Balseven, “Refah Devleti Ve Gelir Dağılımı: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2017, c. 18, S. 1, s. 89.

¹²³Hasan Bakır, “Emek Piyasalarında Yaşanan Dönüşümün Politik Ekonomisi: Türkiye Bağlamında Bir Analiz”, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Bursa, 2016, s. 59.

Yoksulluk düzeyinin yüksek olduğu bu rejimde serbest piyasa koşullarından da kaynaklı olarak gelirin yeniden dağılımı etkinliğinin oldukça sınırlı kaldığı görülmektedir.¹²⁴ Liberal ve muhafazakâr refah rejimleri orta sınıfa daha fazla ekonomik imkanlar sunan rejimlerdir. Bu nedenle gelirin yeniden dağılımı açısından istenilen ölçüde dikey gelir dağılımının bu rejimlerde gerçekleşmediği öne sürülmektedir.¹²⁵ Dördüncü rejim ise bu üç rejime sonradan eklenen Güney Avrupa Refah Rejimi ya da diğer bir ismi ile Akdeniz Ülkeleri Rejimi' dir. Bu rejimde emekli aylığı harcamaları üzerine yoğunlaşıldığı görülmektedir. Bu rejim ile istihdamın korunmasına ve erken emeklilik uygulamalarına yer verilmektedir. Bu rejimde sosyal güvenlik sistemlerinin korporatist bir yapıda olduğu bilinmekte ve yoksulluğun meydana getirdiği toplumsal dışlamanın sonlandırılmasına yönelik uygulanan sosyal politikaların yetersiz kaldığı belirtilmektedir. Türkiye' nin de bu rejime yakın özellikler sergilediği bilinmektedir.¹²⁶

2.2. Gelirin Yeniden Dağılım Şekilleri

Barna (1945) ülke gelirinin kamu aracılığı ile yeniden dağıtılmasını dikey ve yatay dağılım olarak iki farklı şekilde gruplamıştır.¹²⁷ Gelirin yeniden dağılım şekilleri yatay olarak gelirin yeniden dağılımı ve dikey olarak gelirin yeniden dağılımı olarak iki şekilde incelenmektedir. Yazgan (1992) dikey ya da yatay olarak gelirin yeniden dağılımının sosyal sigorta karşılık ödemelerinin ve kamu yardımlarının ne yönde gerçekleşeceği, negatif ve pozitif gelir transferlerinin yükünün hangi gelir dilimleri üzerinde kalacağı ile de yakından ilgili olduğunu ifade etmektedir.¹²⁸

2.2.1. Gelirin Dikey Olarak Yeniden Dağılımı

Kamusal önlemler sonucunda farklı gelir dilimlerinden alt gelir dilimlerinin lehine yeniden bir gelir dağılımı sağlanıyor ise bu duruma gelirin dikey olarak yeniden dağılımı adı verilmektedir. Eğer alt gelir dilimlerinden üst gelir dilimlerine doğru tersi yönde bir dağılım gerçekleşiyor ise bu duruma da gelirin tersine dikey olarak yeniden

¹²⁴Gosta Esping-Andersen, *The Three Worlds Of Welfare Capitalism*, Cambridge: Polity Press, 1999, p. 26-30.

¹²⁵Suluk, a.g.e, s. 84.

¹²⁶Bakır, a.g.e, s. 64.

¹²⁷Barna, a.g.m., p. 19.

¹²⁸Turan Yazgan, *İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, S. 337.

dağılımı adı verilmektedir.¹²⁹ Dikey dağılım farklı gelir dilimleri arasında gerçekleşen dağılımdır. Beklenilenin aksine yoksuldan zengine tersine dikey bir dağılım olarak da gerçekleşebilmektedir. Dikey dağılım ile güçlüden zayıfa doğru bir gelir akımı sağlanıp gelirlerin eşitlenmesi yolu ile toplumda sosyal eşitliğin kurulması hedeflenmektedir.¹³⁰

Ülkeler mali olan veya olmayan politikalarla gelir dağılımına doğrudan ya da dolaylı olarak müdahalelerde bulunarak dikey bir yeniden dağılım oluşturmaktadırlar. Bağlanan yaşlılık aylıkları, asgari ücret uygulaması, primler, vergiler ve bunların toplanma teknikleri alt gelir dilimlerine vergi muafiyetleri getirilmesi dikey dağılıma yön veren gelir dağılımı politikalarıdır. Örneğin, ülkeler vatandaşlarına sosyal sigorta sistemleri aracılığı ile karşılık esaslı bir yaşlılık aylığı, sosyal yardım transferleri ile de karşılıksız bir asgari yaşlılık aylığı sunarak gelir grupları arasındaki eşitsizliği azaltıp gelirin yeniden dağılımını dikey olarak gerçekleştirebilmektedirler. Bu açıdan dünyada İrlanda ve Belçika sosyal sigorta katkılarını dikey olarak en çok dağıtabilen ülke örneklerini oluşturmaktadırlar.¹³¹

2.2.2. Gelirin Yatay Olarak Yeniden Dağılımı

Aynı gelir dilimleri arasında gerçekleşen gelir transferlerine gelirin yatay olarak yeniden dağılımı adı verilir.¹³² Gelirin yatay olarak yeniden dağılımında kişilerin hangi gelir dilimlerinde bulundukları değil onların ihtiyaçları önemlidir. Bu dağılımda aktif sigortalılardan pasif sigortalılara, gençlerden yaşlılara, çalışanlardan işsizlere, sağlıklıdan hastaya, bekardan evliye, çocuk sahibi olmayanlardan çocuk sahibi olana doğru bir dağılım gerçekleşmektedir. Dikey dağılımda olduğu gibi yatay olarak gelirin yeniden dağılımının gerçekleştirilmesinde vergi ya da sigorta tekniği gibi teknikler önem içermektedir. Eğer tüm nüfusa neredeyse eşit bir yeniden dağılım sağlanabiliyorsa gelirin yatay olarak yeniden dağılımı beklenildiği şekilde

¹²⁹Rabihan Yüksel Arabacı, “Gelirin Yeniden Dağılımında Bir Araç Olarak Sosyal Güvenlik”, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Bursa, 2007, s. 17.

¹³⁰Suluk, a.g.e., s. 84.

¹³¹Silvia Avram et. al., “Income Redistribution In The European Union” , 32nd General Conference of The International Association for Research in Income and Wealth, Boston, 2012, p. 19-21.

¹³²Selahattin Tuncer, Gelirin Yeniden Dağılımı (Redistribution), İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayını, 1970, S. 33.

gerçekleşiyor denilebilir.¹³³ Gelirin yatay olarak dağılımında ekonomik kaynakların bir ömür boyunca dağıtılması mümkün görülebilmektedir.¹³⁴

2.3. Gelirin Yeniden Dağılımının Amacı

Sosyal güvenlik bir anlamda gelirin yeniden dağılım mekanizmasıdır. Gelirin yeniden dağılımının gerçekleştirilmesinde ki temel amaçlardan belkide en önemlisi yoksulluğun ortadan kaldırılmasıdır.¹³⁵ Issing (1982) gelirin yeniden dağılımının amacını, toplumda yaşayan kişiler arasında eşitlik, adalet ve huzurun tesis edilebilmesi olarak ifade etmiştir. Bu açıdan bir değerlendirme yapıldığında engelliler, güçsüzler gibi bazı kişiler çalışmak istedikleri halde çeşitli sebeplerden kaynaklı olarak gelir elde edebilecek bir faaliyette bulunamazlar. Bazıları da yaşlılık, malullük gibi çeşitli sebeplerle gelir elde etme yeteneklerini zamanla kaybedebilirler. Bazı kimseler ise çalışmak istedikleri halde iş bulamadıklarından gelir elde edememektedirler. Fakat aynı toplumda yaşayan bu kimseler arasında bir gelir eşitsizliği daima söz konusu olabilmektedir. Gelirin yeniden dağılımı sayesinde aynı toplumda bir arada yaşayan bu kişiler arasında toplumsal eşitlik, adalet ve huzur tesis edebilecektir.¹³⁶

2.4. Gelirin Yeniden Dağılımının Araçları

Piyasada gerçekleşen ilk dağılım sonucunda meydana gelen gelir dağılımı eşitsizliklerine devlet gelir dağılımı araçları ve uyguladığı gelir dağılımı politikaları ile müdahalede bulunarak gelir dağılımında eşitlik ve adaleti sağlamaya çalışır. Sosyal politika amaçları doğrultusunda gerçekleştirilen bu çalışmalar öncelikli olarak devletin mali araçları ile sağlanmaktadır.¹³⁷ Meydana gelen ilk gelir dağılımı üzerinde emek ve servetin dağılımı, enflasyon, ekonominin içinde bulunduğu koşullar temel belirleyici parametreler olurken, ikinci dağılımda sosyal güvenlik politikaları, vergiler, kamu harcama politikaları ve kamu hizmetleri, ücret ve fiyat politikaları gibi unsurlar

¹³³Yakup Süngü, “Sosyal Güvenlik Reformu'nun Gelir Dağılımı Üzerinde Etkisi”, *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 2006-2007, c. 20, S. 4 – 5, s. 66.

¹³⁴Suluk, a.g.e., s. 84

¹³⁵Süngü, a.g.m., s. 66.

¹³⁶Verlag Vahlen, Otmir Issing, *Algemeine Wirtschaftspolitik*, Wist Taschenbücher, München, 1982, p. 71.

¹³⁷Tuba Demiryürek Ürper, “Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2018, s.27 - 31.

doğrudan etkili olabilmektedir.¹³⁸ Gelirin yeniden dağıtım araçlarından “sosyal güvenlik politikaları” ile “maliye politikaları” içinde vergiler ve kamu harcamaları en çok kullanılan müdahale araçları olarak bilinirken “fiyat ve ücret politikaları” da gelirin yeniden dağılımını doğrudan etkileyen diğer güçlü dağıtım araçları olarak önemini korumaktadır.¹³⁹

Sosyal sigortalar gelirin yeniden dağılımının sosyal güvenlik alanındaki önemli bir aracıdır. Örneğin, sosyal risklerin yarattığı ekonomik zorluklar sosyal sigorta fonksiyonu yardımı ile diğer sigortalılara paylaştırılarak, gelirin yeniden dağılımı gerçekleştirilebilmektedir.¹⁴⁰ Devlet piyasada gerçekleşen ilk dağılıma asgari ücret düzenlemesi gibi araçlarla doğrudan müdahale edebildiği gibi vergi ve sigorta primi toplama teknikleriyle, eğitim, sağlık gibi kamu harcamalarıyla, sübvansiyonlar gibi desteklemeler yolu ile de dolaylı olarak da müdahale edebilmektedir.¹⁴¹

2.4.1. Sosyal Güvenlik Sistemleri

Sosyal güvenlik, sosyal bir dayanışma ve yardımlaşma ile çalışanlardan çalışmayanlara ya da emeklilere, bekarlardan evlilere, çocuksuzlardan çocuğu olanlara, çekirdek ailelerden kalabalık ailelere, iyilerden hastalara, zenginlerden yoksullara bir anlamda toplumsal kesimler arasında ve amaçlandığı gibi alt gelir dilimlerinin lehine olacak şekilde gelirin yeniden dağıtılmasını sağlayan araçlardır.¹⁴² Sosyal güvenlik sistemlerinin esasen iki temel amacı bulunmaktadır. Birincisi, kişilerin sosyal riskler nedeni ile maruz kalabilecekleri gelir kayıplarının telafi edilmesi, diğeri toplumda kişilere asgari bir düzeyde de olsa geçimlerini sağlayacak ekonomik destek sunulabilmesidir.¹⁴³ Bu açılardan sosyal güvenlik toplumdaki gelir eşitsizliklerini toplumsal refahın paylaşılması ile azaltmayı amaçlar.¹⁴⁴ Gelirin yeniden dağılımı sosyal güvenliğin amaçları arasında sayılsa da

¹³⁸Zeliha, Göker, “Gelir Dağılımının İyileştirilmesinde Kamu Hizmetlerinin Rolü”, *Çalışma Ve Toplum Dergisi*, 2016, 4, S. 1733-1734.

¹³⁹Ürper, A.G.E., S. 27.

¹⁴⁰Evran Kırmızı - Namık Hüseyinli, “Sosyal Güvenlik Hakkının Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme”, *Çalışma Ve Toplum Dergisi*, 2019, S. 2, S. 1219.

¹⁴¹Arabacı, A.G.E., S. 28.

¹⁴²Sainsbury Roy, “The Aims Of Social Security”, *Introduction To Social Security: Policies, Benefits Poverty*, Ed. Ditch, John, Routledge, Florence, 1999, P. 41.

¹⁴³Danzinger Sheldon Et. Al., “How Income Transfer Programs Affect Work, Savings And The Income Distribution: A Critical Review”, *Journal Of Economic Literature*, 1981, Vol. 19, No. 3, P. 976-977.

¹⁴⁴Perry Julia, “One Language, Three Accents: Welfare Reform in the United States, the United Kingdom and Australia”, *Family Matters*, 2000, No. 56, p. 41.

sosyal güvenliğin amaçları arasında gelirin yeniden dağılımının bulunmaması gerektiğini savunan görüşler de bulunmaktadır. Ancak bu aksi yönde görüşlere gelirin yeniden dağılımı ile sosyal güvenliğin kişilere asgari bir gelir güvencesi sağladığı ve ülke kaynaklarının farklı gelir kesimleri arasında nakledilerek yoksulluğun önlenmeye çalışıldığı yaklaşımları ile karşı çıkılmaktadır.¹⁴⁵ Diğer bir açıdan ise toplumun tüm kesimleri yeterli bir gelir düzeyine sahip olup gelirin yeniden dağılımına ihtiyaç duyulmasa bile dinsel, ideolojik, ahlaki, kültürel nedenlerden dolayı gelirin yeniden dağılımının yinede gerçekleşebileceği ileri sürülmektedir.¹⁴⁶

Sosyal güvenlik sistemlerinin amaçlanan aksine gelir dağılımı yolu ile farklı gelir dilimleri arasındaki eşitsizliği gideremediği üzerinde de tartışmalar bulunmaktadır. Bu bağlamda sosyal güvenlik sistemlerinin farklı gelir dilimleri arasında eşitliğin sağlanması bir yana tersine dikey bir dağılımla yüksek gelir diliminde bulunanlar lehine adaletsizliğin ve eşitsizliğin sürmesine de yol açabildiği ileri sürülmektedir. Günümüz ülkelerince Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) lerinin neredeyse % 30'unu aşan oranlarda sosyal güvenlik bütçesine kaynak tahsis edilmesine rağmen ülkelerin sosyal güvenlik sistemleri yolu ile henüz beklenen amaçlara ulaşamadıkları görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde bile yoksulluğun halen sürmesi bu durumun temel göstergelerindendir. Bu nedenle özellikle ekonominin bozulduğu ve yoksulluğun baş gösterdiği dönemlerde alt gelir dilimlerini gözetken ilerici gelir dağılımı politikaları geliştirilmesinin ve uygulanmasının sosyal güvenliğin amacına uygun bir davranış olacağı değerlendirilmektedir.¹⁴⁷

Sosyal güvenlik sistemleri aracılığı ile gelirin yeniden dağılımının istenilen hedeflere ulaşabilmesi için “Sosyal Hizmet”, “Sosyal Yardım” ve “Sosyal Sigorta” araçları yoğunlukla kullanılmaktadır.¹⁴⁸ Bu araçlar sosyal güvenlik sistemleri aracılığı ile gelirin yeniden dağıtılabilmesi açısından etkili ve önemli rol oynayan araçlardır.¹⁴⁹

¹⁴⁵Ahmet Çetinel, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumları Birleşme Proje Analizi”,Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007, s. 11-12.

¹⁴⁶Roy, a.g.e., s. 41.

¹⁴⁷Yusuf Alper, “4447 Sayılı Kanun Ve Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansman Yapısına Etkileri”, *Türk Ağır Sanayii Ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayını Prof. Dr. N. Ekin’ e Armağan*, 2000, S. 38, s. 137-138.

¹⁴⁸Ufuk Aydın, *Sosyal Güvenlik Kurumlarının Sorunlarının Çözümünde Özel Sigortalar*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1117, 1999, Eskişehir, s. 19.

¹⁴⁹İlhan Oral, *Dünya’ da Ve Türkiye’de Sosyal Sigortalar Kapsamında Sağlık Sigortası Uygulamaları*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, No. 1331, Eskişehir, 2002, s. 8.

Ancak burada tez konusu gereği yalnızca sosyal sigortalar sistemi ve gelirin yeniden dağılımı ilişkisi incelenecektir.

Sosyal sigortalar, prim toplama tekniğine dayalı olarak finansmanına katılım zorunluluğunun olduğu ve bunun karşılığında kişileri sosyal risklere karşı koruyan faydaların sunulduğu sistemlerdir. Sosyal güvenlik sistemi içerisinde ilk kurulan ve en yaygın kullanılan araç “sigorta” tekniğidir. Sosyal sigortalar sistemine katılımın zorunlu olması ve önceden belirlenen sosyal risklere karşılık gelmesi, kamunun yönetiminde ve denetiminde gerçekleşmesi, geliri yeniden dağıtıcı bir politika anlayışı ile hareket etmesi bu sistemi bireysel ve kolektif esaslara dayanan ve gelirin yeniden dağılımının doğasına da aykırı düşen fon yönetimi sisteminden de farklı kılmaktadır.¹⁵⁰ Sosyal sigortalar sistemi primler yolu ile finanse edilebilen ve büyük çoğunlukla vergi ile finanse edilmeyen sistemlerdir. Bu sistemde özellikle sigortalı aktif-pasif dengesinde ki bozulmalar nedeni ile prim katkılarının noksan toplanması aktüeryal dengeyi bozarak sistemi finansman krizine sokabilmektedir. Örneğin, Latin Amerika’da ki çoğu kamu sosyal güvenlik sistemi toplanan katkıların üzerinde yardım sunduklarından zarar etmişlerdir. Meydana gelen bu ekonomik zararlar ancak genel kamu bütçesinden finanse edilebilmiş bu gelişme ise sosyal güvenlik bütçe açıklarının artmasına ve finansman krizlerinin yaşanmasına neden olmuştur.¹⁵¹

Sosyal sigortalar sisteminin zorunlu katkı esasına göre işlemesi sosyal sigortalı sosyal yardımlardan ve sosyal hizmetlerden ayırt eden temel özelliğidir. Bu sisteme katkıda bulunan sigortalılar gelirin yeniden dağılımı açısından ödedikleri katkı ile eşdeğer ölçüde karşılık alamayabilirler yani devletler sigortalılara bulundukları katkının üzerinde ya da altında bir karşılık sunabilirler.¹⁵² Bu karşılıklardan önemli bir tanesi de yaşlılar arasında gelir eşitsizliğinin sonlandırılmasına aracılık eden yaşlılık sigortası türüdür.¹⁵³

Sosyal sigortalar ülkede uygulanan sosyal güvenlik yönetim modeli çerçevesinde geliri yeniden dağıtabilen sistemlerdir. İnsanların yaşamlarında karşılaşılabilecek risklere karşı alınan bu tedbir ilk kez sanayi devrimi süreci ile

¹⁵⁰Ekmekçi – Tuncay, a.g.m., s.17.

¹⁵¹Lindert et al., a.g.m., s. 7.

¹⁵²Lindert et al., a.g.m., s. 5-6.

¹⁵³Lindert et., al., a.g.m, s. 43.

İngiltere’de başlamıştır.¹⁵⁴ Zamanla ülkeler sosyal risklere maruz kalanlar için zorunlu bir kamu sosyal sigortalar sistemi kurarak içsel bir yeniden gelir dağılımı tesis etmeye başlamışlardır. Sigortalılar da tehlikeye maruz kaldıkları dönemlerde kendilerine hizmet ya da maddi bir karşılık olarak dönebilmesi için kurulan bu sistemlere üye olmuşlardır.¹⁵⁵ Sosyal sigortaların finansmanı üç ayrı kaynaktan sağlanmaktadır. İlk kaynak sigortalıların kısa ve uzun vadeli sigorta kolları adı altında ödedikleri sigorta primleridir. Bu ödenen primler sigortalılar açısından matematiksel bir karşılık olarak görülmemelidir. Çünkü sigortalıların katkıda bulundukları prim miktarları ile aldıkları karşılıklar birbirleri ile eşdeğer olamayabilir. Sistemin ikinci kaynağı sigortalıları çalıştıran işverenlerin kendi ve sigortalıları nam ve hesabına yaptıkları prim ödemeleridir. Sistemin üçüncü kaynağı ise devletin finansman kaynağına iştirak etmesidir. Devlet işveren sıfatı ile ya da sosyal devletin bir gereği olduğu düşüncesinden hareketle işçi veya işveren hesabına prim ödeyebilir. Prim ödeyen taraflardan işverenler ödedikleri primleri işçilere verdikleri düşük ücretlerle ya da ürettikleri mal ve hizmetlerin fiyatları aracılığı ile topluma yansıtarak ödenen primlerin bir kısmını ya da tamamını sigortalıların omuzlarına yükleyebilir. Devlet de ödediği primleri vatandaşlardan çeşitli vergi toplama teknikleri yolu ile geri alarak tıpkı işverenlerde olduğu gibi sigortalıların üzerine yansıtabilir. Bu nedenlerle devlet sosyal sigortalar aracılığı ile geliri yeniden dağıtırken alt gelir dilimlilerin “net pozitif”, üst gelir dilimlerinin “net negatif” transfer almalarını sağlamalı ve daha adil bir dağılım oluşturmalıdır. Sosyal sigortalar sisteminde sağlanan faydaların net yeniden gelir dağılımını hesaplamak oldukça güçtür. Net yeniden gelir dağılımının hesaplanabilmesi için aşağıda belirtilen formül geliştirilmiştir.¹⁵⁶

$$y = i - x \quad (1.2)$$

i - Bir gelir diliminin yeniden gelir dağılımı.

x - Bir gelir diliminin elde ettiği faydaları.

y = i - x “net yeniden gelir dağılımı” nı bu formülle bulabiliriz.

¹⁵⁴Abdurrahman Ayhan “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri” *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2012, c. 1, S. 1, s. 44-45.

¹⁵⁵Arzu Aksoy, “Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Gelir Dağılımına Etkisi”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2013, s. 61-62.

¹⁵⁶Yazgan, a.g.e., s. 335-338.

Herhangi bir gelir diliminde;

$(x) = (i)$ ise “gelirin yeniden dağılımı nötrdür”.

$i > x$ ise “gelirin yeniden dağılımı poziftir”.

$i < x$ ise “gelirin yeniden dağılımı negatiftir”.

“Net Gelir Transferi”, sosyal güvenliğin kişilere yüklediği yüke eşit olmalıdır. Net gelir transferine idari harcamalar eklediği zaman matematiksel olarak eşitlik sağlanabilecektir. Yukarıda

$$s + i = x^5 + x^1 \quad (1.3)$$

eşitliği gerçekleşmektedir. Bu denklemde;

$(s + i)$ = Sosyal güvenlik ödeme ve ivazlarının toplamı,

$(x^5 + x^1)$ = Sosyal güvenliğe tahsis edilen “özel veya genel vergi gelirleri” ile “sosyal sigorta primleri” nin toplamıdır.

Bu eşitlikten yeniden dağıtılan net gelirin, toplumun tümü için sıfır olduğu sonucu çıkarılır.

$$y_1 = s - x^5$$

$$y_2 = i - x^1$$

Bu formüllere göre;

$$y_1 + y_2 = s + i - x^5 - x^1 \quad (1.4)$$

$$y_1 + y_2 = 0$$

Matematik toplamın “0” vermesine rağmen yeniden dağıtılan gelir hayattaki riskler karşısında insanları güvenceye alarak kurtarmakta; insanların başlarına gelmesi muhtemel olan tehlikeler karşısında kendilerini güvencede hissetmelerine neden olmaktadır.

Sosyal sigorta sistemlerinde “net transferler” zaman ve kuşaklar arasında önemli bir dağılım etkisi oluşturmaktadır. Ancak sosyal sigortalar ile gelirin yeniden dağılımında yoksullar lehine bir dağılım gerçekleştirilmiş olsa bile kökleşmiş aktüeryal dengesizlikler maskelenebildiği için net transferlerle bu durum tam olarak

ortaya konulamamaktadır. Demografik değişimlerde bu maskelenme durumunun önlenmesi önünde engel oluşturabilmektedir. “Net transferler” in sosyal sigortalar sistemi ile uygulamaya geçirilen yaşlılık sigortası reformlarının etkisini ve değişim maliyetleri ilişkisini de tam olarak açıklayamadığı ileri sürülmektedir.¹⁵⁷

2.4.2. Maliye Politikaları

Devletin gelirin dağıtılmasına müdahale etmesi, edecekse bunun oranı ve yönü, nasıl ve ne şekillerde gerçekleşeceği daima tartışma konusu olmuştur. Ancak sosyal ve liberal düşüncelerin kabul ettiği ortak kanaat devletin sınırlı bile olsa gelir dağılımına ve gelirin yeniden dağılımına müdahalede bulunması gerektiği gerçekliğidir.¹⁵⁸ Devletin kamu gelirleri ve kamu harcamaları yolu ile ekonomiye müdahale etmesine “maliye politikaları” adı verilmektedir. Diğer bir anlatımla maliye politikaları, devletin istikrarlı, büyüyen ve gelişen bir ekonomik yapı kurabilmesi ve sürdürebilmesi, adaletli bir gelir dağılımını gerçekleştirilebilmesi ayrıca tam istihdamın sağlanarak istikrarlı bir fiyat politikasının belirlenebilmesi için kamu mali araçlarını kullanması olarak açıklanmaktadır.¹⁵⁹ Vergiler ve kamu harcamaları gelirin yeniden dağılımında etkili maliye politikası araçlarındandır.

2.4.2.1. Vergiler

Vergiler gelir dağılımının iyileştirilmesinde en önemli maliye politikası araçlarından birisidir. Vergilendirme yolu ile gelir dağılımı eşitlik ve adaletin oluşturulması günümüz maliye politikalarının önemli sosyal amaçlarından bir tanesi haline gelmiştir.¹⁶⁰ Vergiler, uygulanan politikalar doğrultusunda ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durumu göz önünde bulundurarak gerektiğinde piyasaya müdahale eden ve yönlendiren bir dağıtım aracı olma görevini üstlenmektedirler.¹⁶¹ Vergiler yoksulluk üzerinde doğrudan etkisi olan gelirin yeniden dağılımı araçları olarak görülmektedir. Kamu gelirleri içindeki en büyük payın vergilere ait olması

¹⁵⁷Lindert et., al., a.g.e., s. 9.

¹⁵⁸Ürper, a.g.e., s. 31.

¹⁵⁹Abdurrahman Akdoğan, *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitapevi Yayınları, Ankara, 2016, s. 60.

¹⁶⁰Devrim Emre Mutlu, “Vergilendirmenin Gelir Dağılımına Etkisi”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), 2007, İstanbul, s. 23.

¹⁶¹Arınç Çalık, “Türkiye’de Gelir Dağılımının Yapısal Değişimi”, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Manisa, 2008, s. 20.

vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkilerini daha güçlü hale getirmektedir.¹⁶² Bu açıdan Ay ve Haydanlı, vergilerin gelirin yeniden dağılımı adaletini sağlayan belirleyici bir araç olabilmesi için hangi gelir kesimlerinin vergi yükünü üstlendiğinin, hangi vergi toplama tekniğinin kullanılacağına, verginin toplanma derecesinin ve vergilerin Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) içindeki payının son derece belirleyici olduğunu ifade etmişlerdir. Örneğin, alt gelir dilimleri üzerinden daha çok vergi alınan vergi toplama tekniklerinin uygulanması o ülkede gelir dağılımı eşitsizliklerinin ve yoksulluğunun daha da artmasına neden olabilmektedir.¹⁶³

Ancak vergiler yoluyla gelirin yeniden dağılımını sağlamanın büyük ölçüde hayal olduğu istenilen yönde bir yeniden gelir dağılımının vergiler aracılığı ile gerçekleştirilemeyeceği de savunulan görüşler arasındadır.¹⁶⁴ Bu eleştirel düşüncüyü destekleyen yaklaşımlar arasında küreselleşmenin vergi sistemlerini olumsuz yönde etkilemesi sebebi ile gelirin yeniden dağılımı yolu ile beklenen eşitlik ve adaletin vergiler aracılığı ile tesis edilemeyeceği de yer bulmaktadır.¹⁶⁵

2.4.2.2. Kamu Harcamaları

Devletin sağladığı kamu hizmetlerinin özellikle alt gelir dilimleri başta olmak üzere vatandaşlara eşit ve adil bir şekilde sunulmasının önemi gün geçtikçe artmaktadır.¹⁶⁶ Devletler yoksullukla mücadele edebilmek için gerektiğinde kamu harcamalarını maliye politikaları olarak devreye sokabilmektedirler. Devletler bu işlevlerini öncelikle transfer harcamaları yolu ile gerçekleştirmektedirler. Bu açıdan ülkelerin sosyal güvenlik harcamalarına ayırdıkları pay gelirin yeniden dağılımına verdiği önemin ve ülkenin ilerlemişlik düzeyinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.¹⁶⁷ Devletler vergi indirimleri, kamu transferleri, ihracata destek politikaları gibi yollar ile milli geliri yeniden dağıtarak adil bir gelir dağılımı kurmayı hedeflemektedirler. Gelir dağılımında adaletsizliğin yüksek olduğu ülkelerde gelir

¹⁶²Zafer Sürücü, “Türkiye’de Gelir Dağılımı Bozukluğunu Önlemeye Yönelik Kamu Politikaları”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2007, s. 142.

¹⁶³Hakan Ay - M. Latif Haydanlı, “Vergi Yüklü Ekseninde Toplumsal Yapının Gelir Dağılımı ve Yoksullukla İlişkisi”, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2017, c. 4, S. 3, s. 148- 150.

¹⁶⁴Ömer Aksu, *Gelir ve Servet Dağılımı*, İstanbul Üniversitesi Basımevi, İstanbul, 1993, s. 83.

¹⁶⁵Ayşegül Yakar Önal - Sezai Temelli “Sermaye Birikimi - Vergi Yapısı İlişkisi Bağlamında Gelir Bölüşümü: 1960- 2009 Türkiye Örneği”, *Amme İdaresi Dergisi*, 2011, c. 44, S. 3, s. 64.

¹⁶⁶Göker, a.g.m., s. 1736.

¹⁶⁷<http://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/360/2018/07/Avrupa-Birligi-Ulkeleri-ve-Turkiyede-Sosyal-Guvenlik-Harcamalarinin-Degerlendirilmesi.pdf> Erişim Tarihi 15.08.2019.

dağılımı adaletinin oluşturulmasına yönelik geliştirilen bu politikalar maliye politikasının da tesis etmek istediği önemli gelirin yeniden dağılımı amaçları arasında yer almaktadır.¹⁶⁸

Sosyal harcamaları ölçmek için yaygın olarak kullanılan anahtar gösterge Sosyal Harcama Oranı (SER (t)) dir. Sosyal Harcama Oranı, aynı yıl içinde ülkenin GSYİH (t) ile ilgili, Sosyal Transferler (Te (t)) üzerindeki tüm harcamalarının toplam tutarını gösterir ve;

$$SER (t) = TE (t) / GSYİH (t) \quad (1.5)$$

denkleminde bulunmaktadır. “SER (t)” yaygın olarak kullanılan ve uluslararası karşılaştırmalar sağlayabilen toplu bir performans göstergesidir. Ülkelerde mutlak harcama miktarları, ülke nüfusunun büyüklüğüne veya gelir düzeyi gibi değişkenlere doğrudan bağlı olduğu için açıklayıcı gücü sınırlı kalmaktadır. Örneklendirilmek istenirse; birkaç milyon Amerika Birleşik Devletleri (ABD) doları, Karayip Ülkelerinde yüksek sosyal harcamalar anlamına gelebilirken ABD için ve diğer büyük ekonomik ülkeler için çok küçük bir sosyal harcamayı ifade etmemektedir. Ayrıca Estonya gibi küçük nüfuslu bir ülkenin, daha kalabalık komşusu Polonya kadar sosyal harcama yapması da pek tabi beklenen bir durum değildir. Sosyal transferler doğrudan veya dolaylı olarak ulusal gelirlerle bağlantılıdır. Örneğin, yaşlılık aylıkları emeklilerin eski gelirleriyle veya ulusal ortalama ücretleri ile ilgilidir. Sosyal transferleri ülkenin GSYİH’ si ile ilişkilendirerek açıklamak bir anlamda uluslararası karşılaştırılabilirliğin ölçülmesini de sağlamak anlamına gelmektedir.¹⁶⁹

Dünya ülkelerinin tamamına yakınının sosyal harcamalarında artış eğilimi olduğu görülmektedir. Örneğin, OECD ülkelerinin sosyal harcama ortalaması 1980’ lerde % 14,9 iken 1990’larda % 16,9’ lara ulaşmıştır.¹⁷⁰ 1995 yılından itibaren kamu harcamalarının GSYİH’ ya olan oranındaki artış sürmüştür ve 2000’ li yıllardan sonrada bu artış devam etmiştir.¹⁷¹ Avrupa Birliği-28 (AB-28) de sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH’ ye olan oranı 2008 yılında % 14,2 iken 2015 yılında % 15’ e

¹⁶⁸Erçakar – Güvenoğlu, a.g.m., s. 46.

¹⁶⁹Michael Cichon et. al., “Financing Social Protection”, Geneva, *International Labour Office/International Social Security Association*, 2004, s. 60.

¹⁷⁰Işık, a.g.m., s. 116.

¹⁷¹Kemal Aydın - Eyüp Ensar Çakmak, “Sosyal Devlet ve Türkiye”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018, c. 20, S. 2, s. 6.

yükselmiştir. Aynı yıllarda Türkiye de % 8,2 olan sosyal harcama düzeyi % 11,2'ye ulaşarak AB ortalamasına yaklaşmıştır. Sosyal güvenlik harcamaları 2017 yılında tüm AB üye devletlerinde en büyük devlet harcaması haline gelerek GSYİH' nin % 18,8' ine ve toplam harcamaların % 41,1' i düzeyine ulaşmıştır. AB üye ülkelerinde devletin sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH' ye oranı en düşük İrlanda' da % 10' düzeyi ile gerçekleşirken en yüksek Finlandiya' da % 24,9 düzeyine kadar yükselmiştir. Altı AB ülkesi (Finlandiya, Fransa, Danimarka, Avusturya, İtalya ve İsveç) GSYİH' nin en az % 20' sini, Avrupa Serbest Ticaret Birliği ülkeleri arasında en yüksek oranla Norveç GSYİH' nin % 19,8' ini sosyal koruma harcamalarına ayırmış İrlanda, İzlanda, Litvanya, Romanya, Letonya Malta, Çek Cumhuriyeti ve Bulgaristan, GSYİH' nin % 13' ünden daha az bir oranını sosyal koruma harcamalarına aktarmışlardır. 2017 yılında AB-28 düzeyinde, sosyal korumayla ilgili harcamaların yaklaşık % 89' u sosyal yardımlar (nakit) ve sosyal transferler (aynı) olarak gerçekleşmiştir.¹⁷²

Tablo 1.2. de 35 OECD ülkesine ve OECD ülkelerinin kamu sosyal harcamaları içindeki payına yer verilmiştir. OECD ortalamasının 2010 yılına kadar bir artış sergilediği 2015 yılında küçük bir miktar düşüş gösterdiği, 2016 yılında tekrar artışa geçtiği ancak 2017 yılında tekrar küçük bir miktar düştüğü ve 2018 yılında tekrar artış gösterdiği görülmektedir. Ancak genel olarak kamu sosyal harcamalarının GSYİH içindeki payının artış seyri izlediği görülmektedir.¹⁷³ OECD tarafından 2016 yılına kadar yayınlanan Türkiye verilerinde sosyal koruma harcamalarının giderek artış gösterdiği ve 2016 yılında % 12,52' ye ulaştığı görülürken, Grafik 1.5. den faydalanılarak TÜİK verilerine göre bir değerlendirme yapıldığında ise sosyal koruma harcamalarının 2017 yılında % 12,3 olduğu¹⁷⁴ TÜİK tarafından son yayınlanan “Sosyal Koruma İstatistikleri” 2018 yılı verilerine göre de bu oranın % 11,9 olarak gerçekleştiği görülmektedir.¹⁷⁵

¹⁷²https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Government_expenditure_on_social_protection#Expenditure_on_social_protection Erişim Tarihi: 10.08.2019.

¹⁷³<https://data.oecd.org/social-exp/social-spending.htm#indicator-chart> Erişim Tarihi: 03.04.2020.

¹⁷⁴<http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27622> Erişim Tarihi: 04.12.2019.

¹⁷⁵https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SOCX_AGG# Erişim Tarihi: 15.04.2020.

Tablo 1.2. OECD Ülkeleri Kamu Sosyal Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı, %, 2000, 2005, 2010, 2015-2018.

ÜLKELER	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Australia	18,25	16,71	16,59	18,54	17,81		
Austria	25,69	25,95	27,56	27,70	27,84	27,08	26,60
Belgium	23,48	25,23	28,28	29,19	29,21	29,18	28,91
Kanada	15,76	16,14	17,53	17,63	17,44	17,33	--
Şili	10,40	8,87	10,43	10,77	11,02	10,95	--
Çek Cumhuriyeti	17,91	18,07	19,72	19,40	19,14	19,00	18,72
Danimarka	23,77	25,20	28,59	28,99	28,75	28,12	27,99
Estonia	13,82	12,97	18,30	17,70	18,33	18,01	18,40
Finland	22,61	23,97	27,34	30,39	29,82	28,88	28,71
France	27,58	28,73	31,04	31,98	31,97	31,79	31,20
Germany	25,39	26,24	25,90	24,86	25,06	25,05	25,14
Greece	17,77	19,88	24,85	25,43	25,74	24,85	23,45
Macaristan	20,05	21,85	23,04	20,89	20,80	20,18	19,45
İzlanda	14,63	15,95	16,90	15,48	15,09	15,94	16,01
Ireland	13,19	15,91	24,57	15,51	14,93	14,34	14,38
İsrail	16,20	15,30	15,44	15,54	15,49	16,03	--
Italy	22,68	24,17	27,12	28,48	28,30	28,14	27,91
Japan	15,43	17,17	21,26	21,88	--	--	--
Korea	4,53	6,12	8,22	10,21	10,52	10,63	11,13
Letonya	15,35	12,26	19,50	15,71	16,12	15,79	16,20
Litvanya	15,38	13,68	19,39	15,82	16,01	15,82	16,16
Luxembourg	18,70	22,83	23,14	22,10	22,18	22,57	22,41
Meksika	4,39	6,14	7,37	7,68	7,52	--	--
Netherlands	18,85	20,23	17,78	17,73	17,48	17,00	16,68
Yeni Zelanda	18,23	17,78	20,43	19,21	18,92	18,57	18,93
Norveç	20,40	20,75	22,03	24,70	25,73	25,34	24,98
OECD - Total	17,38	18,21	20,57	19,02	20,47	20,22	20,05

ÜLKELER	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Polonya	20,22	20,76	20,63	20,22	21,20	20,96	21,13
Portugal	18,47	22,29	24,47	24,04	23,67	23,71	22,61
Slovak Republic	17,55	15,78	18,00	17,80	17,78	17,34	16,95
Slovenia	22,04	21,43	23,40	22,64	22,16	21,43	21,20
Spain	19,48	20,41	24,72	24,66	24,25	23,85	23,71
İsveç	26,77	27,32	26,26	26,34	26,42	26,14	26,05
İsviçre	13,88	15,62	15,06	15,89	15,91	16,12	16,02
Türkiye	7,55	10,09	12,34	11,57	12,52		
Birleşik Krallık	16,19	18,34	22,42	21,61	21,24	20,75	20,59
Amerika Birleşik Devletleri	14,25	15,65	19,37	18,85	18,91	18,89	18,72

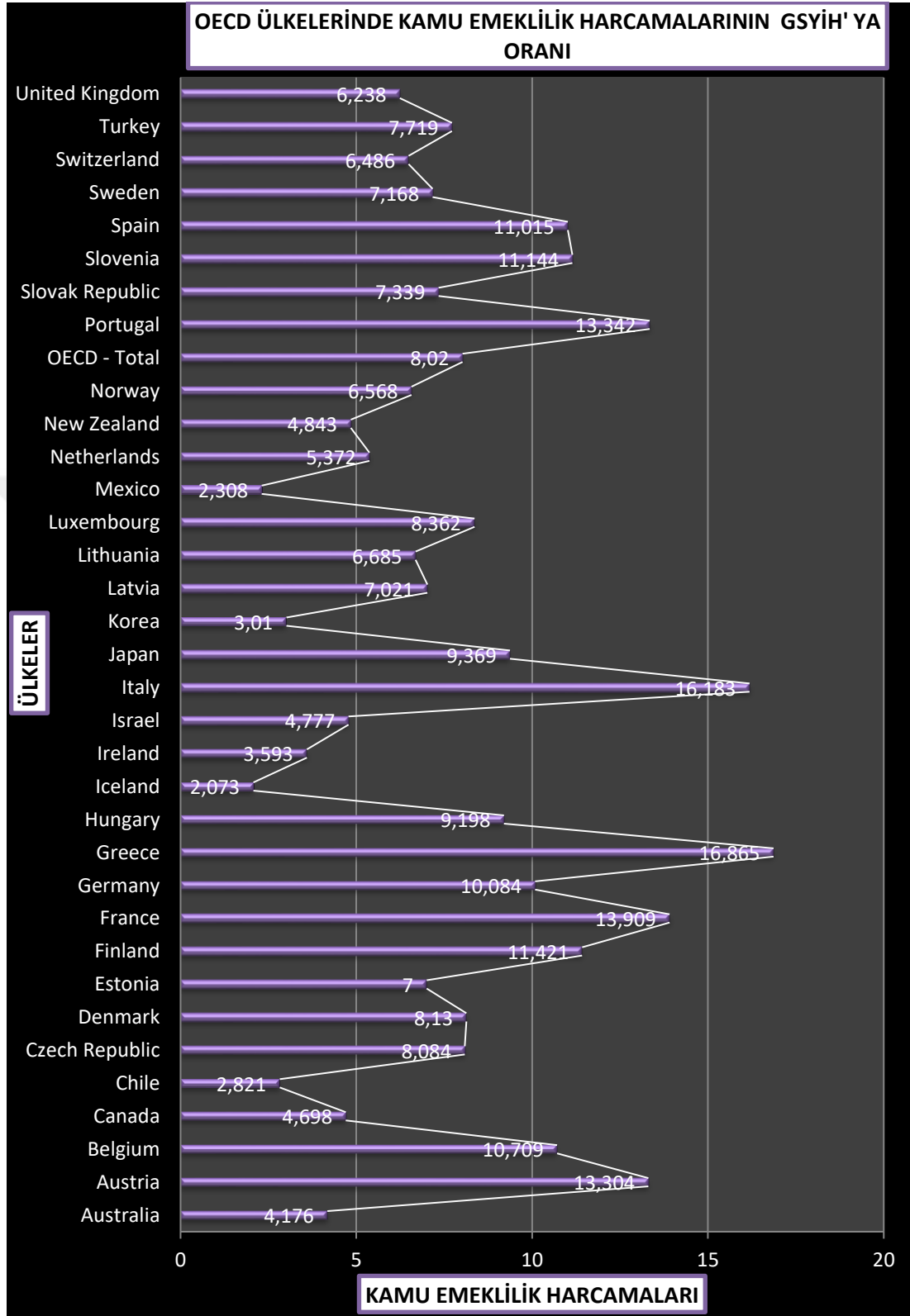
Kaynak: OECD Sosyal Harcama - Birleştirilmiş veriler.

Grafik 1.4. de OECD ülkelerinin kamu emeklilik harcamalarının GSYİH' ye olan oranı son açıklanan 2017 yılı verileri ile gösterilmektedir. Kamu emeklilik harcamalarının en yüksek olduğu ilk üç ülke % 16,865 ile Yunanistan, % 16,183 ile İtalya, % 13,342 ile Portekiz olurken; kamu emeklilik harcamalarının GSYİH' ya oranının en düşük olduğu ülkeler % 2,073 ile İzlanda % 2,308 ile Meksika, % 2,821 ile İtalya' dır. Emeklilik harcamalarının GSYİH' ya oranında OECD ortalaması ise % 8,02 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Grafik 1.4. OECD Ülkelerinde Kamu Emeklilik Harcamalarının GSYİH' Olan Oranı, 2017

Kaynak: OECD, Sosyal Harcama: Birleştirilmiş veriler

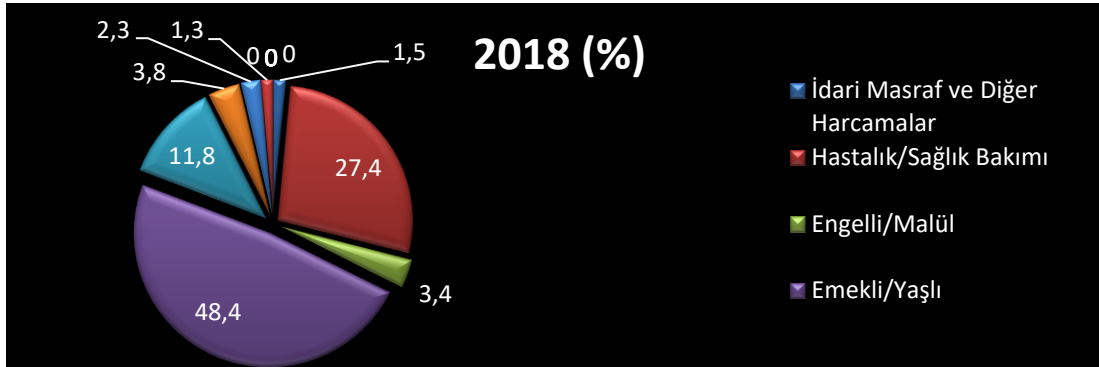

Grafik 1.4. OECD Ülkelerinde Kamu Emeklilik Harcamalarının GSYİH' Olan Oranı, 2017

Kaynak: OECD, Sosyal Harcama: Birleştirilmiş veriler

2017 yılında AB-28’ de % 10,1 oranı ile Avro Bölgesi’ nde ise GSYİH’ nin % 10,7’ si oranı ile GSYİH’ nin sosyal koruma harcamaları içerisindeki en büyük payı yaşlılık aylığı ödemelerinin aldığı tespit edilmiştir.¹⁷⁶ Türkiye de emeklilik harcamalarının GSYİH içindeki payı 2000 yılında % 4,7 olarak gerçekleşirken 2011 yılında % 7,5’ e kadar artmış¹⁷⁷ ve Grafik 1.4. de görüleceği üzere OECD verilerine göre 2017 yılında Türkiye de emeklilik harcamalarının GSYİH içindeki payı % 7,719’ a kadar yükselmiştir. Türkiye’ nin OECD ortalama düzeyi olan % 8,02 değerine yakın bir düzeyde yaşlılık aylığı ödemelerine pay ayırdığı görülmektedir. Türkiye de son yayınlanan TÜİK “Sosyal Koruma İstatistikleri” 2018 yılı verilerinin ise OECD verilerine göre bir düşüş gösterdiği ve 2018 yılında bu oranın % 5,7 olarak gerçekleştiği görülmektedir.¹⁷⁸

Grafik 1.5. de TÜİK tarafından açıklanan 2018 yılı verilerine göre GSYİH de sosyal koruma harcamaları içerisinde yaşlılık aylıklarının payının % 48,4 ile en yüksek paya ulaştığı görülmektedir.¹⁷⁹ DB tarafından yapılan çalışmalara göre Türkiye de yeterli önlemler alınmaz ise yalnızca emeklilik sistemlerinin finansman açığının GSMH’ ye oranı 2020 yılında % 7,6 ya 2050 yılında ise % 14’ e ulaşacağı öngörülmektedir.¹⁸⁰ Bu finansal sonuçların devam etmesi halinde Türkiye emeklilik sistemlerinde parametrik ve paradigmatik reformların sürdürülmesi gerekli olacaktır.

Grafik 1.5. Türkiye Sosyal Koruma Harcamaları, 2018

Kaynak: TÜİK, 2018.

¹⁷⁶https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Government_expenditure_on_social_protection#Expenditure_on_social_protection Erişim Tarihi: 10.08.2019.

¹⁷⁷T.C. Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Özel İhtisas Komisyonları El Kitabı, 2012, s. 5.

¹⁷⁸https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SOCX_AGG# Erişim Tarihi: 15.04.2020.

¹⁷⁹<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30625> Erişim Tarihi: 15.04.2020.

¹⁸⁰<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2016-127-1618> Erişim Tarihi: 04.12.2019.

Tablo 1.3. de SGK'nın 2008-2019 yılları bütçe transferleri gösterilmektedir. Buna göre SGK' nın gerçekleştirdiği bütçe transferlerinin GSYH' ye olan oranının en yüksek olduğu yıl % 5,26 ile 2009 yılı olmuştur. Ona en yakın değer % 4,76 ile 2010 yılında gerçekleşmiştir. SGK' nın gerçekleştirdiği bütçe transferleri 2019 yılına kadar bazı yıllarda küçük düşüşler gösterse de genel olarak artarak sürmüştür.

Tablo 1.3. Sosyal Güvenlik Kurumu Bütçe Transferleri, 2008-2020 / Ocak

Yıllar	Bütçe Transferleri	Değişim Oranı (%)	GSYH'ye oranı (%)
2008	35.016.403	5,9	3,52
2009	52.599.691	50,2	5,26
2010	55.244.258	5,0	4,76
2011	52.772.218	-4,5	3,78
2012	58.728.293	11,3	3,74
2013	71.263.763	21,3	3,94
2014	77.335.890	8,5	3,78
2015	79.038.817	2,2	3,38
2016	108.073.487	36,7	4,14
2017	128.182.906	18,6	4,12
2018	150.530.375	17,4	4,04
2019	196.797.506	30,7	4,60
2020 Ocak	17.087.802	-	-

Kaynak: SGK Mali İstatistikler (2020/ Ocak)

NOT:

1- Nakit hareketler tablosu dikkate alınarak hazırlanan geçici gerçekleşme tutarlarıdır.

2- GSYH değerleri TÜİK'ten alınmıştır. 2019 yılı GSYH ise 2019 Yıl Sonu OVP (28 Eylül Revize) dir.

3- 2008- 2020 yıllarında bütçe transferlerine ek ödeme, açık ve faturalı ödemelerle devlet katkısı dahildir. 2009- 2020 yıllarına teşvik de dahildir.

Dağdemir (1998), Türkiye ile birlikte 56 ülke üzerinde yaptığı araştırmasında gelir eşitsizliğinin giderilmesi üzerinde en yüksek etkiye kamu harcamalarının sahip olduğunu tespit etmiştir. Araştırmada toplum en düşük gelir diliminden en yüksek gelir dilimine doğru 5 gelir dilimine bölünmüş ve kamu harcamaları bu gelir dilimlerine dağıtılmıştır. Kamu harcamalarının ilk dört gelir dilimi için pozitif bir etki oluşturduğu ancak beşinci gelir dilimi için negatif yönde bir etki oluşturduğu tespit edilmiştir.¹⁸¹ Sanayileşmiş ülkelerde gelir eşitsizliği üzerine yapılan deneysel araştırmalarda da kayda değer verilere rastlanmıştır. Bu açıdan “Lüksemburg Gelir Araştırması”nın yapılması önemli bir adım olmuştur. Bu çalışma ile geleneksel bütçe yaklaşımları kullanılarak vergiler ve sosyal transferlerin gelir dağılımı ya da gelirin yeniden dağılımı üzerine olan kombine etkisi araştırılmıştır. Araştırma başlangıcında elde olan verilerle, sosyal transferlerin dağıtılması sonrasında elde edilen veriler karşılaştırılmak suretiyle gelir eşitsizlikleri incelenmiştir.¹⁸² “Lüksemburg Gelir Araştırması”yaşlı gelir eşitsizliğinde ki uluslararası değişimi, kamu transferleri sonucunda yaşlıların gelir yüzdellerinde oluşturduğu değişimle açıklamıştır. Bu çalışma ile örneğin; İsveç’in en yüksek kamu transferleri uygulama düzeyine ve en düşük yaşlı gelir eşitsizliği oranına sahip olduğu, İsrail ve ABD’nin kamu transferlerinde ve gelir eşitsizliği oranında en düşük ilişki düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada ülkeler arasında kayda değer bir istisnanın Kanada’da gerçekleştiği görülmüştür. Kanada da diğer ülkelerde olduğu gibi kamu transferleri yolu ile yaşlıların gelirine orta seviye de bir katkıda bulunulmasına rağmen yaşlılar arasında varolan gelir eşitsizliği diğer ülkelere nazaran daha düşük bir düzeyde kalmıştır. Bu durum Kanada’nın kamu emeklilik aylıklarının kendine has özelliklerinin yanı sıra ülkedeki diğer faktörlerin de yaşlılarda gelir eşitsizliğinin azaltılmasında etkin bir rol oynadığını göstermektedir.¹⁸³

2.4.3. Ücret Politikaları

Gelirin yeniden dağılımını doğrudan etkileyen araçlardan önemli bir tanesi de ücret politikalarıdır. Çalışanlar aldıkları ücretle geçimlerini sağlayan kişilerdir. Devlet uyguladığı politikalarla ücretli kesime yaşanabilir bir gelir düzeyi ve refah zenginliği

¹⁸¹Özcan Dağdemir, “Ekonomik Kalkınma Sürecinde Gelir Eşitsizliği Sorunu ve Makroekonomik Göstergeler”, *Ekonomik Yaklaşım*, 1998, c. 9, S. 30, s. 47-51.

¹⁸²Caminada – Goudswaard, a.g.m., p. 2.

¹⁸³Brown-Prus, a.g.m., p. 2.

sunmakla mükelleftir. Bunun için devlet asgari ücreti geliri yeniden dağıtan belirleyici bir politika aracı olarak görmekte ve uygulamaya koymaktadır.¹⁸⁴ Asgari ücret farklı gelir dilimleri arasında gelirin yeniden dağılımını doğrudan sağlayan önemli araçlardan bir tanesi, bazen çalışanların tek geçim kaynağı ve işveren tarafından işçilere ödenmesi gereken ücretin asgari miktarıdır.¹⁸⁵ Asgari ücret alt gelir dilimlerinin lehine gelir dağılımı düzenleyen emek piyasasına yönelik önemli bir politika aracıdır.¹⁸⁶ Asgari ücret politikası gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılmasında belirleyicidir. Asgari ücret gelirin yeniden dağılımını doğrudan etkileyen araçlarının belki de en önemlisidir. Asgari ücret düzeyi ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durumlara göre farklılık gösterebilmektedir. Bu değişkenlik uygulanan ücret politikasına, ihtiyaca ve ülke öznal koşullarına göre şekil değiştirebilmekte işçiler, işverenler ve hükümet tarafından ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durumlar göz önünde bulundurularak belirlenebilmektedir. Asgari ücret tarafların üzerine yalnızca pazarlık yapabilecekleri bir ücret olmayıp devlet güvencesi ile işveren ve işçi kesimlerinin ortaklaşa kararlaştırdıkları bir ücrettir. Bu ücretle çalışanlara milli gelirden ayrılan payı arttırmak, işçilere ödenecek ücretlere bir alt sınır getirmek hedeflenmektedir. Asgari ücretin periyodik olarak arttırılmasına ilişkin düzenlemeler gelir dağılımı eşitsizliklerini ortadan kaldırmaya yönelik önemli çalışmalardan bir tanesi olarak görülmektedir.¹⁸⁷

Hemen tüm ülkelerde asgari ücret gelirin yeniden dağılımı açısından büyük önem taşır hale gelmiştir.¹⁸⁸ Asgari ücret özellikle alt gelir dilimleri açısından önemli işlevlere sahiptir. Asgari ücret gelirin yeniden dağılımının sağlanarak yoksulluğun önlenmesinde doğrudan etkili olabilen bir araçtır. Yüksek belirlenen bir asgari ücret alt gelir dilimlerine doğru gelir akımı sağlarken asgari ücretin yüksek belirlenmesi ile gerçekleşebilecek kötü senaryo ise düşük ücretle çalışanların istihdam dışına

¹⁸⁴Ürper, a.g.e., s. 29-30.

¹⁸⁵Burçin Yılmaz Eser – Harun Terzi, “Türkiye’de Asgari Ücret: Sorunlar Öneriler”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2008, c. 22, S. 1, s. 129.

¹⁸⁶Erkul – Erkul, a.g.m., s. 20.

¹⁸⁷Muzaffer Koç – İbrahim Görücü, “Türkiye’de Asgari Ücretin Uygulanması”, *Social Sciences Studies Journal*, 2018, Vol. 4, Issue. 13, p. 61.

¹⁸⁸Aytemin Güven vd., “Asgari ücret istihdamı arttırır mı? 1969–2008 Türkiye Örneği”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 2011, S. 38, s. 147-148.

itilmesine veya kayıtdışı istihdama yönelinmesine yol açabilmesidir. Bu nedenle asgari ücretten hangi gelir dilimlerinin yararlanacağı önemlidir.¹⁸⁹

Günümüzde asgari ücret ülkelerde çalışan alt gelir dilimleri açısından önemli işlevlere sahip hale gelmiştir. Şöyle ki; asgari ücret alt sınır uygulaması ile çalışanlara düşük ücret verilmesinin önüne geçilmekte, alt gelir dilimlerinin sosyal refahının artırılması sağlanmakta, ücretler arası farkların açılması engellenmekte ve ülkede ekonomik bir denge kurularak toplumsal huzursuzlukların da önüne geçilmektedir.¹⁹⁰ Özellikle asgari ücret düzeyinde çalışmak zorunda kalan işçi sayısının fazla olduğu ülkelerde asgari ücretin gelirin yeniden dağılımı üzerine olan önemi bir kat daha artmaktadır.¹⁹¹ Asgari ücretin gelirin yeniden dağılımı üzerinde etkili olabilmesi onun belirlendiği emek piyasasına, ülkenin finansman yapısı ve yöntemine ve diğer özel şartlarına doğrudan bağlıdır.¹⁹²

Tablo 1.4. de OECD-28 ülkelerinin 2004,2010,2015-2019 yılları brüt Asgari ücret verileri yer almaktadır. 1000 Euro üzerinde brüt asgari ücret veren ülkelerin 2004 yılından itibaren azalmayan bir seyir içinde asgari ücret vermeye devam ettikleri görülmektedir. Polonya, Slovenya, Slovakya, Çekoslovakya, Estonya, Portekiz gibi ülkelerin 500 Euro’ nun altında bir oranda asgari ücreti belirledikleri görülse de geçen 15 yılda bu ülkelerin asgari ücret de anlamlı sayılabilecek yükselişler gösterdiği anlaşılmaktadır. Romanya’ nın 68 Euro gibi çok düşük sayılabilecek bir asgari ücret ödemesi olmasına rağmen çarpıcı bir artış sergileyecek şekilde artış gösterdiği ilk etapta göze çarpmaktadır. En yüksek brüt asgari ücret veren ülkeler sıralamasında ilk 5 ülke Lüksemburg, İrlanda, Hollanda, Belçika, Almanya olurken Türkiye’ nin 28 OECD ülkesi arasında en düşük asgari ücret sıralamasında Arnavutluk, Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ’ dan sonra 5. ülke olduğu görülmektedir.

¹⁸⁹Erkul – Erkul, a.g.m., s. 20.

¹⁹⁰Üzeyir Ataman, “Kuramsal Ve Uygulama Boyutlarıyla Asgari Ücret”, *Türk Ağır Sanayii Ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayını Prof. Dr. N. Ekin’e Armağan*, 2000, S. 38, s. 389-390.

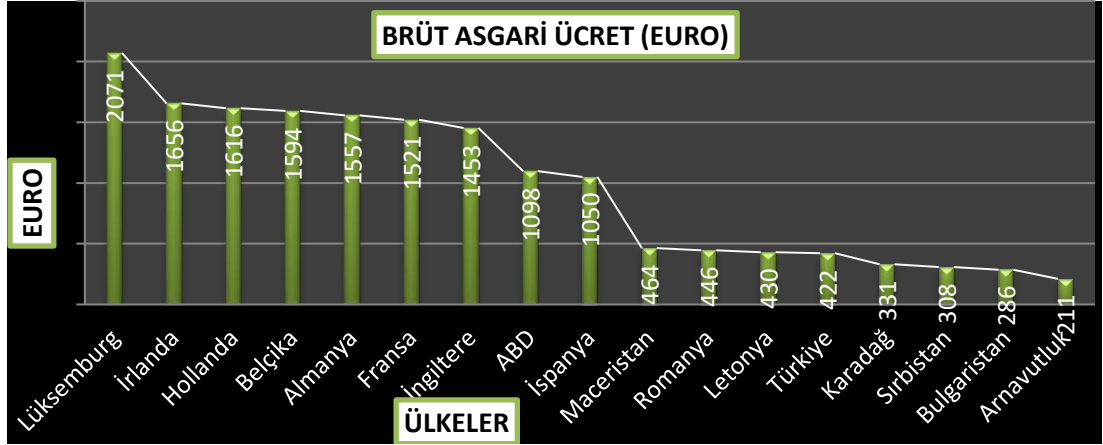
¹⁹¹Eser – Terzi, a.g.m., s. 139-140.

¹⁹²Richard B. Freeman, “The Minimum Wage as a Redistributive Tool”, *The Economic Journal*, 1996, Vol. 106, p. 639.

Tablo 1.4. OECD-28 Ülkelerinde Aylık Brüt Asgari Ücret, Euro, 2004, 2010, 2015-2019

ÜLKELER	2004	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Belçika	1.186	1.387	1.502	1.502	1.532	1.563	1.594
Bulgaristan	61	123	184	215	235	261	286
Çekya	207	302	332	366	407	478	519
Almanya			1.440	1.440	1.498	1.498	1.557
Estonya	159	278	390	430	470	500	540
İrlanda	1.073	1.462	1.462	1.546	1.563	1.614	1.656
Yunanistan	631	862	684	684	684	684	684
İspanya	537	739	757	764	826	859	1.050
Fransa	1.215	1.344	1.458	1.467	1.480	1.498	1.521
Hırvatistan		345	396	408	433	462	506
Letonya	119	254	360	370	380	430	430
Litvanya	130	232	300	350	380	400	555
Lüksemburg	1.403	1.683	1.923	1.923	1.999	1.999	2.071
Macaristan	202	272	333	351	412	445	464
Malta	541	660	720	728	736	748	758
Hollanda	1.265	1.408	1.502	1.525	1.552	1.578	1.616
Polonya	175	321	410	434	453	503	523
Portekiz	426	554	589	618	650	677	700
Romanya	68	142	218	232	275	408	446
Slovenya	471	597	791	791	805	843	887
Slovakya	148	308	380	405	435	480	520
İngiltere	1.054	1.076	1.379	1.512	1.393	1.401	1.453
Karadağ			288	288	288	288	331
Makedonya			214	227	240	279	
Arnavutluk	75	130	157	160	163	181	211
Sırbistan	116	222	235	234	248	285	308
Türkiye	239	338	424	519	479	446	422
ABD	707	872	1.035	1.154	1.192	1.048	1.098

Kaynak: Eurostat

Grafik 1.6. Aylık Brüt Asgari Ücretin 500 EURO’ nun Altında ve 1000 EURO’ nun Üzerinde Olduğu Ülkeler, OECD-28.

Kaynak: Habertürk.¹⁹³

Tablo 1.4. e göre Grafik 1.6. hazırlanmıştır. Grafik 1.6. da OECD-28 Ülkelerinde aylık 500 Euro brüt asgari ücretin altında ve 1000 Euro’ nun üzerinde ücret veren ülkeler gösterilmektedir. Bu açıdan 500 Euronun altında kalan Arnavutluk, Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ, Türkiye, Letonya, Romanya, Macaristan sırası ile ilk sekiz ülkeyi oluştururlarken; Lüksemburg, İrlanda, Hollanda, Belçika, Almanya, Fransa, İngiltere, ABD, İspanya sırası ile 1000 Euronun üzerinde brüt asgari ücret veren ülkeler konumundadırlar. Bu ülkeler asgari ücret açısından karşılaştırıldığında ülkeler arasındaki farklılıklar son derece anlamlıdır. Lüksemburg’ da 2071 Euro olarak verilen brüt asgari ücret, Bulgaristan’ da 286 Euro ya kadar düşmektedir. En yüksek ve en düşük asgari ücret veren ülkeler arasındaki fark 7,24 kat gibi oldukça yüksek bir düzeydedir. Türkiye için ise asgari ücretin 422 Euro olarak belirlendiği görülmektedir.¹⁹⁴ Türkiye’de asgari ücret Batı Avrupa Ülkeleri’ ne nazaran çok daha düşük bir düzeydedir. 2016 yılından itibaren Türk Lirası (TL) nin döviz karşısında değer kaybetmesi ile birlikte asgari ücret çoğu AB ülkesinin gerisinde kalmıştır.¹⁹⁵ Türkiye asgari ücret sıralamasında 2017 yılında 27 Avrupa ülkesi arasında 14. sırada iken 2018 yılında 16. sıraya gerilemiş 2019 yılında ise 22. Sıraya

¹⁹³<https://www.haberturk.com/avrupada-27-ulke-icinde-asgari-ucrette-22-siradayiz-2515012-ekonomi> Erişim Tarihi: 27.03.2020.

¹⁹⁴Koç – Görücü, a.g.m., s. 70-71.

¹⁹⁵<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45759198> Erişim Tarihi: 15.09.2019

kadar düşmüştür.¹⁹⁶ 2020 yılı için Türkiye’ de Euro 8,50 TL olarak kabul edildiğinde net asgari ücret 273,49 Euro, brüt asgari ücret ise 346,24 Euro olarak belirlenebilecektir. Bu değerler Türkiye’nin sıralamasında henüz bir değişme olmadığını ancak asgari ücretin alım gücünün düşüş eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de asgari ücretle ilgili düzenlemeleri Osmanlı ve Selçuklu İmparatorluğu dönemine kadar götürebilmek mümkündür. Ahi teşkilatı; usta, kalfa ve çıraklar arasındaki ekonomik ilişkileri düzenleyerek işveren ve işçisine asgari yaşam koşulları sağlamada önemli görevler üstlenmiştir.¹⁹⁷ Yakın tarihimizde asgari ücrete ilişkin ilk yasal düzenlemeye 1936 yılında yayınlanan 3008 sayılı İş Kanunu’nda yer verilmiştir. Ancak bu kanunun yönetmeliğinin 1951 yılında hazırlanması ile birlikte asgari ücret uygulamaya geçirilebilmiştir. Asgari ücret 1967 yılı öncesinde mahalli komisyonlarca kararlaştırılırken¹⁹⁸ 1967 yılından günümüze “Asgari Ücret Tespit Komisyonu” tarafından belirlenmektedir.¹⁹⁹ Türkiye de sosyal sigortalar sistemine bağlı olarak çalışmayan kimselerin sisteme üye olmamaları sebebi ile asgari ücretten, faydalanmaları mümkün olamamaktadır.²⁰⁰

2.4.4. Fiyat Politikaları

Gelirin yeniden dağılımı araçlarından fiyat politikalarında temel amaç üst gelir dilimlerinin gelirini azaltmaksızın alt gelir dilimlerinin gelirinin arttırılabilmesidir. Bunun için alt gelir dilimlerinin geçinme, barınma, eğitim gibi temel ihtiyaçlarının fiyatlarının onların gelirlerine endekslenerek düzenlenmesi atılacak ilk önemli adımdır. Alt gelir dilimlerinin sahip oldukları varlıkların piyasa satış değerinin arttırılması yani onların mal ve hizmetlerinin satış fiyatının yüksek tutulması ve pazar payının genişletilmesi fiyat politikalarına yönelik atılacak ikinci önemli adımdır.²⁰¹

¹⁹⁶<https://www.haberturk.com/avrupada-27-ulke-icinde-asgari-ucrette-22-siradayiz-2515012-ekonomi> Erişim Tarihi: 27.03.2020.

¹⁹⁷Adem Korkmaz - Hüseyin Avsallı, “Türkiye’de Asgari Ücretin Hukuksal Yönü”, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2012, c. 4, S. 2, s. 152.

¹⁹⁸Mehmet Öçal- Hacer Simay Karaalp Orhan , “Asgari Ücret Uygulamasının Tarihsel Gelişimi Ve Türkiye-AB Ülkeleri İçin Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2018, c. 5, S. 3, s. 651.

¹⁹⁹<https://www.resulkurt.com/?artikel,90> Erişim Tarihi: 03.12.2019.

²⁰⁰Korkmaz, a.g.e., s. 128.

²⁰¹Irma Adelman – Sherman Robinson, “Income Distribution and Development”, *Handbook of Development Economics*, 1989, Vol. II, s. 982-984.

Ekonomik istikrarın sağlanması ancak fiyat istikrarının sağlanabilmesi ile mümkün olabilmektedir. Bu nedenle fiyat politikaları sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı sağlayarak toplumsal refahı arttırmakta ve daha da önemlisi gelirin yeniden dağılımı adaletinin sağlanmasında önemli bir görev üstlenmektedir.²⁰²

Fiyatlarla ilgili politikalar “Tarımsal Destekleme Fiyat Politikaları”, “Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT) Mallarına Yönelik Fiyat Politikaları”, “Piyasa Mallarının Fiyatlarının Belirlenmesine Yönelik Politikalar” ve “İşgücü Piyasası ve Ücret Politikaları” şeklinde gruplandırılabilir. Bunlardan tarımsal üretimi destekleyen devlet satın almaları ve sübvansiyonları gibi fiyat politikaları bozulan gelir dağılımı eşitliğinin düzeltilmesi üzerinde etkilidir. Devlet KİT’ler aracılığı ile ürettiği malların fiyatlarını uygun düzeylerde tutarak alt gelir dilimlerinin de bu mallardan faydalanmalarını sağlamaktadır. Böylelikle devlet ürettiği mallar üzerinde uygun fiyat politikaları uygulayarak satın alma gücünden kaynaklı gelir eşitsizliklerini bir anlamda azaltmaktadır. Piyasa mallarının fiyatlarının belirlenmesine yönelik politikalar ile devlet özellikle ekonomik kriz dönemlerinde yüksek enflasyon sebebi ile piyasada satılan malların fiyatlarını dondurmakta veya narh uygulayabilmektedir. Böylelikle devlet gelir dağılımında bir eşitlik oluşturmaya çalışmaktadır. Bu davranışı ile devlet aynı zamanda serbest piyasa içinde bir örnek oluşturmaktadır.²⁰³

2.5. Gelirin Yeniden Dağılımı ve Adalet

Adalet iyiliğin en üst seviyeye ulaşmış hali, Hak’ça paylaşım, fırsat eşitliği, eşit koşullarda eşit haklara sahip olunması durumu olarak tanımlanmaktadır. TÜİK Gini Katsayısının “0” a yakın olmasını “adalet” olarak açıklamaktadır.²⁰⁴ Piyasada gerçekleşen ilk gelir dağılımının ileri Batı Avrupa Ülkelerinde bile eşit ve adil bir şekilde gerçekleşmediği bilinmektedir. Devletin alt gelir dilimlerini düşünerek bu gelir dilimlerine doğru pozitif olabilecek şekillerde ilerici gelirin yeniden dağılımı

²⁰²Çetin Doğan, *Fiyat İstikrarı Sorunsalı – Merkez Bankası Eksenli Çözüm Stratejileri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005, s. 1-2.

²⁰³Acar, a.g.m., s. 52.

²⁰⁴Sabri Öz, “Gelir Dağılımında Gini Katsayısı ve P80/P20 Oranı Arasındaki İlişkiler: 2000-2016 Dönemi Türkiye Örneği İstanbul”, *Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2019, S. 35, ORCHID ID: 0000-0002-6280-726X, s. 590.

politikaları uygulayarak geliryoksullar lehine olacak bir şekilde yeniden dağıtması gelirin yeniden dağıtılması ile adaletin tesis edilebilmesi anlamına gelmektedir.

Bu bağlamda klasik iktisatçılar gelir dağılımı ve adaletsizliğine dair ilk görüşleri ortaya koyan düşünürler olmuşlardır.²⁰⁵ 1936 yılında J. M. Keynes' in ünlü eseri “Genel Teori” nin yayınlanmasıyla “Keynezyen İktisat” olarak ifade edilen bu iktisadi yaklaşım dünya genelinde klasik iktisadi yaklaşımın yerini alarak hızla yayılmaya başlamıştır. Bu yaklaşımla devletin, temel mali görevlerinin dışında ek mali görevler de üstlenmesi gerektiği savunulmuştur. Bu ek mali görevler; ekonomik kalkınmanın ve istikrarın, kaynak dağılımında etkinliğin, gelir dağılımında adaletin sağlanması olarak açıklanmıştır. Devlet ek mali görevlerini çeşitli ekonomi politikası araçlarıyla yerine getirmeye çalışmakta, böylece gelir dağılımında adaleti sağlamaya ve yoksulluğu azaltmaya yönelik iktisadi ve mali müdahalelerde bulunmaktadır.²⁰⁶ Devletler uyguladıkları politikalar ile geliri alt gelir dilimleri lehine dağıttıkça gelirin yeniden dağılımında fırsat eşitliği yaratarak gelir dağılımını daha adil bir hale getirebilmektedirler. Bu amaçla devletler adil gelir dağılımı ile geliri olmayan ya da hastalık, malullük, işsizlik, yaşlılık gibi çeşitli sosyal riskler nedeni ile yeterli gelirden mahrum kalan kimseler için yaşamlarını devam ettirebilecekleri ölçekte geliri yeniden dağıtabilmektedirler.²⁰⁷ Gelirin yeniden dağılımında eşitlik ve adaletin tesis edilebilmesi için devletlerin üst gelir dilimlerinden alınan gelirleri alt gelir dilimlerine doğru eşit ve adil bir şekilde dağıtabilmesi gerekmektedir.²⁰⁸

Sosyal güvenlik sistemlerinde gelir dağılımı adaletinin sağlanması tüm nüfusun kapsama alınması halinde gerçekleştirilebilir. Ancak sosyal güvenlik sistemine dahil olmadıkları halde vergilendirilmeleri sebebi ile sosyal güvenliğin bütçesine katkıda bulunanlar fayda elde etmedikleri halde sistemi finanse etmek zorunda kalabilmektedirler. Diğer yandan sosyal güvenlik programları arasında norm ve standart birliğinin kurulamaması sonucunda sunulan faydalar ile elde edilen karşılıklar arasında denge kurulamaması da sigortalılar arasında adaletsiz bir gelir

²⁰⁵David Ricardo, *Ekonomi Politikin ve Vergilendirmenin İlkeleri*, (çev. T. Ertan), Belge Yayınları, 1997, İstanbul, s. 85-88.

²⁰⁶John Maynard Keynes (1936), *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Macmillan, London, 1961.

²⁰⁷Heinz Haller, *Maliye Politikasının Teorik Esasları ve Temel Problemleri*, Çev Salih Turhan, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1974, s. 298-299.

²⁰⁸ Tuncer, a.g.m., s. 59.

dağılımına yol açabilmektedir.²⁰⁹ Örneğin bir ülkede uygulanan emeklilik programları ile şimdiki kuşak içinde olanların sosyal güvenlik sisteminden aldıkları net yaşlılık aylıkları ile önceki kuşakların aldıkları net yaşlılık aylıklarının karşılaştırılması sonucunda bir farklılık görülüyor ise gelirin yeniden dağılımının adaletli bir şekilde gerçekleşmediği ileri sürülebilir.²¹⁰

Sosyal güvenlik sisteminde kuşaklar arasında ve aynı kuşak içinde adaletin sağlanması gelirin yeniden dağılımı açısından son derece önemlidir. Sosyal güvenlik sistemlerinde küreselleşme, demografik yapıdaki değişim, erken emeklilik hakları, prim aflarına ilişkin düzenlemeler, sosyal güvenlik fonlarının amaç dışı kullanılması yönünde yapılan düzenlemeler Türkiye’de sosyal güvenliğin kuşaklar arası dayanışma olgusunu oldukça zayıflattığı görülmektedir. Uygulanan yanlış sosyal güvenlik politikaları aynı kuşak içinde adaletin de sarsılmasına neden olmuş, aylık ödemeler sekteye uğramış finansal açıkların kapatılabilmesi için aktif sigortalıların daha fazla prim ödemelerine gerek duyulmuştur. Farklı sosyal güvenlik programlarının olması ve programlar arasında norm ve standart birlikteliğinin tam zamanlı olarak sağlanamaması aynı kuşak içinde sosyal güvenlik adaletsizliğinin oluşmasının temel nedenleri arasında sayılmıştır.²¹¹

Ülke gelirinin tüm toplum kesimlerince kullanılması sosyal adaletin ve toplumsal barışın sağlanması açısından son derece önemlidir. Aksi halde eğitim, sağlık gibi kamu hizmetlerinden yeterince faydalanamayan toplumsal kesimler ülke gelişiminin önünde engel oluşturabileceklerdir.²¹² Ravallion (2001), sosyal devletin gelir dağılımındaki adaletsizlik sorununu çözerek bu hususta çözüm politikaları üretmesi gerektiğini önermektedir.²¹³ Aksi halde adaletsiz bir gelir dağılımı ekonomik istikrarsızlığı beraberinde getirmekle kalmayıp toplumsal kaosların yaşanmasına da neden olabilecektir. Diğer yandan literatür de sosyal güvenliğin asli görevinin gelirin yeniden dağılımı adaletinin sağlanması olmadığı, sosyal tehlikelere karşı kişileri asgari bir gelir güvencesine kavuşturmak olduğu yönünde görüşlerde bulunmaktadır. Bu

²⁰⁹Ertuğrulacartürk – Osman Bayrı, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Adaleti: Finansal Bir Analiz”, Süleyman Demirel Üniversitesi 22. Maliye Sempozyumu, 2006, Isparta, S. 8-9.

²¹⁰Jeffery Liebman, “Redistribution in the Current U.S. Social Security System”, *The Distributional Aspects of Social Security and Social Security Reform*, Chicago University of Chicago Press for NBER, Chicago, 2001, s.

²¹¹Acartürk-Bayrı, a.g.m., s. 8-9.

²¹²Karaman - Özçalık, a.g.m., s. 26.

²¹³Martin Ravallion, “Growth, Inequality and Poverty: Looking Beyond Averages”, *World Development*, 2001, c.29 S.11, p. 1803-1815.

düşünsel yaklaşımlar çerçevesinde sosyal güvenliğin aslı görevinin gelir dağılımı adaletini sağlaması değil gelirin yeniden dağılımında yaşanabilecek adaletsizliğin önüne geçilmesi gerektiği olduğu ileri sürülmektedir.²¹⁴

2.6. Gelirin Yeniden Dağılımını Zorlaştıran Başlıca Faktörler

Sosyal güvenlik sistemlerinde finansman krizine neden olan faktörler aynı zamanda gelirin yeniden dağılımını da olumsuz etkileyebilen faktörlerdir. Tezin bu bölümünde gelirin yeniden dağılımını doğrudan etkileyen demografik faktörler, yaşlı bağımlılık oranı ve aktüeryal denge faktörleri gibi gelirin yeniden dağılımı açısından önemli bazı faktörler üzerinde durulacaktır.

2.6.1. Demografik Dönüşüm

İnsanlık tarihinde insan ömrü sürekli uzamıştır. İnsan ömrünün günümüze nazaran geçmişte daha kısa olmasında hastalık, savaş, doğal afetler gibi farklı birçok nedenin etkili olduğu bilinmektedir. Ortalama insan ömrü Bronz Çağında 26 yıl, Roma Döneminde 28 yıl ve Ortaçağ Avrupa'sında 30 yıl olmuştur. Ancak Klasik Yunan ve Roma döneminde 15 yaşında ölmüş bir kişinin yaşam beklentisi 52 yaş olurken, Ortaçağ Avrupa'sında 21 yaşında ölen bir kişinin ortalama yaşam beklentisi 64 yaşa yükselmiştir. Bu durum insan ömrünün eski çağlardan beri bir uzama seyri içinde olduğunun göstergesidir.²¹⁵ Günümüzde DSÖ' nün yayımladığı "Dünya Sağlık İstatistikleri" raporuna göre, 2000-2016 yılları arasında ortalama yaşam süresi 5,5 yıl artarak 66,5' ten 72 yıla yükselmiştir.²¹⁶ BM tarafından hazırlanan "Dünya Nüfus Beklentisi" başlıklı rapora göre de içinde bulunduğumuz zamanda ortalama insan ömrünün 72,6 yıl olarak gerçekleştiği ve 2050 yılında bu ömrün 77,1 yıla çıkacağı öngörülmektedir.²¹⁷

1998 yılında DSÖ tarafından 2025 yılına ilişkin yaşam yılı tahminlerinde bulunulmuştur. Buna göre İzlanda, İtalya, Japonya ve İsveç de 82 yıl, Avustralya,

²¹⁴ Aksoy, a.g.e., s. 84.

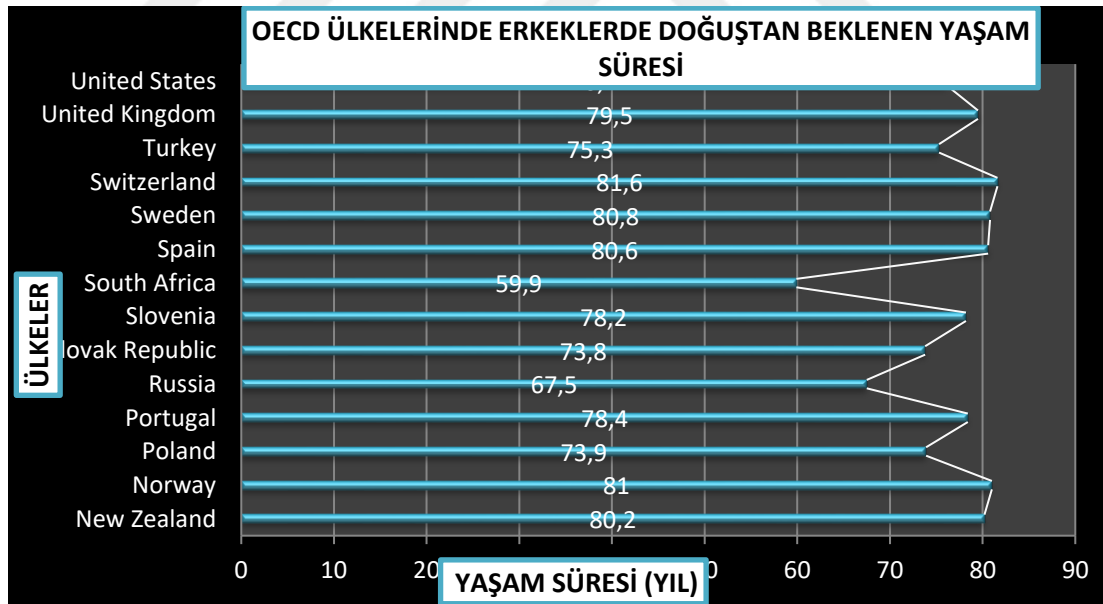
²¹⁵ Tuncay, a.g.m., s. 87.

²¹⁶ <https://www.sozcu.com.tr/2019/saglik/dunyada-ortalama-yasam-suresi-55-yil-uzadi-4307246/> Erişim Tarihi: 04.12.2019.

²¹⁷ <https://www.dw.com/tr/2050de-d%C3%BCnya-n%C3%BCfusu-97-milyar-olacak/a-49245966> Erişim Tarihi: 15.04.2020.

Kanada, Fransa, Yunanistan, Hollanda, İspanya ve İsviçre'de 81 yıl, Avusturya, Belçika, Kosta Rika, Finlandiya, Almanya, İrlanda, İsrail, Lüksemburg, Yeni Zelanda, Birleşik Krallık (BK) da 80 yıl, Çin de 75 yıl, Rusya da 72 yıl ve Hindistan da 71 yıl olan yaşam beklentilerinin 2025 yılı öncesinde ABD (80 yıl) hariç gerçekleştiği (Grafik 1.9.) görülmektedir.²¹⁸

Grafik 1.7., 1.8., ve 1.9. OECD ülkelerinde erkek, kadın ve ortalama olmak üzere doğuştan beklenen yaşam sürelerini gösterilmektedir. Grafik 1.7. ve Grafik 1.8. de görüldüğü üzere erkeklerde Güney Afrika 59,9 yaş, Endonezya ve Hindistan 67,3 yaş, kadınlarda Güney Afrika'da 67 yaş, Endonezya'da 70,4 ve Hindistan'da 71,6 yaş ile ortalama ölüm yaşının en düşük olduğu ülkeler konumundadır. Bu ülkelerin erkekler ve kadınlar için doğuştan beklenen yaşam sürelerinin diğer ülkelerden neredeyse yaklaşık 10 yıl bazı ülkelere göre ise 10 yıldan bile daha düşük olduğu görülmektedir. Aynı grafiklerde erkeklerde doğuştan beklenen yaşam süresinin en uzun olduğu ülke 81,6 yaş ortalaması ile İsviçre olurken, kadınlarda 87,3 yaş ortalaması ile Japonya olmuştur.²¹⁹

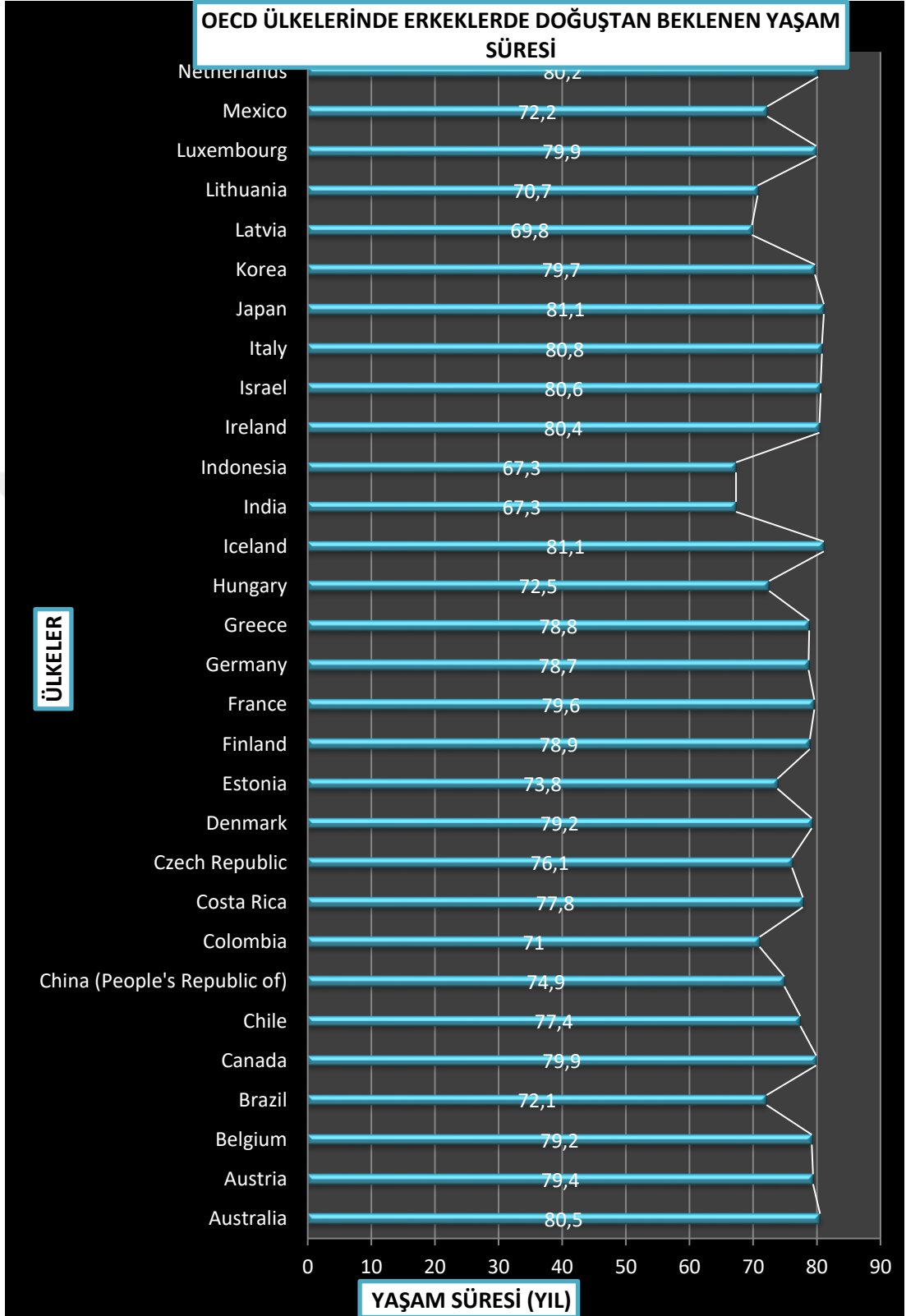

Grafik 1.7. OECD Ülkelerinde Erkekler de Doğuştan Beklenen Yaşam Süresi 2015 - 2018 (Son Yayınlanan Veriler)

Kaynak: OECD Sağlık İstatistikleri: Sağlık Durumu.

²¹⁸ https://www.who.int/whr/1998/media_centre/press_release/en/index3.html Erişim Tarihi: 01.02.2020.

²¹⁹ <https://data.oecd.org/healthstat/life-expectancy-at-birth.htm#indicator-chart> Erişim Tarihi: 01.04.2020.

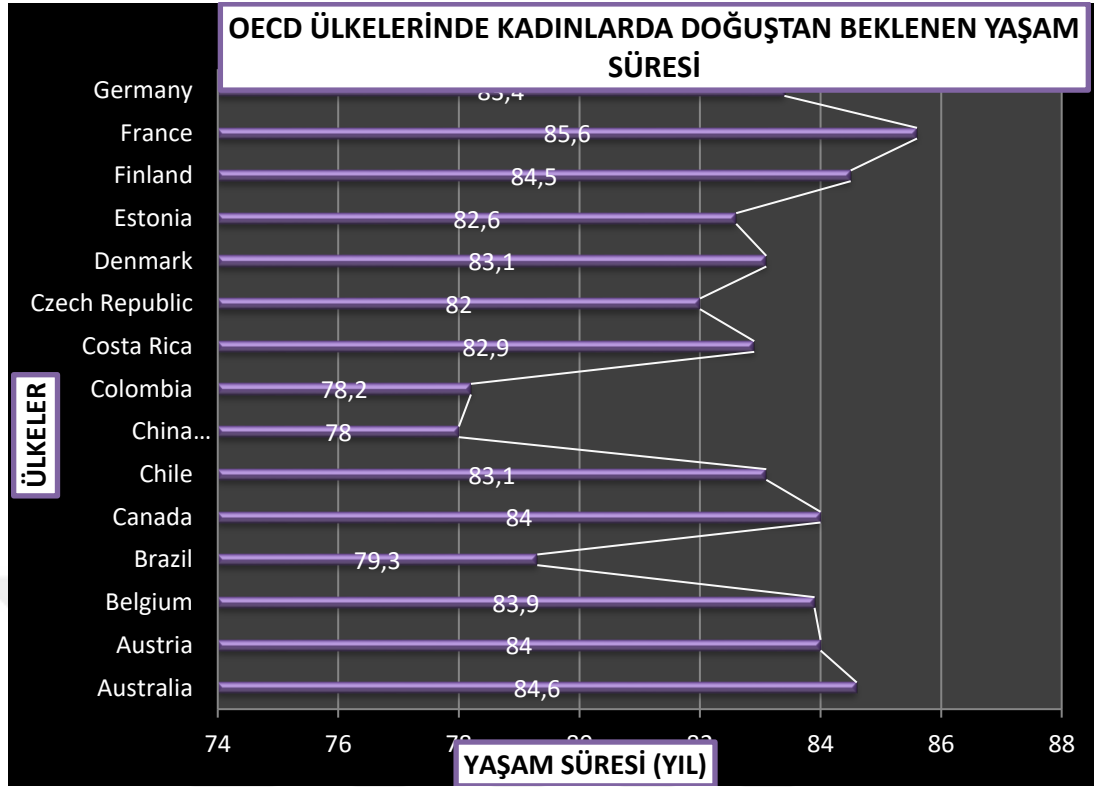
Grafik 1.7. OECD Ülkelerinde Erkekler de Doğuştan Beklenen Yaşam Süresi 2015-2018 (Son Yayınlanan Veriler)

Kaynak: OECD Sağlık İstatistikleri: Sağlık Durumu.

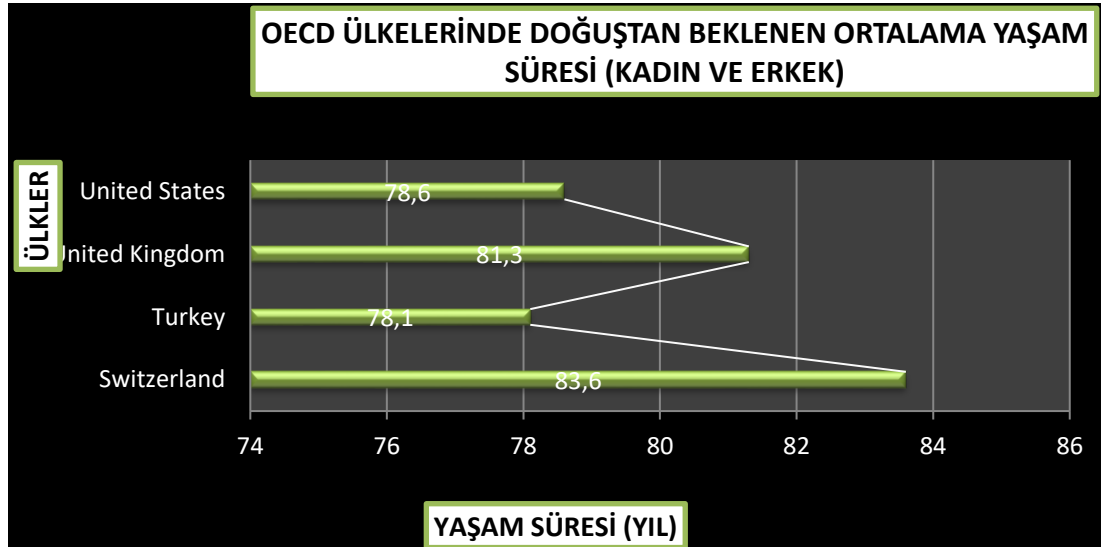
Grafik 1.8. OECD Ülkelerinde Kadınlar da Doğuştan Beklenen Yaşam Süresi 2015-2018 (Son yayınlanan veriler)

Kaynak: OECD Sağlık İstatistikleri: Sağlık Durumu.

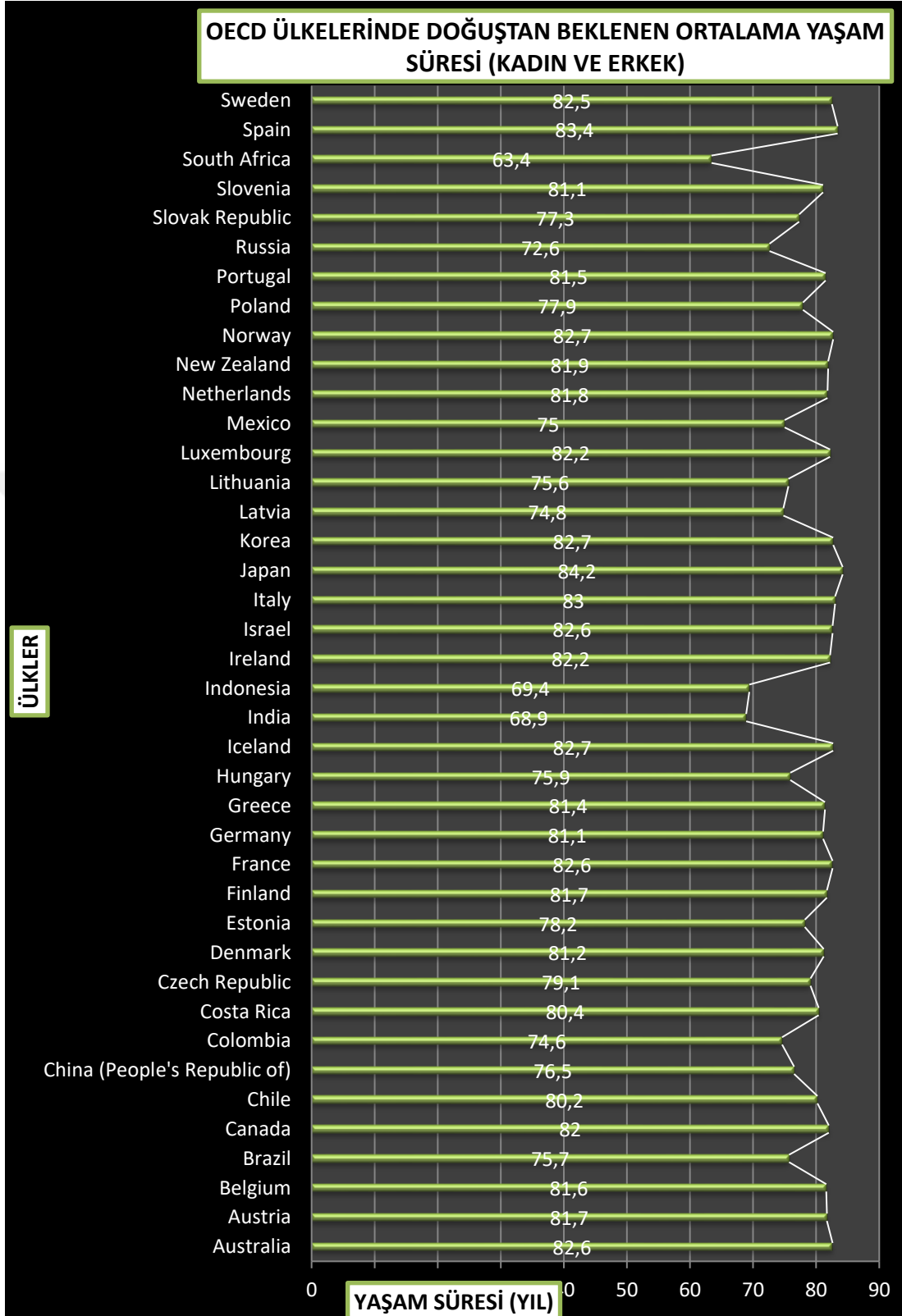
Grafik 1.8. OECD Ülkelerinde Kadınlar da Doğuştan Beklenen Yaşam Süresi 2015-2018 (Son yayınlanan veriler)

Kaynak: OECD Sağlık İstatistikleri: Sağlık Durumu.

Grafik 1.9. OECD Ülkelerinde Doğuştan Beklenen Ortalama Yaşam Süresi, 2015-2018 (Son yayınlanan veriler)

Kaynak: OECD Sağlık İstatistikleri: Sağlık Durumu.

Grafik 1.9. OECD Ülkelerinde Doğuştan Beklenen Ortalama Yaşam Süresi, 2015-2018 (Son yayınlanan veriler)

Kaynak: OECD Sağlık İstatistikleri: Sağlık Durumu.

Düşen doğurganlık oranı ve yaşlanan nesil gibi demografik dönüşümler sonucunda gelecek yıllarda çalışanların sayısı yaşlılık aylığı alanların sayısı karşısında oldukça sınırlı kalacaktır. Nüfusa dayalı istihdam oranlarında büyük düşüşler yaşanırken “Yaşlı Bağımlılık Oranı” (YBO) da ise aktüeryal dengeleri bozacak şekilde artışlar görülecektir.²²⁰ Bu durum ileride sayıca daha fazla olacak olan yaşlı nüfusun sosyal güvenliğinin de finanse edilmesini güçleştirebilecektir. Böylelikle her yeni kuşağın üzerindeki prim yükü artarken bu kuşaklara bağlanan yaşlılık aylığı miktarı da giderek azalmış olacaktır.²²¹ Gelirin yeniden dağılımı açısından yaşam süresinin giderek artmasının önemi de sigortalılara yaşlılık aylığı bağlanabilmesi için belirli bir yaşın tespitinde ve bağlanacak aylıkların ne kadar süre ile verileceğinin belirlenmesinde tam olarak açığa çıkacaktır.²²²

Dünyada 60 yaşın üzerinde yaklaşık 600 milyon kişi yaşıyorken nüfus projeksiyonları 2050 yılından itibaren 60 yaşın üzerinde 500 milyon, 65 yaşın üzerinde ise 1,5 milyar insanın yaşayacağını göstermektedir.²²³ Nüfusun giderek yaşlanması gelirin yeniden dağılımında önemli bir görev üstlenen kamu emeklilik sistemleri üzerinde finansal bir baskı oluşturmakta²²⁴ ülkelerin emeklilik programlarının uygulanabilirliği önünde engel teşkil edebilmektedir. Doğurganlık hızı düşerken yaşam sürelerinin artması ülkelerde erken yaşta emekliliğin engellenmesine yönelik önlemlerin alınmasını diğer bir anlamda emeklilik yaşının yükseltilmesi gibi parametrik reformların hayata geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.²²⁵ OECD ülkelerinde 20. yüzyılın son 10 yılında nüfusun % 18’ i kadar bir kısmını 60 yaş ve üzeri yaştakiler oluştururken, 2030 yılında bu oranın % 30’ lara yani nüfusun yaklaşık 1/3’ ü gibi yüksek bir değere ulaşacağı öngörülmektedir. Yaşlı nüfustaki artışla birlikte buna bağlı olarak kamu kaynakları da azalacak ve bu durumda yaşlılık sigortası giderleri istenilen

²²⁰Özcan, a.g.e., s. 108.

²²¹Emin Alper, “Emeklilik Reformları: Dünya Bankası, Avrupa Birliği Ve Türkiye”, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu, 2004, S. 2-3.

²²²Polat, a.g.e., s. 302-303.

²²³M. P. Miralles et. al., “International Patterns of Pension Provision II, A Worldwide Overview of Facts and Figures”, *The World Bank Social Protection & Labor*, 2012, Discussion Paper No:1211, p. 12.

²²⁴Stefan Staubli – Josef Zweimüller”, Does raising the early retirement age increase employment of older workers?”, *Journal of Public Economics*, 2011, No. 108, p. 18.

²²⁵Halim Tatlı - İsmet Göçer, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Politikalarının Sürdürülebilirliği: Çoklu Yapısal Kırımlı Eşbütünleşme Analizi”, *Business and Economics Research Journal*, 2015, Vol. 6, No. 3, p. 88.

ölçülerde karşılanamayacaktır. Bu durumda devlet kamu kaynaklarının büyük bir kısmını yaşlılık aylıklarını finanse etmek için kullanmak zorunda kalabilecektir.²²⁶

Demografik yapıda meydana gelen bu değişimler sağlık ve emeklilik harcamalarına ayrılan bütçe payını daha da arttırarak sosyal güvenlik sistemlerinde finansal krizlere hızla yol açabilecektir.²²⁷ Sosyal güvenlik sistemlerinin giderlerinin ana kalemini sağlık ödemeleri ve yaşlılık aylığı ödemeleri oluşturduğundan sosyal güvenlik sisteminin giderlerinde ve gelirlerinde bir denge kurulabilmesi ancak aktif ve pasif sigortalılar arasında bir denge oluşturulabilmesine bağlıdır. Normal şartlarda nüfus artışına bağlı olarak istihdamın da arttığı ve buna dayalı olarak prim ve vergi ödeyenlerin sayısının yükseldiği varsayıldığında sosyal güvenlik sistemlerinin giderleri zorlanılmadan finanse edilebilecek ve adil bir gelirinyeniden dağılımı sağlanabilecektir. Ancak demografik dönüşümden kaynaklı olarak aksi yönde gelişmeler yaşandığı için finansman kaynakları buna dayalı eriyeceğinden özellikle yılı yılına finansman yöntemi olarak bilinen dağıtım yönteminde ciddi sorunlar baş gösterebilecektir.²²⁸ Türkiye’ nin genç bir nüfusa sahip olması nedeni ile bu demografik faktörler henüz ciddi bir sorun olarak görülme de Türkiye’ nin demografik fırsat penceresinin çok yakın gelecekte son bulması ile çok geçmeden yaşlı bir nüfusla karşı karşıya kalınması ve benzer sorunların yaşanır hale gelmesi neredeyse kaçınılmaz bir son olarak gerçekleşecektir.²²⁹

Demografik dönüşüm, ölüm ve doğurganlık hızı yüksek iken doğum hızının kontrol edilerek düşürüldüğü ve ölüm hızlarının da çeşitli faktörlere bağlı olarak kendiliğinden düştüğü yeni bir nüfus durumuna geçiş anlamına gelmektedir. Bu dönüşüm zaman içerisinde yaşlı nüfus artışını beraberinde getirmekte olup buna da “nüfusun yaşlanması” hali adı verilmektedir. Yapılan istatistiki çalışmalara göre 60-65 ve üzeri yaşlar yaşlı nüfus olarak kabul edilmekte olup toplam nüfus içindeki payı demografik dönüşümün bir göstergesi olarak incelenmektedir. Nüfus bilimciler

²²⁶Berna Turak, “Dünyada Ve Türkiye’de Önerilen Sosyal Güvenlik Reform Alternatiflerinin Temel Dinamikleri Ve Bir Model Önerisi”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), 2009, Isparta, S. 14.

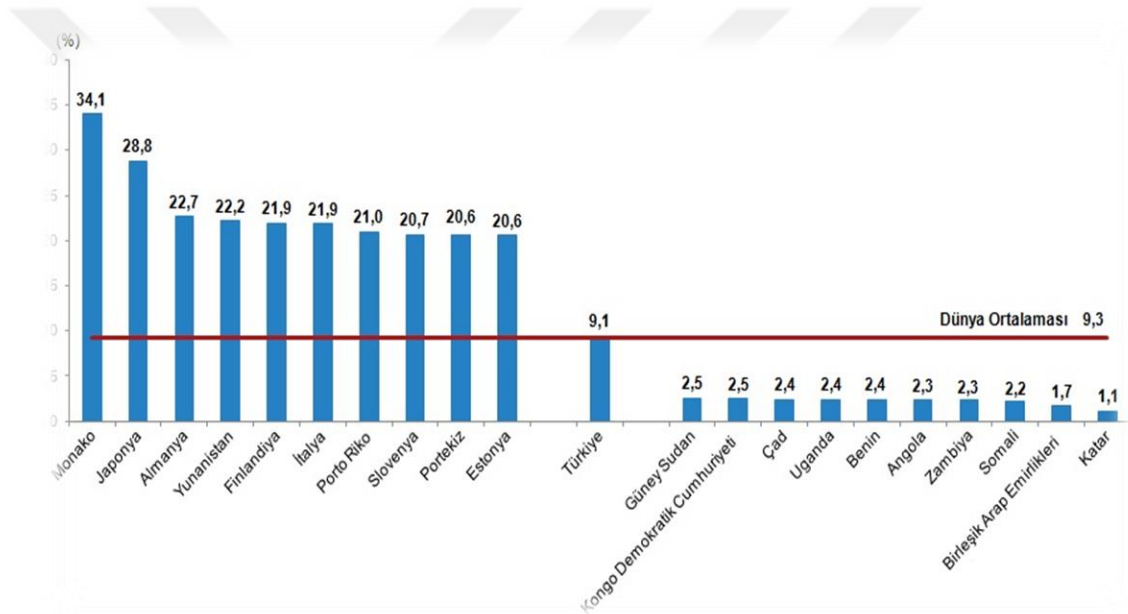
²²⁷İbrahim Attila Acar - İsmail Kitapçı, “Sosyal Güvenliğin Demografik Boyutu: Türkiye’deki Emeklilik Sistemindeki Değişim”, *Maliye Dergisi*, 2008, S. 154, s. 80.

²²⁸A. Chickerin G et. al., “A Political Dilemma”, *The Crisis in Social Security*, ed. A.Lawrence Chickering and Jean-Jaques Rosa, France, 1982, p. 208.

²²⁹Davuthan Günaydın, “Türkiye’nin Demografik Dönüşümü Çerçevesinde İşgücünün Yaşlanma Sorunu”, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2018, c. 11, S. 1, s. 7.

demografik dönüşüm sürecinin 19. yüzyılda sanayileşme ile başladığını ve 22. yüzyılda tamamlanacağını öngörmektedirler. Birleşmiş Milletler bir ülkede % 8 ile % 10 arasında yaşlı nüfus yaşıyor ise o ülkeyi “yaşlı”, yine bir ülkede %10’un üzerinde yaşlı nüfus yaşıyor ise o ülkeyi “çok yaşlı” olarak nitelendirmektedir. Türkiye de yaşlı nüfusun 2023 yılında % 10,2 oranına ulaşması beklenmekte ve böylelikle Türkiye’ nin de “çok yaşlı” nüfuslar arasına gireceği tahmin edilmektedir.²³⁰

Avrupa’da ise 60 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun, 2050 yılında % 24’ler düzeyine ulaşacağı öngörülmüşken²³¹ Türkiye de yaşlı nüfus oranının 2035 yılında % 20,3 düzeylerine kadar yükselerek Türkiye adına demografik fırsat penceresinin artık son bulacağı beklenmektedir.²³²

Grafik 1.10. Yaşlı Nüfusun En Yüksek ve En Düşük Olduğu Ülkeler, 2019

Kaynak: Amerika Birleşik Devletleri Nüfus Bürosu, Uluslararası Veri Tabanı. Türkiye Rakamının Kaynağı TÜİK' tir.

Grafik 1.10. da görüldüğü üzere ABD Nüfus Bürosu Uluslararası Veri Tabanı ve Türkiye’ nin TÜİK verilerinde 2019 yılı için dünya nüfusunun % 9,3’ ünü yaşlı nüfusun oluşturduğu yaşlı nüfus oranının en yüksek olduğu ilk üç ülkenin sırasıyla %

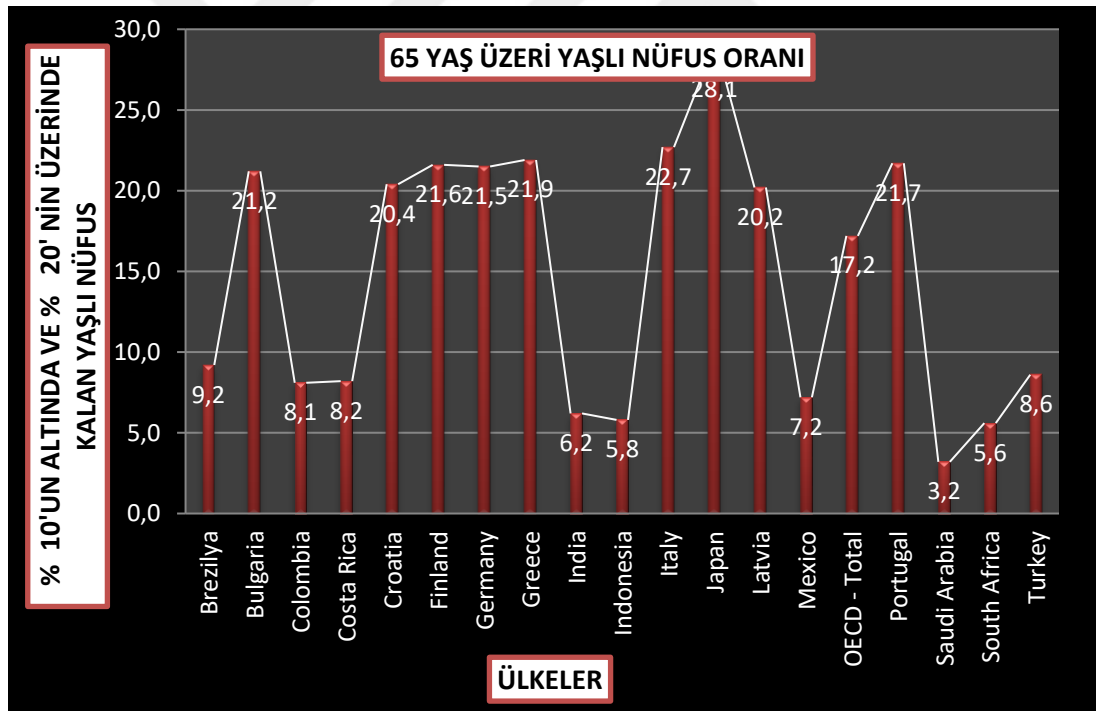
²³⁰Ömer Kayhan Seyhun, “Avrupa Birliği’ndeki Demografik Dönüşümün Türkiye’nin Avrupa Birliği’ ne Üyeliği Çerçevesinde İşgücü Piyasalarına Yansımaları”, T.C. Merkez Bankası Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, 2006, s. 1.

²³¹Baran, a.g.m, s. 2.

²³²Patrick Purcell, “Older Workers: Employment and Retirement Trends” *Pension Research Council WP2004-11*, The Wharton School, Univ. of Pennsylvania, 2004, s. 2.

34,1 ile Monako, % 28,8 ile Japonya ve % 22,7 ile Almanya en düşük olduğu ilk üç ülkenin ise sırasıyla % 1,1 ile Katar, % 1,7 ile Birleşik Arap Emirlikleri ve % 2,2 ile Somali ülkeleri olduğu ve Türkiye' nin 167 ülke arasında 66. sırada yer aldığı belirtilmektedir.²³³

Grafik 1.11. de OECD' nin son yayınlanan 2018 yılı verilerine göre 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusta %10' un altında ve % 20' nin üzerinde kalan ülkeler sıralamasına yer verilmiştir. 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun genel nüfusa olan oranı kıyaslandığında % 28,1 ile Japonya, % 22,7 ile İtalya ve % 21,9 ile Yunanistan en yüksek yaşlı nüfus oranına sahip ilk üç ülkedir. Buna karşın % 3,2 ile Suudi Arabistan % 5,6 ile Güney Afrika ve % 5,8 oranı ile Endonezya 65 yaş ve üzeri en düşük yaşlı nüfus oranına sahip olan ülkelerdir. Türkiye' nin % 8,6 yaşlı nüfus oranı ile (TÜİK bu oranı 2018 yılı için % 9,1 olarak belirlemiştir.) henüz yaşlı nüfusa sahip ülkeler arasında yer almadığı görülmektedir.²³⁴

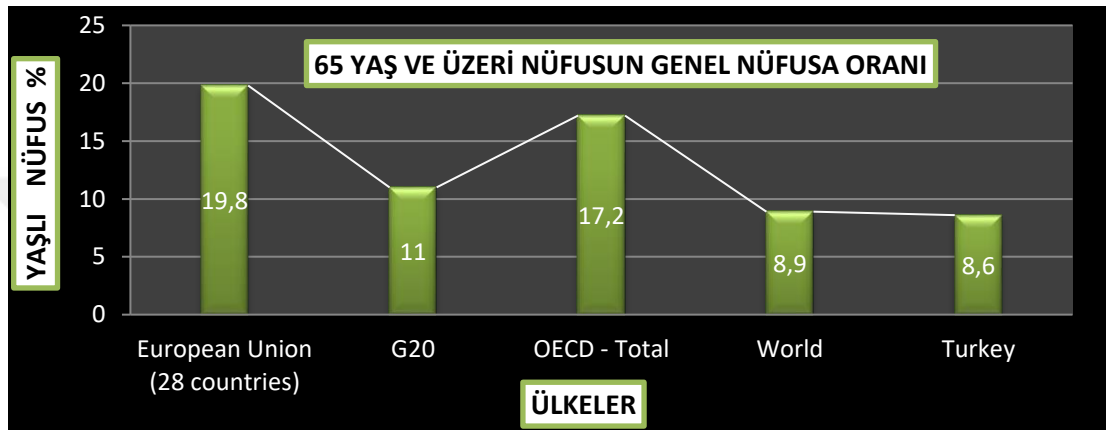
Grafik 1.11. OECD' de 65 yaş ve Üzeri Yaşlı Nüfusun % 10' un Altında ve % 20' nin Üzerinde Olduğu Ülkeler (Son yayınlanan veriler)

Kaynak: OECD, 2018

²³³TÜİK Haber Bülteni, İstatistiklerle Yaşlılar, 2019, S. 33712, Erişim Tarihi: 18 Mart 2020.

²³⁴<https://data.oecd.org/pop/elderly-population.htm> Erişim Tarihi: 01.04.2020.

Grafik 1.12.de AB-28, G20, OECD, Dünya ve Türkiye’ nin 65 yaş ve üzeri yaştakilerin genel nüfusa olan oranları ortalama değerler olarak yansıtılmıştır. Tabloda en yüksek ortalama değer % 19,8 ile AB-28’ e ait olduğu görülmektedir. OECD % 17,2, G20 %11 ve Dünya % 8,9 ortalama değer aldığı Türkiye deise 65 yaş ve yukarı yaş ortalamasının % 8,6 değeri ile Dünya ortalamasına çok yakın bir değerde olduğu görülmektedir. Bu göstergeler çok açık bir şekilde dünya nüfusunun yaşlandığını göstermektedir.²³⁵

Grafik 1.12. EU-28, G20, OECD, Dünya ve Türkiye’ de 65 Yaş ve Üzeri Yaştakilerin Genel Nüfusa Olan Ortalama Oranları

Kaynak: OECD, 2018 (Son Yayınlanan Veriler).

Tablo 1.5. de Birleşmiş Milletler’ e göre seçilmiş bazı ülkelerde 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfusa olan oranı gelecek 30 yıllık projeksiyonu ile birlikte verilmektedir. Buna göre 2050 yılında G. Afrika, İsrail ve Hindistan haricinde kalan ülkelerin yaşlı nüfusta % 20 sınırını aşacakları yani yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payının 1/5 oranına ulaşacağı bununla birlikte Almanya, G. Kore, Japonya, İtalya gibi ülkelerde ise neredeyse nüfusun 1/3’ ünün yaşlı nüfustan oluşacağı görülmektedir.²³⁶ Türkiye yaşlı ülkeler kategorisine henüz girmemekle birlikte demografik dönüşüme bağlı olarak gelecek 20-25 yıl içerisinde yaşlanması beklenmektedir.²³⁷

²³⁵<https://data.oecd.org/pop/elderly-population.htm> Erişim Tarihi: 01.04.2020.

²³⁶Cemil Rakıcı - Tarık Zeki Yılmaz, “Sosyal Güvenlikte Demografik Dönüşüm ve Türkiye’ye Yansımaları”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 2016, c. 7, S. 18, s. 65-67.

²³⁷https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/kuresel_demografik.pdf Erişim Tarihi: 22.12.2019.

Tablo 1.5. Dünyanın Bazı Ülkelerinde 65 Yaş ve Üzeri Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı, % 1950-2050

ÜLKELER	2030	2040	2050
ABD	20,1	21,4	21,2
Almanya	28,2	31,8	32,7
Brezilya	13,6	17,6	22,5
Çin	16,2	22,1	23,9
G. Afrika	7,7	8,4	10,5
G. Kore	23,4	30,5	34,9
Hindistan	8,2	10,2	12,7
Hollanda	24,6	27,5	27,2
İngiltere	21,7	24	24,7
İsrail	14,2	16,1	17,9
İsviçre	21,9	23,8	24,4
İtalya	26,8	31,7	33
Japonya	30,7	34,5	36,5
Lüksemburg	18,3	21,3	23,5
Norveç	20	22,3	23,6
Rusya	18,1	18,3	20,5
Türkiye	12,4	16,5	21,2
Yunanistan	24,8	29,2	32,1
Dünya Ort.	11,6	13,9	15,6

Kaynak: United Nations: <http://data.un.org/>

2020 yılı itibari ile nüfusumuz 83.154.997 kişidir. Türkiye nüfusunun en önemli özelliklerinden birisi genç nüfus olmasıdır. Ancak genç nüfus 1965 yılından itibaren sürekli azalmakta ve Türkiye giderek yaşlanmaktadır. 0-14 yaş grubu 1965 yılında nüfusun % 41,9' unu oluştururken 2019 yılında ancak % 23,1' ine karşılık gelebilmektedir. 2019 yılında Türkiye'nin çalışma yaşında bulunan 15-64 yaş grubukışı sayısı 67,8 milyon olmuştur.²³⁸ Türkiye'de 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam

²³⁸<https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyenin-n%C3%BCfusu-83-milyonu-ge%C3%A7ti/a-52251064>
Tarihi: 09.08.2019.

Erişim

nüfusa oranı 2000' li yıllara kadar % 5,7 düzeyinde gerçekleşirken TÜİK' in yıllara, yaş grubuna ve cinsiyete göre oluşturduğu 1935-2019 dönemi nüfus istatistiklerinde 2019 yılında 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfusa oranının % 9,1 e ulaştığı görülmektedir. Doğurganlık hızındaki düşüş ve insan ömrünün uzaması da Türkiye'de yaşlı nüfus payında giderek artışlara neden olmaktadır.²³⁹ TÜİK 2018 yılı verilerinde Türkiye'de toplam kaba nüfus artış hızı % 15,3 olarak gerçekleşirken kaba ölüm hızı %5,2 olmuştur. Bu dönüşüm oranları Türkiye'de 15-64 yaş arası demografik fırsat penceresinin kısa bir süre de olsa devam edeceğini göstermektedir.²⁴⁰

TÜİK 2018-2080 nüfus projeksiyonlarında Türkiye için “Ana Senaryo, Yüksek Senaryo ve Düşük Senaryo” olmak üzere üç farklı senaryo geliştirmiştir. Tablo 1.6. da gösterilen üç farklı senaryoda da 65 yaş ve üzeri nüfusun 2023 yılından itibaren % 10 seviyesinin üzerine çıkarak Türkiye' nin yaşlı nüfus ülkeleri kategorisine gireceği 2040' lı yıllarda % 16, 2060' lı yıllarda % 20 ve 2080' li yıllarda ise % 23' lerin üzerinde bir oranda seyredebileceği beklenmektedir.²⁴¹

Tablo 1.6. Türkiye' de Senaryolara Göre Seçilmiş Yaş Grupları Nüfusları, 2018, 2023, 2040, 2060, 2080

Senaryo	Yaş grubu	Nüfus					Oran (%)				
		2018	2023	2040	2060	2080	2018	2023	2040	2060	2080
Ana senaryo	Toplam	81 867 223	86 907 367	100 331 233	107 095 998	107 100 904	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	0-14	19 203 792	19 601 384	19 333 893	18 126 086	16 813 783	23,5	22,6	19,3	16,9	15,7
	5-64	55 500 077	8 438 033	4 623 369	4 727 126	2 873 761	7,8	7,2	4,4	0,4	8,7
	5 +	7 163 354	867 951	6 373 971	4 242 787	7 413 359	,7	0,2	6,3	2,6	5,6

²³⁹https://www.wikizero.com/tr/T%C3%BCrkiye_demografisi Erişim Tarihi: 03.08.2019.

²⁴⁰Sema Buz, “Toplumsal Cinsiyet Ve Yoksulluk Odağında Yaşlılık Olgusu”, *Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Araştırmalar E-Dergisi*, 2015, s. 1-2.

²⁴¹TÜİK Haber Bülteni, İstatistiklerle Yaşlılar, 2019, Sayı: 33712, Erişim Tarihi 18 Mart 2020.

Sena ryo	Yaş gru bu	Nüfus					Oran (%)				
		2018	2023	2040	2060	2080	2018	2023	2040	2060	2080
Yüks ek senar yo	Topl am	81 989 850	87 662 775	103 570 667	115 074 851	121 099 912	100, 0	100, 0	100, 0	100, 0	100,0
	0-14	19 276 369	20 051 935	20 799 910	21 322 478	21 163 063	23,5	22,9	20,1	18,5	17,5
	15- 64	55 547 271	58 720 985	66 224 415	68 942 004	71 513 534	67,7	67,0	63,9	59,9	59,1
	65 +	7 166 210	8 889 856	16 546 341	24 810 369	28 423 315	8,7	10,1	16,0	21,6	23,5
Düşü k senar yo	Topl am	81 744 659	6 154 191	7 125 652	9 437 361	4 153 500	00,0	00,0	00,0	00,0	00,0
	0-14	19 131 442	9 154 507	7 904 198	5 192 740	3 060 335	3,4	2,2	8,4	5,3	3,9
	15- 64	55 452 730	8 153 783	3 022 296	0 584 793	4 740 675	7,8	7,5	4,9	0,9	8,1
	65 +	7 160 486	845 901	6 199 157	3 659 828	6 352 490	,8	0,3	6,7	3,8	8,0

Kaynak: TÜİK Nüfus Projeksiyonları, 2018-2080.

BM 2017 yılında Türkiye’ nin nüfus artışının 2050 yılına kadar 95 milyona ulaşacağını 2058 yılından itibaren ise nüfusun azalış seyrine geçerek 85 milyona gerileyeceğini öngörmüştür.²⁴² Buna karşın TÜİK’ in “2018-2080 Nüfus Projeksiyonları” na göre hazırlanan ana senaryosunda Türkiye nüfusunun 2050 yılında 104.749.423 kişi, yüksek senaryosunda 110.103.525 kişi düşük senaryosunda ise 99.517.154 kişi olacağı beklenmektedir. Türkiye nüfusunun senaryoya uygun bir şekilde beklenildiği gibi gerçekleşmesi halinde 2050’ li yıllarda Türkiye sosyal güvenlik sistemi o güne kadar karşılaşılabileceği en ağır yükü karşılamış olacak ve önlem alınmadığı takdirde 2060 yılından sonra sosyal güvenlik sistemleriancak dengeye kavuşulabilecektir.

²⁴²Kırmızı-Hüseyinli, a.g.m., s. 1216.

2.6.2. Yaşlı Bağımlılık Oranı

Kendileri çalışmadığı halde aynı toplumda çalışanların üretimlerinden faydalanarak yaşamlarını sürdüren kimselere bağımlı nüfus adı verilirken bu nüfusun toplam nüfus içindeki oranına ise “bağımlı nüfus oranı” adı verilmektedir. Bu bağımlı nüfusun 65 yaş ve üzeri yaşta olanları ise “yaşlı bağımlı nüfus” olarak nitelendirilmektedir. Aktif çalışma döneminde yer alan 15-64 yaş grubundaki her 100 kişinin payına düşen 65 yaş ve üzeri nüfusun oranına ise “Yaşlı Bağımlılık Oranı” (YBO) adı verilmektedir.²⁴³ Yaş kategorileri standart olmayıp değişiklikte gösterebilmektedir. Buna göre “yaşlı bağımlılık oranı” 60 ya da 65 yaş ve üzerinde olup çalışmayan nüfusun 15-59 veya 20-64 yaş arasında olan çalışan nüfusa oranı olarak da tanımlanmaktadır.²⁴⁴

Demografik dönüşümlere dayalı olarak giderek yükselen YBO sosyal güvenlik sistemleri açısından ülkelerde ciddi sorunlar yaratır hale gelmiştir. Özellikle yaşlılık aylıklarının bütçede yarattığı açıkların kapatılması her geçen gün biraz daha zorlaşmaktadır. Devletler meydana gelen bu sorunların yarattığı ekonomik yükü genel bütçeden kaynak transferleri yaparak aşmaktadırlar. Bu gidişatta YBO yükselirken, finansman kaynağını oluşturan vergi ve prim oranları da eşdeğer bir oranda arttırılmadıkça ve bunu sağlayacak aktif sigortalı sayısı yeteri kadar yükseltilmedikçe sosyal güvenlik kurumları yaşlılık aylıklarını ödeyecek fondan yoksun kalabilecek ve emeklilik sistemlerinin finansman krizi daha da içinden çıkılmaz bir hal alabilecektir.²⁴⁵ YBO’ da bu denli yüksek artışlar bir kamu modeli olan dağıtım yönteminin aktüeryal dengesini de bozacak²⁴⁶ ve toplanan primlerin karşılıklar için yetersiz kalmasına ve emeklilik sistemlerinde finansman krizinin yaşanarak kamu harcamalarının sosyal güvenlik bütçesi içerisinde giderek büyümesine neden olacaktır.²⁴⁷ Bu gidişatı tersine çevirebilmek için ülkelerde çeşitli önlemler alarak kadın ve genç işgücü istihdamlarını arttırıp YBO’ nun düşürülmesi hedeflemekte ya

²⁴³Cemal Sevindi - Tolga Korkusuz, “Türkiye’de Yaşlı Bağımlı Nüfusun Gelişimi”, II. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, 12-14 Ekim 2016 Bildiri Kitabı, 2016, Ağrı, s.196-197.

²⁴⁴Ayhan, a.g.e., s. 72.

²⁴⁵Gökbunar - Koç, a.g.m., s.17-18.

²⁴⁶Ayhan, a.g.e., s. 72.

²⁴⁷Rakıcı-Yılmaz, a.g.m., s. 72.

da paradigmatik bir düzenleme olan üçüncü ayak bireysel emeklilik sistemlerinin hayata geçirilmesine izin verilmektedir.²⁴⁸

Tablo 1.7. de Birleşmiş Milletler’ in seçilmiş bazı ülkeler için yaptığı 100 yıllık (1950-2050) YBO projeksiyonları gösterilmektedir. Buna göre 2010 yılından itibaren özellikle gelişmiş ülkelerde yaşlanan nüfustan kaynaklı olarak YBO’ nun dünya ortalamasının üzerinde bir seyir izlediği görülürken gelişmekte olan ülkelerde ise dünya ortalamasının henüz altında kalmakla birlikte artış seyrinde olduğu görülmektedir. 2050 yılına ilişkin projeksiyonlarda Japonya ve G.Kore’ nin YBO’ sunun % 60’ ların da üzerinde bir orana çıkarak oldukça ileri sayılabilecek bir düzeye ulaşacağı öngörülmektedir. Türkiye’ nin de 2030 yılından itibaren dünya ortalama YBO’ sunu yakalaması ve sonrasında bu oranın üzerinde seyretmesi beklenilmektedir. Tabloda çarpıcı sonuçlardan bir tanesi de 65 yaş ve üzeri nüfusun Güney Afrika ve Hindistan dışındaki ülkelerde 1/3 oranının üzerine çıkacağı yani neredeyse ülkelerin üçte birinin yaşlılardan oluşacağı öngörüsüdür.²⁴⁹

Tablo 1.7. Dünyanın Bazı Ülkelerinde Yaşlı Bağımlılık Oranları, 65 Yaş ve Üzeri, %, 1950-2050.

YIL	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2020	2030	2040	2050
ABD	13	15	16	17	19	19	19	26	33	35	36
Brezilya	5	6	7	7	7	8	10	14	20	22	36
Çin	7	7	7	9	9	10	11	17	24	35	39
G. Kore	5	7	6	6	7	10	15	22	37	54	66
G. Afrika	6	7	6	6	6	5	8	10	11	12	15
Hindistan	5	5	6	6	7	7	8	9	12	15	19
İsrail	6	8	11	15	15	16	17	20	23	26	30
İsviçre	14	16	17	21	21	23	25	29	35	39	41
Japonya	8	9	10	13	17	25	36	49	54	65	72
Norveç	14	18	21	23	25	23	23	27	32	37	38
Rusya	7	10	12	15	15	18	18	22	28	28	33

²⁴⁸Zafer Sezgin vd., “Türkiye Ekonomisinde Cari Açık Sorunu: Tasarrufların Önemi Ve Bireysel Emeklilik Sistemi”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2015, c. 5, S. 2, s. 237-238.

²⁴⁹Rakıcı-Yılmaz, a.g.m., s. 72.

YIL	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Türkiye	5	6	7	9	8	9	11	13	18	25	34
Dünya Ort.	8	9	9	10	10	11	12	14	18	22	25

Kaynak: Birleşmiş Milletler.

<http://data.un.org/Data.aspx?q=dependency&d=PopDiv&f=variableID:44>

Tablo 1.8. de AB-15 de YBO' nun 2000-2050 yılları arasındaki yaşlı bağımlılık oranının gelecek projeksiyonlarına yer verilmiştir. Buna göre AB-15 yaşlı bağımlılık oranı ortalamasının 2050 yılında % 55,9 oranına yükselebileceği İtalya, İspanya, Yunanistan' ın ise % 60' ların da üzerine çıkarak ileri sayılabilecek düzeylerde yaşlanabileceği öngörülmektedir.²⁵⁰

Tablo 1.8. AB-15 Ülkelerinde Yaşlı Bağımlılık Oranının Gelecek Projeksiyonları, 2000-2050

%	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Belçika	29,5	31,1	38,0	48,8	53,5	52,0
Danimarka	25,5	29,6	35,7	42,0	47,0	43,7
Almanya	28	34,1	38,6	50,3	57,0	56,1
Yunanistan	30,2	33,6	38,0	44,4	54,7	61,6
İspanya	28,7	30,7	35,2	44,7	59,8	68,7
Fransa	28,5	29,5	38,1	46,4	52,1	53,2
İrlanda	20,3	20,5	26,2	32,1	38,4	46,6
İtalya	30,7	35,5	42,1	52,9	67,8	69,7
Lüksembourg	24,8	27,6	33,0	42,5	47,2	43,5
Hollanda	23,1	26,2	34,7	44,2	50,1	46,9
Avusturya	26,3	30,1	34,5	47,0	57,0	57,7
Portekiz	26,7	28,5	32,2	37,2	46,3	50,9
İsveç	25,9	29,7	41,4	49,5	49,7	50,6

²⁵⁰Arzu Solmaz, “Bireysel Emeklilik Fonlarının Türkiye Ekonomisindeki Önemi, Gelişimi Ve Avrupa Birliği Ülkeleriyle Karşılaştırılması”, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Aydın, 2016, s. 42.

%	2000	2010	2020	2030	2040	2050
İspanya	30,9	33,8	39,8	45,4	48,9	48,5
İngiltere	27,8	28,5	33,9	43,1	49,1	48,5
AB-15	28,3	31,4	37,3	46,8	55,0	55,9

Kaynak: European Commision (2010), Working Group on Ageing Populations

European Commision, (2010). Economic Policy Committee and the DirectorateGeneral for Economic and Financial Affairs of the, Budgetary Challenges Posed by Ageing Populations, Working Group on Ageing Populations. Com (97)282: 10-25.

Yaşlı Bağımlılık Oranı çalışma çağındaki her 100 kişiye düşen yaşlı sayısı olarak da tanımlanmaktadır. Tablo 1.9. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, Doğum İstatistikleri, Ölüm İstatistikleri, Hayat Tabloları ve 2018-2080 Nüfus Projeksiyonları kullanılarak oluşturulmuştur. Tablo da 2000-2025, 2030, 2040, 2060, 2080 yılları yaşlı bağımlılık oranları ve gelecek beklentilerine yer verilmektedir. 2000 yılında % 10,5 olan YBO, 2009 yılına kadar bir azalış seyri göstermiş ve sonrasında 2019 yılına kadar artarak % 13,4 e kadar yükselmiştir. Yapılan projeksiyonlarda 2025 yılında yaşlı bağımlılık oranının % 16,4' e, 2030 yılında % 19,6' ya, 2040 yılında % 25,3' e, 2060 yılında % 37,5' a ve 2080 yılında % 43,6'ya yükselebileceği öngörülmektedir. Bu projeksiyonlar çerçevesinde Türkiye'de 2040 yılında yaşlı bağımlılık oranının nüfusun $\frac{1}{4}$ üne ulaşması 2080 yılında ise $\frac{1}{2}$ gibi neredeyse nüfusun yarısı denilebilecek yüksek bir değere ulaşması beklenmektedir.²⁵¹ Tablo 1.7. ve Tablo 1.9. karşılaştırıldığında Türkiye adına 2030 ve 2040 yılları için iki farklı merkez tarafından yapılan projeksiyonlarda her ne kadar aynı değerlere ulaşılmasada özellikle 2040 yılına ilişkin bulunan değerlerin birbirine çok yakın değerler olduğu görülmektedir.

²⁵¹<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> Erişim Tarihi: 02.04.2020.

Tablo 1.9. Türkiye de Yaşlılık Bağımlılık Oranı, %, 2000-2025, 2030, 2040, 2060, 2080

YILLAR	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Yaşlı Bağımlılık Oranı	10,5	10,4	10,3	10,2	10,2	10,2	10,2	10,3	10,2	10,51	10,8
YILLAR	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Yaşlı Bağımlılık Oranı	10,9	11,1	11,3	11,8	12,2	12,3	12,6	12,9	13,4	14,2	14,6
YILLAR	2022	2023	2024	2025	2030	2040	2060	2080			
Yaşlı Bağımlılık Oranı	14,8	15,2	15,7	16,4	19,6	25,3	37,5	43,6			

Kaynak: Demografik göstergeler, 2000-2007 Nüfus Tahminleri, 2008-2017 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, Doğum İstatistikleri, Ölüm İstatistikleri, Hayat Tabloları ve 2018-2080 Nüfus Projeksiyonları kullanılarak oluşturulmuştur.

2.6.3. Kayıt Dışı İstihdam

Kayıt dışılık, kayıtlı olarak hesaplanan GSYİH’ nin içinde yer almayan ancak piyasa mekanizması içinde kendisine yer bulan iktisadi faaliyetlerdir.²⁵² Kayıt dışı istihdam ise; bir işverene iş akdi ile bağlı olup ücret alarak çalıştığı halde bu çalışmaların resmi kayıtlarda yer almadığı ve istatistiksel olarak kayıtlı hesaplamalarının yapılamadığı istihdam şekillerini ifade eder.²⁵³ OECD kayıt dışı istihdamı “gizli ya da gri” çalışma olarak isimlendirmektedir.²⁵⁴ Kayıt dışı istihdam kavramına ilk defa “enformal sektör” ismiyle 1970 yılında ILO’ nun düzenlemiş olduğu “Dünya İstihdam Programı” içerisinde hazırlanan “Kenya Raporu”nda

²⁵²Nihat Işık - Mustafa Acar, “Kayıtdışı Ekonomi: Ölçme Yöntemleri, Boyutları, Yarar Ve Zararları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2003, S. 21, s.118-119.

²⁵³Suat Uğur vd., “Türkiye’de Kayıtdışı İstihdamın Etkilerinin Ekonometrik Bir Perspektiften Değerlendirilmesi (2005-2013)”, *Uluslararası Hakemli Ekonomi Yönetimi Araştırmaları Dergisi*, 2014, c. 1, S. 1, s.58-59.

²⁵⁴Elif Çelik – Ahmet Güney, “Kayıt Dışı İstihdam Olgusu Ve Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam”, *İktisadiyat Dergisi*, 2017, c. 1, S. 1, s. 215.

rastlanmıştır.²⁵⁵ Kayıtdışı istihdamın geniş bir tanımı yapılmak istenirse; ücretli olarak kendi hesabına çalışanlar veya ücretsiz aile işçilerinin, çalışmalarının yasak olduğu halde çalıştırılan çocukların, çalışmalarının yasak olduğu alanlarda istihdam edilen kadınların, çalışma izni olmayan yabancı işçilerin kamunun bilgisi olmadan çalıştırılarak sosyal güvenlikten yoksun bırakılması halidir. Kayıt dışı sektörlerde en çok kadınlar, göçmenler, çocuklar, yaşlılar gibi çoğunlukla zayıf ve korunmaya muhtaç kimselerin çalıştırıldıkları görülmektedir.²⁵⁶ Kayıtdışı istihdam çeşitli şekillerde gerçekleşebilmektedir.²⁵⁷

1.Sigortalı olarak çalışması gerekenlerin hiç bildirilmemesi. (İşçiler, yabancı kaçak işçiler, çocuk işçiler, emekliler, işsizlik geliri alanlar, dul ve yetim aylığı alanlar, malululluk aylığı alanlar, işsizlik ödeneği alanlar, ikinci bir işte çalışanlar, sosyal yardım alanlar vb. bu grup içerisinde yer almaktadır.)

2.Sigortalı olarak bildirilme ancak geç bildirilme yani sigortalılık girişinin geç yapılması.

3.Sigortalı olarak işe giriş bildirgesinin kuruma zamanında bildirilmesi ancak çalışma gün sayısının eksik bildirilmesi.

4.Sigortalı olarak bildirilme ancak kazançların eksik bildirilmesi.

5.Zorunlu sigortalı olması gerekenlerin isteğe bağlı, tarım sigortası gibi farklı sigorta türlerinden bildirilmesi olmak üzere farklı şekillerde gerçekleşebilmektedir.

Kayıt dışı istihdama fiili hizmet karşılığı olmayan borçlanma yasaları, yersiz prim afları, sosyal güvenlik hizmetlerinin yetersiz kalabileceği düşüncesi, ekonominin daha çok tarım ve hizmet sektörüne bağlı olması, fason üretim, taşeronlaşma gibi nedenler yol açabilmektedir. Yoksulluk, işsizlik, eğitim düzeyi, gelir eşitsizliği, küçük ve orta ölçekli işletmelerin çokluğu, denetimlerin yetersizliği de kayıt dışı istihdamı arttıran nedenler arasında yer almaktadır. Sıklıkla değişen mevzuatlar ve karmaşık yapısı, vergi kanunlarındaki muafiyetler ve mükelleflere sürekli istisnalar tanınması,

²⁵⁵Ekrem Gülcemal, “Türkiye’deki Kamu Kurumlarının Kayıt Dışı İstihdamla Mücadeledeki Görevleri Sosyal Güvenliğin Yaygınlaştırılmasındaki Ve Denetimindeki Roller Kurumlar Arası Koordinasyonun Sağlanması”, Sosyal Güvenlik Uzmanlık Tezi, 2009, s. 3, 4.

²⁵⁶Mehmet Şengür - Sami Taban, “Gelir Dağılımı - Tasarruf İlişkisi: Türkiye’de Hanehalkı Gelir Türünün Tasarruflar Üzerindeki Etkisi”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2016, c. 16, S. 1, s. 60.

²⁵⁷Mehmet Candan, “Kayıt Dışı İstihdam, Yabancı Kaçak İşçi İstihdamı Ve Toplumumuz Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkileri”, Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, (Uzmanlık Tezi), 2007, Ankara, s.56-59.

ücretler üzerindeki vergi ve prim yükünün fazlalığı, mali konulardaki denetimlerin eksiliği, işverene çalışanların maliyetlerinin artması gibi sebepler kayıt dışı istihdamı tetikleyen idari unsurlar olarak görülmektedir. Kayıt dışı istihdamın birtakım sosyal nedenleri de bulunmaktadır. Nüfusun artışı, iç göçler ve çarpık kentleşme bunlardan başlıcalarıdır. İşsizlik, enflasyon, gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksulluk ise kayıt dışı istihdamın ekonomik nedenleri arasında yer almaktadır.²⁵⁸

İşçileri ve işverenleri kayıtlı sektör içinde olmamaya iten nedenler genelde aynı nedenler olup bunların temelinde ekonomi belirleyici unsurdur. Kişiler ekonomik zorluklar karşısında ihtiyaçların en temeli olan fizyolojik ihtiyaçlarını giderme çabası içerisine girmektedirler. Kişilerin sosyal güvenlik ihtiyaçlarından önce temel ihtiyaçlarını karşılama çabası içerisine girmesi kayıt dışı istihdamın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu sebeple işçiler iş bulma veya işini kaybetmenin getireceği ekonomik zorluklar nedeni ile işveren ise prim ödemenin getireceği ekonomik külfete katılmama isteği ile kayıtdışı istihdama yönelebilmektedirler.²⁵⁹ Ancak işçilerin sosyal güvencesiz bir şekilde kazandıkları paraları sağlık vb. gibi zorunlu ihtiyaçları için harcamaları bu kimseleri tekrar geçimlerini sağlayabilmeleri için kayıtdışı çalışmak zorunda bırakmakta ve bu durum dar gelirli bu kesimler için adetaekonomik bir sarmal haline gelebilmektedir.

Kayıtdışı istihdam çeşitli olumsuz sonuçları da beraberinde getirebilmektedir. En başta milli gelirin adaletsiz bir şekilde paylaşılmasına neden olmaktadır. Bu durum hali hazırda yoksul olan bu kimselerin daha da yoksullaşmasına ya da var olan yoksulluklarının devam etmesine yol açmaktadır.²⁶⁰ Kayıt dışı istihdam gelir dağılımı bozukluğuna da neden olabilmektedir. Kayıt dışıistihdam her nekadarkayıtlı olmayan bir ekonomiyaratsa da orta ve uzun vadede toplam geliri etkilemesi sonucunda gelir dağılımını bozucu etkisi mutlakazamanla ön plana çıkmaktadır. Örneğin kayıt dışıçalışanlardevletin kayıtlı çalışanlara sunduğu yaşlılık aylıklarından, işsizlik ödemelerinden, kıdem tazminatı haklarından yararlanamamakta ve bir anlamda

²⁵⁸Menekşe Şahin - Gökben Bayramoğlu, “İş, Güç”, *Endüstri İlişkileri Ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 2018, c. 20, S.3, s. 234.

²⁵⁹Şüheda Sarı Çetingör, “Kayıt Dışı Kadın İstihdamı Ve Vergi Kaybı”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniveritesi, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2019, s. 47.

²⁶⁰Murat Göktaş, “Kayıt Dışı İstihdamın Sosyal Güvenlik Sistemine Etkisi”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2007, İstanbul, s. 44-45.

kuşaklar arası gelir dağılımı üzerinde de bozucu etki yaratmaktadır.²⁶¹ Ülkeler kayıt dışı istihdamın olumsuz etkileri ile bozulan sosyal güvenliğin finansal dengesini düzeltebilmek için genellikle kayıtlı çalışanlardan alınan prim oranlarını yükseltmeyi tercih ederek kaynak oluşturma çabası içerisine girmektedirler.²⁶² Prim oranlarının gereğinden fazla yükseltilmesi ise işletmeleri kayıt dışı işçi çalıştırmaya tekrar itebilecek olan bir düzenleme olarak görülmekte ve toplanan prim miktarının düşmesi ile sonuçlanabilmektedir. Örneğin bu açıdan Yunanistan, İtalya, Belçika ve İsveç gibi prim oranlarının yüksek olduğu ülkelerde kayıt dışı çalışma oranlarının yüksek olduğu tespit edilirken, prim oranlarının düşük olduğu İsviçre ve ABD gibi ülkelerde ise kayıt dışı çalışma oranlarının düşük düzeylerde kaldığı görülmektedir.²⁶³

Türkiye’de 5510 SK’ un 4/1 (c) bendi kapsamında çalışanlarda kayıt dışı istihdama neredeyse rastlanmazken, kanunun 4/1 (a) ve (b) bendi kapsamında çalışması gerekenlerde kayıt dışı istihdam görülmektedir. Türkiye’de kayıt dışı istihdamın artma nedenleri arasında yukarıda sayılan kayıt dışı istihdam nedenlerine ek olarak kamu harcamalarında savurganlık, bürokrasi, kurumlar arası koordinasyon eksikliği gibi nedenler de sıralanabilmektedir.²⁶⁴ Türkiye’de kayıt dışı istihdamı önleyecek yeterli mevzuatsal önlemler alınsa da idare tarafından denetim ve kontrollerin yeterince yapılamamasından kaynaklı olarak da kayıt dışılığın meydana gelebildiği veya sürebildiği ifade edilmektedir. Bunların yanı sıra çalışanlarda sigortalı olma bilgi ve bilinç eksikliğinin maalesef günümüz dünyasında da devam etmesi kayıt dışılığı Türkiye’de artıran diğer etkenler arasında sayılmaktadır.²⁶⁵ Türkiye İş Kurumu tarafından toplum yararına düzenlenen programlar, bu kapsamda yapılan projeler, SGK bünyesinde Kayıtdışı İstihdamla Mücadele Dairesi Başkanlığı (KADİM) in kurulması, toplumda sigortalılık bilincinin giderek yükselmesine ilişkin faaliyetler,

²⁶¹Ahmet Oğuz Sarıca, “Kayıt Dışı İstihdam ve Mücadele Yöntemleri”, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, (Planlama Uzmanlığı Tezi), 2006, s.77.

²⁶²David John, “How To Fix Social Security”, *The Heritage Foundation*, 2004, No. 1811, p. 8.

²⁶³Turak, a.g.e., s. 16.

²⁶⁴Nadire Çoruhlu Kamalıoğlu, “Kayıt Dışı İstihdam ve Türkiye’de Uygulanan Mücadele Politikalarını Değerlendirmesi”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2014, s. 115.

²⁶⁵Hüseyin Yıldırım - Duran Bülbül, “Türkiye’de 2001 ve 2010 Yılları Arasında Kayıt Dışı İstihdamın Sosyal Güvenlik Kurumu Açıkları Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi”, *Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 2018, S.70, s.216.

teknolojik gelişmeler ve kayıt dışı istihdamla mücadele için yasal düzenlemeler kayıt dışı istihdamın Türkiye’de düşüş seyri üzerinde etkili olan gelişmelerdir.²⁶⁶

Türkiye’de vergi ve sigorta prim yüklerinin kayıtlı istihdam artışına engel teşkil ettiği de savunulan görüşler arasındadır. Türkiye istihdamdan alınan vergilerde dünyada ilklerdedir. 30 OECD ülkesinde de istihdam vergilerinin yüksekliğinde Türkiye ilk sıralarda yer almaktadır.²⁶⁷ Türkiye’de işçilerin işverene olan maliyetini ve maliyeti oluşturan unsurların genel toplam içindeki dağılımını gösteren ve dört yılda bir TÜİK tarafından yapılan “İşgücü Maliyeti Araştırması” na göre “aylık ortalama işgücü maliyeti” 2012 yılında 2.680 TL olurken 2016 yılında 3.991 TL olarak hesaplanmıştır.²⁶⁸ Bu yüksek maliyetler de işçileri ve işverenleri kayıt dışı çalışmaya ve çalıştırmaya teşvik eden unsurlar arasında yer almaktadır.²⁶⁹ Örneğin, Türkiye’de 2017 yılında çalışana ödenen net asgari ücret 1.404 TL iken sigortalının işverene olan maliyeti 2.088 TL dir. Bu durumda maliyetin yaklaşık % 67’ si işçiye ücret olarak ödenirken, kalan yaklaşık % 33’ lük kısım kamuya vergi ve sosyal güvenlik primi olarak ödenmektedir. Yani işçiye yapılan ödemeler düşük kalmakta ve kamuya ödenen maliyetten kaçınmak için işverenler kayıt dışı istihdama yönelebilmektedirler.²⁷⁰ 2020 yılında aylık brüt asgari ücret 2.943,00 TL, net asgari ücret ise 2.324,70 TL dir. İşçinin işverene maliyeti (eğer teşvikten yararlanılmıyor ise) 3.458,03 TL’ dir. 2020 yılı asgari ücret de de işverenin işçiye (yaklaşık % 67) ve kamuya (yaklaşık % 33) ödediği tutarlar yani maliyetler değişmemiştir. Bu sonuç işçiye ayrılan payın 2020 yılında da beklendiği oranda arttırılmadığını yani kamuya ödenen maliyetlerin düşürülmesi yolu ile kayıt dışı istihdamın önüne şu an için geçilemeyeceğini göstermektedir. Türkiye’de sigortalı ve işverenden toplanan prim oranlarının da maliyetler yolu ile kayıt dışı istihdamın artması üzerinde etkisi olduğu öne sürülmektedir. Mülga sosyal güvenlik kurumlarından Emekli Sandığı Kurumu (ESK) da % 36, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (BAĞ-KUR) da % 40, Sosyal

²⁶⁶Cemalettin Kalaycı - Emine Kalan, “Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Politikalarının Analizi”, *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi*, 2017, c. 1, S. 1, s. 21.

²⁶⁷Ercan Duygulu - Pınar Pehlivan, *Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları Ve Çözüm Önerileri*, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı, Ekonomik ve Mali Araştırma Yarışması, Manisa, 2004, s.37.

²⁶⁸<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/aylik-is-gucu-maliyeti-ortalama-3-bin-991-lira/1014247> Erişim Tarihi: 19.12.2019.

²⁶⁹Kırmızı-Hüseyinli, a.g.m., s. 1211.

²⁷⁰M. Metin Dam vd., “Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdamın Boyutu: Ekonometrik Bir Analiz”, *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2018, c. 33, S. 1, s. 299 - 300.

Sigortalar Kurumu (SSK) da % 33,5-48 bandında prim kesintisi yapılırken²⁷¹, SGK da ise 5510 SK' nun 4/1 (a) bendi kapsamında olanlar için %34,5 - % 37,5 bandında²⁷², 4/1 (b) kapsamında olan sigortalılar için % 34,5 oranında ve 4/1 (c) kapsamında olan sigortalılar için % 32,5 - % 42,5 bandında prim kesintisi gerçekleştirilmektedir.²⁷³ Bu prim oranlarının yüksek olduğu ve primler yolu ile de istihdam üzerindeki mali yüklerin dahada artırılması ile kayıt dışı istihdamın yükselebildiği savunulmaktadır.²⁷⁴

Türkiye'de kayıt dışı istihdama kadınlarda daha fazla rastlanılmaktadır. Kadınların önemli bir kısmı aile işçisi olarak ücretsiz, sigortasız ve sosyal güvenceden yoksun olacak şekillerde ve yalnızca yaşamını idame ettirebilecek ücret düzeylerinde çalıştırılmaktadır.²⁷⁵

Tablo 1.10. da Türkiye'de 2002-2019 yılları arasında gerçekleşen kayıt dışı istihdam oranları gösterilmektedir. Kayıt dışı istihdamın 2002 yılından sonra istikrarlı bir çizgide azaldığı görülmektedir. Bu tabloya göre 2002 yılında genel kayıt dışı istihdam oranı % 52,14 olurken, 2008 yılına gelindiğinde % 43,5' e düşmüş ve 2019 yılında % 32,3' e kadar gerilemiştir.²⁷⁶ Ancak 2019 yılında ulaşılan bu oran bile Türkiye adına halen oldukça yüksek bir değerdir. 2020 yılında Covid-19 salgını döneminde ve sonrasında yaşanacak ekonomik sıkıntıların da kayıt dışı istihdam üzerinde olumsuz etkisinin olması beklenmektedir.

Tablo 1.10. Türkiye' de Kayıt Dışı İstihdam Oranları, %, 2002-2019

Yıllar	Tarım	Tarım Dışı	Sanayi	Hizmet	İnşaat	Genel
2002	90,14	31,74	36,40	29,19	-	52,14
2003	91,15	31,55	36,43	29,00	-	51,75

²⁷¹Duygulu - Pehlivan, a.g.m., s. 37.

²⁷²http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/isveren/isveren_prim_oranlari/isveren_prim_oranlari Erişim Tarihi:15.11.2019.

²⁷³http://www.mesaymm.com.tr/SGK_ve_GSS_Kanununa_Gore_Prim_Oranlari-listdetay-94.aspx Erişim Tarihi: 15.11.2019.

²⁷⁴Dam vd., a.g.m., s. 300.

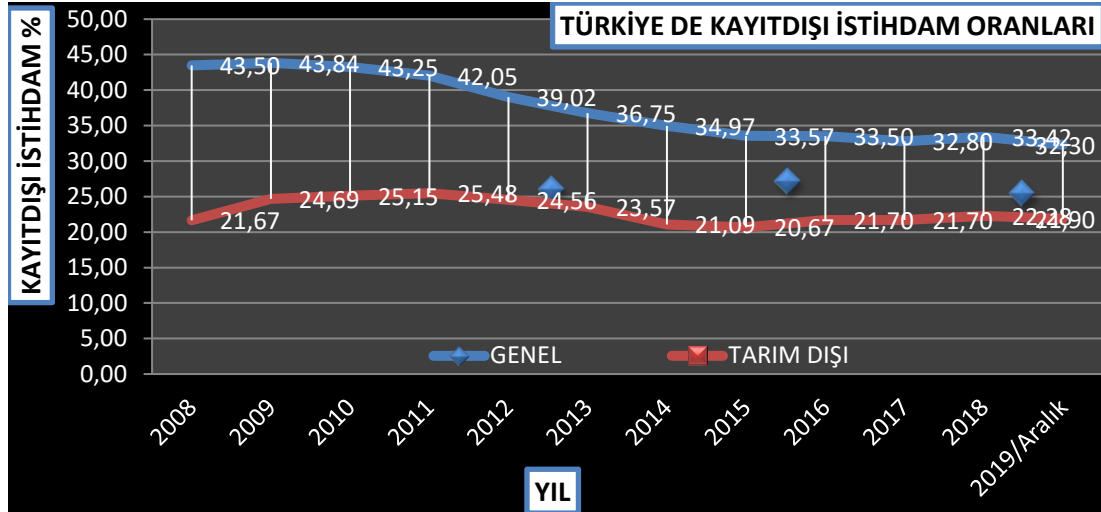
²⁷⁵Öznur Yalçınkaya, "Türkiye'de Kadınların İş Gücüne Katılımında Gözlenen Kayıt Dışı İstihdam Sorunu", *İstihdamda ve Sosyal Güvenlikte Cinsiyet Eşitliği Paneli, Çalıştay Bildirileri*, Sosyal Güvenlik Kurumu, 2013, Ankara, s.110.

²⁷⁶http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari/kayitdisi_istihdam_orani Erişim Tarihi:16.12.2019.

Yıllar	Tarım	Tarım Dışı	Sanayi	Hizmet	İnşaat	Genel
2004	89,9	33,83	37,28	31,96	-	50,14
2005	88,22	34,32	38,11	32,27	-	48,17
2006	87,77	34,06	38,12	31,88	-	46,97
2007	88,14	32,34	35,51	30,63	-	45,44
2008	87,84	29,76	31,61	28,77	-	43,5
2009	85,84	30,08	33,43	28,4	-	43,84
2010	85,47	29,06	32,68	27,11	-	43,25
2011	83,85	27,76	31,5	25,71	-	42,05
2012	83,61	24,51	27,89	22,73	-	39,02
2013	83,28	22,4	25,23	20,9	-	36,75
2014	82,27	22,32	20,26	21,09	36,61	34,97
2015	81,16	21,23	19,13	20,05	35,58	33,57
2016	82,09	21,72	20,2	20,35	35,76	33,49
2017	83,33	22,1	20,03	20,95	35,80	33,97
2018	82,73	22,28	20,29	21,46	34,39	33,42
2019/ Aralık	-	21,90	-	-	-	32,3

Kaynak: SGK (Veriler TÜİK’ in Hanehalkı İşgücü İstatistiklerinden Derlenmiştir, 2019 / Aralık Ayı Verileri, TÜİK Haber Bülteninden Elde Edilmiştir.)

Tablo 1.10. verileri ile Grafik 1.13. verileri birlikte değerlendirildiğinde Türkiye’de kayıt dışı istihdam oranlarının 2008 yılında % 43,5 ile oldukça yüksek bir düzeye ulaştığı görülmektedir. Genel kayıt dışı istihdam oranı 2008 yılından 2019 yılına kadar istikrarlı düşüşünü sürdürdüğü görülmektedir. 2019 yılı aralık ayında genel kayıt dışı istihdam oranı % 32,3 e kadar gerilemiştir. Tarım dışı kayıt dışı istihdam oranı ise 2008 yılı sonrasında genel orana kıyasla artış göstermiş ve 2014 yılına kadar devam eden bu artış seyri 2014, 2015 yıllarında tekrar düşüşe geçmiş ve bu yıllardan sonra 2019 yılına kadar tekrar artış seyrine girmiştir. Bu bilgiler Türkiye de kayıt dışı istihdamın halen çok yüksek olduğunu ve yapısal önlemler alınmadığı takdirde kayıt dışı istihdamın yarattığı olumsuz ekonomik etkilerin büyüyerek devam edeceği görülmektedir.

Grafik 1.13. Kayıt Dışı İstihdam Oranları, %, 2008-2019

Kaynak: SGK Yıllık İstatistikî Verilerinden Oluşturulmuştur.

2.6.4. Aktüeryal Denge

Sosyal güvenlik sisteminde aktüeryal denge, sosyal sigorta kuruluşlarının mali dengeye gelip gelmediğini gösteren bir ölçü, gelir ve giderler arasındaki fark olarak açıklanmaktadır. Aktüeryal dengeler genellikle 75 yıllık projeksiyonlar üzerinden planlanmaktadır. Aktüeryal dengelerin tespiti için gelecek 75 yıllık bir dönemdeki sosyal güvenlik gelirleri ve giderleri vergilendirilmiş bir tahminle hesaplanmaktadır. Yapılan hesaplamalar sonucunda aktüeryal dengelerin sıfır bulunması hesaplanan dönemin tahmini maliyetlerinin ortalama bir düzeyde karşılanabileceğini gösterirken, artakalan gelirlerin olması durumunda ise bu gelirler sonraki yılın masraflarını karşılamak için ayrılmaktadır.²⁷⁷

Aktüeryal denge sistemsal anlamda 65 yaş ve üzeri olan ve çalışmayan pasif nüfusun giderlerinin 15-64 yaş arası çalışan nüfus ile karşılanıp karşılanamadığını gösterir. Sosyal güvenlik alanında genellikle optimal aktüeryal dengenin sağlanması için 4 çalışanın 1 emeklinin ödemelerini karşılayabilmesi gerekmektedir. Bazı ülkelerce bu denge oranı 7 çalışana karşı 1 emekli olacak şekilde görülmektedir. Ancak ülkelerce alt sınır 2 çalışana karşı 1 emekli olması şeklinde genel olarak kabul görmekte ve $\frac{1}{2}$ oranı sinyal seviyesi olarak kabul edilmektedir. Aksi halde sosyal

²⁷⁷Tatlı - Göçer, a.g.m., s.91.

güvenlik sistemlerinin ciddi finansman sorunu yaşayacağına kesin gözüyle bakılmaktadır.²⁷⁸

Aktüeryal denge, AB’ de 4’ e karşı 1, OECD Ülkelerinde 6’ ya karşı 1, Türkiye’ de ise sinyal seviyesi olan “2” nin de altına inerek yaklaşık 2 sigortalıya 1 emekli olacak şekilde gerçekleşmektedir.²⁷⁹ Dünyanın en büyük ekonomilerinin başında gelen ABD’ de bile aktüeryal dengenin kurulmasında güçlükler yaşanmaktadır. Örneğin, 1950’ lerde 16 aktif sigortalı 1 emekliyi finanse ederken, 2000’ lerde ABD’ nin aktif/pasif rasyosu ciddi anlamda bozularak yaklaşık 3 aktif sigortalı 1 pasif sigortalıyı finanse eder noktaya gerilemiştir.²⁸⁰ Yapılan gelecek projeksiyonlarına göre dünya ülkelerinde yaşlı nüfus artışına bağlı olarak 2040 senesinden itibaren aktüeryal dengenin 2 aktif sigortalıya 1 pasif sigortalı olacak oranlaradoğru gerileyeceği öngörülmektedir.²⁸¹

Aktif - pasif sigortalı oranı, sosyal sigortalar sisteminin mali dengesi ile ilgili temel bir göstergedir. Özellikle dağıtım yöntemi ile işleyen Türk sosyal güvenlik sisteminde sosyal sigorta sisteminin mali açıdan sürdürülebilir hale gelebilmesi ancak aktüeryal dengenin kurulabilmesi ile mümkündür. Türkiye bozulan aktüeryal dengelerin tekrar kurulabilmesi için 4447 ve 5510 SK’ lar ile aktif - pasif sigortalı dengesinin iyileştirilmesine yönelik bazı adımları atmıştır. Bu adımlarla kayıt dışı istihdamın azaltılması, erken emekliliğin önlenmesi, prim gün sayısının yükseltilmesi gibi parametrik veya paradigmatik reformlar hayata geçirilmeye çalışılmıştır.²⁸² Türkiye’de eğer önlem alınmaz ise 2050’ li yıllarda yaşlı nüfusun yaklaşık 18 milyona ulaşması ile aktif - pasif sigortalı dengesinin sosyal güvenlik sisteminin tedirgin edici noktalara ulaşabileceği öngörülmektedir.²⁸³

Türkiye’de aktif - pasif oranları son 10 yıllık dönem kapsamında incelendiğinde aktif pasif sigortalı dengesinin ½ oranına yakın bir değer düzeyinde seyrettiği görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de aktif sigortalı sayısının istenilen

²⁷⁸Rakıcı – Yılmaz, a.g.m., s. 73.

²⁷⁹Erdal Gümüş, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler”, *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, 2010, S. 24, s. 12.

²⁸⁰Turak, a.g.e., s. 13.

²⁸¹Solmaz, a.g.e., s. 41-42.

²⁸²Alper Y., a.g.e., s. 14.

²⁸³Mehmet Ali Eryurt vd., “Türkiye’de Nüfus ve Nüfus Politikaları: Öngörüler ve Öneriler”, *Amme İdaresi Dergisi*, 2013, c. 46, S. 4, s. 143.

ölçülerde arttırılmadığı ve risk seviyesi olan “2” aktüeryal denge düzeyinin üzerine 5510 SK’ un 4 / 1 - (a), (b), (c) kapsamında çalışan tüm grup sigortalıları için çıkılmadığını göstermektedir. Bu durumda Türkiye için yapılan projeksiyonlar için eğer kalıcı çözümler getirilmez ise 2030 yılı ve sonrasında hızlı yaşlanmanın getirdiği olumsuz etkiler ile aktif - pasif dengesinin daha da bozulacağı ve sosyal güvenlik sistemlerinde daha olumsuz finansal koşulların yaşanabileceği beklenmektedir. 2050 yılına gelindiğinde AB ülkelerinde çalışan her kişiye yani her aktif nüfusa neredeyse 65 yaş üzeri çalışmayan pasif bir kişi denk gelebilecekken Türkiye’ de aynı yıllarda bu oran yaklaşı 1/3 düzeyinde gerçekleşebilecektir.²⁸⁴

TÜİK’ in “Yıllara, Yaş Grubu Ve Cinsiyete Göre Nüfus, 1935-2019” verilerine göre 15-64 yaş arası toplam nüfus 56.391.925 kişi iken 65 yaş ve üzerinde olanların sayısı ise 7.550.727 kişidir. Bu verilere göre Türkiye’de oluşması gereken aktüeryal dengenin 1/8 (7,47) düzeylerinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Ancak Türkiye’de bu oranın tehlike sınırı değeri olarak kabul edilen 2 değerinin de altında bir orana düştüğü bilinmektedir. Tablo 1.11. de TÜİK’in 2018-2080 Nüfus Projeksiyonları görülmektedir. Projeksiyonların 2080 yılı ana senaryosuna göre Türkiye’de 15-64 yaş arası nüfusun 64.727.126 kişi ve 65 yaş ve üzeri nüfusun ise 27.413.359 kişi olacağı öngörülmektedir. Bu sayılar çerçevesinde 2080 yılında Türkiye’de aktüeryal denge düzeyinin $\frac{1}{2}$ (2,29) düzeyinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. Bu oranlar gelecek 50-60 yıl için sosyal güvenlik sisteminin ve özellikle emeklilik sistemlerinin sürdürülebilirliğinin çok güçleşeceğini göstermektedir.

Tablo 1.11. Türkiye Nüfus Projeksiyonları, 2018-2080

Senaryo	Yaş grubu	Nüfus					Oran(%)				
		2018	2023	2040	2060	2080	2018	2023	2040	2060	2080
Ana senaryo	Toplam	81 867 223	86 907 367	100 331 233	107 095 998	107 100 904	100	100	100	100	100
	0-14	19 203 792	19 601 384	19 333 893	18 126 086	16 813 783	23, 5	22, 6	19, 3	16, 9	15, 7

²⁸⁴Kırmızı - Hüseyinli, a.g.m., s. 1217.

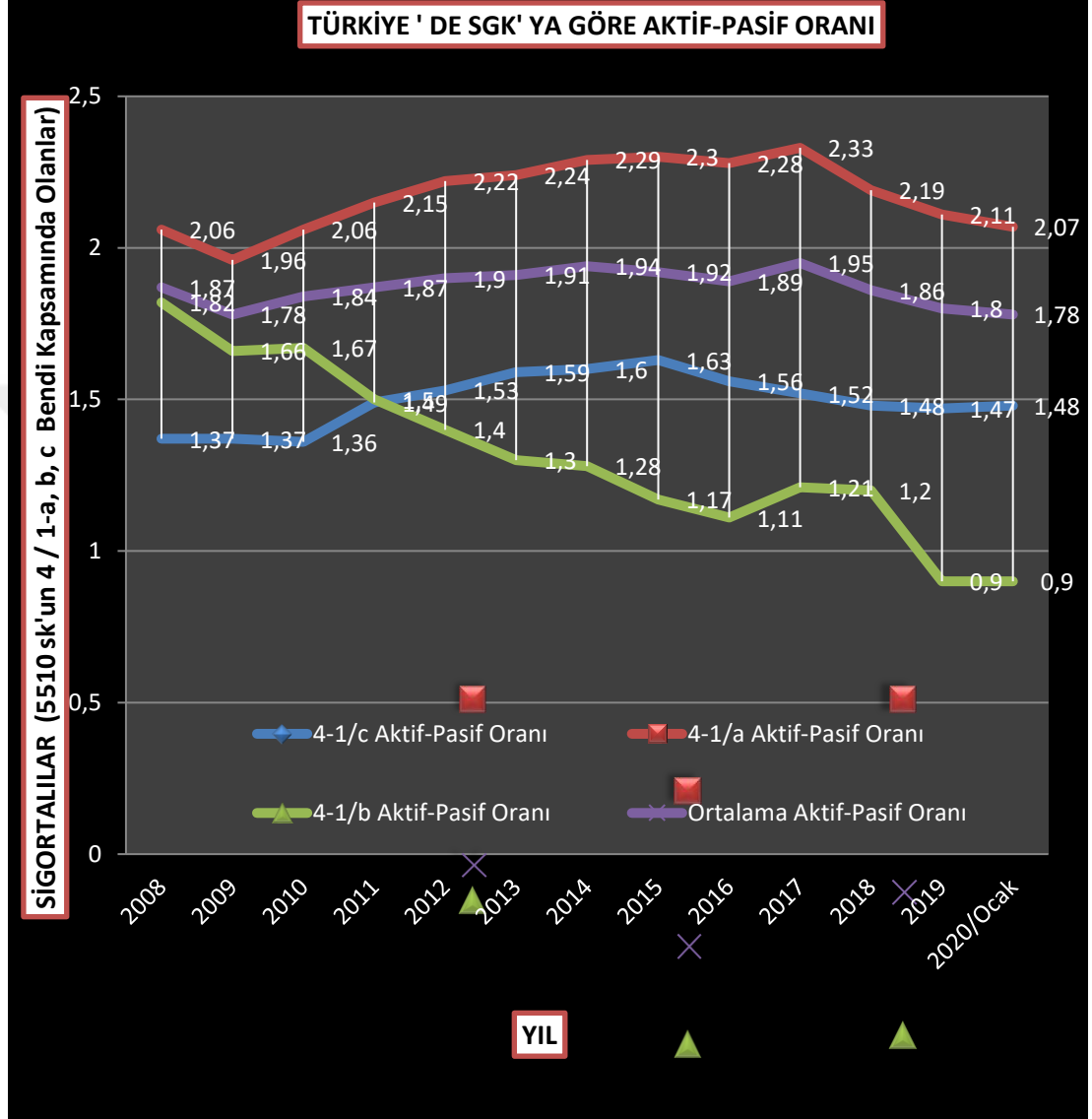
S enaryo	Yaş grubu	Nüfus					Oran(%)				
		2018	2023	2040	2060	2080	2018	2023	2040	2060	2080
	15-64	55 500 077	58 438 033	64 623 369	64 727 126	62 873 761	67, 8	67, 2	64, 4	60, 4	58, 7
	65 +	7 163 354	8 867 951	16 373 971	24 242 787	27 413 359	8,7	10, 2	16, 3	22, 6	25, 6
Yükse k senaryo	Topla m	81 989 850	87 662 775	103 570 667	115 074 851	121 099 912	100	100	100	100	100
	0-14	19 276 369	20 051 935	20 799 910	21 322 478	21 163 063	23, 5	22, 9	20, 1	18, 5	17, 5
	15-64	55 547 271	58 720 985	66 224 415	68 942 004	71 513 534	67, 7	67, 0	63, 9	59, 9	59, 1
	65 +	7 166 210	8 889 856	16 546 341	24 810 369	28 423 315	8,7	10, 1	16, 0	21, 6	23, 5
Düşük senaryo	Topla m	81 744 659	86 154 191	97 125 652	99 437 361	94 153 500	100	100	100	100	100
	0-14	19 131 442	19 154 507	17 904 198	15 192 740	13 060 335	23, 4	22, 2	18, 4	15, 3	13, 9
	15-64	55 452 730	58 153 783	63 022 296	60 584 793	54 740 675	67, 8	67, 5	64, 9	60, 9	58, 1
	65 +	7 160 486	8 845 901	16 199 157	23 659 828	26 352 490	8,8	10, 3	16, 7	23, 8	28, 0

Kaynak: TÜİK, Nüfus Projeksiyonları, 2018-2080.

Grafik 1.14. da Türkiye’de toplam aktif pasif sigortalıların 2008-2020 periyodundaki 12 yıllık seyri görülmektedir. Dikkat edildiğinde 2009 yılından itibaren ortalama aktüeryal denge oranlarında yükselen bir seyir devam ederken 2017 yılı sonrasında keskin bir düşüşün yaşandığı ve 2020 yılı ocak ayında da bu düşüşün halen devam ettiği görülmektedir.²⁸⁵ Türkiye’de 2020 yılı Ocak ayında 5510 SK.’ un 4/1-(c) bendi kapsamında olanlar için aktüeryal denge oranı 1,48, (a) bendi kapsamında olanlar için 2,07 ve (b) bendi kapsamında olanlar için 0,9 olarak gerçekleşmiştir. İşverenler yani 5510 SK’ nın (b) bendi kapsamında olanlar için yaşanan düşüşün oldukça dramatik bir görüntü sergilediği görülmektedir. Bu duruma 2008 yılında yaşanan ekonomik krizde olduğu gibi 2016 yılında yaşanan kur şoku gibi ekonomik krizler sebep olabilmektedir. 2020 yılında Covid-19 salgının yaşattığı ekonomik ve

²⁸⁵http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari Erişim Tarihi: 09.08.2019.

sosyal krizler sonucunda (c) bendi kapsamında olan sigortalılar dışındaki sigortalılar için birtakım önlemler alınmaz ise aktüeryal dengelerde daha büyük düşüşler yaşanabileceği de 2020 yılı öngörülleri arasında yerini almaya başlamıştır.

Grafik 1.14. Sosyal Güvelik Kurumu Aktif - Pasif Oranı, 2008-2020 *

Kaynak: SGK 2018 Yıllık İstatistiklerinden ve 2020/Ocak Aylık İstatistiklerinden Oluşturulmuştur.

*5510 SK. Mad. 4 / 1 – a, b, c sigortalıları için.

II. BÖLÜM

SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ VE GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI: ENTEGRE BİR PERSPEKTİF

Sosyal güvenlik bireyin tüm yaşam evreleri ile ilişkili olan bir sistemler bütünü olarak diğer sosyal politika araçlarından ayrılmaktadır. Gelişmiş ülkeler GSMH' sinin % 20-35' ini sosyal güvenlik harcamalarına ayırır duruma gelmişlerdir. Sosyal güvenliğe ayrılan kaynağın bu denli büyüklükte bir kaynak olması sosyal güvenlik sistemlerinin sorgulanmasına ve sosyal güvenlik sistemlerinin özelleştirilmesi ve küçültülmesi yönünde adımların atılmasına neden olmuştur.²⁸⁶ Sosyal güvenlik bir anlamda gelirin yeniden dağıtılması yolu ile karşılaşılan fiziksel ve mesleki risklerin ortadan kaldırılmasıdır.²⁸⁷

Sosyal güvenlik ve gelirin yeniden dağılımı iç içe geçmiş kavramlardır. Aşağıda açıklanan konular sosyal güvenlik sistemleri ile gelirin yeniden dağılımının birbirleri ile entegrasyon içinde bulunduğu anlaşılması adına önemlidir. Gelirin yeniden dağılımı ile sosyal güvenlik sistemlerinin örüntüsünün anlaşılabilmesi açısından gelirin yeniden dağılımı yaklaşımlarının, gelirin yeniden dağılımında etkin rol oynayan sosyal güvenlik modellerinin, sosyal güvenliğin finansman kaynaklarının, finansman yapısının, finansman yöntemlerinin, sosyal güvenlik alanında geliştirilen reformların açıklanması gerekmektedir.

1. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI YÖNTEMLERİ

Ülkeler vatandaşlarını karşılaşılabilecekleri sosyal risklerden koruyabilmek ve onları güvence altına alabilmek için çeşitli gelir dağılımı yöntemleri geliştirmektedirler. Bu yöntemler “sigorta modeli” yöntemi “yasal düzenlemeler yolu ile yeniden dağılım” yöntemi ve “gönüllü yeniden dağılım” yöntemi olarak sınıflandırılabilir.²⁸⁸

²⁸⁶Altunöz - Çondur, a.g.m., s. 174.

²⁸⁷Korkusuz - Uğur, a.g.e., s. 4.

²⁸⁸Arabacı, a.g.e., s. 22.

1.1. Gönüllü Olarak Gelirin Yeniden Dağılımı Yöntemi

Ülkeler gönüllü olarak gelirin yeniden dağılımı yöntemi ile alt gelir dilimlerine doğru bir gelir akımı gerçekleştirmeyi hedeflemektedirler. Alt gelir dilimleri haricinde kalan gelir dilimleri ise kendi aleyhlerine gerçekleştirebilecek bir gelir dağılımına çeşitli nedenlerle rıza gösterebilmektedirler. Orta ve üst gelir dilimlerinde yer alanlar alt gelir diliminin omuzladığı yoksulluğun yükünün azaltılmasını bir sosyal yardım görevi olarak görmekte ve bu kesimlere doğru gelirin yeniden dağılımının sağlanmasını yardımseverlik duygu ve düşünceleri ile kabul etmektedirler. Orta ve üst gelir dilimlerinin alt gelir dilimleri lehine gelirin yeniden dağılımının oluşmasını gönüllü bir şekilde kabul etmelerinin bir nedeni de bu yöntemle gerçekleştirilen yeniden dağılım sayesinde yoksulluğun kendileri içinde bir sorun olmaktan çıkabileceği ve alt gelir dilimlerindeki kişilerde sıklıkla rastlanabilen suça sürüklenme ihtimalini giderek zayıflatabileceği düşüncesidir.²⁸⁹

1.2. Yasal Düzenlemeler Yolu ile Gelirin Yeniden Dağılımı Yöntemi

‘Kişisel Çıkar Modeli’ olarak da isimlendirilen bu yöntemde gelirin yeniden dağılımı kişilerin gönüllü olarak katılımı ile değil yasal düzenlemeler yolu ile gerçekleşir. Toplumda ortak menfaatler etrafında birleşmiş sendikalar, sivil toplum örgütleri gibi çeşitli sosyoekonomik baskı grupları gerçekleştirilen yasal düzenlemeleri menfaatleri doğrultusunda etkileyerek şekillendirebilmektedirler. Bu nedenle sosyal güvenlik politikaları zaman zaman bir grubun lehine gerçekleştirebileceği gibi zaman zaman da aynı grubun aleyhine gelişebilmektedir. Etkili olan grubun aldıracağı kararlar, ülke yönetiminde etkili olamayan diğer gruplar tarafından kabul edilmeyerek çeşitli toplumsal tepkilerin doğmasına yol açabilmektedir. Böyle bir durum da gelirin yeniden dağılımı bu dağılımı yönlendirebilen toplumsal gruplar için gönüllü yeniden dağılıma, yönlendiremeyen toplumsal gruplar için ise zorunlu bir yeniden dağılıma dönüşmektedir.²⁹⁰

²⁸⁹Robert D. Plotnick – Richard F. Winters, “A Politico-Economic Theory of Income Redistribution”, *The American Political Science Review*, 1985, Vol. 79, No. 2, p. 458.

²⁹⁰Arabacı, a.g.e., s. 23.

1.3. Sosyal Sigorta Modeli ile Gelirin Yeniden Dağılımı Yöntemi

Kişiler gelecek yaşamlarını gelir garantisi altına almak istemektedirler. Fakat kişilerin ferdi olarak kendilerini güvenceye almaları değişen sosyoekonomik şartlara bağlı olarak zaman zaman yeterli olamamaktadır. Bu nedenle kişiler ayrıca bir kamu güvenliğine diğer bir anlamda devlet aracılığı ile geleceklerinin sigortalanmasına ihtiyaç duymaktadırlar. Örneğin, kişiler yaşlılık sigortası gibi sigortalama teknikleri ile aktif çalışma dönemlerinde prim ödeyerek pasif sigortalılık dönemlerinde de bu ödemelerinin karşılıklarını yaşlılık aylığı olarak alarak diğer bir anlamda gelecek dönemlerine geliri yeniden dağıtarak muhtemel sosyal risklere karşı kendilerini sigortalamaktadırlar.²⁹¹

2. GELİRİN YENİDEN DAĞILIMININ SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE GERÇEKLEŞME ŞEKİLLERİ

Sosyal güvenlik sistemleri kişilere yalnızca finansal destek sağlayan sistemler olmayıp aynı zamanda katkı ve yardım toplayarak gelirin yeniden dağılımına aracılık etmek için kaynak oluşturan sistemlerdir. Gelişmiş ülkelerde sosyal güvenlik sistemleri daha ilerici bir yapıda olup gelirin yeniden dağılımı düşüncesinden bağımsız bir şekilde oluşturulamamaktadır. Bu ülkelerde sosyal güvenlik programları doğrudan gelirin yeniden dağıtılabilmesi amacını kurgulayan ve bu kurguları hayata geçirerek uygulayan programlardan oluşmaktadır. Sosyal güvenlik sistemlerinin kendi kendini finanse edebilen sistemler haline gelmesi ve ilerici planlarla gelirin yeniden dağılımını sağlaması son derece önemlidir.²⁹²

Gelirin yeniden dağılımı gerçekleşme şekilleri sosyal güvenlik sistemlerinde cinsiyetler arasında farklılaşabildiği gibi, Deaton ve Paxton (1998, 1999)' a göre gelir dilimlerine dayalı olacak şekilde yani yüksek gelirliilerin düşük gelirliilerden daha uzun yaşaması gibi yaşam beklentileri arasında, kısa yaşayandan daha uzun yaşayana doğru

²⁹¹Michael Ponza et. al., "The Guns of Autumn?: Age Differences in Support for Income Transfers to the Young and Old", *Public Opinion Quarterly*, 1988, Vol. 52, No. 4, p. 450.

²⁹²Ravi Kanbur, "Conceptualising Social Security And Income Redistribution", *Working Papers 126969*, 2010, s. 6.

ömürler arasında,²⁹³ Lindbeck, Persson (2003)²⁹⁴ a göre alınan yaşlılık aylıklarına bağlı olarak emekliler arasında farklı farklı şekillerde gerçekleşebilmektedir.²⁹⁵ Gelirin yeniden dağılımı ülkede sosyal sigortalar kurumunun finansman kaynaklarına ve yöntemlerine bağlı olarak da kuşaklararası, aynı kuşak içinde, zamanlar arasında, yaşlılar arasında, cinsiyetler ve medeni durumlar arasında da farklı şekillerde gerçekleşebilmektedir.²⁹⁶

2.1. Kuşaklararası Gelirin Yeniden Dağılımı

Kuşaklararası gelirin yeniden dağılımı sosyal sigorta sistemlerinde gerçekleşen gelirin yeniden dağılım şekillerindendir.²⁹⁷ Kuşaklararası gelirin yeniden dağılımı çalışan kuşakların diğer kuşaklara gelir transferi yapması yolu ile gerçekleşmektedir. Kuşaklararası gelir dağılımındaki değişimler yeni ve eski kuşaklar arasında elde edilen gelirlerin farklılığının tespiti yolu ile ölçülebilmektedir. Ölçümler sonucunda gelirin yeniden dağılımının artarak sürdüğünün görülmesi kuşaklararası eşitsizliğin giderilemediğinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.²⁹⁸ Kuşaklararası gelirin yeniden dağılımı kişilerin hayat boyu hem prim ödeyen hemde fayda elde edebilen bir durumda kalmasını öngörmektedir. Burada bir kuşak gelecek kuşak için ödemedede bulunmakta gelecekteki kuşağın da kendisi için aynı davranışta bulunmasını beklemektedir.²⁹⁹ Bu dağılımla sosyal risklerin getirdiği ekonomik yükler kuşaklararası paylaştırılmaktadır. Bu açıdan kuşaklararası dağılım aslında bir anlamda sosyal dayanışma yolu ile gelirin yeniden dağıtılmasıdır.³⁰⁰

Kuşaklararası gelir dağılımında nüfus farklı sayıda kuşaklara bölünmektedir. “Mulligan ve Sala-i-Martin (1999) kuşakları her nesil üç periyot yaşayacak şekilde genç, orta yaşlı ve yaşlı olmak üzere bölmüşlerdir.”³⁰¹ Bölünen kuşaklararası bir

²⁹³Angus Deaton – Christina Paxton, “Aging And Inequality In Income And Health”, *American Economic Review*, 1998, c.88, S.2, p. 248–253.

²⁹⁴Assar Lindbeck-Mats Persson, “The Gains from Pension Reform”, *Journal of Economic Literature*, 2003, Vol. XLI, pp. 74–112, p.74-75.

²⁹⁵Gilles Le Garrec, “Social Security, Income Inequality and Growth”, *Cambridge University Press*, 2012, vol. 11, Issue. 1, p. 24.

²⁹⁶Alper Y., a.g.m., s. 137-138.

²⁹⁷Alessandro Sommacal, “Pension Systems and Intragenerational Redistribution When Labor Supply is Endogenous”, *Oxford Economic Papers*, 2006, Vol. 58, No. 3, p. 379.

²⁹⁸İlgün, a.g.m., s. 497.

²⁹⁹Suluk, a.g.e., s. 86.

³⁰⁰Süngü, a.g.e., s. 65.

³⁰¹Casey B. Mulligan-Xavier Sala-i-Martin, “Social Security in Theory and Practice (I): Facts and Political Theories”, *NBER Working Paper No. 7118*, 1999, s. 25.

nevi gizli bir “sosyal kontrat” imzalanmış olduğunu varsaymışlardır. Mulligan ve Sala-i-Martin bu kontratı borcu borçla kapatan bir finansal sistem olan “ponzi türü finansman” sistemine benzetmektedirler.³⁰² Sosyal güvenlik sistemleri temelde çalışan aktif nüfus tarafından elde edilen primlerle finanse edilmektedir. Bu da her yeni gelen kuşağın gerek kendi kuşağında gerekse kuşaklararası sosyal güvenliğin finansmanını üstlenmesi anlamına gelmektedir. Kuşaklararası gelirin yeniden dağılımının başarılı bir şekilde gerçekleşmesi ve yürütülmesi sayesinde genç ve yaşlı nüfusun yoksulluğa düşmesi engellenebilecek ve meydana gelebilecek yoksulluk azaltılarak ortadan kaldırılabilir. Ancak günümüz demografik yapısındaki değişimlerin yanı sıra küreselleşme, finansal ve aktüeryal dengelere dayanmayan sosyal politikalar sosyal güvenlik sistemlerinde kuşaklararası gelir dağılımı adaletinin oluşması önünde engel teşkil oluşturmaktadır.³⁰³

Bir kamu yöntemi olan dağıtım yöntemi sosyal sigortalar aracılığı ile kuşaklararası aktif sigortalılardan pasif sigortalılara doğru gelir transferi yolu ile gelirin yeniden dağılımını sağlayabilmektedir.³⁰⁴ Bu dağılım özellikle yaşlılık aylıkları aracılığı ile farklı kuşaklar arasında ya da kişinin farklı yaşam evreleri arasında gerçekleşmektedir.³⁰⁵ Dağılımın ne oranda gerçekleştiği sunulan katkılar ile alınan faydalar arasındaki ilişkinin derecesi ile ölçülmektedir.³⁰⁶ Yaşlılık aylığı bağlama koşullarında yapılan düzenlemeler yaşlılık aylığı yolu ile elde edilen faydaların oranlarının değişmesine neden olmakta ve bu politikalar da kuşaklararası gelirin yeniden dağılımının yönünü tayin edebilmektedir. Örneğin; yaşlılık aylığı bağlama koşullarından yaş şartının düşürülmesi, aylık bağlama oranının yükseltilmesi, sigortalılık süresinin kısaltılması gibi düzenlemelerin yürürlükte olduğu zaman diliminde yaşlılık aylığı alacaklar lehine yüksek fayda sağlayabilecekken, aksi yönde gerçekleştirilen düzenlemelerin olduğu dönemde ise yaşlılık aylığı alan kişiler aleyhine yeniden bir dağılım meydana getirilebilecektir.³⁰⁷

³⁰²Mustafa Baylan, “Sosyal Güvenlik Harcamalarının Makroekonomik Etkileri: Bir Literatür Taraması”, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2015, c. 12, S. 1, s. 42-43.

³⁰³Mulligan-Sala-i Martin, a.g.m. s. 11.

³⁰⁴Acartürk-Bayrı, a.g.m., s. 9.

³⁰⁵Salih Turhan, “Kamu Harcamaları ve Gelir Dağılımı”, *Maliye Enstitüsü Konferansları*, İstanbul, 1975, s. 265-266.

³⁰⁶Sommacal, a.g.m., p. 379.

³⁰⁷John Myles, “A New Social Contract for the Elderly?, Why We Need A Welfare State”, *Oxford University Press*, New York, 2003, s. 145-146.

Nüfusun yaşlanması, nüfus artış hızındaki düşüş, aktif çalışan nüfus sayısındaki önemli azalışlar kuşaklar arasında transfer edilen gelirlerin azalmasının başlıca nedenleri arasında gösterilmektedir. Gelir azalması kuşaklararası bağımlılık oranının yükselme sebepleri arasında sayılmaktadır. Özellikle demografik dönüşümler sonucunda gerçekleştirilen parametrik reformlarla yaşlılık aylıklarına ulaşmada yaşanan güçlükler, şimdiki kuşakların önceki kuşakların finansal yüküne katlanmalarındaki isteksizlik kuşaklararası gerilime yol açabilmektedir. Bu gerilim özellikle kuşaklararası dayanışmayı sağlamada önemli bir rol oynayan kamu emeklilik sistemlerinin sorgulanmasına ve bu sistemlere olan güvenin de giderek yok olmasına neden olmaktadır. Hatta yeni kuşaklar kamu sosyal güvenlik sistemlerinin gerekli olup olmadığı fikrini dahi tartışmaya açmaktadırlar. Bu yaklaşımlar ise kamu sosyal güvenlik sistemlerinin zamanla ortadan kaldırılabileceği düşüncesini doğurmaktadır.³⁰⁸ Diğer yandan toplanan prim ve vergi oranlarında kuşaktan kuşağa değişiklik yapılmazken sağlanan fayda oranlarının yeni kuşaklar için arttırılması yönünde yapılacak düzenlemeler yaşlı kuşaktan genç kuşağa doğru tersine dikey bir dağılıma neden olabilecek ve kuşaklar arası çatışmayı daha da tetikleyebilecektir.³⁰⁹

Kuşaklararası çatışmanın engellenebilmesi için çalışan kayıtlı nüfusun artırılması ile gelecek kuşaklar için transfer edilen karşılıkların kademeli bir şekilde çoğaltılması bir çözüm yolu olabilecektir. Ülkenin ekonomisinin büyütülebilmesi de kuşaklararası çatışmanın önlenmesine yönelik önemli bir diğer çözüm yolu olabilecektir. Büyüyen ülke ekonomisi toplumsal refahı arttıracığından kısmen ya da tamamen kuşaklararası çatışmayı engelleyebilecektir. Kamu gelirlerinde meydana gelen artışlar yani bütçe ferahlığı sosyal güvenlik kanalı ile sağlanan ödemelerde de rahatlığa yol açabilecektir. Böylelikle çalışan kuşaklar üzerindeki prim yükü hafifletilebilecek kuşaklararası gerginlikler minimum düzeye indirilebilecektir. Kuşaklararası gelirin yeniden dağılımının çatışmasız bir şekilde sürdürülebilirliğinde işsizliğin yanı sıra kayıt dışı istihdam oranı da belirleyicidir. Yüksek işsizlik ve kayıt dışı istihdam oranı, vergi ve sigorta prim oranlarında artış çalışanların ve vergi ödeyen yaşlıların omuzlarındaki yükün daha da katmerleşmesine ve onlara sağlanacak fayda maliyetlerinin daha yüksek olmasına neden olabilecektir. Özellikle yaşlılar üzerindeki

³⁰⁸Kapar, a.g.m, s. 6.

³⁰⁹Volkan Yurdadoğ, “Sosyal Güvenlik Ve Yeniden Gelir Dağılımına Etkisinin Teorik Çerçeve Değerlendirilmesi”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2017, c. 26, S. 1, s. 264.

ekonomik yükün artması ile kuşaklararası tersine dikey bir gelir dağılımı da oluşabilecek böyle bir durum ise kuşaklararası çatışmaların sürmesine sebebiyet verebilecektir.³¹⁰

Kuşaklararası çatışmanın önemine dair bir araştırma AB' nin ilk 12 üye ülkesinde yapılmış ve araştırma sonucunda çatışmanın önemsizliğine ilişkin tespitlere de ulaşılmıştır. Araştırma ile ülkelerin olumsuz ekonomik koşullarına rağmen kişilerin kuşaklararası sosyal dayanışmaya olan bağlılıklarını önemli ölçüde sürdürdükleri tespit edilmiştir. Araştırma da 15-24 ve 25-34 yaş aralığındaki nüfus diliminin sosyal güvenliğin ekonomik yükünü üstlenmeleri sebebi ile kuşaklararası sosyal dayanışmaya önceki kuşaklara oranla daha az bağlı kaldıkları bulgularına ulaşılsa da ülkelerin genelinde kuşaklararası sosyal dayanışmanın sürdürülmesine yönelik genel anlamda bir uzlaşının varolduğu tespit edilmiştir.³¹¹

Türkiye'de kuşaklararası gelirlerin yeniden dağılımını sağlayacak olan sosyal güvenlik kuruluşlarının 1950' li yıllardan itibaren tesisleşmeye başladığı görülmektedir. Bu yıllarda sigortalılar emekli edilmeye henüz başlanmamış, emekli olan kişi sayısı ise oldukça sınırlı bir sayıda kalmıştır. Kurumlar sosyal güvenlik bütçelerini erken emeklilik, prim afları, sosyal güvenlik fonlarının amaç dışı kullanımı ve serbest piyasada fon değerinin korunamaması gibi nedenler ile eritmiş ancak bu gelişmeler sonucunda sosyal güvenlik sistemlerinde finansal krizlere girilmiştir. Yaşanan finansman krizi nedeni ile şimdiki ve gelecek kuşaklardan toplanacak primler, bağlanan yaşlılık aylıklarını neredeyse karşılayamaz bir hal almış aktüeryal dengeler giderek bozulmuş sosyal güvenliğin finansal açıkları genel bütçeden yapılan transferlerle giderilmeye çalışılmıştır. Sonuç itibari ile Türkiye'de çalışan kuşaklar üzerindeki yük artmış ve bu kuşaklar bir taraftan kendi sosyal sigorta primlerini diğer taraftan da sosyal güvenlik bütçe açıklarını kapatabilmek için toplanan vergilerin yükünü omuzlamak durumunda kalmışlardır.³¹²

³¹⁰Baylan, a.g.m., s. 43-44.

³¹¹Alan Walker, The Policy Challenges of Population Ageing, *SEDAP Research Paper*, 2003 No. 108, p. 19-20.

³¹²Acartürk – Bayrı, a.g.e., s. 8.

2.2. Aynı Kuşak İçinde Gelirin Yeniden Dağılımı

Aynı kuşak içinde gelirin yeniden dağılımı, yaşlılık aylığı almakta olan kuşağa yapılan ödemelerin yine aynı dönemde aktif çalışan sigortalı kuşak tarafından finanse edilmesidir. Kuşak içi dağılım aynı kuşakta bulunanlar arasında gelirin paylaşım şeklini göstermektedir. Kuşak içi gelirin yeniden dağılımı sosyal risklere uğramamış kişilerden uğrayanlara doğru bir gelir akımı şeklinde gerçekleşmektedir.³¹³ Kuşak içi gelirin yeniden dağılımı kuşaklararası olduğu gibi bir kamu sosyal güvenlik yöntemi olan “dağıtım yöntemi” ile gerçekleştirilmektedir.³¹⁴

Kuşak içi gelirin yeniden dağılımı, kişilerin tehlike ile karşılaşma ölçülerine, yaşlarına ve ömür beklentilerine, çalışma çağına, yaşlı bağımlılık oranına bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Kuşak içi gelirin yeniden dağılımı ödenen primler karşılığında faydalar kazanılması yolu ile işlemektedir. Ancak ödenen primlerle sağlanan faydalar arasında da zaman zaman denge kurulamamaktadır. Bu durum aslında bir anlamda kişiler arası gelir transferlerinin gelirin yeniden dağılımının amacına uygun olarak gerçekleştiğinin bir göstergesidir. Ödenen primlerle sunulan karşılıklar arasında bir eşitlik söz konusu olduğunda ise farklı gelir dilimlerinde bulunan kişiler arasında gelir transferinin istenilen yönde gerçekleşmediği de ileri sürülebilmektedir.³¹⁵

2.3. Zamanlar Arasında Gelirin Yeniden Dağılımı

Ömür boyu veya zamanlar arasında gelirin yeniden dağılımı sosyal güvenlik sistemlerinin finansman kaynak ve yöntemlerine dayalı olmaksızın kişilerin bizzat gerçekleştirdikleri transferlerdir. Kişiler bu transferle aktif çalışma dönemlerinde elde ettikleri birikimlerini tehlikeye uğrayabilecekleri dönemlere doğru kanalize ederler.³¹⁶ Yani kişiler aktif çalışma zamanları olan gençlik ve orta yaş dönemlerinden çalışmadıkları yaşlılık dönemine doğru bir anlamda kendi gelirinden gelecekteki kendi gelirlerine doğru gelirlerini dağıtırlar. Bir kamusal yönetim modeli olan dağıtım modelinde çalışanlarda bir kamu güvencesi duygusu oluşturduğu için ödenen katkıya

³¹³Alper Y, a.g.e., s. 137-138.

³¹⁴Baylan, a.g.m., s. 42.

³¹⁵Yurdadoğ, a.g.m., s. 264-265.

³¹⁶Yurdadoğ, a.g.m., s. 265.

eşdeğer karşılık alınmasa dahi gelirin zamanlar arası transferi sigortalılar tarafından kabul edilmektedir.³¹⁷

Zamanlar arası gelirin yeniden dağılımında bir ferdilik söz konusudur. İnsanlar aktif çalışma zamanlarında tüketim eğilimlerini azaltarak yaşlılık dönemleri için tasarrufa yönelirler. Ancak sigortalılar bugün yapılan birikimlerle gelecekte elde edilecek karşılıklar arasında bir denge kurulmasını beklerler. Zamanlar arası transfer ancak bu şekilde istedikleri faydayı kişilere sunabilecektir.³¹⁸

Zamanlar arası gelirin yeniden dağılımı yalnızca kamu dağıtım yöntemi ile değil özel sigortalarda fon yöntemi ile de gerçekleştirilmektedir. Bu yöntemde toplanan primler piyasa araçları ile değerlendirilerek bireyin yaşlılık dönemine doğru bir gelir transferi sağlanmaktadır.³¹⁹

Kamu dağıtım yönteminde olabildiği gibi fon yönetimleri ile gerçekleştirilen zamanlar arası dağılım için erkeklerin ve kadınların fon yönetimine üye olma dereceleri farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, İngiltere’ de yapılan bir araştırma da çalışma çağındaki erkeklerin % 46’ sı bireysel emeklilik programlarına katılmışlarken kadınlarda bu oran ancak % 38 düzeylerinde kalmıştır.³²⁰

2.4. Cinsiyetler Arasında Gelirin Yeniden Dağılımı

Günümüzde kadınlara yaşlılık aylığı yaş koşulu açısından erkeklerden önce bağlanmaktadır. Kadınların ölüm yaşı da genellikle erkeklerden daha uzundur. Ancak kadınların sahip oldukları gelir düzeyleri ise erkeklere nazaran daha düşüktür.³²¹ Özellikle kamusal emeklilik programlarında kadın ve erkekler arasında eşitlik sağlamaya yönelik politikalar kadınların emekli olma koşullarını güçleştirmekte onların aleyhlerine gerçekleşen bir gelir dağılımı oluşturmaktadır.³²² Kadınlar ve erkeklerin her ne kadar yaşlılık aylığı alma yaşı aynı

³¹⁷Arabacı, a.g.e., s. 74-75.

³¹⁸Laurance J. Kotlikoff, “Testing A Theory Of Social Security And Life Cycle Accumulation”, American Economic Review, 1979, No. 69, P. 397.

³¹⁹Kotlikoff, a.g.m., p. 396.

³²⁰Şenay Gökbayrak, “İşgücü Piyasaları ve Sosyal Güvenlikte Dönüşüm Ekseninde Kadınların Emeklilik Güvencesi”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2011, S. 2, s. 175.

³²¹Myles, a.g.m., s. 146-147.

³²²Patricia Frericks – Robert Maier, “The Gender Pension Gap: Effects Of Norms And Reform Policies”, *The Political Economy of Pensions: Politics, Policy Models and Outcomes in Europe*, M. Kohli and C. Arza (eds), 2007, p. 28.

olsa da kadınların doğumdan beklenen yaşam sürelerinin erkeklerden daha uzun olması, kadınların sigortalı eşten hak sahibi olarak faydalanabilmeleri ve sosyal güvenlik sistemlerinin kadınlara yönelik pozitif uygulamalarının sürmesi erkeklerden kadınlara doğru gelirin yeniden dağılımına sebep olabilmektedir. Ancak kadınların genellikle kayıt dışı istihdamın yoğun olduğu sektörlerde çalışmaları sigortalılık sürelerini ve sigortalı gün sayılarını tamamlayamamalarına neden olmaktadır. Bu durumise onların yaşlılık aylığı alamamalarına, geç almalarına ya da hakettiklerinden çok daha düşük tutarlarda yaşlılık aylığı almalarına neden olabilmektedir. Böylelikle kadınlar erkeklerden doğru bir gelir dağılımı meydana gelebilmektedir.³²³ Liebman gelirin yeniden dağılımını gösteren içsel getiri (prim/fayda - katkı/karşılık oranı) oranının tespit edilmesine yönelik yaptığı çalışmada, içsel getiri oranını aynı kuşakta yer alan kadınlarda % 2,18, erkeklerde ise % 0,78 olarak hesaplamıştır. Erkeklerin ve kadınların ödedikleri primler / katkılar ile elde ettikleri faydalar / karşılıklar arasındaki farkı belirten net transferler değerinin ise kadınlarda 37,047 ABD Doları, erkeklerde 43,108 ABD Doları olduğunu tespit etmiştir. Liebman Amerikan sosyal güvenlik sistemindeki içsel getiri oranının ise erkeklerde % 0,68, kadınlarda % 1,20 olarak hesaplamıştır.³²⁴ Liebman' ın bu tespitleri sonucunda erkeklerin sisteme katkılarının daha fazla olmasına rağmen elde ettikleri karşılıklarının daha düşük düzeylerde kaldığı ve gelirin yeniden dağılımının erkekler aleyhine gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Avrupa vatandaşlarının gelirin yeniden dağılımında oldukça etkili olan emeklilik tercihlerinin tespiti için yapılan bir çalışmada kadınların daha çok kamu emeklilik sistemlerini tercih ettikleri ancak mesleki emeklilik programları ile bireysel emeklilik programlarına daha az katıldıkları görülmüştür. Kadınların medeni halleri, çocuk sahibi olmaları, yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları, eşleri üzerinden hak sahibi olarak yararlanma olanakları onların hangi emeklilik programlarına dahil olacaklarını belirleyen önemli faktörlerdir. Örneğin, eş ve çocuğu olmayan diğer bir anlatımla haksahibi bulunmayan kadınlar bireysel emeklilik sistemlerini tercih edebilecekken, haksahibi bulunan kadınlar ise kamu emeklilik programlarına daha yoğun bir şekilde katılabilmektedirler. Kamu emeklilik programlarının daha uzun

³²³Baylan, a.g.m., s. 45.

³²⁴Liebman, a.g.m., s. 30.

sürelerle ya da süresiz yaşlılık aylığı desteği sunmaları ve haksahiplerinin de daha uzun sürelerle faydalanabilmesi kadınların kamu emeklilik sistemlerine daha fazla katılabilmelerine sebep olabilmektedir. Kadınların bireysel emeklilik sistemlerinden daha çok kamu emeklilik sistemlerine dahil olarak gelirin yeniden dağılımına doğrudan katkı sundukları görülmektedir. Kamu emeklilik sistemleri kadınlara ve erkeklere asgari bir emeklilik güvencesi sağlayarak gelir eşitsizliklerini daha azaltıcı yönde etkiler oluşturmaktadır. Diğer yandan özel emeklilik sistemlerinin kamu emeklilik sistemlerinin bir tamamlayıcısı olarak işlerlik kazandığı ülkelerde üst gelir dilimleri arasındaki cinsiyete bağlı gelir eşitsizliklerinin azalması yönünde etki gösterdiği ileri sürülmektedir. Günümüz dünyasında kamu emeklilik sistemlerinin gelir bağlamında giderek daralmasına karşın özel emeklilik sistemlerinde seçim özgürlüğüne bağlı olarak meydana gelen genişlemenin alt gelir dilimlerinde yer alıp bireysel emeklilik sistemlerine dahil olamayacak kadınlar için gelirin yeniden dağılımı açısından aleyhlerine bir gelişme olarak değerlendirilebilmektedir.³²⁵

Türkiye açısından kadın ve erkek sigortalıların 2048 yılından itibaren aynı yaşta (65) aylığa hak kazanmaları, emeklilik yaşı faktörüne bağlı kadınlar lehine olan gelirin yeniden dağılımını ortadan kaldıracıdır. Bu yaş tahsisi zaman zaman sosyal çevrelerce eleştirilere maruz bırakılsa da AB' nin 79/7 sayılı yönergesinde kadın ve erkeklerin farklı yaşlarda yaşlılık aylığını almaya hak kazanmaları bir ayrımcılık olarak değerlendirilmemektedir.³²⁶

2.5. Medeni Duruma Göre Gelirin Yeniden Dağılımı

Bekârlardan evlilere doğru gerçekleşen gelirin yeniden dağılımı şeklindedir. Örneğin, aynı gelir düzeyine sahip bekâr bireylerle evli çiftlerin ödedikleri sosyal güvenlik primleri aynı olmasına rağmen evli çiftlerin aldıkları karşılıklar bekar kişilerin aldıklarından daha fazla olabilmektedir. Ödedikleri primler eşit oranlarda olsa bile bekar sigortalılar evli sigortalılara göresosyal güvenlik sisteminin sigortalı hak sahiplerine tanıdığı haklardan daha az karşılık alabilmektedir.³²⁷ Bekar ve evlilerin yaşam süresine ilişkin yapılan araştırmalarda evlilerin daha uzun süre yaşadığı

³²⁵Gökbayrak, a.g.m., s. 178.

³²⁶Caniklioğlu, a.g.e., s. 201.

³²⁷Hirsch B.T., et al. "Inter-Age and IntraAge Income Inequality: A Cross-Sectional Analysis", *Southern Economic Journal*, 1980, vol. 46 no. 4, p. 1192.

tespitler arasındadır. Bu durumda da bekârlardan evli kişiler ve onların hak sahiplerine doğru gelirin yeniden dağılımı gerçekleşebilmektedir.³²⁸ Sisteme aynı düzeylerde katkı yapan bekar ve evli sigortalıların hayatlarını kaybetmeleri durumunda bekar sigortalının yardıma muhtaç hak sahibi bulunmazken ya da anne baba gibi sınırlı sayıda hak sahibi bulunurken evli sigortalının eş, çocuk, anne, baba gibi daha çok sayıda hak sahibinin bulunması bekarlardan evlilere doğru gelirin yeniden dağılımına sebep olabilmektedir. Araştırmalarda bekar erkeklerin bekar kadınlardan daha az yaşadığı tespit edilmektedir. Ömre bağlı olarak bekar erkeklerden bekar kadınlara doğru gelirin yeniden dağılımı gerçekleşirken, kadınların çalıştıkları yerlerde genellikle daha düşük tutarlarla ücretlendirilmesi ile de bekar kadınlardan bekar erkeklere doğru gelirin yeniden dağılımı gerçekleşebilmektedir.³²⁹

3. GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI AÇISINDAN SOSYAL GÜVENLİK MODELLERİ

Yasa koyucu, ülkede hangi sosyal güvenlik modelinin belirleneceği üzerine tek yetkili otoritedir. Yasa koyucu; uygulanacak sosyal güvenlik mevzuatını, yaşlılık aylığına hak kazanma koşullarını, ödenecek primlere sunulacak karşılıkların oranlarını en nihayetinde uyulması ve izlenmesi gereken kuralları koyar ve yasal çerçeveyi çizer.³³⁰ Bu bağlamda yasa koyucu aşağıda açıklanan sosyal güvenlik modellerinden birisini ya da birkaçını seçip ülkede uygulamaya koyarak gelirin yeniden dağılımı açısından sosyal güvenliğin o ülke için hayat seyrine yön verir.

3.1. Sosyal Güvenlik Modelleri ve Gelirin Yeniden Dağılımı

Sosyal güvenliğin amacı aynı olsa bile uygulanan modeller ülkeden ülkeye değişebilmekte, homojenlik gösterebilmektedir. Sosyal güvenlik modelleri genel hatları ile altı başlık altında incelenmektedir. Bunlar:³³¹

³²⁸Michael D. Hurd et. al., “Predictors of Mortality Among the Elderly”, *NBER Working Paper*, 2001, p. 176.

³²⁹Michael J. Boskin et al.; “Social Security: A Financial Appraisal Across and Within Generations”, *National Tax Journal*, 1986, No.1891, p. 17.

³³⁰Arabacı, a.g.e., s. 43.

³³¹Ayşe Nur Çiftçi, “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yapısal Dönüşümler Ve Bireysel Emeklilik Sistemi” Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Edirne, 2017, s. 18.

1. Bismark (İşçi Sigortası) Modeli,
2. Beveridge (Halk Sigortası) Modeli,
3. Karma Model,
4. Hedefe Yönelik Model,
5. Devlet Tarafından Bakılma Modeli
6. Özel Sigorta Modeli' dir.

Bu modellerden “Sosyal Sigorta Modeli (Bismark Modeli)” ile “Ulusal Sosyal Güvenlik Modeli (Beveridge Modeli)” sosyal güvenlik sistemlerinde en yaygın uygulanan modellerdir.³³² Sosyal güvenlik sistemleri ile ilgili farklı model önerileri olsa bile genel hatları ile yukarıda sayılan altı sosyal güvenlik modeli çerçevesinde sosyal güvenliğin temellendirildiğini söylemek mümkündür. Bu modeller gelirin yeniden dağılımına yön veren tercihlerdir. Çünkü modellerin gelirin yeniden dağılımına olan etkisi birbirlerinden farklı şekillerde gerçekleşebilmektedir. Ancak bu modellerin bir ülkede neredeyse birbirlerinden bağımsız tek bir model olarak uygulanması günümüz sosyal güvenlik dünyasında neredeyse imkânsız hale gelmiştir.³³³

3.1.1. Bismark Modeli

Bismark Modeli bir sosyal sigorta modeli olup, çalışanların mesleki faaliyetlerinde karşılaşılabilecekleri sosyal risklere karşı kendilerini güvence altına alabilmek için sosyal güvenlik kurumlarına sigorta primi ödeyerek üye oldukları sosyal güvenlik modelidir.³³⁴ Bu model 1881 yılında Almanya'da Otto Von Bismark tarafından kurulmuştur. Modelin temel işlevi; sigortalıların yaşlılık, iş kazaları, maluliyet, işsizlik, aile yardımı, analık, hastalık, ölüm ve meslek hastalıkları gibi sosyal risklerle karşı karşıya kalmaları halinde onları koruyacak bir sosyal güvencenin karşılık esasına dayalı olarak gelirin yeniden dağıtılması yolu ile kendilerine sunulabilmesidir. Bu model prim-fayda ilişkisi temelinde gelişen ve gerçekleşen bir

³³²Ali Güzel vd., *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 13. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, s. 76.

³³³Arabacı, a.g.e., s. 48.

³³⁴Tarık Zeki Yılmaz, “Demografik Dönüşümün Türk Sosyal Güvenlik Sistemine Etkisi”, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Trabzon, 2011, s. 32.

modeldir.³³⁵ Bismark Modeli’nde toplumun tüm kesimleri sosyal güvenlik şemsiyesi altında değildir. Model adına dezavantajlı gibi görülen bu durumun temel nedeni modele aidiyetin çalışma ilişkisine dayalı olmasıdır. Kişilerin bu modelde sosyal sigortalar sistemine dahil edilebilmeleri ancak bir mesleği icra etmeleri ile başlamaktadır. Bismark Modeli’nin en temel şartı, çalışanların mutlaka prim ödeyerek sisteme bağlı olmaları yani sigortalı olmalarıdır. Bu nedenle gelirin yeniden dağılımı da sigortacılık ilkesinin şartları çerçevesinde gerçekleşmektedir. Sigortalılar sigortacılık ilkelerine göre gelirin yeniden dağılımından katkı karşılığında fayda olarak yararlanırlar. Bismark modelinin finansman kaynağını önceleri yalnızca sistemden yararlanan sigortalıların ödedikleri sigorta primleri oluştururken sonraları işveren ve devletin de katılması ile üç farklı kaynak tarafından finanse edilmeye başlanmıştır.³³⁶ Dünyada ağırlıklı olarak uygulanan model Bismark Modeli’dir.³³⁷ Modelde finansman kaynaklarından yalnızca sigortalıların ya da hak sahiplerinin yararlanabilmesi şartına “Karşılıklılık İlkesi” adı verilmektedir.³³⁸ Bismark Modeli’nin üç temel özelliği şöyledir:³³⁹

1.Çalışanlar sigortalı olarak istihdam edilmelidir.

2.Sigortalılardan alınacak katkı payları (primler) onların gelirlerine endeksli olarak belirlenmelidir.

3.Yaşlılık aylıkları karşılık (fayda) sunmanın yani geliri yeniden dağıtmanın bir yolu olarak görülmelidir.

Bismark modeli, sadece doğduğu ülke Almanya ile sınırlı kalmamış çok sayıda ülkede kısa sürede hayata geçmiş bir modeldir. Ancak sosyal yardım boyutunun eksik kalması yönü ile zamanla tartışılır hale gelerek yeni modellerin de oluşmasına kapı aralamış bir modeldir.³⁴⁰

³³⁵Rıza Arslan, “Sosyal Piyasa Ekonomisi 2008–2009 Ekonomik Mali Krizini Önleyebilir Miydi?”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2010, c. 8, S. 13, s. 17.

³³⁶İsmail Kitapçı, “Sosyal Devlet Işığında Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Reform Arayışları”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2007, s. 27-28.

³³⁷Güzel, a.g.m., s. 64-65.

³³⁸Jochen Clasen - Wim van Oorschot, “Avrupa Sosyal Güvenliğinde Değişen İlkeler”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 2004, vol. 0, S. 47, p. 279.

³³⁹<http://www.cesifo-group.de/ifoHome/facts/DICE/Social-Policy/Pensions/General-Structure/bismarck-beveridge-dicereport408-db6/fileBinary/bismarck-beveridge-dicereport408-db6.pdf> Erişim Tarihi 03.12.2019.

³⁴⁰Abdülhalim Çelik, *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Dönüşümü ve Türkiye*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2002, s. 9.

3.1.2. Beveridge Modeli

“Ulusal” ya da “Universal” Sosyal Güvenlik Modeli olarak da bilinen bu model, sosyal reformcu bir İngiliz ekonomist olan 1. Baron William Henry Beveridge tarafından İngiltere’de geliştirilmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası refah devleti anlayışına temel teşkil eden model, 1942 tarihli “Sosyal Sigorta ve Mütteliklik Hizmetleri” isimli raporla tüm dünyada tanınmıştır.³⁴¹ Sovyetlerin finansman sisteminden etkilenerek oluşturulduğu düşünülen modelin finansmanının vergilerle sağlanacağı ve toplanan gelirin topluma sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar yolu ile yeniden dağıtılacağı ifade edilmektedir. Beveridge Modeli geleneksel sosyal sigorta anlayışının ve kurumlarının güncel sosyal güvenlik sorunlarının çözümünde yetersiz kalmasından dolayı yeni bir sosyal güvenlik anlayışının hayata geçirilebilmesi için kurulmuştur. Modelde toplumun tüm yoksul kesimlerine karşılık gözetilmeden gelir dağılımının yapılması hedeflenmiştir.

İngiltere ve ABD’de uygulanmaya başlayan Beveridge Modeli, bir yandan alt gelir dilimlerine sosyal güvence sağlarken diğer yandan piyasa koşullarının sosyal güvenlik sistemine nüfus etmesine temel hazırlamıştır.³⁴² Beveridge Raporu, “Birleşmiş Milletler Evrensel Beyannamesi” ile diğer milletlerarası anlaşmaların ve sosyal güvenlik kanunlarının hazırlanmasında yol gösterici bir sosyal güvenlik temel raporu olarak görülmektedir.³⁴³ Beveridge tarafından hazırlanan raporda; tam istihdamın sağlanması ve korunması,³⁴⁴ toplumun tüm kesimlerinin sosyal güvenlik haklarından yararlanması, kurumsal anlamda dağınık bir görüntü sergileyen sosyal güvenlik kurumlarının tek bir merkezden yönetildiği Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın tesis edilmesigibi somut ilkelere yer verilmiştir.³⁴⁵ Türkiye’de sosyal güvenlik kurumlarının 2006 yılında 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık

³⁴¹https://www.google.com/search?ei=8V4GXbOMEuTjkgX83J7wDg&q=beveridge&oq=beveridge&gs_l=psya b.3..35i39j0i67j0l8.2181896.2185324..2185613...1.0..0.251.1482.0j8j2.....0....1..gswiz.....0i131j35i304i39j0i1 3.0ZMC7FZCtNw Erişim Tarihi: 16.06.2019.

³⁴²Alper, E., a.g.m., s. 23-24.

³⁴³Kadir Arıcı, “Beveridge Planı”, *Gazi Üniversitesi (İİBFD)*, 1986, c. 2, S. 2, s.16.

³⁴⁴Zafer Durdu, “Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti”, *Muğla Üniversitesi Sosya Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, S. 22, s. 46.

³⁴⁵Zeynep Özmen, “Avrupa’da Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansmanı: Farklı Refah Devletleri Üzerine Bir İnceleme”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2017, c. 7, S. 2, s. 603.

Sigortası Kanunu (SSGSSK) ile tek çatı altında toplanması öz itibari ile yönetimde birlik ilkesine dayanan Beveridge Modeli ile benzerlik arz etmektedir.³⁴⁶

Beveridge Modeli, tüm nüfusu istisnasız olarak sosyal güvenlik şemsiyesinin altında toplamayı amaçlayan ve geliri tek bir merkezden dağıtmayı planlayan geniş tabanlı bir sosyal güvenlik ağı kurmayı hedeflemiştir.³⁴⁷ Bu model ile örneğin, yaşlılık aylığına hak kazanmasa dahi 65 yaşını doldurmuş olan tüm vatandaşlara maktu bir yaşlılık aylığı bağlanılarak gelirin yeniden dağıtılması sağlanmakta ve böylelikle yaşlı yoksulluğunun giderilmesi amaçlanmaktadır.³⁴⁸ Beveridge Modeli'nin çok açık bir ilkesi vardır o da yoksulluğu azaltarak asgari bir geçim düzeyi sağlamak bunun içinde en alt gelir dilimlerinin refahını arttırabilmektir. Beveridge Modeli eşit ve asgari bir yaşlılık aylığı garantisi sunması ile gelirin yeniden dağılımı açısından Bismark Modelinin “karşılık” ilkesine karşı bir anlamda “karşılıksızlık” ilkesini getirerek alternatif bir sosyal güvenlik modeli yaklaşımını ortaya koymuştur. Ancak bu açıdan Beveridge Modeli' nin istenileni başaramadığı yönünde çok sayıda görüş bulunsa da kitlelerin yoksulluğuna karşı olan bir model olarak tarih sahnesinde ki önemini sürdürdüğü görülmektedir.³⁴⁹

3.1.3. Karma Model

Korpi ve Palme tarafından “Kapsayıcı Model” olarak da tanımlanan “Karma Model” sigorta tekniğine dayanan “Bismark Modeli” ve evrensel fayda temelli “Beveridge Modeli” ile bazı zamanlarda “Hedefe Yönelik Model”in de bir araya getirilmesi ile oluşturulan modeldir. Ülkeler karma modelde diğer modellerin uyguladıkları gelirin yeniden dağılımının tüm yöntemlerini ayrı ayrı uygulayabilecekleri gibi birbiri içine geçmiş şekilde de uygulayabilmektedirler. Karma modellerin uygulanmasındaki temel amaç tüm toplum kesimlerine istisnasız sosyal güvenlik sisteminin sunulabilmesi ve gelirin yeniden dağıtılabilesidir. Karma model ülkenin neredeyse tamamına sosyal güvenlik sistemi sağlayacağı için üçüncü ayak sosyal güvenlik sistemleri olarak da bilinen özel sosyal güvenlik sistemlerine

³⁴⁶Güzel vd., a.g.m., s. 65.

³⁴⁷Durdu, a.g.m., s. 47.

³⁴⁸Güzel vd., a.g.m., s. 64-65.

³⁴⁹John Hills et al., *Beveridge and Social Security: An International Retrospective*, Oxford University Press, 1994, p. 262.

olan ihtiyacı da kısmen de olsa azaltabilmektedir.³⁵⁰ Temelde “İşçi Sigortaları” ile “Halk Sigortaları” modellerinin bir araya gelmesi olarak da bilinen Karma Model II. Dünya savaşı sonrasında özellikle Hollanda da hayat bulmuş bir modeldir. Bu modelde Halk Sigortası Modeli yolu ile sosyal yardımlar yeniden dağıtılırken, İşçi Sigortası Modeli ile de çalışılan iş koluna bağlı olarak işçilere sigorta güvencesi sağlanarak karşılık esaslı bir yöntemle gelir yeniden dağıtılmaktadır.³⁵¹

Hangi ülkenin hangi modeli uygulayacağı konusu her zaman net değildir çünkü ülkeler genellikle sosyal güvenlik modellerinin hiçbirini saf bir biçimde uygulamamaktadırlar. Keza modeller açısından bireysel faydalar arasındaki sapmalar da önemli hale gelebilmektedir. Örneğin, Kuzey Avrupa Ülkelerinde Beveridge Modeli daha yaygınken, Orta Avrupa Ülkelerinde Bismark Modeli daha hakimdir. Ancak Avrupa Ülkeleri arasındaki bu farklılıklar da giderek zayıflamaktadır.³⁵² Hollanda’dan sonra İsveç 1959, Norveç 1960 ve Finlandiya 1970’li yıllarda Bismark Modeli ile Beveridge Modeli’ni birleştirerek “Karma Modeli” uygulayan ülkeler arasında yerlerini almışlardır. Karma modelin başarılı bir şekilde uygulandığı ülke ise İsveç olmuştur. İsveç’in karma sosyal güvenlik modeli açısından tarihsel önemi, dünyada ilk kez 1960’ lı yıllardan itibaren yaşlılık aylıkları ile gelirin yeniden dağılımını karşılıksız bir şekilde ülke vatandaşlarına sunmasıdır. İsveç ayrıca 90’ lı yıllardan itibaren fon yönetimi esasına dayanan ikinci ve üçüncü ayak sosyal güvenlik sistemlerine geçişin ilk adımlarını da atan ülkelerden olmuştur. Modelin başarı ile yürütüldüğü İsveç de, tüm çalışanlar kendi sigortalılıklarından kaynaklı kamusal emekliliklerinin yanı sıra devlet güvencesinde bulunan kazanç esaslı ek “Aylık Bağlama Rejimi” olarak bilinen sistemlere de üye olarak yaşlılık aylığını ek olarak alabilmektedirler.³⁵³

³⁵⁰Walter Korpi – Joakim Palme, “The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, an Poverty in the Western Countries”, *American Sociological Review*, 1998, Vol. 63, No. 5, s. 669.

³⁵¹Ömer Gündüz, Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumlarını Birleştirme Politikası, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), 2006, Ankara, s. 7-8.

³⁵²http://www.cesifo-group.de/ifoHome/facts/DICE/Social-Policy/Pensions/General_Structure/bismarckbeveridge_dicereport408-db6/fileBinary/bsimarck-beveridge-dicereport408-db6.pdf Erişim Tarihi: 03.12.2019.

³⁵³Alper E., a.g.e., s. 27-28.

3.1.4. Hedefe Yönelik Model

Sosyal güvenlik sistemlerinin yaşadığı mali krizler, küreselleşen ekonomi ve uygulanan liberal politikalar sosyal güvenlik alanında yapılan düzenlemelerde ülkelerin seçici çalışmalar yapmalarına neden olmuştur. Böylece ülkeler kendi öznel koşullarına uygun sosyal güvenlik politikaları geliştirmeye başlamışlardır. Bu çalışmalar sonucunda sosyal güvenlik sistemlerinde “Hedefe Yönelik Model” geliştirilerek yapılandırılmış ve yaygınlaştırılarak uygulanmıştır. Hedefe yönelik modelde amaç sosyal refah düzeyine ulaşılabilmesi için öncelikle toplumun alt gelir dilimlerine gelirin yeniden dağılımı yolu ile refah sunulabilmesidir.³⁵⁴

Hedefe yönelik modelin finansmanı vergilerle karşılanmaktadır. Eğer vergiler gelir dilimlerine dayalı olarak artan oranlı bir şekilde vatandaşlardan toplanıyor ve yoksulluğu ortadan kaldırmaya yönelik politikalar gözetilerek yeniden dağıtılıyor ise varılmak istenen amaca ulaşıldığı söylenebilir. Aksi halde uygulanan yanlış vergi toplama teknikleri ile yoksuldan yoksula gelirin yeniden dağılımı gerçekleşecek ve model hedeflediği amacından uzaklaşabilecektir. Hedefe yönelik model esasında bir tercihe dayanmaktadır. Bu tercihsel anlayış toplumun sosyal güvenliğe ihtiyacı olan kesimlerinin gerçekçi bir ölçümle test edilerek, sosyal güvenlik yardımlarının öncelikli olarak bu kesimlere dağıtılması temeline dayanmaktadır. Modelde adil bir tercihin gerçekleşebilmesi için de normatif kurallar geliştirilmektedir. Bu kurallardan önemlisi “Gelir / Servet Testi” dir. Gelir / Servet testleri gelir desteği yapılacak kişilerin rasyonel olarak tespit edilmesini sağlayan test yöntemidir.³⁵⁵

Hedefe yönelik model, alt gelir dilimlerinde çalışma isteğini azaltması, ekonomik kapasitesinin yeniden dağılım için etkin olarak kullanılmaması, sosyal güvenliğe ihtiyacı olan grupların normatif kurallara göre belirlenmemesi nedenleri ile eleştirilere maruz kalmaktadır.³⁵⁶

³⁵⁴Süleyman Özdemir, *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, 2004, s. 128.

³⁵⁵Jochen Clasen – Wim Van Oorschot, “Changing Principles in European Social Security”, *2nd COST 13 Conference on Welfare Reforms for the 21st Century*, 2002, Oslo, s. 4-5.

³⁵⁶A. Sara Rosenberry, “Social Insurance, Distributive Criteria and the Welfare Backlash: A Comparative Analysis”, *British Journal of Political Sciences*, 1982, Vol. 12, No. 4, p. 428.

3.1.5. Devlet Tarafından Bakılma Modeli

Sosyal güvenliğe yönelik harcamaların merkezi bütçeden karşılandığı modeldir. Bu model devletin tüm vatandaşlarını gerçekleştirebilecek sosyal risklere karşı güvence altına alarak geliri yeniden dağıtması esasına dayanmaktadır. Bu modelin de finansmanı vergilerle sağlanmaktadır. Bu modelde de gelirin yeniden dağılımı ile üst gelir dilimlerinden alınan gelir alt gelir dilimlerine doğru aktararak yoksulluğun azaltılması veya tamamen ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Devlet bu modeli yürütürken eğer finansman krizi yaşarsa bu krizi yeni vergiler uygulayarak aşma yoluna gitmektedir. Bu modelde bireylerin içinde bulundukları meslek durumu, sosyal durumu gibi öznel durumlar önemsenmeksizin ve onları yoksulluğa iten sosyal risklerin ne olduğuna da bakılmaksızın tüm kesimlerin sisteme dahil edilerek korunması gerektiği bu modelin ilkelerindendir. Modelin diğer önemli ilkesi ise bireyin toplumun bir üyesi olduğu ve bireyin toplumdaki talep etme hakkının yani bir anlamda toplumdan “nafaka alacağı”nın bulunduğu kabul edilmesi gerektiğidir. O halde bu ilke gereğince milli gelir toplumun yoksul kesimlerine yeniden dağıtılmalıdır.

Modeli ilk uygulayan ülke 1938 li yıllardan itibaren yoksulluğun ortadan kaldırılmasına kalıcı çözüm getirmek isteyen Yeni Zelanda olmuştur. Danimarka bu modelin genişletilerek uygulandığı diğer önemli ülkedir. Danimarka da “İhtiyari İş Piyasası Ek Aylığı” ve “Zorunlu Resmi İş Piyasası Aylığı” olarak iki türlü halk aylığı verilmektedir. 67 yaşına gelenler “halk aylığı” ismi verilen “zorunlu resmi iş piyasası aylığını” almaya istisnasız hak kazanmaktadırlar. Eğer kişi belirlenen gelirin altına 67 yaş öncesinde düşerse İhtiyari İş Piyasası Ek Aylığı adı verilen aylığa da hak kazanabilmektedir. Ülkede bulunan herkes “halk sigortası”na tabi olduğundan ayrıca bir ölüm aylığı verilmemektedir. Ancak istenilirse 16-66 yaş arasında “zorunlu resmi iş piyasası aylığı”na tabi olan ve tam zamanlı olarak çalışanlar gelirlerinin 1/3 oranındaki kısmını ölüm aylığı için ayırarak ek olarak bu aylığa da hak kazanabilmektedirler.³⁵⁷

³⁵⁷Özgür Yanardağ, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi ve Bireysel Emeklilik Sisteminin Etkinliği: Muğla İli Üzerine Ampirik Bir İnceleme”, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Muğla, 2010, s. 31.

3.1.6. Özel Sigorta Modeli

Günümüzde “Şili Modeli” olarak bilinirliği çok daha yüksek olan ABD Tipi Özel Sigorta Modelinde devletin asli görevi, özel şirketlerin finansman krizine girdikleri evrede “Emeklilik Garanti Kuruluşu” nu devreye sokması ile sınırlıdır. Bu model diğer modellere göre toplumda gelirin yeniden dağılımın gerçekleştirilmesi açısından daha uzak bir anlayışa sahiptir. Ancak kişinin kendi yaşam evreleri arasında yani zamanlar arasında bireysel emeklilik sistemleri gibi sistemlerden faydalanılarak gelirin yeniden dağıtılması sağlanmaktadır. ABD’ de sosyal güvenlik sistemi içerisinde çalışma esasına dayanan sosyal sigortalar sistemi bazı eyaletler dışında bireysel emeklilik şirketleri vasıtası ile yürütülmektedir. 1963 yılında ABD de Studebaker Şirketinin (otomotiv üreten bir şirket) çöküşüyle şirketin emeklilik planlarını feshetmesi ve çok sayıda sigortalının bu durumdan zarar görmesi yani kazanılan gelirlerin yeniden sigortalılara dağıtılamaması ve sonuçlarından sigortalıların olumsuz etkilenmeleri özel emeklilik şirketleri için ülkede çatı bir düzenlemenin yapılması zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Çözüm olarak “Çalışanların Emeklilik Geliri Güvenliği Kanunu” yayınlanarak yaşlılık ve sağlık sigortası planlamalarını yönetecek düzenlemeler gerçekleştirilmiş ve bir anlamda modelin işleyişi güvence altına alınmıştır. Bu kanun ile özel emeklilik sistemleri üzerine yasal düzenlemelerin yapılmasına ve emeklilik sistemleri ile gelirin yeniden dağılımına sebebiyet verilmiş ve modelin uygulandığı diğer ülkeler içinde örnek oluşturulmuştur.³⁵⁸

3.2. Gelirin Yeniden Dağılımı Açısından Sosyal Güvenlik Modellerinin Değerlendirilmesi

Bismark Modeli bilindiği gibi sosyal sigorta tekniğine dayanan karşılık esaslı bir modeldir. Bu modelde toplanan prim miktarları kuşaktan kuşağa değişkenlik gösterebilmektedir. Sosyal güvenlik ihtiyacının ve özellikle yaşlılık sigortasının gelecek kuşaklar için öneminin giderek artması demografi başta olmak üzere farklı nedenlere bağlıdır. Genel olarak her kuşakta sigortalılar bir önceki kuşağa göre daha fazla sigorta primi ödeyerek gelirin yeniden dağılımına aracılık etmekte ve böylece

³⁵⁸EBRI, Basics of the Pension Benefit Guaranty Corporation (PBGC)-Facts from EBRI January 2007, *Employee Benefit Research Institute*, 2007, Washington D.C, s. 1.

elde ettikleri net fayda sabit kalmakta veya bazen düşebilmektedir. Bu durum kuşaklararası adaletsizliği doğurmaktadır. Kuşaklararası bozulan aktüeryal dengenin sağlanarak her kuşağa en azından adalet içeren asgari bir faydanın sunulabilmesi için bu modelin yaşlılık aylığına hak kazanma koşullarının rasyonel temellere oturtulması gerekmektedir.³⁵⁹

Beveridge Modeli her ne kadar yoksulluğa karşı geliştirilmiş bir model olarak bilinse de uygulamalarda durumun tam anlamı ile böyle olmadığı ileri sürülmektedir. Beveridge modeli orta ve üst gelir gruplarını Bireysel Emeklilik Sistemi (BES)e doğru bir yönelişe itmektedir. Yani özellikle üst gelir dilimlerinde yer alan sigortalıların çalışma dönemlerinde kamu emeklilik sistemlerine ödedikleri primler nedeni ile gelecek dönem gelirlerinde meydana gelebilecek düşüşleri telafi edebilmek için özel emeklilik sistemlerine yönelerek yüksek katılım payları ödedikleri de görülmektedir. Ancak tüm topluma yeniden dağılımın uygulanmadığı özel emeklilik sistemlerine katkıda bulunulması ile farklı gelir dilimleri arasında bugün var olan eşitsizliğin gelecekte de devam etmesinin bir anlamda önü açılmaktadır.³⁶⁰ Beveridge Modeli'nin Bismark Modeli'nden farkı gelirin yeniden dağılımı açısından kişilerde sigortalılık şartı aramamasıdır. Ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı olmak ya da ülke topraklarında yaşam sürmek sosyal güvenliğin sağlanabilmesi için yeter şart olarak görülmektedir.³⁶¹ Bismark Modeli işgücü piyasasına katılımı zorunlu kılarken Beveridge modeli nüfusun tamamını esas almakta ve bir zorunluluk içermemektedir.³⁶² Bismark modelinde zorunlu katkıların yüksek oranlarda alınması istihdamın önünde bir engel teşkil etmekle birlikte sigortalıların emekli olmaları anlamında da bir baskı unsuruna dönüşebilmektedir.³⁶³

Beveridge Modeli Bismark Modeli'nde olduğu gibi zorunlu sigorta primi ödenmesi karşılığında yaşlılık aylığı bağlanan bir işleyişe sahip değildir. 65 yaş aylığında olduğu gibi yaşlılar için asgari bir yaşlılık aylığı bağlanması modelin karşılıksız bir yeniden dağıtım yönünün olduğunu göstermektedir. Beveridge

³⁵⁹Richard Disney, "Are Contributions to Public Pension Programmes a Tax on Employment?", *Economic Policy*, 2004, Vol. 19, No. 39, p. 285-286.

³⁶⁰Arabacı, a.g.e., s. 59.

³⁶¹Kitapçı, a.g.e., s. 28.

³⁶²Erhan Gülcan, "Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Karşılaştığı Sorunlar ve Türk Sosyal Güvenlik Sistemi", Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2006, s.12.

³⁶³Suluk, a.g.e., s. 76.

Modelinde gelirin yeniden dağılımı sağlanırken aynı zamanda mesleki ve özel emeklilik sistemleri teşvik edilerek hayata geçirilmektedir. Bağlanan yaşlılık aylıklarının yükünün genellikle orta ve üst gelir dilimlerinin omuzlarına binmesi sosyal güvende gelirin yeniden dağılımı amacına uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.³⁶⁴ Beveridge Modeli tüm toplumu sosyal güvenlik sisteminden yararlandırarak toplumsal adaleti sağlama amacı taşımaktadır.³⁶⁵ Beveridge sosyal güvenlik modelinin uygulandığı ülkelerde özellikle alt gelir dilimleri dikkate alınarak programlanmaktadır. Bu model ile genellikle alt gelir dilimleri içerisinde yer alan kadınlara doğru gelirin yeniden dağılımı gerçekleştirilebilmektedir. Bismark modelinde ise sosyal sigorta tekniğine dayalı prim ödeme sistemi uygulandığından özellikle kadınlar “Sigorta Primine Esas Kazanç” (SPEK) alt tutarı üzerinden bildirilmekte ve bu düşük oran üzerinden yaşlılık aylığı bağlanarak gelirin yeniden dağılımından daha sınırlı ölçülerde faydalandırılabilirler.³⁶⁶ Bu nedenlerle her ülke kendi koşullarına göre modellerden birisini diğerinin yerine seçmekte ya da tüm modelleri bir arada kullanabilmektedir.

Sosyal güvenlik modellerinin gelirin yeniden dağılımını hedefleme dereceleri birbirlerinden farklıdır. Evrensellik (Beveridge) ve prim / fayda (Bismark) esasına dayanan modellere nazaran hedefe yönelik model ile daha adil bir dağılım gerçekleştirilebilmektedir. Modellerin birbirleri ile karşılaştırılmasında hedefe yönelik modelin yoksulluğu hedefleme derecesinin yüksekliği gelirin daha başarılı bir şekilde yeniden dağılımını sağlayabilmektedir. Beveridge modeli “sosyal eşitlikçi” bir yaklaşımla alt gelir dilimlerini biraz daha fazla gözeterek tüm toplumsal kesimlere en azından asgari bir yaşlılık aylığı sunmaktadır. Ancak karma model içerisinde yer alan Bismark modelinde zorunlu sigortalılık uygulanması, Beveridge modelinin aksine üst gelir dilimlerine doğru tersine dikey bir yeniden dağılımın gerçekleştirilmesine de neden olabilmektedir.

Devlet tarafından bakılma modeli ise özellikle yoksul alt gelir dilimlerinin gözetilerek devlet bütçesinden bu kimselere doğru gelirin yeniden dağıtılması esasına dayanmaktadır. Bu karşılaştırmalarda gelirin yeniden dağılımı açısından sosyal

³⁶⁴David Blake, “Contracting out of the State Pension System: the British Experience of Carrots and Sticks”, *Rethinking the Welfare State* içinde, Martin Rein ve Winfried Schmähl (der.) *Edward Elgar Press*, 2004, s. 19-56.

³⁶⁵Haluk Egeli, *Paraşiskalite ve Paraşiskal Yükümlülükler*, Altın Nokta Yayınları, 2009, İzmir, s. 44.

³⁶⁶Arabacı, a.g.e., s. 53.

güvenlik modellerinin bütçe büyüklüğünün önemi modellerin sundukları karşılıklar açısından birbirlerinden farklı ölçeklerde gerçekleşebilmektedir. Çünkü uygulanan modelin bütçe büyüklüğü gelirin yeniden dağılımının gücü üzerinde belirleyici ana faktördür. Bu anlamda karma model en büyük bütçe büyüklüğüne sahip model olurken Beveridge ve Bismark modelleri onu takip etmekte en düşük bütçe büyüklüğüne ise hedefe yönelik model sahip olmaktadır. Devletçe bakılma modelinde ve bireysel emeklilik modelinde bütçe büyüklüğü devletin o dönemde ki katkısına ve bireysel emeklilik sistemine olan katılım sayısına göre farklılık gösterebilmektedir. Hedefe yönelik model bütçe büyüklüğünden de kaynaklı olarak en düşük karşılık sunan modeldir. Bismark modeli ödenen primler karşılığında alınan faydalardan oluşmaktadır ancak ödenen primlere alınan karşılıklar matematiksel olarak denklik taşımayabilir. Beveridge modeli ile yaşlılara sunulan faydalar düz oranlı bir şekilde gerçekleşirken, aktif nüfusa yönelik ise çalışanların bulunduğu gelir düzeyine göre bir fayda sunulabilmektedir. Karma modelde sunulan karşılıklar ise Bismark modeli ve Beveridge modeli ile benzerlik göstermektedir. Karma modelin diğer modellerin özelliklerini de içinde barındırması nedeni ile gelirin yeniden dağılımı açısından da daha başarılı bir model olduğu kabul edilmektedir. Bir anlamda karma model, Bismark ve Beveridge modellerini kendi içinde barındırması nedeni ile hem tüm toplumu sosyal güvenlik sistemi içine alabilmekte hem de kişilerin sigortalı olmalarını sağlayarak sistemden kaçışları engelleyebilmektedir. Bu noktada karma modelleri uygulayan İsveç, Norveç ve Finlandiya gibi ülkelerin yalnızca diğer modellerden bir tanesini ağırlıklı olarak uygulayan ülkelerle karşılaştırılmasında gelirin yeniden dağılımının daha istenilen oranda başarılabildiği ve yoksulluğun daha da azaltılabildiği görülmektedir.³⁶⁷

Türkiye açısından modeller üzerine bir değerlendirme yapılmak istenirse Türk sosyal güvenlik sisteminde uygulanan model ağırlıklı olarak sosyal sigorta tekniğine dayanan Bismark modelidir. Sunulan karşılıklar sigortalının prim ödeme düzeyine ve yasal düzenlemelere bağlı olarak değişebilmektedir. Türkiye’de sosyal yardımları ve sosyal hizmetlerin uygulanış şeklinde bakıldığında ise Beveridge modelinin özelliklerine de rastlanmaktadır. Örneğin, 65 yaş ve üzerinde olan kişilere verilen 65 yaş aylığının karşılıksız sunulan bir aylık olması Beveridge modelinin karşılıksızlık

³⁶⁷ Arabacı, a.g.e., s. 52-60.

ilkesi ile örtüşmektedir. Kamu yardımları aracılığı ile yapılan birçok hizmet de de Beveridge modelinin özelliklerine rastlanılması mümkündür. Bu iki model bir arada düşünüldüğünde Türkiye’de karma modelin uygulandığı rahatlıkla söylenebilir. Türkiye’de bağlanan yaşlılık aylıklarının düzeyi yıl yıl farklılık göstermiştir. Aylıkların değişmesi sistemin aralıklarla müdahaleye uğradığını gösterebilmektedir. Aylıklarda yaşanan bu değişimler gelirin yeniden dağılımını da temelden etkilemiştir. Türkiye’de sigortalılara bağlanan en düşük yaşlılık aylığı ile en yüksek yaşlılık aylığı arasındaki farkın azaltılması, tavandan prim ödeyen sigortalılara bağlanan yaşlılık aylıklarının tabandan prim ödeyen sigortalılara yaklaştırılması alt gelir dilimlerine doğru adil bir yeniden dağılımın gerçekleştiği anlamına geldiği gibi bu durum Bismark modeli’nin güçlendirilmesi olarak da görülmektedir.³⁶⁸ Bismark modeli Türk sosyal güvenlik sistemin “tam zamanlı ve formel işlerde çalışan erkeği norm olarak kabul ettiği ve kadınları sosyal güvenlik sisteminin dışına iterek marjinalleştirdiği” değerlendirmeleri ile eleştirilmektedir.³⁶⁹

4. GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI ve SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN FİNANSMAN KAYNAKLARI

Sosyal güvenlik bütçeleri vergiler, primler ve devletin sağladığı katkılar ile toplumsal ve ferdi sorumluluklar çerçevesinde oluşturulmaktadır. Bunların dışında sosyal güvenlik kuruluşlarının kaynakları arasında bu kuruluşların gerçekleştirdikleri yatırımlar, emlak ve faiz gelirleri, aldıkları bağışlar da bulunmaktadır.³⁷⁰ Ülkelerin sosyo ekonomik yapıları, teşkilat yapıları, aldıkları siyasi kararlar, ülke nüfusu vb. birçok neden o ülkenin finansman kaynaklarının oluşmasında etkili olabilmektedir. Eğer sosyal güvenlik sisteminin finansman kaynakları toplumsal bir sorumlulukla oluşturuluyorsa dağıtım sisteminin, bireysel bir sorumlulukla oluşturuluyorsa kapitalizasyon (fon) sisteminin, toplumsal ve bireysel sorumluluk ile oluşturuluyor ise her iki sistemin de o ülkede belirleyici olduğu kabul edilmektedir.³⁷¹ Türkiye de ve

³⁶⁸Arabacı, a.g.e., s. 110-111.

³⁶⁹Şerife Ceylan, “Feminist Sosyal Politikanın Eleştirileri Bağlamında Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Sisteminde Toplumsal Cinsiyetin Görünümü”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2019, s.71.

³⁷⁰Sait Korkmaz, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Finansman Açıkları Ve Sosyal Güvenlik Kurumunun Bu Açıklar Üzerindeki Olası Etkileri”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2007, s. 23.

³⁷¹Selahattin Birkan, *Dünyada Sosyal Güvenlik Ekonomisi*, Yakın ve Orta Doğu Çalışma Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1969, s. 154-156.

tüm dünyada sosyal güvenlik sistemlerinin bütçelerinin kesintisiz yardım sunabilmesi ancak güçlü bir finansman kaynağına sahip olmaları ve finansman krizine sebep vermeyecek bir şekilde yönetilebilmeleri ile mümkündür.³⁷²

Sosyal güvenlik sistemlerinin primlerle veya vergilerle finansmanının sağlanması ülkelerin içinde bulunduğu sosyal, iktisadi, teknik, siyasal vd. şartlara dayanan bir tercih meselesidir. Finansmanın vergilerle sağlandığı sosyal güvenlik sistemlerinde, sosyal güvenliğin sağladığı imkânlardan faydalananlar ayrıca prim ödememektedirler. Ancak sigortalıların aynı zamanda vergi ödeyen mükellefler olması halinde ise sosyal güvenlik yükümlülüklerini bir nevi prim ödemiş gibi yerine getirmiş sayılmaktadırlar. Yazgan, sosyal güvenliğin finansman kaynağını oluşturan prim ve vergilerden primlerin vergilere nazaran daha üstün yanlarının bulunduğunu ve bu üstünlüklerinin Türkiye de sosyal sigorta sistemlerinin hareket kabiliyetini geliştirdiğini savunmuştur.³⁷³ Türk sosyal güvenlik sisteminin finansman kaynağını ağırlıklı olarak sigorta primleri oluşturmaktadır. Ancak Türkiye’de her ne kadar sosyal güvenliğin kaynağı primler yolu ile sağlanıyor şeklinde görülse de sosyal güvenlik bütçesinin eksik vermesi durumunda genel bütçeden sosyal güvenlik bütçesine transferler yolu ile katkıda bulunularak sistemin vergiler yoluyla finanse edilmesi sağlanmaktadır.³⁷⁴

Günümüz ülke ekonomileri içinde sosyal güvenlik sistemlerinin finansman kaynaklarının bütçe büyüklüğü oldukça yüksek oranlara ulaşmıştır. Örneğin, AB ülkelerinden Fransa, Avusturya ve Almanya gibi refah devletlerinde sosyal güvenliğe ayrılan bütçe milli gelirlerinin neredeyse ¼ ünden fazlasını oluşturur hale gelmiştir. Ancak bu denli büyüklükte sosyal güvenlik bütçelerine sahip olan ülkeler bile ekonomik kriz dönemlerinde ciddi sorunlar yaşayabilmekte sosyal güvenlik sistemleri finansal krizlere girebilmektedir. Bu açıdan finansal krizler sosyal güvenlik sistemlerinin sürekli modernize edilmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Ülkeler mali disiplinden kopmamanın bir çözümü olarak ABD Tipi (Şili Tipi) Sosyal Güvenlik

³⁷²Sevinç Akbulak - Yavuz Akbulak, *Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yaşanan Sorunlar ve. Alınması Gereken Önlemler*, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı, Ekonomik ve Mali Araştırma Yarışması, Manisa, 2004, s.148.

³⁷³Yazgan, a.g.e., s. 137-154.

³⁷⁴Nadir Özbek, *Cumhuriyet Türkiye’sinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar*, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 2006, s. 238.

Modeli'nin uygulanmasının önünü açarak sosyal güvenliğin finansman kaynağının kişilerce de fonlanmasını sağlayarak çeşitli önlemler almaya çalışmaktadırlar.³⁷⁵

4.1. Primlerle Finansman

Prim, sosyal güvenlik hizmetinden yararlanmanın bir bedeli ve bunun için sisteme yapılan bir katkı türüdür. Sosyal sigorta primi ise; yaşadığımız toplumda tehlikelere maruz kalınması halinde sağlanacak sosyal sigorta yardımları ile harcanacak kurumsal masrafların bütününe sigortalı, işveren ve devlet tarafından karşılanabilmesi için sigortalının kazancı üzerinden hesaplanan yüzdesel oranı ifade eder.³⁷⁶

Primler sosyal sigortaların temel finansman kaynağıdır. Prim esasına dayalı olan sosyal sigortalar sistemi sigortalılarından maktu bir oranda prim alarak karşılığında sosyal hizmetler sunan sistemlerdir. Primler ücret bordroları üzerinden hesaplanıp ödenmesi nedeni ile ücretin bir eklentisi olarak değerlendirilmektedir.³⁷⁷ Bu anlamda primler “dolaylı ücret”, “geri bırakılmış ücret” ya da “sosyal ücret” olarak da isimlendirilmektedir.³⁷⁸ Primlerin fiyat-ücret ilişkisi çerçevesinde görülmesinin artık geçmişte kaldığına ilişkin bakış açıları da mevcuttur. Bu bakış açısına göre sigortalılar fiili çalışmaları olduğu sürece prim ödemekle mükelleftirler. Primlerin fiyat / ücret olarak kabul edilmesi halinde sigortalıların prim ödediği yani ücret ödediği sürece sosyal sigortalardan faydalanmaları ödemediklerinde ise sunulan sosyal sigorta yardımlarının son bulması beklenmelidir. Fakat kişilerin sigorta primi ödemesi son bulduğu bazı durumlarda bile (iş kazası, meslek hastalığı, yaşlılık, ölüm gibi) sosyal sigortaların sunduğu haklardan faydalandırılmaları sürebilmektedir.³⁷⁹ O halde primlerin yalnızca ücret gibi değerlendirilmesi oldukça sınırlı bir bakış açısı olarak kalmaktadır.

³⁷⁵M. Eric Engen - G. Gale William, “Effects of Social Security Reforms on Private and National Saving. Federal Reserve Bank of Boston”, *Journal Conference Series*, 1997, Vol. 41, p. 138.

³⁷⁶Aydın, a.g.e., s. 31.

³⁷⁷Benan Öztürk, “Sosyal Sigortalar Kurumu’nun Finansal Yapısı ve Muhasebe Organizasyonu Üzerine Bir İnceleme”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2003, s. 26.

³⁷⁸Çetinel, a.g.e., s. 61.

³⁷⁹Ali Çubuk, “Sosyal Güvenlik ve Sosyal Güvenlik Kurumları”, *Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları*, 1982, Yayın No. 175, s. 53-54.

Primlerin kamusal hizmetlerden sayılması sebebi ile vergi karakteri taşıdığı da ileri sürülmektedir. Zorunlu ve parasal olarak alınan primler mali literatürde “sosyal güvenlik vergisi” ve “sosyal parafiskal” gelirler olarak da adlandırılmaktadır.³⁸⁰ Primler “fiyat ve zorunluluk” öğelerini içerdiği için vergi karakterli olarak görülebilmektedir.³⁸¹ Primlerin sosyal güvenlik yardımlarının zorunlu bir karşılığı olarak toplanması aynı nitelikte toplanan vergilere benzetilmesine yol açmaktadır.³⁸²

Hukuksal niteliği açısından sosyal sigorta primlerinin vergi mi?, ücret mi? olduğu ya da olmadığı konusunun açıklığa kavuşturulabilmesi ancak primlerin hangi amaçlarla toplandığının bilinmesine bağlıdır. Ancak primlerin toplanmasının yasal bir zorunluluk olduğu ve bu nedenle ücret ya da vergi gibi değerlendirilmemesi gerektiği zamanla genel kabul gören görüş haline gelmiştir.³⁸³

Primlerin prim ödeyen tüm taraflarca zorluk çıkarılmadan ödenmesi, vergi haricinde bir kaynak olarak görülüp tercih edilmesine olanak sağlamaktadır. İşverenler hizmet akdi ile çalışanların sigorta primlerini brüt ücretler üzerinden ve kendi katkı paylarını da dahil edip hesaplayarak sosyal güvenlik kurumlarına ödemektedirler. Bu sorumluluk yasa ile de işverene bırakılmıştır.³⁸⁴ Sigortalılar açısından da primler onlardan alınması gereken bir zorunlu tutar olarak görülmemeli bir sorumluluk bilinci çerçevesinde kabullenilmesi gerekmektedir. Çünkü her ne kadar sigortalıların brüt ücretlerinden sigorta primleri kesilmiş olsa da kesilen bu primler sigortalının kendisi, eş ve çocukları nihayetinde tüm toplum için kullanılmaktadır. Burada sigortalılarca sorgulanması gereken nokta primlerin toplanmasının ve yeniden dağıtılmasının eşit ve adaletli bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği olmalıdır.

Toplanan primlerin belirlenmesine esas oluşturan kazançlar için bir üst sınır getirilmesi alt gelir dilimleri lehine gerçekleştirilen bir uygulamadır. Bu nokta da faiz, kar, rant gibi gelir mekanizmalarının hariç tutularak yalnızca ücretler üzerinden prim alınması yüksek gelir dilimlerinin efektif prim oranlarının düşürülmesine neden olmaktadır.³⁸⁵ Sigortalılardan alınan primlerin onların gelir seviyesine uygun olacak

³⁸⁰Mehmet Bulut, *Sosyal Parafiskal Yükümlülükler Yönüyle Sosyal Güvenlik Usul Hukuku*, Bilge Yayınevi, Ankara, 2010, s.22.

³⁸¹Öztürk, a.g.e., s. 26.

³⁸²Çetinel, a.g.e., s. 61.

³⁸³Polat, a.g.e., s. 172-173.

³⁸⁴Bulut, a.g.e., s. 22.

³⁸⁵Yurdadoğ, a.g.m., s. 265.

bir teknikle yani artan oranlı prim toplama tekniği ile toplanması ise gelir dilimleri arasındaki adaletsizliği azaltan bir uygulama olarak değerlendirilmektedir.³⁸⁶

Sosyal güvenlik çalışma cetvelinde ücretin brüt kazancı olarak görülen kazanç tutarına “Sigorta Primine Esas Kazanç” adı verilmektedir. SPEK tutarları, sigortalıların gelirleri üzerinden alınan primlerin ne ölçüde matraha dâhil edildiğine ilişkin kazançlardır. Matraha dahil edilen bu gelirlerin aylık ya da yıllık toplamı “SPEK aylık ya da yıllık toplamı” nı ifade etmektedir. Bilindiği üzere yaşlılık aylığının hesaplanmasına esas oluşturan ortalama aylık ya da yıllık kazançlar, sigortalıların alt ve üst sınırlar arasında ödedikleri SPEK tutarlarının çalışılan süreye bölünmesi ile tespit edilen tutarlardır.³⁸⁷

SPEK tutarları toplanacak primlerin miktarının belirlenmesinde ve dolayısı ile sosyal güvenliğin finansman kaynağının oluşturulmasında primler üzerinde doğrudan etkilidir. Bazı ülkelerde SPEK tavan sınırlaması sadece belirli sigorta türleri için getirilebildiği gibi, bazılarında ise böyle bir üst sınırlamaya hiç yer verilmemektedir. Örneğin, Fransa’da yaşlılık sigortası prim türüne tavan sınırlaması getirilmiştir. Sosyal güvenlik sistemlerinde sigorta primine bir üst sınır getirilmesi ile sigortalılara bağlanan yaşlılık aylıklarının miktarına da bir üst sınırlama getirilmesi amaçlanmaktadır. Ülkeler SPEK taban ve tavan sınırlaması getirerek yaşlılık aylıklarının miktarına dolayısı ile de gelirin yeniden dağılımının miktarının ayarlanması uygulamalarına yer vermektedirler.³⁸⁸ Primler için getirilen bu sınırlamalar gelirin yeniden dağılımı ile eşitliğin sağlanabileceği düşüncesi ile yoksul kesimlerce olumlu karşılanırken, üst gelir dilimleri çalışma hayatında elde ettikleri gelire eşdeğer prim ödeyemedikleri ve buna dayalı olarak da yaşlılık aylıklarını istedikleri oranlarda alamadıkları için bu durumu eleştirmektedirler.³⁸⁹

Yaşlılık aylıklarının miktarını etkileyecek olması nedeni ile SPEK’ lere üst sınır getirilmesine sosyal güvenliğin bütçe açıklarının kapatılmasında üst gelir dilimlerinden toplanan vergilerin önemli bir yer tutması nedeni ile aynı zamanda karşı

³⁸⁶Mehmet Cural “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Mali Yapısı Ve Sisteme Yapılan Bütçe Transferlerinin Ekonomik Yansımaları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2016, c. 21, S.2, s. 698.

³⁸⁷<https://www.desteklemeler.net/prime-esas-kazanc-nedir>Erişim Tarihi: 03.12.2019.

³⁸⁸Başterzi, a.g.e., s. 342-344.

³⁸⁹Sarper Süzek, “Sosyal Sigortalar Kurumunun Sorunları ve Yeni Tasarı”, *Tunçomağ Armağanı*, 1997, s. 450.

çıkılmaktadır. Bu açıdan üst gelir dilimlerine bir üst sınır konulmadan prim toplanması ve yaşlılık aylığının hesaplanmasına dahil edilmesi beklenmektedir.³⁹⁰ Ancak bir üst sınırlamanın getirilmemesinin yaşlılık aylıkları arasında farklılaşmaya neden olarak gelir dilimleri arasındaki farkı daha da arttıracığından gelirin yeniden dağılımının özüne aykırılık teşkil edebileceği de ileri sürülmektedir.

Türkiye de SGK' nın prim toplaması, sigortalılarında prim ödemesi 5510 SK ile zorunlu hale getirilmiştir (mad.79).³⁹¹ Sosyal güvenlik sistemlerinin finansal olarak sürdürülebilirliği açısından primlerin tüm sigortalı kesimlerden adil bir şekilde toplanıp toplanmadığı ya da toplanma oranları önemlidir.³⁹² Türkiye'de 1950 yılından beri SPEK üst ve alt sınırları belirlenmekte ve bu sınırlar arasında sigortalılardan prim toplanmaktadır. 1950 yılında ilk kez alt sınır 60 TL, üst sınır bunun 10 katı olarak 600 TL belirlenmişken, 1954 yılında alt sınır sabit bırakılıp üst sınır 1.500 TL' ye yükseltilerek aradaki fark 25 katına kadar arttırılmıştır. 1970' li yıllardan itibaren üst ve alt sınırlar arasındaki fark azalış seyrine girmiş 70 ve 80' li yıllarda fark iki katına kadar düşürülmüştür. 80'li yıllar sonrasında tekrar artan fark 1994 ve 1999 ekonomik kriz dönemlerinde tekrar düşüş göstermiştir. 1999 yılında 4447 SK' un kabulü ile SPEK' lerle ilgili düzenleme daha istikrarlı bir hale getirilmiştir. Genel olarak bakıldığında Türkiye' de 1979, 1984, 1994, 1999 ekonomik kriz dönemlerinde işverenlerin SPEK yükü azaltılarak ekonomik olarak işverenler rahatlatılmak istenilmiştir. 2000' lere kadar SPEK alt ve üst sınırlar arasındaki oynaklık fazla olup 2000' li yıllardan itibaren bir istikrar yakalanmaya çalışılmıştır.³⁹³ Türkiye'de 2004 tarihinden itibaren SPEK alt sınırı asgari ücretle eşitlenmiştir. 2004 yılı öncesinde SPEK alt sınırı ile asgari ücret birbirinden farklı belirlendiği ve SPEK alt sınırının asgari ücretin üstünde kaldığı zamanlarda aradaki fark primlerinin tamamı işverence ödenmiştir. Ancak işverenlerin doğacak fark primlerini işçilere veya tüketicilere istediklerinde yansıtabilmelerinin mümkün olması primlerle sağlanan sosyal güvenliğin finansman yükünü tekrar alt gelir dilimlerinin omuzlarına

³⁹⁰Sait Dilik, "Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sistemi Tarihsel Açıdan Bakış", *Konrad Edenaur Vakfı*, 1998, Ankara, s. 136.

³⁹¹<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5510.pdf> Erişim Tarihi: 30.10.2019.

³⁹²A. Taha Arpa-Menşure Kolçak, "Türkiye Ve Oecd Ülkelerindesosyal Güvenlik Harcamaları", Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2017, C. 5, S. 3, S. 673.

³⁹³Eyyüp Güner-M. Emre Tokgöz, "Prime Esas Kazanç Üst Siniri Değişiminin Kamu Maliyesi Üzerindeki Etkileri", *T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Çalışma Raporları*, 2015, S. 1, s.1-2.

yüklemiştir. Türkiye’de sigorta primlerinin yansıtılmasına ilişkin 1975, 1976 ve 1987 yıllarını kapsayan bir araştırmada işverenlerin prim yüklerinin neredeyse tamamını sigortalıların ücretlerine yansıttıkları yani işverenlerin sosyal güvenliğin finansman kaynağının oluşturulmasında ve aslında bir anlamda gelirin yeniden dağıtılmasında pekte aktif rol oynamadıkları tespit edilmiştir.³⁹⁴

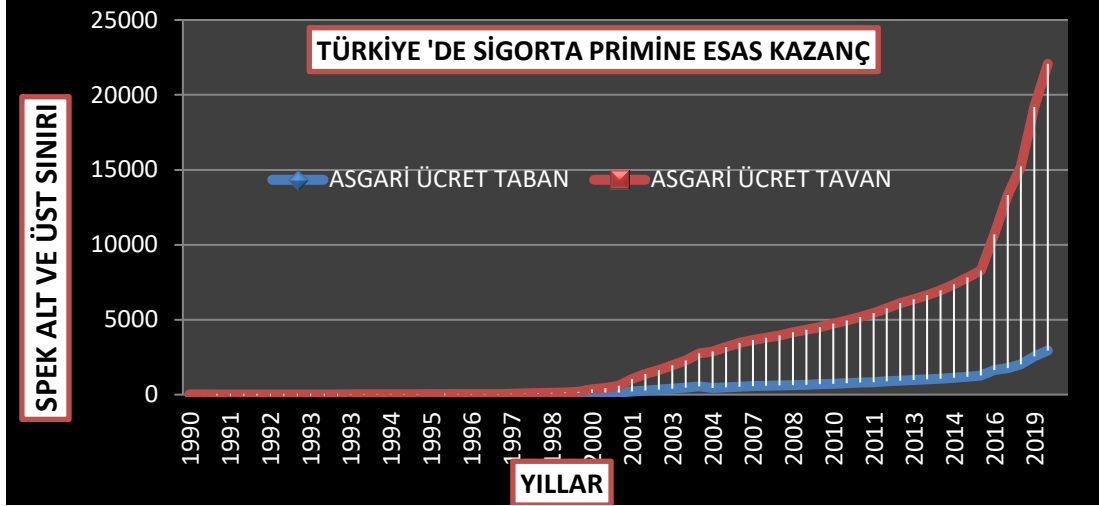
Türkiye’de 5510 SK’un 82. maddesi ile SPEK tutarlarının günlük kazanç üst ve alt sınırı belirlenmektedir. Buna göre alt sınır günlük kazanç asgari ücretin otuzda biri üst sınır günlük kazanç ise alt sınırın 7,5 katıdır.³⁹⁵ Türkiye’de 6761 SK ile 2016 yılında 5510 SK’ un 82. maddesinde bir değişikliğe gidilerek 01.01.2017 tarihinden itibaren uygulanmak üzere SPEK günlük üst sınırı brüt aylık asgari ücretin 1/30’ unun 7,5 katı olarak belirlenmiştir (mad.8).³⁹⁶ Bu düzenleme üst gelir dilimlerinin yüksek yaşlılık aylığı almaları adına pozitif bir düzenleme olarak değerlendirilmektedir. Buna göre içinde bulunduğumuz dönemde 01.01.2020-31.12.2020 tarihlerinde SPEK günlük, aylık alt ve üst sınırı aşağıda belirtildiği gibi gerçekleşmiştir. 01.01.2020 ile 31.12.2020 tarihleri arasında SPEK;

Günlük kazanç alt sınırı:	98,10 TL
Günlük kazanç üst sınırı:	735,75 TL
Aylık kazanç alt sınırı:	2.943,00 TL
Aylık kazanç üst sınırı:	22.072,50 TL’ dir.

³⁹⁴Şerife Türkan Özşuca, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Ekonomi Üzerindeki Etkileri”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1990, s. 209.

³⁹⁵Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (2006), Tertip: 5 Cilt: 45, 26200, 31 Mayıs 2006.

³⁹⁶6761 Sayılı Kamu Mali Yönetimi Ve Kontrol Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, RG, 6761, 16.11.2016.

Grafik 2.1. Türkiye’de Sigorta Primine Esas Kazanç Alt ve Üst Sınırı, 1990-2020

Kaynak: SGK SPEK Alt ve Üst Sınır Verilerinden Oluşturulmuştur.

Grafik 2.1. de Türkiye’ de 1990-2020 yılları arasında geçerli olan SPEK Alt ve Üst Sınırları gösterilmektedir. SPEK tutarlarının 2001 ekonomik krizinden itibaren alt ve üst sınırları arasındaki farkın giderek arttığı 2015 yılından itibaren alt ve üst sınır oranlarının birlikte daha keskin bir yükseliş gösterdiği ancak aradaki farkında kendisini koruduğu görülmektedir. Bu grafikten de yola çıkarak normal şartlar altında eğer sigortalılarca SPEK üst ve alt sınırları arasında farkın yüksek olduğu dönemlerde prim ödenmiş ve düşük olduğu dönemlerde yaşlılık aylığı bağlanmaya başlanmış ise finansman kaynaklarının alt gelir dilimleri lehine dağıtıldığı söylenebilir. Aksi durumda ise kaynakların üst gelir dilimleri lehine dağıtıldığı ve gelirin yeniden dağılımının ruhuna aykırı bir gelişmenin gerçekleştiği ifade edilebilir.

4.2. Prim Ödeyen Taraflar ve Primlerin Yansıtılması

Sosyal sigorta primlerinin finansmanını; yalnızca işçiler, işverenler ve devlet veya işverenler ve işçiler veya işçiler, devlet ve işverenler birlikte oluşturabilmektedirler. Sigorta türlerine göre de prim ödeyen taraflar farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, meslek hastalıkları ve iş kazaları sigortasında primi işveren ve devlet veya yalnız işveren ödeyebilmektedir.³⁹⁷ Nitekim Türkiye’de de analık, meslek hastalıkları, iş kazaları sigorta primleri % 2 prim oranı üzerinden

³⁹⁷Yazgan, a.g.e., s. 139.

yalnızca işveren tarafından ödenmektedir.³⁹⁸ Gelişen ve değişen sosyal güvenlik sistemleri sosyal güvenliğin finansmanının yalnızca işçiler ve işverenlerin sorumluluğuna bırakılamayacağını devletinde sosyal tehlikelere karşı etkin bir rol üstlenmesinin gerekli olduğunu göstermektedir.³⁹⁹ Devletin etkin rolü ilk etapta sigorta prim ödemelerine üçüncü taraf olarak katılma olarak değerlendirilirken, transfer ödemelerine katılma, sosyal güvenlik kurumlarının varsa bütçe açıklarını kapatma, vergilerde indirim yoluna gidilme şeklinde atılan önemli adımlarla da gerçekleşebilmektedir.⁴⁰⁰

Tablo 2.1. Seçilmiş bazı AB üyesi ülkelerin uzun vadeli sigorta kollarından yaşlılık ve ölüm sigortasına devletin katılımını göstermektedir. Belçika, Almanya, İrlanda, Lüksemburg, Avusturya, Fillandiya, İsveç ve İngiltere de devletin sigorta primlerine doğrudan katıldığı görülmektedir. Aslında günümüzde devlet katkısının doğrudan ya da dolaylı olarak tüm ülkelere gerçekleştirildiği bilinen bir durumdur. Sosyal güvenlik bütçelerinin ve özellikle yaşlılık aylıkları bütçesinin ülkelerin GSYİH' si içerisindeki payının yüksek oranlara ulaşması bunun bir kanıtı olarak gösterilebilir.⁴⁰¹

Tablo 2.1. Bazı AB' ye Üye Ülkelerde Sosyal Güvenliğin Finansmanı

ÜLKELER	YAŞLILIK-ÖLÜM
Belçika	Prim + Devlet Katılımı
Danimarka	Ulusal aylık (vergi), Ek aylık (prim)
Almanya	Prim + Devlet Katılımı
Yunanistan	Prim (1993 den itibaren getirilen sistemde Sigortalı – İşveren – Devlet Katılımı
İspanya	Prim
Fransa	Prim + vergi
İrlanda	Prim + Devlet Katılımı
İtalya	Prim

³⁹⁸http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/isveren/isveren_prim_oranlari/isveren_prim_oranlari

Erişim Tarihi: 19.12.2019.

³⁹⁹Recep Kapar, “Taslak Metne İlişkin Eleştiriler: “Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform Önerisi”, (Petrol-İş) Sendikal Notlar, 2004, s. 4-5.

⁴⁰⁰Murat Yetik, “Sosyal Güvenlik Hukukunda Primler ve Prim Teşvikleri”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2018, s. 24.

⁴⁰¹Social protection in the Member States of the European Union of the European Economic Area and in Switzerland, 2004,; ayrıca bkz. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Avrupa Topluluğu Sosyal Güvenlik Kılavuzu, Ankara, 2000, s.325.

ÜLKELER	YAŞLILIK-ÖLÜM
Lüksemburg	Prim + Devlet Katılımı
Hollanda	Prim
Avusturya	Prim + Devlet Katılımı
Portekiz	Prim
Fillandiya	Ulusal Aylık (Yaşlılık ve Ulusal Ölüm Aylığı)Yaşlılık: Prim + Devlet Katılımı Ölüm: Vergi Kazanca Bağlı Aylık: Prim + Tarım İşletmecileri ve Bağımsız Çalışanlar İçin Devlet Katılımı
İsveç	Prim + Devlet Katılımı
İngiltere	Prim + Devlet Katılımı

Kaynak: Missoc (Mutual Information System on Social Protection).

Türkiye’de de sosyal güvenlik yardımlarının meydana getirdiği açıkların gerektiğinde devletin prim ödeyen taraf olarak genel bütçeden karşılaması için yasal düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye de SGK’ nın kuruluş giderleri karşılanmakta ve SGK tarafından yapılan iş ve işlemler vergi ve harçlardan muaf tutularak sosyal güvenlik bütçesine destek olunmakta⁴⁰² SGK’ nın finansman açıklarının kapatılabilmesi için genel bütçeden transfer ödemeleri ile katkıda bulunmaktadır.⁴⁰³ Türkiye de istihdamı teşvik için ve yatırımlar için yapılan prim teşvikleri sayılmaz ise “işsizlik sigortası” devletin prim ödeyerek sosyal sigortaların finansmanına doğrudan katıldığı ilk örneği oluşturmaktadır.⁴⁰⁴

Türkiye’de primlerden elde edilen gelirler Tablo 2.2. de gösterilmektedir. Buna göre Sosyal Güvenlik Kurumunun 2007-2020 yılları arasında prim gelirlerinin toplam gelirlere oranı yaklaşık % 69,20 ila % 81,1 bandında değişim göstermiş ortalaması % 72,42 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu durum Türk sosyal güvenlik sisteminin finansman kaynağının yaklaşık $\frac{3}{4}$ ünün prim gelirlerinden oluştuğunun bir göstergesidir. Prim gelirlerinin son 14 yılda en yüksek seviyeye ulaştığı yılların 2007 ve 2008 yılları olduğu görülürken diğer yıllarda prim gelirlerinin bir düşüş seyrine girerek % 69-73 bandına çekildiği görülmektedir.⁴⁰⁵

⁴⁰²Egeli, a.g.e., s. 112.

⁴⁰³Tuncay Güloğlu, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Temel Sorunları”, *TÜHİS Yayını*, 2000, s. 224.

⁴⁰⁴Cural, a.g.m., s. 695.

⁴⁰⁵Yetik, a.g.e., s. 24.

Tablo 2.2. Türkiye de Sosyal Güvenlik Prim Gelirleri ve Toplam Gelirlere Oranı,
2007-2019

Yıllar	Prim Gelirleri (Bin TL)	Toplam Gelirler (Bin TL)	Prim Gelirlerinin Toplam Gelirlere Oranı(%)
2007	44.051.734,96	56.784.830,20	77,45
2008	54.546.453,17	67.257.483,59	81,1
2009	54.579.182,36	78.072.788,02	69,91
2010	66.912.857,62	95.273.183,02	70,23
2011	89.560.568,17	124.479.940,21	71,95
2012	99.359.242,56	142.928.505,09	69,52
2013	118.728.577,85	163.013.554,80	72,83
2014	135.238.558,64	184.328.931,56	73,37
2015	159.480.052,04	220.102.347,92	72,46
2016	184.445.994,00	255.880.183,00	72,13
2017	208.064.459,40	288.559.842,58	72,10
2018	255.619.125,30	369.211.249,66	69,20
2019	293.828.024,78	424.228.309,62	69,26
2020/Ocak	26.140.332,59	-	-

Kaynak: SGK Mali İstatistikler (2020 / Ocak)

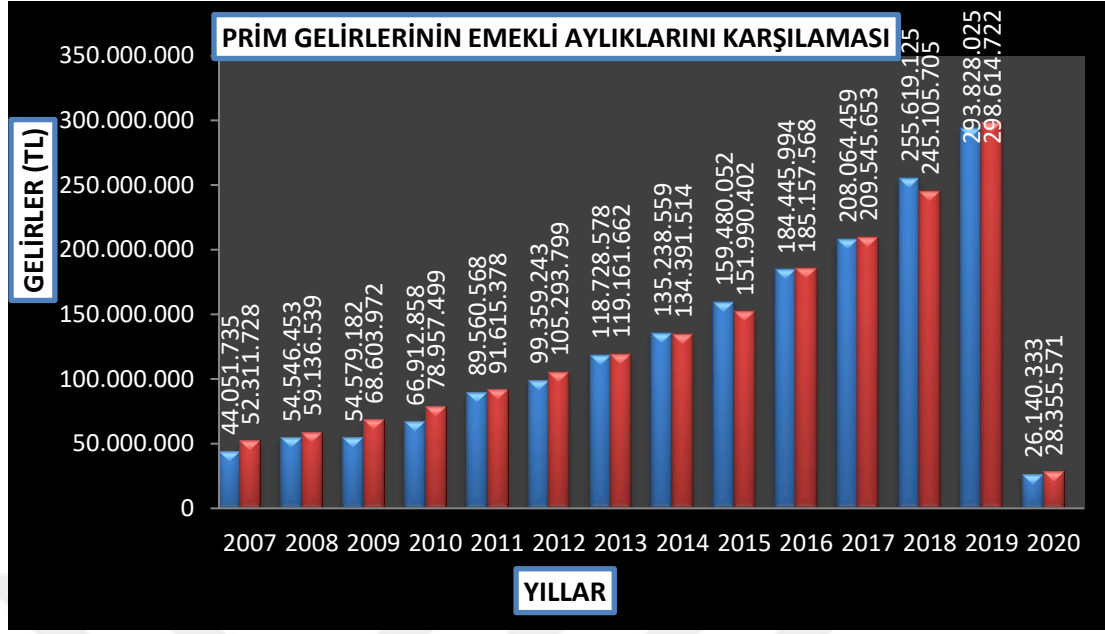
Tablo 2.3. Türkiye de Sosyal Güvenlik Kurumu’ nun Prim Gelirleri ve Emekli Aylığı
Ödemeleri

Yıllar	Devlet Katkısı Hariç Prim Gelirleri	Değişim Oranı (%)	Emekli Aylığı Ödemeleri				Primlerin Aylık Ödemeleri Karşılama Oranı (%)
			4/a	4/b	4/c	Toplam	
2007	44.051.735	5,8	29.410.421	8.101.755	14.799.552	52.311.728	84,21
2008	54.546.453	23,8	33.507.897	9.099.326	16.529.316	59.136.539	92,33
2009	54.579.182	0,1	38.800.036	11.330.535	18.473.401	68.603.972	79,56

Yıllar	Devlet Katkısı Hariç Prim Gelirleri	Değişim Oranı (%)	Emekli Aylığı Ödemeleri				Primlerin Aylık Ödemeleri Karşılama Oranı (%)
			4/a	4/b	4/c	Toplam	
2010	66.912.858	22,6	45.455.425	13.337.123	20.164.951	78.957.499	84,75
2011	89.560.568	33,8	53.380.121	15.929.064	22.306.194	91.615.378	97,76
2012	99.359.243	10,9	61.536.617	18.427.247	25.329.935	105.293.799	94,36
2013	118.728.578	19,5	71.427.291	20.066.957	27.667.413	119.161.662	99,64
2014	135.238.559	13,9	80.386.245	22.004.314	32.000.955	134.391.514	100,63
2015	159.480.052	17,9	91.265.232	25.491.997	35.233.173	151.990.402	104,93
2016	184.445.994	15,7	111.384.685	31.415.134	42.357.749	185.157.568	99,62
2017	208.064.459	12,8	126.813.696	34.530.842	48.201.116	209.545.653	99,29
2018	255.619.125	22,9	149.006.657	39.173.915	56.925.133	245.105.705	104,29
2019	293.828.025	14,9	182.149.392	46.792.338	69.672.993	298.614.722	98,40
2020 Ocak	26.140.333		16.794.221	4.241.510	7.319.840	28.355.571	92,19

Kaynak: SGK Mali İstatistikler (2020/Ocak)

Tablo 2.3. grafikleştirildiğinde 2014, 2015, 2018 yıllarında devlet katkısı hariç prim gelirlerinin emekli aylığı ödemelerinden daha yüksek olduğu diğer yıllarda ise emekli aylığı ödemelerinin prim gelirlerinden daha yüksek olduğu net bir şekilde görülmektedir. Grafik 2.2. de ki genel görüntü devlet katkısı olmadan toplanan primlerin emekli aylığı ödemelerini karşılama oranı neredeyse tüm yıllarda birbirlerine çok yakın değerler almasıdır.

Grafik 2.2. Sosyal Güvenlik Kurumu Prim Gelirlerinin Emekli Aylığı Ödemelerini Karşılama Durumu

Kaynak: SGK Mali İstatistikler (2020/Ocak)

4.2.1. İşçi Primleri

Sosyal sigorta sistemlerinin uygulandığı ülkelerde sistemin başlıca gelir kaynağı işçilerden toplanan primlerdir. İşçiler tek başlarına sosyal riskleri göğüsleyemeyeceklerini bildiklerinden kişisel sorumluluk bilinci ile kendilerinden prim alınmasına gönüllü olarak rıza göstermekte ve bu ekonomik zorluğa katlanmaktadır.⁴⁰⁶ Sigortalılar kendilerinden toplanan primlerle bir anlamda kendi nam ve hesaplarına tasarruf yaparlarken kuşak içi ve kuşaklararası dayanışmaya da aracılık etmiş olmaktadır. Primler sigortalılara toplumsal dayanışma ve sorumluluk bilinci de kazandırarak gelirin yeniden dağılımında onların etkin rol üstlenmelerine sebep olmaktadır.⁴⁰⁷

Tablo 2.4. de görüleceği üzere Türkiye de 5510 SK' un 4/1 (a) bendi kapsamında olanlardan yani bir hizmet akdi ile çalışanlardan 01.01.2008 tarihinden itibaren uzun vadeli sigorta kolları olan malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta türleri için

⁴⁰⁶Güzel vd., a.g.e. s.69.

⁴⁰⁷Yazgan, a.g.e., s. 139-140.

% 9 oranında sigorta primi kesilmektedir. Bu oran fiili hizmet sürelerine eklenecek günlerdeki çalışmalar içinde geçerlidir. Hizmet akdine tabi çalışanlar bu kesintileri ile uzun ve kısa vadeli sigorta kollarına karşı diğer bir ifade ile kendilerinin karşı karşıya kalacakları sosyal risklere karşı kendi brüt ücretleri üzerinden ödeme yapmayı hizmet akdinin başlaması ile kabul etmiş sayılmaktadırlar.⁴⁰⁸

Tablo 2.4. Türkiye de 5510 SK’ un 4 / 1 (a) Bendi Kapsamında Olanlar İçin Uygulanan Prim Oranları

Sigorta Kolu	Çalışan Payı (%)
Malüllük, Yaşlılık ve Ölüm	9
Kısa Vadeli Sigorta Kolları	-
Genel Sağlık Sigortası	5
İşsizlik Sigortası	1
Toplam	15
Fiili Hizmet Süresi Eklenerek İşlerde Çalışanlar İçin Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası Prim Oranı (Hizmet Akdine İstinaden Çalışanlar İçin)	
60 Gün Eklenerek İşler	9
90 Gün Eklenerek İşler	9
180 Gün Eklenerek İşler	9
Sosyal Güvenlik Destek Primi Oranı	
(4/a kapsamındakiler için)	Çalışan Payı (%)
	7,5

Kaynak: SGK

4.2.2. İşveren Primleri

İşçilerin iş hayatında uğradıkları sosyal tehlikeler çoğu kez işverenin işinden kaynaklanmaktadır. Bu durumda işveren, işçinin sigorta primlerinin ödenmesi konusunda müşterek bir sorumluluğa sahip olmalıdır. İşverenler sigortalıların nam ve hesabına prim ödeyerek onların ekonomik yüklerini azaltabilecek ve böylelikle onları ülke ekonomisi içinde tasarrufa yönlendirebileceklerdir. İşverenler böylelikle ülkenin

⁴⁰⁸http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/isveren/isveren_prim_oranlari Erişim Tarihi: 06.04.2020.

ekonomik büyümesine dolaylı da olsa katkıda bulunmuş olacaklardır.⁴⁰⁹ İşveren açısından primler sosyal risklerin daima gerçekleşebileceği düşüncesine bağlı kalınarak yapılan ödemelerdir. Yani işverenlerce primlerin toplanması çalışma hayatının doğasından kaynaklanan bir durum olarak değerlendirilebilmektedir. İşverenlerin primler veya vergiler yolu ile sosyal güvenlik sisteminin finansmanına kaynak sağlamaları dolaylı olarak gelirin yeniden dağılımına katkıda bulunmaları anlamına da gelmektedir.⁴¹⁰ İşverenlerin üretimi yönetmekten elde ettikleri güçle ödedikleri sigorta primlerinin ekonomik yükünü ürünlerin fiyatlarına, işçi ücretlerine ve nihai tüketicilere yansıtabildikleri de bilinen bir durumdur. Bu nedenle sigorta primlerinin tamamının işverenlerce ödenmesi gerektiğini savunan görüşler de yaygınlaşmaktadır.⁴¹¹

Tablo 2.5. Türkiye de 5510 SK’ un 4 / 1 (a) Bendi Kapsamında Olanlar İçin Uygulanan İşveren Prim Oranları

Sigorta Kolu	İşveren Payı (%)
Malüllük, Yaşlılık ve Ölüm	11
Kısa Vadeli Sigorta Kolları	2
Genel Sağlık Sigortası	7,5
İşsizlik Sigortası	2
Toplam	22,5
Fiili Hizmet Süresi Eklenecek İşlerde Çalışanlar İçin Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası Prim Oranı (Hizmet Akdine İstinaden Çalışanlar İçin)	
60 Gün Eklenecek İşler	12
90 Gün Eklenecek İşler	12,5
180 Gün Eklenecek İşler	14
Sosyal Güvenlik Destek Primi Oranı	
(4/a kapsamındakiler için)	İşveren Payı (%)
	22,5 + 2

Kaynak: SGK

⁴⁰⁹Yazgan, a.g.e., s. 140-141.

⁴¹⁰Güzel vd., a.g.e., s. 69-70.

⁴¹¹Hasan Artun, “Konsolide Bütçe İçerisinde Sosyal Güvenlik Açıklarının Yeri Ve Gelişimi”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006, s. 43.

Tablo 2.5. de Türkiye’de 5510 SK’ un 4/1 (a) bendi kapsamında çalışanlar için işverenlerden 01.01.2008 tarihinden itibaren uzun vadeli sigorta kollarından malullük, yaşlılık, ölüm sigorta türleri için % 11 oranında prim kesilmektedir. İşverenler fiili, hizmet zam süresine 60 gün eklenecek işlerde % 12, 90 gün eklenecek işlerde % 12,5 ve 180 gün eklenecek işlerde % 14 oran üzerinden prim ödemektedirler. İşverenlerde işçiler gibi çalışanın nam ve hesabına uzun ve kısa vadeli sigorta kollarının her ikisi içinde prim ödemektedirler.⁴¹²

4.2.3. Devlet Primleri Veya İştirakleri

Sosyal güvenlik artık günümüz çalışma hayatında bir devlet görevi olarak da kabul edilir hale gelmiştir. Bu durumda sosyal sigortalara, devletin de taraf olarak prim ödemesi bir gerekliliktir. Devletler, sosyal güvenliğin finansmanına prim ödeyerek doğrudan ya da sosyal yardım ödemeleri, vergi indirimleri, borçlanma afları gibi dolaylı yollarla katılarak sosyal güvenlik kurumlarının bütçelerine katkıda bulunurlar. Sosyal refah devletleri sosyal güvenliğin finansmanına katılmayı kendilerinde anayasal bir görev ve sorumluluk olarak görmektedirler. Devletin uygun politika araçları ile sosyal güvenliğin finansmanına katılması bir anlamda sosyal güvenliğin finansman yükünün tüm gelir dilimlerine daha adil bir şekilde dağıtılmasını sağlayabilmektedir. Devletin özellikle sabit oranlı primler yerine artan oranlı prim toplama usullerini uygulayarak prim toplaması ve bu yönde düzenlemeler yapması gelirin yeniden dağılımında daha fazla eşitlik ve adaleti sağlayabileceği öne sürülmektedir.⁴¹³ Devletin finansmanına katıldığı sigortalılar alt gelir dilimlerinden ziyade, orta ve üst gelir dilimlerinde bulunuyorlarsa ya da sosyal güvenlik sisteminin finansman açıkları üst gelir dilimlerinden alınan borçlarla kapatılıyor ve bu borçlar faizi ile birlikte tüm gelir dilimlerinden toplanarak bu kişilere ödeniyorsa devletin bu yaklaşımda tersine dikey bir yeniden dağılıma aracılık ettiği de söylenebilir.⁴¹⁴

Devlet Türk sosyal güvenlik sisteminde 2000 yılından itibaren işsizlik sigortası için % 1 oranında prim ödeyerek ilk defa doğrudan sosyal güvenlik sisteminin finansmanına katıldığı gibi sosyal güvenlik sistemlerinin bütçe açıklarını kapatmak

⁴¹²http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/isveren/isveren_prim_oranlari Erişim Tarihi: 06.04.2020.

⁴¹³Güzel vd., a.g.e., s. 70-71.

⁴¹⁴Cural, a.g.m., s. 699.

için 1990' lı yıllardan bu yana sosyal güvenlik kurumu bütçesinin % 30 una ulaşan oranlarda gelir transferi gerçekleştirerek destek olmaktadır.⁴¹⁵

4.2.4. Primlerin Yansıtılması

İşverenlerin sigortalılar nam ve hesabına ödedikleri primleri başkaları üzerine yansıtmaları vergi ödemelerinde olduğu kadar kolay gerçekleşmemektedir. Ancak işverenler sigortalıların nam ve hesaplarına ödedikleri primleri ürettikleri mal ve hizmetlerin fiyatlarına ekleyerek tüketiciler üzerine yansıtabilmektedirler. Hatta işverenler karlarının azalmasını engellemek için kendi paylarına düşen sosyal sigorta primlerini de üretilen mal ve hizmetlerin yanı sıra çalıştırdıkları sigortalıların ücretlerine ya da diğer üretim faktörlerine yansıtabilmektedirler. İşverenler sigortalıların nam ve hesabına yaptıkları prim ödemelerini ek bir ücret ödemesi ve bir anlamda külfet olarak görmekte ve üzerlerine düşen primlerin yükünü sağlanan devlet destekleri yolu ile ya da diğer yollarla kamu üzerine yansıtabilmektedirler.⁴¹⁶ Sigortalılar ise gerçek usulde vergi yükümlüsü olduklarından ancak primlerin en üst vergi dilimindeki vergi oranına denk gelen bölümünü devlete yansıtabilmektedirler. Ödenen bu primler gelir vergisi matrahından da düşülebilmektedir. Türkiye'de de Gelir Vergisi Kanunu bu olanağı mükelleflerine sağlamış durumdadır. İşçiler ise ödedikleri primleri işçi sendikalarının yapacakları toplu pazarlıklar yolu ile zaman zamanda olsa işverenler üzerine yansıtma imkanına sahip olabilmektedirler. Fakat prim yükünün işverenlerin üzerine yansıtılmasının pek de gerçekçi olamayacağını savunan ve emeğin bir mal olarak görülmemesi gerektiğini ileri süren yaklaşımlar halen ağırlığını korumaktadır.

4.3. Vergilerle Finansman

Sosyal güvenlik için finansman kaynakları açısından nitelikli bir tercih yapılması gerektiğinde vergiler yerine primlerin tercih edildiği görülmektedir. Ancak toplumun sosyal güvenlik kapsamına girmeyen yoksul kesimlerinin sosyal güvenlik kapsamına alınabilmesi için vergilerle finansman tekniğinin kullanılması bir

⁴¹⁵Boyacıoğlu - Öçal, a.g.m., s. 919.

⁴¹⁶Sait Dilik, "Sosyal Güvenliğin Finansmanında Yansıtma Olayı - Primler Ve Devlet Katkıları" *Kamu-İş Dergisi*, 2004, c. 7, S. 4, s.4-6.

zorunluluk olarak kabul edilmektedir. Aslında vergilerle finansmanın önemi de böylelikle ziyadesi ile açığa çıkmaktadır.⁴¹⁷ Sosyal güvenlik sistemlerinde gelirin yeniden dağılımının farklı finansman yöntemleri ile finanse edilmesi farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Vergi tabanlı finansman kaynağı ile beslenen sistemlerin prim kaynaklı sistemlere nazaran eşitlik beklentileri daha güçlü olduğundan gelirin yeniden dağılımının daha adil ve eşit bir şekilde gerçekleşeceği düşünülmektedir. Özellikle vergi matrahı arttıkça vergi oranlarında ki artışlarla karakterize edilen ilerici, doğrudan bir vergilendirme sistemi daha eşit ve adil bir gelirin yeniden dağılımı sağlayabilecektir.⁴¹⁸ Vergilerin devlet tarafından toplanıyor olması, sosyal güvenliğin finansmanının bir nevi devlet tarafından karşılandığı anlayışını beraberinde getirmektedir.⁴¹⁹ Ancak vergilerle finansmanın istenilen şekillerde sağlanabilmesi için sosyal güvenlik sisteminin ülkede yaşayan tüm nüfusu kapsamına alması gerekmektedir. Aksi halde vergi yoluyla finansman istenilen anlamda gerçekleştirilememiş olacaktır.⁴²⁰

Vergilerle finansman yılı yılına yapılmaktadır. Her yılın sosyal güvenlik harcamaları planlanarak o yılın genel bütçesine eklenip, karşılanmaktadır. Vergi tekniğinin kullanıldığı sosyal güvenlik sistemlerinde kaynakların daha iyi değerlendirilebilmesi için bir fon oluşturulmaktadır. Vergilerin toplanma tekniği sosyal güvenliğin finansmanı ve gelirin yeniden dağılımı açısından mutlak önemdedir. Sosyal güvenliğin finansmanında vergi tekniğinin kullanılabilmesi için sosyal güvenlik kurumlarının ve toplanan sigorta primlerinin o ülkede çoklu prim özelliği yerine tekli prim özelliği göstermesi beklenmektedir. Farklı sigorta türlerine (yaşlılık, malullük, ölüm gibi) sağlanan faydaların sigortalıların ücretleri ile bağlantılı olması nedeniyle, finansmanının primlerle karşılanması olağan görülürken,⁴²¹ sosyal yardımların (aile yardımları, en az sosyal koruma, tıbbi hizmetler gibi) ve sosyal hizmetlerin finansmanının ise ulusal yardımlaşma ve dayanışma düşüncesi çerçevesinde tüm toplumsal kesimlerden alınan vergilerle sağlanması yerinde bir

⁴¹⁷Salim Kaynar, “Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansmanı ve Türkiye de SSK Uygulaması”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, 1993, s. 54.

⁴¹⁸Norman Wagner, *Financing Social Security – Business as Usual?*, ETUI, Brussels, 2011, p. 7-8.

⁴¹⁹Ahmet Yıldız, “Türkiye’ deki Sosyal Sigortalar Kurumlarının Primli Rejimlerinde Yaşlılık Sigortası Uygulaması Ve Eleştirisi”, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006, s. 37.

⁴²⁰Ercan Uşun, *Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Yaşanan Kaynak Sorunu: Uygulanan Parametrik Ve Sistemik Reformlar*, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı, Ekonomik ve Mali Araştırma Yarışması, Manisa, 2004, s. 31.

⁴²¹Artun, a.g.e., s. 41-42.

durum olacaktır.⁴²² Vergilendirme yolu ile sosyal güvenliğin finansmanı sağlanırken bazı adaletsizliklere de yol açılabilmektedir. Şöyle ki vergilendirmenin “genellik” ilkesi gereğince toplumda yaşayan herkesten vergi alınmaktadır. Ancak sosyal sigortalar sisteminin sunduğu bazı karşılıklardan ise yalnızca sisteme üye olanlar faydalanabilmektedirler. Bu durumda vergi ödedikleri halde sosyal sigortalar sistemine dâhil olmayanlar kendileri hiç yararlanamayacakları bazı faydalar için dahi sosyal sigortaların finansmanına diğer bir anlamda da gelirin yeniden dağılımına katkıda bulunmaktadırlar.⁴²³

Türkiye’ de sosyal güvenlik sistemlerinin finansmanı büyük oranda dolaylı vergilerle sağlanmaktadır. Türkiye’de vergiler yolu ile elde edilen sosyal güvenliğin finansman kaynağının dolaylı vergiler olması ve bu vergilerin çoğunluğunun alt gelir dilimlerinde toplanıyor olması sosyal güvenlik kaynaklarının oluşturulması açısından adaletli bir durum olarak değerlendirilmemektedir. Aslında bu vergilendirme tekniği ile bir anlamda alt gelir dilimlerinden toplanan kaynaklar alt, orta ve üst gelir dilimlerine dağıtılmakta ve ülkede tersine dikey bir yeniden dağılım gerçekleşebilmektedir. Türkiye de olması gereken üst gelir dilimlerinden daha fazla vergi toplanarak orta ve alt gelir dilimlerine doğru dikey bir yeniden dağılım gerçekleştirilip sosyal güvenliğin amaç sınırları içerisinde kalınabilmesidir. Sosyal güvenlik sisteminin finansman programlarından doğan bu yanlış uygulama Türkiye de sosyal güvenlik sisteminin gelirin yeniden dağılımında oynadığı asli görevini gerçekleştirememesine neden olmakta ve onu temel amacından uzaklaştırmaktadır.⁴²⁴

5. GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI ve SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

Sosyal güvenlik kurumları için sağlanan bütçe kaynaklarının etkili ve verimli bir şekilde kullanılabilmesi gelirin yeniden dağılımı açısından önemlidir. Bu nedenle sosyal güvenlik kurumlarının güçlü bir finansman yapısına ve doğru seçilmiş finansman yöntemlerine sahip olmaları ve gelir giderler arasında bir denge kurmaları gerekmektedir. Sosyal güvenlik kurumları da üzerine düşen sorumlulukla finansman

⁴²²Güzel vd., a.g.e., s. 72.

⁴²³Halil Nadaroğlu, Kamu Maliyesi Teorisi, İstanbul, Beta Yayın., 1992, S. 209.

⁴²⁴Arabacı, a.g.e., s. 62.

kaynaklarını sosyal risklere karşı rantabil bir şekilde kullanmakla görevli ve sorumludur. Sosyal güvenlik sistemlerinin finansman yöntemleri; finansmanı aktif sigortalılarca ödenen primlerden oluşan klasik dağıtım yöntemi (pay-as-you-go) ile⁴²⁵ kişilerin bireysel ya da kollektif olarak birikim yaptıkları kapitalizasyon ya da fon adı verilen finansal yöntemden oluşmaktadır.⁴²⁶ Finansman yöntemleri ülkeden ülkeye hatta aynı ülke içinde kurumlara göre farklılaşabilmektedir. Sosyal güvenlik sistemlerinin başarılı bir şekilde işlerliğinin sürdürülebilmesi için uzun bir zaman da denge kurmayı hedefleyen "kapitalizasyon" yönteminden veya bir yıl gibi kısa bir zaman diliminde denge kurmayı hedefleyen "dağıtım" yönteminden bir tanesinin seçilmesi mümkün olabileceği gibi her iki yöntemin bir arada uygulandığı karma finansal yöntemlerde uygulanabilmektedir. Gelirin yenmiden dağılımına aktif rol oynayan yaşlılık aylıklarında uygulanacak finansman yöntemleri ise ödenen karşılıklara göre belirlenebilmektedir. Ödenecek yaşlılık aylıkları önceden belirli ise burada "Tanımlanmış Fayda (Defined Benefit)" olarak bilinen dağıtım yöntemi uygulanacaktır. Ancak ödenecek yaşlılık aylıkları öncesinde belirli değilse sistem aktüeryal bir fonlama esasına dayanarak çalışıyor ve ödenecek yaşlılık aylıkları fonların değerlendirilmesine bağlı olarak değişiklik gösteriyor ise burada uygulanacak yöntem "Tanımlanmış Katkı (Defined Contribution)" olarak isimlendirilen fon yöntemi olacaktır.⁴²⁷

Tablo 2.6. da seçilmiş bazı dünya ülkelerinin uyguladıkları finansman yöntemleri görülmektedir. Dünya ülkelerinde ağırlıklı olarak bir kamu yöntemi olarakda bilinen dağıtım yönteminin uygulandığına rastlanılsa da kapitalizasyon (fon) yönteminin uygulanırlığı da fazladır. Bu kapsamda primlerin; sosyal güvenlik primleri, kamu prim hesapları, özel sosyal güvenlik hesabı, eyalet prim hesapları, bireysel prim hesapları şeklinde uygulanma planlanlarının olduğu görülmektedir.⁴²⁸ Dikkat edildiğinde kamu primleri ağırlığının yüksek olduğu sosyal güvenlik

⁴²⁵Selami Sezgin – Tuba Yıldırım, "Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Etkinliği", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, c.10-2, S. Ağustos 2015, s.125.

⁴²⁶Umut Tepekule, "Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Reform Sürecinin Değerlendirilmesi", Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), 2008, İzmir, s. 13.

⁴²⁷Bülent İlhan, "OECD Ülkeleriyle Karşılaştırmalı Olarak Sistemindeki Gelişmeler Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım" *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 2016, c. 51, s. 2, s. 160.

⁴²⁸Namika Boyacıoğlu - Mehmet Öçal, "Sosyal Güvenlik Hizmetlerinin Finansman Yöntemleri: Türkiye’de Ve Dünyada Sosyal Güvenliğin Finansmanına Kısa Bir Bakış", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2018, c. 10, S. 26, s. 915.

sistemlerinin dağıtım finansman yöntemlerini uyguladıkları, özel sektör yoğunluklu ülkelerde ise kapitalizasyon yönteminin uygulandığı görülmektedir.⁴²⁹ Aslında günümüzde bu yöntemlerden salt bir tanesinin uygulanması da neredeyse imkansız hale gelmiş olup Her iki yöntem ülkelerde ayrı ayrı ya da birlikte uygulanmaktadır.

Tablo 2.6. Dünyanın Bazı Ülkelerinde Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yöntemleri

Ülke	Uygulanan Plan	Finansman Yöntemi
Arjantin	Sosyal Güvenlik Primleri	Dağıtım Yöntemi
Avustralya	Kamu Primleri	Dağıtım Yöntemi
Avusturya	Sosyal Güvenlik Primleri	Dağıtım Yöntemi
Belçika	Sosyal Güvenlik Primleri	Dağıtım Yöntemi
Brezilya	Özel Sosyal Güvenlik Primleri	Kapitalizasyon Yöntemi
Şili	Bireysel Prim Hesapları	Kapitalizasyon Yöntemi
Çek Cumhuriyeti	Kamu Prim Hesapları	Dağıtım Yöntemi
Danimarka	Kamu Prim Sistemi	Dağıtım-Kapitalizasyon Yöntemi
Fransa	Eyalet Prim Hesapları	Dağıtım Yöntemi
Almanya	Eyalet Prim Biriktirme Hesabı	Dağıtım Yöntemi
Yunanistan	Sosyal Güvenlik Primleri	Dağıtım Yöntemi
Meksika	Bireysel Fonlama Hesapları	Kapitalizasyon Yöntemi
İrlanda	Sosyal Güvenlik Sistemi	Dağıtım Yöntemi
Yeni Zelanda	Sosyal Güvenlik Primleri	Dağıtım Yöntemi
Peru	Özel Prim Sistemi	Kapitalizasyon Yöntemi
Türkiye	Kamu Prim Hesapları	Dağıtım Yöntemi
Portekiz	Sosyal Güvenlik Primleri	Dağıtım Yöntemi
İtalya	Sosyal Güvenlik Primleri	Dağıtım Yöntemi
Lüksemburg	Sosyal Güvenlik Primleri	Dağıtım Yöntemi
Portekiz	Sosyal Güvenlik Primleri	Dağıtım Yöntemi
Slovakya	Kamu Primleri	Dağıtım Yöntemi

⁴²⁹İsmail Güneş - Soner Yakar, “Sosyal Sigorta Finansman Yöntemleri Ve Türkiye’de Sosyal Sigorta Kurumlarının Finansman Yöntemlerinin Değerlendirilmesi”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2004, c. 13, s. 2, s. 132.

Ülke	Uygulanan Plan	Finansman Yöntemi
İspanya	Sosyal Güvenlik Sistemi	Dağıtım Yöntemi
İsviçre	Eyalet Primleri	Dağıtım Yöntemi
Polonya	Kamu Prim Planları	Dağıtım Yöntemi
İzlanda	Sosyal Güvenlik Sistemi	Dağıtım Yöntemi

Kaynak: İsmail Güneş ve Soner Yakar, Sosyal Sigorta Finansman Yöntemleri ve Türkiye’de Sosyal Sigorta Kurumlarının Finansman Yöntemlerinin Değerlendirilmesi, 2004, 13(2), 133.

Fon yöntemi sosyal güvenliğin özelleştirilmesine de bağlı olarak ülkelerde giderek daha geniş bir uygulama alanı bulmaktadır. Katkıların belirli olduğu fon yönetimi giderek yaygınlaşırken, faydaların belirli olduğu gelirin yeniden dağılımı esaslı dağıtım yöntemi de var olan önemini korumaktadır. OECD ülkelerinde dağıtım ve fon yönteminin neredeyse eşit oranlarda uygulandıkları, bazı ülkelerde ise her iki yöntemin karma bir yöntem olarak birarada uygulandığı görülmektedir. Örneğin, Macaristan ve İsviçre’de özel emeklilik fonlarının tamamı katılımların belirli olduğu fon yöntemine göre düzenlenmekte iken, Finlandiya ve Fransa gibi ülkelerde faydaların belirli olduğu dağıtım yöntemi daha ön plana çıkmaktadır.⁴³⁰

Tablo 2.7. de seçilmiş bazı Avrupa ülkelerinde uzun ve kısa vadeli sigorta kolları açısından uygulanan finansman yöntemleri gösterilmektedir. Tabloya bağlı kalınarak Avrupa ülkelerinde uzun ve kısa vadeli sigorta kolları açısından ağırlıklı olarak uygulanan finansman yönteminin dağıtım yöntemi olduğu söylenebilir. Türkiye de kapitalizasyon ve karma yöntem kullanılan yöntemler olarak tanımlansa da ülkede dağıtım yöntemine doğru bir geçişin olduğu bilinmektedir. Ülkelerde yıllık kazanım taleplerinin düzensiz gerçekleştiği durumlarda ve sosyal risklerin tekrarlanma düzeyinin değişkenlik gösterdiği zamanlarda yaşlılık sigortası gibi uzun vadeli sigorta kolları açısından kapitalizasyon yönteminin yürürlükte olması daha doğru bir finansal yöntem olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda bütçe olarak büyük fonların birikmesi nedeni ile de kapitalizasyon yöntemi özellikle emeklilik sistemleri için idari ve siyasi bakımdan tercih edilebilen bir finansman yöntemi haline gelmiştir. Sonuç

⁴³⁰OECD: Pension Markets in Focus, OECD Publishing, 2007, Issue. 4, s.10.

olarak finansman yöntemleri ülkeden ülkeye ve ülke içerisinde sigorta kolları itibarı ile farklılık gösterebilmektedir.⁴³¹

Tablo 2.7. Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye de Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yöntemleri

Ülkeler	Malullük	Yaşlılık ve Ölüm	İş Kazaları	Mesleki Hastalıkları
Belçika	Dağıtım	Dağıtım	Kapitaliz.	Dağıtım
Danimarka	Dağıtım	Dağıtım	Karma	Karma
Almanya	Dağıtım	Dağıtım	Dağıtım	Dağıtım
Yunanistan	Dağıtım	Dağıtım	Dağıtım	Dağıtım
İspanya	Dağıtım	Dağıtım	Kapitaliz.	Dağıtım
Fransa	Dağıtım	Dağıtım	Dağıtım	Dağıtım
İrlanda	Dağıtım	Dağıtım	Dağıtım	Dağıtım
İtalya	Dağıtım	Dağıtım	Karma	Karma
Lüksemburg	Kapitaliz.	Kapitaliz.	Dağıtım	Dağıtım
Hollanda	Dağıtım	Dağıtım	Dağıtım	Dağıtım
Portekiz	Dağıtım	Dağıtım	Karma	Dağıtım
İngiltere	Dağıtım	Dağıtım	Dağıtım	Dağıtım
Avusturya	Dağıtım	Dağıtım	Dağıtım	Dağıtım
İzlanda	Kapitaliz.	Kapitaliz.	Kapitaliz.	Kapitaliz.
Lihtenştayn	Kapitaliz.	Kapitaliz.	Kapitaliz.	Kapitaliz.
İsveç	Karma	Karma	Karma	Karma
İsviçre	Kapitaliz.	Kapitaliz.	Kapitaliz.	Kapitaliz.
Türkiye	Kapitaliz.	Kapitaliz.	Karma	Karma

Kaynak: Comperative Tables Of Social Security Schemes (Situation at 1. July 1988)

Türk sosyal güvenlik sisteminde değişen sosyal riskler karşısında farklı finansal yöntemlerin uygulandığı görülmektedir. Türk sosyal güvenlik sisteminde seçilecek finansman yönteminin belirlenmesi üzerinde sistem için ayrılan karşılıklar belirleyicidir. Bu karşılıklardan ilki sigortalı ve hak sahiplerinin gelir ve aylıklarının ödenmesi için ayrılan kazançların peşin miktarlarına denk gelen “matematik

⁴³¹Artun, a.g.e., s. 32.

karşılıklar”, ikincisi farklı harcamalara bir sigorta fonu sağlamak için ayrılan “diğer karşılıklar” ve üçüncü olarak gelecekte elde edilecek gelirlerin farklı bir tarihte olan bilanço değeri ile ödenecek primlerin bugünkü değeri arasında gerçekleşebilecek farklar için oluşturulan “olağanüstü karşılıklar” olmak üzere üç farklı karşılık bulunmaktadır.⁴³² Bu karşılıklara yönelik değerlendirmelerle ülkede sosyal güvenliğin finansman yöntemi ayrı ayrı uygulanabileceği gibi karşılıkların bir arada sunulması sebebi ile her iki finansman yöntemi bir arada da uygulanabilecektir.

5.1. Dağıtım Yöntemi

Yılı yılına finansman veya Pay As You Go olarak da bilinen ve gelirin yeniden dağılımını amaç edinen dağıtım yöntemi o yılki giderlerin o yılki gelirlerle karşılanması esasına dayanmaktadır. Bu finansman yönteminde cari yılın gelir ve giderleri dengede ise sistem dengededir denilebilir. Emeklilerin giderleri aktif çalışanlar yardımı ile karşılanacağından aktif-pasif dengesinin yani aktüeryal dengenin korunması oldukça önemlidir. Bu dengenin bozulması durumunda sistemin geliri yeniden dağıtıcı etkiside bozulabilecek ve yoksulluğa neden olunabilecektir. Bu finansman yönteminde demografik, hukuki, teknik vb. sebeplerle aktif sigortalı sayısında bir azalışın meydana gelmesi ile aktüeryal denge bozulursa gelirin yeniden dağılımında dengenin yeniden kurulabilmesi için toplanan prim oranlarının yükseltilip harcamaların sınırlandırılması gerekirken aktif sigortalı sayısında bir artış meydana gelmesi durumunda ise toplanan primlerin düşürülüp harcamaların arttırılması çözüm yolu olarak görülmektedir.⁴³³

Dağıtım yöntemi kamusal bir finans yöntemi olup aynı yıl toplanan sosyal güvenlik primleri aynı yıl içinde kullanılmakta arta kalan tutar bir sonraki kuşağın sosyal güvenliğinin finansmanında kaynak oluşturmaktadır. Bu sistemde aktif sigortalılardan pasif sigortalılara doğru ya da üst gelir dilimlerinden alt gelir dilimlerine doğru gelirin yeniden dağılımı sağlanarak bir anlamda⁴³⁴ kuşak içi ve

⁴³²Boyacıoğlu - Öçal, a.g.m., s. 914.

⁴³³Boyacıoğlu - Öçal, a.g.m., s. 916-917.

⁴³⁴Güneş -Yakar, a.g.m., s. 131.

kuşaklar arası sosyal dayanışma ve yardımlaşma görevi ifa edilmekte ve bu motivasyon canlı tutulmaktadır.⁴³⁵

Dağıtım yönteminin bazı olumlu ve olumsuz yanları bulunmaktadır. Dağıtım yönteminin yılı yılına finansman sağlaması sebebi ile yaşlılık aylığı gibi sunduğu bazı karşılıklar fon yönetimine nazaran enflasyon riskine karşı daha çok korunabilmektedir. Azalan marjinal fayda teorisine göre, alt gelir dilimlerinde yer alanların ek bir birim gelire verdiği değer, üst gelir dilimlerinde yer alanlardan çok daha fazladır. Çünkü toplumun alt gelir dilimlerinde yaşayanlar çok daha fazla tüketim eğiliminde olup yaşamlarını idame ettirme kaygıları daha yüksektir. Buna bağlı olarak alt gelir dilimlerinin tasarruf eğilimleri üst gelir dilimlerine göre yok denecek kadar düşüktür.⁴³⁶ Dağıtım yöntemi gibi yöntemlerle gelirin yeniden dağılımı sayesinde alt gelir dilimlerine tüketim yapabilecekleri oranlarda gelir aktarılması ekonomik büyümenin tetikleyicisi olabileceği gibi sosyal riskler karşısında meydana gelebilecek gelir kayıplarının telafisi yapılacak ve yoksulluğun azaltılması veya tamamen ortadan kaldırılması sağlanabilecektir.⁴³⁷ Bu açıdan dağıtım yöntemi uygulanırken aynı zamanda ekonomik büyüme gerçekleşir ve toplanan primlerde piyasa koşullarına yenik düşülmeden süreç yönetilebilirse dağıtım yöntemi ile bağlanan yaşlılık aylıklarının miktarı da artabilecektir. Dağıtım yönteminin diğer bir olumlu katkısı ise yaşlılık ayığına hak kazanma şartlarını yerine getirenlere aynı yıl içerisinde yaşlılık aylıkları ödemesi gerçekleştirilebilmektedir.⁴³⁸ Dağıtım yönteminin olumsuz yanı ise hem işveren hem de işçiden prim kesilmesi sebebi ile kişisel tasarrufları sınırlandırmasıdır. Bu yöntemde çalışma çağında bulunan nüfus tasarruf etmek yerine, kendinden önceki kuşaklar ile aynı kuşak içerisinde bulunan sosyal güvenceden yoksun kişilere, ya da emekli olanlara kendi gelirlerinin bir kısmını aktarmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum gelirin yeniden dağılımı açısından olumlu karşılanabilirken, tasarrufların kısılması nedeni ile de ekonomik büyümeye sekte vurmaktadır. Ayrıca kişileri kayıt dışı çalışmaya, işvereni de kayıt dışı çalıştırmaya sevk edebilmektedir. Hatta işverenler yeni iş sahaları açmaktan ve işçi çalıştırmaktan kaçınabilmektedirler. Bu olumsuz

⁴³⁵Çelik, a.g.e., s. 11.

⁴³⁶Sırma Demir Şeker, “Türkiye’de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerine Etkileri”, Sosyal Sektörler Ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, *DPT Uzmanlık Tezleri*, 2008, Ankara, s. 21.

⁴³⁷Yazgan, a.g.e., s.331.

⁴³⁸Nicholas Barr, “The Economics of the Welfare State”, *The Journal of Sociology*, Stanford University Press, 1993, vol. 21, Issue. 3, s. 214.

durumların gerçekleşmesi halinde ise toplanan prim oranları düşebilecek ve prim oranlarının düşmesi ile meydana gelen finansman açıklarının devlet tarafından karşılanması zaruriyeti doğabilecektir. Devletler de buna istinaden topladıkları vergi oranlarını yükseltmek zorunda kalabileceklerdir. Devlet topladığı vergileri alt gelir dilimleri üzerinde yoğunlaştırır ise dağıtım yöntemi temel amacından uzaklaşarak tersine dikey bir yeniden dağılımın meydana gelmesine sebep olabilecektir. Bunun sonucunda da alt gelir dilimleri bu durumdan daha çok zarar görecektir ve refah seviyeleri istenilen düzeyin altına düşmüş olacaktır. Erken yaşta emeklilik, yaşlılık aylıklarının orantısız yükseltilmesi, hak sahiplerinin bulunması ve bu hak sahiplerinin olması gerekenden daha fazla gözetilmesi, sürekli finansal krizlerin yaşanması halleri dağıtım yönteminin aktüeryal dengede kalmasını zorlaştırmakta ve yöntemin sürekli bu denge halini koruma çabası olumsuz yanını oluşturmaktadır.⁴³⁹

Türkiye’de dağıtım yöntemi ile toplanan primlerle öncelikle yaşlılık aylıkları ödenmektedir. Dağıtım yöntemi ile yaşlılık aylığı ödemeleri sistemin sürdürülebilirliğine diğer bir anlamda da gelir ve giderler arasında denge kurulabilmesine bağlı olarak devam etmektedir. Bu denge bir formülle açıklanmak istenirse formül;

$$t = (A/\ddot{U}) * (E/\dot{C}) = m * b \quad (2.1)$$

şeklinde kurulmaktadır. Bu formülde “t sosyal güvenlik prim oranını, A ortalama emekli aylığını, $\ddot{U}$ prime esas ortalama ücreti, E emekli aylığı alanların sayısını ve $\dot{C}$ ise çalışanların sayısını” göstermektedir. Eşitliğin payı “(A*E) toplam sosyal güvenlik aylıklarının parasal tutarını, paydası (E/ $\dot{C}$) ise toplam sosyal güvenlik primi matrahını” oluşturmaktadır. Formülle kurulan eşitlikte payın paydaya oranı sosyal güvenlik priminin büyüklüğünü göstermektedir. Formülü demografi ile ilişkilendirdiğimizde (A/ $\ddot{U}$) toplam aylık bağlama oranı “m”yi gösterirken, (E/ $\dot{C}$) sistemin bağımlılık oranı “b” değerini vermektedir. Formüldeki dengenin sağlandığı durumlarda dağıtım sistemleri açık ya da fazla vermeden sosyal sigorta fonksiyonlarının sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. İstenilen denge kurulamadığı zamanda ise bazı sosyal güvenlik reformlarına ihtiyaç duyulmaktadır.⁴⁴⁰

⁴³⁹Yıldız, a.g.e., s. 39-40.

⁴⁴⁰Erdal Gümüş, “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Değerlendirilmesi ve Sosyal Güvenlik Kurumlarının Finansal Geleceği”, *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 2018, c. 45, S. 517, s. 25.

Dağıtım yöntemi, kendi içerisinde, “Primli Dağıtım Yöntemi”, “Primsiz Dağıtım Yöntemi” ve “Karma Yöntem” olarak üçe ayrılmaktadır. Primli dağıtım yönteminde, sosyal sigortalar sistemine dahil olan sigortalılar bağlı bulundukları sosyal güvenlik kurumuna prim ödemek zorundadırlar. Gelirin yeniden dağılımı sigortalılardan toplanan primlerin dağıtılması ile gerçekleşir. Örneğin, yaşlılık aylıklarında uygulanan yöntem primli dağıtım yöntemidir. Bu yöntemde sigortalılar aktif sigortalılık dönemi bitip emeklilik hayatına geçtiklerinde ne kadarlık bir fayda sağlayabileceklerini bilebilirler. Primsiz dağıtım yöntemi prim toplanmadan vergilerle finanse edilen ve kaynağı merkezi bütçeye dayanan bir yöntem olup aktif çalışma dönemlerinden pasif döneme geçenlere veya alt gelir dilimlerinde yer alıpda sosyal güvenceden mahrum kalanlara sosyal koruma sağlayan bir yardım yöntemidir. Gelirin yeniden dağılımı merkezi bütçede toplanan vergi gelirlerinin dağıtılması ile gerçekleşir.⁴⁴¹ Karma yöntem ise primli ve primsiz dağıtım yönteminin birlikte uygulanması esasına dayanan ve gelirin her iki yöntemdeki gerçekleşme şeklinde göre dağıtıldığı yöntemdir.⁴⁴² Dağıtım yöntemi zaman zaman fon yönteminden de faydalanabilmektedir. Ayrıca, kısa sürelerle olsa bile fon yöntemi dağıtım yöntemi içinde de uygulanabilmektedir. Dağıtım yöntemi içinde fon yöntemide uygulanabilmekte ve bu yöntem ise “Değiştirilmiş Dağıtım Yöntemi” adı verilmektedir. Dağıtım yönteminde toplanan primler fon yöntemine nazaran daha kısa süreler içerisinde dağıtılsa bile toplanan primlerin enflasyon ve diğer olumsuz piyasa koşulları karşısında eritilmeden değerinin korunması gerekmektedir.⁴⁴³

Dağıtım yönteminde toplanan primlerle sağlanan yardımlar arasındaki dengenin kurulması son derece önemlidir. Eğer denge kurulamaz ise dengenin kurulabilmesi için ya toplanan primler arttırılacak ya da sağlanan yardımlar azaltılacak ve böylelikle bütçe dengesi oluşturulmaya çalışılacaktır. Sağlanan yardımların kesilmesinin mümkün olabileceği hallerde ise genel bütçeden finansman açıkları kapatılabilecektir.⁴⁴⁴ Finansman açıklarının kapatılabilmesi için fazla oranda prim toplanması halinde ise aktif sigortalılar üzerinde prim yükü artacağından hoşnutsuzluklara neden olunabilecektir. Yüksek prim toplanması ayrıca işverenin iş

⁴⁴¹Hakan Helvacı, “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma Ve Finansman Krizine Etkileri”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), 2014, Ankara, s. 30-31.

⁴⁴²Çiftçi, a.g.e., s. 18.

⁴⁴³Yazgan, a.g.e., s. 158.

⁴⁴⁴Güneş-Yakar, a.g.m., s. 131-132.

gücünden doğan maliyetlerini yükseltebilecektir. İşgücü maliyetlerinin yükselmesi ise kayıt dışılığa ve işsizliğe neden olacak en sonunda dağıtım sisteminin amacından kopularak sosyal güvenlik yardımlarının sağlanamamasına sebebiyet verilen bir kısır döngüye girilebilecektir.⁴⁴⁵

Dağıtım yöntemi sigortalılardan toplanan primlerle sosyal risklerin getirdiği olumsuzlukların finansmanı arasında denge kurulması esasına dayandığından, bu yöntemde denge;

$$N(VW) = M(\Xi W) \quad (2.2)$$

şeklinde formüle edilmektedir. N “sisteme katkı yapanların sayısını”, V “efektif prim katkı oranlarını”, W “hesaplanacak ortalama brüt geliri”, M “prim ödeyenlerin sayısını”, Ξ “yenilenmiş efektif prim oranlarını” göstermektedir. Bu denklem dağıtım yönteminde gelirler ile giderler arasında her zaman bir denge kurulması gerektiğinin formüle edilmiş göstergesidir.⁴⁴⁶

Dağıtım yönteminde gelirlerin harcamalara denk olması emeklilik programlarının dengede kalabilmesi için temel şarttır. Gelirler = Harcamalar’ dır. Formülle açıklanmak istenirse; t^1 döneminde prim ödeyen sigortalıların ödedikleri primler (t) olup toplanan primlerin piyasa araçları ile değerlendirilerek elde edilen gelirin (z) emeklilik geliri şeklinde geri ödenmesi gerçekleştirilmektedir. Bu sistemde gelirler ile yapılan harcamalar eşit olduğunda ise formül;

$$L^2_{t+1} z = L^1_t t \quad (2.3)$$

şeklinde gerçekleşmektedir. Denkleme göre; L^1 sigortalı işçi sayısını, L^2_{t+1} emekli sayısını, t bireyin ödediği primi, z birey başına ödenen emeklilik giderini göstermekte olup bu durumda denklem;

$$L^2_{t+1} z = L^1_t t \quad (2.4)$$

⁴⁴⁵B. Jan Kune, “The Controversy Of Funding Versus Pay As You Go: What Remains of the Debate”, *The Geneva Papers on Risk and Insurance*, 2001, Vol. 26, No. 3, s. 418-421.

⁴⁴⁶Güneş-Yakar, a.g.m., s. 131.

şeklinde formüle edilmektedir. Bu formül belirli bir dönemde emekliler için yapılan harcamaların aynı dönemde çalışan sigortalıların prim ödemelerine denk olduğunu göstermektedir.⁴⁴⁷

5.2. Fon Yöntemi

Kapitalizasyon olarak da bilinen fon yöntemi; sigortalıların hayatlarının ilerleyen dönemlerinde karşılaşacakları sosyal risklere karşı korunabilmesi için bireysel ya da kollektik bir fon havuzu oluşturulması esasına dayanan finansman yöntemidir. Bu yöntem ile gelecekte oluşması muhtemel rizikoların finansmanı için bir fon oluşturularak risk karşılıkları bu fonda toplananlardan ödenmektedir. İşçiler, işverenler ve devletçe ödenen primler bireysel ya da kolektif havuzlarda toplanarak gelir getirecek piyasa araçları vasıtası ile serbest piyasa koşullarında değerlendirilmektedir. Toplumda gelirin yeniden dağılımını doğrudan sağlayan bir yöntem değildir. Bu yöntem ile sosyal güvenlik sisteminde meydana gelebilecek nakit darlığının yarattığı sorunlar ortadan kaldırılmak istenmektedir.⁴⁴⁸ Fon yöntemi dağıtım yöntemine göre daha esnek yapıda olan bir yöntemdir. Fon yöntemi uzun vadeli sigorta kolları açısından dağıtım yöntemine bir üstünlük sağlasa bile piyasa araçları ile fonların iyi değerlendirilmemesi durumlarında bu fonların erimesine neden olunabilmektedir.⁴⁴⁹ Fon yönteminde de dağıtım yönteminde olduğu gibi “matematik karşılık” ve “ödenmiş primler karşılığı” ile fonlar oluşturulmaktadır. Bu çerçevede olasılık hesaplamaları ve aktüeryal hesaplamalar gerçekleştirilerek sosyal güvenlik sisteminden yararlanacak kişiler için sabit bir prim veya katkı oranı belirlenmekte ve sosyal güvenlik bütçe gelir ve giderlerinde denge kurulmaya çalışılmaktadır.⁴⁵⁰

İlerde karşılaşılabilecek sosyal ve mesleki riskler ile tehlikelere karşı oluşturulmuş bir fondan giderlerin karşılanması olan fon yönetimi⁴⁵¹ bireysel ya da kollektif fon yönetimi olarak iki ayrı finansman yönteminden oluşmaktadır. Bireysel fon yönetiminde toplanan primler sigortalının ilgili sosyal güvenlik kurumundaki bireysel fon yönetimi hesabında toplanır ve orada işletilir. Sosyal dayanışma

⁴⁴⁷Porthasarthi Schome, Lyn Squire, *Alternative Mechanismes for Financing Social Security*, World Bank Staff Working Papers, 1983, No.625, p. 2-3.

⁴⁴⁸Sezgin-Yıldırım, a.g.m., s. 125.

⁴⁴⁹Nihat Edizdoğan-Filiz Giray, *Teoride Ve Türkiye’de Para-fiskal Gelirler*, Ezgi Kitabevi, 2007, Bursa, s. 40-41.

⁴⁵⁰Boyacıoğlu-Öçal, a.g.m., s.916.

⁴⁵¹Korkusuz-Uğur, a.g.e., s. 49.

ilkesinden uzak olduğu ve risk ve tehlikeler karşısında dayanışma yükünü yok ettiği için modern sosyal güvenlik sistemleri tarafından pek kabul görmeyen bir yöntem olan bireysel fon yöntemine uygulamada pek fazla yer verilmemektedir.⁴⁵² Kollektif kapitalizasyon yönteminde bireysel fon yönteminden farklı olarak kişisel özellikler göz önünde bulundurulmadan primler eşit şekilde toplanmakta ve serbest piyasa araçları ile değerlendirilebilmektedir.⁴⁵³ Kollektif fon yönteminde tüm sigortalılardan toplanan primler ortak bir havuzda bir araya getirilerek burada işletilebilmektedir. Sigortalılara ve hak sahiplerine yapılacak ödemeler bu ortak havuzdan karşılanmaktadır.⁴⁵⁴ Bireysel ve kollektif fon yöntemleri kişilerin kendi gelecekleri ile ilgili bir tasarruf esasına dayandığından kişilerin gelirlerini zamanlar arasında dağıtmaları esasına dayanmaktadır. Bu finansal yöntem ile tüm topluma gelirin yeniden dağılımının doğrudan gerçekleştirilmesi söz konusu olamamaktadır.

5.3. Karma Yöntem

Karma finansal yöntem, sosyal güvenlik kurumlarının sosyal risk çeşitliliğine göre fon yöntemi ile dağıtım yöntemini bir arada uyguladıkları üçüncü bir yöntemdir. Karma yöntemde karşılıklar açısından önemli sayılabilecek nokta matematik karşılıklar hesaplanarak ayrılırken, ödenmiş primler karşılığı ayrılmamaktadır. Bir ülkede özellikle enflasyon söz konusu ise ve sigortalılar primlerini düzenli olarak ödeyemiyorlarsa kaynakların değerlendirilmesi açısından kapitalizasyon yönteminin işleyişi karma yöntem içerisinde farklılık gösterebilmektedir.⁴⁵⁵

5.4. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Finansman Yöntemi

Türkiye’de sosyal güvenlik kurumlarının başlangıçta finansman yöntemi olarak kapitalizasyon yöntemini benimsedikleri görülmektedir. Ancak zamanla fonların erimesine yol açan uygulamalar ve yeterli fon kaynaklarının oluşturulamaması sosyal güvenlik kurumlarının dağıtım esaslı finansman yöntemine doğru evrilmesine neden olmuştur. Türkiye’de 2006 yılında gerçekleştirilen kapsamlı sosyal güvenlik reformu öncesinde farklı finansman yöntemleri uygulanmıştır. SSK’da kısa vadeli sigorta

⁴⁵²Cahit Talas, *Sosyal Ekonomi*, S Yayınları, 1983, Ankara, s. 364.

⁴⁵³Arpa-Kolçak, a.g.m., s. 658.

⁴⁵⁴ Meryem Koray, *Sosyal Politika*, İmge Kitabevi, Ankara, 2012, s. 249.

⁴⁵⁵Boyacıoğlu - Öçal, a.g.m., s.917.

kollarında dağıtım yöntemi, uzun vadeli sigorta kollarında fon biriktirme yöntemi uygulanırken, emekli sandığında fon biriktirme yöntemi ve kamu güvencesi altında dağıtım yöntemi, Bağ-Kur da fon biriktirme yöntemi uygulanmıştır. SSK da uygulanan finansman yöntemleri sigorta türüne göre farklılık göstermiştir. Bunun nedeni sigortalılık türlerinin uzun ve kısa vadeli olarak farklılaşmasından ileri gelmektedir. Uzun vadeli sigorta kollarından malül duruma gelme, ölüm ve yaşlılık sonucunda aylık bağlanması, iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucunda sürekli iş göremezlik geliri bağlanması hallerinde fon yöntemi uygulanmış; analık, hastalık gibi kısa süreli sağlık yardımları ve geçici işgöremezlik ödemelerinde dağıtım yönteminin uygulanması uygun bulunmuştur. Mülga 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunun 74. Maddesinde *“her hesap yılı sonunda o yılın gelirlerinden o yıl içinde ödenen, yaşlılık, malullük ve ölüm aylıkları ile yönetim giderleri, sigorta giderleri ve ayrılması gereken diğer karşılıklar tenzil edildikten sonra kalan miktar, matematik, ödenmiş primler ve olağanüstü karşılıklar olarak ayrılır.”* denilmesi Bağ-Kur kurumunun kapitalizasyon yöntemi esasına göre yönetildiğini göstermektedir. Ancak bu karşılıkların yeterince ayrılmaması da kapitalizasyon yönteminin istenilen şekilde uygulanmadığını göstermektedir.⁴⁵⁶ Sonuç olarak Türkiye’de 5510 SK’ nın 4/1 (a) bendi kapsamında olan sigortalılar uzun vadeli sigorta kolları açısından fon yöntemine kısa vadeli sigorta kolları açısından dağıtım yöntemine, 4/1 (b) ve (c) bendi kapsamında olan sigortalılar ise fon yöntemine tabi olmuşlardır.⁴⁵⁷ Türkiye de hangi finansman yöntemi seçilirse seçilsin bugün için sosyal güvenlik kurumunun giderlerinin gelirlerini matematiksel olarak aşması nedeni ile finansal açıkların sürdüğü görülmektedir. Türkiye’de özellikle erken yaşta emekliliğin yol açtığı finansal sorunlar ve devamında gelen farklı sorunlar nedeni ile maalesef yeterli bir fon birikimi de oluşturulamamaktadır.

Türkiye’de prim ödeyen aktif sigortalılar ile yardım alan pasif sigortalılar iç içedirler.⁴⁵⁸ Diğer bir anlatımla çalışan kuşak sigortalılar emekli yaşlı kuşağın yaşlılık aylığı giderlerini karşılamaktadırlar.⁴⁵⁹ Ancak toplanan primler, yapılan yatırımlar ve varlıklar yaşlılık aylıklarını karşılayamayacak düzeye gerilediğinden aradaki fark

⁴⁵⁶Boyacıoğlu - Öçal, a.g.m., s.918-920.

⁴⁵⁷Refik Korkusuz - Suat Uğur, *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 5. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2016, s. 91.

⁴⁵⁸Güneş-Yakar, a.g.m., 131.

⁴⁵⁹Bayrı, a.g.m., s.243.

kamu bütçesinden karşılanır hale gelmiştir.⁴⁶⁰ Bu durumdan kaynaklı olarak 4447 sayılı İSK ile birlikte Türkiye’de fon yönetiminden dağıtım yönetimine doğru geçilen bir geçiş süreci yaşanmaya başlamıştır.⁴⁶¹ Böylelikle Türkiye’de bir anlamda hazine garantisi altında bir fon yöntemi olarak görülen ancak aslında bir dağıtım yönteminden ibaret olan finansman yöntemi uygulanmaya başlanmıştır.⁴⁶² Ayrıca Türkiye’de 1990’lı yıllardan itibaren başlayan finansman kaynaklarının yetersizlik hali yani toplam gelirlerin toplam giderleri karşılayamaması durumu ülkede fon oluşumunu fiilen imkânsız hale getirmiştir. Bu durum aslında fiiliyatta dağıtım yöntemine geçildiğinin de bir hikâyesidir. Bu anlamda Türk sosyal güvenlik sistemince benimsenen finansman yönteminin artık bir karma yöntem olduğu da rahatlıkla ileri sürülebilmektedir.⁴⁶³ Ayrıca özel sosyal güvenlik sistemlerinin bir gereği olarak fon yöntemi esaslı olarak kurulan “Bireysel Emeklilik Sistemi” de Türkiye’de 28.03.2001 tarih ve 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile kurulmuş ve 07.10.2001 tarihinde yürürlüğe girerek yaygınlaşmıştır.⁴⁶⁴

5.5. Uygulanacak Finansman Yöntemlerinin Seçilmesi

Ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyi, ülkece yoksulluğun gelirin yeniden dağılımı yolu ile yok edilmesine verilen önem finansman yönteminin seçilmesinde son derece önemlidir. Sosyal güvenlik sistemlerinde dağıtım yöntemi genellikle faydaların belirli olduğu bir yöntemken, fon yöntemi katkıların belirli olduğu bir yöntemdir. Primli dağıtım yönteminde sisteme katılım miktarı alt ve üst SPEK tutarları arasında belirli bir oran üzerinden gerçekleşmektedir. Yasal mevzuatlar nedeni ile dağıtım yönteminde sigortalılara bağlanacak yaşlılık aylıkları prim oranlarına bağlı olarak öncesinde belirlidir. Bu yöntemde fon yönteminden farklı olarak piyasa koşullarında meydana gelen değişikliklerin oluşturduğu ekonomik risk yaşlılık aylıklarına yansıtılamaz. Bu risk kamu olarak sosyal güvenlik kurumlarına ve nihayetinde devlete

⁴⁶⁰Hayrettin Kesgingöz, “Türkiye’de Yaşanan 2008 Ekonomik Krizinin Yoksulluk ve Emeklilik Kararları Üzerine Etkisi”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2016, c. 6, S. 1, s. 141-142.

⁴⁶¹Polat, a.g.e., s. 257.

⁴⁶²Müjdat Şakar, *Sosyal Sigortalar Uygulaması*, Beta Yayınları, İstanbul, 2002, s. 61.

⁴⁶³Berna Öztürk, *Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Primler*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016, s. 26.

⁴⁶⁴Tuba Gülay-Mürşit Işık- Mustafa Öztürk “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi ve Akademisyenlerin Otomatik Katılıma Bakış Açılarının İlişkin Bir Analiz: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği, *İş ve Hayat Dergisi*, 2017, c. 3, S. 6, s. 181.

aittir. Nitekim gelirin yeniden dağıtılabilmesi ve yoksulluğun azaltılabilmesi içinde dağıtım yöntemlerinin bu şekilde bir işleyişe sahip olmaları gerekmektedir. Fon yönetiminde ise toplanan primlerin piyasa koşullarında iyi değerlendirilip değerlendirilememesi bağlanacak yaşlılık aylıklarının düşük ya da yüksek olması üzerinde doğrudan etkilidir. Bu sebeple bağlanacak yaşlılık aylıkları öncesinde kesin olarak belirlenememektedir.⁴⁶⁵

Dağıtım yönteminde bir anlamda devlet garantisi olması çalışanların dağıtım yöntemine katılmaları açısından ciddi bir motivasyon sağlamaktadır. Fon yönteminin dağıtım yönteminden daha esnek bir yöntem olduğu kabul edilmektedir. Fon yönetiminde dağıtım yönteminden farklı olarak üyelerinin kendi geleceklerini şekillendirilebilmeleri mümkün olabilmektedir. Kapitalizasyon yönteminde dağıtım yönteminde olduğu gibi bir devlet güvencesi söz konusu olmadığından yöntemin başarı elde edebilmesi o ülkede ekonomik istikrarın sürmesine, enflasyonist dalgalanmaların olmamasına bağlıdır.⁴⁶⁶

Günümüzde finansman yöntemlerinin seçilmesi artık evrensel bir çizgide gerçekleşmekte olup dağıtım ve fon yöntemleri ülkelerde neredeyse birlikte uygulanır hale gelmişlerdir. Finansman yöntemlerinin seçilmesi sadece idari ve siyasi bir mesele olarak görülmemektedir. Teknik bir mesele olarak da değerlendirilen finansman yöntemlerinin seçimi özellikle ülkenin içinde bulunduğu yoksulluk durumlarında göz önünde bulundurularak detaylı bir analizini gerektirmektedir. Ülkelerin ekonomik durumu ve gelişmişlik düzeyi ülkede yoksulluk sınırı ve gelirin yeniden dağılımına verilen önem gibi pek çok konu finansman yönteminin belirlenmesinde etkindir. Ayrıca sosyal sigortaların kapsamına giren risklere görede finansman yönteminin seçilmesi dikkatle göz önünde bulundurulmaktadır. Bu bağlamda eğer sosyal güvenliğin sağladığı faydalar yıl içinde düzenli bir seyir halinde yeniden dağıtılabilir ise ülkede dağıtım yönteminin uygulandığı söylenebilir. Eğer faydalardan beklenti fazla ve dağıtım yöntemi buna yeterli gelmiyor ise bu durumda dağıtım yönteminde politika değişikliğine gidilerek fon yöntemi uygulamaya sokulmalıdır.⁴⁶⁷

⁴⁶⁵Barr, a.g.e., s. 213.

⁴⁶⁶Boyacıoğlu-Öçal, a.g.m., s.916.

⁴⁶⁷Yazgan, a.g.e., s. 158-159.

Dağıtım ve fon yöntemleri cinsiyetler açısından bir seçime tabi tutulduğunda; kadınların daha çok kayıt dışı istihdam alanlarında çalışmaları ve erkeklerden daha az ücret almaları onların tasarrufa yönelmeleri önünde bir engel oluşturmaktadır. Bu nedenle kadınlar fon yönetimine beklenildiği kadar kolay üye olamamaktadırlar. Fon yöntemlerinde cinsiyet gibi bireysel özellikler dağıtım yöntemine kıyasla daha ön plana çıkabilmektedir. Dağıtım yöntemlerinde ise fon yöntemine nazaran gelirin yeniden dağılımı düşüncesinin daha ön planda olması cinsiyet gibi bireysel özelliklerin arka planda bırakılmasına ve gelir dağılımında bu yönde gerçekleşebilecek eşitsizliği ve adaletsizliği ortadan kaldırmaya yönelik yaklaşımların hayat bulmasına neden olabilmektedir. Kadınların ağırlıklı olarak seçtiği finansman yönteminin dağıtım yöntemi olduğu görülmektedir. Ancak kadınların günümüzde her iki yöntemden de faydalanarak yaşlılık aylığı aldıkları da bilinmektedir.⁴⁶⁸

5.6. Finansman Yöntemlerinin Değiştirilmesi ve Yaşanabilecek Zorluklar

Dağıtım ve fon yöntemleri arasında bir geçişgenlik olabileceği gibi birlikte ya da ayrı ayrı aynı ülke sınırları içerisinde uygulanabilmektedirler. Çoğu ülke günümüzde klasik bir kamu finansman yöntemi olan dağıtım yönteminin yanı sıra fon yöntemini de uygulayarak ülkelerinde çok ayaklı finansman yöntemlerini hayata geçirmişlerdir. Ancak uygulanan finansman yöntemlerinin değiştirilmesi ya da yöntemler arası geçişgenlik birlikte uygulanabildikleri ölçüde kolay mümkün olamamaktadır. Çünkü ülkelerin bu geçişleri sağlayabilmesi için katlanması gereken yüksek maliyetler bulunmaktadır. Ayrıca finansman yöntemleri arasındaki geçişgenlik ülkenin nüfus oranına ve nüfusun yapısına, finansman kaynaklarının vergilerden mi primlerden mi oluştuğuna, ülkenin iktisadi gelişmişlik düzeyine ve sosyokültürel yapısına bağlı olmak üzere çok sayıda değişkene göre şekil alabilmektedir. Dağıtım yöntemi yılı yılına finansman sağladığı için dağıtım yönteminden fon yönetimine geçmek oldukça güçtür. Örneğin, fon yönteminde yaşlılık aylıkları için geleceğe yönelik bir birikim yapılırken dağıtım yöntemi ile yaşlılık aylığı alan kimseler için hali hazırda yaşlılık aylığı ödemesi yılı yılına gerçekleştirilmektedir. Bu farklı işleyiş şekli

⁴⁶⁸Petrol-İş Dergisi, “Gelişmekte Olan ve Geçiş Sürecindeki Ülkelerde Kamu Emeklilik Sistemlerinin Özelleştirilmesinde Dünya Bankası Müdahalesi”, *Sendikal Notlar*, Haziran 2003, s.18.

yöntemler arası geçiş aşamasında sosyal güvenlik transferi sorununu doğurarak geçiş maliyetini yükseltmekte ve ek kaynaklar oluşturulmasını gündeme getirebilmektedir. Yöntemler arası geçiş gerçekleştiğinde ise maliyetlerin karşılanabilmesi için tam istihdamın sağlanması, ek sosyal güvenlik vergilerinin konulması, prim oranlarının arttırılması ya da yeni primler getirilmesi şeklinde yasal düzenlemeler yapılarak yaşanabilecek finansal sorunlara çözüm yolları aranmaktadır. Diğer bir yol olarak da sigortalılara kendi gelecekleri için ve kendinden önce emekli olan kuşaklar için iki ayrı prim ödemesi yaptırılarak finansal yük onların üzerine bırakılması kaydı ile çözüm üretilmesi yoluna gidilebilmektedir. Ancak bu öneriler ilk etapta kulağa hoş gelen öneriler olsa da sigortalılarca bu durum pek de kolay kabul görebilecek öneriler arasında yer almamaktadır. Ancak genç nüfusa sahip olan ülkelerin yaşlılık aylıklarını daha uzun bir süre sonra ödemeye başlayacağı avantajlı bir durum olarak düşünülürse bu genç aktif sigortalılardan toplanan sosyal güvenlik primleri sayesinde sistemin aktüeryal ve finansal dengeye gelmesi sağlanabilecek ve finansman yöntemleri arası geçişgenlik için güç toplanabilecektir. Diğer yandan toplanan sosyal güvenlik primlerinin finans piyasasında etkin bir şekilde değerlendirilmesi de güçlü bir finansman kaynağının oluşmasını sağlayacak ve geçiş maliyetlerini bir hayli düşürebilecektir.⁴⁶⁹

Finansman yöntemleri arasında yaşanan geçişkenlik gelişmiş ülkelerde dahi finansal krizler doğmasına neden olabilmektedir. Sosyal güvenlik sistemlerinde yaşanan finansman krizinin dağıtım yönteminde ve fon yönteminde artarak devam etmesi ve devlet bütçesinden sosyal güvenlik alanına ayrılan payın giderek artması, ülkelerde uygulanan sosyal güvenlik yöntemlerinin çeşitlenmesine ve birden çok sosyal güvenlik akımının doğmasına ve bunların da bir arada kullanılabilmesine yol açmaktadır.⁴⁷⁰ Ancak ülkelerde yapısal olmayan reformların hayata geçirilmesi ve popülist politikaların uygulanması ile sosyal güvenlikle “nimet - külfet” dengesi bozularak finansman yöntemleri etkisiz hale gelmeye de başlamıştır. Bu yönde yaşanan gelişmeler ise herkuşağın kendi sosyal güvenliğini kendisinin sağladığı fon

⁴⁶⁹Osman Bayrı, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması: Bir Genel Reform Çerçevesi” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2004, c. 9, S. 2, s. 243-245.

⁴⁷⁰Polat, a.g.e., s. 257.

yönteminide finansal krizlere sokabilecek ve fon yönteminden tekrar dağıtım yöntemine doğru geçişler yaşanabilecektir.⁴⁷¹

6. GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI ve YAŞLILIK SİGORTASINDA REFORMLAR

Dünyada meydana gelen demografik dönüşüme bağlı olarak yaşlı bağımlılık oranının hızla yükselmesi ve sonucunda ülkelerin aktüeryal dengelerinin giderek bozulması gibi konular gelirin yeniden dağılımının istenilen yönde gerçekleşmesi önünde engel teşkil etmektedir. Bu olumsuz gelişmeler karşısında ülkeler sosyal güvenlik alanında reformlar yapmak zorunda kalmaktadırlar. Bu reform alanlarının başında sosyal güvenlik sistemlerini krize soktuğu düşünülen ve gelirin yeniden dağılımında aktif rol oynadığı bilinen emeklilik sistemleri gelmektedir.

Ülkelerde yaşlılık aylığının yarattığı finansman krizi artık tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Uygulanan finansman yöntemleri ile sosyal güvenlik sistemlerinin finansman açıklarının kapatılabilmesi pek de mümkün görülmemektedir. Özellikle finansman kaynaklarının piyasa koşullarında başarılı bir şekilde yönetilememesi alt gelir dilimleri lehine yaşlılık aylıkları yolu ile yeterli kaynak aktarılmasının önüne geçebilmektedir.

Ülkelerce yeniden kaynak oluşturmada yetersiz kalınması sebebi ile başta kamu emeklilik sistemlerinde olmak üzere emeklilik sistemlerinde parametrik ve/veya paradigmatik reformların hayata geçirilmesine ciddi manada ihtiyaç da duyulmaktadır. Sosyal güvenlik sistemlerinde giderek artan YBO'nun düşürülerek sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması, kamu sosyal güvenlik sistemlerinin sağladığı yardım düzeylerinin ilerici bir şekilde planlanması, toplanan gelirlerin piyasa koşullarında sürekli fonlanarak yeterli finansman kaynağı sağlayacak şekilde arttırılması, paradigmatik reformlarla kamu emeklilik sistemlerine ikinci ve üçüncü ayak sistemler olarak bilinen mesleki ve özel emeklilik sistemlerinin eklenmesi, sosyal güvenlik üzerinde etkin bir yönetim birliğinin sağlanması, alt gelir dilimleri lehine gelirin yeniden dağılımının sağlanarak

⁴⁷¹Alper Y., a.g.m., s. 153-154.

yoksulluğun ortadan kaldırılması gerçekleştirilmesi beklenen başlıca sosyal güvenlik reformları arasında yer almıştır.⁴⁷²

Sosyal refah devletlerinde aksi yönde görüşler bulunsa da gerçekleştirilen reformlarla gelirin yeniden dağılımı üzerinde etkili sonuçlar da alınabilmektedir. Özellikle nakit destekleri gibi reformlar ile istihdamın teşvik edilmesi, işsizlik parası ödenmesi, eğitime yönelik destekler sunulması gibi yöntemler ile gelirin yeniden dağılımının beklenildiği gibi gerçekleşmesinde etkili sonuçlara ulaşılmıştır. Ancak alt gelir dilimlerine yönelik yoğun gelir desteği kişileri çalışmaktan uzaklaştırdığı için örneğin Kıta Avrupası ülkelerince bu duruma karşı önlem olarak yüksek gelirli toplum kesimlerinin yararlandığı hizmetlerin çoğaltılması gibi tedbirler de alınmıştır.⁴⁷³

Türkiye’de ve dünyada sosyal güvenlik hizmeti veren kurumların geleceğe yönelik sürekliliklerini sağlayabilmeleri için en etkin ve en verimli finansman yöntemlerini seçerek uygulamaları, sosyal güvenlik sisteminin finansman dengesinin sürdürülebilirliği açısından oldukça önem arz etmektedir. Covid –19 salgınının özellikle sağlık sistemleri üzerine getireceği ekonomik yük emeklilik sistemlerinin var olan ekonomik yükü ile de birleştirildiğinde sosyal güvenlik sistemlerinin daha ağır finansal sorunlar ile karşı karşıya kalacağı ön görülmektedir. Erken emeklilik sistemleri gibi siyasi verilmiş kararlar, ekonomik koşulların getirdiği işsizlik ve nüfusun hızla yaşlanması sonucunda aktüeryal dengelerin bozulması dünya da ve Türkiye’de sosyal güvenlik açıklarının giderek artmasına neden olmakta ve bu açığın giderilebilmesi için reformların gerçekleştirilmesi adeta bir zorunluluk haline gelmektedir.

6.1. Yaşlılık Sigortası Reform Önerileri

Ülkeler için çok farklı reform önerileri getirilmiştir. Ancak sosyal güvenlik reformlarında dünyada ve Türkiye de yol gösterici olan ve ülkelere genel kabul görmüş DB’ nin Reform Önerisi ile Türkiye de bu öneriye benzer olarak hazırlanan ve yeni emeklilik sistemi yaklaşımları öneren Türk Sanayici ve İş İnsanları Derneği

⁴⁷²Tekin Akgeyik, "Sosyal Güvenlikte Reform Eğilimleri: Geleneksel Sistemlerden Bireysel Emeklilik Programlarına Dönüşüm", *Sosyal Siyaset Konferansları*, 2007, c. 51, s. 54, 58-59.

⁴⁷³Anton V. Hemerijck, vd., "European Welfare State in Motion", Neujobs Working Paper, No. D5.2, 2013, p.76.http://www.neujobs.eu/stes/default/files/NEUJOBS_WP_DS%22_revision/std/na/national_accounts_at_a_glance_22200444.htm.

(TÜSİAD)’ nin reform önerisi üzerinde durulacaktır. Emeklilik sistemleri üzerine olan bu reformlarda yaşlılık sigortası ile bağlanacak yaşlılık aylığı için üç ana öneri göze çarpmaktadır.

Bunlardan ilk öneri yaşlı yoksulluğunu hafifletmek için yaşlılara kamu yönetimi aracılığı ile asgari bir yaşlılık aylığı bağlanması, ikinci öneri kamu sosyal güvenlik sistemlerinin yönetilebilir bir büyüklükte tutularak diğer emeklilik sistemlerinin önüne geçmeyecek ölçekte sınırlandırılması ve diğer emeklilik sistemlerinin canlandırılması, üçüncü öneri ise fon yönetimi esasına dayanan mesleki ve bireysel yaşlılık sigortası sistemlerinin hayata geçirilebilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır.⁴⁷⁴

6.1.1. Dünya Bankası’nın Reform Önerisi

Sosyal güvenlik sistemlerinde DB’ nin önerisi neredeyse tüm ülkeler için geçerli hale gelmiş ve uygulanmaya başlanmıştır. DB ülkelerde üçayaklı emeklilik sistemlerinin kurulmasını önermektedir. DB’ nin bu reform önerisi ile kurulacak olan emeklilik sistemlerinin gelirin yeniden dağılımına etkisi birbirinden farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Tablo 2.8. de DB tarafından önerilen emeklilik sisteminin ayakları ve işlevleri bir arada görülmektedir.⁴⁷⁵

DB’ nin önerisinde birinci ayak emeklilik sistemleri olarak “dağıtım sistemleri” nin ülkelerde sürdürülmesi gerektiği beklenilmektedir. Dağıtım sistemleri sigortalılardan alınan primlerin değerlendirilmesi sonucunda tanımlanmış fayda esasına göre sigortalı ve hak sahiplerine alt gelir dilimlerini gözütecek şekilde geliri yeniden dağıtan sistemler olduğundan özellikle dağıtım sistemlerinin varlığını sürdürmesi gerektiğinde ileri sürülmüştür.

Bu sistemlerde sosyal adalet gözetilmekte ve sigortalılara minimum düzeyde de olsa yaşlılık aylığı bağlanmaktadır. DB ikinci ayak sistemler olarak mesleki / bireysel emeklilik sistemlerinin tesis edilmesi gerektiğini önermektedir.

⁴⁷⁴Robert Holzmann et. al., “Old-Age Income Support in the Twenty-first Century: An International Perspective on Pension Systems and Reform”, *The World Bank*, 2005, vol. 2, p. 21.

⁴⁷⁵Ercan Onay, “Bireysel Emeklilik Sistemine Devlet Teşviki Etkisinin Analizi Hitit Üniversitesi”, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2016, s. 40.

Bu emeklilik sistemlerinde kişilerin tasarruflarından zorunlu ya da gönüllü olarak tanımlanmış katkı esasına göre katkılar alınarak bireysel ya da kollektif fon hesaplarında değerlendirilmekte ve yaşlılık aylıkları olarak dağıtılmaktadır.

Toplumda gelirin yeniden dağılımında doğrudan etkili olmayan sistemler olarak görülmektedir. Üçüncü ayak emeklilik sistemleri olarak önerilen sistemler ise özel emeklilik sistemleri olup emeklilik fonuna yapılan katkıların sermaye piyasalarında yeniden değerlendirmeye tabi tutulması sonucunda elde edilen birikimli kazançların yaşlılık aylıkları şeklinde kişilere sunulduğu özel sistemlerdir. Üçüncü ayak sistemlerden yalnızca katkıyı sunan kişiler faydalanabilmekte olduğundan toplumda gelirin yeniden dağılımından doğrudan ilgili olmayan sistemlerdir.⁴⁷⁶

Tablo 2.8. Dünya Bankası' sının Önermiş Olduğu Emeklilik Sistemleri

Basamaklar	Program Adı	Amaç	Yapı	Finansman
1. Ayak	Kamu Emeklilik	Sosyal Güvenlik Sosyal Adalet	Minimum Emeklilik Maaşı	Bütçe
2. Ayak	Zorunlu Özel Emeklilik	Tasarruf, Gelir Güvencesi	Mesleki veya Bireysel Plan	Düzenlenmiş Birey Katkısı
3. Ayak	Gönüllü Özel Emeklilik	-	-	Birey Katkısı

Kaynak: Dünya Bankası Raporu, 1994.

6.1.2. Türkiye Sanayici ve İş İnsanları Derneği'nin Reform Önerisi

Türkiye de reform önerilerinden belkide en kapsamlısı TÜSİAD tarafından ortaya konulmuştur. Türkiye adına TÜSİAD' ın reform önerisi bir anlamda gelirin yeniden dağılımını sağlayan kamu emeklilik sistemlerinin sağladığı yaşlılık aylığı garantisinin devletten alınıp birey üzerine devredilmesi esasına dayanmaktadır.

⁴⁷⁶Gökbayrak, a.g.e., s. 32-35.

Tablo 2.9. TÜSİAD’ ın Çok Ayaklı Sosyal Güvenlik Sistemi Önerisi

	Zorunlu Kamu Programları	Zorunlu Özel Programlar	Gönüllü Özel Programlar
Hedefleri	Gelirin yeniden dağılımı ve toplu sigortaların yapılması.	Özel tasarruflar ve toplu sigortaların yapılması.	Özel tasarruflar ve toplu sigortaların yapılması.
Düzenleme Sistemi	Yoklamalı asgari emeklilik geliri veya sabit oranlı bir gelir garantisi sağlanması.	Ferdi tasarruf planları veya mesleki programların olması.	Ferdi tasarruf planları veya mesleki programların olması.
Finansmanı	Vergilerle finansmanın gerçekleştirilmesi.	Primlerle finansman ve tam fon esasına göre finansman sağlanması.	Sigortalı primleri ile finansman ve tam fon esasına göre finansmanın sağlanması.

Kaynak: Averting The Old Age Crisis. Summary, s.18.

TÜSİAD’ın önerdiği çok ayaklı sistemin özellikleri ve bunu ayakta tutacak finansman yapısı Tablo 2.9. da özetlenmiştir. Buna göre; TÜSİAD Zorunlu Kamu Programları, Zorunlu Özel Programlar, Gönüllü Özel Programlar olmak üzere DB’ ye benzer bir şekilde üçayaklı bir emeklilik programının ülkede kurulması gerektiğini önermiştir. “Zorunlu Kamu Programı” olarak açıkladığı birinci ayak emeklilik sistemlerinde gelirin yeniden dağıtılması, toplu sigortaların yapılması, sabit oranlı bir gelir garantisinin sağlanması ve vergilerle finansmanın gerçekleştirilmesi esasına dayanmaktadır. İkinci ayak emeklilik sistemleri olarak bilinen “Zorunlu Özel Programlar” ise özel tasarruflar ve toplu sigortaların yapılması, ferdi tasarruf planları veya mesleki programların düzenlenmesi, primlerle finansman ve tam fon esasına göre finansman sağlanması esaslıdır. Üçüncü ayak emeklilik sistemleri olan “Gönüllü Özel Program” larlada özel tasarruflar ve toplu sigortaların hedeflenmesi, ferdi tasarruf

planları veya mesleki programların oluşturulması, sigortalı primleri ile finansman ve tam fon esasına göre finansman sağlanması önerilmektedir.⁴⁷⁷

TÜSİAD'ın açıkladığı çok ayaklı sosyal güvenlik sistemlerinde Türkiye' nin sosyal bir hukuk devleti olduğu ve sosyal adaleti sağlama görevinin bulunduğu bu nedenle gelirin yeniden dağılımında asıl rolü oynayan birinci ayak kamu dağıtım sistemlerinin aynı DB önerisinde olduğu gibi ülkede sürdürülmesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca sosyal adaletin sağlanabilmesi için asgari ücret yerine ulusal ortalama ücretin esas alınması gerektiği önerilmektedir. TÜSİAD ikinci ayak sosyal güvenlik sistemleri için toplanan primlerin oranının asgari ücretin 5 katına kadar yükseltilmesi ve % 8 oranında sigortalıdan ve işverenden prim kesintisi yapılması gerektiğini önermiştir.

TÜSİAD'ın Tablo 2.10. da bağımlı çalışanlar için ikinci ayak emeklilik sistemlerinde uygulanacak prim oranları önerisi verilmektedir. TÜSİAD sigortalı ve işverenden toplanan primlerin değişen oranlarda belirlenmesi gerektiğini önermiştir. Sosyal güvenliğin finansmanının sağlanmasında asgari ücret üzerinden bildirilen sigortalı için işçi ve işverenlerden % 4' er oranında prim kesintisi yapılması gerektiğini savunmuştur. SPEK tutarları asgari ücretin beş katına doğru arttıkça işverenin ödediği primin de giderek düşürülmesi gerektiğini ve 5 katına ulaştığında ise işverenin prim ödememesi gerektiğini ileri sürmüştür.⁴⁷⁸ TÜSİAD bu önerisi ile yüksek ücret alanların kendi primlerini ödeme yoluna gitmesi gerektiğini önererek bir anlamda gelirin yeniden dağılımının sorumluluğunu ücretli kesimin omuzlarına bırakmıştır. Yani ücretler genel düzeyi arttıkça çalışanların ödedikleri prim oranları da artacak ve böylelikle gelirin yeniden dağılımının finansman kaynağını oluşturan primler ücretlilerden toplanmış olacaktır. Ancak TÜSİAD 5510 SK' nın 4/1 (b) bendi kapsamında olup bağımsız çalışanlardan % 8 oranında kesilen primin tamamının bu sigortalılarca ödenmesi gerektiğini de ileri sürmüştür.

Bu gelişmeler karşısında değişen ve gelişen sosyal güvenlik anlayışına Türkiye' ninde kayıtsız kalması artık neredeyse imkansız olduğundan TÜSİAD' ın ya

⁴⁷⁷TÜSİAD, Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma, 1997, s. 48-49.

⁴⁷⁸TÜSİAD, a.g.e., s. 119.

da diğerkuruluşların rapor önerilerinin revize edilerek yeni önerilerin değerlemeye tabi tutulması Türk sosyal güvenlik sistemi için yol gösterici olabilecektir.

Tablo 2.10. TÜSİAD’ ın İkinci Ayak Emeklilik Sistemleri İçin Prim Oranları Önerisi (Bağımlı Çalışanlar İçin)

Prim Ödeyenler	Asgari Ücretin 1 Katı	Asgari Ücretin 2 Katı	Asgari Ücretin 3 Katı	Asgari Ücretin 4 Katı	Asgari Ücretin 5 Katı
Sigortalı	4	5	6	7	8
Prim Ödeyenler	Asgari Ücretin 1 Katı	Asgari Ücretin 2 Katı	Asgari Ücretin 3 Katı	Asgari Ücretin 4 Katı	Asgari Ücretin 5 Katı
İşveren	4	3	2	1	0
Toplam	8	8	8	8	8

Kaynak: TÜSİAD, Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Avrupa Birliği İle Bir Karşılaştırma, s. 119.

6.2. Yaşlılık Sigortası Reformları

Nüfus düşüşünden endişe ederek önlemler almaya çalışmak devletler tarihi kadar eski bir çalışmadır. Devletler “pronatalist politika (doğumların artmasının savunulduğu görüş)” larla nüfus artışına karşı tedbirler almışlardır.⁴⁷⁹ İnsan sosyal güvenlik sistemlerinin varlık sebebi olduğundan sosyal güvenlik bilimi nüfus bilimi ile doğrudan ilgili bir birimdir.⁴⁸⁰ 1900’ lerden sonra başta Avrupa da olmak üzere yaşlanan nüfusun tüm dünya ülkelerinde arttığı görülmektedir.⁴⁸¹ Yaşlı nüfus artışının bu şekilde sürmesi halinde 21. yy.sonlarında yaşlı insanların sayısının genç insanların

⁴⁷⁹<https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/tu-rkiye-de-dog-urganlikoranlari.pdf> Erişim Tarihi: 19.12.2019.

⁴⁸⁰<https://setav.org/assets/uploads/2018/11/214.pdf> Erişim Tarihi: 04.12.2019.

⁴⁸¹Edyta Marcinkiewicz - Filip Chybalski, “How To Measure And Compare Pension Expenditures In Cross-Country Analyses? Some Methodological Remarks, *International Journal of Business and Management*, 2014, Vol. 2, Issue. 4, p. 44-45.

sayısını geçebileceği beklenmektedir.⁴⁸² Yaşlanan nüfus; istihdam, toplanan vergiler ve sağlık harcamaları üzerinde olumsuz ekonomik baskılar kurmaktadır. Nüfusun yaşlanması aktif çalışan sayısını ve buna bağlı mükellef sayısını azaltırken vergiye tabi gelirlerinde düşmesine neden olmaktadır.⁴⁸³ Yaşlı nüfus artışı ile birlikte tüm dünyada ekonomik refaha dayalı olarak doğumdan beklenen yaşam süreleri de giderek artmaktadır. Nüfusun yaşlanması ve yaşam ömrünün uzaması aktüeryal dengeleri bozarak özellikle emeklilik sistemlerinde finansman krizlerinin yaşanmasında ve yeni çözüm yollarının aranmasında etkili olmaktadır.⁴⁸⁴ Özellikle kamu dağıtım yönteminin etkili olduğu ülkeler demografik dönüşüme bağlı olarak emeklilik sistemlerinin yaşadığı finansman krizlerini emeklilik yaşının yükseltilmesi, prim oranlarının arttırılması, yaşlılık aylıklarının düşürülmesi yönünde parametrik reform adımları ile aşmaya çalışmaktadırlar.⁴⁸⁵ Sistemin aktüeryal dengeye kavuşması için özellikle emeklilik yaşının yükseltilmesi ile sistemde kalan sigortalı sayısını arttırmak hedeflenmiş ve pasif sigortalı sayısı düşürülmek istenmiştir. Emeklilik yaşının yükseltilmesi ABD, İtalya, Yeni Zelanda, Japonya, Almanya gibi ülkelerde sermaye değerlerinde düşmelere sebebiyet vermiştir. Bu açıdan Fransa, ABD, İrlanda, Hollanda, Kanada gibi ülkelerde sisteme katkı oranlarını artıran reformlar tercih edilmiş Polonya, İtalya, İsveç, Letonya gibi ülkelerde ise kısmi fonlama sistemine geçilmiştir.⁴⁸⁶

Gerçekleştirilen reformlarla gelirin yeniden dağılımını sağlayan zorunlu katılım esaslı kamu (dağıtım) emeklilik sistemlerinin değişen ve gelişen dünyaya ayak uydurabilmesi hedeflenmektedir. Bunun için kamu emeklilik sistemlerine ek olarak, yaşlılıkta ekonomik refah sağlamaya yönelik ikinci ve üçüncü ayak emeklilik sistemlerinin hayata geçirilmesi reform önerileri de dikkate alınarak planlanmaktadır. Belirlenmiş katkı esasına göre işleyen bireysel ve mesleki emeklilik programları olan ikinci ayak emeklilik sistemleri ile bireylerin gelecek yaşamlarında daha refah bir hayat sürebilmeleri için kişisel zenginliğe dayalı olan ve gönüllük esasına göre kurulan

⁴⁸²Berna Balcı İzgi, “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Son Gelişmeler” *DİSK Birleşik Metal-İş Sendikası Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2008, c. 1, S. 16, s. 90.

⁴⁸³Burcu Gökçe -Yılmaz Akın, “Avrupa Birliği’ nin Yaşlanma Sorununa Bir Çözüm Olarak Türkiye’nin Üyeliği”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 2009, c. 8, S. 1, s. 30-31.

⁴⁸⁴Zeynep Burcu Güner, “Yaşam Tablolarıyla Uzun Ömürlülük Riskinin Emeklilik Sistemine Getirdiği Yükün Karşılaştırılması”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2016, S. 9, s. 55-59.

⁴⁸⁵Aynur Yumurtacı, “Demografik Değişim: Psiko-Sosyal ve Sosyo-Ekonomik Boyutları ile Yaşlılık”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013, S. 6, s. 24.

⁴⁸⁶İzgi, a.g.m., s. 91-94.

üçüncü ayak emeklilik sistemlerinin uygulanması yönünde paradigmatic reformlar gerçekleştirilmiştir.⁴⁸⁷ Örneğin reformların gerçekleştirilmesi adına Avrupa Birliği Komisyonu Avrupa Birliği içerisinde emeklilik planlarını içeren “Pan-European Pension Institution” isimli bir kuruluşu dahi tesis ederek emeklilik sistemlerini bu merkezce geliştirilen planlara göre oluşturmuştur.⁴⁸⁸

Emeklilik sistemlerinin gelirin yeniden dağılımı yolu ile yoksulluğu azaltma, emeklilik süresi boyunca dağıtılarak yaşamın ilerleyen evrelerinde sigortalılara güvence oluşturma gibi temel işlevleri bulunmaktadır. İçinde bulunduğumuz dönemde geliştirilen çok basamaklı emeklilik sistemlerinin her birisinin zaman içerisinde farklı eksiklikleri gidermesi beklenmektedir. Bu basamaklardan ilki olan kamu emeklilik programları dağıtım yöntemi esaslı tanımlanmış karşılık temeline dayanan programlardır. Bu programlarda amaç asgari bir gelir güvencesi yolu ile gelirin yeniden dağılımının sağlanarak yoksulluğun önlenbilmesidir. İkinci basamak emeklilik sistemleri işletme ya da sektörel düzeyde kurulan, katılımın zorunlu ya da gönüllü olabildiği, tanımlanmış katkı esaslı ve fon biriktirme yöntemi esasına dayanan mesleki sistemlerdir. Bu sistem İskandinav Ülkelerin’de nüfusun önemli bir kesimini kapsam altına almıştır. Mesleki emeklilik programları ABD, Belçika, İtalya, Almanya’ da işletmeler düzeyinde yaygın olarak uygulanır hale gelmiştir. Üçüncü basamak emeklilik sistemleri gönüllülük içeren, tanımlanmış katkı esaslı bireysel tasarruflara dayanan ve fon yönetimi ile işleyen emeklilik sistemleridir. Üçüncü ayak sistemlerde katkıda bulunanların düzenli katkıda bulunmaması, fonların piyasa araçları ile başarılı bir şekilde yönetilememesi ve finansal kriz dönemlerinde yaşanan ekonomik sıkıntıların üstesinden gelememeleri bu kuruluşların zayıf noktalarını oluşturmuştur.⁴⁸⁹

Tablo 2.11. AB üyesi olan seçilmiş bazı ülkelerde emeklilik sistemlerinin yapısı gösterilmektedir. AB ülkelerinin genelinde gelire yani çalışmaya bağlı emeklilik programları ile mesleki ve bireysel emeklilik programlarının ülkeden ülkeye

⁴⁸⁷Sosyal Güvenlik Kurumu, “Sosyal Güvenlik Reformu: Uygulama Öncesi Yeni Yaklaşım”, Mayıs, 2007, s. 18.

⁴⁸⁸Umur Aşkın, “Bireysel Emeklilik Rejimi: OECD Ülkeleri İle Karşılaştırılarak Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2003, s.70.

⁴⁸⁹Gökbayrak, a.g.m., s. 169, 173-174.

değişmekle birlikte genel olarak tüm Avrupa ülkelerinde uygulandıkları görülmektedir.⁴⁹⁰

Tablo 2.11. Bazı AB Üyesi Ülkelerde Emeklilik Sistemlerinin Yapısı

Ülkeler	1.Aşama	2.Aşama	3.Aşama
AB (Genel)	Kamusal Emeklilik Sistemleri (Gelirle Bağlantılı)	Özel Kesim Mesleki Emeklilik Programları	Özel Kesim Bireysel Emeklilik Programları
İngiltere	Kamusal Emeklilik Sistemi	(1) Kamusal İkincil Emeklilik Sistemi (2) Zorunlu Mesleki Emeklilik Sistemi	(1) Özel Kesim İsteğe Bağlı Mesleki Emeklilik Sistemi (2) Özel Kesim İsteğe Bağlı Bireysel Emeklilik Sistemi
Almanya	Kamusal Emeklilik Sistemi (Gelirle Bağlantılı)	Özel Kesim İsteğe Bağlı Mesleki Emeklilik Sistemi	Özel Kesim İsteğe Bağlı Bireysel Emeklilik Sistemi
Fransa	Kamusal Emeklilik Sistemi	Zorunlu Mesleki Emeklilik Sistemi	İsteğe Bağlı Mesleki ve Bireysel Emeklilik Sistemi
Avusturya	Kamusal Emeklilik Sistemi	Özel Yaşlılık Hizmetleri	Şirket Emekliliği (Company Pensions)
Hollanda	Kamusal Emeklilik Sistemi	Özel Kesim İsteğe Bağlı Mesleki Emeklilik Sistemleri	Özel Kesim İsteğe Bağlı Bireysel Emeklilik Sistemleri
İtalya	Kamusal Emeklilik Sistemi	Özel Kesim İsteğe Bağlı Mesleki Emeklilik Sistemleri	Özel Kesim İsteğe Bağlı Bireysel Emeklilik Sistemleri
İspanya	Kamusal Emeklilik Sistemi	Özel Kesim İsteğe Bağlı Mesleki ve Bireysel Emeklilik Sistemleri	-
Danimarka	Kamusal Emeklilik Sistemi	Özel Kesim İsteğe Bağlı Mesleki Emeklilik Sistemi	Özel Kesim İsteğe Bağlı Bireysel Emeklilik Sistemleri

Kaynak: (OECD, 2005, s. 22 – 25) (International Social Security Association), 2007(a)

⁴⁹⁰Kutlu Dane, “Devletin Dönüşümü ve Sosyal Güvenlik Reformu”, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Antalya, 2008, s. 81.

Türkiye de olduğu gibi AB ülkelerinde gerçekleştirilen reformlarla kamu emeklilik sistemlerinde yaşlılık aylığına hak kazanma yaşı yükseltilerek erken emeklilik şartları zorlaştırılmakta, emeklilik dönemine ilişkin refah düzeyinin yaşam beklentileri ile uyumlu hale getirilmesi üzerine birtakım reformların gerçekleştirildiği görülmektedir. Ancak Türkiye gibi kimi ülkelerde aktüeryal dengelerin giderek bozulması ile yaşlılık aylıklarının çalışanların omuzlarına ciddi bir yük oluşturduğu ve bu yükün yaşlılık aylığına hak kazanma yaşı yükseltildikçe daha da ağırlaşacağı bazı sosyal çevrelerce dile getirilmekte ve⁴⁹¹ emeklilik yaşının yükseltilmesi üzerine tepkiler yoğunlaşmaktadır. Emeklilik yaşının yükseltilmesi ile ilgili getirilen tepkilerde alt gelir dilimlerinin yaşam ömrünün üst gelir dilimlerinden genel olarak daha kısa olması nedeni ile alt gelir dilimleri aleyhine tersine dikey bir yeniden dağılıma neden olunabileceği ve bundan daha da önemlisi kişilerin yaşlılık aylıklarını alamadan vefat edebilecekleri ileri sürülmektedir.⁴⁹²

Ancak dünyada gelineen noktada emekli olma yaşının arttırılması parametrik reformların neredeyse mecburi bir unsuru haline gelmiştir. Dünya ülkeleri demografik dönüşümün getirdiği finansal krizin önüne geçebilmek için emeklilik yaşı ile ilgili reform projeksiyonları örnek bazı ülkeler için şöyledir. Almanya 2024-2027 yılları arasında emeklilik yaşını 65 yaştan 67 yaşa, İngiltere 2046 yılında erkekler ve kadınlarda 68 yaşa⁴⁹³ uzak kıta ABD’ de emeklilik yaşı 2027 yılında uygulanmak üzere 67 yaşa yükseltilmesi planlanmıştır.⁴⁹⁴ İleri AB ülkeleri genel olarak emeklilik yaşını 65 yaş olarak belirlemişlerdir. Artan emeklilik yaşının ortalama yaşam beklentisi ile ilişkilendirilerek İspanya, Almanya ve Fransa’ da 67 yaşa çıkarılması, İrlanda da ise İngiltere’ de olduğu gibi 68 yaşa çıkarılması kararlaştırılmıştır.⁴⁹⁵

Tablo 2.12. de seçilmiş bazı ülkelerde uygulanan mevcut emeklilik yaşı ve gelecekte uygulanması planlanan emeklilik yaşı Tablo 2.13. verileri ile de güncellenerek oluşturulmuştur. Bu bağlamda Tablo da ülkelerin emeklilik yaşını genel olarak 60-65 yaş aralığında belirledikleri görülmekle birlikte yakın gelecekte kadın ve

⁴⁹¹Güner, a.g.m., s. 67.

⁴⁹²Gökbayrak, a.g.e., s. 30.

⁴⁹³Sezgin – Yıldırım, a.g.m., s.129.

⁴⁹⁴H. Bernard Casey, "Evaluating Pension Reform", *NFT*, 2004, 2, p. 7.

⁴⁹⁵<https://www.etk.fi/en/the-pension-system/international-comparison/retirement-ages/16.12.2019> ErişimTarihi: 17.12.2019.

erkek için 67 yaşın emeklilik yaşı olarak kabul edileceği anlaşılmaktadır.⁴⁹⁶ Tablo da göze çarpan önemli bir veri İsveç ülkesi ile ilgilidir. İsveç de çalışanların mevcut yaşıta emekli olmaya devam etmeleri halinde yaşlılık aylıklarının yaşam beklentisine bağlı olarak azaltılmasının söz konusu olduğu ve emeklilik yaşının 61 yaşıa düşürüldüğu görülmektedir.

Tablo 2.12. Dünyanın Bazı Ülkelerinde Uygulanan Mevcut Emeklilik Yaşı ve Gelecekte Uygulanması Planlanan Emeklilik Yaşı

Ülkeler	Mevcut Durum		Gelecekte Yapılması Planlanan Değişiklik
	Erkek	Kadın	
ABD	66	66	Emeklilik yaşı, 2027 yılı itibariyle 67 yaş olacaktır.
Almanya	65	65	Emeklilik yaşı, 2024 - 2027 yılları arasında 67'ye yükseltilecektir.
Avustralya	65	64	2013 yılında kadınlar için emeklilik yaşı 65'e yükseltilecektir. 2017 yılının başından itibaren emeklilik yaşı her iki yılda bir 6 ay artırılarak 67'ye çıkartılacaktır.
Danimarka	65	65	Emeklilik yaşı, 2014 - 2027 yılları arasında 67'ye yükseltilecektir.
Fransa	62	62	Tam emeklilik için gerekli prim ödeme süresi yaşam beklentisiyle bağdaştırılmıştır. 67 yaşıa yükseltilmesi beklenmektedir.
Hollanda	66	66	Emeklilik yaşı, 2025 yılında 67 yaşıa yükseltilecektir.
İngiltere	65	64	Kadınlar için emeklilik yaşı 2020 yılında 65'e çıkarılacak ve daha sonra emeklilik yaşı kadın ve erkek için 2046 yılında 68 yaş olacaktır.
İspanya	65	65	Hükümet, emeklilik yaşını 67 yaşıa çıkarma niyetini açıklamıştır.
İsrail	67	62	Emeklilik yaşını eşitlemek konusunda tartışmalar devam etmektedir.
İsveç	61	61	Çalışanların mevcut yaşıta emekli olmaya devam etmeleri halinde emeklilik maaşlarının yaşam beklentisine bağlı olarak azaltılması söz konusu olup emeklilik yaşı 61 yaş olarak uygulanmaktadır.
Japonya	60	60	Sistemin, önceki kazançlarla bağlantılı olarak belirlenen modeli için 60 olan emeklilik yaşı; erkekler için 2025, kadınlar için 2030 yılında 65 yaşıa çıkarılacaktır.

⁴⁹⁶Yılmaz T., a.g.e., s. 87.

Ülkeler	Mevcut Durum		Gelecekte Yapılması Planlanan Değişiklik
	Erkek	Kadın	
Norveç	62	62	Emeklilik yaşının artırılması için herhangi bir çalışma yoktur. Nitekim 62 yaş olarak uygulanmaktadır.
Yunanistan	67	67	1993 yılından sonra sigortalı olan kadınlar için emeklilik yaşı 65 yaşa çıkarılmıştır. Ayrıca emeklilik yaşının hayat beklentisiyle bağdaştırılması planlanmaktadır. Emeklilik yaşı 67 yaş olarak uygulanmaktadır.

Kaynak: Department for Work and Pensions, 2010: 8.

Tablo 2.13. de Avrupa Birliği ve Türkiye de kadın ve erkek sigortalıların emekliliğe hak kazanma yaşları verilmektedir. Avrupa ülkeleri arasında Yunanistan 67 yaş ile emekliliğe en geç hak kazanılan ülkedir. 2019 yılı OECD verilerine göre Avrupa ülkeleri arasında ortalama emeklilik yaşı 64 yaş 73 gün olarak hesaplanmıştır.⁴⁹⁷ Tablo da Fransa, İsveç ve Türkiye’ nin kadınlarda en uzun süre yaşlılık aylığı veren ilk üç ülke olduğu görülürken erkeklerde en uzun süre yaşlılık aylığı veren ilk üç ülke sırası ile İsveç, Norveç, Fransa olmuşlardır. Buna karşın Avusturya, Yunanistan, Hollanda kadınlarda en kısa yaşlılık aylığı veren ilk üç ülke olurlarken, Polonya, Yunanistan, Portekiz ise erkekelerde en kısa süre ile yaşlılık aylığı verilen ilk üç ülke olmuşlardır. OECD verilerine göre Türkiye’ nin erkeklerde 15,8 yıl kadınlarda 22,8 yıl ile her iki cinsiyet içinde uzun sürelerle yaşlılık aylığı veren ülkeler kategorisinde yer aldığı görülmektedir.

Tablo 2.13. Türkiye ve Bazı Avrupa ülkelerinde Emeklilik Yaşı ve Yaşlılık Aylığından Ortalama Yararlanma Süresi *

Ülkeler	Emeklilik Yaşı		Yaşlılık Aylığından Ortalama Yararlanma Süresi	
	Erkek/Yaş	Kadın/Yaş	Erkek /Yıl	Kadın/Yıl
Yunanistan	67 yaş	67 yaş	11,8	16,9
İtalya	66 yaş ve 7 ay	66 yaş ve 7 ay	14,3	18,7
Portekiz	66 yas ve 4 ay	66 yas ve 4 ay	12	18,2

⁴⁹⁷<https://tr.euronews.com/2019/01/21/turkiye-avrupa-da-en-erken-emekli-olunan-ulkelerden-biri> Erişim Tarihi: 27.03.2020.

Ülkeler	Emeklilik Yaşı		Yaşlılık Aylığından Ortalama Yararlanma Süresi	
	Erkek/Yaş	Kadın/Yaş	Erkek /Yıl	Kadın/Yıl
İrlanda	66 yaş	66 yaş	14,4	18
Hollanda	66 yaş	66 yaş	14,2	17,4
Almanya	65 yaş ve 7 ay	65 yaş ve 7 ay	13	17,9
İspanya	65 yaş ve 6 ay	65 yaş ve 6 ay	15	20,7
İngiltere	65 yaş	64 yaş	14,5	19,1
Avusturya	65 yaş	60 yaş	14,4	14
Belçika	65 yaş	65 yaş	14,2	18,9
Danimarka	65 yaş	65 yaş	14,2	18,1
Polonya	65 yaş	60 yaş	8,9	21,8
İsviçre	65 yaş	65 yaş	16,6	20,6
Bulgaristan	64 yaş ve 1 ay	61 yaş ve 2 ay	--	--
Finlandiya	63 yaş ve 3 ay	63 yaş ve 3 ay	15,6	21,4
Fransa	62 yaş	62 yaş	17,6	23,6
Norveç	62 yaş	62 yaş	19	22,3
İsveç	61 yaş	61 yaş	19,8	23,1
Türkiye	60 yaş	58 yaş	15,3	22,8
Ukrayna	60 yaş	57 yaş	---	---
Avrupa Birliği	64 yaş ve 73 gün			

Kaynak: Trading Economics, CLEISS, OECD, 2019

*Grafik 1.7., Grafik 1.8. ve Grafik 1.9.verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

İnsanların yaşam süreleri gelişen yaşam koşullarına bağlı olarak artmaktadır. Ortalama ömrün uzaması ile kişilerin emekli olduktan sonra uzun yıllar emekli aylığı almaya devam etmeleri özellikle kamusal sosyal güvenlik sistemlerinde aktif - pasif dengesini bozarak finansal krizlere neden olmakta ve gelirin yeniden dağılımının gerçekleşmesini sektöre uğratabilmektedir. Örneğin; BK' da 1956 yılında bir kadın 60 yaşında emekli olduğunda ortalama 20 yıl yaşlılık aylığı alabilirken, günümüzde bu süre yaşam süresinin uzamasına dayalı olarak yaklaşık 30 yıla uzamıştır. Bu demografik dönüşüm yalnızca geliri yeniden dağıtan kamusal sosyal güvenlik

sistemlerinde değil, özel emeklilik sistemlerinde de önemli sorunlar teşkil eder hale gelmiştir. Örneğin ABD’ de bu aktüeryal dengeler yüzünden geçmişte birçok özel emeklilik sisteminin çöktüğü görülmüştür. ABD de gerçekleştirilen bir çalışmada 2000’ lerden önceki yaklaşık 70 yıl süresince kadınların yaşam süresi 19,7 yıl erkeklerin yaşam süresi 16,5 yıl artmıştır. Aynı çalışmanın 2030’lara dönük projeksiyonun da ise bu artışın kadınlarda 22,2 yıl erkeklerde 19 yıl olacağı öngörülmüştür.⁴⁹⁸ Yaşlılık aylıklarının alınacağı sürenin bu şekilde uzaması emeklilik yaşı üzerinde gerçekleştirilecek düzenlemeleri adeta zorunlu kılmaktadır. Bu sebeple OECD ülkelerinde emeklilik yaşının 70’ e yükseltilmesi önemle incelenen bir teklif haline gelmiştir.⁴⁹⁹

Türkiye’de yaşlılık aylığında yararlanma süresi 4447 SK ile getirilen düzenlemeye kadar ortalama 19 yıl olarak belirlenmiştir. Hatta 4447 SK’ dan önce 20 yıl çalışıp emekli olmuş pek çok kadın ortalama 35 yıl, 25 yıl çalışıp emekli olmuş pek çok erkek ise ortalama 30 yıl yaşlılık aylığı alabilmişlerdir. Türkiye’de 5510 SK ile yapılan düzenlemeye göre 2036 yılından önce erkeklerin yaşlılık aylığına hak kazanma yaşı 60 kadınların ise 58’dir. TÜİK, son yayınlanan "Hayat Tabloları, 2015-2017" istatistiklerine göre Türkiye’de doğuştan beklenen yaşam süresi erkeklerde ortalama 75,3, kadınlarda ise 80,8 yıl olarak belirlenmiş⁵⁰⁰ 2018 yılı için 78,2 yıl olarak belirlenen bu ortalama yaşam süresinin 2025 yılında 79,6 yıla çıkması ve giderek de artması beklenmektedir.⁵⁰¹

Grafik 2.3. de TÜİK Hayat Tabloları 2016-2018 sonuçlarına göre Türkiye’de 65 yaşında olan erkekler için kalan yaşam süresi 16,2, kadınlar için 19,4 ve ortalama 17,9 yıl olmuştur. Bu beklenti 70 yaşında olanlar için ortalama 14,2, 75 yaşında olanlar için ortalama 10,9, 80 yaşında onlalar için 8,1 ve 85 yaşında olanlar için 5,9 yıl olarak hesaplanmıştır.⁵⁰² İnsan ömrünün bu şekilde uzaması yaşlılık aylığına hak kazanma yaşının belirlenmesinde bu parametrenin mutlaka hesaba katılması gerektiğini göstermektedir.

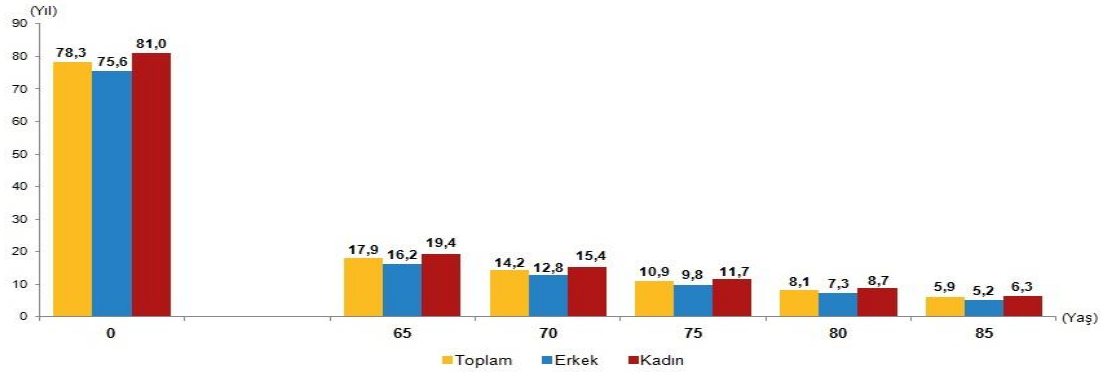
⁴⁹⁸Turak, a.g.e., s. 14.

⁴⁹⁹Tuncay - Ekmeççi, a.g.e., s. 367.

⁵⁰⁰<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/turkiyede-beklenen-yasam-suresi-78-yil-40968190> Erişim Tarihi: 05.11.2019

⁵⁰¹<https://setav.org/assets/uploads/2018/11/214.pdf> Erişim Tarihi: 05.11.2019.

⁵⁰²TÜİK Haber Bülteni, İstatistiklerle Yaşlılar, 2019, Sayı: 33712, Erişim Tarihi: 18 Mart 2020.

Grafik 2.3. Türkiye de Yaş ve Cinsiyete Göre Beklenen Yaşam Süresi, 2016-2018.

Kaynak: TÜİK, Hayat Tabloları, 2016-2018.

Tablo 2.14. de Türkiye’ nin 2013 yılından 2018 yılına 0,3 yıl kadar yaşam süresinin uzadığı görülmektedir. Bu süre erkekler ve kadınlar için aynı gerçekleşmiştir.

Tablo 2.14. Türkiye’ de Yıllara ve Cinsiyete Göre Tek Yaş Hayat Tablosu, 2013-2018

Yıllar	2013-2014	2013-2015	2014-2016	2015-2017	2016-2018
Ortalama Yaşam Süresi	75,3	75,3	75,3	75,3	75,6
Erkek	78,0	78,0	78,0	78,0	78,3
Kadın	80,7	80,7	80,7	80,8	81

Kaynak: TÜİK, Hayat Tabloları, 2013-2018

Grafik 2.3. ile Tablo 2.14. birlikte değerlendirildiğinde tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ortalama yaşam süresinin zamanla arttığı açıktır. Bu durum demografiye bağlı olarak yaşlılık aylığına hak kazanma yaşının yükseltilmesini de Türkiye adına zorunlu kılmaktadır. Keza sosyal güvenlik sistemlerinde ortalama yaşam süresinin hesaplamalara dahil edilerek emeklilik sürecinin başlangıcının belirlenmesi neredeyse zorunlu bir unsur haline gelmiştir.⁵⁰³ Sigortalılar emeklilikten sonra makul bir süre yaşlılık aylığı alabilmeli ve biyolojik yaşlanma döneminde en azından çalışma dönemine eşdeğer bir refah dönemi geçirebilmelidir. Türkiye’de 2036 ve 2048 yıllarında yaşlılık aylığına hak kazanma yaşı kademeli olarak 65 yaşa kadar

⁵⁰³Kesgingöz, a.g.m., s. 144-145.

yükselecektir. Normal şartlar altında insan ömrünün de uzayacağı düşünüldüğünde bu açıdan yaşlılık aylığı alma süresinde kısalma yaşanmayabileceği de öne sürülebilir. Gelişmekte olan ülkelerde ise durum biraz daha farklı gerçekleşmektedir. Bu ülkelerde yaşlılık aylığına hak kazanma yaşının gelişmiş ülkelere göre daha düşük yaşlarda belirlendiği görülmektedir. Emeklilik yaşının gelişmiş ülkelere göre daha kısa belirlenmesinde az gelişmiş ülkelerde ortalama insan ömrünün daha kısa olması ve prim ödemelerinde yaşanan güçlükler gibi sebepler yer almaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde emeklilik yaşı giderek yükseltilmekle birlikte, Meksika’ da 65, Hindistan’ da 58, Malta’ da 62, Bulgaristan’ da 64-61, Romanya’ da 65-60, Endonezya’ da 56, Arjantin’ de 65-60, Brezilya’ da 57-52 Çin’ de 60-55, Güney Afrika’ da 60, Ekvator’ da 55, Malezya’da 55 yaş olarak belirlenmiştir.⁵⁰⁴

6.3. Türkiye de Yaşlılık Sigortası Reformları

1990 ların başından itibaren artan finansal açıklar nedeni ile sosyal güvenlik sistemimizde finansal sorunlar baş göstermiştir. Erken yaşta emeklilik ve aktif-pasif sigortalı dengesinin bozulması, demografik sorunlar, sigortalanabilir kazançlar için düşük seviye düzenlemeleri, ödenmemiş primlerin gecikme cezalarına ilişkin taahhüt ve prim borcu aflarının yanlış uygulanması ve primlerin güçlükle toplanması ya da hiç toplanamaması ve kayıt dışı istihdam gibi yapısal sorunlar sosyal güvenlik sistemleri ve dolayısı ile gelirin yeniden dağılımı için temel başlıca sorun kaynaklarını oluşturmuştur. Ödenen katkı payları ile karşılığında alınan faydalar arasındaki zayıf bağlantı ve ödenen fayda oranlarının giderek düşmesi ve uzun dönemli yaşlılık aylığı ödemelerinin getirdiği yüksek maliyetler gelirin yeniden dağılımı ile sağlanmaya çalışılan gelir eşitliği ve gelir adaletini bozmuştur. Türkiye’de 1999 ve 2006 yıllarında sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğinin sağlanması için kapsamlı sayılabilecek iki ayrı parametrik ve paradigmatik düzenlemede bulunulmuştur. 1999 yılında gerçekleştirilen ve ilk kapsamlı parametrik reform olarak bilinen 4447 sayılı İSK ile yaşlılık aylığına hak kazanma şartlarına düzenlemeler getirilerek prim ödeme süresi ve emekli olma yaşı kademeli bir geçiş ile arttırılmıştır. Bu sayede yaşlılık aylığı verilen dönem kısaltılmıştır. Kamu dağıtım sistemindeki eşitsizliklerin diğer anlamda gelirin yeniden dağıtılmasın da yaşanan eşitsizliklerin azaltılması, dağıtım sisteminde

⁵⁰⁴<https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=PAG> Erişim Tarihi: 09.12.2019.

verimliliğin ve sürdürülebilirliğin sağlanması bu reformun amaçları arasında yer almıştır.⁵⁰⁵

Paradigmatik bir reform olarak da görülen 5510 SK ile emekliliğe hak kazanma yaş şartı erkeklerde 60 yaş, kadınlarda 58 yaş olarak devam ettirilerek 2036 yılından itibaren kademeli bir geçiş ile 2048 yılında emeklilik yaşı 65 yaşa yükseltilmiştir. Sonuçta sosyal güvenlik sistemimiz DB’ nin görüşleri ve ülke gerçekleri doğrultusunda reform önerilerine de uygun bir şekilde üçayaklı bir yapı üzerine inşa edilmiştir. Türkiye’de de birinci ayak emeklilik sistemlerini tüm dünyada olduğu gibi kamu emeklilik sistemleri oluşturmaktadır. İkinci ayak sistemler olarak bilinen mesleki emeklilik sistemleri Türkiye’de Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK), Memur Yardımlaşma Kurumu (MEYAK), İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı (İLKSAN) vd. gibi sınırlı da olsa uygulanma alanı bulabilmişlerdir. Türkiye’de 4447 SK’ nın yürürlükte olduğu dönemde kamu emeklilik sistemine ek bir sosyal güvenlik sistemi olarak BES uygulanmaya başlanmıştır.⁵⁰⁶

Türkiye’de 5510 SK’ un 4/1 (a) bendi kapsamında ki çalışanlar için geçmişte bazı düzenlemeler yapılsa da yaşlılık sigortasına dair gerçek anlamda ilk düzenleme 02.06.1949 tarihinde kabul edilen 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu ile başlatılmıştır.⁵⁰⁷ Bu kanun ile “*yaşlılık aylıklarından yararlanabilmek için kadın ve erkek için 25 yıldan bu yana sigortalı olma, yılda ortalama en az 200 gün prim ödeme ve 60 yaşını doldurmuş olma koşulu getirilmiştir (m.5)*”.⁵⁰⁸ 5417 sayılı İSK 04.02.1957 tarih ve 6900 sayılı Malûliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu ile değişikliğe uğratarak “*yaşlılık aylığına hak kazanma, 60 yaşını doldurmuş olma, 5000 gün prim ödeme ve 25 yıldan beri sigortalı olma koşullarına bağlanmıştır*”.⁵⁰⁹ 17.07.1964 tarihinde kabul edilen ve 4/1 (a) sigortalıları için ilk kapsamlı düzenleme olarak görülen 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu sonrasında bazı değişikliklere uğrasa da yaşlılık aylığına hak kazanılabilmek için “*kadın ise 50, erkek ise 55 yaşını doldurmuş*

⁵⁰⁵ Adem Y. Elveren, A Critical Analysis Of The Pension System In Turkey From A Gender Equality Perspective, *Women’s Studies International Forum*, 2013, 41, p. 36.

⁵⁰⁶ Aykut Bedük - Okan Mete, “Avrupa Birliği Sürecinde Türk SosyalGüvenlik Sisteminde Reorganizasyon Çalışmaları”, *Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi*, 2006, S.11, s. 36.

⁵⁰⁷ Tuncay-Ekmekçi, a.g.m., s. 90.

⁵⁰⁸ 5417 Sayılı İhtiyarlık Kanunu, RG, 2.6.1949, Sayı. 7227.

⁵⁰⁹ 6900 Sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortası Kanunu, RG, 04.02.1957, Sayı. 9534.

olma ve en az 5000 gün prim ödeme şartının gerçekleştirilmiş olması” koşulu aranmaya devam edilmiştir (mad. 60).⁵¹⁰

01.03.1969 tarih ve 1186 sayılı “506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun” ile “belirli bir yaşa ulaşma ve belirli bir süre prim ödeme koşulu belirli bir yaşa ulaşma veya belirli bir süre prim ödeme” şeklinde değiştirilmiştir. Bu kanun ile 506 sayılı yasanın 60. maddesi değiştirilerek “kadınlarda 50, erkeklerde 55 yaşını doldurmuş olma, en az 5000 gün uzun vadeli sigorta kolları (malüllük, yaşlılık, ölüm) primi ödemiş olma veya kadınlarda 50, erkeklerde 55 yaş şartı doldurulmamış olsa dahi en az 25 yıldan beri sigortalı olmaları ve en az 5000 gün uzun vadeli sigorta kolları primi ödemiş olmaları” şartları ile emeklilik hakkı tanınmıştır. Ayrıca “kadınların 50, erkeklerin 55 yaşını tamamlamış olmaları ve sigortalılık sürelerinin en az 15 yıl olması ve her yıl için ortalama en az 120 gün uzun vadeli sigorta kolları primi ödenmiş olması” şartı ile de yaşlılık aylığı bağlanabileceği hükme bağlanmıştır (mad.7).⁵¹¹ 26.05.1976 tarih ve 1992 SK ile “kadınların yaşlılık aylığına hak kazanabilme süreleri 25 yıldan 20 yıla düşürülmüştür (mad.2).” “Yaş koşulu 01.01.1990 tarihinden itibaren ilk defa sigortalı olacaklar için en az 5000 gün prim ödemiş olmak ve kadınların 55, erkeklerin 60 yaşını doldurmuş olmaları” veya “15 yıllık sigortalılık süresi 3600 gün prim ödeme ve kadınların 55 erkeklerin 60 yaşını doldurmuş olmalarıkoşulunu yerine getirmeleri halinde yaşlılık aylığına hak kazanabilecekleri kararlaştırılmıştır (mad.1, Ek m.1, Ek mad.2).”⁵¹² Yaş şartının kaldırılması sonucunda yaşlılık aylığı alanların sayısının hızla artması aktüeryal dengelerin hızla bozularak finansal krizlerin doğmasına ve yaşlılık sigortası kapsamında olan gelirin yeniden dağılım dengesinin finansal olarak bozulmasına sebep olduğu tartışılmaktadır.

20.02.1992 tarih ve 3774 SK ile 1992 SK iptal edilerek, emekliliğe hak kazanabilme sigortalılık süresi veya belirli bir yaşa bağlı olma şeklinde iki farklı biçimde düzenlenmiştir. Bu yasa ile “kadın sigortalıların tam 20, erkek sigortalıların tam 25 yıl sigorta primi ödemiş olmaları ve talepte bulunmaları halinde” emekli olma

⁵¹⁰506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, RG, 29, 30, 31.7.1964-1.8.1964, Sayı. 11766-11779.

⁵¹¹<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13341.pdf> Erişim Tarihi: 06.08.2019.

⁵¹²506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, RG, 1.03.1969, Sayı. 1186.

hakkı tekrar getirilmiştir.⁵¹³ Sosyal güvenlik sistemimizde bu şekilde erken yaşta emeklilik daha uzun sürelerle yaşlılık aylığı ödenmesine neden olduğundan önemli bir sorun haline gelmiştir.⁵¹⁴ 25.08.1999 tarihinde kabul edilen 4447 sayılı İSK ile yaş koşulu tekrar uygulanmaya başlanmıştır. Bu kanuna göre “8 Eylül 1999 tarihinden sonra ilk defa sigortalı olan kadınlara 58, erkeklerde 60 yaş koşulu getirilmiş ve 5000 gün prim ödeme zorunluluğu 8100 gün olarak değiştirilmiştir (mad.56)”⁵¹⁵ Emekliliğine 2 yıl ve daha az bir süresi kalanların emeklilik koşullarında bir değişiklik yapılmamış, diğerleri için kademeli bir geçiş ön görülmüştür (mad.17).” Sonrasında kanunda yapılan düzenlemelerle “kadınlarda 58, erkeklerde 60 yaşını doldurmuş olma ve en az 7000 gün uzun vadeli sigorta primi ödeme veya kadınlarda 58, erkeklerde 60 yaşını doldurmuş olma, 25 yıldan beri sigortalılık süresi bulunma ve en az 4500 gün uzun vadeli sigorta kolları sigortalı primi ödemiş olma” şartı aranmıştır (mad.6)”.⁵¹⁶

Türkiye de 4447 SK ile belirlenen “kadınlar için 58, erkekler için 60 yaş” sınırı sigortalı sayılanlar, bağımsız çalışanlar ve devlet memurları için ortak bir emeklilik yaş sınırı olarak kabul edilmiştir. Yürürlükte olan 58, 60 yaş sınırı OECD ülkelerinde en düşük emeklilik yaş sınırları arasında görülmektedir. Ancak Türkiye deki yaşam süresi de göz ardı edilmeden diğer ülkelerle olan yaş kıyaslamalarının yapılması gerekmektedir.

Mülga 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun değiştirilmiş – yürürlükten kaldırılmış olan 60 ıncı ve halen yürürlükte olan geçici 81 inci maddesi ile 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu’nun halen yürürlükte olan 20 nci maddelerinde bu yasalar kapsamında bulunan sigortalılara 3600 gün sayısını, 15 yıl sigortalılık süresini ve kadın ise 50 erkek ise 55 yaşını doldurmaları ve 8 Eylül 1999 tarihinden önce işe girmeleri ve bir hizmet aktine bağlı olarak çalışmaları halinde emekli olma şansı tanınmıştır. 81 inci maddenin (C) bendinde yer alan hükümlere göre 8 Eylül 1999 tarihinden önce işe girmiş 4 / 1 (a) bendi kapsamında çalışan sigortalılara

⁵¹³3774 Sayılı 5434 Sayılı T.C Emekli Sandığı Kanunu, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, 2926 Sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ile 2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, RG, 20.02.1992, Sayı. 21155.

⁵¹⁴Utku Altunöz, “Sosyal Güvenlik Politikaları Açısından Bütçe Transferlerinin Makroekonomik Etkileri: Türkiye Deneyimi”, *International Review of Economics And Management*, 2017, c. 5, S. 1, s. 62-63.

⁵¹⁵<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4447.pdf> Erişim Tarihi: 06.08.2019.

⁵¹⁶4447 Sayılı İşçi Sigortası Kanunu, RG, 25.08.1999, Sayı. 23810.

şartları yerine getirmeleri halinde yaşlılık aylığı bağlanırken; 23.5.2002 tarihinde bu şartları yerine getirememiş olanlardan, 15 yıl sigortalılık süresini kadınlarda 50 erkeklerde 55 yaş ve 3600 prim ödeme gün sayısı şartını;

-24.5.2002 ile 23.5.2005 tarihleri arasında yerine getiren kadınlar 52, erkekler 56 yaşını doldurmaları halinde,

-24.5.2005 ile 23.5.2008 tarihleri arasında yerine getiren kadınlar 54, erkekler 57 yaşını doldurmaları halinde,

-24.5.2008 ile 23.5.2011 tarihleri arasında yerine getiren kadınlar 56, erkekler 58 yaşını doldurmaları halinde,

-24.5.2011 tarihinden sonra yerine getiren kadınlar 58 yaşında,

-24.5.2011 ile 23.5.2014 tarihleri arasında yerine getiren erkekler 59 yaşını doldurmaları halinde,

-24.5.2014 tarihinden sonra yerine getiren erkekler 60 yaşını doldurmaları halinde ve talep etmeleri durumunda yaşlılık aylığı bağlanabilecektir.

Türkiye’de emeklilik sistemlerinde yapılan düzenlemeler Tablo 2.15. de özet halinde sunulmaktadır. Tablo da da belirtildiği gibi 5510 SK’ un 4/1 (a) bendi kapsamında bulunanlar için 1969, 1976 ve 1992 yıllarında emeklilikte yaş şartı aranmamış pek çok sigortalı kadın ve erkek kırklı yaşlarda emekli olma şansı yakalamışlardır. Ayrıca Türkiye’de 5000 gün ve ileri yaşlardakiler için 3600 gün olarak kısa sayılabilecek prim ödeme süreleri ile çalışanlara emeklilik hakkı kazandırılmıştır. Ancak göz önünde bulundurulması gereken bir husus kadınların 38 erkeklerin 43 yaşlarında emekli olduğu 70’li yıllarda ortalama yaşam süresinin kadınlarda 57 erkeklerde 53,9 yaş olmasıdır. Yani emekli olunan dönem sonrasında alınacak yaşlılık aylığı süresinin o dönem için kadınlarda 19 yıl erkeklerde 10,9 yıl olduğu ve bu sürelerin emeklilik yaşlarının belirlendiği dönemler için çok da uzun yaşlılık aylığı alma süreleri olmadığı değerlendirilmeye açık bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵¹⁷

⁵¹⁷<http://www.gurolbanger.com.tr/images/isveren%20dergisi.pdf> Erişim Tarihi: 16.12.2019.

Tablo 2.15. Türkiye de Emeklilik Yaşında Yapılan Düzenlemeler, 1950-2008

Kanun No	Yürürlük Tarihi	Emeklilik Yaşı	Hayatta Kalma Ümidi*	En Az Sigortalılık Süresi	En Az Prim Ödeme Gün Sayısı
5417	01.04.1950	Kadın: 60	41.04	25	Yılda Ortalama En Az 200 Gün
		Erkek: 60	38.82	25	Yılda Ortalama En Az 200 Gün
6391	01.04.1954	Kadın: 60	46.10	25	5000
		Erkek: 60	42.90	25	5000
6900	01.06.1957	Kadın: 60	48.80	25	5000
		Erkek: 60	45.60	25	5000
506	01.03.1965	Kadın: 55	54.82	25	5000
		Erkek: 60	51.66	25	5000
1186	01.03.1969	Kadın:-	57.00	25	5000
		Erkek: -	53.90	25	5000
1992	26.05.1976	Kadın: -	62.59	20	5000
		Erkek: -	57.28	25	5000
2422	06.03.1981	Kadın: -	65	20	5000
		Erkek: -	61	25	5000
3246**	10.01.1986	Kadın: 55	67.04	-	5000
		Erkek: 60	62.19	-	5000
3774	27.02.1992	Kadın : -	69.50	20	5000
		Erkek: -	64.90	25	5000
4447	08.09.1999	Kadın:58		20	7000
		Erkek: 60		25	7000
5510	01.10.2008	Kadın: 58		20	7200
		Erkek: 60		25	7200

Kaynak: <http://www.gurolbanger.com.tr/images/isveren%20dergisi.pdf>

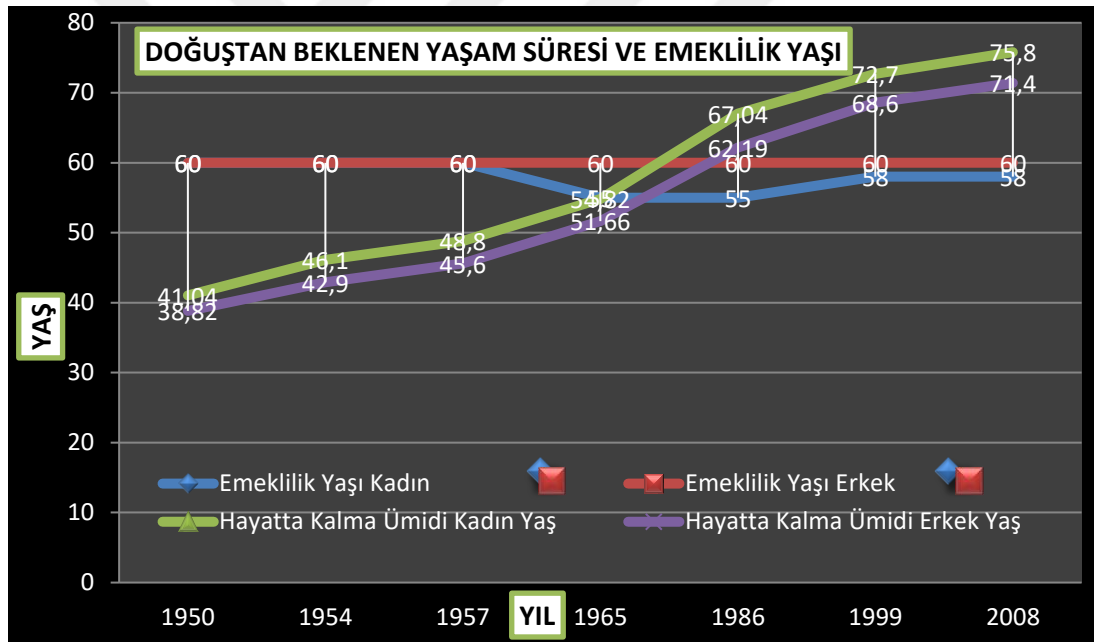
(*) Ortalamalar sıfır yaş grubundan başlanarak hesaplanmıştır.

(**) 20.2.1992 tarihli ve 3774 SK ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Not: 1479 sayılı İş Kanunu 13 yaşını doldurmuş çocukların çalışmasına izin vermekte, 1.4.1981'e kadar 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu da çalışan çocukların

sigortalılığını geçerli saymaktaydı. Ancak 01.04.1981 tarihinde 506 SK’ da 18 yaşından önceki hizmetlerin yıl olarak sayılmaması yönünde bir değişiklik yapılmıştır.

Tablo 2.15. ile TÜİK Hayat Tabloları verileri birleştirilerek hazırlanan Grafik 2.4. de kadınlar ve erkekler için doğuştan beklenen yaşam süresi ile kadınlar ve erkekler için belirlenen emeklilik yaşları karşılaştırıldığında 1986 yılından itibaren doğuştan beklenen yaşam süresi ile emeklilik yaşının birbirlerine yakın değerler aldığı görülmektedir. İlk emeklilik yaşının belirlendiği 1950 yılından 1960 lı yılların ortalarına kadar kadınlarda, 1980’ li yılların ortalarına kadar da erkeklerde emeklilik yaşının hayatta kalma süresinden daha uzun bir tarih olarak belirlenmesi dikkat çekicidir. Bu durum o dönem için Türkiye de sosyal güvenlik kurumlarının yeni tesis edilmesi sebebi ile emekli olacakların sayısının az olmasından da kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Grafik 2.4. Türkiye de Doğuştan Beklenen Yaşam Süresi ve Emeklilik Yaşları ile Karşılaştırılması, 1950-2008

Kaynak: TÜİK Hayat Tabloları Verileri ve SGK Verilerinden Oluşturulmuştur.

Türkiye’de emeklilik yaşı 2036 yılından itibaren kademeli bir geçiş ile arttırılacak ve 2048 yılından itibaren erkek ve kadınlar için 65 yaş olacaktır. Türkiye de belirlenen bu emeklilik yaşı kademeli geçişleri Tablo 2.16. da gösterilmektedir. Bu tabloda verilen yaş değerlerinin Tablo 2.13. de verilen ülkelerin yaş değeri

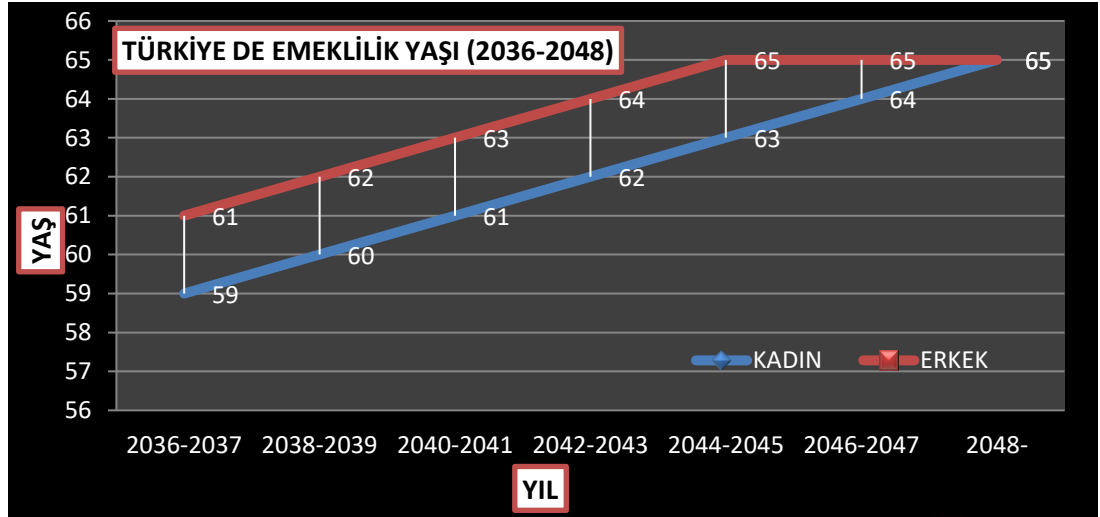
hedeflerinden daha düşük bir yaş olarak kaldığı görülmektedir.⁵¹⁸ Türkiye için belirlenen yaş dilimlerinin sağlıklı bir değerlendirmesi ancak gelişmekte olan ülkelerle bir kıyaslama yapıldığında daha net ortaya çıkabilecektir.

Tablo 2.16. Türkiye de Gelecekte Uygulanacak Olan Emeklilik Yaşları, 2036-2048

Yıllar	Kadın	Erkek
2036-2037	59	61
2038-2039	60	62
2040-2041	61	63
2042-2043	62	64
2044-2045	63	65
2046-2047	64	65
2048-	65	65

Kaynak: 5510 Sayılı SSGSSK, (m. 28).

Tablo 2.16. ya göre hazırlanan Grafik 2.5. de 2036 yılından itibaren erkek ve kadınların yaşlılık aylıklarının her iki yılda bir yaş artacağı ve 2048 yılından itibaren erkek ve kadınlar için yaşlılık aylığına hak kazanma yaşının 65 yaş olarak eşitleneceği görülmektedir.

Grafik 2.5. Türkiye de Gelecekte Uygulanacak Olan Emeklilik Yaşları, 2036-2048

Kaynak: 5510 Sayılı SSGSSK, (m. 28).

⁵¹⁸5510 Sayılı Sosyal Sigortalar vet Genel Sağlık Sigortası Kanunu, RG, 16.06.2006, 26200.

Türkiye’de 5510 SK’ a kadar emeklilik yaşında tam bir istikrar öteden beri sağlanamamıştır. Ayrıca emeklilik yaşının erken bir yaş olarak kararlaştırılmasının işsizliğin azaltılması üzerinde fark edilir bir etkide olacağı beklentisi ise var olan işsizlik oranları dikkate alındığında istenilen düzeylerde gerçekleşmediği görülmüştür. Bunun en büyük nedeni ülkelerin içinde bulundukları ekonomik durum erken emekli olan kişileri yeniden iş aramaya itmiştir. Bu durum ise gençlere yeni iş alanlarının açılmasının önünde önemli oranda engel teşkil etmektedir.

III. BÖLÜM

GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI AÇISINDAN YAŞLILIK SİGORTASININ ANALİZİ

1. GELİR DAĞILIMI ve GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI ÖLÇÜLERİ

Her sosyal güvenlik sisteminde eşitlik, adalet ve yeterlilik son derece önemlidir. Gelir dağılımı araştırmalarında bireysel ve hane halkı düzeyinde analizlere yer verilmektedir. Gelir dağılımı araştırmalarının ana konusu bireylerin ekonomik refah düzeylerinin belirlenmesi olarak görülmektedir. Ancak yalnızca kişisel gelirin en uygun ekonomik refah ölçüsü olarak görülmemesi de önemlidir. Çünkü bazı bireyler hiç gelir elde etmedikleri halde yüksek bir yaşam standardına sahip olabilmektedirler.⁵¹⁹

Bilinen gelir dağılımı ölçüm araçları objektif ölçütler, normatif ölçütler ve statik ölçütlerden oluşurken gelirin yeniden dağılımı ölçüm araçları ise mutlak yeniden dağılım ölçütleri ve görece yeniden dağılım ölçütleri olarak tanımlanmaktadır.

1.1. Objektif Ölçüler, Normatif Ölçüler ve Statik Ölçüler

Gelir eşitsizliğini ölçerken farklı ölçüm methodlarından yararlanılmaktadır.⁵²⁰ Bu methodlar Normatif Ölçüler, Statik Ölçüler, Objektif Ölçüler, olup Statik Ölçüler; Lorenz Eğrisi iken, Normatif Ölçüler; Dalton - Atkinson Eşitsizlik Ölçüsü dür.⁵²¹ Objektif Ölçüler ise Theil Endeksi, Aralık Ölçüsü, Göreli Ortalama Mutlak Sapma, Varyans ve Göreli Varyans, Logaritmik Varyans, Değişim Katsayısı, Gini Katsayısı, Yüzdelik Dilimleme Yöntemi, Standart Sapma, Pareto Katsayısı, Kuznets Katsayısı, Yoksulluk Oranı Endeksi⁵²² gibi temel eşitsizlik ölçüleridir. Bu ölçülerden “Gini Katsayısı”, “Yüzdelik Dilimleme Yöntemi”, ve “Lorenz Eğrisi” literatürde en yaygın

⁵¹⁹Brown - Prus, a.g.m., s. 4-5.

⁵²⁰Baş, a.g.m., s. 55.

⁵²¹Ürper, a.g.e., s. 14-24.

⁵²²Cem Doğan - Murat Tek, “Türkiye’de Gelir Dağılımının Toplanma Oranı Yöntemiyle Analizi”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2007, c. 3/3, S. 2, s. 3.

kullanılan gelir eşitsizliği ölçüleridir.⁵²³ Aşağıda sadece en yaygın kullanılan gelir eşitsizliği ölçülerine yer verilmiştir.

1.1.1. Lorenz Eğrisi

1905 yılında Max Otto Lorenz tarafından geliştirilen Lorenz Eğrisi nüfusun milli gelirden ne kadar pay aldığını gösteren bir eğridir.⁵²⁴ Lorenz Eğrisi, millî gelirin nüfus içerisindeki dağılımını gösteren bir ölçme tekniği çeşitli ölçütlerin temel alındığı bir grafikdir. Lorenz Eğrisi, yatay eksen kapsayan birikimli nüfus payları ile bu nüfusun milli gelirden aldığı birikimli payları gösteren dikey ekseninin birleştirilmesi sonucunda oluşturulan bir eğridir.⁵²⁵ Lorenz Eğrisinin yatay ekseninde toplam nüfus, dikey ekseninde ise toplam gelir yer alır. Nüfus içinde farklı gelir dilimlerinin milli gelirden eşit ölçüde pay aldığı anlarda “mutlak eşitlik” gerçekleşir ve bu durum “mutlak eşitlik doğrusu” ile gösterilir. Nüfusun ve gelirin yüzdelik dilimleri eşit ise mutlak eşitlik doğrusu 45 derecelik bir açı ile oluşmaktadır. Aksi halde Lorenz Eğrisi mutlak eşitlik doğrusundan sapma göstermektedir.⁵²⁶ Gelir ya da servetin dağılımında eşitsizlik derecesini gösteren Lorenz Eğrisi bir kare şeklinin iki köşegeni arasına çizilerek oluşturulmaktadır. Lorenz Eğrisi şekil olarak aşağıda Şekil 3.1. de gösterilmektedir. Şekilde gösterilen “00” doğrusu “mutlak (tam) eşitlik doğrusu” dur. Bu doğru üzerindeki her noktaya denk gelen nüfus ile bu nüfusa karşılık gelen gelirin yüzde oranı birbirlerine eşittir. Toplam nüfusta yüzdelik gelir dilimlerinin gelirin birikimli paylarına eşit olduğu noktalarda oluşan ve eş bölüşüm doğrusu olarak isimlendirilen bu doğru eksenlerden eşit uzaklıkla 45 derecelik bir açı oluşturmaktadır. Mutlak Eşitsizlik Doğrusu sol alt köşeden başlayıp önce yatay ve ardından dikey devam ederek ters “L” harfi şeklini alan bir doğrudur. Lorenz Eğrisi eş bölüşüm doğrusu ile mutlak eşitsizlik doğrusu arasında yer alan eğridir. Gelir dağılımı daha eşit dağıtıldıkça Lorenz Eğrisi “00” ile ifade edilen mutlak eşitlik doğrusuna doğru daha da çok yaklaşmaktadır. Ancak gelir dağılımı bozuldukça Lorenz Eğrisi aşağı yönde esneyerek mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaşmaktadır. Toplumda tam anlamı ile eşit

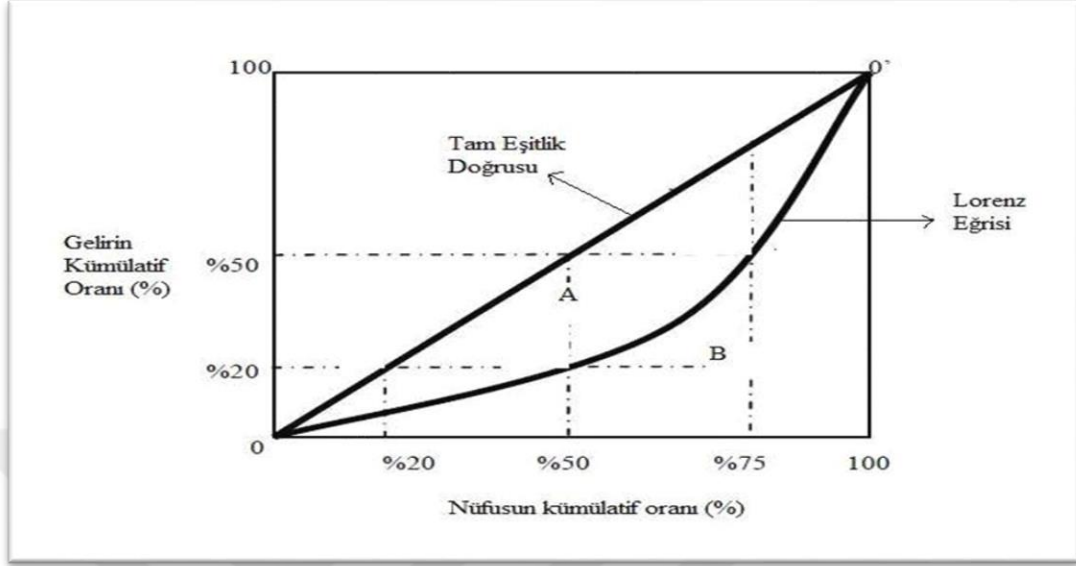
⁵²³Şerbetçi, a.g.m., s. 104.

⁵²⁴Karaçor vd., a.g.m., s. 234-235.

⁵²⁵Erçakar - Güvenoğlu, a.g.m., s. 41.

⁵²⁶Doğan - Tek, a.g.m., s. 3.

paylaşım söz konusu olduğunda Lorenz Eğrisi 45 derecelik bir köşegen halini almaktadır.⁵²⁷

Şekil 3.1. Lorenz Eğrisi

Kaynak: Kazar, 2008, s. 72

Lorenz Eğrisini net olarak oluşturmak için nüfustaki her bireyin gelirinin ayrı ayrı ve kesin olarak bilinmesi gerekmektedir. Büyük nüfuslar içinde bu bilgiye ulaşmak ise son derece güçtür. Bu sebeple Lorenz Eğrisi ancak toplumun tahmini geliri hakkında bilgi sahibi olunarak çizilebilen bir eğridir.⁵²⁸

1.1.2. Gini Katsayısı

İtalyan istatistikçi Corrado Gini tarafından literatüre kazandırılan Gini Katsayısı gelir dağılımı ölçümünde kullanılan temel bir ölçüm aracı⁵²⁹ gelir dağılımının ölçümünde en yaygın kullanılan ve en çok bilinen bir ölçüttür.⁵³⁰ Genellikle gelir ve servet eşitsizliğinin ölçülmesinde uygulanır. Lorenz Eğrisinin geometrisinden hesaplanarak bulunan bir sayısal değeri ifade eder.⁵³¹ Bu hesaplama

⁵²⁷Ürper, a.g.e., s. 24-26.

⁵²⁸Jared Warner - Lim Vivian, "The Gini Index: A Lens for Analyzing Inequality in an Interdisciplinary College Classroom", *Numeracy Advancing Education in Quantitative Literacy*, 2019, vol. 12, issue. 1, p.4.

⁵²⁹Aziz Çelik, "AB Ülkeleri Ve Türkiye'de Gelir Eşitsizliği: Piyasa Dağılımı-Yeniden Dağılım", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2004, S. 3, s. 60.

⁵³⁰Şerbetçi, a.g.e., s. 105.

⁵³¹Warner-Lim, a.g.m., s. 3.

Lorenz Eğrisi ile 45 derece olarak kabul edilen “Mutlak Eşitlik Doğrusu” nun arasında kalan bölgenin, mutlak eşitlik doğrusunun altında kalan üçgenin alanına olan oranının tespit edilmesi ile bulunmaktadır.⁵³²

Gini Katsayısı, görelî gelir eşitsizliğinin ölçümünün ifade edilmesinde en çok kullanılan ve bilinen bir ölçektir. Gini endeksi aralığı 0’ dan 1’e kadar bir sayı değeri alır. Toplumda yer alan tüm kişilerin aynı gelir oranına sahip olması durumunda Gini Katsayısı “0” bir kişinin tüm geliri elde etmiş olması durumunda ise Gini Katsayısı “1” değerini alacaktır. Gini Katsayısının “0” olması toplumda eşitsizliğin olmadığı anlamına gelirken⁵³³ 1’ e yaklaşması da eşitsizliğin giderek arttığı anlamına gelmektedir.⁵³⁴

Gini Katsayısı, Lorenz Eğrisinin geometrisinden hesaplanabildiği gibi bir formülle de hesaplanabilmektedir.⁵³⁵ Gini Katsayısı aşağıda belirtilen şekilde formüle edilir.⁵³⁶

$$G = \left[\frac{1}{n^2} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |Y_i - Y_j| f(Y_i) f(Y_j) / 2\mu \right] \quad (3.1)$$

Y_i = i. nci hanenin geliri,

Y_j = j. nci hanenin geliri,

$f(Y_i)$ = i. nci hanenin gelir çokluğu,

$f(Y_j)$ = j. nci hanenin gelir çokluğu.

$\bar{y}$: Ortalama geliri

n: Hanehalkı sayısını gösterir

$y = L(x)$ olduğunda; $L(x)$ = nüfusun en düşük kazanç x yüzdesi tarafından kazanılan gelir yüzdesidir. Örneğin; nüfusun % 20 sinin en düşük kazancı, belirli bir gelir dağılımı için gelirin % 5’ ini dağıtır; $L(20) = 5$ olur. Gelir bir nüfus içinde eşit olarak dağıtılsa o zaman tüm $0 \leq x \leq 100$ değerleri için nüfusun yüzde x’ i gelirin

⁵³²Erçakar - Güvenoğlu, a.g.m., s. 41.

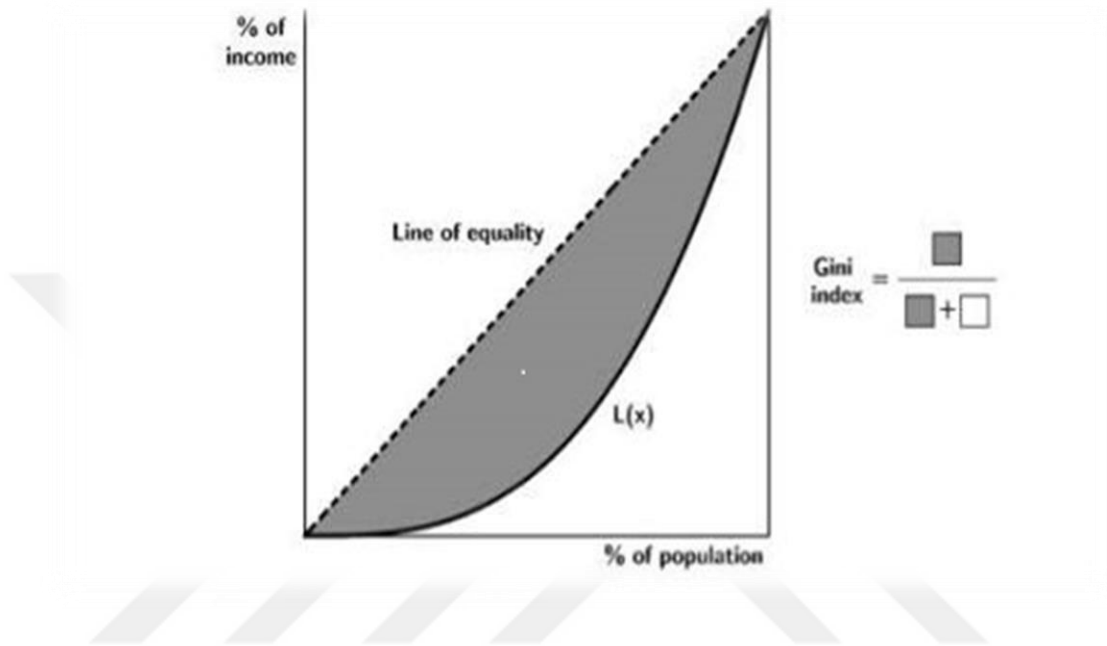
⁵³³Julie A. Litchfield, “Inequality: Methods And Tools”, *Text For World Bank’s Web Site On Inequality, Poverty, and Socio-Economic Performance*, 1999, s. 4. <http://www.worldbank.org/poverty/inequal/index.htm>, s. 4.

⁵³⁴Brown - Prus, a.g.m., s. 5-6.

⁵³⁵Ürper, a.g.e., s. 17-18.

⁵³⁶Şerbetçi, a.g.e., s. 105.

yüzde x ' i olarak belirlenecektir. Diğer bir örnek ile nüfusun % 50' si toplam gelirin % 50' sini oluşturacaktır. Matematiksel bir işlev olarak $L(x) = x$ olarak gösterilecektir. Bu yüzden $y = x$ çizgisine “Eşitlik Çizgisi” adı verilmektedir. Diğer tüm gelir dağılımlarında Lorenz Eğrisi eşitlik çizgisinin altında yer alması için $0 < x < 100$ için $L(x) < x$ değerine sahip olması gerekmektedir.⁵³⁷

Şekil 3.2. Gini Katsayısı

Şekil 3.2. de dikey eksen geliri (income) yatay eksen nüfusu (population) göstermektedir. Gini Katsayısı şekilde görüldüğü gibi mutlak eşitlik doğrusu (line of equality) ile $L(x)$ eğrisi arasında kalan alan yardımı ile ölçülür. Lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik doğrusu arasında kalan alanın, mutlak eşitlik doğrusu altında kalan toplam alana bölünmesi yolu ile bulunur.⁵³⁸

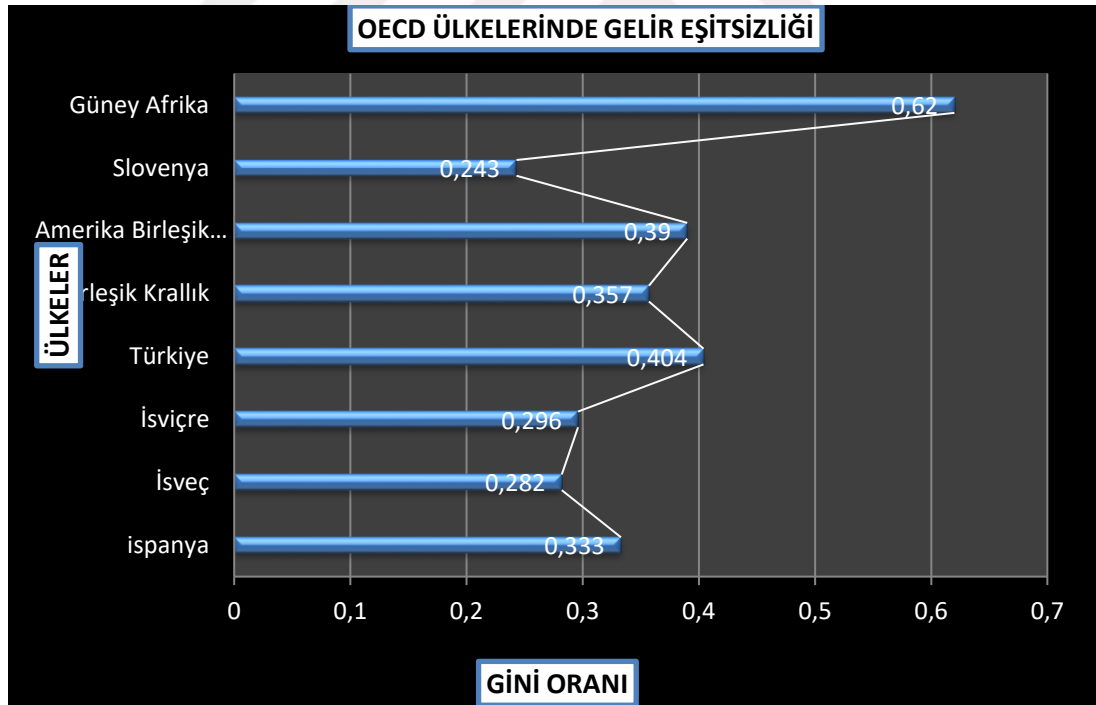
Gelişmiş dünya ülkelerinin çoğunda son yirmi yılda gelir eşitsizliklerinde artış yaşandığı gözlemlenmektedir. Gelişmiş ülkelerde gelir eşitsizliğine yönelik yayınlanan veriler 1950' lerde ve 60' larda eşitsizliğin azaldığını ancak 70' lerin ortalarından itibaren yeniden artış seyrine girildiğini göstermektedir. Teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve reformlar büyük ölçüde işgücü piyasalarını değiştirmiş ve bu değişim ücretlilerin ödedikleri prim tutarlarında ve karşılığında elde ettikleri

⁵³⁷Warner - Lim, a.g.m., s. 3.

⁵³⁸Öz, a.g.m., s. 596.

faýdalarla farklılaşma ile sonuçlansa da gelir eşitsizliklerinin sürmesi devam etmiştir. Eşitsizliklerin devam etmesi bir anlamda o ülkelerde gelirin yeniden dağılımının başarılı bir şekilde uygulanamadığının da göstergesidir. Gelir eşitsizliği ile gelirin yeniden dağılımı birbirleri ile zıt yönde gerçekleşen gelişmelerdir. Diğer bir anlatımla ilerici bir gelirin yeniden dağılım politikası ile gelir eşitsizliklerinin azaltılması ya da ortadan kaldırılabilmesi mümkün bir durum olarak görülmektedir⁵³⁹

Grafik 3.1. de Türkiye’ nin de içinde yer aldığı 40 ülkenin Gini Katsayısı gösterilmektedir. Yayınlanan 2015-2019 son dönem verilerine göre Gini Katsayısı OECD ortalaması 0,33’ dür. Gini katsayısına göre gelir dağılımı bozukluğunun en fazla olduğu ülkeler Güney Afrika 0,620, Kosta Rika 0,478, Şili 0,460 ve Meksika 0,458 değerleri ile sıralamada ilk dört ülkeyi oluştururken Türkiye 0,404 gini katsayısı ile beşinci sıradadır. Gelir dağılımının daha eşitlikçi bir şekilde dağıtıldığı ilk beş ülke ise sırası ile 0,241 Gini Katsayısı ile Slovakya, 0,243 ile Slovenya 0,249 ile Çek Cumhuriyeti, 0,257 ile İzlanda ve 0,261 Gini Katsayısı ile Danimarka’ dır.⁵⁴⁰

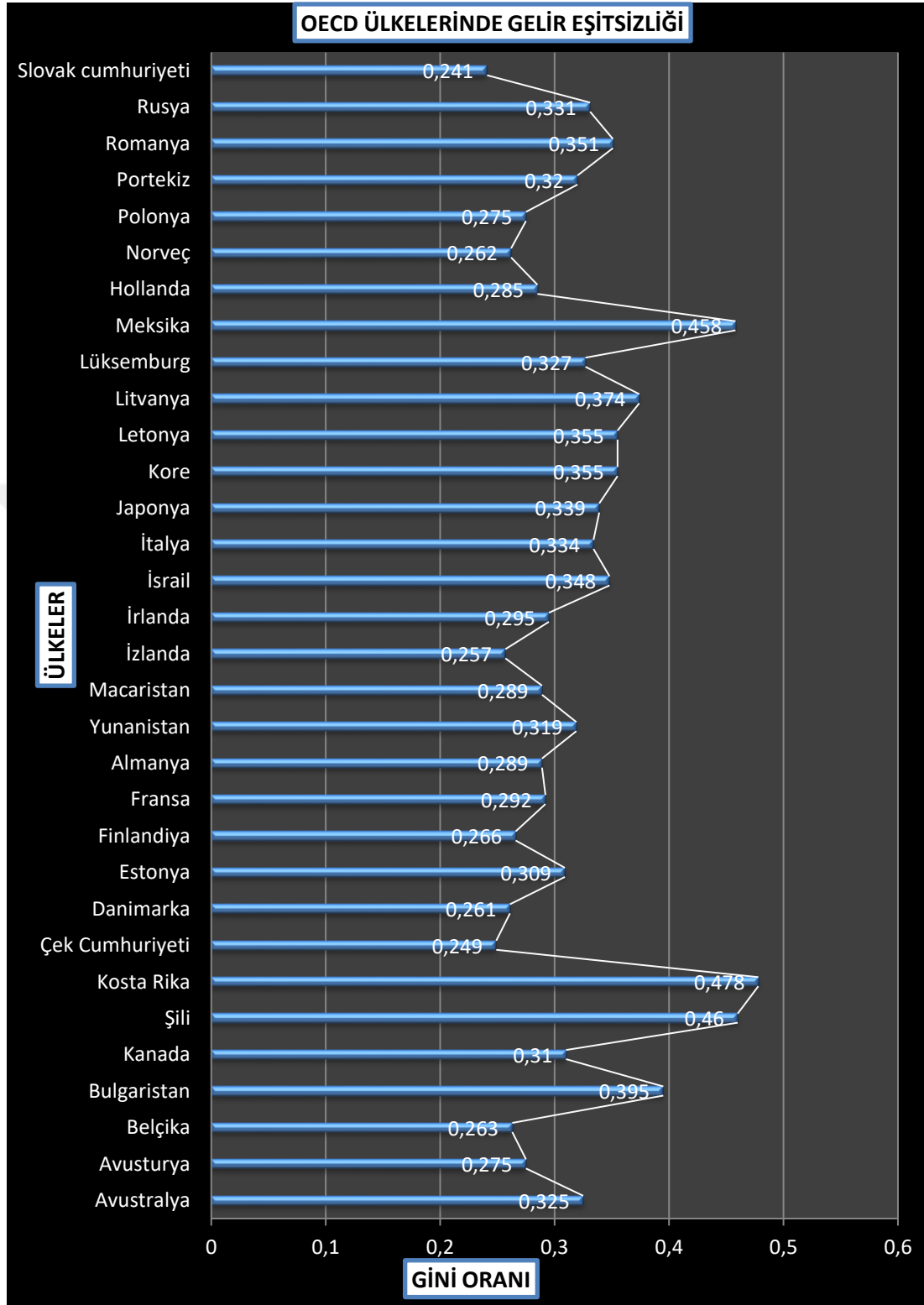

Grafik 3.1. OECD Ülkelerinde Gelir Eşitsizliği, 2015-2019

Kaynak: OECD Sosyal ve Refah İstatistikleri: Gelir dağılımı

⁵³⁹Jang, a.g.m., s. 23.

⁵⁴⁰<https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm#indicator-chart> Erişim Tarihi: 28.03.2020.

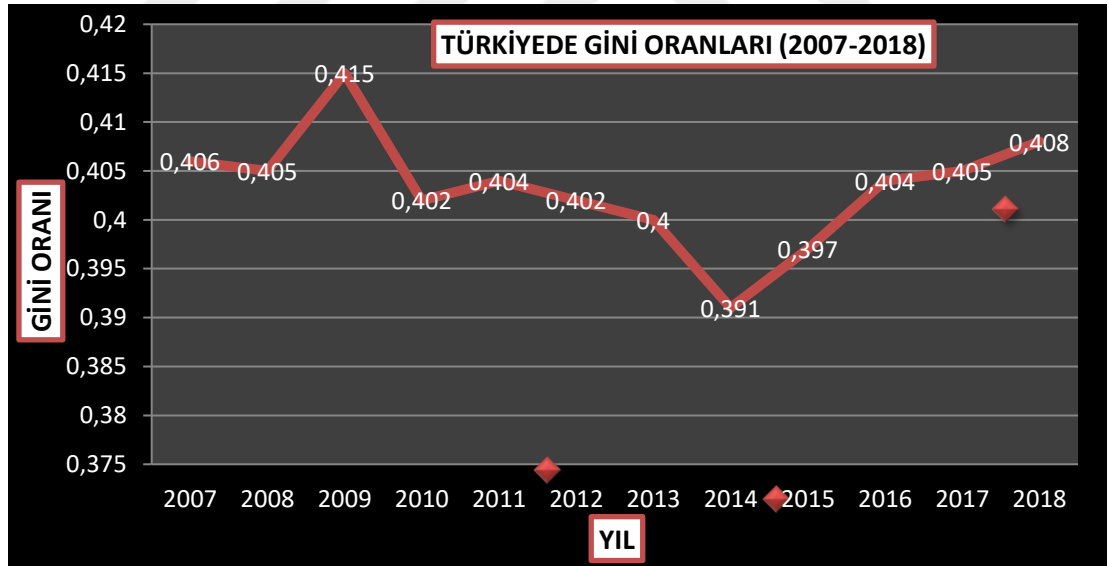

Grafik 3.1. OECD Ülkelerinde Gelir Eşitsizliği, 2015-2019

Kaynak: OECD Sosyal ve Refah İstatistikleri: Gelir dağılımı

Uluslararası mali kuruluşlardan DB, OECD, IMF, BM dünya ülkeleri için ideal gini katsayısını “0,25” olarak açıklamaktadırlar.⁵⁴¹ Türkiye yaklaşık 0,40 gini katsayısı ile ideal gini katsayısının ve OECD ülkelerinin ortalama gini katsayısının üzerinde bir seyir izlemekte ortalama gelir dağılımı eşitsizlik düzeyinin üzerinde bir gelir eşitsizliği çizgisini takip etmektedir.⁵⁴²

Grafik 3.2. de Türkiye’ nin 2007-2018 yılları arasındaki gini katsayıları gösterilmektedir. Türkiye 2009 yılında 0,415 gini katsayısı ile en yüksek eşitsizlik düzeyine ulaşmış ve 0,391 Gini Katsayısı ile de en düşük eşitsizlik değerine 2014 yılında gerilemiştir.⁵⁴³ Türkiye’de gini katsayısının zaman zaman sınırlı düşüşler gösterdiği görülse de bu düşüşlerin ülkede gelir eşitsizliğini giderici politikaların uygulanmasından değil özellikle ekonomik kriz dönemlerinde üst gelir diliminde bulunanların gelirlerinde meydana gelen azalmalardan kaynaklandığı ifade edilmektedir.⁵⁴⁴ Durum farklı şekillerde tartışılrsa da sonuç olarak gini katsayısının Türkiye’de aldığı bu değerler gelirin yeniden dağılımı yolu ile gelir eşitsizliğinin istenilen düzeylerde giderilemediğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Grafik 3.2. Türkiye’ de Gini Katsayısı Oranları, 2007-2018

Kaynak: TÜİK 2018 Yılı Verilerinden Oluşturulmuştur.

⁵⁴¹Yar, a.g.m., s. 5.

⁵⁴²Şengür - Taban, a.g.m., s.61-62.

⁵⁴³<https://t24.com.tr/haber/mahfi-egilmez-gelir-dagilimi-bozulmaya-devam-ediyor.44362209.12.2019> Erişim Tarihi: 27.12.2019.

⁵⁴⁴Balseven, a.g.m., s.101.

1.1.3. Yüzde Paylar Analizi

Yüzde paylar analizi, bireysel gelir dağılımı ölçümlerinde en sık kullanılan analiz yöntemlerindendir.⁵⁴⁵ Bu yöntemde toplum yüzde yüz bir bütün olarak varsayılmakta ve bu bütün eşit gelir dilimlerine bölünerek, birinci en yoksul yüzdelik dilimden başlanarak en zengin yüzdelik dilime doğru toplum yüzdeler halinde sıralanmaktadır.⁵⁴⁶ Bu yöntem ile toplum % 1' lik 100; %5' lik 20; % 10' luk 10 veya % 20' lik 5 dilime bölünebilmektedir. Gelir dilimlerinin aldığı harcanabilir gelir oranları toplam harcanabilir gelire oranlanarak hangi gelir diliminin ne oranda gelir elde ettiğine ilişkin yüzde payları bulunmakta ve bu veriler üzerinden gelir dağılımına ilişkin karşılaştırmalar yapılmaktadır.⁵⁴⁷ Gelir dilimlerinin karşılaştırmaları sonucunda bulunan oranların yüksek çıkması eşitsizliğin fazla olduğunu, düşük çıkması ise eşitsizliğin az olduğunu göstermektedir.⁵⁴⁸ Gini Katsayısı o ülkenin gelir eşitsizliği durumuna ilişkin bütüncül bir bilgi verirken Yüzde Paylar Analizi gelir dilimleri arasındaki gelir farklılaşmalarına ilişkin bilgiler sunmaktadır.⁵⁴⁹ Yüzde paylar analizi bireysel gelir dağılımı eşitsizliğini gösteren başarılı bir ölçek olarak da değerlendirilmektedir.⁵⁵⁰

Nüfusun alt gelir dilimleri ile üst gelir dilimleri arasındaki farklılık gelir eşitsizliği adına önemli bir göstergedir. OECD ülkelerinde 1980' lerde nüfusun en zengin % 10' luk dilimi, en yoksul % 10' luk diliminden yedi kat daha fazla gelire sahipken, 1990' larda sekiz katına⁵⁵¹ 2000' li yıllarda 9 katına ve içinde bulunduğumuz dönemde de yaklaşık 10 katına kadar yükseldiği ifade edilmektedir. Danimarka, Almanya ve İsveç gibi ileri sosyal refah devleti sayılabilecek ülkelerde 1980' li yıllarda üst ve alt gelir dilimleri arasındaki fark 5 kat düzeyinde gerçekleşirken günümüzde bu fark 6 kat civarlarına yükselmiştir. Bu anlamlı farklılığın gelişmekte olan ülkelerde artış eğiliminde olduğu bilinmektedir. 2000' li yıllar ülkeler için üst ve

⁵⁴⁵Nazım Öztürk – Z. Gökalp Göktolga, “Yoksulluk ve Gelir Bölüşümünü Belirlemede Kullanılan Ölçütler”, *Bütçe Dergisi*, 2010, S. 34/2, s.8.

⁵⁴⁶Ahmet Emre Tayyar, “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Makro Ekonomik Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi: Bir Ekonometrik Analiz”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi), 2011, İstanbul, s. 11.

⁵⁴⁷Öztürk-Göktolga, a.g.m., s. 8.

⁵⁴⁸TÜİK, Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı Sorularla Resmi İstatistik Dizisi-6, 2008, Ankara, s.59.

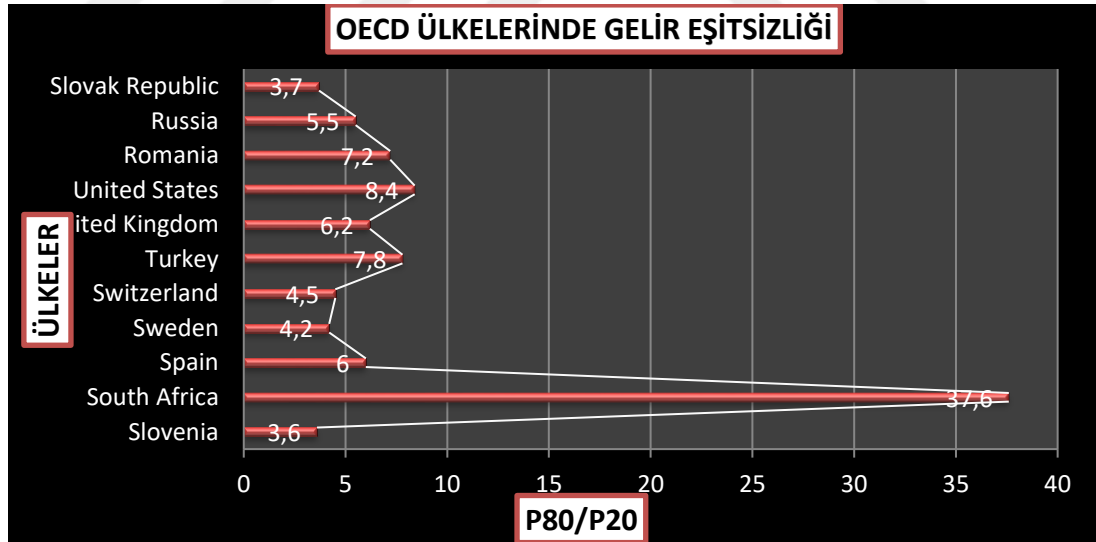
⁵⁴⁹Çelik A., a.g.m., s. 63.

⁵⁵⁰Erçakar - Güvenoğlu, a.g.m., s. 41

⁵⁵¹Jang, a.g.m., s. 23.

alt gelir dilimleri arasındaki gelir eşitsizliğinin zirveye ulaştığı yıllar olarak görülmektedir.⁵⁵² Öyleki 2013 yılı için en üst ve en alt gelir dilimleri arasında ki farkın ABD’ de 18,8, Meksika’ da 30,5 kata kadar ulaştığı hesaplanmıştır.⁵⁵³

Grafik 3.3. son yayınlanan 2015-2019 dönemi verilerine göre OECD ülkelerinde en yüksek %20 lik gelir dilimi ile en düşük % 20 lik gelir dilimleri arası farklılık oranları gösterilmektedir. Alt ve üst gelir dilimleri arasındaki farklılığın Güney Afrika’da 37,6 değeri ile oldukça dikkat çekici yükseklikte olan bir noktaya ilerlemiş olduğu görülmektedir. Bu ülkeyi sırası ile 12,7 kat ile Kosta Rika, 10,3 kat ile Şili ve Meksika, 8,4 kat ile ABD ve 7,8 kat ile Türkiye takip etmektedir. Türkiye’ nin en zengin % 20 ile en yoksul %20 gelir dilimleri arasındaki farklılığın en yüksek olduğu ülkeler sıralamasında 6. sırada yer alması gelir eşitsizliğinin geldiği noktayı gösterme adına önemlidir. Grafik 3.3. de en zengin % 20 ile en yoksul % 20 arasındaki farklılaşmanın en az olduğu 6 ülke ise 3,5 kat ile Çek Cumhuriyeti, 3,6 kat ile İzlanda ve Slovenya, 3,7 kat ile Danimarka ve Slovakya Cumhuriyeti ve 3,8 kat ile Finlandiya olarak sıralanmaktadır. Dikkat edildiğinde gelir dağılımı eşitsizliğinin en az olduğu ülkeler Avrupa ülkeleridir.⁵⁵⁴

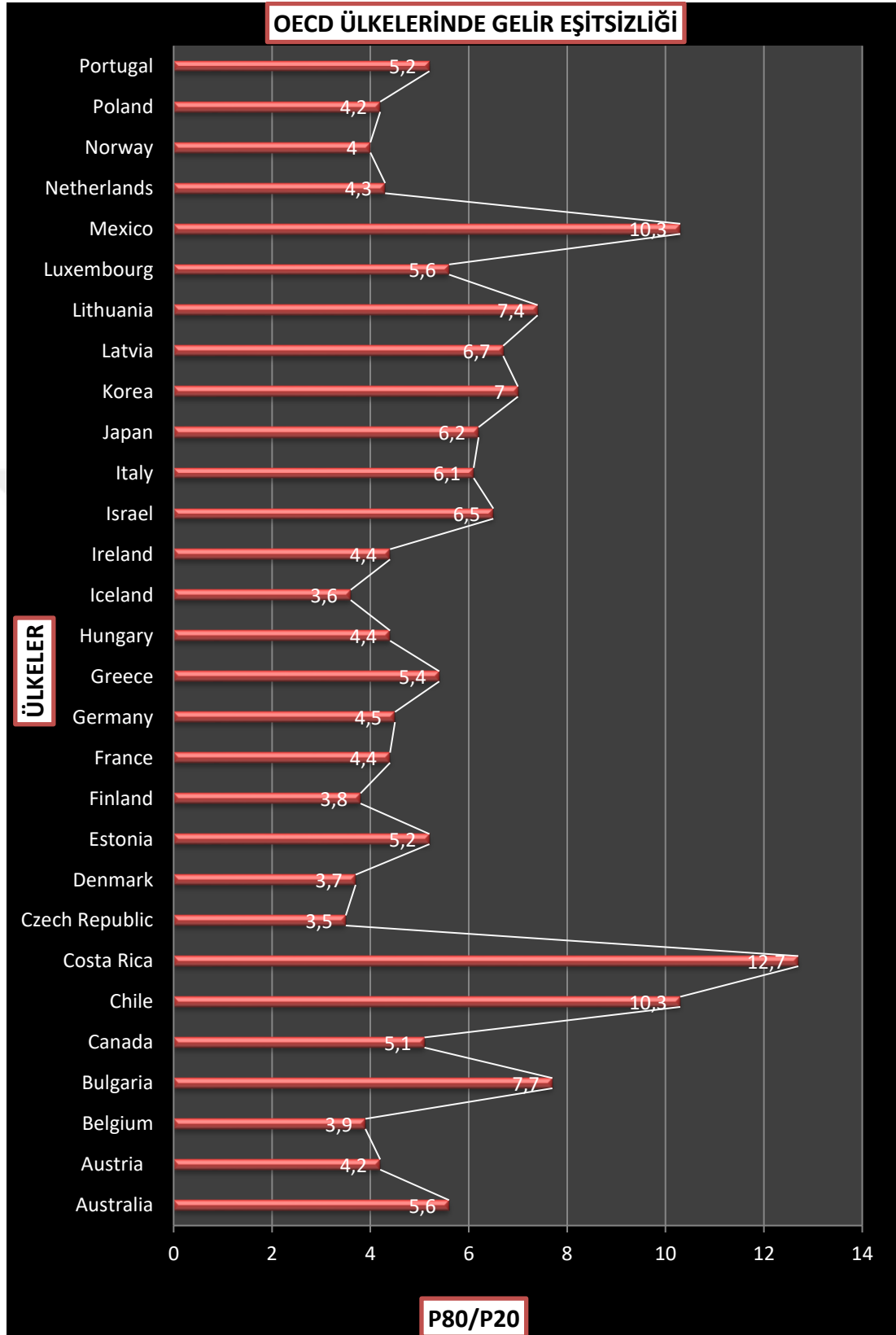
Grafik 3.3. OECD Ülkelerinde Gelir Eşitsizliği, P80 / P20, 2015-2019

Kaynak: OECD Sosyal ve Refah İstatistikleri: Gelir dağılımı.

⁵⁵²Güray Akalın vd., “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2018, c. 20, S. 4, s.61.

⁵⁵³Göker, a.g.m., s. 1732-1733.

⁵⁵⁴<https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm> Erişim Tarihi: 05.04.2020.

Grafik 3.3. OECD Ülkelerinde Gelir Eşitsizliği, P80 / P20, 2015-2019

Kaynak: OECD Sosyal ve Refah İstatistikleri: Gelir dağılımı.

Gelir eşitsizliklerinin içinde bulunulan zamanda daha fazla artmasının temel iki nedeni olduğu tartışılmaktadır. İlki emeğin verimliliğinin artmasına rağmen emeğe biçilen değerin düşmesi, ikincisi ise AB ülkeleri, ABD, İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde üst gelir dilimlerinin alt gelir dilimlerine nazaran gelirlerini daha yüksek oranlarda arttırabilmesidir. Örneğin 2009-2012 döneminde ABD’ de en üst % 1’ lik gelir diliminin reel geliri % 31 oranında artarken geriye kalan % 99’ luk gelir diliminin geliri ise ancak % 0,4 oranında artabilmiştir.⁵⁵⁵ Türkiye’ de ise TÜİK verilerine göre 2010-2018 yılları arasında en yüksek % 20’lik gelir diliminin milli gelirden aldığı pay % 46,4’ den % 47,6’ ya ilerleyerek % 1,2’ lik bir artış gerçekleştirmişken en alt % 20’ lik gelir diliminin milli gelirden aldığı pay ise % 5,8 den % 6,1’ e ilerleyerek ancak % 0,3’ lük düzeyde bir gelir artışı gösterebilmiştir.⁵⁵⁶

Tablo 3.1. de Türkiye’de 2010-2018 yılları arasında en üst % 20’ lik gelir diliminin en alt % 20’ lik gelir dilimine olan farkı gini katsayıları ile birlikte açıklanmıştır. TÜİK verilerine göre 2010 yılında en yüksek % 20’ lik gelir dilimi ile en düşük % 20’ lik gelir dilimi arasındaki fark 8 kat olarak gerçekleşirken gini katsayısı 0,402 düzeyindedir. 2018 yılında ise bu fark 7,8 kat olarak gerçekleşerek ve 0,2’ lik bir pay kadar düşüş yaşansa da, gini katsayısının 0,408’ e yükseldiği yani ülkede gelir dağılımı eşitsizliğinin sürdüğü görülmektedir.⁵⁵⁷

Tablo 3.1. Yıllık Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirinin Dağılımı, % 20, 2010-2018

% 20’lik Fert grupları	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
İlk % 20 (En Düşük)	5,8	5,8	5,9	6,1	6, 2	6, 1	6,2	6,3	6,1
İkinci % 20	10,6	10,6	10,6	10,7	10,9	10, 7	10,6	10,7	10,6
Üçüncü % 20	15,3	15,2	15,3	15,2	15,3	15, 2	15,0	14,8	14,8
Dördüncü % 20	21,9	21,7	21,7	21,4	21,7	21, 5	21,1	20,9	20,9

⁵⁵⁵Göker, a.g.m., s. 1732.

⁵⁵⁶Utku Altunöz – Funda Çondur, “Sosyal Güvenlik Harcamaları Gelir Dağılımında Etkin Mi? Türkiye Ekonomisi İçin Nedensellik Analizi”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 2018, Özel Sayı, s. 175.

⁵⁵⁷<http://www.mahfiegilmez.com/2019/09/turkiyede-gelir-dagilm-gini-katsays-ve.html> Erişim Tarihi: 12.03.2020.

% 20'lik Fert grupları	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Son % 20 (En yüksek)	46,4	46,7	46,6	46,6	45,9	46,5	47,2	47,4	47,6
P80 / P20 oranı	8,0	8,0	8,0	7,7	7,4	7,6	7,7	7,5	7,8
Gini katsayısı	0,402	0,404	0,402	0,400	0,391	0,397	0,404	0,405	0,408

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2018.

Türkiye’de sosyal harcamalarda önemli artışlar yaşanmasına rağmen bu harcamaların gelir dağılımı eşitsizliğini ve yoksulluğunu azaltıcı yönde etkisinin sınırlı kalması⁵⁵⁸ gini katsayısının halen “0,400” ler düzeyinde olması, 2018 yılı için "sürekli yoksulluk" oranının % 12,7 olarak tespit edilmesi⁵⁵⁹ gelir dağılımı eşitsizliğinin Türkiye’de halen ciddi bir sorun olarak sürdüğünü göstermektedir. Sunulan sosyal transferlerin miktarının kişilerin gelirlerinde yoksulluk sınırı üzerine çıkabilecek oranda bir artışı henüz sağlamaması sosyal transferlerin geliri yeniden dağıtıcı özelliğinin ülkede yeterince gelişmediği anlamına da gelebilmektedir.⁵⁶⁰

1.2. Mutlak Yeniden Dağılım Ölçüleri Ve Görece Yeniden Dağılım Ölçüleri

Sosyal güvenlik sistemlerinde gelirin yeniden dağılımına yönelik ölçüm; sisteme katkıda bulunan sigortalıların sisteme bulundukları katkılar ile elde ettikleri karşılıkların kıyaslanması ile gerçekleşir. Sosyal güvenlik sisteminin gelirin yeniden dağılımının ölçümünde yaygın olarak kullanılan ölçüler “Mutlak Yeniden Dağılım Ölçüleri” ve “Görece Yeniden Dağılım Ölçüleri” dir. Mutlak Yeniden Dağılım Ölçüleri belirli bir gruba yeniden dağıtılan gelirin toplam miktarını ölçerken, Görece Yeniden Dağılım Ölçüleri gelirin yeniden dağılımını diğer bir değişkene kıyasla ölçen ölçülerdir. Görece yeniden dağılım ölçüleri “Net Transferler”, “İçsel Getiri Oranı” ve “Gini Oranı” olmak üzere üç başlık altında incelenebilir. Bu ölçümlerde net transferler “net” sonuç gösterirler. Bir sigortalının yaşamı boyunca bir sosyal güvenlik sistemine

⁵⁵⁸Balseven, a.g.m., s. 101.

⁵⁵⁹<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiyede-gelir-dagilimi-rakamlari-aciklandi/1587020> Erişim Tarihi: 31.12.2019.

⁵⁶⁰E. Evren Özer- Hale Balseven, “Son Dönem Sosyal Devlet Anlayışı ve Sosyal Harcamaların Eleştirel Bir Analizi”, Sosyal İnsan Hakları Uluslararası Sempozyumu VII, Bildiriler, 10-11 Aralık 2015, Denizli, s. 276-277.

yaptığı katkılar ile aldığı karşılıkların birbirlerinden çıkarılması ile tespit edilirler. Bulunan sonucun pozitif olması bu kişi ya da gelir grubuna doğru gelirin yeniden dağılımının olduğunu gösterirken negatif olması ise bu kişi ya da gruptan başka kişi ya da gruplara doğru gelir dağılımının gerçekleştiğini göstermektedir.⁵⁶¹ Bu tezde yaşlılık aylıklarının gelirin yeniden dağılımı açısından analiz edilmesinde görece dağılım ölçüleri kullanılacaktır. Görece yeniden dağılım ölçülerinden “Net Transferler” ;

$$\text{Net transfer} = \text{Yaşamboyu Karşılıklar} - \text{Yaşamboyu Primler} \quad (3.2)$$

olacak şekilde formüleleştirilmektedir.

İçsel getiri oranı, bir kişinin ya da belli bir grubun hayatı boyunca sosyal güvenlik sisteminden elde ettiği kazançlarla, sosyal güvenlik sistemine ödediği katkılar arasındaki ilişki ile ölçülen orandır. İçsel getiri oranı formülle ifade edilecek olunursa;

“n: Çalışılan Süre”, “m: Aylık Alınılan Süre”, “A: Her Yıl Ödenen Prim Miktarı”, “B Her Yıl Alınan Aylık Miktarı”, “(r) İçsel Getiri Oranını” nı temsil etmek üzere;

$$(r) = \frac{\sum_{i=1}^n A_i (1+r)^n}{\sum_{j=1}^m \frac{B}{(1+r)^m}} \quad (3.3)$$

şeklinde formüleleştirilmektedir.

Sosyal güvenlik sisteminde dikey olarak gelirin yeniden dağılımının uygulanıp uygulanmadığının tespitinde ise ölçüm aracı olarak da gini katsayısı kullanılmaktadır. Dikey olarak gelirin yeniden dağılımının gini katsayısı üzerinden tespiti formüleleştirildiğinde ise; $Gini_{AT}$, ödenen katkı payından sonraki gini katsayısını, $Gini_{BT}$, katkı payı ödenmeden önceki gini katsayısını göstermekte olup;

$$\text{Gini Oranı} = (1 - Gini_{AT}) / (1 - Gini_{BT}) \quad (3.4)$$

şeklinde formüleleştirilmektedir. Elde edilen gini katsayısının değeri 1 rakamından büyük ise gelirin yeniden dağılımının dikey bir şekilde yani üst gelir

⁵⁶¹Don Fullerton - Brent Mast, *Income Redistribution from Social Security*, AEI Press, Washington D.C, 2005, p. 20.

dilimlerinden alt gelir dilimlerine olacak şekilde gerçekleştiği söylenebilirken, gini katsayısının aldığı değer 1 rakamından küçük ise bu durumda alt gelir dilimlerinden st gelir dilimlerine doğru tersine dikey bir yeniden dağılımın gerçekleştiğinden söz edilebilmektedir.⁵⁶²

2. GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI ÖLÇÜMÜNÜ ETKİLEYEN ETMENLER

Fullerton ve Mast, gelirin yeniden dağılımının ölçülmesinde ölçümü etkileyen çeşitli etmenlerin olduğunu ve bu etmenlerin başında “ortalama yaşam beklentisindeki farklılıklar”, “sosyal güvenlik primleri”, “iskonto oranı”, “emekli olma yaşı”, “ele alınan nesil” ve “gelir ölçümünde yaşanan sorunlar” ın geldiğini belirtmektedirler. Ortalama yaşam beklentileri, gelir düzeyi, eğitim düzeyi, cinsiyet, ırk ve etnik köken, medeni durum olarak farklı etkenlere bağlı olarak değişebilmektedir. Örneğin, eğitim düzeyi yüksek olanların, kadınların, evlilerin diğer kesimlere kıyasla genel olarak daha uzun bir yaşam beklentisine sahip olmaları gelirin yeniden dağılımından daha pozitif bir düzeyde yaralanmalarına neden olabilmektedir. Ortalama yaşam beklentilerinde genellikle st gelir diliminde yer alanların alt gelir diliminde yer alanlara nazaran daha uzun sürelerle yaşamaları alt gelir dilimlerinden st gelir dilimlerine doğru bir gelir transferi gerçekleşmesine neden olabilmektedir. Sosyal güvenlik primleride, nüfusun sosyal güvenlik kapsamındaki oranına ve gelirlerden alınan SPEK tutarlarına bağlı olarak gelirin yeniden dağılımı üzerinde belirleyici bir rol oynayabilmektedir. Aynı şekilde “iskonto oranı” da gelirin yeniden dağılımını etkileyen temel bir etkindir. İskonto oranı gelirin yeniden dağılımının ölçülmesinde farklı zaman dilimlerinde sisteme ödenen primler karşılığında elde edilen karşılıkların ölçülmesinde kullanılan parasal değerlerin bir ortalamasıdır. İskonto oranı büyüdükçe gelirin yeniden dağılım etkisi düşmekte ve bu oran belirli bir düzeyin üzerine çıkmaya başlaması ile de bu durum tersine dikey bir gelir dağılımına neden olabilmektedir. Türkiye’de yaşlılık aylıklarının hesaplanmasında standart bir iskonto oranı uygulanmamaktadır. Gelirin yeniden dağılımının ölçümünde belirleyici önemli bir diğer etmen de emeklilik yaşıdır. Bireylerin emeklilik kararı vermeleri içinde bulunan sosyo ekonomik durumlarına ve önceden hesaplanan yaşlılık aylığı miktarına göre değişebilmektedir. İstatistikİ

⁵⁶²Julia Lynn Coronado vd., “The Progressivity of Social Security”, *NBER Working Paper*, No. 7520, 2000, p. 16.

hesaplamalar belli varsayımlar altında yapılacağından, ölçümler yapılırken sigortalıların belirli bir yaşta emekli olduklarının kabul edilmesi gerekmekte olup sigortalıların alacakları yaşlılık aylıkları da buna göre değişebilmektedir. Diğer yandan emeklilik yaşı sonrasında sigortalıların yaşam süreleri kadar emeklilik yaşı aylığı alacak olmaları emeklilik yaşının önemini bir kat daha arttırmaktadır. Ele alınan kuşak da gelirin yeniden dağılımının ölçülmesinde etkisi olan önemli bir diğer belirleyici unsurdur. Sosyal güvenliğin kapsamının değişmesi, yaşlılık aylığına hak kazanma koşullarında meydana gelen değişiklikler incelenen kuşağın özelliklerinin ölçümler açısından bilinmesini zorunlu kılmaktadır. Çünkü sosyal güvenliğin gelirin yeniden dağılımına etkisi kuşaktan kuşağa farklılık gösterebilmektedir.⁵⁶³

3. GELİR DAĞILIMI VE GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Gelir dağılımı üzerine yapılan araştırmalar tarihsel süreçte ele alındığında; Pontuson ve Kenworthy 1980'lerden itibaren refah devletlerinin geliri yeniden dağıtıcı rolünün arttığını ancak gelir eşitsizliğinin yinede istenilen ölçüde ortadan kaldırılamadığını savunmuşlardır.⁵⁶⁴ Fuest vd. "24 AB ülkesi için sosyal yardımların ve vergilerin gelirin yeniden dağılımı üzerine olan etkilerini inceledikleri çalışmalarında" iki ayrı yöntem kullanmışlardır. "Sequential Accounting" (Sıralı Muhasebe) adı verilen birinci yöntem ile yaşlılık aylıklarının ve sosyal yardımların gelir eşitsizliğini azalttığı ama bu yaklaşımın ülkeden ülkeye değişiklik de gösterebildiği sonucuna ulaşmışlardır. Örneğin, araştırmaya dahil olan ülkelerden Almanya da bağlanan yaşlılık aylıklarının İsveç' den, İsveç' de verilen sosyal yardımların ise Almanya'dan daha fazla gelir eşitsizliğini azalttığı tespit edilmiştir. "Decomposition" (Ayrışma) adı verilen yöntem de ise sosyal yardımların gelir eşitsizliğini azaltmadaki etkisinin çok düşük olduğu görülmüş ve vergiler ve sosyal güvenlik ödemelerinin gelir eşitsizliğini % 30 dan fazla azalttığı ileri sürülmüştür.⁵⁶⁵

⁵⁶³Fullerton - Mast, a.g.e., s. 23.

⁵⁶⁴Lane Kenworthy - Jonas Pontusson, "Rising inequality and the politics of redistribution in affluent countries", *Perspectives on Politics*, 2005, S. 3, p.450.

⁵⁶⁵Clemen Fuest vd. Judith Niehues, Andreas Peichl, "The Redistributive Effects of Tax Benefit Systems in the Enlarged EU", *Discussion Paper*, 2009, No. 4520, p. 15-18.

Immervoll 1995-2005 döneminde yaptığı çalışmada gelirin yeniden dağılımının ülkelerde geri planda bırakılmasının gelir eşitsizliğini artırdığını savunmuştur. Araştırmada örneğin, İsveç’de yeniden dağılımının etkisi sayesinde piyasada eşitsizlik azalarak 1995 de % 87 olan gelir eşitsizliği 2000 yılında % 30’ a kadar gerilemiş ve 2005 yılında % 45’ olmuştur. ABD’ de ise 1980’ lerde gelirin yeniden dağılımı gelir eşitsizliğini % 3 arttırmış ancak aradan geçen yaklaşık 14 yıl sonra ise % 9 oranında azaltmıştır. Almanya’da gelirin yeniden dağılımının geri bırakılması ile gelir eşitsizliği 1994 den sonraki 10 yıllık süreç içerisinde % 8 artarken, gelirin yeniden dağılımının bıraktığı olumlu etki ile 2000 yılında % 139 düzeyinde azalma gerçekleşmiştir. Ancak 2004 yılında ise bu etki % 78’ e kadar gerilemiştir.⁵⁶⁶

Refah devletleri üzerinde gelir eşitsizliğine yönelik hangi araçların etkili olduğu ile ilgili deneysel çalışmalarda bulunan Joumard vd. tarafından nakit transferlerin, vergilere nazaran gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı tespit edilmiştir. OECD ülkeleri üzerinde yapılan çalışmalarında ise nakit transferlerin gelir eşitsizliğini % 19 oranında azalttığı tespit edilmiştir.⁵⁶⁷

Smeeding vd. tarafından yapılan bir çalışmada kamu harcamalarının ve geliri yeniden dağıtıcı politikaların ABD’de gelir eşitsizliğinin giderilmesinde diğer gelişmiş ülkelere oranla daha düşük bir etki yarattığı, ABD’ de ki gelir eşitsizliğinin % 18 oranında azaldığı ancak vergi ve kamu transferlerinin Kuzey ile Merkezi Avrupa ve İskandinav Ülkelerinde gelir eşitsizliğini azaltmada daha da etkili olduğu tespit edilmiştir.⁵⁶⁸

Bloom vd. 40 yıllık bir süreyi (1960-2000) kapsayan ve 63 ülkeden elde edilen verilerin panel veri analiz yöntemi ile değerlendirildiği çalışmasında, uzun yaşamın emeklilik teşviklerini ve yaşlılık aylıkları miktarını arttırdığı ve sonuçta da tasarrufların arttığını tespit etmişlerdir.⁵⁶⁹

Türkiye’de gelir dağılımı araştırması ilk olarak 1963 yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından bireysel gelir dağılımı baz alınarak yapılmıştır. Bunu 1968, 1973,

⁵⁶⁶Herwig Immervoll - Linda Richardson, “Redistribution Policy and Inequality Reduction in OECD Countries: What Has Changed in Two Decades?”, *IZA Discussion Paper*, 2011, No. 6030, p. 29-31.

⁵⁶⁷Isabelle Joumard, I. Mauro Pisu, Debbie Bloch, “Tackling Income Inequality: the Role of Taxes and Transfers”, *OECD Journal of Economic Studies*, 2012, Vol. 2012, Paris, p. 5.

⁵⁶⁸Balseven, a.g.m., s. 91-92.

⁵⁶⁹Tatlı - Göçer, a.g.m., s. 97-99.

1986, 1987, 1994, 2002, 2003, 2004 ve 2005 yıllarında yapılan diğer çalışmalar izlemiştir.⁵⁷⁰

Günümüzde ise “gelir dağılımı ve gelir yaşam koşulları” araştırmaları TÜİK tarafından yürütülmekte ve düzenli aralıklarla sonuçlar yayınlanmaktadır.⁵⁷¹ TÜİK, 2006 yılından itibaren Avrupa Birliği’ ne uyum süreci çerçevesinde gelir dağılımı ve yaşam koşulları, sosyal dışlanma ve görelî gelir yoksulluğu gibi konularda veri üretebilmek için “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması” nı gerçekleştirmektedir. Türkiye de sınırlıda olsa gelir dağılımı üzerine vergilerin etkisi konulu bazı araştırmalar da yapılmıştır. Bağdigen (2004), Yılmaz (2006), Vural (2010), Albayrak (2011), Öztürk ve Ozansoy (2011) tarafından yapılan araştırmalar bu konuyu örneklendiren çalışmalardır.⁵⁷²

2007 yılında Arabacı ve Alper tarafından hipotetik bir yöntemle yapılan gelirin yeniden dağılımı çalışması da Türkiye’de yaşlılık sigortasının gelirin yeniden dağılımı üzerine olan etkisinin ortaya konulması adına oldukça önemli ve bu tez açısından da yol gösterici bir çalışmadır. Türkiye’de kamu harcamalarının bir bütün olarak gelir dağılımı üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar ile Türkiye’de kamu transfer harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar Tablo 3.2. ve Tablo 3.3. de örneklem, değişken, yöntem ve bulgularla birlikte bir özet halinde sunulmuştur.⁵⁷³

Tablo 3.2. Türkiye’de Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkilerini Bir Bütün Olarak İnceleyen Araştırmalar

ÇALIŞMA	ÖRNEKLEM	DEĞİŞKENLER	YÖNTEM	BULGU
Öz (2017)	Türkiye (1980 – 2015)	Kamu Harcamaları - Gelir Dağılımı	Regresyon Analizi	Olumlu Etki
Tayyar (2011)	Türkiye (1980-2009)	Kamu Harcamaları - Gelir Dağılımı	Regresyon Analizi	Olumlu Etki

⁵⁷⁰Yeşim Kubar, “Bir İktisat Politikası Amacı Olarak Gelir Dağılımı: Türkiye Örneği (1994–2007) Analizi”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), 2009, Konya, s. 109.

⁵⁷¹<http://www.tuik.gov.tr/Start.do> Erişim Tarihi: 18.12.2019.

⁵⁷²Polad Aliyev - Sertaç Hopoğlu, “Vergilerin Gelir Dağılımı Temelinde Verimliliği”, *İktisadi Yenilik Dergisi*, 2016, c. 3, S. 2, s. 29.

⁵⁷³Ürper, a.g.e., s. 64, 67-68.

ÇALIŞMA	ÖRNEKLEM	DEĞİŞKENLER	YÖNTEM	BULGU
Topuz (2013)	94 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke (1995-2011)	Kamu Harcamaları - Gelir Eşitsizliği	Sistem-GMM	Gelişmiş Ülkeler: Etki Belirsiz Düşük Gelirli Ülkeler: Olumlu Etki
Bedir (2007)	Türkiye (1980-2006)	Kamu Harcamaları - Gelir Dağılımı Eğitim Harcamaları Gelir Dağılımı	EKK	Kamu Harcamaları-Gelir Dağılımı: Olumlu Etki Eğitim Harcamaları-Gelir Dağılımı: Olumlu Etki

Kaynak: Demiryürek Ürper, 2018, s. 64.

Tablo 3.3. Türkiye de Kamu Transfer Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkilerini İnceleyen Araştırmalar

ÇALIŞMA	ÖRNEKLEM	DEĞİŞKENLER	YÖNTEM	BULGU
Yücel (2011)	Türkiye (2002-2009)	Kamu Sosyal Transfer Harcamaları-Gelir Dağılımı	Regresyon Analizi Zaman Serisi EnKüçük Kareler Yöntemi	Olumlu Etki
Baylan (2014)	Türkiye (1975-2010)	Sosyal Güvenlik Harcamaları-Gelir Dağılımı	Var Modeli JohansenEş Bütünleşim Analizi	Olumsuz Etki
Hazman (2011)	Türkiye (1980-2005)	Sosyal Güvenlik Harcamaları/Gelir Dağılımı	ADF HataDüzeltilme Modeli	Olumlu Etki
Sarısoy ve Koç (2010)	Türkiye (2002–2007)	Kamu Sosyal Transfer Harcamaları-Yoksulluk	Regresyon Analizi	Yoksul Kesimler: Etkisiz YoksulOlmayan Kesimler: Olumlu Etki
Bahtıyar (2010)	Türkiye (1963-2006)	Cari ve Transfer Harcamaları-Gelir Dağılımı	Regresyon EKK ADF	Olumsuz etki

Kaynak: Demiryürek Ürper, 2018, s. 64.

4. TÜRKİYE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI AÇISINDAN YAŞLILIK SİGORTASININ ANALİZİ

Tezin bu bölümünde; öncelikle araştırma bölümünün teorik altyapısı sunulmaktadır. Emeklilik ile ilgili temel kavramlar, güncelleme katsayıları ile sigorta primine esas kazançların ve yaşlılık aylıklarının güncellenmesi, aylık bağlama oranlarının tespit edilmesi ve aylıkların hesaplanması kısmi aylıkların birleştirilmesi gibi konular ele alınmaktadır. Türkiye’de sigorta primine esas alt ve üst kazanç tutarları arasındaki farklılıklar ve yaşlılık aylıkları çok sayıda değişikliğe uğramış olduğundan araştırmaya konu örneklerin anlaşılabilirliği için yaşlılık aylığı hesaplamalarında yapılan düzenlemeler ayrıntılı olarak aktarılmıştır. Akabinde yaşlılık aylığına ilişkin **Ek 3** de ayrıntılı bir şekilde yer alan veriler, seçilen görece dağılım ölçüleri ile gelirin yeniden dağılımı açısından analiz edilmiştir.

4.1. Yaşlılık Aylığı İle İlgili Temel Kavramlar

Emeklilik gelir kaybının yaşandığı bir dönemdir. Kişi uzun vadeli sigorta kollarından yaşlılık sigortası türü ile geleceğini güvence altına almak istemekte ve bunun için aktif sigortalılık dönemlerinde yaşlılık sigortası üyesi olmaktadır. Bu çerçevede aktif sigortalıların yaşlanma sosyal riskine karşı yaşlılık aylığı elde edebilmesi için belirli bir sigortalılık süresinin geçmesi, belirli bir prim ödeme gün sayısının dolması ve önceden belirlenen bir yaşa gelmesi beklenmektedir. Dinamik yapıya sahip sosyal güvenlik mevzuatında teknik anlamda yaşlılık aylığı gibi uzun vadeli sigorta türlerinde kişilere belirli ödemelerin yapılabilmesi için belirli koşulların sağlanması gerekmektedir.⁵⁷⁴

Sigortalılık süresi, bir sigortalının uzun vadeli sigorta kolları olarak bilinen malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına bağlı olarak ilk defa sigortalı olduğu tarihten tahsis talep tarihine ya da ölüm tarihine kadar geçen süredir (5510 SK, Mad. 38). Bir örnek ile açıklanmak istenirse; işe başlama tarihi 05.02.2001 tarihi olan bir kişi 05.02.2026 tarihinde tahsis talebinde bulunur ise tahsis talep tarihinden ilk işe giriş tarihi çıkartılarak sigortalılık süresi tespit edilmiş olur.

⁵⁷⁴http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/emekli/emeklilik_kavrami/emeklilik Erişim Tarihi: 06.04.2020.

Tahsis Talep Tarihi: 05.02.2026 (3.5)

İlk İşe Giriş Tarihi : -- 05.02.2001

Sigortalılık Süresi : 25 Yıl

Prim ödeme gün sayısı; yalnızca uzun vadeli sigorta kollarına (aynı zamanda kısa vadeli sigorta kollarına da ödeme yapılabilir) yani malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta türlerine yapılan ödemelerin oluşturduğu toplam gün sayısını ifade etmektedir.⁵⁷⁵

Emeklilik için yaş koşulu emekliliğe hak kazanmak için belirlenen kronolojik yaştır. Emeklilik yaşı doğum tarihinden tahsis talep tarihinin çıkarılması ile belirlenmektedir. Örneğin 12.05.1978 tarihli olan bir sigortalı 60 yaşında emekli olacaksa doğum tarihine bu yaş eklenir ve o tarihte yaş koşulunu yerine getirmiş sayılır.⁵⁷⁶

Örnek : (3.6)

Doğum Tarihi : 12.05.1978

Emekliliğe Hak kazanma Yaşı : + 60

Tahsis talep tarihi : 12.05.2038 başvuru tarihidir.

5510 sayılı SSGSSK ve bu kanunla yürürlükten kaldırılmış kanunlara bağlı olarak ilk defa çalışmaya başlanılan tarihten sonra gerçekleştirilen yaş tanzimleri dikkate alınmamaktadır. Ayrıca nüfus kayıtlarında doğum günleri ve ayları yazılı olmayanlar 1 Temmuz’ da, doğum ayı yazılıp da günü yazılmayanlar ise o ayın 1’ inde doğmuş sayılmaktadırlar (5510 SK, Mad. 57).

⁵⁷⁵Yunus Yelmen, “Sosyal Güvenlik Sisteminde Sigortalılık Süresi Prim Ödeme Gün Sayısı Ve Yaş Unsurunun Önemi”, *Mali Çözüm Dergisi*, 2010, s. 262.

⁵⁷⁶http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/emekli/emeklilik_kavrami/emeklilik Erişim Tarihi: 06.04.2020.

4.2. Güncelleme Katsayısı

Güncelleme Katsayısı (GK), 5510 SK’ da “Her yılın aralık ayına göre TÜİK tarafından açıklanan en son temel yılı tüketici fiyatları genel indeksindeki değişim oranının % 100’ ü ile sabit fiyatlarla GSYİH Gelişme Hızının (GH) % 30’ unun toplamına (1) tam sayısının ilâve edilmesi sonucunda bulunan değerdir” şeklinde tanımlanmaktadır (mad.3/29).⁵⁷⁷ GK Yaşlılık aylıklarının hesaplanmasında bilinmesi gereken bir parametredir. 5510 SK ile;

$$GK = \text{Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE)} + (GH) \times \% 30 + 1 \quad (3.7)$$

formülü şeklinde düzenlenmiştir (mad.29. g.mad. 9,10).⁵⁷⁸

Tablo 3.4. de TÜFE ve GH’ye göre hesaplanan ve yaşlılık aylıklarının hesaplanmasında kullanılmakta olan Sosyal Güvenlik Kurumu Güncelleme Tablosu yer almaktadır. Oluşturulan örneklerimizde yaşlılık aylıkları ve SPEK tutarları aşağıdaki tabloya göre hesaplanarak “net bugünkü değer” lerine taşınmaktadırlar.

Tablo 3.4. Güncelleme Katsayıları Tablosu

Yıl	Tüfe	GH	Çarpan (TüfexGH) (2000-2008 Kazançları İçin)
Ara.99	1,059	1,0000	
2000	1,39	1,0720	5,35616155290963
2001	1,685	1,0000	3,17873089193450
2002	1,297	1,0780	2,27350035112747
2003	1,184	1,0580	1,81492070639998
2004	1,0932	1,0890	1,52450956224251
2005	1,0772	1,0740	1,31773938558075
2006	1,0965	1,0610	1,13267550000000
2007	1,0839	1,0450	1,00000000000000
2008	0,1006	0,0110	1,10390000000000
2009	0,0653	0,0000	1,06530000000000
2010	0,0640	0,0890	1,09070000000000
	Tüfe	GH	

⁵⁷⁷5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, RG, 16.06.2006, sayı. 26200.

⁵⁷⁸5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, RG, 16.06.2006, sayı. 26200.

Yıl			Çarpan (TüfexGH) (2000-2008 Kazançları İçin)
2011	0,1045	0,0850	1,13000000000000
2012	0,0616	0,0220	1,06820000000000
2013	0,0740	0,0400	1,08600000000000
2014	0,0817	0,0290	1,09040000000000
2015	0,0881	0,0400	1,10010000000000
2016	0,0853	0,0290	1,09400000000000
2017	0,1192	0,0740	1,14140000000000
2018	0,2030	0,0260	1,21080000000000
2019	0,1184		1,11840000000000

Kaynak: SGK

4.3. Sigorta Primine Esas Kazançların Hesaplanması

Türkiye’de yaşlılık aylıkları hesaplanırken sigortalı olarak çalışmaya başlanılan ilk günden emeklilik dilekçesi verilen zamana kadar toplam SPEK tutarları her yıla ait güncelleme kat sayısı ile güncellenip toplam çalışma süresine bölünerek ortalama yıllık ya da aylık SPEK tutarı bulunmaktadır.⁵⁷⁹ Sosyal sigortalar sisteminde primlere esas tutulan kazançlar ücret, prim, ikramiye gibi ödemelerin brüt toplamından oluşmaktadır.⁵⁸⁰ Bu araştırmada Türkiye’de yürürlüğe girmiş prime esas kazançların alt ve üst sınır tutarları hesaplamalara dahil edilmiş ve kazançlara bağlı kalınarak “alt gelir grubu” ve “üst gelir grubu” olmak üzere iki farklı gelir grubu oluşturulmuştur. Her kuşağın çalışma döneminde faydalanabilecekleri alt ve üst SPEK tutarları sigortalılar için yıl yıl tespit edilmiş ve gerektiğinde güncellenmiştir. Gelirin yeniden dağılımının hangi gelir dilimine ve cinsiyete doğru gerçekleştiğinin tespit edilebilmesi için güncelleme tablosundan faydalanılarak sigortalıların ölüm tarihine kadar SPEK’ ler güncellenip getirilmiş ve “net bugünkü değer” ler tespit edilmiştir.

⁵⁷⁹<https://www.desteklemeler.net/prime-esas-kazanc-nedir> Erişim Tarihi: 03.12.2019.

⁵⁸⁰Ataman Yılmaz, *Tahsis Mevzuatı Ve İşlemleri*, SSK Yayınları, Ankara, 2004, s. 249-250.

4.3.1. Ortalama Yıllık Kazancın Hesaplanması

Mülga 506 sayılı SSK' ya göre "Ortalama Yıllık Kazanç" (OYK) nın hesaplanmasında; sigortalının çalıştığı son 10 takvim yılından SPEK' in en yüksek bildirildiği 7 takvim yılı, 1969 tarihli mülga 1186 sayılı yasa ile ise son 5 takvim yılından SPEK' in en yüksek bildirildiği 3 takvim yılı yaşlılık aylığı hesaplamalarına dahil edilirken, sonrasında 01.01.2000 tarihinden önceki son 10 yıl ya da 5 yıllık tüm çalışmaları eğer yoksa toplam çalışma süreleri yaşlılık aylıklarının hesaplanmasında esas alınmıştır. 01.01.2000 tarihinden itibaren 4447 SK ile birlikte yıl sınırlamaları kaldırılarak sigortalıların tüm çalışma süreleri ortalama yıllık kazancın belirlenmesine dahil edilmiş ve yaşlılık aylıkları tüm kazançlar kapsamında hesaplanmıştır.⁵⁸¹ 4447 sayılı İSK ile güncellenmeye başlanan ortalama yıllık kazançların hesaplanmasına ilişkin kurallar sırasıyla aşağıda açıklanmıştır:⁵⁸²

1. OYK hesaplanırken sigortalının tahsis telebinde bulunduğu yıl ve bir önceki yıl hariç tutularak primlerin bildirilmeye başlandığı tüm yıllar tahsis talep tarihine kadar güncelleme katsayıları ile güncellenmektedir.

2. Sigortalının tahsis talep yılı ve bir önceki yıl kazancı önceki güncellenen tüm kazançları ile toplanmaktadır.

3. Toplanan kazançlar toplam prim ödeme gün sayısına bölünerek, ortalama günlük kazanç bulunmaktadır. Bulunan kazançlar her yılın TÜFE ve GSYİH artış oranları ile sigortalının emekli olduğu tarihe kadar ayrı ayrı güncellenerek hesaplanan yıllık kazançlar toplamının toplam prim ödeme gün sayısına bölünmesi ve bulunan ortalama günlük kazancın 360 katının alınması ile ortalama yıllık kazançların net bugünkü değeri bulunmaktadır.

4.3.2. Ortalama Aylık Kazancın Hesaplanması

Yaşlılık aylığını hesaplanmasında belirlenmesi gereken "Ortalama Aylık Kazanç" (OAK) ise "Sigortalının her yıla ait prime esas kazancının, kazancın ait olduğu yıldan itibaren aylık talep tarihine kadar geçen yıllar için, her yıl gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek bulunan kazançlar toplamının, itibari hizmet

⁵⁸¹<http://atamanyilmaz.com.tr/Makale.aspx?MakaleId=4639> Erişim Tarihi: 09.07.2019.

⁵⁸²Yılmaz, A., a.g.e., s. 255-256.

süresi ile fiili hizmet süresi zammı hariç toplam prim ödeme gün sayısına bölünmesi suretiyle hesaplanan ortalama günlük kazancın otuz katı” (mad.29/II) olacak şekilde belirlenmektedir.⁵⁸³ Bulunan kazançlar her yılın TÜFE ve GSYİH artış oranları dahilinde sigortalının emekli olduğu tarihe kadar ayrı ayrı güncellenerek hesaplanan yıllık kazançlar toplamının toplam prim ödeme gün sayısına bölünerek bulunan ortalama günlük kazancın 30 katı alınarak ortalama aylık kazançların net bugünkü değeri bulunmaktadır. Ortalama yıllık kazançların hesaplanmasına ilişkin kurallar ortalama aylık kazanç için de aylığa çevrilmesi şartı ile geçerli sayılmaktadır.

4.4. Aylık Bağlama Oranının Tespit Edilmesi

Ülkeden ülkeye farklı yöntemlerle belirlenen Aylık Bağlama Oranı (ABO) yaşlılık aylıklarının hesaplanabilmesi için SPEK’ in ne orandaki bir kısmının yaşlılık aylığı hesaplamalarına dahil edileceğini belirleyen en önemli araçtır.⁵⁸⁴ ABO çalışılan her yıl için belirlenen oranların toplamını ifade etmektedir.⁵⁸⁵ ABO ülkeden ülkeye çok sayıda değişen etken altında belirlenmektedir. Bu etkenler üst gelir dilimlerinden alt gelir dilimlerine doğru gelirin yeniden dağıtılması düşüncesi, gelir dağılımı eşitsizliğinin ve yoksulluğun önlenmesi yönündeki düzenlemeler, ülkelerin vergi ve sigorta primi toplama teknikleri, yaşlılık aylıklarının enflasyona ve büyümeye orantılı olarak ayarlanması çabaları ve emekliliğe hak kazanma koşulları gibi etkenlerdir. Bazı zamanlarda ABO politik bir kararla belirlenebileceği gibi, ülke ekonomisinin içinde bulunduğu şartlara göre de belirlenebilmektedir.⁵⁸⁶

Yaşlılık aylıklarının gelirin yeniden dağılımının esas alınarak hesaplandığı Bulgaristan ve ABD gibi ülkelerde SPEK’ i düşük olan kimselere yüksek, SPEK’ i yüksek olan kimselere düşük ABO uygulanarak yaşlılık aylıkları yardımı ile gelirin yeniden dağılımında adalet sağlanılmaya çalışılmıştır. Bazı ülkelerde ise başlangıçta temel bir ABO belirlenerek, sigortalının çalıştığı her yıl için belirlenen ABO’ nun sigortalının aylığa hak kazanması için geçen süreyle çarpılarak başlangıçta belirlenen

⁵⁸³5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, RG, 16.06.2006, sayı. 26200.

⁵⁸⁴Ömer Ayhan Açmaz, “Devlet Memurları İçin Tamamlayıcı Emeklilik Sistemi Önerisi”, *Sosyal Güvence Dergisi*, 2015, c.0, S. 7, s. 11-12.

⁵⁸⁵Müjdat Şakar, *Sosyal Sigortalarda Emekli Aylığı Miktarının Belirlenmesi ve Değişen Geçim Koşullarına Göre Ayarlanması*, Kazancı Yayınevi, İstanbul, 1993, s. 29.

⁵⁸⁶Başterzi, a.g.e., s. 330-331.

temel ABO üzerine eklenerek de tespit edilebilmektedir.⁵⁸⁷ Finlandiya ve Yunanistan gibi ülkelerde ABO belirleme yöntemi çalışma hayatında kalınan süreye endekslenerek de belirlenebilmektedir. Çalışma süresi uzadıkça ABO da arttırılabilmektedir. Finlandiya’ da 18 - 52 yaş arası çalışma döneminin her yılı için % 1,5, 53 ve 62 yaş arası çalışma döneminin her yılı için % 1,9, 63 ve 68 yaş arası çalışma döneminin her yılı için % 4,5 ve 68 yaş sonrası çalışma döneminin her yılı için % 0,4 oranında ABO da artış uygulanmaktadır. Çalışma süresine bağlı olarak belirlenen bir diğer ABO örneği Hollanda ve Almanya’ da geliştirilmiştir. Ülkede tam aylığa hak kazanabilmek için 50 yıllık sigortalılık süresinin dolması beklenmektedir. 50 yılı beklemeden emekliliğe hak kazanarak emekli olmak isteyenlerin aylıkları hesaplanırken erken emekli olunan her yıl için % 2 oranında ABO eksiltilmektedir. Almanya’ da yasal emeklilik yaşı gelip de emekli olmayanlar için aylık % 0,5 oranında teşvik primi ABO’ ya eklenmektedir. Yasal emeklilik yaşından önce emekli olanlar için ise ABO’ dan her ay için % 0,3 oranında indirim yapılmaktadır.⁵⁸⁸ Çalışma süresinin tamamlanarak emekliliğe hak kazanılabilmesi özellikle yoksul kesimler açısından çok daha zor olması sebebi ile ABO nun eksiltilerek belirlenmesi alt gelir dilimleri aleyhine gelirin yeniden dağılımına neden olabilmektedir.

Türkiye’de yapılan son değişikliklerle birlikte aylık bağlama oranında ki düşüşe bağlı olarak çalışma süresi arttıkça bağlanan yaşlılık aylıklarında da bir düşüş yaşandığı görülmektedir. 9000 günden sonraki çalışmaların aylığa etkisi de giderek azalmaktadır. OECD verilerine göre alınan yaşlılık aylıklarının ortalama kazanca olan oranı yani ikame oranı ölçüldüğünde OECD ülkeleri içinde Türkiye’ nin yüksek bir ikame oranına sahip olduğu belirlenmiştir.⁵⁸⁹ Bir anlamda Türkiye’de çalışma süresi ile belirlenen ABO, OECD ülkeleri içerisinde en yüksek oran olarak değerlendirilmektedir. 5510 SK ile ABO düşürülmeye çalışılmıştır. Bu gelişme ile aylıklarda azalma yaşanacağı görülmekle birlikte daha fazla sürelerle sistemde kalınmasının teşvik edildiği de hesaba katılmalıdır.⁵⁹⁰

⁵⁸⁷Şakar, a.g.e (1993), s. 30-31.

⁵⁸⁸Sosyal Güvenlik Kurumu, “ Sosyal Güvenlik Reformu: Uygulama Öncesi Yeni Yaklaşım”, 2007, s. 18.

⁵⁸⁹T.C. Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Özel İhtisas Komisyonları El Kitabı, 2012, s. 9.

⁵⁹⁰Sosyal Güvenlik Kurumu, Beyaz Kitap: Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform, s. 47. http://www.calisma.gov.tr/birimler/sgk_web/html/beyazkitap.html Erişim Tarihi: 29.12.2019.

4.4.1. A1 Dönemi Aylık Bağlama Oranının Tespit Edilmesi

Aylık Bağlama Oranı 1 (ABO1) A1 dönemi ismi verilen bu dönem aylıkları gösterge ve üst gösterge sistemi olarak iki ayrı şekilde hesaplanmaktadır. Gösterge tablosundan aylık alacak olanların aylık bağlama oranı % 60 olarak belirlenmiştir. Burada da aynı düzenleme geçerli olup 5000 günden fazla her 240 gün için ABO % 1 arttırılmakta ve 5000 günde az olan her 240 gün için ABO % 1 azaltılmaktadır. Ayrıca, sigortalı kadın ise 50 erkek ise 55 yaşından büyük olduğu her tam yıl için ABO % 1 oranında arttırılmakta ancak bu yaş sınırlardan küçük ise ABO’ dan eksiltme yapılmamaktadır. Çıkan sonuç A1 dönemi ABO1’ i vermektedir.⁵⁹¹

Üst gösterge sisteminden aylık bağlanacaklar için ABO belirlenirken, öncelikle üst gösterge tablosundan **(Bakınız 2018/38 sayılı SGK Genelgesi)** tespit edilen üst gösterge değerinin karşılığına denk gelen “derece ve kademe” değerleri Tablo 3.5. den bulunmaktadır. Bu derece ve kademe karşılığına denk gelen değerler yaşlılık aylığına esas ABO değerleri olarak işleme alınmaktadır. Bulunan bu değer sigortalının çalışma süresine veya yaşına göre arttırılıp azaltılabilmektedir (yaştan kaynaklı azaltma yapılmamaktadır). Bu açıdan sigortalının A1 dönemindeki çalışma gün sayısı 5000 günden fazla her 240 gün için ABO % 1 arttırılmakta ve 5000 günden az olan her 240 gün için ise ABO % 1 azaltılmaktadır. Ayrıca, sigortalı kadın ise 50 erkek ise 55 yaşından büyük olduğu her tam yıl için ABO % 1 ayrıca arttırılmakta ancak belirlenen yaş sınırlardan küçük olanlar için ABO’ dan eksiltme yapılmamaktadır. Çıkan sonuç A1 dönemi için ABO1’ i vermektedir.⁵⁹²

Tablo 3.5. Üst Gösterge Tablosundan Aylık Bağlama Oranları

Dereceler	Kademeler										
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	1	50,9	50,8	50,7	50,6	50,5	50,4	50,3	50,2	50,1	50
	2	51,9	51,8	51,7	51,6	51,5	51,4	51,3	51,2	51,1	51

⁵⁹¹Murat Özdamar - Mustafa Kuruca, *Tüm Yönleri İle Emeklilik*, Yaklaşım Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 391.

⁵⁹²Özdamar - Kuruca, a.g.e., s. 391-392.

Dereceler	Kademeler										
	3	52,9	52,8	52,7	52,6	52,5	52,4	52,3	52,2	52,1	52
	4	53,9	53,8	53,7	53,6	53,5	53,4	53,3	53,2	53,1	53
	5	54,9	54,8	54,7	54,6	54,5	54,4	54,3	54,2	54,1	54
	6	55,9	55,8	55,7	55,6	55,5	55,4	55,3	55,2	55,1	55
	7	56,9	56,8	56,7	56,6	56,5	56,4	56,3	56,2	56,1	56
	8	57,9	57,8	57,7	57,6	57,5	57,4	57,3	57,2	57,1	57
	9	58,9	58,8	58,7	58,6	58,5	58,4	58,3	58,2	58,1	58
	10	59,9	59,8	59,7	59,6	59,5	59,4	59,3	59,2	59,1	59

Kaynak: Kuruca, Özdamar, 2013, s.391.

4.4.2. A2 Dönemi Aylık Bağlama Oranının Tespit Edilmesi

Aylık Bağlama Oranı 2 (ABO2) 5510 SK' un 4/1 (a) bendi kapsamında hizmet aktine bağlı olarak çalışılmaya başlanan ilk 3600 günün her 360 günü için % 3,5 sonrasında çalışılan 5400 günün her 360 günü için % 2⁵⁹³ ve yine sonrasında çalışılan her 360 gün için % 1,5 oranı üzerinden ABO2 hesaplanmaktadır. 360 günden eksik kalan süreler hesaplamalara dahil edilmemektedir. Ancak ABO2 hesaplamalarında genellikle unutulmuş önemli bir nokta 01/10/2008 tarihinden önce işe girenlerin 01.10.2008 tarihine kadar ilk 10 yılının tamamlanamamış her yılı için ABO % 3 üzerinden hesaplanmaktadır.⁵⁹⁴

4.4.3. B Dönemi Aylık Bağlama Oranının Tespit Edilmesi

B dönemi aylığının yani ABO3; ün hesaplanması ise; sigortalının uzun vadeli sigorta kollarından malullük, yaşlılık, ölüm (MYÖ) sigorta türlerine tabi olarak geçen toplam prim ödeme gün sayısının her yılı için yani her 360 gün için ABO % 2 olarak çarpılmaktadır. 360 günden eksik süreler orantılı olarak hesaplamaya dahil edilmektedir.⁵⁹⁵ 5510 SK ile belirlenen B dönemi aylığı OAK' nın % 35' inden,

⁵⁹³4447 Sayılı İşçi Sigortası Kanunu, RG, 25.08.1999, Sayı. 23810.

⁵⁹⁴<https://www.isvesosyalguvenlik.com/emeklilik-aylik-baglama-oranlari>Erişim Tarihi: 29.12.2019.

⁵⁹⁵5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, RG, 16.06.2006, Sayı. 26200.

sigortalının talep tarihinde bakmakla yükümlü olduğu eşi veya çocuğu varsa % 40'ından az olamamaktadır.⁵⁹⁶

4.5. Yaşlılık Aylığı Hesaplama Yöntemleri

Sosyal güvenlik sistemlerinin gelirin yeniden dağılımı ile varılmak istenen amaçlardan bir tanesi yaşlılık aylıklarının en azından belirli bir asgari sınırdan tutularak sigortalıların yaşamlarının aktif çalışma dönemindeki yaşam standartlarına yakınlaştırılıp refah içinde bir hayat sürdürebilmelerinin sağlanmasıdır. Bağımlı veya bağımsız olarak çalışanların çalışma dönemlerinde ödedikleri prim oranlarının birbirlerinden farklı olması, değişen işveren ve devlet katkı oranları sigortalıların sistemde kalma sürelerindeki farklılıklar çalışanların birbirlerinden ayrı miktarlarda yaşlılık aylığı almaları ile sonuçlanabilmektedir. Ancak yaşlılık aylıklarında meydana gelen bu farklılaşmanın, alt ve üst gelir dilimleri için gelirin yeniden dağılımındaki eşitliği bozabilecek düzeylerde olmaması, bu hassas durumun gözetilerek ABO'nun belirlenmesi ve başarılı bir şekilde yönetilebilmesi gerekmektedir.⁵⁹⁷ Türkiye'de aylık bağlama sistemleri ile ilgili sıklıkla yapılan düzenlemeler 3600 gün prim ödeyen bir sigortalının bazı zamanlarda 9000-10000 gün prim ödeyen sigortalılardan bile daha yüksek yaşlılık aylığı almasını mümkün kılabiliştir.⁵⁹⁸

Türkiye'de yaşlılık aylıklarının hesaplanmasında ABO belirlenmesi gereken temel bir parametredir. Sigortalıların prim ödeme dönemlerine göre belirlenen ABO dikkate alınarak yaşlılık aylıkları hesaplanmaktadır.⁵⁹⁹ Türkiye'de ABO'nun yanı sıra, OYK, OAK, GK, (GH) da yaşlılık aylıklarının hesaplanmasına dahil edilen diğer temel parametrelerdir.

Türk sosyal güvenlik sisteminde yaşlılık aylığı verilmeye başlandığı tarihten itibaren "asgari ve azami" aylığın ne kadar olacağı ile ilgili günümüze kadar çeşitli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de buna ilişkin ilk belirgin düzenleme 506 sayılı SSK ile "Yaşlılık ve Malullük sigortalarından bağlanacak aylıklar ile ölüm sigortasından hak sahibi kimselere verilecek yaşlılık aylıklarının hesaplamalarına esas

⁵⁹⁶Özdamar - Kuruca, a.g.e., s. 401.

⁵⁹⁷Başterzi, a.g.m., s. 511.

⁵⁹⁸Özdamar - Kuruca, a.g.e., s. 383.

⁵⁹⁹Sosyal Güvenlik Kurumu, Sosyal Güvenlik Reformu: Uygulama Öncesi Yeni Yaklaşım, 2007, Ankara, s. 18.

tutulacak aylıkların yıllık tutarı 3000 liradan aşağı olamaz” hükmüdür. 16.06.1975 tarih ve 1912 SK ile alt sınır yıllık 12.000 liradan az olmamak üzere “... günlük kazanç alt sınırının 360 katının % 7’ sinden az, günlük kazanç üst sınırının 1 yıllık tutarı üzerinden hesaplanacak aylığın yıllık tutarından fazla olamaz” hükmü getirilerek bir önceki hüküm yürürlükten kaldırılmıştır (mad.96).⁶⁰⁰ 29.06.1978 tarih ve 2167 SK ile 1912 SK da değişikliğe uğratarak 12.000 liralık alt sınır kaldırılıp bağlanan aylıklar doğrudan günlük kazançlarla ilişkilendirilmiştir. Buna göre “Malullük ve Yaşlılık Sigortalarından bağlanacak aylıklar ile ölüm sigortasından hak sahibi kimselere bağlanacak aylıkların hesabına esas tutulan aylığın alt sınırı, gösterge tablosundaki en düşük göstergenin katsayı ile çarpımının % 70’ inden az, günlük kazanç üst sınırlarının bir yıllık tutarı üzerinden hesaplanacak aylığın yıllık tutarından fazla olamaz” hükmü uygulamaya konulmuştur.⁶⁰¹

06.03.1981 tarih ve 2422 SK ile “Gösterge Tablosuna” göre hesaplanan aylıklarla ilgili olarak “bu kanun gereğince alınacak prim ve verilecek ödeneklerin hesabına esas tutulan günlük kazancın üst sınırı gösterge tablosundaki en yüksek göstergenin, alt sınırı da en düşük göstergenin katsayı ile çarpımının 1/30’ udur” hükmüne yer vermiş ve ABO’ nun % 85’ i geçemeyeceği belirlenmiştir.⁶⁰²

4447 SK ile getirilen düzenlemelerde çalışılan gün sayısı ile ABO ilişkilendirilerek geç emeklilik teşvik edilmek istenmiştir. Buna göre “9000 gün prim ödeyen için ABO % 65 olarak belirlenirken, 10800 gün prim ödeyen için ABO % 72,5 olarak” belirlenmiştir.⁶⁰³ Türkiye’ de 1999 yılında yayınlanan 4956 SK ve 2006 yılında yayınlanan 5510 SK ile ABO’ nun düşürülmüş olduğu görülmektedir. Bu düzenlemelerle bağlanan yaşlılık aylıklarının emeklilerin ihtiyaçlarını karşılayamayacak düzeye kadar gerilediği önemli bir tartışma konusu olmuştur. 4447 SK döneminde 9000 günü olan sigortalılar için ABO % 65 olarak belirlenirken 5510 SK ile her 360 gün için ABO % 2 olduğundan bu kanuna tabi 9000 gün prim ödeyen sigortalının ABO su % 50 ye kadar düşürülmüştür.⁶⁰⁴ Bu düzenlemelerle bir anlamda

⁶⁰⁰506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, RG. 29, 30, 31.7.1964-1.8.1964, Sayı. 11766-11779.

⁶⁰¹506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Madde ve Fıkralarının Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Ek ve Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun, RG, 29.6.1978. Sayı. 16343.

⁶⁰²Memur Meskenleri İnşası Hakkında 4626 Sayılı Kanuna Ek 6126 Sayılı Kanunun Birinci Maddesine İki Fıkra ile Kanuna Bir Ek Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun, RG, 6.3.1981. Sayı. 17273.

⁶⁰³TÜSİAD Türk Emeklilik Sisteminde Reform: Mevcut Durum Ve Alternatif Stratejiler, 2004, s. 68-69.

⁶⁰⁴Kırmızı-Hüseyinli, a.g.m., s. 1221.

Türkiye’de azalan oranlı yaşlılık aylığı bağlama sistemine geçildiği anlaşılmaktadır. ABO’ların düşürülmesi özellikle yoksul kesimlerin aleyhine bir gelişme olarak tersine dikey gelirin yeniden dağılımı etkisi yaratacağı beklenen bir durum olarak da değerlendirilmektedir. 5510 sayılı yasa ile ABO da üst sınır ise % 90 olarak belirlenmiştir (mad.29/III).⁶⁰⁵

Türkiye’de 1999 ve öncesi A1 aylığı dönemi olarak bilinen dönemde yaşlılık aylıkları “gösterge rakamı, memur maaş katsayısı ve ABO” çarpımı üzerinden hesaplanmış ve sigortalıların yalnızca son 10 ya da 5 yıllık çalışmaları hesaplamalara dahil edilerek gösterge sistemi kullanılmıştır. 4447 SK ile sigortalıların tüm hizmetlerinin dahil edildiği sisteme 2000 yılı itibari ile geçilerek A2 dönemi yaşlılık aylıkları hesaplanmış TÜFE ve GH değerlerine göre sigortalıların güncellenmiş SPEK tutarlarının esas alınması sağlanarak ABO ile OAK çarpılarak yaşlılık aylıkları hesaplanmıştır. 5510 sayılı SSGSSK ile de sistem tekrar değiştirilerek 2008 / Ekim ve sonrası B dönemi yaşlılık aylıkları hesaplanmıştır. Böylelikle 2000 yılından önce uzun vade sigorta kollarına tabi çalışmaya başlayıp, 2008 / Ekim sonrası sigortalı çalışmaları devam eden sigortalıların veya hak sahiplerinin aylıkları hesaplanırken üç farklı emeklilik sistemi Türkiye’de uygulanır hale gelmiştir. Bu dönemler:⁶⁰⁶

1.Dönem: “31.12.1999 günü ve öncesi dönem olup Gösterge, Katsayı ve ABO’ya göre” yaşlılık aylıklarının hesaplandığı dönemdir.

2.Dönem: “01.01.2000 ile 30.09.2008 dönemi olup; OYK, TÜFE, GH, ABO’ya göre” yaşlılık aylıklarının hesaplandığı dönemdir.

3.Dönem: “01.10.2008 günü ve sonrası dönem olup; TÜFE, GH’ nin % 30’ u ve ABO” ya göre yaşlılık aylıklarının hesaplandığı dönemdir.

Sigortalıların tahsis talebinde bulunduğu dönem öncesi çalışma sürelerinin bu üç ayrı emeklilik sisteminin birisine veya tümüne denk geldiği zamanlarda uygulanmakta olan yaşlılık aylığı hesaplama sistemlerine göre yaşlılık aylıkları hesaplanacak ve kısmileştirilen kısımlar dikkate alınarak birleştirilip toplam yaşlılık aylığı bulunacaktır.⁶⁰⁷ Her üç dönem için hesaplanan kısmi aylıklar 4447 SK gereğince

⁶⁰⁵5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, RG, 16.06.2006, sayı. 26200.

⁶⁰⁶5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, RG, 16.06.2006, sayı. 26200.

⁶⁰⁷<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5510.pdf> Erişim Tarihi: 21.08.2019.

her yıl belirlenmiş olan TÜFE ve GH kadar ayrı ayrı artırılıp sigortalının tahsis talep tarihine kadar taşınacak ve varsa diğer dönemlerdeki güncellenen kısmi aylıkları ile birleştirilerek sigortalının nihai aylığı bulunacaktır.⁶⁰⁸ Nihayetinde sigortalıya bağlanacak aylıklar sadece A1 aylığı, A2 aylığı (yaşlılık aylığı hariç), B aylığı olabileceği gibi $A1 + A2 = A$ Aylığı ya da $A+B = C$ aylığı olabilecektir. Hesaplanan aylıklar sigortalının prim ödemelerinin hangi dönemde gerçekleştiğine göre değişen sonuçlar alabilecektir.

4.5.1. A1 Dönemi Yaşlılık Aylığının Hesaplanması

Sigortalıların 2000 yılı öncesi aylıkları “gösterge, katsayı ve ABO” parametreleri çarpılarak hesaplanmaktadır. Aylıkların hesaplanmasında gösterge ve üst gösterge tabloları kullanılmaktadır. Yaşlılık aylıklarının hesaplanmasında ilk adım olarak 2000 yılı öncesi son on yıllık kazançların ortalaması OYK olarak hesaplanarak üst gösterge tablosundan karşılık değer tespit edilmekte ve yaşlılık aylığı için bu üst gösterge değeri esas alınmaktadır. Üst gösterge tablosunda OYK’ ya yakın bir değer bulunamaması halinde ise son 5 yıllık kazançların OYK sı hesaplanarak gösterge tablosundan karşılık değer bulunmakta ve yaşlılık aylığı buna göre hesaplanmaktadır. Sigortalının son 10 veya 5 yıllık kazançlarının olmaması halinde ise mevcut çalışma yılı esas alınarak gösterge değeri tespit edilmekte ve yaşlılık aylıkları bu değerler üzerinden hesaplanmaktadır.⁶⁰⁹

Türkiye’de aylıkların hesaplanmasına esas katsayı uygulaması 2000 yılından itibaren kaldırılmış olup, en son Temmuz - Aralık / 1999 döneminde geçerli olan memur maaş katsayısı olan “12.000” rakamı, gösterge değeri ve ABO ile çarpılarak A1 dönemi yaşlılık aylıkları hesaplanmaktadır.⁶¹⁰ Bu dönemde “gösterge” tablosu için ABO % 60 oranı üzerinden hesaplanmaktadır. Üst gösterge tablosu esas alındığında ise aylık bağlama oranı % 50-59,99 arasında bir değer almaktadır. ABO üst sınırı % 85’ i geçememektedir. Yukarıdaki parametreler birlikte değerlendirildiğinde sigortalıların 2000 yılı öncesi A1 aylığı;

$$\text{Tam Aylık: Gösterge} \times 12000 \times \text{ABO} \quad (3.8)$$

⁶⁰⁸<https://www.isvesosyalguvenlik.com/emeklilik-aylik-baglama-oranlari/>Erişim Tarihi: 17.06.2020.

⁶⁰⁹SGK’ nın, 2011/58 sayılı Genelgesi.

⁶¹⁰SGK’ nın, 2011/58 sayılı Genelgesi.

formülü ile hesaplanmaktadır.

Eğer sigortalıların sonraki dönemlere ait çalışması da bulunuyor ise;

$$\text{Tam Aylık X 2000 Öncesi Prim Gün Sayısı / Toplam Prim Gün Sayısı} \quad (3.9)$$

formülü ile A1 aylığı kısmileştirilmektedir. Sigortalının A2 ve B dönemlerine ait çalışmaları da bulunuyor ise o dönemlere ait kısmi aylıkları A1 dönemi kısmi aylığı ile toplanarak varsa diğer eklentiler ve ek ödemelerde eklenerek sigortalıya bağlanacak yaşlılık aylığı tespit edilmektedir.

A1 dönemi aylıklarının hesaplanması sonucunda alt sınır aylığı kontrolünün yapılması gerekmektedir. Buna göre hesaplanan aylık üst gösterge tablosunun tavan göstergesi esas alınarak bulunacak aylıktan az ise sigortalının aylığı;

$$\text{A1 Tam Aylığı ya da Eski Tam Aylık (ETA)} = 10175 \times 12000 \times \text{ABO1} \quad (3.10)$$

den az olmayacak şekilde yeniden hesaplanmaktadır.

Gösterge tablosuna göre hesaplanan aylıklara da alt sınır aylığı kontrolü yapılmakta ve bulunan aylık en düşük göstergenin kat sayısı ile çarpımının %70' i olan 79,59 TL' den az olamamaktadır.⁶¹¹ Buna göre gösterge aylığı

$$\text{ETA} = 9475 \times 12000 \times \%70 \quad (3.11)$$

şeklinde formülleştirilmektedir.

A1 aylığının hesaplanmasında bir anlamda ana işlem, gösterge değerinin belirlenmesi olduğu için “üst gösterge ve gösterge” değerlerinin bulunmasında izlenecek yol sırasıyla şöyledir.⁶¹²

1-Sigortalının emeklilik talebinde bulunduğu tarihten önceki uzun vadeli sigorta kolları ödenmiş son 10 yıl ya da 5 yıl sigorta primine esas kazanç tutarlarının, ya da bildirilen yıl kadar olan kazanç tutarlarının toplamının bildirilen yıl sayısına bölünmesi ile OYK bulunur.

2-OYK sigortalının çalıştığı sektöre göre (kamu ya da özel) düzenlenen üst gösterge tespit tablosunda aranır ancak tabloda bu değer bulunamıyor ise sabit sayı

⁶¹¹Kuruca - Özdamar, a.g.e., s. 391-392.

⁶¹²Yılmaz, A. a.g.e., s. 269-270.

kontrolü yapılarak tabloda bulunan en yakın sayı sigortalının aylığa esas üst gösterge değeri olur.

3-OYK dan sabit sayının yarısının düşülmesi suretiyle de üst gösterge tespit tablosundan karşılık değer bulunamıyor ise sigortalının OYK' sı son 5 takvim yılına göre yeniden hesaplanır. Sigortalının son 5 yıllık bildirimlerine göre bulunan OYK gösterge tablosundaki en yüksek rakamın üstünde kalsa bile gösterge tablosunun en yüksek gösterge değeri yaşlılık aylığı hesaplamalarına esas değer olarak işleme alınır.

4.5.2. A2 Dönemi Yaşlılık Aylığının Hesaplanması

4447 SK ile A2 dönemi olarak bilinen dönemde yaşlılık aylığı hesaplamalarında gösterge ve katsayıya göre hesaplama sistemine son verilmiş olup, sigortalıların 2000-2008 (Eylül ayı dahil) dönemi aylıkları OYK, TÜFE, GH ve ABO çarpımı yolu ile hesaplanmaktadır. Bu parametrelerden; OYK bir önceki yılı baz alınarak aralık ayı itibariyle açıklanmış olan TÜFE de meydana gelen artış ve yıllık GH oranları kadar ayrı ayrı arttırılarak tahsis talep tarihinde toplam güncellenmiş olan kazançların aynı dönem toplam prim ödeme gün sayısına bölünmesi sonucu çıkan rakamın 360 katı olarak bulunmaktadır. “Sigortalının bu dönem tam aylığı;

$$\text{OYK}/12 \times \text{ABO2} \quad (3.12)$$

ya da

$$\text{OAK} \times \text{ABO2} \quad (3.13)$$

formülü ile hesaplanmaktadır. Sigortalının A1 ve B dönemlerine ait çalışmalarında bulunuyor ise A2 dönemi aylığı;

$$\text{Tam aylık} \times \text{A2 döneminde bildirilen prim gün sayısı} / \text{toplam prim gün sayısı} \quad (3.14)$$

formülü ile kısmileştirilir ve A2 aylığı sonrasında A1 ve B dönemi kısmi aylıkları ile toplanarak varsa diğer eklentiler ve ek ödemelerde eklenerek sigortalıya bağlanacak aylık tespit edilmektedir.⁶¹³

⁶¹³SGK' nın, 2011/58 sayılı Genelgesi.

4.5.3. B Dönemi Yaşlılık Aylığının Hesaplanması

5510 SK ile sigortalıların 2008/Ekim ve sonrası dönem olarak bilinen B dönemi aylığı hesaplanırken, yine aylık bağlama parametrelerinden OYK ya da OAK öncelikli olarak tespit edilmektedir. OAK, OYK, sigortalının B dönemi yani 2008 / Ekim ve sonrası kazançlarının tahsis talep tarihine kadar bir önceki temel yılı baz alınarak aralık ayı itibariyle açıklanmış olan TÜFE de meydana gelen artış ve yıllık GH oranları kadar ayrı ayrı arttırılarak güncellenmesi sonucu elde edilen toplam tutarın yine aynı dönem prim ödeme gün sayısına bölünmesi sonucunda elde edilen tutarın 30 katı ya da 360 katı olarak hesaplanmaktadır. Bu dönemde aylıklar;

$$\text{OAK} \times \text{ABO3} \quad (3.15)$$

ya da

$$\text{OYK}/12 \times \text{ABO3} \quad (3.16)$$

formülü ile hesaplanmaktadır.

Sigortalının B dönemi dışında da çalışması bulunuyor ise;

$$\text{Tam Aylık} \times \text{B dönemi için bildirilen prim gün sayısı} / \text{toplam prim gün sayısı} \quad (3.17)$$

formülü ile B dönemi aylığı kısmileştirilir. Sigortalının diğer dönemler de çalışması bulunuyor ise kısmileştirilen B dönemi aylığı ile A1 ve A2 kısmi aylıkları toplanarak sigortalıya bağlanacak aylık varsa diğer eklentiler ve ek ödemeler de eklenerek tespit edilir.⁶¹⁴

4.5.4. Kısmi Yaşlılık Aylıklarının Birleştirilmesi

Türkiye emeklilik sisteminde içinde bulunduğumuz zaman diliminde üç ayrı yaşlılık aylığı hesaplama yöntemi uygulandığından ayrı dönemlerde sigorta primi ödemesi söz konusu olan sigortalıların prim ödemeleri ayrı dönemler içinde hesaplanıp kısmileştirilip güncellenerek birleştirilip varsa diğer eklentiler, sosyal yardım zamları ve ek ödemeler de eklenerek nihai yaşlılık aylığı hesaplanmaktadır.

Hesaplanan A1 dönemi aylığı 1999 yılı aralık ayı TÜFE artış oranı olan % 5,9 kadar arttırılarak Ocak 2000 tarihine taşınıp sonrasında 2000 yılı dahil olmak üzere

⁶¹⁴SGK' nın, 2011/58 sayılı Genelgesi.

her yıl belirlenen TÜFE artış oranı ve GH kadar ayrı ayrı artırılarak tahsis talep tarihine yada sigortalının çalışmalarının devam etmesi halinde 2008 yılı ocak ayına kadar güncellenerek taşınmaktadır. Bu taşıma işlemi yalnızca 2008 yılı ocak ayına kadar olacak ise bunun için belirlenen;

$$A1 \text{ Kısmi Aylığı} \times 8,45199464995839 \text{ (Sabit Katsayı)} \quad (3.18)$$

formülü ile aylık 2008 yılı ocak ayına doğrudan taşınabilmektedir.

A2 aylığı 30.09.2008 tarihinden önceki bir tarihte bağlanması gerekiyor ise A1 ve A2 aylıkları o döneme kadar güncellenip kısmileştirilip birleştirilerek A aylığı bulunmaktadır. Ancak sigorta prim ödemeleri 30.09.2008 tarihine kadar sürmüş ise güncelleme 2008 yılı temmuz ayına kadar sürdürülmekte sonrasında yaşlılık aylıkları dönemsel olarak arttırılmaktadır. Her iki hesaplamada da yaşlılık aylığı alt sınır kontrolü yapılmaktadır. 2008 yılında bağlanacak aylık prime esas günlük kazanç alt sınırının aylık tutarının % 35' inden yani 212,94 TL' den ve A dönemine ait aylık toplamı da;

$$521,81 \times 1 \text{ Ekim 2008 Öncesi Prim Gün Sayısı} / \text{Toplam Prim Gün Sayısı} \quad (3.19)$$

formülünün uygulanması sonucundan elde edilecek aylıktan az olamamaktadır. Eğer az ise belirlenen rakamlara yükseltilmektedir. A1 kısmi aylığı ile A2 kısmi aylıklarının birleştirilmesi ile bulunan A kısmi aylığı da sigortalının tahsis talebinde bulunduğu tarihe kadar ya da sigortalının prim ödemelerinin devam etmesi halinde B aylığı dönemine kadar güncellenmektedir. 2008 yılı ocak ayından itibaren yaşlılık aylıklarının arttırılmasında **Ek 1** de yer alan tablo kullanılmaktadır. 01.10.2008 ve sonrasını kapsayan B dönemi alt sınır aylığı da belirlenen ortalama aylık kazancının % 35' inden, sigortalının bakmakla yükümlü olduğu eşi veya çocuğu varsa % 40' ından az olamaz. B kısmi aylığıda A kısmi aylığı ile birleştirilerek C aylığı bulunmaktadır.

$$C \text{ Aylığı} = \text{Kısmi A aylığı} + \text{Kısmi B aylığı} \quad (3.20)$$

şeklinde formülleştirilmektedir. C Aylığı başlangıç tarihi yılın ilk altı aylık döneminde ise, Ocak ve Temmuz ödeme dönemlerinde ikinci altı aylık ödeme döneminde ise sadece temmuz döneminde uygulanan artış oranları kadar **Ek 1** de

belirlenen oranlar üzerinden artırılarak ve ek ödeme ve varsa diğer eklentiler eklenerek sigortalının aylığı bulunmaktadır.⁶¹⁵

4.6. Gelirin Yeniden Dağılımı Açısından Yaşlılık Sigortasının Analizi

4.6.1. Araştırmanın Amacı

Dünya da sosyal güvenlik ve gelirin yeniden dağılımı ilişkilerinin incelendiği çalışmaların yoğunlaştığı ana alan yaşlılık sigortası üzerinedir. Araştırmaların yaşlılık sigortası üzerinden yürütülmesinin temel argümanı yaşlılık sigortasının tüm dünya ekonomileri içindeen büyük finansal paya sahip olur hale gelmesi ve gelirin yeniden dağılımı üzerinde en geniş etkiye sahip olmasıdır. Yaşlılık sigortasının günümüz dünyasında ulaştığı finansal büyüklük gelirin yeniden dağılımının yaşlılık sigortası ile birlikte incelenmesini neredeyse zorunlu kılar hale gelmiştir. Bu araştırma ile Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde yaşlılık sigortası ile gelirin yeniden dağılımının sağlanıp sağlanmadığı sağlanıyor ise kuşaklararası, kuşak içinde ve cinsiyetler arasında sağlanma yönü ve boyutunun ne olduğu ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

4.6.2. Araştırmanın Önemi

Türkiye’de sosyal güvenlik sistemleri ve gelirin yeniden dağılımı ilişkisini ortaya koyan çalışmalar yok denecek kadar sınırlıdır. Bu araştırma tüm dünyada gelirin yeniden dağılımında büyük rol oynayan yaşlılık sigortasının Türkiye’de gelirin yeniden dağılımı üzerine oynadığı rolü açığa çıkarabilecek ve gelirin yeniden dağılımı ile ilgili çalışma ve düzenlemelere ışık tutabilecek yol gösterici olabilecektir. Bu çalışma ile Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde uygulanan üç ayrı emeklilik sisteminin gelirin yeniden dağılımı üzerine olan etkisi bir arada incelenmektedir. Türkiye’de 2000 öncesi, 2000-2008 dönemi ve 2008 dönemi sonrası olarak üç ayrı dönemde yaşlılık aylığı hesaplama düzenlemesi gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma bu üç ayrı düzenlemenin sonucunda hesaplanan yaşlılık aylıklarının gelirin yeniden dağılımı üzerine olan etkisinin ayrı ayrı ve birlikte incelenebildiği bir çalışma olması önemine sahiptir.

⁶¹⁵Kuruca - Özdamar, a.g.e., s. 401-403.

4.6.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Yaşlılık sigortasının gelirin yeniden dağılımı üzerine olan etkisinin ölçülmesi; yoksulluğun ve özellikle yaşlı yoksulluğunun daha yoğunlukta görüldüğü 5510 sayılı SSGSSK' nın 4 / 1 (a) bendi kapsamında yer alan ve hizmet akdi ile çalışan sigortalılar üzerinden yürütülmüştür.

Araştırmaya getirilen ikinci sınırlama yaşlılık sigortasına ilişkindir. Sosyal güvenlik sistemlerinin gelirin yeniden dağılımına olan etkisi yaşlılık sigortası üzerinden incelenmektedir. Bunun en temel nedeni yaşlılık sigortasının milli gelirden aldığı payın oldukça yüksek bir tutarda olması ve bu nedenle alınacak kararlar üzerinde belirleyici bir düzeyde olmasıdır. Bu nedenle diğer aylık bağlama türleri olan “ölüm ve maluliyet” aylıklarının gelirin yeniden dağılımına etkisinin ölçülmesi araştırmanın sınırları dışında bırakılmıştır. Maluliyet ve ölüm aylıklarının milli gelir içinde kapladığı pay yaşlılık aylığına göre çok daha küçük tutarlarda olması da bir anlamda bu sınırlamanın finansal sebepleri arasında yer almaktadır. Araştırmada yaşlılık aylıklarının hesaplandığı kuşaklar 5’ er yıllık periyotlar halinde 1999 yılı, 2004 yılı ve 2009 yılı olarak belirlenmiştir. Bu dönemler de yaşlılık aylığı, malullük aylığı ve ölüm aylığı alan sigortalıların ülke içindeki payı tablo 3.6. da verilmiştir.

Tablo 3.6. 1999, 2004, 2009 Yılında Aylık Alan Sigortalıların Aylık Türlerine Göre Dağılımı

Aylık Türleri	1999	2004	2009
Yaşlılık Aylığı Alanlar	2.106.088	2.838.422	3.665.784
Malullük Aylığı Alanlar	58.685	63.071	66.038
Ölüm Aylığı Alanlar	861.997	1.091.904	1.426.472
Toplam	3.026.770	3.993.397	5.158.294

Kaynak: SGK 2001, 2004, 2009 Yılı İstatistiklerinden elde edilmiştir.

Araştırmada diğer bir sınırlama ise örneklemin yaşlılık aylığı alabilecek ileri yaş sigortalılarından oluşturulmasıdır. İleri yaş sigortalılarından oluşan örneklem seçilmesinin temel nedeni Türkiye de yaşlılık aylığı hesaplanmalarının üç farklı dönemde gerçekleştirilmesidir. Bilindiği üzere Türkiye’de yaşlılık aylıklarının hesaplanmasında üç ayrı düzenleme gerçekleştirilmiştir. Gelirin yeniden dağılımı yaşlılık sigortası açısından analiz edilmek istendiğinde bu üç farklı yaşlılık aylığı

hesaplama sistemi ancak ileri yaş diliminde yer alan sigortalılardan oluşan bir örneklemin oluşturulup incelenmesi ile mümkün olabilecektir.

Aksi halde hali hazırda uygulamada olmayan 2000 dönemi öncesi bir aylık bağlama sisteminin geliri yeniden dağıtıp dağıtmadığı analiz edilmiş olacaktır. Böyle bir çalışma ise güncel olmayan yada sadece bugünün yalnızca bir bölümü ile ilgili bilgi verebilen gelirin yeniden dağılım sonuçlarını ortaya koymamıza sebep olacak ve literatür açısından beklenen katkıyı sağlayamayacağı gibi geleceğe ilişkin bir projeksiyonda sunamayacaktır.

Üçüncü sınırlama emeklilik türü ile ilgilidir. 08.09.1999 tarihinden önce sigortalı olan ve 3600 gün, 15 yıllık sigortalılık süresini ve içinde bulunduğu dönemde yaş koşulunu yerine getiren sigortalılar üzerinden inceleme yapılarak sonuçlar genelleştirilmiştir.

Bu kapsamda SGK' nın 2001, 2004, 2009 verilerine göre Tablo 3.7. de görüldüğü gibi 1999 yılında 198.879 emekli içerisinde örnekleme uygun olan kişi sayısı 1097 kadın ve 6909 erkek olmak üzere 8006 kişi, 2004 yılında 169.913 emekli içerisinde örnekleme uygun olan kişi sayısı 389 kadın 2812 erkek olmak üzere 3.201 kişi, 2009 yılında 252.760 emekli içerisinde 812 kadın 4506 erkek olmak üzere 5318 kişidir.

Tablo 3.7. 1999, 2004, 2009 Yılları İçinde Yaşlılık Aylığı Bağlanan Sigortalıların Cinsiyet ve Yaşa Göre Dağılımı

YIL	1999		
YAŞ	Kadın	Erkek	Toplam
61-65	1.097	6.909	8.006
Genel Toplam	35.343	163.536	198.879
YIL	2004		
YAŞ	Kadın	Erkek	Toplam
61-65	389	2812	3.201
Genel Toplam	31200	138713	169.913

YIL	2009		
YAŞ	Kadın	Erkek	Toplam
61-65	812	4506	5.318
Genel Toplam	54934	197826	252.760

Kaynak: SGK 2001,2004, 2009 Yılı İstatistiklerinden elde edilmiştir.

4.6.4. Araştırmanın Yöntemi ve Ölçümü

Sosyal güvenlik sistemlerinde yaşlılık sigortasının gelirin yeniden dağılımı üzerindeki etkisi; Türkiye’deki tüm sigortalıların kazançlarına ve buna bağlı olarak alınan aylıklarına dayalı olarak tek tek incelenmesi mümkün olamayacağından araştırma belirlenen temel varsayımlar çerçevesinde hipotetik örnekler oluşturularak gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda gelirin yeniden dağılımının üst gelir dilimlerinden alt gelir dilimine doğru dağılması beklenildiğinden toplum aynı kuşak içinde iki farklı gelir dilimine ayrılmıştır. Kuşaklararası gelirin yeniden dağılımının ölçülebilmesi için beşer yıllık periyotlar belirlenerek toplum üç farklı kuşak oluşturulmuştur. Bu üç kuşağın üst ve alt gelir diliminde bulunan sigortalıların Türkiye’de uygulanmakta olan sigorta primine esas kazancın alt ve üst sınır tutarlarından ödeme yaptıkları kabul edilmiştir. Alt ve üst sınırların altında ya da üstünde ödeme yapılması yasal olarak da mümkün değildir. Belirlenen her kuşakta dört sigortalı olmak üzere toplam da üç kuşakta 12 sigortalı örnek oluşturulmuştur. Bu 12 sigortalı, Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde uygulanan üç ayrı emeklilik sisteminin yaşlılık aylıklarına olan etkisinin ölçülebileceği dönemlerdeki kuşaklardan oluşturulmuştur. Bunun için sigortalıların işe giriş tarihleri de 08.09.1999 gününden öncebaşlatılmıştır. Sigortalıların prim ödemeleri ise sigortalı işe giriş tarihleri haricinde 1990 yılından itibaren gerçekleştirilmiştir. Sigortalıların yaşlılık aylıkları alma süreleri emekli oldukları tarihteki **Ek 2**’de de yer alan TÜİK’ in doğuştan beklenen yaşam sürelerine göre belirlenmiştir. Üç ayrı emeklilik sistemine göre hesaplanan yaşlılık aylıklarının gelirin yeniden dağılımına olan etkisinin bir arada sunulabilmesi için örnekleme oluşturan sigortalılar 15 yıllık sigortalılık süresini ve 3600 günü tamamladıkları 65 yaşlarında emekli edilmişlerdir.

Literatürden faydalanılarak yaşlılık sigortası ile meydana gelen gelirin yeniden dağılımının tespiti için üç ayrı ölçüt kullanılmıştır:

İlk ölçüt:

“Net Transferler Ölçütü olup;

$$\text{Aylıkların net bugünkü değeri} - \text{Primlerin net bugünkü değeri} = \text{Net Transferler} \quad (3.21)$$

formülü ile hesaplanmaktadır.

İkinci ölçüt:

“İçsel Getiri Oranı Ölçütü olup,

$NBD_{\text{aylık}}$: Aylıkların net bugünkü değeri,

NBD_{prim} : Primlerin net bugünkü değeri,

r : içsel getiri oranı,

n : emeklilik süresi (yıl),

m : çalışma süresi (yıl) olmak üzere,

$$(1+r)^{n+m} = NBD_{\text{aylık}} / NBD_{\text{prim}} \quad (3.22)$$

formülüne göre hesaplanmaktadır.

Üçüncü ölçüt:

“Net Katkı Oranı Ölçütü” olup,

$$\frac{\text{Ödenen primlerin net bugünkü değeri}}{\text{Net transferlerin net bugünkü değeri}} = \text{Net Prim (Katkı) Oranı} \quad (3.23)$$

formülüne göre hesaplanmaktadır.

4.6.5. Aylık Sigorta Primine Esas Kazanç Tutarlarının Hesaplanması

Sisteme yapılan katkılar sigortalıların sigorta primi ödemeye başladıkları dönemden itibaren o yılın sigorta primine esas kazançlarının alt ve üst değerleri alınmıştır. Alt SPEK tutarları üzerinden ödeme yapan sigortalıların alt gelir diliminde oldukları üst SPEK tutarları üzerinden ödeme yapan sigortalıların ise üst gelir diliminde oldukları varsayılmıştır. Hesaplamalara sadece alt ve üst sigorta prim

değerleri dahil edilmiş diğer ara değerler hesaplamalara dahil edilmemiştir. Elde edilen sonuçlardan gelirin yeniden dağılımının boyutunun ve aldığı yönün diğer ara değerler hakkında da sağlıklı fikirler verebileceği öngörülmüştür.

SPEK değerleri 1990 yılından itibaren hesaplamalara dahil edilmiştir. A1 dönemi primlerinin gösterge sistemine göre hesaplanması ve gösterge sistemine göre yalnızca 1990 yılı sonrası sigorta primlerinin dahil edilmesi nedeni ile 1990 yılı öncesinde bildirilen bir günlük sigortalı bildirimleri hesaplamalara dahil edilmemiştir. 1990 yılından itibaren sigortalıların sigortalılık süresi boyunca ödediği primler alt ve üst SPEK tutarlarına göre aylık ve yıllık olarak ayrı ayrı hesaplanmıştır. Hesaplanan primler üç ayrı kuşağın bulunması ve gelirin yeniden dağılımının bu üç kuşak standardizasyonunun sağlanarak birlikte hesaplanabilmesi için “net bugünkü değer” lerine SGK tarafından uygulanmakta olan güncelleme katsayısı ile güncellenerek taşınmıştır. Net bugünkü değerler en son kuşağın emeklilik tarihi olan 2009 yılına kadar hesaplanmıştır. Bu dönem sonrasında sigorta primi ödemesi olmadığından 2009 yılında net bugünkü değerlerin hesaplanması sonlandırılmıştır. SGK tarafından uygulanmakta olan güncelleme katsayıları ile önceki dönem SPEK tutarlarının son kuşağın emeklilik tarihi olan 2009 yılına kadar güncellenmesi ile enflasyon artışlarının olumsuz etkisi primler üzerinden alınarak önceki dönem primlerinin değersizleşmesi önlenmiştir.

4.6.6. Yaşlılık Aylıklarının Hesaplanması

Sigortalıların aylıkları 1934 kuşağında bulunan sigortalılar için A1 aylığı hesaplama yöntemi, 1939 kuşağında bulunan sigortalılar için A1+A2 Aylıkları hesaplama yöntemleri ve 1944 kuşağında bulunan sigortalılar için ise $A (A1+A2) + B = C$ aylıkları hesaplama yöntemleri kullanılmıştır. Aylıklarda SPEK’ lerde olduğu gibi sigortalıların ölüm tarihlerindeki “net bugünkü değer” lerine taşınmışlardır.

Türkiye’de aylıkların “net bugünkü değer” leri bulunurken standart bir iskonto oranı uygulanmamaktadır. Ancak 2000 yılı sonrasında aylıkların hesaplanmasına TÜFE parametresi dahil edilmekte ve aylıklar enflasyonun yıkıcı etkisinden arındırılmaktadır. Ekonomik büyümenin ise % 30 u yansıtılmaktadır. Yaşlılık aylıkları aylık bağlama yöntemlerine göreher dönem için ayrı ayrı hesaplanmış bir “iskonto

oranı” olmaması sebebi ile de uygulanmamıştır.SGK tarafından uygulanmakta olan güncelleme katsayısı ile aylıklar “net bugünkü değer” lerine taşınmışlardır.

4.6.7. Araştırma Ölçümünde Yapılan Düzeltmeler

Araştırma üç farklı kuşağın alt ve üst gelir diliminde bulunan erkek ve bayan sigortalılardan ve toplamda 12 örnekten oluşmaktadır. Bu örneklerin alt ve üst gelir dilimlerini ve kuşakları temsil edebilmesi için geneli temsil edecek ağırlıklı ortalamaları bulunarak gerçeğe en yakın sonuçlar vermesi sağlanmıştır. Bu noktada örneklerin toplam prim ödemeleri içindeki payının gerçeğe en yakın sonuçlar vermesi için primlerin ve aylıkların “net bugünkü değer” lerine taşındığı 2009 yılında SGK da kayıtlı aktif sigortalıların prime esas kazançlara göre dağılımı esas alınmıştır. Buna göre tüm çalışanların toplam prim ödemesi 1 yani %100 kabul edildiğinde alt gelir diliminde bulunan sigortalıların genel sigortalılar içindeki temsil oranı 0,432 değeri; üst gelir diliminde bulunan sigortalıların genel sigortalılar içindeki temsil oranı 0,034 değeri ağırlıklı ortalamaların hesaplanmasına esas değerler olarak alınmıştır.

Tablo 3.8. Alt ve Üst gelir Dilimleri İçin Prime Esas Kazançların Oransal Dağılımı, 2009

Kazanç Aralığı	Sigortalıların Genel Toplamına Oranı	Sigortalı Sayısı
Alt Sınır	0,432	3.900.147
Üst Sınır	0,034	307.797

Kaynak: SGK 2009 Yılı İstatistiklerinden Elde Edilmiştir.

Yapılan bir diğer düzeltme 1934 kuşağının ölüm tarihleri erkeklerde 2003 yılı ve kadınlarda 2007 yılı olduğu için bu kuşağa ait veriler 2009 yılına kadar güncellenmemiştir. Aksi halde SPEK tutarları ve aylıkları her iki cinsiyet içinde aynı olacaktır. Bu kuşak için ağırlıklı ortalamaya katılacak katsayılar için erkeklerin ölüm tarihi olan 2003 kadınların ölüm tarihi olan 2007 yılı verileri esas alınmış ancak 2009 yılı katsayıları bu kuşak içinde uygulanmıştır.

Yapılan son düzeltme işlemi 1944 kuşağının kadın sigortalıları için gerçekleştirilmiştir. 1944 kuşağının kadın sigortalılarının TÜİK verilerine göre hayatta kalma yaşam ümidi 2022 yılına kadar uzamaktadır. Ancak 2022 yılına kadar SGK

tarafından güncelleme katsayıları belirlenmediğinden son açıklanan 2019 yılı güncelleme katsayısının 2022 yılına kadar uygulanması sürdürülmüştür.

4.6.8. Araştırmanın Hipotezi ve Alt Hipotezler

Dünyada sosyal güvenlik sistemlerinde olduğu gibi Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde de üst gelir dilimlerinden alt gelir dilimlerine doğru gelirin yeniden dağılımının gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. Sosyal güvenlik sistemlerinde bu amaç için kullanılan en rantabl araç ise yaşlılık sigortası olarak görülmektedir. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde de yaşlılık sigortası aracılığı ile toplanan katkılar alt gelir dilimlerine doğru adaletli bir şekilde yeniden dağıtılarak gelir eşitsizliğinin azaltılması ve bu yolla yoksulluğun ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırma öncesi yapılan ön tespitler ve edinilen bilgilere göre ana hipotez şöyle oluşturulmuştur;

H0: *“Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde yaşlılık sigortası ile üst gelir dilimlerinden alt gelir dilimlerine doğru gelirin yeniden dağılımı gerçekleşmektedir.”*

H1: *“Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde yaşlılık sigortası ile üst gelir dilimlerinden alt gelir dilimlerine doğru gelirin yeniden dağılımı gerçekleşmemektedir.”*

Ana hipotez doğrultusunda ön görülen alt hipotezler ise şöyledir:

H0: *“Türk sosyal sigortalar sisteminde Bismark modeline uygun bir yaşlılık sigortası sistemi uygulanmaktadır.”*

H1: *“Türk sosyal sigortalar sisteminde Bismark modeline uygun bir yaşlılık sigortası sistemi uygulanmamaktadır.”*

H0: *“Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde yaşlılık sigortası kuşaklar arasında gelirin yeniden dağılımını adaletli bir şekilde sağlamıştır.”*

H1: *“Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde yaşlılık sigortası kuşaklar arasında gelirin yeniden dağılımını adaletli bir şekilde sağlamamıştır.”*

H0: *“Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde yaşlılık sigortası aynı kuşak içinde gelirin yeniden dağılımını adaletli bir şekilde sağlamıştır.”*

H1: “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde yaşlılık sigortası aynı kuşak içinde gelirin yeniden dağılımını adaletli bir şekilde sağlamamıştır.”

H0: “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde yaşlılık sigortası geliri kadın sigortalılar lehine yeniden dağıtmaktadır.”

H1: “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde yaşlılık sigortası geliri erkek sigortalılar lehine yeniden dağıtmaktadır.”

4.6.9. Araştırmaya Konu Olan Kuşakların Tanımlanması

Araştırma örneklem alanı 1934, 1939, 1944 doğumlu üç ayrı kuşak ve her iki cinsiyetten oluşturulmuştur. Sigortalılardan 1934 doğumlular 1984 yılında, 1939 doğumlular 1989 yılında, 1944 doğumlular 1994 yılında çalışma hayatına 5’er yıllık dönem aralıkları olacak şekilde başlamışlardır. Sigortalılar kuşak sırasına uygun olarak 08.09.1999, 08.09.2004 ve 08.09.2009 tarihlerinde yine 5’ er yıllık dönem aralıkları olacak şekilde emeklilik talebinde bulunmuşlardır. TÜİK tarafından hazırlanmış **Ek 2** tablosunda yer alan verilere göre 1934 kuşağında olan kadınlar 08.09.2007 tarihinde 73 yaşında, erkekler 08.09.2003 tarihinde 69 yaşında ölmüşlerdir. 1939 kuşağında olan kadınlar 08.09.2015 tarihinde 76 yaşında, erkekler 08.09.2011 tarihinde 72 yaşında ölmüşlerdir. 1944 kuşağında olan kadınlar 08.09.2022 tarihinde 78 yaşında, erkekler 08.09.2018 tarihinde 74 yaşında ölmüşlerdir.

Her üç kuşak sigortalılar ve her iki cinsiyet için “prim gün sayısı, sigortalılık süresi ve çalışma süresi” gibi yaşlılık aylığını doğrudan etkileyen parametreler gelirin yeniden dağılımının ölçülmesi açısından sabit tutularak gelirin yeniden dağılımını doğrudan değiştirebilecek etmenlerden bağımsız kılınmıştır. Her üç kuşak sigortalılar ve her iki cinsiyet yalnızca 4 / 1 (a) bendi kapsamında hizmet akdine tabi olarak 3600 prim gün sayısını dolduracak şekilde çalışmışlar, 15 yıllık sigortalılık süresini doldurmuşlar ve 65 yaşında mülga 506 sayılı kanun ile gelen emeklilik haklarından faydalanarak emekli olmuşlardır. Sigortalıların haksahibi bulunmamaktadır. Bu hizmetlerinin karşılığında 1934 kuşağında kadınlar 8 yıl erkekler 4 yıl, 1939 kuşağında kadınlar 11 yıl erkekler 7 yıl, 1944 kuşağında kadınlar 13 yıl erkekler 9 yıl süre ile yaşlılık aylığı almışlardır. Tablo 3.9. da araştırmaya konu olan kuşakların kişisel bilgileri konunun anlaşılabilirliğinin artırılması adına bir tablo halinde özetlenmiştir.

Tablo 3.9. Araştırmaya Konu Sigortalıların Kişisel Bilgileri

	Cinsiyet	1934 Doğumlu Kuşak	1939 Doğumlu Kuşak	1944 Doğumlu Kuşak
Doğum Tarihi	Kadın /Erkek	08.09.1934	08.09.1939	08.09.1944
İşe Giriş Tarihi	Kadın / Erkek	08.09.1984	08.09.1989	08.09.1994
EmeklilikBaşvuru Tarihi	Kadın / Erkek	08.09.1999	08.09.2004	08.09.2009
ÖlümTarihi	Kadın	08.09.2007	08.09.2015	08.09.2022
	Erkek	08.09.2003	08.09.2011	08.09.2018
Çalışma Süresi	Kadın / Erkek	10 yıl/3600 gün	10 yıl/3600 gün	10 yıl/3600 gün
Emeklilik Süresi	Kadın	8	11	13
	Erkek	4	7	9

4.6.10. Araştırma Sonuçlarının Analizi

Türkiye’de emeklilik sistemlerinde sıklıkla yapılan değişiklikler zaman zaman sigortalı lehine zaman zamanda aleyhine sonuçlar doğurmuştur. Sigortalılar lehine olan gelişmeler sigortalıların yaşlılık aylığını hak etme koşulları olan sigortalılık süresinin, emeklilik yaşının ve prim ödeme gün sayısının azaltılması ve SPEK tutarlarının düşürülmesi şeklinde gerçekleşirken, aynı konularda aksi yönde yapılan düzenlemeler ise sigortalıların aleyhine sonuçlar doğuran gelişmeler olmuştur. Bu düzenlemeler sigortalıların aldıkları yaşlılık aylıklarının azalması ya da artması sonuçlarını da beraberinde getirmiş ve bu sonuçlar gelirin yeniden dağılımının gerçekleşme yönü hakkında bilgiler vermiştir. Yaşlılık sigortasına ödenen primlerin artması sigortalılar aleyhine gelişmeler doğururken, ödenen yaşlılık aylığı süresinin uzaması ise alınan yaşlılık aylıklarını arttıracığından sigortalılara doğru gelir transferinin artmasına neden olmaktadır.

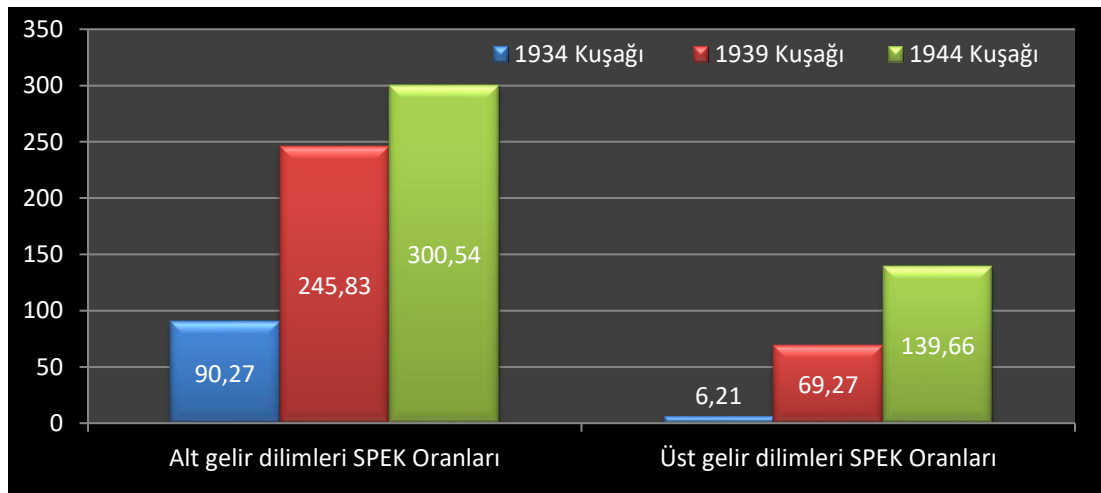
Gelirin yeniden dağılımına yaşlılık sigortasının bıraktığı etki açısından ışıktutacak olan Türk sosyal güvenlik sisteminde yaşlılık aylığı hesaplamaları **Ek 3** kısmında ayrıntıları ile verilmiştir. Bu sonuçlar yukarıda formülleri verilen “net katkı oranı”, “net transferler” ve “işsel getiri oranı” ölçütleri ile ölçülüp ölçüm sonuçları

gelirin yeniden dağılımında yaşlılık sigortasının oynadığı roller açısından kuşaklararasıda, kuşak içinde ve cinsiyetler arasında ayrı ayrı analiz edilerek grafiklerle gösterilmiş ve araştırma sonuçları hipotezler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

4.6.10.1. Sigorta Primine Esas Kazançların Analizi

Kuşaklar içinde, kuşaklararasıda ve cinsiyetler arasında prim ödeme oranlarının alt ve üst gelir dilimleri açısından farklılaşması Türk sosyal güvenlik sisteminde Bismark tipi sosyal güvenlik modelinin uygulandığını göstermektedir. Türk sosyal güvenlik sisteminde sabit tek bir prim ödemesi olmayıp dönemlere ve gelir dilimlerine göre değişen prim ödemeleri uygulanmaktadır. Araştırma sonuçlarının gerçeğe en yakın değerler verebilmesi için ilk olarak alt ve üst gelir dilimlerinde yapılan prim ödemeleri 2009 yılı net bugünkü değerlerine dönüştürülmüştür.

Grafik 3.4. de üst gelir dilimlerinin prim oranlarının alt gelir dilimlerinin prim oranlarından olması gerekenin aksine daha düşük gibi görünmesi genel prim oranları içerisinde üst gelir dilimlerinin ödediği toplam prim miktarının alt gelir dilimlerinin ödediği toplam prim miktarından daha düşük olmasından yani ağırlıklı ortalamalarının alınarak gerçeğe en yakın hale uyarlanmasından kaynaklanmaktadır. Kuşaklararasıda prim farklılaşmasının nedeni ise yıllara göre SPEK' lerin değişen değerler almasından ileri gelmektedir. 1990-2009 dönemini kapsayan araştırma da alt ve üst SPEK' ler arası farklılık 2000 yılı sonrasında artış göstermiştir.

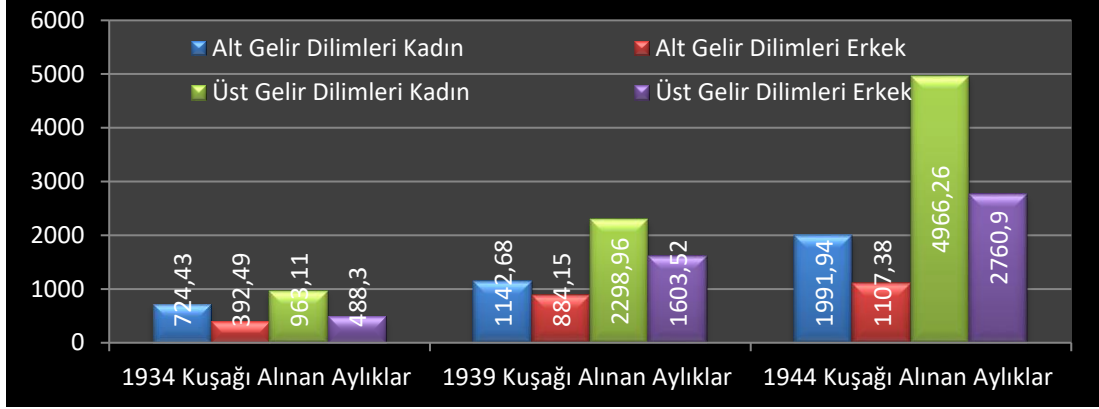
Grafik 3.4. Kuşaklararasıda Sigorta Primine Esas Kazanç Tutarları

4.6.10.2. Kuşaklararası Gelirin Yeniden Dağılımının Analizi

Alınan Aylıklar Açısından Kuşaklararası Analiz

Grafik 3.5. de alınan aylıkların yeni kuşaklara doğru giderek arttığı görülmektedir. 1944 kuşağında alınan aylıklar 1939 kuşağından, 1939 kuşağında alınan aylıklar ise 1934 kuşağından miktarsal olarak daha fazladır. Kuşaklararası bu artışlar tüm gelir dilimleri ve tüm sigortalılar açısından geçerli olmuştur. Ödenen prim miktarlarının yeni kuşaklara doğru artması yaşlılık aylıklarının da yeni kuşaklara doğru yüksek değerler alması sonucunu beraberinde getirmektedir. Hesaplanan aylıkların tamamında miktarsal olarak artış görülse de oransal olarak aynı düzeylerde artışlar gerçekleşmemiştir.

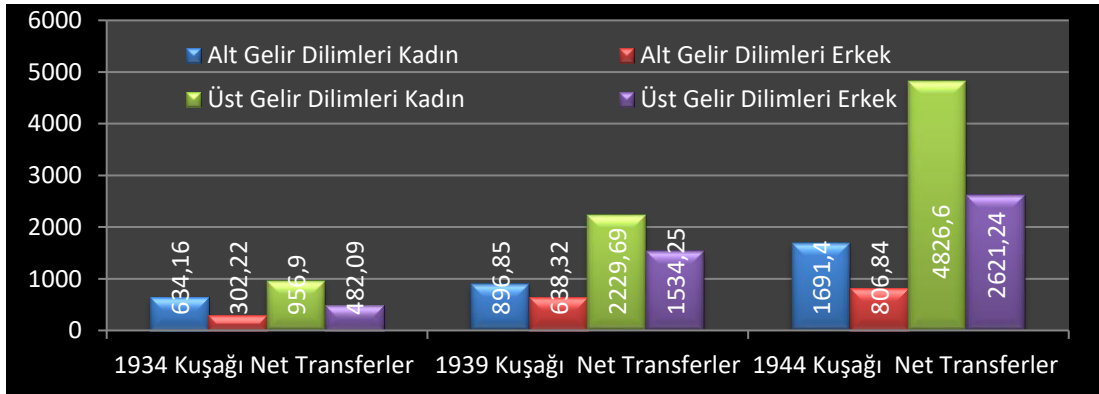
Alt gelir dilimlerinde kadın ve erkek sigortalıların ortalama aylıkları 1934 kuşağında 558,46 TL, 1939 kuşağında 1013,42 TL ve 1944 kuşağında 1549,66 TL' dir. 1939 kuşağının alt gelir dilimlerinin aylıklarındaki artış 1934 kuşağına kıyasla 1,81 kat daha fazla gerçekleşirken, 1944 kuşağının alt gelir dilimlerinin aylıklarındaki artış 1939 kuşağına kıyasla 1,53 kat daha fazla gerçekleşmiştir. Görüldüğü üzere kuşaklararası alt gelir dilimlerinin aldığı aylıklarda meydana gelen artışlar oransal olarak farklılaşmaktadır. Kuşaklararası üst gelir dilimlerinde kadın ve erkek sigortalıların ortalama aylıkları 1934 kuşağında 725,71 TL, 1939 kuşağında 1951,24 TL, 1944 kuşağında ise 3863,58 TL dir. Üst gelir dilimlerinde 1939 kuşağının aldığı aylıklar 1934 kuşağına kıyasla 2,69 kat daha fazla artış gösterirken 1944 kuşağının aldığı aylıklar 1939 kuşağından 1,98 kat daha fazla artış göstermiştir. 1934 kuşağından 1939 kuşağına doğru gidildikçe alt ve üst gelir dilimlerinde alınan aylıklarda meydana gelen oransal artışlar, 1939 kuşağından 1944 kuşağına doğru gidildikçe gerçekleşen oransal artışlardan daha yüksek düzeylerde gerçekleştiği görülmektedir. Bu sonuçlar 1934 kuşağından 1939 kuşağına doğru alt ve üst gelir dilimlerinde gelirin yeniden dağılımının ilk etapta artış gösterdiğini ancak 1944 kuşağına doğru gidildikçe gelirin yeniden dağılım düzeyinin düşüş eğilimine girdiğini göstermektedir. Araştırmada böyle bir sonucun elde edilmesinde 1934 ve 1939 kuşaklarında gösterge sistemine göre aylık bağlanması ve 1944 kuşağında B dönemi aylıklarının hesaplanmasında ABO' nun % 2' ye düşürülmesi ve gösterge sistemine dayalı aylık bağlama süresinin bu kuşakta düşüş göstermesinden kaynaklanmaktadır.

Grafik 3.5. Alınan Aylıkların Kuşaklararasıda Karşılaştırılması

Net Transferler Açısından Kuşaklararası Analiz

Grafik 3.6. da net transferlerin yeni kuşaklara doğru miktarsal olarak giderek arttığı görülmektedir. 1944 kuşağında net transferler 1939 kuşağından, 1939 kuşağındaki net transferler ise 1934 kuşağından daha yüksek değerler almıştır. Kuşaklararası bu artışlar tüm gelir dilimleri ve tüm sigortalılar için artışlar şeklinde gerçekleşmiştir. Net transferlerin yeni kuşaklara doğru artış göstermesinin temel nedeni sosyal sigortacılık sisteminde SPEK alt ve üst sınır tutarlarının enflasyona veya diğer birtakım ekonomik gerekçelere bağlı olarak zaman içinde yükseltilmesinden ileri gelmektedir. Primlere ve aylıklara bağlı olarak net transferlerin artması Türk sosyal sigorta sisteminin Bismark sosyal güvenlik modeli ile uyumlu olduğunu göstermektedir. Bismark sosyal güvenlik modelinde sisteme yapılan ödemeler arttıkça alınan aylık miktarları da artacak ve sonucunda bu iki parametreye bağlı olarak net transfer oranlarında artışlar yaşanacaktır.

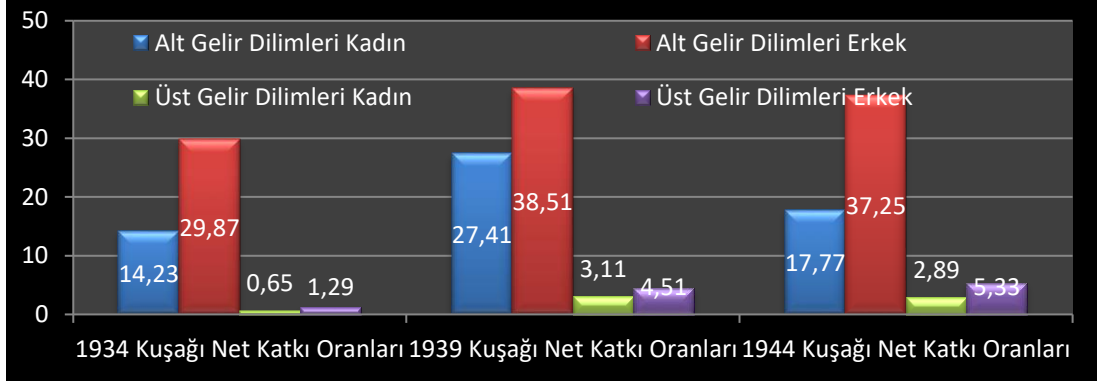
Grafik 3.6. Net Transferlerin Kuşaklararasıda Karşılaştırılması

Net Katkı Oranları Açısından Kuşaklararası Analiz

Grafik 3.7. de görüldüğü üzere net katkı oranları, alınan aylıklar ve net transferlerde yaşandığı şekilde yeni kuşaklara doğru düzenli olarak artış göstermemektedir. Bu durumun temel nedeni farklı gelir dilimlerinde bulunan sigortalılar arasında yaşlılık aylıklarının değişen değerler almasından ileri gelmektedir. Grafikde görüleceği üzere kuşaklararası farklılıklar incelendiğinde 1944 kuşağı üst gelir dilimi erkek sigortalıları hariç olmak üzere diğer gelir dilimlerinde yer alan sigortalılar arasında 1939 kuşağının en fazla net katkıda bulunan kuşak olduğu görülmektedir.

1934 kuşağı alt gelir dilimlerinde yer alan kadın ve erkek sigortalılar elde ettikleri transferlerin ortalama olarak % 22,05' ini önceden sosyal sigortalar sistemine net katkı olarak öderlerken, 1934 kuşağı üst gelir dilimleri ortalama olarak % 0,97' sini, 1939 kuşağı alt gelir dilimleri ortalama % 32,96' sını üst gelir dilimleri ise ortalama % 3,81' ini, 1944 kuşağı alt gelir dilimleri % 27,51' ini, üst gelir dilimleri ise ortalama % 4,11' ini sosyal güvenlik sistemine prim olarak ödemişlerdir. Erkek ve kadın sigortalıların ortalama net katkıları baz alınarak kıyaslandığında 1944 kuşağı sigortalılarının 1939 kuşağından 1939 kuşağı sigortalılarının da 1934 kuşağı sigortalılarından daha fazla net katkıda bulundukları anlaşılmaktadır.

Üst gelir dilimlerinin sisteme yaptıkları net katkı oranının 1944 kuşağında % 4,11 ile en yüksek değeri aldığı görülürken alt gelir dilimlerinde 1939 kuşağı % 32,96 ile en yüksek net katkıda bulunan kuşak olmuştur. 1934 kuşağının alt gelir dilimleri üst gelir dilimlerine göre 22,73 kat daha fazla katkıda bulunurken 1939 kuşağında alt gelir dilimlerinin net katkısının üst gelir dilimlerinden 8,65 kat daha fazla olacak şekilde gerçekleştiği görülmektedir. Bu iki kuşak arasında alt ve üst gelir dilimleri arasındaki bu denli farklılaşma 1934 ve 1939 kuşağında A1 dönemi yaşlılık aylıklarının gösterge sistemine göre hesaplanmasından ileri gelmektedir. 1944 kuşağında ise üst ve alt gelir dilimleri arasındaki fark 6,69 kata kadar gerilemiştir. Bu sonuç önce A2 dönemi aylık hesaplama parametrelerinden olan ABO' larının düşürülmesi ve akabinde B döneminde ABO' nun daha da düşürülerek % 2 ye çekilmesinden kaynaklanmaktadır.

Grafik 3.7. Net Katkı Oranlarının Kuşaklararası Karşılaştırılması

İçsel Getiri Oranları Açısından Kuşaklar Arası Analiz

Grafik 3.8. de içsel getiri oranları incelendiğinde 1944 kuşağı alt gelir dilimlerinde yer alan kadın sigortalılar haricinde yeni kuşaklara doğru içsel getiri oranının düşüş seyrine girdiği görülmektedir. Araştırmada A1 dönemi aylık bağlama sistemi olan gösterge sisteminden sonraki A2 ve B dönemi aylık bağlama sistemlerinde ABO' nun giderek düşük değerler alması içsel getiri oranlarının aldığı değerlerin de yeni kuşaklara doğru düşüş seyrine girmesi sonucunu doğurmuştur.

1944 kuşağı alt gelir dilimi kadın sigortalılarının içsel getiri oranının beklenenin aksine 1939 kuşağından daha yüksek bir içsel getiriye sahip olduğu görülmektedir. Bunun temel nedeni 1944 kuşağında yer alan kadın sigortalıların hayatta kalma ümidinin daha uzun süreli olmasıdır. 1934 kuşağının alt ve üst gelir dilimlerinin diğer kuşakların alt ve üst gelir dilimlerine nazaran gelirin yeniden dağılımından oransal olarak daha fazla fayda sağladıkları görülmektedir.

Bu kuşakta hayatta kalma ümidinin daha kısa olmasına rağmen sigortalıların gelirin yeniden dağılımından oransal olarak daha fazla fayda elde etmelerinin temelinde 1934 kuşağının aylıklarının gösterge sistemine göre hesaplanmasından ileri gelmektedir. Gösterge sistemine göre hesaplanan A1 döneminde alt sınır aylığının % 70 gibi yüksek bir oranda tutulması bu dönem zarfında bağlanan yaşlılık aylıklarının diğer dönemlere nazaran sigortalıların lehine hesaplanmasına ve geliri yeniden dağıtmada daha etkili olunmasına neden olmaktadır. 1939 kuşağının aylıklarının hesaplandığı A2 döneminde alt sınır aylığının haksahibi bulunmayanlar için % 35' e kadargeriye çekilmesi ve ABO' ların kademeli olarak düşürülmesi bu dönem zarfında

hesaplanan aylıkların düşmesine de neden olmuştur. 1944 kuşağının aylıkları ise A1, A2 ve B dönemlerinde yürürlükte olan aylık hesaplama yöntemlerine göre hesaplanmıştır.

B dönemi aylıklarının hesaplanmasında da alt sınır aylığının % 35' te kalmasının sürdürülmesi ve ABO oranının % 2 gibi daha da küçük bir değere indirilmesi bu dönem için hesaplanan yaşlılık aylıklarının daha düşük değerlerde bulunmasına sebep olmuştur. 1939 ve 1944 kuşağında aylıkların daha düşük değerlerde hesaplanması içsel getiri oranlarının da düşmesine bir diğer anlatımla gelirin yeniden dağılım düzeyinin azalmasına neden olmuştur.

1934 kuşağı alt gelir dilimlerinde kadın ve erkek sigortalılar transferlerin ortalama olarak % 22,05' ini sosyal sigortalar sistemine net katkı olarak öderlerken ortalama % 8,76 oranında içsel getiriye sahip olmuşlardır. 1934 kuşağı üst gelir dilimleri ortalama % 0,97 oranında sosyal sigortalar sistemine net katkıda bulunurlarken gelirin yeniden dağılımından ortalama % 25,18 oranında içsel getiri ile faydalanmışlardır.

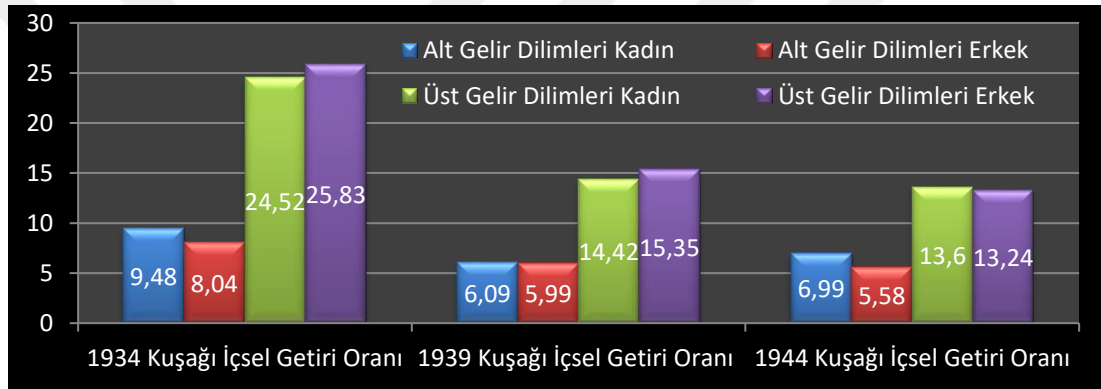
1939 kuşağı alt gelir dilimleri ortalama % 32,96 düzeyinde sosyal sigortalar sistemine net katkıda bulunurlarken içsel getiri oranı % 6,04 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu kuşağın alt gelir dilimleri sisteme en yüksek düzeyde prim katkısında bulunmasına rağmen olması gerekenden çok daha düşük bir düzeyde içsel getiri oranına sahip olmuşlar diğer bir ifade ile gelirin yeniden dağılımından çok daha sınırlı bir şekilde faydalanmışlardır. 1939 kuşağı üst gelir dilimleri sosyal sigortalar sistemine % 3,81 gibi düşük bir oranda net katkıda bulunmalarına rağmen % 14,89 gibi yüksek bir oranda içsel getiri elde ederek gelirin yeniden dağılımından faydalanmışlardır.

1944 kuşağı alt gelir dilimleri ortalama % 27,51 oranında sosyal sigortalar sistemine net katkıda bulunurlarken % 6,29 oranında içsel getiri oranı ile gelirin yeniden dağılımından faydalanmışlar, 1944 kuşağı üst gelir dilimleri ise % 4,11 düzeyinde sosyal sigortalar sistemine net katkıda bulunurlarken % 13,42 oranında içsel getiri ile gelirin yeniden dağılımından yararlanabilmişlerdir.

İçsel getiri oranları kuşaklararası karşılaştırıldığında gelirin yeniden dağılımının daha çok üst gelir dilimleri lehine gerçekleştiği bu dağılımın 1939

kuşağından 1944 kuşağına doğru düşüş eğilimine girdiği, 1944 kuşağında alt gelir dilimlerinin 1939 kuşağı alt gelir dilimlerinden ortalama da daha yüksek düzeylerde gelirin yeniden dağılımından faydalandıkları görülmektedir.

Grafikte 1939 kuşağı alt gelir dilimlerinin ve 1944 kuşağı üst gelir dilimlerinin gelirin yeniden dağılımından faydalanma oranlarının 1934 kuşağına kıyasla birbirlerine daha yakın değerler aldıkları da görülmektedir. Bu durum 1939 ve 1944 kuşağında Türk sosyal sigortalar sisteminin sabit oranlı bir gelir dağıtımı sistemi olan Beveridge sosyal güvenlik modeline uygun özellikler sergilediği ilk etapta akla gelse de farklılıkların her alanda görülmesi Türk sosyal sigortalar sisteminin Bismark sosyal güvenlik modeline daha uygun olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

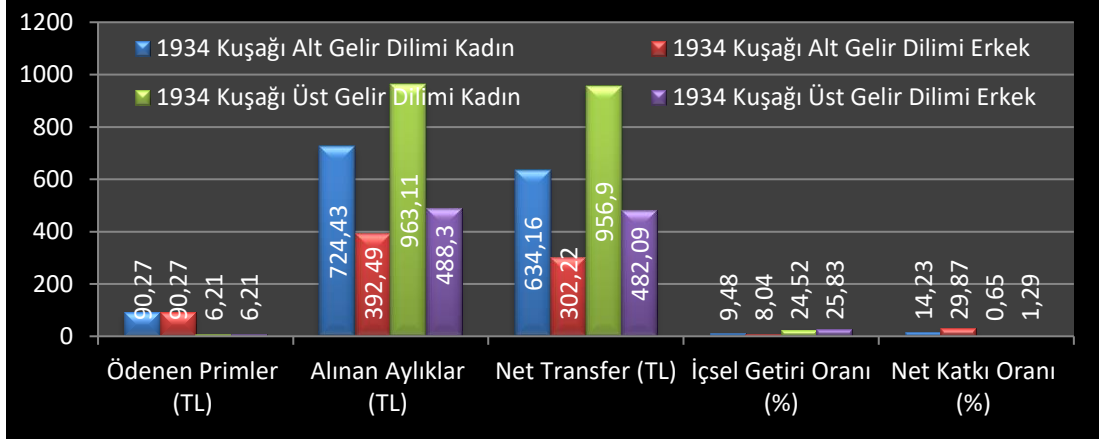

Grafik 3.8. İşsel Getiri Oranının Kuşaklararasıda Karşılaştırılması

4.6.10.3. Aynı Kuşak İçinde Gelirin Yeniden Dağılımının Analizi

1934 Kuşağı İçinde Analliz

Grafik 3.9. da görüldüğü üzere 1934 kuşağı içinde alt gelir dilimlerinde erkek ve kadın sigortalılarının ortalama aylıkları 558,46 TL, ortalama net transferleri 468,19 TL, ortalama işsel getiri oranı % 8,76 ve ortalama net katkı oranı % 22,05 olurken; 1934 kuşağı üst gelir dilimlerinde erkek ve kadın sigortalılarının ortalama aylıkları 725,71 TL, ortalama net transferleri 719,50 TL, ortalama işsel getiri oranı % 25,18 ve ortalama net katkı oranı % 0,97 olmuştur.

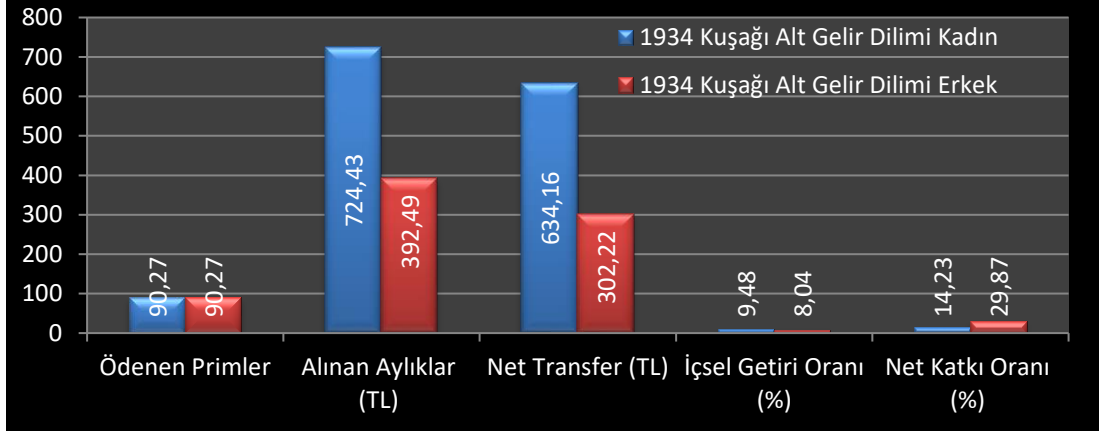
Grafik 3.9. 1934 Kuşağı İçinde Karşılaştırma

1934 kuşağında üst gelir dilimleri sosyal sigortalar sistemine % 0,97 net katkıda bulunurken % 25,18 oranında içsel getiriye sahip olmuşlar, % 22,05 net katkıda bulunan alt gelir dilimleri ise % 8,76 oranında içsel getiriye sahip olabilmışlerdir. 1934 kuşağında üst gelir dilimleri alt gelir dilimlerinden 2,87 kat daha fazla içsel getiri elde etmişler diğer bir ifade ile gelirin yeniden dağılımından bu düzeyde daha fazla faydalanmışlardır. Bu sonuçlar 1934 kuşağında kuşak içinde alt gelir dilimlerinden üst gelir dilimlerine doğru tersine dikey bir yeniden gelir dağılımının gerçekleştiğini göstermektedir.

Grafik 3.10. da görüldüğü üzere 1934 kuşağı alt gelir dilimleri içinde kadın sigortalılarca alınan aylıklar, net transferler ve içsel getiri oranlarının aynı kuşak içinde alt gelir diliminde bulunan erkek sigortalılara kıyasla daha yüksek değerlerde olduğu, net katkı oranı açısından ise erkek sigortalıların kadın sigortalılardan daha fazla sosyal güvenlik sistemine net katkıda bulundukları görülmektedir.

1934 kuşağı içinde alt gelir dilimlerinde bulunan erkek sigortalıların aynı gelir diliminde bulunan kadın sigortalılara kıyasla daha fazla sosyal güvenlik sistemine net katkıda bulundukları halde gelirin yeniden dağılımından daha az oranlarda faydalandıkları anlaşılmaktadır.

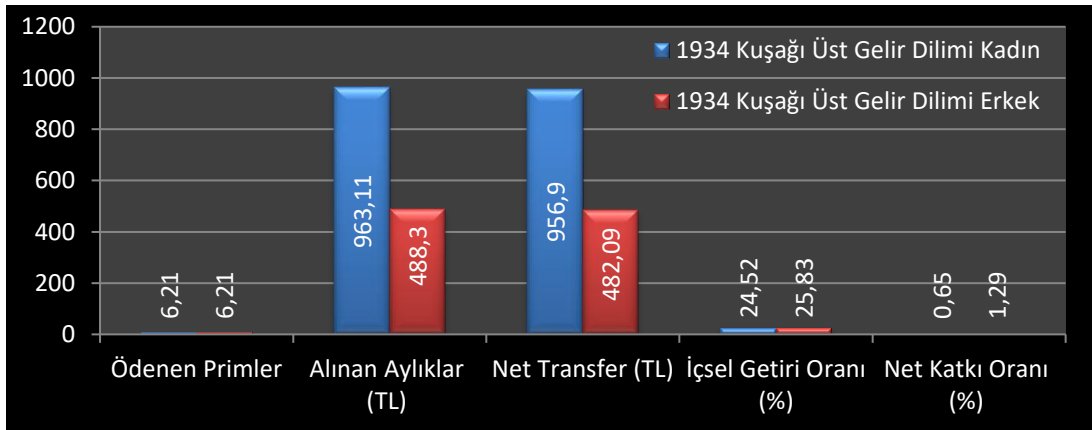
Bu durumda 1934 kuşağı alt gelir dilimleri içinde erkek sigortalılardan kadın sigortalılara doğru gelirin yeniden dağılımı gerçekleşmektedir.

Grafik 3.10. 1934 Kuşağı İçinde Alt Gelir Dilimlerinin Karşılaştırılması

Grafik 3.11. de görüldüğü üzere 1934 kuşağında üst gelir dilimleri içinde alınan aylıklar ve net transfer değerleri kadın sigortalılarda daha yüksek olurken, içsel getiri oranının beklenenin aksine erkek sigortalılarda daha yüksek olduğu görülmektedir. Sisteme olan net katkı oranları ise erkek sigortalılarda kadın sigortalılara kıyasla daha yüksektir. Net katkı oranı yüksek iken gelirin yeniden dağılımının erkek sigortalılar lehine olması araştırma açısından beklenmeyen bir durum olarak görülse de bu dönemde erkek sigortalıların aylıklarındaki artışın daha yüksek oranlarda gerçekleşmesiyle bir sonucu beraberinde getirmektedir.

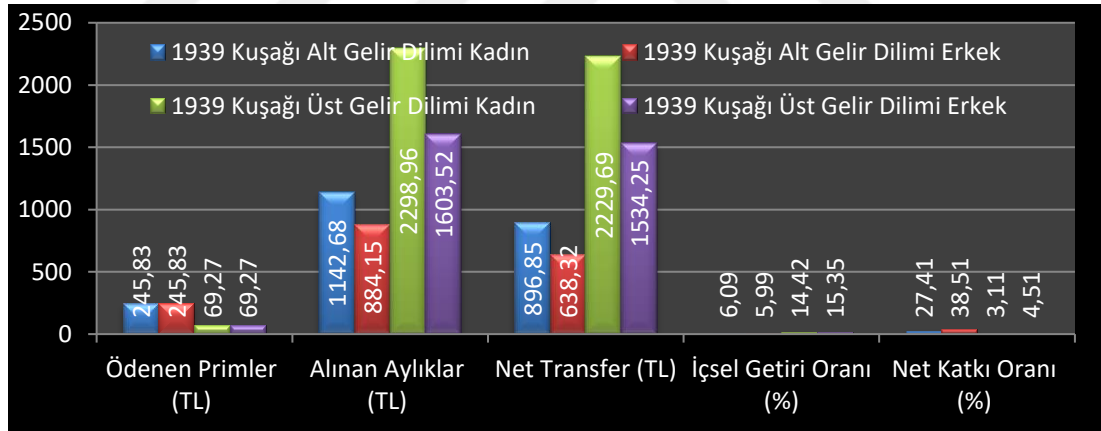
1934 kuşağında erkek sigortalılarının içsel getiri oranının yüksek değer alması bu kuşakta gelirin yeniden dağılımının kadın sigortalılardan erkek sigortalılara doğru gerçekleştiğini göstermektedir.

Grafik 3.11. 1934 Kuşağı İçinde Üst Gelir Dilimlerinin Karşılaştırılması

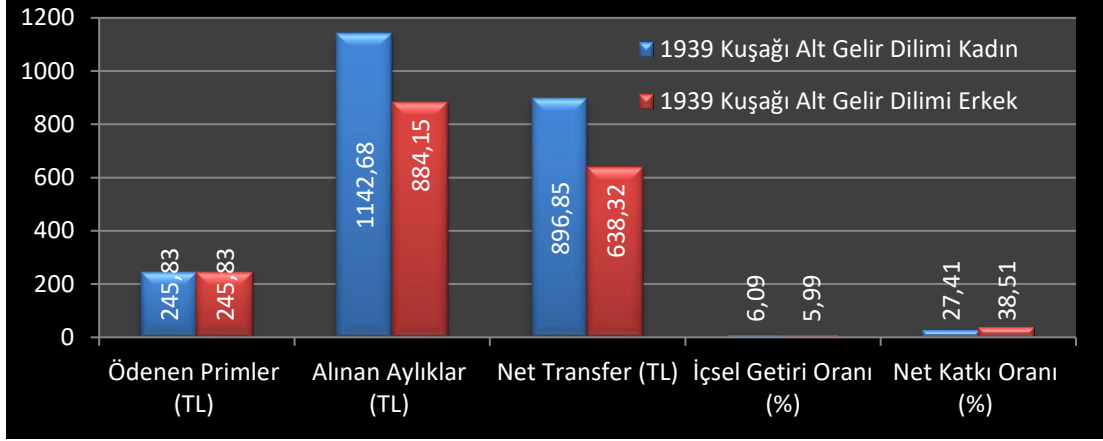
1939 Kuşağı İçinde Analiz

Grafik 3.12. de görüldüğü üzere 1939 kuşağı içinde alt gelir dilimlerinde kadın ve erkek sigortalıların ortalama aylıkları 1013,42 TL, ortalama net transferleri 767,59 TL, ortalama içsel getiri oranı % 6,04 ve ortalama net katkı oranı % 32,96 olurken, üst gelir dilimlerinde kadın ve erkek sigortalıların ortalama aylıkları 1951,24 TL, ortalama net transferleri 1881,97 TL, ortalama içsel getiri oranı % 14,89 ve ortalama net katkı oranı % 3,81 olmuştur. 1939 kuşağı içinde üst gelir dilimleri sisteme % 3,81 net katkıda bulunurken % 14,89 oranında içsel getiriye sahip olmuşlar buna karşın ortalama % 32,96 net katkıda bulunan alt gelir dilimleri ise ancak % 6,04 oranında içsel getiriye sahip olabilmişlerdir. 1939 kuşağında üst gelir dilimlerinin alt gelir dilimlerinden 2,47 kat daha fazla gelirin yeniden dağılımından faydalandıkları görülmektedir. 1939 kuşağı 1934 kuşağı ile karşılaştırıldığında alt ve üst gelir dilimleri arasındaki gelirin yeniden dağılımına ilişkin farklılığın kısmen azaldığı görülsede alt gelir dilimlerinden üst gelir dilimlerine doğru olan gelirin yeniden dağılımının azalış seyrinde de olsa bu kuşakta da devam ettiği anlaşılmaktadır.

Grafik 3.12. 1939 Kuşağı İçinde Karşılaştırma

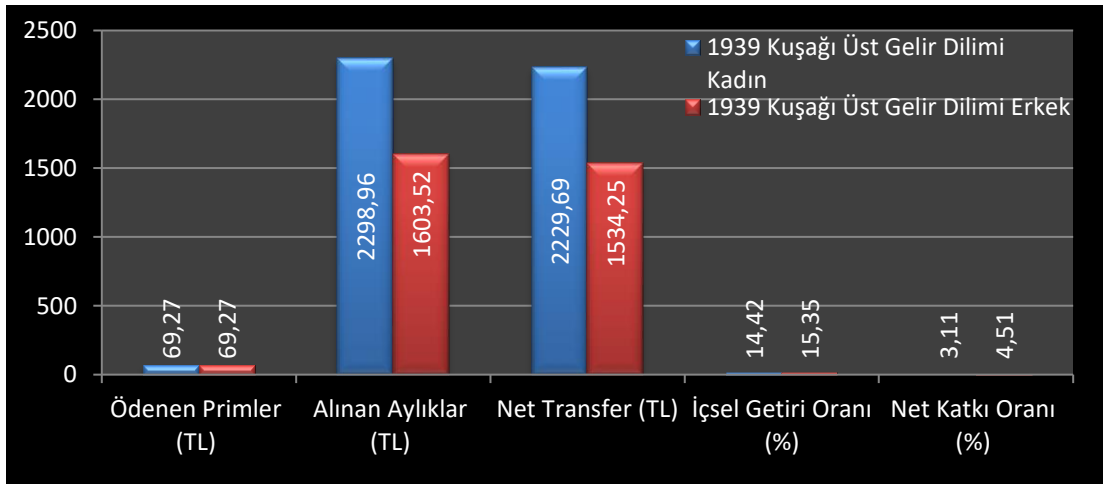
Grafik 3.13. de görüldüğü üzere 1939 kuşağı içinde alt gelir dilimlerinde alınan aylıkların net transferlerin ve içsel getiri oranının kadın sigortalılarda erkek sigortalılardan daha yüksek olduğu, erkek sigortalıların ise kadın sigortalılardan daha fazla sosyal sigortalar sistemine net katkıda bulundukları görülmektedir. 1939 kuşağı içinde alt gelir dilimlerinde kadın sigortalıların içsel getiri oranlarının erkek sigortalılardan daha yüksek olması erkek sigortalılardan kadın sigortalılara doğru gelirin yeniden dağılımının gerçekleştiğini göstermektedir.

Grafik 3.13. 1939 Kuşağı İçinde Alt Gelir Dilimlerinin Karşılaştırılması

Grafik 3.14. de 1939 kuşağında üst gelir dilimleri içinde kadın sigortalıların alınan aylıklar ve net transferler açısından erkek sigortalılardan daha yüksek değerler aldığı erkek sigortalıların ise kadın sigortalılardan daha fazla net katkıda bulunmasına rağmen daha yüksek içsel getiri oranına sahip oldukları görülmektedir.

Bu durumda 1939 kuşağı üst gelir dilimleri içerisinde yer alan kadın sigortalılardan erkek sigortalılara doğru gelirin yeniden dağılımının gerçekleştiği görülmektedir.

Grafik 3.14. 1939 Kuşağı İçinde Üst Gelir Dilimlerinin Karşılaştırılması

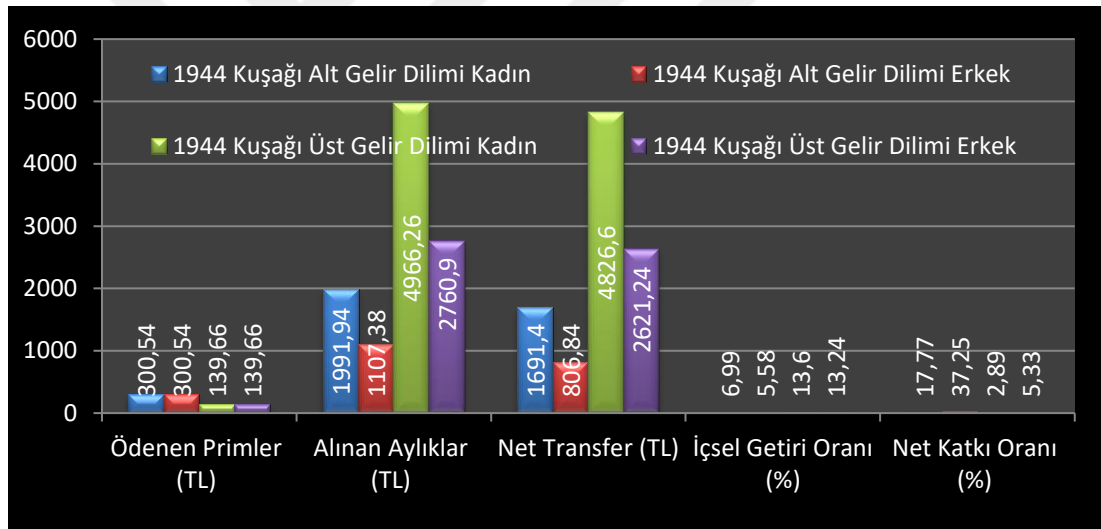
1944 Kuşağı İçinde Analiz

Grafik 3.15. de görüldüğü üzere 1944 kuşağı içinde alt gelir dilimlerinde kadın ve erkek sigortalıların ortalama aylıkları 1549,66 TL, ortalama net transferleri 1249,12

TL, ortalama içsel getiri oranı % 6,29 ve ortalama net katkı oranı % 27,51 olurken üst gelir dilimlerinin ortalama aylıkları 3863,58 TL, ortalama net transferleri 3723,92 TL, ortalama içsel getiri oranı % 13,42 ve ortalama net katkı oranı % 4,11 olmuştur.

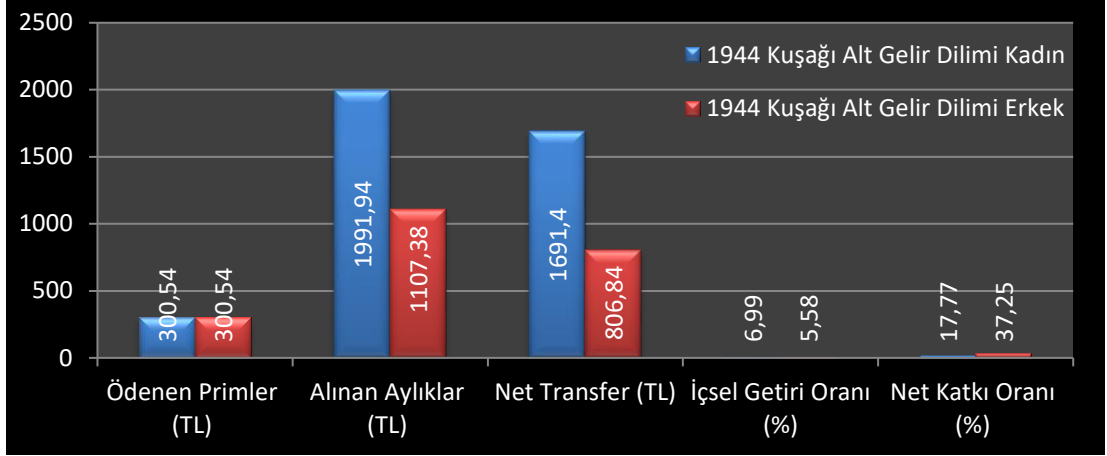
1944 kuşağı içinde üst gelir dilimleri sisteme % 4,11 net katkıda bulunurken % 13,42 içsel getiri oranına sahip olmuşlar buna karşın % 27,51 net katkıda bulunan alt gelir dilimleri ise sosyal sigortalar sisteminden % 6,29 oranında içsel getiri elde edebilmişlerdir. Bu kuşakta üst gelir dilimleri alt gelir dilimlerinden 2,13 kat daha fazla içsel getiri oranına sahip oldukları diğer bir anlatımla bu farklılık kadar gelirin yeniden dağılımından daha fazla fayda sağladıkları görülmektedir.

Bu sonuçlar 1944 kuşağı içinde alt gelir dilimlerinden üst gelir dilimlerine doğru gelirin yeniden dağılımının önceki kuşaklara nazaran azalarak da olsa gerçekleşmesini sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

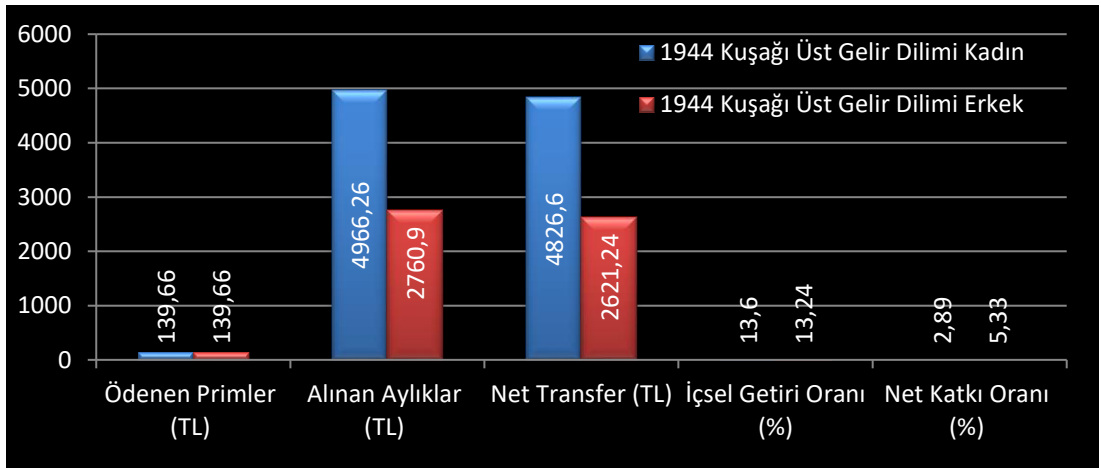
Grafik 3.15. 1944 Kuşağı İçinde Karşılaştırma

Grafik 3.16. da görüldüğü üzere 1944 kuşağında alt gelir dilimleri içinde alınan aylıkların, net transferlerin ve içsel getiri oranının kadın sigortalılarda erkek sigortalılardan daha yüksek olduğu ve buna karşın erkek sigortalıların net katkı oranlarının kadın sigortalılardan daha yüksek olduğu görülmektedir. 1944 kuşağı alt gelir dilimleri içerisinde kadın sigortalıların içsel getiri oranlarının erkek sigortalılardan daha yüksek olması sebebi ile bu kuşak içinde erkek sigortalılardan kadın sigortalılara doğru gelirin yeniden dağılımı gerçekleşmektedir.

Grafik 3.16. 1944 Kuşağı İçinde Alt Gelir Dilimlerinin Karşılaştırılması

Grafik 3.17. de görüldüğü üzere 1944 kuşağı üst gelir dilimleri içinde alınan aylıkların, net transferlerin ve içsel getiri oranının kadın sigortalılarda erkek sigortalılardan daha yüksek olduğu ve buna karşın erkek sigortalıların net katkı oranlarının kadın sigortalılardan daha yüksek olduğu görülmektedir. 1944 kuşağı alt gelir dilimleri içerisinde kadın sigortalıların içsel getiri oranlarının erkek sigortalılardan daha yüksek olması sebebi ile kuşak içinde erkek sigortalılardan kadın sigortalılara doğru gelirin yeniden dağılımı gerçekleşmektedir.

Grafik 3.17. 1944 Kuşağı İçinde Üst Gelir Dilimlerinin Karşılaştırılması

1934, 1939 ve 1944 kuşakları içinde alt ve üst gelir dilimleri arasında 1934 kuşağında 2,87 kat olan gelirin yeniden dağılımı farklılığı 1939 kuşağında 2,47 kata ve 1944 kuşağında 2,13 kata kadar gerilemiştir.

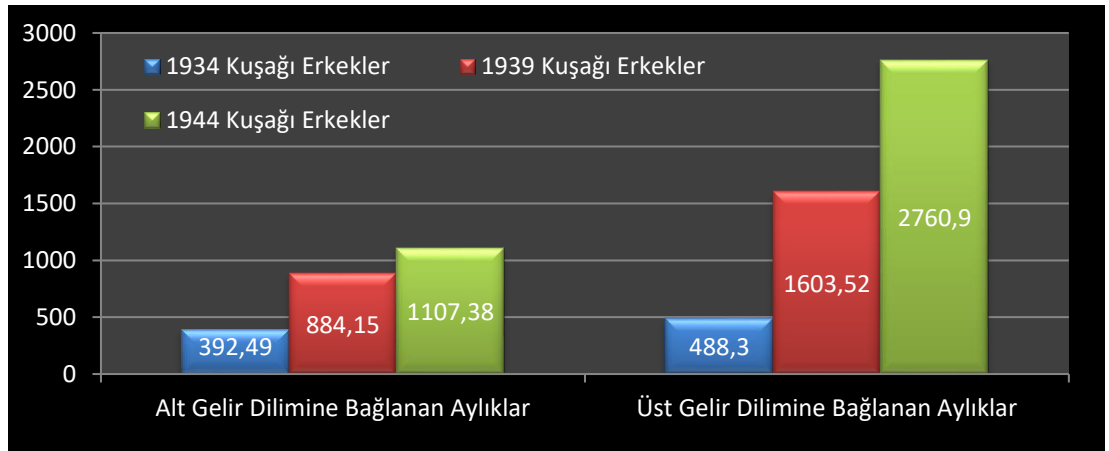
Elde edilen bu sonuçlardan alt ve üst gelir dilimleri arasındagelire dayalı farklılığın azaltılması yönünde politikaların yaşama geçirildiği anlaşılmaktadır. 1934, 1939 ve 1944 kuşaklarında alt ve üst gelir dilimleri içinde bir karşılaştırma yapıldığında alınan aylıkların miktarları üst gelir dilimlerinde alt gelir dilimlerinden daha yüksektir. Alınan aylıklara bağlı olarak üst gelir dilimlerinin net transferleri ve içsel getiri oranları alt gelir dilimlerine nazaran daha yüksek değerler almaktadır.

Alt gelir dilimlerinin net katkı oranları ise üst gelir dilimlerine nazaran daha yüksek değerler almaktadır. Üst gelir dilimlerinin alt gelir dilimlerine kıyasla net katkı oranlarının daha düşük değerlerde olmasına karşın içsel getiri oranlarının daha yüksek değerler alması aynı kuşak içlerinde alt gelir dilimlerinden üst gelir dilimlerine doğru tersine dikey bir gelirin yeniden dağılımının gerçekleştiğini göstermektedir.

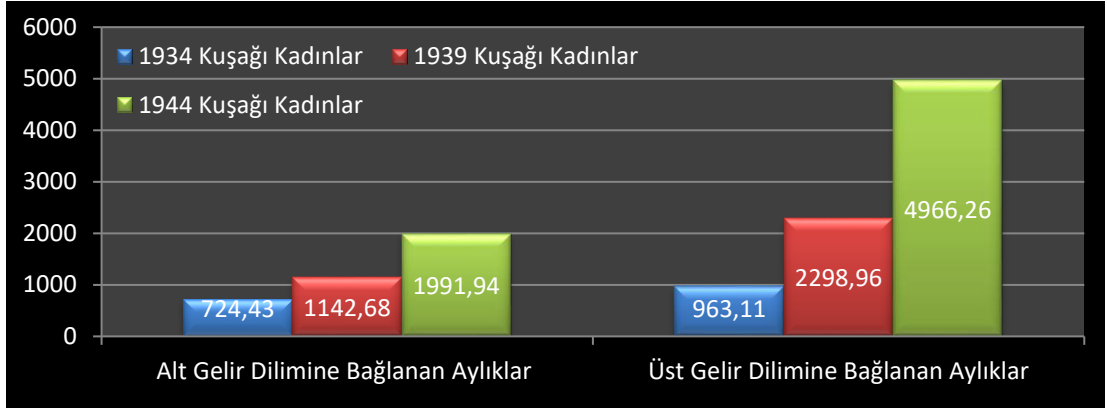
4.6.10.4. Cinsiyetler Arasında Gelirin Yeniden Dağılımının Analizi

Alınan Aylıkların Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Analizi

Grafik 3.18. de 1934, 1939, 1944 kuşağı olmak üzere tüm kuşaklarda alt gelir dilimlerinde yer alan kadın ve erkek sigortalıların aylıklarının üst gelir dilimlerinde yer alan kadın ve erkek sigortalıların aylıklarından daha az olduğu görülmektedir. 1944 kuşağının erkek ve kadın sigortalılarının 1939 kuşağından, 1939 kuşağının erkek ve kadın sigortalılarının ise 1934 kuşağından daha yüksek miktarlarda yaşlılık aylığı aldığı görülmektedir.

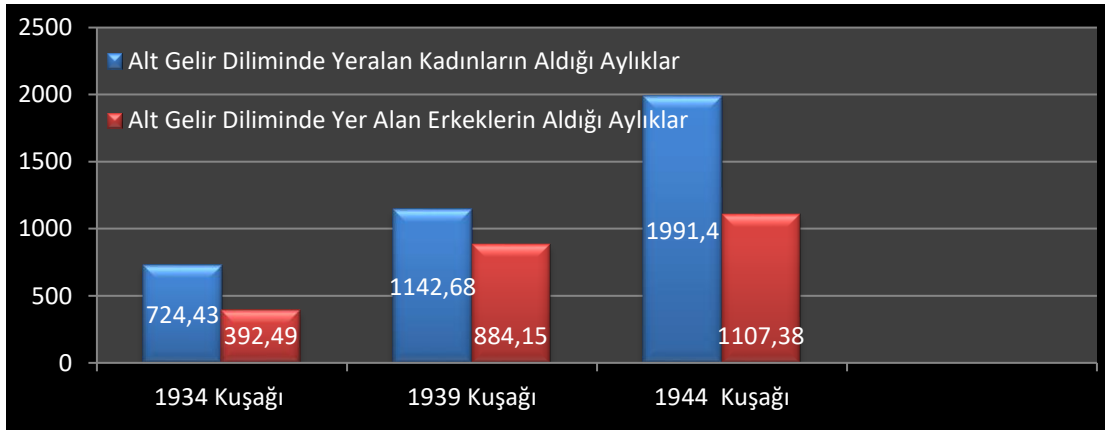

Grafik 3.18. Alınan Aylıkların Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Karşılaştırılması

Grafik 3.18. Alınan Aylıkların Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Karşılaştırılması

Grafik 3.19. da görüldüğü üzere alt gelir dilimlerinde 1939 kuşağında kadın sigortalıların aldıkları aylıklar 1934 kuşağından 1,58 kat, 1944 kuşağında kadın sigortalıların aldıkları aylıkların 1939 kuşağından 1,74 kat daha fazla olduğu tespit edilirken, alt gelir dilimlerinde 1939 kuşağında erkek sigortalıların aldıkları aylıkların 1934 kuşağından 2,25 kat, 1944 kuşağında erkek sigortalıların aldıkları aylıkların 1939 kuşağından 1,25 kat daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Alt gelir dilimlerinde 1939 kuşağında erkek sigortalıların aldığı yaşlılık aylıkları kadın sigortalılardan 0,67 kat daha fazla artış gösterirken 1944 kuşağında kadın sigortalıların aldığı yaşlılık aylıkları erkek sigortalılardan 0,49 kat daha fazla artış göstermiştir.

Grafik 3.19. Alınan Aylıkların Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Alt Gelir Dilimlerinde Karşılaştırılması

Grafik 3.20. de görüldüğü üzere üst gelir dilimlerinde 1939 kuşağında kadın sigortalıların aldıkları aylıklar 1934 kuşağından 2,39 kat, 1944 kuşağında kadın

sigortalıların aldıkları aylıklar 1939 kuşağından 2,16 kat daha fazla olurken, 1939 kuşağı üst gelir dilimlerinde yer alan erkek sigortalıların aldıkları aylıklar 1934 kuşağından 3,28 kat, 1944 kuşağı erkek sigortalıların aldıkları aylıklar ise 1939 kuşağından 1,72 kat daha fazla olmuştur. Üst gelir dilimlerinde 1939 kuşağında erkek sigortalıların yaşlılık aylıkları kadın sigortalılara nazaran ve 1934 kuşağına kıyasla 0,89 kat daha fazla artış gösterirken, 1944 kuşağında kadın sigortalıların yaşlılık aylıkları erkek sigortalılara nazaran ve 1939 kuşağına kıyasla 0,44 kat daha fazla artış göstermiştir. Bu sonuçlar 1934 ve 1939 kuşaklarında üst gelir dilimlerinde yer alan erkek sigortalıların içsel getiri oranlarının kadın sigortalılara nazaran daha yüksek olması hakkında da bir fikir vermektedir.

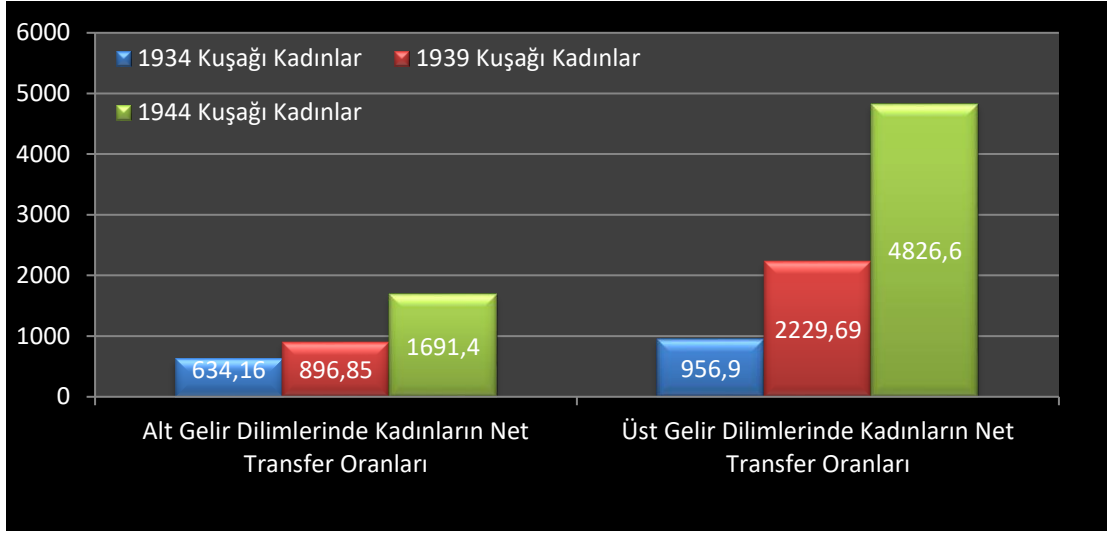
Erkek sigortalıların aylıklarında kadın sigortalılara nazaran 1934 ve 1939 kuşaklarında daha yüksek artışlar yaşanması içsel getiri oranlarının erkek sigortalılar lehine yüksek olmasına diğer bir anlamda da gelirin yeniden dağılımının erkek sigortalılar lehine gerçekleşmesine neden olmaktadır.

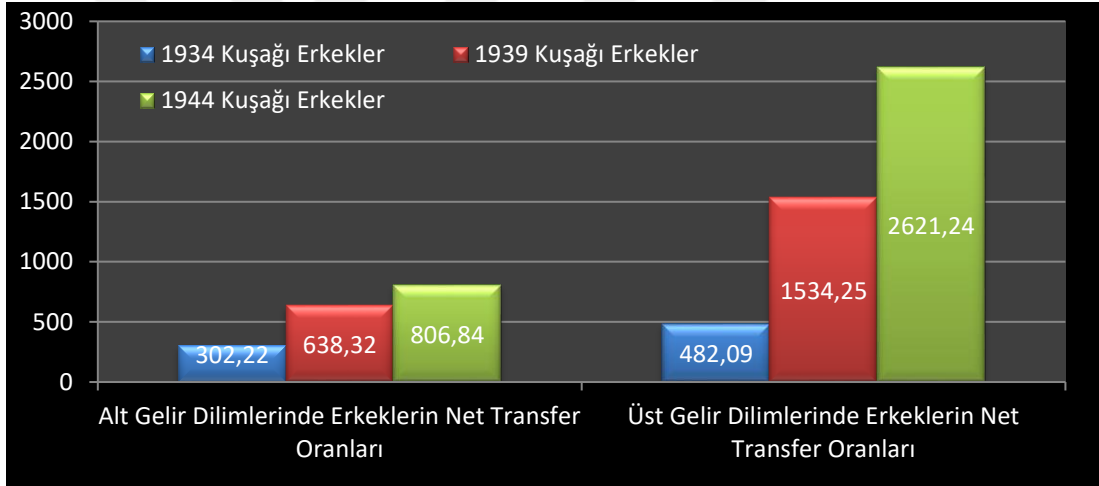
Grafik 3.20. Alınan Aylıkların Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Üst Gelir Dilimlerinde Karşılaştırılması

Net Transferlerin Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Analizi

Grafik 3.21. de 1934, 1939, 1944 kuşaklarında gerçekleşen net transferler verilmiştir. Bismark modeline uygun olarak tüm kuşakların erkek ve kadın sigortalılarında üst gelir dilimlerinin net transferlerinin alt gelir dilimlerinden daha yüksek olduğu görülmektedir.

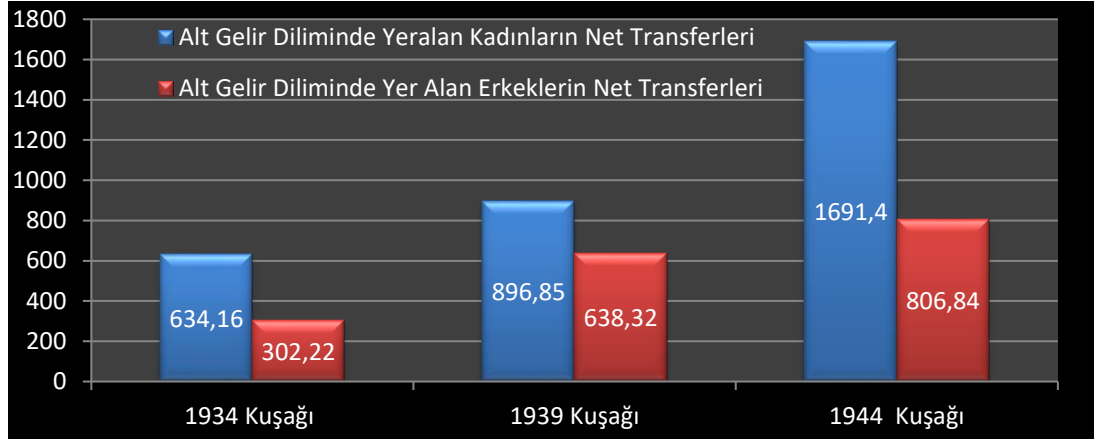
Grafik 3.21. Net Transferlerin Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Karşılaştırılması

Grafik 3.21. Net Transferlerin Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Karşılaştırılması

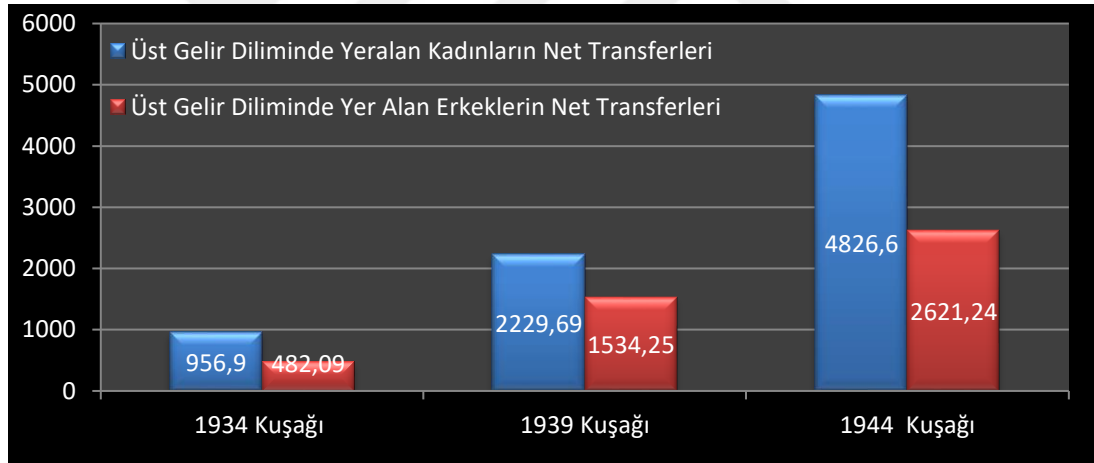
1944 kuşağının erkek ve kadın sigortalılarının 1939 kuşağından, 1939 kuşağının erkek ve kadın sigortalılarının ise 1934 kuşağından daha fazla net transfer sağladıkları görülmektedir.

Grafik 3.22. de alt gelir dilimlerinde yeralan kadın sigortalılar erkek sigortalılar ile karşılaştıklarında 1934 kuşağında 2,10 kat; 1939 kuşağında 1,41 kat, 1944 kuşağında ise 2,10 kat daha fazla net transfer sağladıkları görülmektedir.

Grafik 3.22. Net Transferlerin Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Alt Gelir Dilimlerinde Karşılaştırılması

Grafik 3.23. de üst gelir dilimlerinde yeralan kadın sigortalıların erkek sigortalılardan 1934 kuşağında 1,98 kat; 1939 kuşağında 1,45 kat, 1944 kuşağında ise 1,84 kat daha fazla net transfer sağladıkları görülmektedir.

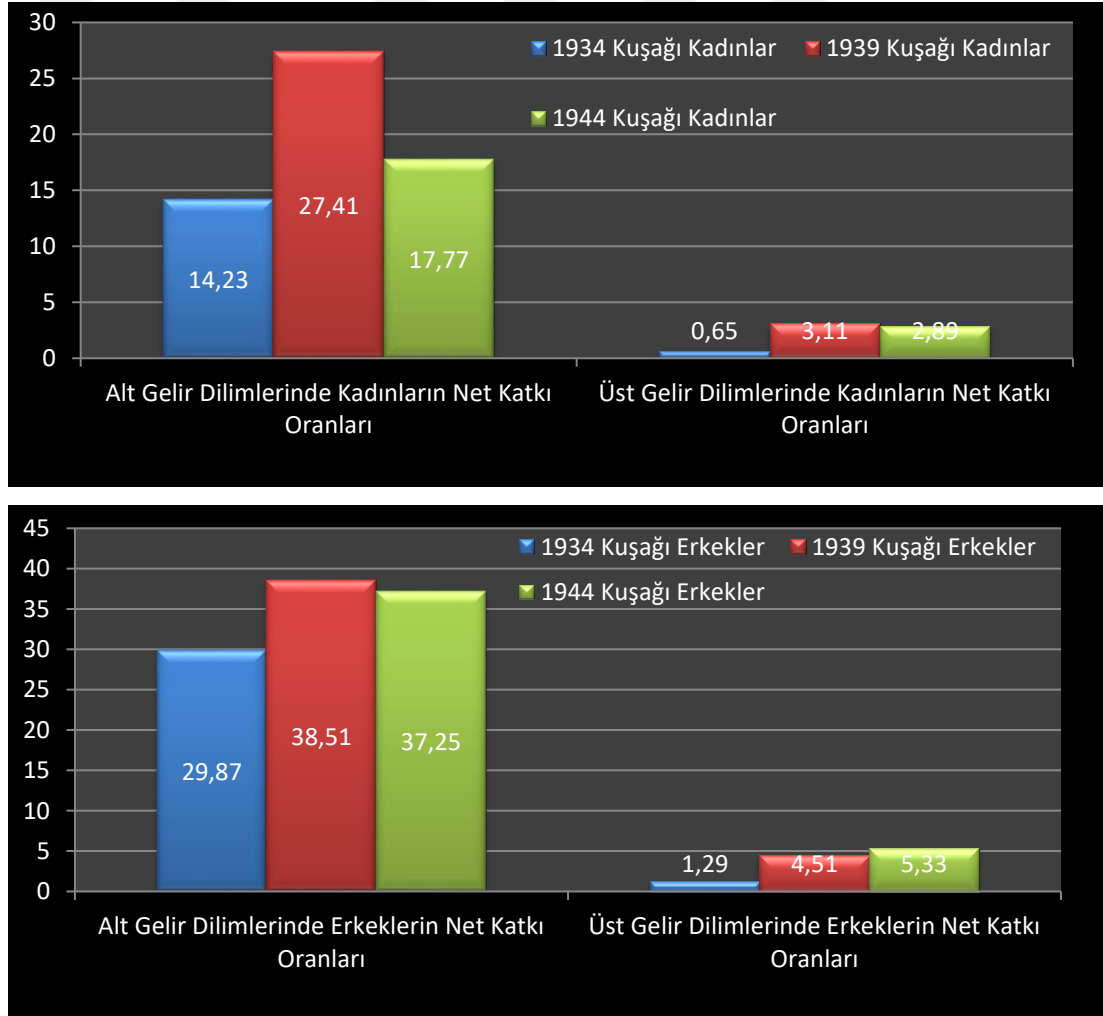
Grafik 3.23. Net Transferlerin Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Üst Gelir Dilimlerinde Karşılaştırılması

1934, 1939, 1944 kuşaklarında alt ve üst gelir dilimlerinde kadın ve erkek sigortalılar arasındaki net transfer farklılıkları alt gelir dilimlerinde üst gelir dilimlerinden çok daha yüksektir. 1934 ve 1944 kuşağında alt gelir dilimleri içerisinde kadın ve erkek sigortalılar arasındaki net transfer farklılığı kadın sigortalılar lehine 2,10 kat ile en yüksek değeri alırken, 1939 kuşağının alt gelir dilimleri içerisinde kadın ve erkek sigortalılar arasındaki net transfer farklılığı kadın sigortalılar lehine 1,41 kat ile en düşük değeri almıştır.

Diğer şartlar sabit tutulduğunda kadın ve erkek sigortalıların net transfelerinin birbirlerine yakın değerler alması gelirin yeniden dağılımından birbirlerine yakın oranlarda faydalandıkları anlamına gelirken; net transfer farklılığının artış göstermesi ise gelirin yeniden dağılımından kadın ve erkek sigortalıların faydalanma oranlarının giderek birbirinden uzaklaştığı anlamına gelmektedir.

Net Katkı Oranlarının Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Analizi

Grafik 3.24. de görüleceği üzere 1934, 1939, 1944 kuşağı olmak üzere tüm kuşaklarda alt gelir dilimlerinde yer alan erkek sigortalıların net katkı oranları, üst gelir dilimlerinde yer alan kadın ve erkek sigortalılardan ve alt gelir dilimlerinde yer alan kadın sigortalılardan daha yüksektir.

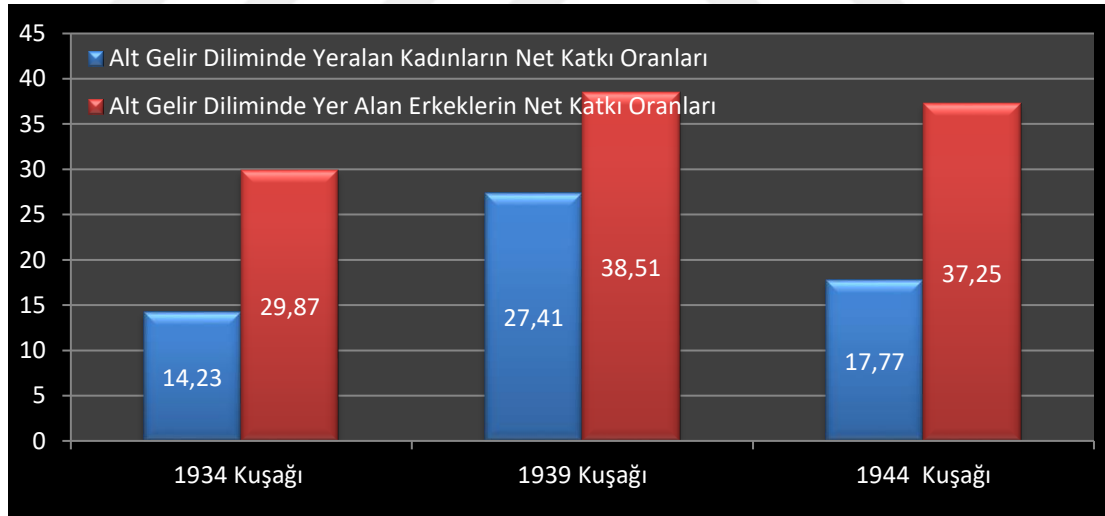
Grafik 3.24. Net Katkı Oranlarının Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Karşılaştırılması

1939 kuşağı alt gelir dilimlerinde yer alan erkek sigortalıların diğer erkek sigortalılara nazaran sisteme daha fazla net katkıda bulunduğu, 1944 kuşağı üst gelir dilimlerinde yer alan erkek sigortalıların ise üst gelir dilimleri içerisinde en yüksek değerde net katkıda bulunduğu görülmektedir.

1934, 1939, 1944 kuşağı olmak üzere tüm kuşaklarda alt gelir dilimlerinde yer alan kadın sigortalıların net katkı oranlarının üst gelir dilimlerinde yer alan kadın ve erkek sigortalılardan daha yüksek değerlerde olduğu görülmektedir.

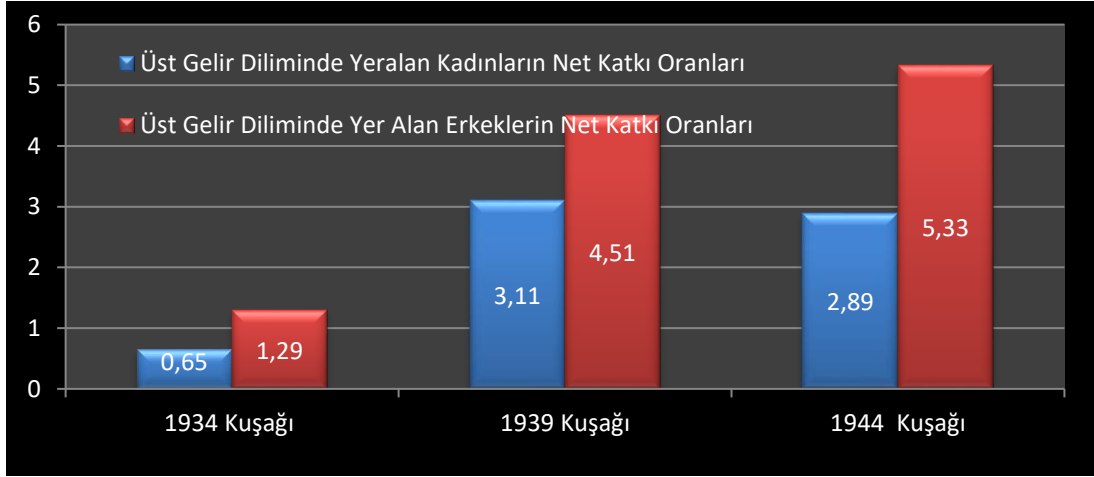
1939 kuşağı alt ve üst gelir dilimlerinde yer alan kadın sigortalıların diğer kadın sigortalılara nazaran daha fazla net katkıda bulundukları, 1944 kuşağının kadın sigortalılarının bu kuşağı takip ettiği, en düşük net katkıyı ise 1934 kuşağı kadın sigortalıların sağladığı görülmektedir.

Grafik 3.25. de alt gelir dilimlerinde yeralan erkek sigortalıların net katkı oranlarının kadın sigortalıların net katkı oranlarından 1934 kuşağında % 15,64; 1939 kuşağında % 11,1, 1944 kuşağında ise % 19,48 oranında daha fazla gerçekleştiği tespit edilmiştir.

Grafik 3.25. Net Katkı Oranlarının Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Alt Gelir Dilimlerinde Karşılaştırılması

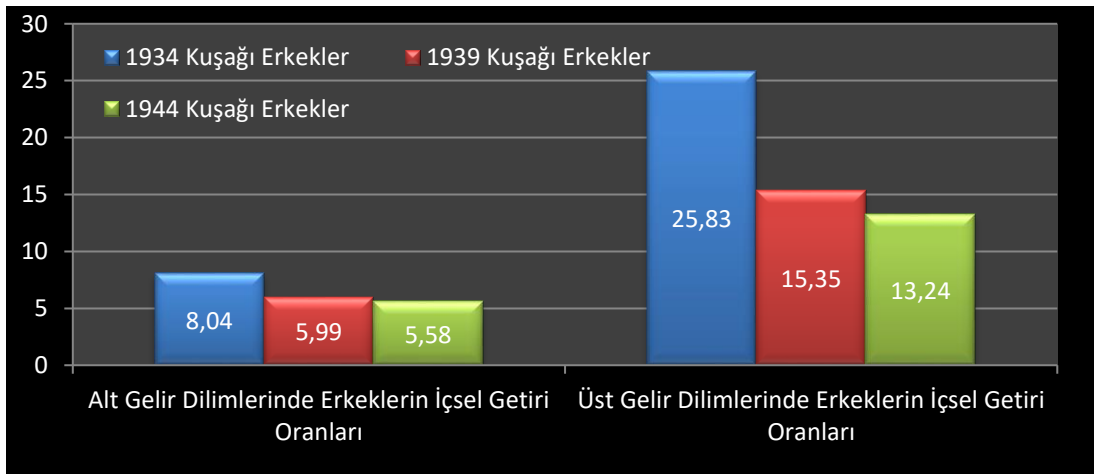
Grafik 3.26. Üst gelir dilimlerinde yer alan erkek sigortalıların net katkı oranlarının kadın sigortalıların net katkı oranlarından 1934 kuşağında % 0,64, 1939 kuşağında % 1,40, 1944 kuşağında ise % 2,44 oranında daha fazla gerçekleşmiştir.

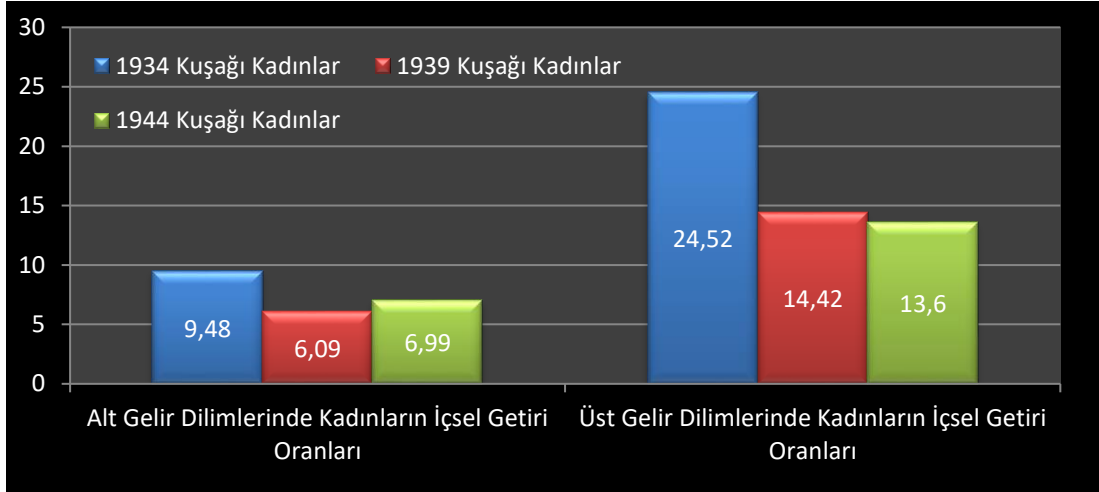
Grafik 3.26. Net Katkı Oranlarının Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Üst Gelir Dilimlerinde Karşılaştırılması

1934, 1939, 1944 kuşaklarında alt ve üst gelir dilimlerinde kadın ve erkek sigortalılar arasındaki net katkı düzeyleri arasındaki farklılık 1944 kuşağında % 19,48 net katkı oranı değeri ile en yüksek düzeye ulaşırken, 1934 kuşağında % 0,64 net katkı oranı değeri ile en düşük düzeyde kalmıştır. Kadın ve erkek sigortalıların net katkı oranlarının aldığı değerlerin yükselmesi sosyal sigortalar sistemine daha çok net katkıda bulunulması anlamına gelmekte ancak bu durum gelirin yeniden dağılımından da yüksek oranlarda faydalanıldığı sonucunu beraberinde getirmemektedir.

İçsel Getiri Oranlarının Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Analizi

Grafik 3.27. İçsel Getiri Oranlarının Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Karşılaştırılması

Grafik 3.27. İçsel Getiri Oranlarının Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Karşılaştırılması

Grafik 3.27. de görüldüğü üzere 1934, 1939, 1944 kuşağı olmak üzere tüm kuşaklarda üst gelir dilimlerinde yer alan kadın ve erkek sigortalıların alt gelir dilimlerinde yer alan kadın ve erkek sigortalılardan daha yüksek içsel getiri oranına sahip oldukları görülmektedir. 1944 kuşağı alt gelir diliminde yer alan kadın sigortalıların haricinde içsel getiri oranının önceki kuşaklardan sonraki kuşaklara doğru azalan bir seyir izlediği görülmektedir. A2 ve B aylık hesaplama sistemlerinde ABO değerlerinin A1 dönemi aylık hesaplama yöntemi olan gösterge sistemine göre birbirlerine daha yakın değerlerde olması 1939 ve 1944 kuşaklarında alt ve üst gelir dilimlerinde yer alan kadın ve erkek sigortalılar için hesaplanan içsel getiri oranlarının birbirlerine yakın sonuçlar vermesine neden olmuştur. Dolayısı ile 1934 kuşağının diğer kuşaklardan daha yüksek içsel getiri oranlarına sahip olmasının nedeni bu kuşağın yaşlılık aylıklarının gösterge sistemine göre hesaplanmasından ileri gelmektedir. Kadın sigortalıların yaşam süresinin erkek sigortalılara kıyasla daha uzun olması da genel olarak kadın sigortalıların içsel getiri oranının erkek sigortalılardan yüksek olması sonucunu doğurmaktadır. Kadın sigortalılar sosyal sigortalar sistemine erkeklerle aynı oranlarda katkıda bulunsalar hatta onlardan daha az katkıda bulunsalar bile yaşam sürelerinin erkek sigortalılardan daha uzun olması nedeni ile erkek sigortalılardan daha fazla gelirin yeniden dağılımından faydalandıkları genel kabul görmektedir.

Grafik 3.28. de görüldüğü üzere 1934, 1939, 1944 kuşağının alt gelir dilimlerinde kadın sigortalıların içsel getiri oranları erkek sigortalılardan daha yüksek değerler almıştır. 1934 kuşağında alt gelir dilimlerinde yer alan kadın sigortalıların içsel getiri oranının erkek sigortalılardan 1,18 kat, 1939 kuşağında 1,02 kat, 1944 kuşağında 1,25 kat daha fazla olduğu ve bu oranlarda gelirin yeniden dağılımından daha fazla faydalandıkları görülmektedir.

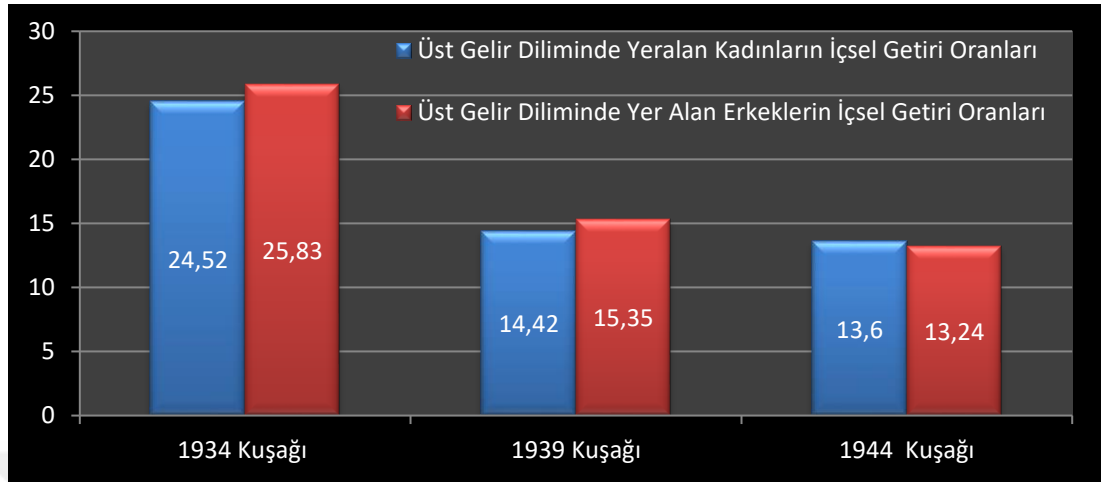
Bulunan bu sonuçlara göre 1939 kuşağında alt gelir dilimlerinde erkek sigortalılardan kadın sigortalılara doğru gelirin yeniden dağılımı en düşük seviyede gerçekleşirken, 1944 kuşağı alt gelir dilimlerinde erkek sigortalılardan kadın sigortalılara doğru gelirin yeniden dağılımı en yüksek seviyede gerçekleşmektedir.

Grafik 3.28. İçsel Getiri Oranlarının Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Alt Gelir Dilimlerinde Karşılaştırılması

Grafik 3.29. da 1934, 1939, 1944 kuşağı üst gelir dilimleri üzerine bir inceleme yapıldığında; 1944 kuşağında kadın sigortalılarda içsel getiri oranı erkek sigortalılardan daha yüksek değerde iken 1934 ve 1939 kuşağında literatürde beklenenin aksine erkek sigortalıların içsel getiri oranı kadın sigortalılardan daha yüksek değerler almıştır. 1934 kuşağı üst gelir dilimlerinde yer alan erkek sigortalıların içsel getiri oranı kadın sigortalılardan 1,05 kat, 1939 kuşağında erkek sigortalıların içsel getiri oranı kadın sigortalılardan 1,06 kat daha yüksek iken 1944 kuşağında ise kadın sigortalıların erkek sigortalılardan 1,03 kat daha yüksek bir içsel getiri oranı değerine sahip oldukları görülmektedir. Bu sonuçlara göre 1934 ve 1939 kuşaklarının üst gelir dilimlerinde kadın sigortalılardan erkek sigortalılara doğru, 1944 kuşağı üst

gelir dilimlerinde ise erkek sigortalılardan kadın sigortalılara doğru gelirin yeniden dağılımının gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Grafik 3.29. İçsel Getiri Oranlarının Kadın ve Erkek Sigortalılar Açısından Üst Gelir Dilimlerinde Karşılaştırılması

4.6.10.5. Araştırma Sonuçlarının Hipotezler Bağlamında Değerlendirilmesi

Bu araştırma Türk sosyal güvenlik sistemi adına yol gösterici izler taşımaktadır. Gelirin yeniden dağılımı ülkelerde gelir dağılımı adaletsizliklerinin çözümüne ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik katkılar sağlamaktadır. Yoksul olan toplumsal kesimlerin alt gelir dilimlerinde bulunmaları ve yaşlılık aylığına hak kazanabilmek için gerekli olan çalışma gün sayısını tamamlamakta zorlanmaları yaşlılık sigortası ile gelirin yeniden dağılımından bu kesimlerin yeteri kadar faydalanamamalarına yol açmaktadır.

Araştırma sonuçlarından Türk sosyal güvenlik sisteminde gelir dilimlerinin gelirin yeniden dağılımından değişen oranlarda faydalandıkları tespit edilmekle birlikte üst gelir dilimlerinin alt gelir dilimlerinden daha yüksek oranlarda gelirin yeniden dağılımından fayda sağladıkları görülmektedir. Bu sonuçlar araştırma için kurgulanan “*Türk sosyal güvenlik sisteminde yaşlılık sigortası ile üst gelir dilimlerinden alt gelir dilimlerine doğru gelirin yeniden dağılımı gerçekleşmektedir*” ana hipotezinin reddedilmesini H1 hipotezinin kabul edilmesini gerektirmektedir. Türk sosyal güvenlik sistemi alt ve üst gelir dilimlerine doğru gelirin yeniden

dağılımını gerçekleştirse de üst gelir dilimlerinin gelirin yeniden dağılımından daha yüksek oranlarda fayda sağladıkları görülmektedir. Araştırmada son kuşak olan 1944 kuşağında üst gelir dilimlerinde gelirin yeniden dağılımının bir düşüş seyrine girmesi gelirin yeniden dağılımın yönünün alt gelir dilimlerine doğru çevrildiğini göstermesi açısından önemlidir. Ancak bu tespitler Türk sosyal güvenlik sisteminde yaşlılık sigortasının yoksulluğun ortadan kaldırılmasında henüz yeteri kadar etki oluşturmadağı sonucunu ortaya koymaktadır.

Ödenen primlerin değişen dönemlerde birbirine yakınlaşması alt ve üst gelir dilimlerinde yer alan sigortalıların ödediğı toplam prim miktarları arasındaki farkı azaltmakta, artması ise bu farkı artırmaktadır. 1934, 1939, 1944 kuşaklarında alt gelir dilimleri ile üst gelir dilimlerinde yer alan erkek sigortalılarla kadın sigortalıların aldıkları aylıklar; ödenen primlere ve aylık bağlama sistemlerine göre zaman zaman birbirlerine yakın değerler zaman zaman da birbirlerinden uzak değerler almaktadır. SPEK tutarlarının ve buna bağı olarak aylıkların kuşaklar arasında ve/veya aynı kuşak içinde değişen değerler alması *“Türk sosyal sigortalar sisteminde Bismark modeline uygun bir yaşlılık sigortası sistemi uygulanmaktadır”* hipotezimizi doğrulamakta ve Türk sosyal sigortalar sisteminde Beveridge modeline uygun bir yaşlılık sigortası sisteminin uygulanmadığını ortaya koymaktadır. H0 hipotezi kabul edilmektedir. Türk sosyal sigortalar sisteminde sisteme ödenen prim miktarı arttırıldıkça yaşlılık aylıklarının belli bir noktaya (üst sınırı) kadar artması beklenen bir durum olarak görülmektedir. Araştırma da bu artışlar net bir şekilde gözlenmektedir. Yaşlılık aylıkları arasında meydana gelen farklılaşmalarda Türk sosyal sigortalar sisteminin Bismark sosyal güvenlik modeli özellikleri gösterdiğini teyit etmektedir. Bilindiğı gibi karşılıksız olarak toplumun tüm kesimlerine asgari ve standart bir yaşlılık aylığı bağlanması Beveridge tipi sosyal güvenlik modelinin genel özelliğidir. Araştırmada aylıklar arasında SPEK farklılıklarına bağı olarak farklılıklar oluşması ve aylıkların birbirleri ile aynı değerleri almaması yaşlılık aylıkları açısından Türk Sosyal sigortalar sisteminin Beveridge modeline uygun bir model olmadığının göstergeleridir.

Kuşaklararası gelirin yeniden dağılımı değerlendirildiğinde 1939 kuşağı alt gelir dilimlerinin ve 1944 kuşağı üst gelir dilimlerinin gelirin yeniden dağılımından faydalanma oranlarının birbirlerine yaklaştığı görülmekle birlikte kuşaklararası gelirin yeniden dağılımının önceki kuşaklar lehine gerçekleştiğı ve sonraki kuşaklara

doğru gelirin yeniden dağılımının giderek azalış gösterdiği tespit edilmektedir. 1944 kuşağının alt gelir dilimlerinde bu düşüş tersine bir seyir izleyerek gelirin yeniden dağılımı alt gelir dilimleri lehine kısmen artış gösterse de genel itibari ile “*Türk sosyal güvenlik sisteminde yaşlılık sigortasının kuşaklar arasında gelirin yeniden dağılımını adaletli bir şekilde sağlamıştır*” hipotezi kabul edilmemekte H1 hipotezi kabul edilmektedir.

Kuşaklar içinde gelirin yeniden dağılımı değerlendirildiğinde; 1934, 1939, 1944 kuşaklarının üst gelir dilimlerinin alt gelir dilimlerinden daha yüksek oranlarda gelirin yeniden dağılımından faydalandıkları tespit edilmiştir. 1934, 1939, 1944 kuşaklarında alt gelir dilimleri içinde kadın sigortalılar erkek sigortalılardan daha fazla gelirin yeniden dağılımından faydalanırlarken üst gelir dilimleri içerisinde 1934 ve 1939 kuşaklarında erkek sigortalılar 1944 kuşağında ise kadın sigortalılar gelirin yeniden dağılımından daha fazla düzeylerde faydalanabilmişlerdir. Bu durumda “*Türk sosyal güvenlik sisteminde yaşlılık sigortası aynı kuşak içinde gelirin yeniden dağılımını adaletli bir şekilde sağlamıştır*” hipotezi reddedilmekte H1 hipotezi kabul edilmektedir.

Kadın ve erkek sigortalıların birbirlerine kıyasla veya kendi işlerinde yasal düzenlemelere bağlı olarak ya da hayatın olağan akışına uygun olarak prim ödeme süreleri farklılık göstermektedir. Araştırmada Türk sosyal güvenlik sisteminde gelirin yeniden dağılımının ağırlıklı olarak kadın sigortalılar lehine olduğu görülmektedir. Türkiye’de kadın sigortalılar erkek sigortalılardan genel olarak gelirin yeniden dağılımından daha yüksek oranlarda fayda sağlamışlardır. Araştırma sonuçları da durumun böyle olduğunu göstermektedir. Ancak araştırmada 1934 ve 1939 kuşağının üst gelir dilimlerinde kadın sigortalılardan erkek sigortalılara doğru gelirin yeniden dağılımının gerçekleştiği de tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına bağlı olarak alt hipotezlerden “*Türk sosyal güvenlik sisteminde yaşlılık sigortası geliri kadın sigortalılar lehine yeniden dağıtmaktadır*”, “*Türk sosyal güvenlik sisteminde yaşlılık sigortası geliri erkek sigortalılar lehine yeniden dağıtmaktadır*” H0 ve H1 hipotezlerinin her ikisinin de birlikte kabul edilmesi gerekmektedir.

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kadın ve erkek sigortalıların prim miktarları her ne kadar eşit oranda ödense de diğer koşullar sabit tutulduğunda

kadınların erkeklere oranla hayatta kalma ümidine bağlı olarak elde ettikleri net transferlerinin daha yüksek gerçekleşeceği beklenmekle birlikte gelirin yeniden dağılımının erkek sigortalıların yaşlılık aylıklarında ki artışa bağlı olarak zaman zaman erkek sigortalılar lehine de gerçekleşebileceği bu araştırmanın ortaya koyduğu önemli tespitler arasında yer almaktadır.

DEĞERLENDİRMELER

Yoksulluk dünya nimetlerinin insanlar arasında eşitsiz ve adaletsiz bir şekilde dağıtılmasından ileri gelmektedir. Yoksulluğun ortadan kaldırılabilmesi için gelirin eşit ve adaletli bir şekilde dağılımı günümüz sosyal refah devletlerinin temel amaçlarından birtanesidir. Sosyal devletler gelirin adaletsiz bir şekilde gerçekleştiği ilk dağılıma müdahalelerde bulunarak serbest piyasa ekonomisinin gelir dağılımında yarattığı eşitsizliği ve adaletsizliği ortadan kaldırmaya çalışmaktadırlar. Bunun için düşük gelir dilimlerinin bütçeden aldığı payı çoğaltarak veya vergilerin yükünü alt gelir dilimlerinin omuzlarından alarak gelir dağılımı adaletsizliklerini giderme yollarını aramaktadırlar. Ülkeler ancak uyguladıkları bu ve benzer yöntemler ile gelir dağılımı eşitsizliğinin ve adaletsizliğinin önüne geçebilecek yoksulluğu bir sorun olmaktan çıkarılabileceklerdir. Gelirin yeniden eşit ve adil bir şekilde dağılımı sayesinde alt gelir dilimleri içine düştükleri yoksulluktan kurtarılarak gelir eşitsizliğinden kaynaklı başgösterebilecek toplumsal huzursuzluklara da bir son verilebilecektir.

Türkiye’ de yoksulluğun giderek artması, gelirin yeniden dağılımında eşitlik ve adaletin sağlanamaması önemli bir tartışma alanını oluşturmaktadır. Yüksek enflasyon, işsizlik, kayıt dışı ekonomi ve istihdam gibi sosyal, ekonomik ve politik nedenlerden kaynaklı olarak alt gelir dilimlerine doğru yeterli oranda gelirin yeniden dağıtılamaması gelir eşitsizliğinin sürmesinin başlıca nedenleri arasında sayılmaktadır.

1980 sonrasında özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde sosyal alanların daraltılması yönünde geliştirilen politikalar var olan ekonomik ve sosyal problemlerin derinleşmesine sebep olmuştur. Türkiye’ de sosyal güvenlik sistemleri için uygulanan vergi ve prim toplama teknikleri gelirin yeniden dağılımında

gerekli olan güçlü finansman kaynaklarının oluşturulmasında kalıcı sorunlar yaratmaya devam etmektedir. Vergiler içinde dolaylı vergilerin payının yüksek olması, artan oranlı vergi ya da prim toplama tekniğinin uygulanmaması, mecburi tüketim eğilimi yüksek olan alt gelir dilimleri üzerindeki bütçe yükünün daha da artmasına sebep olmaktadır. Sıklıkla çıkarılan prim afları, işçi ücretlerinin yüksek oranlarda prim toplanabilecek düzeylere henüz ulaştırılamamış olması, artan oranlı prim toplama tekniklerinin kullanılmaması, primlerin tam olarak toplanamaması gibi sebepler finansman kaynaklarının primler yolu ile sağlanmasının önünde engel oluşturmuştur. Bütçe kaynaklarının çoğaltılabilmesi için zaman zaman doğru politika seçimlerinin uygulanmaması gelirin yeniden dağılımı için gerekli olan finansman kaynaklarının daha da yetersiz hale gelmesini sağlamıştır. Finansman kaynaklarının yetersiz kalması ise emeklilik sistemlerini finansman dengesini sürdürülemez boyutlara getirerek sosyal güvenlik sistemlerinde finansman krizlerinin doğmasına sebebiyet vermiştir.

Sosyal güvenliğin finansman kaynaklarının oluşumunda ve gelirin yeniden dağılımında sosyal güvenlik modelleri oldukça önemli rol oynamakta ve ülkelerin sosyal güvenlik sistemine bakış açılarını şekillendirebilmektedir. Sosyal güvenlik modellerinin yönetsel anlayışına bağlı olarak geliri yeniden dağıtıcı etkisi de ülkelerde birbirlerinden farklı şekillerde gerçekleşebilmektedir. Bismark, Beveridge, Karma, Hedefe Yönelik ve Özel Sigorta Modeli gibi sosyal güvenlik modellerinden birisi veya birkaçı aynı ülke sınırları içinde ayrı ayrı ya da bir arada uygulanabilmektedir. Sosyal güvenlik modelleri içerisinde özellikle “Karma Model” in Bismark ve Beveridge Model özelliklerini bünyesinde barındırması sebebi ile gelir eşitsizliklerini önlemede ve yoksulluğa karşı mücadele yürütmede daha başarılı bir model olduğu ifade edilmektedir.

Türkiye Beveridge sosyal güvenlik modeli özelliklerini belli noktalarda gösterse de Bismark sosyal güvenlik modeli ülkede genel hakim model haline gelmiştir. Türkiye’de tüm nüfus henüz sosyal güvenlik kapsamına alınabilmiş değildir. Ülkede kayıt dışı istihdam hala ciddi bir sorun olarak etkisini göstermeyi sürdürmektedir. Kayıt dışı istihdam ve işsizlik gibi ekonomik olumsuzluklar doğuran faktörler Türkiye’de uygulanan Bismark modelinin gelirin yeniden dağılımı üzerine olan etkisini kayda değer oranlarda zayıflatmaktadır. Tüm dünyada da modern sosyal

güvenlik sistemlerinin başarısız olduğu alanın sistemin özellikle bütün nüfusu kapsam altına alamamasından ileri geldiği ifade edilmektedir. Nüfusun sosyal güvenlik kapsamına alınamaması başta finansman kaynakları olmak üzere sosyal güvenliğin tüm alanlarında sistemin aktüeryal dengesini bozucu etki de olabilmektedir. ILO dünya nüfusunun ancak % 30 civarlarında bir oranının ILO standartlarına uygun bir sosyal güvenlik sistemine sahip olduğunu ve yaklaşık 5 milyar insanın sosyal güvenceden yeterince ya da hiç faydalanmadığını belirtmektedir. Bu sebeple 2000 li yıllardan itibaren devletler “herkese sosyal güvenlik” sloganı doğrultusunda hareket etmeye başlamışlar bunun içinde yeni reformları radikal adımlarla da olsa hayata geçirmeye çalışmışlardır. Yeni reformlarla gelirin yeniden dağıtımı esaslı kamu emeklilik sistemleri gelişen çağa uyarlanmak istenirken özellikle yaşlılıkta ek gelir güvencesi sağlayabilen ancak gelirin yeniden dağılımı ile doğrudan bağlantısı olmayan ikinci ve üçüncü ayak mesleki emeklilik ve özel emeklilik sistemleri de paradigmatic reformlarla sosyal güvenlik dünyasında hayat bulmaya başlamıştır.

Buna karşın işçi kesimi sosyal çevrelerince özellikle özelleştirme kapsamlı gerçekleştirilen reformlara ciddi eleştiriler getirilmiştir. Reformlara getirilen ilk önemli eleştiri yapısal reformların beklenildiği ölçülerde sosyal güvenlik sistemlerinde köklü değişiklikler yapamadığı ve yapamayacağına ilişkindir. Mevcut sosyal güvenlik sistemleri içinde yapılan düzenlemelerle de reformlardan beklenen sonuçlara benzer şekillerde sonuçlara ulaşılabileceği savunulmuştur.

Sosyal güvenlik kurumlarının bütçe açıklarının giderek büyüdüğü yadsınamaz bir gerçek olsa bile reformlar için ileri sürülen gerekçelerin bilimsel bir dayanağının olmadığı da aynı sosyal çevrelerce tartışılmıştır. Ayrıca gerçekleştirilmek istenen yapısal reformların insanlara büyük bir refah sağlayacağı düşüncesinin reformlara meşrutiye kazandırmaktan öte bir düşünce olmadığı ve toplumda asıl refahı sağlayacak ve yoksulluğu ortadan kaldırabilecek olan gelirin yeniden dağılımı politikalarından da giderek uzaklaşıldığı ileri sürülmüştür.

Yaşlılık aylıklarında gerçekleştirilen reformlara gelirin yeniden dağılımı açısından getirilen önemli bir diğer eleştiri de yaşlılık aylıklarının endeksleme yoluyla veya enflasyon oranındaki artışlara bağlı kalınarak zamlandırılmasına ilişkindir. Bu yönde bir düzenleme emeklilerin satın alma gücünün yalnızca bir önceki aya göre

korunması anlamına geldiği, gerçekte emeklilerin bütçesinde reel bir artışın sağlanamadığı, ekonomik büyümenin emekli aylıklarına yansıtılmaması nedeni ile de ekonomik büyümeye dayalı gelirin yeniden dağılımından yaşlıların yeteri kadar yararlanamayacağı ileri sürülmektedir. Ayrıca yaşlılık aylıklarına ilişkin alınan bu yönde kararların birtakım ekonomik ve sosyal problemleri de beraberinde getireceğinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Bu yönde gerçekleştirilen düzenlemelerin reformlara neden olan gerekçeler ile gerçekleştirilen reformlar arasında açık bir çelişki oluşturduğu yani yoksulluk ve açlık sınırının altında kalan emeklilerin ancak ileri yoksullukta eşitlenebilecekleri anlamına geldiği tartışılmaktadır.

Reformlara gelirin yeniden dağılımı ile ilgili getirilen üçüncü bir eleştiri ise yaşlılık aylıklarının düşürülmesi ile ilgilidir. Yaşlılık aylıklarının doğrudan düşürülmesinin beraberinde getireceği yoğun toplumsal tepkiler nedeniyle, yaşlılık aylığının tespit edilebilmesinde esas alınan ABO düşürülerek bir anlamda yaşlılık aylığı hesaplama formülleri değiştirilerek dolaylı yollardan yaşlılık aylıklarının düşürülmesi yoluna gidilmesine ilişkindir. ABO' ların düşürülmesi yolu ile yaşlılık aylıklarının azaltılması ilk etapta sigortalılar tarafından farkedilir bir düzenleme olmasa da zamanla yaşlılık aylıklarının alım gücünün azalması ile sigortalılarca bu durum farkedilecek ve tartışılır hale gelecektir.

Sosyal refah devleti olmanın bir gereği olarak yaşlılık aylıklarına alt bir sınır getirilmesi gelirin yeniden dağılımı lehine atılan önemli bir adım olmuştur. Bu açıdan ülkelerin ILO' nun 43 sayılı Tavsiye Kararının 13. maddesinin (b) bendine göre hareket etmeleri de beklenmektedir. Bu tavsiye de “en az 30 yıl sigorta primi ödemiş olan sigortalıya bağlanacak yaşlılık aylığının sigortalının emekliolmasından önce belirlenmiş dönemde elde edilen kazancının yarısından aşağı olmaması” gerektiği ifade edilmektedir.⁶¹⁶

Türkiye sosyal güvenlik sisteminde mali krizlerin sanıldığıının aksine emekli olma yaşından, emeklilik aylıklarının yüksek olmasından veya prim ödeme gün sayısının azlığından kaynaklanmadığı da sosyal çevrelerin eleştirileri arasındaki önemini korumakta ve akademik tartışmalar arasında yer almaktadır. Emeklilik

⁶¹⁶Başterzi, a.g.e., s. 341.

sistemlerinin güvence altına alınmasının sadece emeklilik yaşının yükseltilmesi gibi parametrik reformlarla sağlanabilecek bir konu olarak da görülmemesi gerektiği ifade edilmektedir. Hatta yaşlılık aylığı bağlanma yaşının yükseltilmesinin başvurulacak en son seçenek olarak görülmesi gerektiği belirtilmektedir. Çünkü emeklilik yaşının yükseltilmesi gibi parametrik reformlar yerine uygun istihdam alanları oluşturularak emeğin işgücüne katılımının sağlanması, kayıt dışı istihdamın önlenmesi, işsizlik sorununun çözülmesi, aktüeryal dengelerin sağlanması, ücretler genel düzeyinin yükseltilerek toplanan prim miktarının artırılması, devletin bulunduğu katkı miktarını arttırması gibi yapısal çözüm yolları geliştirilerek, sosyal güvenlik sistemlerindeki finansal krizlerin aşılabileceği ve gelirin yeniden dağılımında daha başarılı sonuçlar alınabileceği tartışılmaktadır.

Gelirin yeniden dağılımının farklı gelir dilimleri arasındaki eşitsizliği azalttığı savunulsa da günümüzde gelirin yeniden dağılımının bir aracı olan sosyal güvenlik politikalarının yoksulluğu azaltmada başarısız olduğuna yönelik görüşlerde bulunmaktadır. Bu eleştirel yaklaşımlardan ilki devletin uyguladığı sosyal güvenlik politikaları ile gelirin yeniden dağılımının olması gerekenin aksine orta ve üst gelir dilimlerine doğru dağıtıldığı, alt gelir dilimlerinin gelirin yeniden dağılımından istenilen ölçülerde faydalandırılmadığı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Sosyal sigorta sisteminde finansman açıkları, kamu finansman açıklarının da bir sebebi olarak görülmekte ve borçlanma yoluyla bu açık kapatılmak istenilmektedir. Devletin bu açıkları kapatmak için borçlanması ise gelirin tersine dikey bir yeniden dağılımına sebep olabilmektedir. Borçlanmalar nedeni ile artan faiz yükü diğer gelir dilimlerinden ziyade yoksul kesimlerin omuzlarına daha fazla binmektedir. Bu durum zamanla ekonomik bir sarmal haline gelmekte ve artan faiz yükü nedeni ile alt gelir dilimlerine yapılması gereken gelir transferlerinin de önüne geçilmektedir. Eleştirilerin yoğunlaştığı diğer bir alan ise uygulanan gelir dağılımı politikalarının kişileri tasarruftan uzaklaştırdığı ve böylece istenilen ölçüde kişisel tasarruflar yolu ile yatırımların gerçekleştirilemediği ile ilgilidir. Bu durumun kişisel tasarruflar yolu ile ekonomik büyümenin sağlanması önünde bir engel oluşturduğu gibi sosyal güvenliğin devlet bütçesindeki gider payının da artmasına neden olabildiği ifade edilmektedir.

Gelirin yeniden dağılımı politikalarının yoksul kesimleri tembelliğe alıştıracak endişesi gelirin yeniden dağılımı politikalarına olan karşıt fikirler alanında

önemli bir tartışma konusudur. Üst ve orta gelir dilimlerinden alt gelir dilimlerine onların geçimlerini sağlayabilecekleri bir düzeyde ve sürekli bir şekilde gelir akımında bulunulması bir anlamda alt gelir dilimlerini çalışma duygu ve düşüncesinden uzaklaştırabilecek ve onları tembelliğe itebilecektir.

Meydana gelen bu tür gelişmeler bakış açılarında farklılıklar yaratarak gelirin yeniden dağılımını üstlenen, düzenleyici ve müdahaleci devletler yapısını da zamanla daha fazla sorgulanır hale getirmiş ve sosyal güvenlik sistemlerinin neo-liberal bir yapıya dönüşmesi gerektiği yönündeki düşüncelerin daha da ön plana çıkmasını sağlamıştır. Neo-liberal yaklaşımlarla her ne kadar özel sektör sosyal güvenlik anlayışı ön plana çıksa da devletin gelirin yeniden dağılımını sağlayan kamu araçları ile gerçekleştirdiği kamu transferlerinde ve kamu sosyal harcamalarında bir düşüş yaşanmamış aksine artış seyri sürmüştür. Kamu harcamalarındaki bu artış devletlerin sosyal koruma alanları üzerine olan etkilerini özelleştirme çalışmalarına rağmen sürdürmeye devam ettiği anlamına gelmektedir. Ancak sosyal güvenlik sistemlerinin özelleştirilmesi devletleri sosyal devlet olgusundan belli ölçülerde uzaklaştırmıştır. Özelleştirmeler sonucunda üçüncü ayak emeklilik sistemleri olarak hayat bulan bireysel emeklilik sistemlerinin kuşaklar arası ve kuşak içi gelirin yeniden dağılımına doğrudan bir imkan sağlamaması bu uzaklaşma durumuna örnek olarak gösterilebilir. Şöyle ki; genellikle üst gelir dilimleri oluşturdukları tasarruflarını bireysel emeklilik sistemleri yolu ile kendi gelecek zamanlarına transfer ederek gelecekte de yüksek gelir elde etme imkanını yakalamış olacaktırlar. Böylece şimdiki zamanda gelir dilimleri arasında var olan eşitsizlikler gelecek zamanlarda da sürmüş olacaktır. Diğer yandan özel emeklilik programlarına getirilen vergi muafiyeti yönünde kamu düzenlemeleri gelir dilimleri arasındaki eşitsizliği daha da adaletsiz bir duruma sokabilecektir. Hatta bireysel emeklilik programlarına dahil olamayanlar kamusal destekler yüzünden özel emeklilik sistemlerini finanse etmek zorunda bile kalabileceklerdir. Sosyal güvenlik sistemlerinde üçüncü ayağı oluşturan özel emeklilik sistemlerine geçiş maliyetlerinin devlet bütçesinden karşılanması yönündeki düzenlemeler ise özellikle sosyal güvenlik sistemlerine zorunlu olarak katkı yapmak durumunda olan alt gelir dilimleri üzerinden karşılanması halinde sistemden hiç yararlanmadıkları halde bu gelir dilimlerinin omuzlarındaki yükü bir kat daha arttırabilecektir. Bireysel emeklilik şirketlerinin özellikle ekonomik kriz dönemlerinde iyi yönetilememesinden kaynaklanan

zararlarının kamu bütçesi tarafından karşılanması ise bu yükü katmerleştirerek kamu tarafından sağlanan gelirin yeniden dağılımının gücünü daha da zayıflatabilecektir.

Üçüncü ayak emeklilik sistemlerinin gelir dağılımı üzerinde cinsiyetler arası gelir eşitsizliğini de artırıcı yönde de bir etki yaptığı tartışmalar arasındadır. Örneğin, bireysel emeklilik sistemlerini kapsamlı bir şekilde tecrübe eden Şili’ de gelir dağılımında cinsiyetler arası eşitsizliğin diğer ülkelere nazaran daha fazla arttığına tanık olunmuştur. Kadınların ev işleri gibi vasıfsız olarak nitelenen işlerde ve düşük ücretli işlerde çalışmaları, sosyal güvenlik sistemlerine kesintisiz bir şekilde dahil olamamaları gibi sebepler onların sosyal güvenlik sistemlerine erkekler kadar uzun sürelerde ve sıklıkta üye olamamalarına yol açmıştır. Bireysel emeklilik sistemlerinin katkı ve karşılık esasına dayalı olması sebebi ile kadınların yeterli ödeneği bulup bu sistemlere üye olamamaları cinsiyetler arası gelirin yeniden dağılımının kadınlar aleyhine gelişmesine yol açmaktadır. Cinsiyet farklılıkları işgücü piyasasındaki kadınların daha düşük yaşlılık aylığı almalarına da sebep olabilmektedir. Bu açıdan farklı ülkelerde bireysel emeklilik sistemlerinde kadın ve erkeklerin elde ettiği gelirleri karşılaştıran araştırmalarda erkeklerin bireysel emeklilik gelirlerinin kadınların bireysel emeklilik gelirlerinden ortalama üç kat daha fazla olduğu görülmüştür. Bütün bu sebepler paradigmatik reformlar sonucunda kadınların gelirin yeniden dağılımından istenilen oranlarda faydalanamadıkları sonucunu da ortaya koymaktadır.

Türkiye’de 4447 sayılı kanun parametrik düzenlemelerin yapılması adına oldukça önemli bir adım olmuştur. Özel emeklilik sistemleri de bu kanunla hayata geçirilerek üçüncü ayak emeklilik sistemlerinin alt yapısı oluşturulmuştur. 4447 sayılı kanun ile emeklilik yaşının yükseltilmesi sonucunda aktif-pasif sigortalı sayısında aktüeryal bir denge sağlanarak toplanan prim oranları arttırılıp sosyal güvenlik sisteminin finansman açıklarının kapatılması hedeflenmiştir. Yapılan düzenlemelerin etkisi ile ilk yıllarda sosyal güvenliğin finansman açıklarında fark edilir bir düşüş de yaşanmıştır. Ancak 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin etkisi ile de beklenen reform hedeflerine istenilen ölçülerde ulaşamamıştır. Devletin sosyal güvenliğin finansman kaynaklarının oluşturulmasında yeterince yer almadığı halde bu süreçte finansman kaynaklarını kullanması birtakım eleştirilere de neden olmuştur.

Sosyal kesimlerden işçi çevreleri 4447 SK ile birlikte uygulamaya konulan reformların emeklilikte sosyal refahı getiremediğini, gelirin yeniden dağılımında adaletin ve eşitliğin sağlanamadığını ve yoksulluğun azaltılamadığını dile getirmişlerdir. İşveren kesimi ise 4447 sayılı kanun ile gerçekleştirilen reformun kamu emeklilik sistemlerini başarıya ulaştıramadığını bu nedenle bir an evvel Türkiye’de tam manası ile özel emeklilik sistemlerinin hayata geçirilmesi gerektiğini önermişlerdir. İlk paradigmatic reform olarak da görülen 5510 sayılı SSGSSK ile Türkiye’de emeklilik yaşı 65 yaşa yükseltilmiştir. Türkiye’ de ki demografik verilerin emeklilik yaşının daha düşük olmasını zorunlu kıldığı, 65 yaşın Türkiye ile uyumlu bir emeklilik yaşı olmadığı, ideal bir sosyal sigorta sisteminde emeklilik yaşının yaşlılık aylığına hak kazanıldıktan sonra ortalama on beş yıl yaşlılık aylığı alabilecek şekilde belirlenmesi gerektiği, her ne kadar Türkiye’de ölüm yaşı uzasa bile doğuştan beklenen yaşam süresinin belirlenen bu yaşa göre kısa olduğu bu nedenle de 65 yaş sınırının Türkiye’de özellikle erkek sigortalılar için erken belirlenen bir yaş olabileceği görüşleri reforma karşı ileri sürülen karşıt görüşler olmuştur.

Ancak emeklilikte 65 yaş şartı uygulamasına 2048 yılından itibaren geçilecek olduğu düşünüldüğünde doğuştan beklenen yaşam süresinin de o dönem zarfında artabileceğinin unutulmaması gerekmektedir. Fakat alt gelir dilimlerinin ülkede belirlenen ortalama yaşam ömründen genellikle daha kısa sürelerle yaşamaları bu kimseleri emekli olma düşüncesinden uzaklaştırabilecek ve bazı kimseler emekli olsalar dahi çalışmalarını sürdürmek zorunda kalabileceklerdir. Bu kişiler bu yönde olan davranışları sonucunda gelirin yeniden dağılımından yaşlılık aylıkları alamamaları sebebi ile yeteri kadar faydalanamayacak ve ileri yoksulluktan da kurtulamayacaklardır. 2006 yılında paradigmatic ilk adım olarak da bilinen 5510 SK ile getirilen düzenlemelere de sendikalar ve diğer sosyal kesimlerden 4447 SK’ a benzer tepkiler yükselmiştir. Özellikle sosyal güvenlik sistemlerinde tek sorun kaynağının emeklilik sistemleri olarak görülmesinin ciddi bir hatayı oluşturduğu, sosyal güvenlik sistemlerinde yaşanan finansman krizlerinin ülke ekonomisinin bütünü ile birlikte ele alınıp değerlendirilmesi ile daha sağlıklı sonuçlara ulaşılabileceği ifade edilmektedir.

Türkiye’de yaşlılık aylıklarının giderek düşmesi gelirin yeniden dağılımı açısından sorgulanmakta olan konulardandır. Örneğin, 9000 gün çalışan bir sigortalı

2000 yılı öncesinde 1.962 TL yaşlılık aylığı alabilirken, 2000-2008 döneminde 1.663 TL ve 2008 sonrasında ise 1.279 TL yaşlılık aylığı alabilmiştir. Görüldüğü üzere çalışma süresi ve SPEK aynı olduğu halde 2008 sonrası dönemde yaşlılık aylığı 2000 öncesi döneme göre 683 lira yani yaklaşık 1/3 oranında azalmıştır.⁶¹⁷ Bu durum bize özellikle asgari ücretlilerin ileri yaş dönemlerinde gelirin yeniden dağılımından istenilen ölçülerde yararlanamayacağını göstermektedir. Türkiye’de 2020 yılında brüt asgari ücret 2.943,00 TL net asgari ücret ise 2.324,70 TL’ dir. SGK tarafından 2020 yılında bağlanan yaşlılık aylığı alt sınırı tüm dünyayı derinden sarsan Covid-19 salgını karşısında alınan ekonomik tedbirler kapsamında 1000,00 TL’ den 1500,00 TL’ ye çıkarılarak oldukça önemli bir artış gerçekleştirilmiştir. İncelendiğinde sigortalılara bağlanan yaşlılık aylığı alt sınırının asgari ücretin brüt tutarının neredeyse 1/2’ sine net ücretin ise % 64,5’ ine denk gelmektedir. Yaşlılık aylığının 1500 TL ye çıkarılması OECD ülkelerinde ödenen yaşlılık aylığı miktarlarına oransal olarak yaklaşımları açısından oldukça önemli bir adımdır. OECD ülkelerinde bağlanan net yaşlılık aylığının verilen net ücrete oranı ortalama olarak % 68,7 dir. Türkiye’de de bu oranın 2041 yılına kadar OECD ülkelerinin ortalama oranına yaklaştırılması planlanmaktadır. Ancak yaşlılık aylıklarının 1500,00 TL ye çıkarılması bu süreyi daha kısa bir zaman dilimine indirgemiş görünmektedir. Kısacası Türkiye’de OECD ortalamasına ulaşabilmesi için sigortalıların daha uzun sürelerle sistemde kalması ve/veya daha yüksek oranlarda sigorta primi ödemesi gerekmektedir. Bu çerçevede Türkiye’de emeklilik sisteminde gerçekleştirilen düzenlemelerin henüz yaşlılık sigortası sonucunda bağlanan yaşlılık aylıkları ile alt gelir dilimlerinin ekonomik refahını istenilen ölçüde arttıracak bir düzeyde olmadığı değerlendirilmektedir.

Türkiye’de yaşlılık aylıkları üç ayrı sistemde hesaplanmaktadır. İlk sistem 2000’ lerden önce sigorta primi ödenen yalnızca son 10 ya da son 5 takvim yılının sigorta primine esas kazançlarının dikkate alınarak yaşlılık aylıklarının hesaplandığı sistemdir. A1 dönemi emeklilik hesaplama sistemlerinin finansman dengelerini bozması nedeni ile bu yöntemden vazgeçilerek çalışılan tüm dönemlerdeki SPEK’ lerin yaşlılık aylığı hesaplamalarına dahil edildiği ikinci sisteme yani A2 aylık bağlama sistemine geçilmiştir. 2000 yılından itibaren gösterge sisteminin terk edilmesi

⁶¹⁷<http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/2918591-calismaya-devam-ettikce-kimlerin-emekli-maasi-azaliyor>
Erişim tarihi: 25.11.2019.

ile SPEK tutarları ve yaşlılık aylıkları, TÜFE' nin yıllık artışı ile milli gelirdeki artış hızının % 100' ü üzerinden güncellenerek hesaplanmıştır. 2008 yılı sonrası hesaplamalarda ise milli gelirdeki artışın % 30' u hesaplamalarda dikkate alınmaya başlandığı için güncelleme katsayısı buna bağlı olarak geriye çekilmiş dolayısı ile yaşlılık aylıkları otomatik olarak düşürülmüştür. Bu düşüş yukarda belirtilen alt sınır aylıklarının da geriye çekilmesi ile oldukça dramatik bir hal almış ülke ekonomisinin büyümesinden gelirin yeniden dağılımı yolu ile yararlanacak ileri yaştakiler bir anlamda mahrum bırakılmışlardır. Aslında bu adımla yoksulluğun kapısı daha da çok aralanmış bir anlamda yaşlı yoksulluğu sürdürülmüştür.

ÖNERİLER VE SONUÇ

Türkiye'de 2000 yılı öncesinde yaşlılık aylıklarında ilk hesaplama sistemi olarak da bilinen göstergeye dayalı A1 dönemi aylıklarının hesaplanmasında alt sınır aylığı oranının % 70 olarak belirlenmesi gelirin yeniden dağılımı açısından A2 ve B dönemi alt sınır aylıkları ile karşılaştırıldığında olumlu bir alt sınır olarak değerlendirilmektedir. Alt sınır aylığı oranının 4447 sayılı İSK ile hak sahibi olmayanlar için % 35' e çekilmesi ve 5510 SK ile alt sınır aylığının % 35 olarak devam ettirilmesi alt gelir dilimlerine doğru gelirin yeniden dağıtılması aleyhine bir düzenleme olarak görülmektedir.

Bu düzenleme ile 01.01.2000 tarihinden sonra yaşlılık aylığı almaya hak kazananlar için A2 ve B aylığı hesaplama döneminde prim ödenen gün sayılarının % 70 oranından % 35 oranına doğru azalan bir seyir izledikleri görülmektedir. Bu bağlamda yaşlılık aylıklarının hesaplanmasında A1 dönemi aylıklarının hesaplanmasında gösterge sistemine göre bağlanan yaşlılık aylıklarının alt gelir dilimleri lehine geliri yeniden dağıtıcı etkide olduğu anlaşılmaktadır. Aslında yaşlılık aylıkları için bir alt sınırın belirlenmiş olması sigortalılar için en azından “taban bir aylığım var” mantığı ile ilk etapta olumlu bir bakış açısı ile kabul edilse bile Türkiye'de SPEK alt sınırının asgari ücrete endekslendiği düşünüldüğünde yaşlılık aylıkları alt sınırının asgari ücretin % 35' i gibi düşük bir düzeyde kalacağı görülecektir. Bu durum ise gelirin yeniden dağılımı eşitliği ve adaletin yaşlılık aylıkları yolu ile istenildiği düzeylerde sağlanamayacağı yaklaşımını beraberinde

getirecektir. Belirlenen alt sınır yaşlılık aylıkları sayesinde yoksulluk düzeyinin üstünde kalınması da zorlaşacaktır.

4447 SK ile başlayan yaşlılık aylığı bağlama oranlarının düşürülmesine yönelik düzenlemelerin 5510 SK ile de sürdüğü anlaşılmaktadır. Örneğin, 9000 gün sigortalı olarak çalışan bir kişinin talepte bulunması halinde 4447 SK ile yapılan değişikliğe göre yaşlılık aylığı % 65 ABO üzerinden hesaplanabileceken, 5510 SK ile ABO % 50' ye kadar çekilerek daha düşük oranlarda yaşlılık aylığı bağlanılmasının bir anlamda önü açılmıştır. 2016 yılından itibaren yaşlılık aylığı hesaplamalarında her 360 gün için % 2 ABO' nun uygulanmaya başlanması ile de 2016 yılı sonrasındaki sigortalıların çalışmalarına bağlanacak olan yaşlılık aylıklarında ki düşüşün daha da dramatik bir görüntü sergileyeceği anlaşılmaktadır. Örneğin 5510 SK' da 4 / 1 (a) bendi kapsamında sayılan bir sigortalının 506 sayılı SSK' na tabi çalıştığı 30 yıllık bir süre baz alınarak yaşlılık aylığı hesaplandığında bu sigortalının yaşlılık aylığı % 72,5 ABO üzerinden hesaplanarak bağlanabileceken aynı sigortalının 2016 yılı ve sonrasında çalıştığı varsayıldığında yaşlılık aylığı % 60 ABO üzerinden hesaplanarak bağlanabilecektir. Dolayısı ile yaşlılık aylığı ödemelerinin bir süre daha azalan bir seyir çizgisinde ilerleyeceği net bir şekilde görülmektedir. Bu durumdan alt gelir dilimlerinin daha da olumsuz etkileneceği de açıktır. Bu sebeple alt gelir dilimlerini pozitif gözetken yaşlılık aylığı düzenlemelerinin hayata geçirilmesi aslında bir zorunluluk haline gelmektedir.

Diğer yandan 5510 sayılı SSGSSK ile ABO için üst sınır % 90 olarak belirlenmiştir. Yaşlılık aylıklarında 4447 SK ile belirlenen % 85 üst sınırının % 90' a çıkarılması ile üst gelir dilimlerinin daha yüksek miktarlarda yaşlılık aylığı almaları ile bir anlamda gelirin yeniden dağılımından daha fazla faydalanmalarının önü de açılmış olmaktadır.

Türk sosyal güvenlik sisteminde sisteme ödenen prim miktarı arttıkça alınan aylıklar ve net transferlerin sonraki kuşaklara doğru artması Türkiye'de uygulanan sosyal güvenlik modelinin Bismark tipi bir sosyal güvenlik modeli olduğunu göstermektedir. Bu sistemde katkılar arttıkça kazançlar artacağından kuşaklararası meydana gelen artışların gerçekleşmesi beklenen bir durum olarak görülmektedir. Türk sosyal güvenlik sisteminde belirlenen SPEK tutarları gelirin yeniden dağılımını

etkileyen önemli bir parametredir. **Ek 4** de görüleceği üzere SPEK tutarları kendi tarihinde dalgalı bir seyir izlemiş 1990' lı yıllardan 2000' li yıllara doğru bir düşüş seyrine girmiş 2000' lerden sonra ise alt ve üst SPEK tutarları arasındaki fark artarak 7,5 kata kadar yükselmiştir. Alt ve üst SPEK tutarları arasındaki farkın artması gelirin yeniden dağılımını üst gelir dilimlerine doğru kanallı ederken düşmesi ise aksi yönde bir tepki oluşturarak gelirin yeniden dağılımını alt gelir dilimlerine doğru yönlendirebilmektedir.

Bu tez emekli olacak sigortalıların gelirin yeniden dağılımı karşındaki durumunu ortaya koyabilmektedir. Türk sosyal güvenlik sisteminde özellikle ileri yaş sigortalılarının yaşam süreleri dikkate alınarak yaş dilimine özel ABO' ların belirlenmesi ve buna dayalı olarak yaşlılık aylıklarının hesaplanması bu araştırmanın önemli sonuç önerilerinden bir tanesini oluşturmaktadır. Elde edilen sonuçlardan hareketle yaşa endekli bir aylık bağlama sistemine geçilmesi ile özellikle yaşlı yoksulluğunun azaltılabileceği gibi yaşlanan ve yakın gelecekte de hızla sayıları artacak olan yaşlı nüfusun gelirin yeniden dağılımında doğrudan etkili olmayan ikinci ve üçüncü ayak emeklilik sistemlerini tercih etmelerinin de önüne geçilerek bu sigortalıların kamu emeklilik sistemlerine katkıda bulunmaları sağlanmış olacaktır. Bu önerinin gerçekleştirilmesi sonucunda ödenen primlerle alınan aylıklar arasında sigortalıyı memnun edebilecek bir gelir dengesi de kurulabilecektir. Her ne kadar sonuçları ilerleyen süreçlerde sosyoloji ve psikoloji bilim dallarının yapacağı çalışmalar ile ortaya konulabilecek olsa da ileri yaşta insanların toplumsal yardımlaşmaya ve dayanışmaya gelirin yeniden dağılımı yolu ile ve farkındalıkla katkıda bulunmaları bu yaş grubunda olan insanların daha mutlu bir yaşam sürmelerini de beraberinde getirebilecektir. Ayrıca ileri yaştaki kimseler için kamu emeklilik sistemleri daha cazip hale gelebilecek ve toplumun devlete olan bakış açısı da daha sahiplenici bir hal alabilecektir.

Diğer yandan ileri yaş sigortalıları gelirin yeniden dağılımı ile ilgili kamu ve özel emeklilik sistemleri arasında bir seçim yaparlarken bu seçimleri üzerinde yardıma muhtaç olan hak sahibi yakınlarının bulunup bulunmaması ve yaşlılık aylıklarının verileceği süre de belirleyici olacaktır. Ayrıca üst gelir dilimlerinde yer alan kimselerin alt gelir dilimlerinden daha uzun sürelerle yaşayabilmeleri de yapacak oldukları seçimler üzerinde etki oluşturacaktır. Emeklilik sistemlerinin üçüncü ayağı olarak

uygulanmaya başlanan bireysel emeklilik sistemleri ile kamu emeklilik sistemleri arasında gelirin yeniden dağılımı açısından bir karşılaştırma olanağı sunabilen bu tez ile kamu emeklilik sistemleri ile özel emeklilik sistemleri arasında sigortalılar tarafından bir kıyaslamaya gidilmesi gerektiği de salık verilmektedir.

Kadın ve erkek sigortalılar birbirlerine kıyasla veya kendi içlerinde yasal düzenlemelere bağılı olarak ya da hayatın olağan akışına uygun olarak farklı sürelerde prim ödeyebilmektedirler. Araştırmada her ne kadar kadın sigortalılar için sigortalılık süresinin farklılaştırılmasına dayalı olarak gelirin yeniden dağılımı ölçülmese de Türkiye’de sigortalılık süresinin gelirin yeniden dağılımı açısından kadın sigortalılar lehine olduğı bir gerçekliktir. Türkiye’ de geçmişte zaman zaman yapıldığı gibi kadın sigortalıların yaşlılık aylığını hak etmede aranan koşullardan birisi olan sigortalılık süresinin kısaltılması yönünde yapılan düzenlemeler gelirin yeniden dağılımını kadın sigortalılar lehine genişleten uygulamalar olmuştur. Türkiye’ de kadın sigortalıların emeklilik yaşının erkek sigortalılara nazaran daha düşük tutulmasına yönelik düzenlemeler de gelirin yeniden dağılımının kadın sigortalılar lehine güçlendirilmesine yol açmıştır. Türkiye’de kadınların ve erkeklerin prim miktarları eşit tutarlarda ödense bile diğerk koşullar sabit tutulduğunda kadınların ortalama yaşam sürelerinin erkeklerden genel olarak daha uzun olması erkeklere oranla sistemden elde ettikleri net transferlerindaha yüksek olmasına yol açmaktadır. Araştırmanın cinsiyet farklılıkları adına ortaya koyduğu önemli sonuçlardan bir tanesi de net katkı oranlarına ilişkindir. Araştırmada genel olarak kadın sigortalılar erkek sigortalılara nazaran daha az net katkıda bulundukları halde daha fazla net transfer elde etmişlerdir. Ancak bu çalışma ile ortaya konulan önemli bir tespit erkek sigortalıların yaşlılık aylıklarının; erkeklerin ortalama yaşam ömrüne, aylık bağlama sistemlerinde yapılan değişikliklere veyadiğerk nedenlere dayalı olarak kadın sigortalılardan daha fazla artış göstermesihalindegelirin yeniden dağılımının erkek sigortalılar lehine de gerçekleşebilecek olmasıdır.

Tezde araştırma sınırlılıkları çerçevesinde sadece yaşlılık sigorta türü analiz edilmiş ölüm, maluliyet sigortası gibi diğerk aylık bağlama türleri araştırmaya dahil edilmemiştir. Türk sosyal güvenlik sisteminde özellikle kadınlar lehine hak sahipliğı oluşturabilen ölüm sigortası gibi sigorta türlerinin de araştırmaya dahil edilmesi halinde kadın sigortalılar erkek sigortalılara oranla gelirin yeniden dağılımındançok

daha fazla fayda elde edebileceklerdir. Çünkü hak sahibi olarak ölüm sigortasından aylık alan eşlerin büyük çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır. Hak sahibi kız çocukların ya da eşlerin erkeklere kıyasla daha uzun süre hak sahibi olarak aylık alması gelirin yeniden dağılımının kadınlar lehine gerçekleşeceğini göstermektedir. Yeni kuşaklara doğru yaşam süresinin kadınlar lehine uzaması da gelirin yeniden dağılımının kadın sigortalılar lehine sürmesini sağlayacaktır.

Türk sosyal güvenlik sisteminde kadın sigortalıların erkek sigortalılardan daha fazla oranda gelirin yeniden dağılımından faydalanmaları özellikle alt gelir dilimlerinde yer alan kadın sigortalıların gelir eşitsizliğinin giderilmesi açısından önemlidir. Ancak gelirin yeniden dağılımının sürekli kadınlar lehine olması da yeni bir tartışma konusunu açığa çıkarabilmektedir. Çünkü tüm kadınların alt gelir dilimlerinde bulunmadıkları da göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur. Fakat yine de kadınların genel olarak gelir durumlarının yüksek olamayacağı ve her kadının hak sahipliği elde edemeyeceği gibi etkenler göz önünde bulundurulduğunda gelirin yeniden dağılımının özellikle alt gelir dilimlerinde yer alan kadınlar lehine olacak şekilde düzenlenmesi bu tezde sunabileceğimiz yerinde bir öneri olacaktır. Bu tezin önemli sayılabilecek bir diğer önerisi de araştırma sonuçlarına göre kadın sigortalıların birinci ayak dağıtım sistemi olan kamu dağıtım sistemlerini seçmeleri kendileri ve hak sahipleri adına gelirin yeniden dağılımından elde edebilecekleri fayda açısından lehlerine bir davranış olacaktır.

Gelirin yeniden dağılımının üst gelir dilimleri lehine gerçekleşecek şekillerde gelişmesi alt gelir dilimlerinde yer alan sigortalıları yoksulluktan kurtaramayacaktır. Alt gelir dilimlerinde yaşayan sigortalıların ortalama yaşam ömrünün üst gelir dilimlerinde yaşayan sigortalıların ortalama yaşam ömürlerinden daha kısa olması sebebi ile üst gelir dilimlerine nazaran daha uzun sürelerle yaşlılık aylıklarından fayda sağlamalarının mümkün olamayacağı düşünüldüğünde alt gelir dilimlerinin yaşlılık aylıklarının arttırılmasına yönelik olarak kozmetik tedbirler alınmasından ziyade; alt sınır aylıklarının arttırılması, ABO' ların alt gelir dilimlerinin yaşlılık aylıklarının hesaplanmasında yüksek tutulması, yaşlılık aylığı hesaplama sistemlerinin alt gelir dilimlerini pozitif ayıracak şekilde düzenlenmesi, yaşlılık aylığı bağlanırken alt gelir dilimlerinin ortalama ölüm tarihlerinin dikkate alınması gibi yapısal tedbirlerin hayata

geçirilmesi yoksulluğun ve yaşlı yoksulluğunun ortadan kaldırılmaya çalışılması açısından bu tezin oldukça önemli diğer sonuç önerilerini oluşturmaktadır.

Türkiye’de gelirin yeniden dağılımı üzerine gerçekleştirilen önemli düzenlemeler de bulunmaktadır. Nitekim en düşük emekli aylıklarının Covid -19 önlemleri kapsamında 1500,00 TL üzerine çıkarılması, genel bütçeden sosyal sigortalar sistemine ayrılan bütçe payının artırılması, geçmişten beri sosyal güvenlik kurumlarının bütçe açıklarının kapatılmaya çalışılması devletin sosyal güvenlik sistemleri yolu ile gelirin yeniden dağılımına yaptığı önemli katkılardır.

Sonuç olarak, sosyal güvenlik sistemi bir ülkedeki gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksulluğunun çözümü için kullanılabilecek en etkili araçlardan bir tanesi olmasına rağmen bu sorunların tek çözüm kaynağı olarak da görülmemelidir. Demografik yapı, işgücüne katılma oranı, ücretlerin genel seviyesi, kayıtdışı istihdam, işsizlik oranı, ülkenin ekonomik durumu ve uygulanacak politikalar gibi çok sayıda parametrenin bir arada incelenip değerlendirilmesi sonucunda gelir adaletsizliklerinin ve eşitsizliklerinin giderilmesi ve yoksulluğun ortadan kaldırılabilmesi için ortak akıllı temsil eden çözümlerin bulunması arayışı içerisinde olunması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Acar, İbrahim Attila - Kitapçı, İsmail (2008), “Sosyal Güvenliğin Demografik Boyutu: Türkiye’ de ki Emeklilik Sistemindeki Değişim”, *Maliye Dergisi*, ss.78-98.

Acar, İlhan (2015) “Türkiye’ de Gelir Dağılımı”, *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, ss. 42-59.

Acartürk, Ertuğrul - Bayrı, Osman (2006) “Türkiye’ de Sosyal Güvenlik Adaleti: Finansal Bir Analiz”, Süleyman Demirel Üniversitesi 22. Maliye Sempozyumu, Isparta, ss.1-18.

Açmaz, Ömer Ayhan (2015), Devlet Memurları İçin Tamamlayıcı Emeklilik Sistemi Önerisi, *Sosyal Güvence Dergisi*, 7, ss. 7-34.

Adem Korkmaz - Avsallı, Hüseyin “Türkiye’de Asgari Ücretin Hukuksal Yönü”, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2012, c. 4, S. 2, s. 152.

Adelman, Irma – Robinson, Sherman (1989) “Income Distribution and Development”, *Handbook of Development Economics*, vol. II, pp. 949-1003.

Akalın Güray vd. (2018), “Türkiye’ de Gelir Dağılımı ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(4), ss. 60-76.

Akbulak, Sevinç - Akbulak, Yavuz (2004), *Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yaşanan Sorunlar ve. Alınması Gereken Önlemler*, Manisa, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı, Ekonomik ve Mali Araştırma Yarışması.

Akdoğan, Abdurrahman (2016), *Kamu Maliyesi*, Ankara, Gazi Kitabevi.

Akgeyik, Tekin (2007), "Sosyal Güvenlikte Reform Eğilimleri: Geleneksel Sistemlerden Bireysel Emeklilik Programlarına Dönüşüm", *Sosyal Siyaset Konferansları*, 51, ss. 47-99.

Akın, Ayşe (2012) *Toplumsal Cinsiyet ve Yaşlılık, Yaşlı Sağlığı: Sorunlar ve Çözümler*, Edt. Dilek Aslan ve Melikşah Ertem, İstanbul, Halk Sağlığı Uzmanları Derneği Yayınları.

Akkaya, Yüksel (2004), “Küreselleşme, Versus Sendikasılaşdırma ve Yoksullaştırma”, Çalışma ve Toplum Dergisi, 3(3), ss. 93-122.

Aksoy, Arzu (2013), “Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Gelir Dağılımına Etkisi”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta.

Aksu, Ömer (1993), *Gelir ve Servet Dağılımı*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Basımevi.

Aktan, Coşkun Can - Vural, İstiklal Yaşar, (2002), *Gelir Dağılımında Adalet(Siz)lik Ve Gelir Eşit(Siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar Ve Ölçüm Yöntemleri, Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.

Alabaş, Mustafa Mert (2015), “Türkiye’de Bölgesel Düzeyde Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin İncelenmesi”, 4. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi.

Aliyev, Polad - Hopoğlu, Sertaç, (2016), “Vergilerin Gelir Dağılımı Temelinde Verimliliği”, *İktisadi Yenilik Dergisi*, 3(2) , ss. 27-45.

Alper, Emin (2004), “Emeklilik Reformları: Dünya Bankası, Avrupa Birliği Ve Türkiye”, *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu*, ss. 1-48.

Alper, Yusuf (2000), “4447 Sayılı Kanun Ve Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansman Yapısına Etkileri”, *Türk Ağır Sanayii Ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayını Prof. Dr. N. Ekin’e Armağan*, 38, ss. 129-158.

Alper, Yusuf Türkiye’ de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar (SSK, BAĞKUR), Alfa Yayınevi, 2000, Bursa, s. 23.

Altunöz, Utku (2017), “Sosyal Güvenlik Politikaları Açısından Bütçe Transferlerinin Makroekonomik Etkileri: Türkiye Deneyimi”, *International Review of Economics And Management*, 5(1), ss. 58-77. Doi: 10.18825/iremjournal.286089.

Altunöz, Utku – Çondur, Funda (2018), “Sosyal Güvenlik Harcamaları Gelir Dağılımında Etkin Mi? Türkiye Ekonomisi İçin Nedensellik Analizi”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Özel Sayı, ss. 173-189.

Arabacı, Rabihan Yüksel (2007), “Gelirin Yeniden Dağılımında Bir Araç Olarak Sosyal Güvenlik”, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Bursa.

Arıcı, Kadir (1986), “Beveridge Planı”, *Gazi Üniversitesi (İİBFD)*, 2(2), ss. 3-30.

Arpa, A. Taha - Kolçak, Menşure (2017), “Türkiye ve OECD Ülkelerinde Sosyal Güvenlik Harcamaları”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), ss. 651-673.

Arslan, Rıza (2010), “Sosyal Piyasa Ekonomisi 2008–2009 Ekonomik Mali Krizini Önleyebilir Miydi?”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(13), ss. 15-26.

Artun, Hasan (2006), “Konsolide Bütçe İçerisinde Sosyal Güvenlik Açıklarının Yeri Ve Gelişimi”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Aşkın, Umur (2003) “Bireysel Emeklilik Rejimi: OECD Ülkeleri İle Karşılaştırılarak Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Ataman, Üzeyir (2000), “Kuramsal Ve Uygulama Boyutlarıyla Asgari Ücret”, *Türk Ağır Sanayii Ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayını Prof. Dr. N. Ekin’e Armağan*, 38, ss. 387-396.

Ay, Hakan - Haydanlı, M. Latif (2017), “Vergi Yüğü Ekseninde Toplumsal Yapının Gelir Dağılımı ve Yoksullukla İlişkisi”, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), ss. 136-153.

Aydın, Kemal - Çakmak, Eyüp Ensar (2018), “Sosyal Devlet ve Türkiye”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), ss. 1-12.

Aydın, Ufuk (1999), Sosyal Güvenlik Kurumlarının Sorunlarının Çözümünde Özel Sigortalar, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Ayhan, Abdurrahman (2012), “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri” Sosyal Güvenlik Dergisi, 1(1), ss. 41-55.

Ayhan, Bedrana (2011), “Uluslararası Tecrübeler Işığında Tamamlayıcı Bir Sosyal Güvenlik Sistemi Olarak Oyak Modeli”, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Avram Silvia et. al., (2012), “Income Redistribution In The European Union”, 32nd General Conference of The International Association for Research in Income and Wealth, Boston.

Bakır, Hasan (2016), “Emek Piyasalarında Yaşanan Dönüşümün Politik Ekonomisi: Türkiye Bağlamında Bir Analiz”, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Bursa.

Balseven, Hale (2017), “Refah Devleti Ve Gelir Dağılımı: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 18(1), ss. 87-107.

Baran, Aylin Görgün (2017), “Türkiye’ de Yaşlıların Dezavantajlı Konumu Kapsamında Yoksulluk ve Çalışma Yaşamına Katılım Düzeyleri”, Toplum ve Demokrasi Dergisi, 11(24), ss. 1-16.

Barna, Tibor (1945) “Redistribution of Incomes Through Public Finance in 1937”, *Oxford University Press*, Londra, pp. 289.

Barr, Nicholas (1993), *The Economics of the Welfare State*, Stanford, Stanford University Press.

Baş, Kemal (2009), “Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (1), ss. 49–70.

Başterzi, Fatma (2006), “Yaşlılık Sigortası Bakımından Sosyal Güvenlik Normlarının Uyumlaştırılması”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Ankara.

Baylan, Mustafa (2015), “Sosyal Güvenlik Harcamalarının Makroekonomik Etkileri: Bir Literatür Taraması”, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), ss. 29-52.

Bayrı, Osman (2004), “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması: Bir Genel Reform Çerçevesi” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), ss. 229-256.

Bedük, Aykut - Mete, Okan (2006), “Avrupa Birliği Sürecinde Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Reorganizasyon Çalışmaları”, *Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi*, 11, ss. 24-42.

Bernard, Casey H. (2004), "Evaluating Pension Reform", *NFT*, 2, pp. 111-121.

Birkan, Selahattin (1969), *Dünyada Sosyal Güvenlik Ekonomisi*, İstanbul, Yakın ve Orta Doğu Çalışma Enstitüsü Yayını.

Blake, David (2004), “Contracting out of the State Pension System: the British Experience of Carrots and Sticks”, *Rethinking The Welfare State* içinde, Martin Rein ve Winfried Scmähl (der.) Edward Elgar Press, pp. 19-56.

Boratav, Korkut (1980), *100 Soruda Gelir Dağılımı*, İstanbul, Gerçek Yayınevi.

Boskin Michael J et. al., (1986), “Social Security: A Financial Appraisal Across and Within Generations”, *National Tax Journal*, XL(81), pp. 19-34.

Boyacıoğlu, Namıka - Öcal, Mehmet (2018), “Sosyal Güvenlik Hizmetlerinin Finansman Yöntemleri: Türkiye’ de Ve Dünyada Sosyal Güvenliğin Finansmanına Kısa Bir Bakış”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(29), ss. 911-923.

Brown, Robert - Prus, G. Steven (2004), “Social Transfers and Income Inequality in Old-age: A Multi national Perspective”, *North American Actuarial Journal*, 8(4), pp. 2-9.

Bulut, Mehmet (2010), *Sosyal Parafiskal Yükümlülükler Yönüyle Sosyal Güvenlik Usul Hukuku*, Ankara, Bilge Yayınevi.

Buz, Sema (2015), “Toplumsal Cinsiyet Ve Yoksulluk Odağında Yaşlılık Olgusu”, *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, 1304, ss. 1-10.

Caminada, Koen - Goudswaard, Kees (2009), “Income Distribution and Social Security in an OECD Perspective”, *International Social Security Series*, pp. 1-22.

Canbay, Tülin - Demir, Müslüm (2013), “ Türkiye’ de Sosyal Güvenlik Açıkları ve Sosyal Güvenlik Ahlakı”, *Yönetim ve Ekonomi, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), ss. 303-315.

Candan, Mehmet (2007), “Kayıt Dışı İstihdam, Yabancı Kaçak İşçi İstihdamı Ve Toplumumuz Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkileri”, *Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi*, Ankara.

Ceylan, Şerife (2019), “Feminist Sosyal Politikanın Eleştirileri Bağlamında Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Sisteminde Toplumsal Cinsiyetin Görünümü”, *Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi)*, Ankara.

Clasen, Jochen - Oorschot, Wim Van (2002), “Changing Principles in European Social Security”, *2nd COST 13 Conference on Welfare Reforms for the 21st Century*, 4(2), pp. 89-116. DOI: [10.1023/A:1020520321533](https://doi.org/10.1023/A:1020520321533)

Clasen, Jochen - Oorschot, Wim van (2004), “Avrupa Sosyal Güvenliğinde Değişen İlkeler”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, çev. Süleyman Özdemir, No. 47, ss. 273-313.

Coronado, Julia – Lynn, Coronado vd. (2000), “The Progressivity of Social Security”, *NBER Working Paper*, 7520, ss. 1-38.

Cural, Mehmet (2009), “OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımının 1980 Sonrası Gelişimi ve Eşitsizliği Azaltıcı Müdahaleler”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2), ss. 73-97.

Cural, Mehmet (2016), “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Mali Yapısı Ve Sisteme Yapılan Bütçe Transferlerinin Ekonomik Yansımaları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), ss. 693-706.

Çalık, Arınç (2008), “Türkiye’de Gelir Dağılımının Yapısal Değişimi”, *Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi)*, Manisa.

Çalışkan, Şadan (2010), “Türkiye’de Gelir Eşitsizliği Ve Yoksulluk”, *Sosyal Siyaset Konferansları*, 59, ss. 89-132.

Çataloğlu, Seher (2018), “Yaşlılık, Değer ve Teknoloji”, *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 1(1), ss. 25-33.

Çelik, Abdülhalim (2002), *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Dönüşümü ve Türkiye*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Çelik, Aziz (2004), “AB Ülkeleri Ve Türkiye’de Gelir Eşitsizliği: Piyasa Dağılımı-Yeniden Dağılım”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3, ss. 53-91.

Çelik, Elif - Güney, Ahmet (2017), “Kayıt Dışı İstihdam Olgusu Ve Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam”, *İktisadiyat Dergisi*, 1(1), ss. 213-248.

Çetinel, Ahmet (2007), “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumları Birleşme Proje Analizi”, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Çetingör Sarı, Şüheda (2019), “Kayıt Dışı Kadın İstihdamı Ve Vergi Kaybı”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniveritesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Çiftçi, Ayşe Nur (2017), “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yapısal Dönüşümler Ve Bireysel Emeklilik Sistemi” Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Edirne.

Çiftlikli, Mehmet (1995), *Dünya’da ve Türkiye’de Gelir Dağılımı*, Bakü, Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Yayını.

Çubuk, Ali (1982), *Sosyal Güvenlik ve Sosyal Güvenlik Kurumları*, Ankara, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.

Dağdemir, Özcan (1998), “Ekonomik Kalkınma Sürecinde Gelir Eşitsizliği Sorunu ve Makroekonomik Göstergeler”, *Ekonomik Yaklaşım*, c. 9, S. 30, ss. 42-58.

Dam, M. Metin ve diğ., (2018) “Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdamın Boyutu: Ekonometrik Bir Analiz”, *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33(1), ss. 293-318.

Dane, Kutlu (2008), “Devletin Dönüşümü ve Sosyal Güvenlik Reformu”, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans tezi), Antalya.

Deaton, Angus– Paxton, Christina (1998), “Aging And Inequality In Income And Health”, *American Economic Review*, 88(2), p. 248–253.

Demiryürek Ürper, Tuba (2018), “Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Dilik, Sait (1976), *Servetin Geniş Kitlelere Yayılması*, Ankara, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları.

Dilik, Sait (1998), “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi Tarihsel Açıdan Bakış”, *Türkiye’de ve Almanya’da Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Reformu Konferansı 18-19 Aralık 1997*, Konrad Edenaur Vakfı, Ankara.

Dilik, Sait (2004), “Sosyal Güvenliğin Finansmanında Yansıma Olayı - Primler Ve Devlet Katkıları” *Kamu-İş Dergisi*, 7(4), ss.1-24.

Disney, Richard (2004), “Are Contributions to Public Pension Programmes a Tax on Employment?”, *Economic Policy*, 19(39), pp. 268-311.

Doğan, Alper - Kabayel, Melih (2017), “Sosyal Güvenlik ve Sosyal Güvenlik Harcamaları Üzerine Değerlendirmeler”, *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), ss. 217-240.

Doğan, Cem – Tek, Murat (2007), “Türkiye’de Gelir Dağılımının Toplanma Oranı Yöntemiyle Analizi”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3/3(2), ss. 93-119.

Doğan, Çetin (2005), *Fiyat İstikrarı Sorunsalı – Merkez Bankası Eksenli Çözüm Stratejileri*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Dumanlı, Recep (1996), “Yoksulluk ve Türkiye’deki Boyutları”, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: DPT: 2449, Ankara,

Durdu, Zafer (2009), “Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, ss. 37-50.

Duygulu, Ercan - Pehlivan, Pınar (2004), *Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları Ve Çözüm Önerileri*, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı, Ekonomik ve Mali Araştırma Yarışması, Manisa.

EBRI (2007), Basics of the Pension Benefit Guaranty Corporation (PBGC) - Facts from EBRI January 2007, *Employee Benefit Research Institute*, 2007, Washington D.C.

Edizdoğan, Nihat-Giray, Filiz (2007), *Teoride Ve Türkiye’de Parafiskal Gelirler*, Ezgi Kitabevi, Bursa.

Egeli, Haluk Parafiskalite ve Parafiskal Yükümlülükler, Altın Nokta Yayınları, 2009, İzmir, s. 44.

Elveren, Adem Y. (2013), A Critical Analysis Of The Pension System In Turkey From A Gender Equality Perspective, *Women’s Studies International Forum*, 41, ss. 35-44.

Engen, M. Eric, William, G. Gale (1997), “Effects of Social Security Reforms on Private and National Saving. Federal Reserve Bank of Boston”, *Journal Conference Series*, 41, ss. 103-142.

Erçakar, Mehmet Emin - Güvenoğlu, Hüseyin (2018), “Türkiye’de Gelir Dağılımı Ve Sosyal Koruma Harcamalarına Bir Bakış”, *Sosyal Bilimler Metinleri*, 01, ss. 38-53.

Erkul, Ercem - Demir Erkul, Fatma (2019), “Neoliberal Politika Çerçevesinde Türkiye ve Şili’ye İlişkin Gelir Dağılımı ve Yoksulluk İstatistiklerinin İncelenmesi” *Sosyoekonomi Dergisi*, 27(39), ss. 11-38.

Eroğlu, İlhan - Belen, Fatih (2019), Gelir Dağılımının Belirleyicileri Ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme, Uluslararası Yönetim, Ekonomi Ve Politika Kongresi, İstanbul.

Erol, Selahattin (2011), “Yaşlılık Sigortası ve Emeklilik Yaşı Tartışması”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), ss.40-65.

Ersezer, Devrim (2006), “Gelir Dağılımı Politikası Ve Araçları”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), ss. 255-268.

Eryurt, Mehmet Ali ve diğ. (2013), “Türkiye’de Nüfus ve Nüfus Politikaları: Öngörüler ve Öneriler”, *Amme İdaresi Dergisi*, 46(4), ss. 129-156.

Eser, Burçin Yılmaz - Terzi, Harun (2008), “Türkiye’ de Asgari Ücret: Sorunlar Öneriler”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1), ss. 129-143.

Esping-Andersen, Gosta (1999), *The Three Worlds Of Welfare Capitalism*, Cambridge: Polity Press.

Euzeby, Alain (2004), ‘Social Protection: Values to be Defended’, *International Social Security Review*, 57(2), pp. 107-117.

Freeman, Richard B. (1996), “The Minimum Wage as a Redistributive Tool”, *The Economic Journal*, 106(436), pp. 639-649.

Frericks, Patricia – Maier, Robert “The Gender Pension Gap: Effects Of Norms And Reform Policies”, *The Political Economy of Pensions: Politics, Policy Models and Outcomes in Europe*, M. Kohli and C. Arza (eds), 2007, p. 28.

Fuest, Clemen vd. (2009), “The Redistributive Effects of Tax Benefit Systems in the Enlarged EU”, *Discussion Paper*, No. 4520, 2009, pp. 1-31.

G. A. Chickerin et. al., (1982) “A Political Dilemma”, *The Crisis in Social Security*, ed. A. Lawrence Chickering and Jean - Jaques Rosa, France.

Garrec, Gilles Le (2012), “Social Security, Income Inequality and Growth”, *Cambridge University Press*, 11(1), pp. 53-70.

Goni Edwin et. al. (2008). “Fiscal Redistribution and Income Inequality in Latin America”, *Policy Research Working Paper*, S. 4487, ss. 1-28.

Gökbayrak, Şenay (2011), “İşgücü Piyasaları ve Sosyal Güvenlikte Dönüşüm Ekseninde Kadınların Emeklilik Güvencesi”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, S. 2, ss. 165-190.

Göker, Zeliha (2016), “Gelir Dağılımının İyileştirilmesinde Kamu Hizmetlerinin Rolü”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 4, ss.1731-1746.

Göktaş, Murat (2007), “Kayıt Dışı İstihdamın Sosyal Güvenlik Sistemine Etkisi”, *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, İstanbul.

Gülay, Tuba – Işık, Mürşit - Mustafa Öztürk (2017), “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi ve Akademisyenlerin Otomatik Katılıma Bakış Açılarına İlişkin Bir Analiz: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği, *İş ve Hayat Dergisi*, 3(6), ss. 179-205.

Gülcan, Erhan (2006), “Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Karşılaştığı Sorunlar ve Türk Sosyal Güvenlik Sistemi”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.

Gülcemal, Ekrem (2009), “Türkiye’deki Kamu Kurumlarının Kayıt Dışı İstihdamla Mücadeledeki Görevleri Sosyal Güvenliğin Yaygınlaştırılmasındaki Ve Denetimindeki Roller Kurumlar Arası Koordinasyonun Sağlanması”, Sosyal Güvenlik Uzmanlık Tezi.

Güloğlu, Tuncay (2000), “Türkiye’ de Sosyal Güvenlik Sisteminin Temel Sorunları”, Prof. Dr. Nusret Ekin’e Armağan, TÜHİS Yayını.

Gümüş, Erdal (2010), “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler”, *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, ss. 4-20.

Gümüş, Erdal (2018), “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Değerlendirilmesi ve Sosyal Güvenlik Kurumlarının Finansal Geleceği”, *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 45(517), ss. 23-42.

Günaydın, Davuthan (2018), “Türkiye’nin Demografik Dönüşümü Çerçevesinde İşgücünün Yaşlanma Sorunu”, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 11(1), ss. 1-13.

Gündüz, Ömer (2006), Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumlarını Birleştirme Politikası, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Güner, Eyyüp - Tokgöz, M. Emre (2015), “Prime Esas Kazanç Üst Sınırı Değişiminin Kamu Maliyesi Üzerindeki Etkileri”, *T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Çalışma Raporları*, 1, ss. 1-15.

Güner, Zeynep Burcu (2016), “Yaşam Tablolarıyla Uzun Ömürlülük Riskinin Emeklilik Sistemine Getirdiği Yükün Karşılaştırılması”, *Sosyal Güvence Dergisi*, 9, ss. 47-81.

Güneş, İsmail - Yakar, Soner (2004), “Sosyal Sigorta Finansman Yöntemleri Ve Türkiye’de Sosyal Sigorta Kurumlarının Finansman Yöntemlerinin Değerlendirilmesi”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), ss. 127-142.

Güney, Taner (2018), “Hükümet Etkinliğinin Sosyal Refah Düzeyi Üzerindeki Etkisi”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(4), ss. 919-928

Gürsoy, Büşra (2015), “Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Görünümü”, Ege Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, (Proje Ödevi), İzmir.

Güven, Aytekin ve diğ. (2011), “Asgari ücret istihdamı artırır mı? 1969-2008 Türkiye Örneği”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 38, ss.147-166.

Güzel, Ali - Okur, Ali Rıza (1996), *Sosyal Güvenlik Hukuku*, İstanbul, Beta Basım.

Güzel, Ali ve diğ. (2010), *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 13. Bası, İstanbul, Beta Yayınları.

Halásková, Renáta - Meríčková, Beáta Mikušová (2017), Socio-economic Development, Income Inequality and Redistribution, *Ekonomická revue – Central European Review of Economic Issues* 20, pp. 29-41.

Haller, Heinz (1974), *Maliye Politikasının Teorik Esasları ve Temel Problemleri*, Çev Salih Turhan, İstanbul, Fakülteler Matbaası.

Hatipoğlu, Zeyyat (1976), *Ulusal Gelir, Bölüşüm ve Çalışma Ekonomisi*, İstanbul, Aktif Büro Basım Organizasyon Yayınları.

Hazman, Gülsüm Gürler (2011), “Türkiye’de Gelir Dağılımında Adalet ve Sosyal Güvenlik Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), ss. 205-216.

Helvacı, Hakan (2014), “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma Ve Finansman Krizine Etkileri”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Hemerijck, V. Anton vd. (2013), “European Welfare State in Motion”, Neujobs Working Paper, No. D5.2, pp. 1-88.

http://www.neujobs.eu/stes/default/files/NEUJOBS_WP_DS%22_revision/std/na/national_accounts_at_a_glance_22200444.htm

Hills, John et. al. (1994), *Beveridge and Social Security: An International Retrospective*, Oxford University Press.

Hirsch B.T. et. al. (1980), “Inter-Age and IntraAge Income Inequality: A Cross-Sectional Analysis”, *Southern Economic Journal*, 46(4), pp. 1187-1196.

Holzmann Robert et. al. (2005), “Old-Age Income Support in the Twenty-first Century: An International Perspective on Pension Systems and Reform”, vol. 2, pp. 1-218.

Hurd, Michael D. et. al. (2001), “Predictors of Mortality Among the Elderly”, *NBER Working Paper*, pp. 171-198.

ILO (International Labour Organization) (2008), *World of Work Report - 2008*, Cenevre.

İlgün, Miraç Fatih (2015), “Kamu Sosyal Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkelerine Yönelik Panel Veri Analizi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(4), ss. 493-516.

İlhan, Bülent (2016), “OECD Ülkeleriyle Karşılaştırmalı Olarak Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemindeki Gelişmeler Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım”, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 51(2), ss. 157-185.

Immervoll, Herwig -Richardson, Linda (2011), “Redistribution Policy and Inequality Reduction in OECD Countries: What Has Changed in Two Decades?”, *IZA Discussion Paper*, No. 6030, pp. 1-89.

İşık, Nihat-Acar, Mustafa (2003), “Kayıtdışı Ekonomi: Ölçme Yöntemleri, Boyutları, Yarar Ve Zararları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21, ss. 117-136.

İşık, Volkan (2018), “Refah Devletinin Dönüşüm Süreci ve “Düzgün İş” Kapsamında Sosyal Güvenlik Anlayışı”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 8(2), ss. 109-128.

İzgi, Berna Balcı (2008), “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Son Gelişmeler” *DİSK Birleşik Metal-İş Sendikası Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1(16), ss. 85-107.

İzgi, Berna Balcı - Ebubekir Alyu (2018), “Yoksulluk ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği: OECD ve AB Ülkeleri Panel Veri Analizi”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(3), ss. 989-996.

Jang, Ikhyun (2016), “The Distributive Impact of New Welfare Policies In the Context of Old Welfare Institution: A Multilevel Analysis of Income Inequality Across OECD Countries”, *University of York*, pp. 2-302.

John, David (2004), “How To Fix Social Security”, *The Heritage Foundation*, No. 1811.

Joumard, Isabelle vd. (2012), “Tackling Income Inequality: the Role of Taxes and Transfers”, *OECD Journal of Economic Studies*, 2012, Vol. 2012, Paris, pp. 1-34.

Julia, Perry (2000), “One Language, Three Accents: Welfare Reform in the United States, the United Kingdom and Australia”, *Family Matters*, No. 56, pp. 40-47.

Kalaycı, Cemalettin - Kalan, Emine (2017), “Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Politikalarının Analizi”, *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi*, 1(1), ss. 17-34.

Kalaycı, Salih vd., “Kuzey Avrupa Ve Latin Amerika Ülkeleri Arasında Gelir Dağılımı Adaletsizliği Açısından Ekonometrik Bir Analiz”, *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(29), pp. 335-347, p. 338. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12673> ISSN: 1308-2140

Kalınkara, Velittin (2011), *Temel Gerontoloji: Yaşlılık Bilimi*, Ankara, Nobel Yayınevi.

Kamalıoğlu, Nadire Çoruhlu (2014), “Kayıt Dışı İstihdam ve Türkiye’de Uygulanan Mücadele Politikalarının Değerlendirmesi”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Kanbur, Ravi (2010), “Conceptualising Social Security And Income Redistribution”, *Working Papers 126969*, pp. 1-10.

Kapar, Recep (2004), “Taslak Metne İlişkin Eleştiriler: “Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform Önerisi”, *(Petrol-İş) Sendikal Notlar*, ss. 1-30.

Kapar, Recep (2005) “Kuşaklararası Sosyal Dayanışma” Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, 24, ss. 5-12.

Karaçor, Zeynep ve diğ. (2017), “Kriz Aralıklarında Gelir Dağılımı Meselesine Dair Bir Projeksiyon: Türkiye Ekonomisi Örneği”, 2nd International Congress on Political, Economic and Social Studies (ICPESS), 19-22May 2017, ss. 231-251.

Karadeniz, Oğuz-Durusoy Öztepe, Nagihan (2013/3), “Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu” *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1(38), ss. 77-102.

Karaman, İsmail. “Dünya’da ve Türkiye’de Gelir Dağılımı”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Gelir Dağılımı Özel Sayısı, Eylül- Ekim 1995.

Karaman, Melih - Özçalık, Banu (2007), “Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü”, *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F.*, 14(1), ss. 25-41.

Karluk, S. Rıdvan (2002), “Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişim Yapısal ve Sosyal Değişim”, Beta Basım A.Ş., 7. Baskı, İstanbul.

Kaya, Pir Ali (2000), “Sosyal Adaletin Teorik Çerçevesi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türk Ağır Sanayii Ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayını Prof. Dr. N. Ekin’e Armağan*, Sayı. 38, ss. 229-244.

Kaynar, Salim (1993), “Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansmanı ve Türkiye de SSK Uygulaması”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Kazar, G. D. (2008). The Relationship Between Inequality And Development: The Case Of Turkey (Doctoral dissertation, Ph. D. Dissertation, Department of Economics).

Kenworthy, Lane-Jonas Pontusson, Jonas (2005), “Rising inequality and the politics of redistribution in affluent countries”, *Perspectives on Politics*, S. 3, pp. 449-471.

Keskingöz, Hayrettin (2016), “Türkiye’de Yaşanan 2008 Ekonomik Krizinin Yoksulluk ve Emeklilik Kararları Üzerine Etkisi”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 6(1), ss. 126-158.

Keynes, John Maynard (1936), *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Macmillan, London, 1961.

Kırmızı, Evran - Hüseyinli, Namık (2019), “Sosyal Güvenlik Hakkının Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2, ss. 1203-1235.

Kitapçı, İsmail (2007), “Sosyal Devlet Işığında Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Reform Arayışları”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta.

Knox, David – Rosyln, Cornish (1997), “The Development of Some Criteria for Equity in National Retirement Income Systems”, *Working Paper Series*, 1997, University of Melbourne, Australia, ss. 1-31.

Koç, Muzaffer – Görücü, İbrahim (2018), “Türkiye’de Asgari Ücretin Uygulanması”, *Social Sciences Studies Journal*, 4(13), pp. 58-73.

Koray, Meryem (2012), *Sosyal Politika*, Ankara, İmge Kitapevi.

Korkmaz, Sait (2007), “Türkiye’ de Sosyal Güvenlik Finansman Açıkları Ve Sosyal Güvenlik Kurumunun Bu Açıklar Üzerindeki Olası Etkileri”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Korkusuz, Refik - Uğur, Suat (2016), *Sosyal Güvenlik Hukuku*. 5. Baskı, Bursa, Ekin Yayınevi.

Korpi, Walter – Palme, Joakim (1998), “The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, an Poverty in the Western Countries”, *American Sociological Review*, 63(5), pp. 661-687.

Kotlikoff, Laurance J (1979), “Testing A Theory Of Social Security And Life Cycle Accumulation”, *American Economic Review*, no. 69, pp. 396-410

Kubar, Yeşim (2009), “Bir İktisat Politikası Amacı Olarak Gelir Dağılımı: Türkiye Örneği (1994–2007) Analizi”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Konya.

Kune, B. Jan (2001), “The Controversy Of Funding Versus Pay As You Go: What Remains of the Debate”, *The Geneva Papers on Risk and Insurance*”, 26(3), pp. 418-434.

Kuştepelı, Yeşim – Halaç, Umut (2004), “Türkiye’de Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (4), ss. 143-160.

Küçüköğlü, Mahmut ve diğ. (2018/3), “Türkiye’de Sosyal Devlet Anlayışı İçerisinde Transfer Önemi”, *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7(19), ss. 446-466.

Liebman, Jeffery (2001), “Redistribution in the Current U.S. Social Security System”, *The Distributional Aspects of Social Security and Social Security Reform*, Chicago University of Chicago Press for NBER, pp. 11-48.

Lindbeck, Assar – Persson, Mats, “The Gains from Pension Reform”, *Journal of Economic Literature*, 2003, Vol.XLI, pp. 74–112.

Lindert, Kathy et. al. (2006), “Redistributing Income to the Poor and the Rich: Public Transfers in Latin America and the Caribbean” , *Discussion Paper*, pp. 1-131.

Litchfield, Julie A. (1999), “ Inequality: Methods and Tools”, *Text for World Bank’s Web Site on Inequality, Poverty, and Socio-economic Performance*, ss. 1-16.

<http://www.worldbank.org/poverty/inequal/index.htm>.

Nadaroğlu, Halil (1992), *Kamu Maliyesi Teorisi*, İstanbul, Beta Yayın.

Mast, Don- Fullerton, Brent (2005), *Income Redistribution from Social Security*, AEI Press, Washington D.C.

Marcinkiewicz, Edyta – Chybalski, Filip (2014), “How To Measure And Compare Pension Expenditures In Cross-Country Analyses? Some Methodological Remarks”, *International Journal of Business and Management*, 2(4), pp. 43-59.

Merickova, Beata Mikusova - Halaskova Renata (2014), The Issue of Income Redistribution, *E + M Ekonomie a Management*, 3(17), ss. 15+

Renáta, Halásková –Meričková, Beáta Mikušová “Socio-economic Development, Income Inequality and Redistribution”, *Ekonomická revue – Central European Review of Economic Issues* 20, 2017, p. 15.

Michael, Cichon et. al. (2004), “Financing Social Protection”, *International Labour Office Geneva/International Social Security Association*, pp. 1-663.

Miralles, Montserrat Pallares et. al. (2012), “International Patterns of Pension Provision II, A Worldwide Overview of Facts and Figures”, *The World Bank Social Protection & Labor Discussion Paper*, No:1211, pp. 1-205.

Mulligan, Casey - Martin, X. Sala-i (1999), “Social Security in Theory and Practice (II): Efficiency Theories, Narrative Teories, and Implications for Reform”, *NBER Working Paper 7119*.

Mutlu, Devrim Emre (2007), “Vergilendirmenin Gelir Dağılımına Etkisi”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Myles, John (2003), *A New Social Contract For The Elderly?, Why We Need A Welfare State*, Oxford University Press, New York.

Nazlier Keser, Ecem Naz (2019), “Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu Sorununa Yönelik Bir Değerlendirme”, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 30(2), ss. 739-764.

Odabaşı, Ferhat (2010), “Yoksullukla Mücadelede İstihdamın Rolü”, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.

OECD, (2008), “Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries”, OECD, Paris.

Onay, Ercan (2016), “Bireysel Emeklilik Sistemine Devlet Teşviki Etkisinin Analizi” Hitit Üniversitesi”, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum.

Oral, İlhan (2002), *Dünya’da Ve Türkiye’de Sosyal Sigortalar Kapsamında Sağlık Sigortası Uygulamaları*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını.

Öçal Mehmet – Simay, Hacer - Karaalp Orhan , “Asgari Ücret Uygulamasının Tarihsel Gelişimi Ve Türkiye – AB Ülkeleri İçin Karşılaştırmalı Bir Analiz”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2018, c. 5, S. 3, ss. 645-664.

Önal, Ayşegül Yakar – Temelli, Sezai (2011), “Sermaye Birikimi-Vergi Yapısı İlişkisi Bağlamında Gelir Bölüşümü: 1960-2009 Türkiye Örneği”, *Amme İdaresi Dergisi*, 44 (3), ss. 57-84.

Öz, Sabri (2019), “Gelir Dağılımında Gini Katsayısı Ve P80/P20 Oranı Arasındaki İlişkiler: 2000-2016 Dönemi Türkiye Örneği İstanbul”, *Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(35), ss. 587-605. ORCHID ID: 0000-0002-6280-726X

Özbek, Nadir (2006), *Cumhuriyet Türkiye’sinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar*, İstanbul, Tarih Vakfı Yayını.

Özcan, Mustafa (2010), “Aktif Yaşlanmaya Yönelik Sosyal Güvenlik Politikaları”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Ankara.

Özdamar, Murat - Kuruca, Mustafa (2013), *Tüm Yönleri İle Emeklilik*, İstanbul, Yaklaşım Yayıncılık.

Özden, Serkan (2006), “Sosyal Güvenlik Sisteminde Emeklilik Ve Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları”, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Sivas.

Özdemir, Süleyman (2004), *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayını.

Özer, E. Evren – Balseven, Hale (2015), “Son dönem Sosyal Devlet Anlayışı ve Sosyal Harcamaların Eleştirel Bir Analizi”, Sosyal İnsan Hakları Uluslararası Sempozyumu VII, Bildiriler, 10-11 Aralık 2015, Denizli, ss. 257-279.

Özmen, Zeynep (2017), “Avrupa’da Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansmanı: Farklı Refah Devletleri Üzerine Bir İnceleme”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 7(2), ss. 600-620.

Özşuca, Türcan, Şerife (1990), “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Ekonomi Üzerindeki Etkileri”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

Öztürk, Benan (2003), “Sosyal Sigortalar Kurumu’nun Finansal Yapısı ve Muhasebe Organizasyonu Üzerine Bir inceleme”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Öztürk, Berna (2016), *Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Primler*, Ankara, Turhan Kitabevi.

Öztürk, Nazım – Göktolga. Z. Gökalp (2010), “Yoksulluk ve Gelir Bölüşümünü Belirlemede Kullanılan Ölçütler”, *Bütçe Dünyası Dergisi*, S. 34/2, ss. 3-25.

Peacock, Alan (1958), “Income Redistribution and Social Policy”, *Reprinted, Lowe and Brydone Ltd.*, London.

Pehlivan, Muhammed Seyid (2009), “Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği”, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.

Petrol-İş Dergisi (2003), “Gelişmekte Olan ve Geçiş Sürecindeki Ülkelerde Kamu Emeklilik Sistemlerinin Özelleştirilmesinde Dünya Bankası Müdahalesi”, *Sendikal Notlar*, ss. 1-156.

Plotnick, Robert D. - Winters, Richard F. (1985), “A Politico-Economic Theory of Income Redistribution”, *The American Political Science Review*, 79(2), pp. 458-473.

Polat, Gökhan (2010), “Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılar İçin Gelir Güvencesi”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), İstanbul.

Ponza, Michael et. al. (1988), “The Guns of Autumn?: Age Differences in Support for Income Transfers to the Young and Old”, *Public Opinion Quarterly*, 52(4), pp. 441-466.

Purcell, Patrick (2004), “Older Workers: Employment and Retirement Trends”, *Oxford University Press*, pp. 55-69.

Rakıcı, Cemil - Yılmaz, Tarık Zeki (2016), “Sosyal Güvenlikte Demografik Dönüşüm ve Türkiye’ye Yansımaları”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 2016, 7(18), ss. 64-89.

Ravallion, Martin (2001), “Growth, Inequality and Poverty: Looking Beyond Averages”, *World Development*, 2(11).

Ricardo, David (1997), *Ekonomi Politigin ve Vergilendirmenin İlkeleri*, (çev. T. Ertan), Belge Yayınları, İstanbul,

Rosenberry, A. Sara (1982), “Social Insurance, Distributive Criteria and the Welfare Backlash: A Comperetive Analysis”, *British Journal of Political Scienes*, 12(4), pp. 421-428.

Roy, Sainsbury (1999), “The Aims of Social Security”, *Introduction to Social Security: Policies, Benefits Poverty*, ed. Ditch, John, Routledge, Florence, KY, USA, pp. 34-48.

Ruetcca, Joanne (2013), “Income Redistribution In Old-Age Pension Systems: The Problem Of Definition And Assesment In Cross-Country Studies”, *The National Science*.

Sarıca, Ahmet Oğuz (2006), “Kayıt Dışı İstihdam ve Mücadele Yöntemleri”, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, (Planlama Uzmanlığı Tezi).

Schome, P. Squire, (1983), *Alternative Mechanismed for Financing Social Security*, Washington, World Bank Staff Working Papers.

Sedefoğlu, Gülşah (2016), “Yoksulluk Ve Gelir Eşitsizliğinin Bayesyen Logit Modeli İle İncelenmesi: Türkiye Uygulaması”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Sevindi, Cemal - Korkusuz, Tolga, “Türkiye’de Yaşlı Bağımlı Nüfusun Gelişimi”, II. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, 12-14 Ekim 2016 Bildiri Kitabı, 2016, Ağrı, ss.194-226.

Sezgin, Zafer ve diğ. (2015), “Türkiye Ekonomisinde Cari Açık Sorunu: Tasarrufların Önemi Ve Bireysel Emeklilik Sistemi”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), ss. 224-240.

Sezgin, Selami – Yıldırım, Tuba (2015), “Türkiye’ de Bireysel Emeklilik Sisteminin Etkinliği”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(2), ss.123-140.

Seyhun, Ömer Kayhan (2006), “Avrupa Birliği’ndeki Demografik Dönüşümün Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Üyeliği Çerçevesinde İşgücü Piyasalarına Yansıması”, T.C. Merkez Bankası Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara.

Seyyar, Ali (2005), *Sosyal Güvenlik Terimleri*, İstanbul, Papatya Yayıncılık.

Sheldon, Danzinger et. al. (1981), “How Income Transfer Programs Affect Work, Savings And The Income Distribution: A Critical Review”, *Journal of Economic Literature*, 19(3), pp. 975-1028.

Social protection in the Member States of the European Union of the European Economic Area and in Switzerland , 2004,; ayrıca bkz. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Avrupa Topluluğu Sosyal Güvenlik Kılavuzu, Ankara, 2000.

Solmaz, Arzu (2016) “Bireysel Emeklilik Fonlarının Türkiye Ekonomisindeki Önemi, Gelişimi Ve Avrupa Birliği Ülkeleriyle Karşılaştırılması”, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Aydın.

Sommacal, Alessandro (2006), “Pension Systems and Intragenerational Redistribution When Labor Supply is Endogenous, *Oxford Economic Papers*, 58(3), pp. 379-406.

Sosyal Güvenlik Kurumu, “ Sosyal Güvenlik Reformu: Uygulama Öncesi Yeni Yaklaşım”, Mayıs, 2007, s. 18.

Sosyal Güvenlik Kurumu, Beyaz Kitap: Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform, s. 47. http://www.calisma.gov.tr/birimler/sgk_web/html/beyazkitap.html Erişim Tarihi: 29.12.2019.

Sosyal Güvenlik Uygulamaları İşveren Rehberi (2009) İstanbul, Acar Basım.

Staubli, Stefan – Zweimüller, Josef (2011), “Does raising the early retirement age increase employment of older workers?”, *Journal of Public Economics*, No. 108, pp. 2-47.

Suluk, Seher (2017), “Refah Modellerinin Değerlendirilmesinde Türkiye Ekonomisinin İncelenmesi”, Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Nevşehir.

Sunal, Onur (2011), “Sosyal Politika: Sosyal Adalet Açısından Kuramsal Bir Değerlendirme”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 66(3), ss. 283-305.

Süngü, Yakup (2006-2007), “Sosyal Güvenlik Reformu' nun Gelir Dağılımı Üzerinde Etkisi”, TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi, 20(4 – 5), ss. 47-69.

Sürücü, Zafer (2007), “Türkiye’de Gelir Dağılımı Bozukluğunu Önlemeye Yönelik Kamu Politikaları”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.

Süzek, Sarper (1997), “Sosyal Sigortalar Kurumunun Sorunları ve Yeni Tasarı”, Tunçomağ Armağanı, ss. 439-456.

Şahin, Menekşe - Bayramoğlu, Gökben (2018) “İş, Güç”, Endüstri İlişkileri Ve İnsan Kaynakları Dergisi, 20(3), ss. 229-252.

Şakar, Müjdat (1993), Sosyal Sigortalarda Emekli Aylığı Miktarının Belirlenmesi ve Değişen Geçim Koşullarına Göre Ayarlanması, Kazancı Yayınevi, İstanbul, s. 29.

Şakar, Müjdat (2002), Sosyal Sigortalar Uygulaması, İstanbul, Beta Yayınları.

Şeker, Sırma Demir (2008), “Türkiye’ de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerine Etkileri”, Sosyal Sektörler Ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, *DPT Uzmanlık Tezleri*, Ankara, ss. 1-193.

Şengür, Mehmet - Taban, Sami (2016), “Gelir Dağılımı - Tasarruf İlişkisi: Türkiye’de Hanehalkı Gelir Türünün Tasarruflar Üzerindeki Etkisi”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), ss. 49-71.

Şerbetçi, Gamze (2014), “Türkiye’de Uygulanan Finansal Politikaların Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), ss. 93-116.

Talas, Cahit (1983), *Sosyal Ekonomi*, S Yayınları, Ankara.

Tanrıverdi, Pınar (2007), “Gelir Dağılımı Ve Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri”, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Denizli.

Taşçı, Faruk (2013), “Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Sistemi ve Türkiye: Harcamalar Üzerinden Karşılaştırma”, *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 13(1), ss. 59-101.

Tatlı, Halim – Göçer, İsmet (2015), “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Politikalarının Sürdürülebilirliği: Çoklu Yapısal Kırılmalı Eşbütünleşme Analizi”, *Business and Economics Research Journal*, 6(3), ss. 87-111.

Tayyar, Ahmet Emre (2011), “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Makro Ekonomik Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi: Bir Ekonometrik Analiz”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, s. 11.

T.C. Kalkınma Bakanlığı Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), “Sosyal Güvenlik Sisteminin Sürdürülebilirliği”, *Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, 2014, No.2857.

Tepekule, Umut (2008), “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Reform Sürecinin Değerlendirilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir.

Tezcan, Sabahat - Seçkiner, Pelin (2012), “Türkiye’de Demografik Değişim: Yaşlılık Perspektifi, Yaşlı Sağlığı: Sorunlar ve Çözümler”, *Halk Sağlığı Uzmanları Derneği Yayınları*, Ankara, ss. 1-102.

Toprak, Düriye ve diğ. (2016), “Sosyal Devlet Yaklaşımı Açısından Türkiye’de 1980 Sonrası Eğitim Harcamalarının Analizi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(1), ss. 123-165.

Tuncay, A. Can - Ekmekçi, Ömer (2011), *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, İstanbul, Beta Yayınları.

Tuncay, A. Can (2012), “Geciken Yaşlılık ve Zorunlu Emeklilik Üzerine”, *SGD Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2(2), ss. 84-102.

Tuncer, Selahattin (1970), *Gelirin Yeniden Dağılımı (Redistribution)*, İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayını.

Turak, Berna (2009), “Dünyada Ve Türkiye’de Önerilen Sosyal Güvenlik Reform Alternatiflerinin Temel Dinamikleri ve Bir Model Önerisi”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta.

Turhan, Salih (1975), “Kamu Harcamaları ve Gelir Dağılımı”, *Maliye Enstitüsü Konferansları*, İstanbul, ss. 265-279.

TÜİK (2008), Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı Sorularla Resmi İstatistik Dizisi, 6, Ankara.

TÜİK Haber Bülteni (2019), İstatistiklerle Yaşlılar, Sayı: 33712, Erişim Tarihi: 18 Mart 2020.

Türk- İş Haber Bülteni, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, 27 Mart 2020, Erişim Tarihi: 15.04.2020.

TÜSİAD (1997), “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma”, ss. 11-155.

TÜSİAD (2000), “Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Avrupa Birliği ile Bir Karşılaştırma”, Yayın No: TÜSİAD-T/2000-12/295, İstanbul, ss. 1-196.

Uğur, Suat (2004), Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi, TİSK Yayınları, Ankara.

Uğur, Suat ve diğ. (2014), “Türkiye’de Kayıtdışı İstihdamın Etkilerinin Ekonometrik Bir Perspektiften Değerlendirilmesi (2005-2013)”, *Uluslararası Hakemli Ekonomi Yönetimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), ss. 57-75.

United Nations Development Programme, (2009).

Uşun, Ercan (2004), “Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Yaşanan Kaynak Sorunu: Uygulanan Parametrik Ve Sistemik Reformlar”, *Maliye Hesap Uzmanları Vakfı, Ekonomik ve Mali Araştırma Yarışması*, Manisa.

Uysal, Yaşar (2007) “Gelir Dağılımı Türleri Arasındaki İlişkiler Bağlamında Gelir Dağılımının Düzenlenmesine Yönelik Öneriler”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), ss. 248-292.

Vahlen, Verlag–Issing, Otmar (1982), *Algemeine Wirtschaftspolitik*, Wist Taschenbücher, München.

Wagner, Norman (2011), “Financing Social Security – Business as Usual?”, *ETUI, Brussels Working Paper*, pp. 1-29.

Walker, Alan (2003), “The Policy Challenges of Population Ageing”, *SEDAP Research Paper*, No. 108, pp. 1-50.

Warner, Jared – Vivian, Lim (2019), “The Gini Index: A Lens for Analyzing Inequality in an Interdisciplinary College Classroom”, *Numeracy Advancing Education in Quantitative Literacy*, vol. 12, issue. 1, ss. 1-32.

Weller, Chris (2017), “The World Bank released new poverty lines-find out where your country stands”, DB. <https://www.businessinsider.com/world-bank-released-new-poverty-lines-see-where-your-country-falls-2017-10> Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2018.

World Bank, *Global Economic Prospects*, (2005).

Yalçinkaya, Öznur (2013) “Türkiye’de Kadınların İş Gücüne Katılımında Gözlenen Kayıt Dışı İstihdam Sorunu”, *İstihdamda ve Sosyal Güvenlikte Cinsiyet Eşitliği Paneli, Çalıştay Bildirileri*, Sosyal Güvenlik Kurumu, Ankara.

Yanardağ, Özgür (2010) “Türkiye’ de Sosyal Güvenlik Sistemi ve Bireysel Emeklilik Sisteminin Etkinliği: Muğla İli Üzerine Ampirik Bir İnceleme”, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Muğla.

Yar, Fatih (2015), “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk”, *Toplum ve Ekonomi Çalışmaları Merkezi Global Politika ve Strateji Analiz 2*, ss. 1-30.

Yazgan, Turan (1992), *İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik*, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Yelmen, Yunus (2010), “Sosyal Güvenlik Sisteminde Sigortalılık Süresi Prim Ödeme Gün Sayısı Ve Yaş Unsurunun Önemi”, *Mali Çözüm Dergisi*, ss. 253-265.

Yetik, Murat (2018), *Sosyal Güvenlik Hukukunda Primler ve Prim Teşvikleri*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Yıldırım, Buğra - Şahin, Fatih (2019), “Esping-Andersen’in Refah Devleti Sınıflandırması Ve Makro Sosyal Hizmet Uygulamaları Temelinde Türkiye’nin Konumu”, *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* Issn:2528-9527 E-Issn: 2528-9535, Doi: 10.26466/Opus.542395, Y. 9, c. 11, S. 18, ss. 2527-2554.

Yıldırım, Hüseyin - Bülbül, Duran (2018), “Türkiye’de 2001 ve 2010 Yılları Arasında Kayıt Dışı İstihdamın Sosyal Güvenlik Kurumu Açıkları Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi”, *Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, ss. 198-219.

Yıldız, Ahmet (2006) “Türkiye’ de ki Sosyal Sigortalar Kurumlarının Primli Rejimlerinde Yaşlılık Sigortası Uygulaması Ve Eleştirisi”, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Yılmaz, Akın – Gökçe, Burcu (2009) “Avrupa Birliği’ nin Yaşlanma Sorununa Bir Çözüm Olarak Türkiye’nin Üyeliği“, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 8(1), ss. 27-37.

Yılmaz, Ataman (2004), *Tahsis Mevzuatı Ve İşlemleri*, Ankara, SSK Yayınları, Ankara.

Yılmaz, Akgül Güler (2006), *OECD Sosyal Devlet ve Sosyal Harcamalar*, İstanbul, Arıkan Yayıncılık.

Yılmaz, Tarık Zeki (2011), “Demografik Dönüşümün Türk Sosyal Güvenlik Sistemine Etkisi”, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Trabzon.

Yumurtacı, Aynur (2013), “Demografik Değişim: Psiko-Sosyal ve Sosyo-Ekonomik Boyutları ile Yaşlılık”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı. 6, ss. 9-31.

Yurdadoğ, Volkan (2017), “Sosyal Güvenlik Ve Yeniden Gelir Dağılımına Etkisinin Teorik Çerçeve de Değerlendirilmesi”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(1), ss. 254-269.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyada-1-3-milyar-yoksul-yasiyor/1616757>

Erişim Tarihi: 27.03.2020.

<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/aylik-is-gucu-maliyeti-ortalama-3-bin-991-lira/1014247> Erişim Tarihi: 19.12.2019.

<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiyede-gelir-dagilimi-rakamlari-aciklandi/1587020> Erişim Tarihi: 31.12.2019.

https://www.academia.edu/12123039/T%C3%BCrkiye_de_Gelir_Da%C4%9F%C4%B1l%C4%B1m%C4%B1_ve_Yoksulluk_By_Fatih_Yar Erişim Tarihi: 17.12.2019 s.11.

https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/turkiye-de-dog-urganlik_oranlari.pdf Erişim Tarihi: 19.12.2019.

<http://atamanyilmaz.com.tr/Makale.aspx?MakaleId=4639> Erişim Tarihi: 09.07.2019.

<http://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/360/2018/07/Avrupa-Birligi-Ulkeleri-ve-Turkiyede-Sosyal-Guvenlik-Harcamalarinin-Degerlendirilmesi.pdf> Erişim Tarihi: 15.08.2019.

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45759198> Erişim Tarihi: 15.09.2019.

<https://www.businessinsider.com/world-bank-released-new-poverty-lines-see-where-your-country-falls-2017-10> Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2018.

http://www.calisma.gov.tr/birimler/szg_web/html/beyazkitap.html Erişim Tarihi: 29.12.2019.

<http://www.cesifo-group.de/ifoHome/facts/DICE/Social-Policy/Pensions/General-Structure/bismarck-beveridge-dicereport408-db6/fileBinary/bsimarck-beveridge-dicereport408-db6.pdf> Erişim Tarihi: 03.12.2019.

<https://data.oecd.org/healthstat/life-expectancy-at-birth.htm#indicator-chart> Erişim Tarihi: 01.04.2020.

<https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm> Erişim Tarihi: 05.04.2020.

<https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm#indicator-chart>, Erişim Tarihi: 28.03.2020.

<https://data.oecd.org/pop/elderly-population.htm> Erişim Tarihi: 01.04.2020.

<https://data.oecd.org/socialexp/social-spending.htm#indicator-chart> Erişim Tarihi: 03.04.2020.

<https://www.desteklemeler.net/prime-esas-kazanc-nedir> Erişim Tarihi: 03.12.2019.

<https://www.dw.com/tr/2050de-d%C3%BCnya-n%C3%BCfusu-97-milyar-olacak/a-49245966> Erişim Tarihi: 15.04.2020.

<https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyenin-n%C3%BCfusu-83-milyonu-ge%C3%A7ti/a-52251064> Erişim Tarihi: 09.08.2019.

https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Government_expenditure_onsocial_protection#Expenditure_on_.27social_protection.27 Erişim Tarihi: 10.08.2019.

<http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/2918591-calismaya-devam-ettikce-kimlerin-emekli-maasi-azaliyor> Erişim Tarihi: 25.11.2019.

<https://tr.euronews.com/2019/01/21/turkiye-avrupa-da-en-erken-emekli-olunan-ulkelerden-biri> Erişim Tarihi: 27.03.2020.

<https://www.etk.fi/en/the-pension-system/international-comparison/retirement-ages/16.12.2019> Erişim Tarihi: 17.12.2019.

https://www.google.com/search?ei=8V4GXbOMEuTjkgX83J7wDg&q=beveridge&oq=beveridge&gs_l=psy-ab.3..35i39j0i67j0l8.2181896.2185324..2185613...1.0..0.251.1482.0j8j2.....0....1..gws-wiz.....0i131j35i304i39j0i13.0ZMC7FZCtNw Erişim Tarihi: 16.06.2019.

<http://www.gurolbanger.com.tr/images/isveren%20dergisi.pdf> Erişim Tarihi: 16.12.2019.

<https://www.haberturk.com/avrupada-27-ulke-icinde-asgari-ucrette-22-siradayiz-2515012-ekonomi> Erişim Tarihi: 27.03.2020

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/turkiyede-beklenen-yasam-suresi-78-yil-40968190> Erişim Tarihi: 05.11.2019.

https://insamer.com/tr/kuresel-adaletsizlik-dunya-yoksulluk-ve-esitsizlik-raporu-2018_1682.html Erişim Tarihi: 04.12.2019

<https://www.isvesosyalguvenlik.com/emeklilik-aylik-baglama-oranlari> Erişim Tarihi: 29.12.2019.

<http://www.mahfiegilmez.com/2019/09/turkiyede-gelir-daglm-gini-katsays-ve.html> Erişim Tarihi: 12.03.2020.

http://www.mesaymm.com.tr/SGK_ve_GSS_Kanununa_Gore_Prim_Oranlari-listdetay-94.aspx Erişim Tarihi: 15.11.2019.

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4447.pdf> Erişim Tarihi: 06.08.2019.

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5510.pdf> Erişim Tarihi: 30.10.2019.

<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13341.pdf> Erişim Tarihi: 06.08.2019.

<https://www.resulkurt.com/?artikel,90> Erişim Tarihi: 03.12.2019.

<https://setav.org/assets/uploads/2018/11/214.pdf> Erişim Tarihi: 04.12.2019.

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/isveren/isveren_prim_oranlari/isveren_prim_oranlari Erişim Tarihi: 15.11.2019.

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari/kayitdisi_istihdam_orani Erişim Tarihi: 16.12.2019.

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/emekli/emeklilik_kavrami/emeklilik Erişim Tarihi: 06.04.2020.

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/emekli/yaslilik_ayligi Erişim Tarihi: 06.04.2020.

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari Erişim Tarihi: 09.08.2019.

<https://www.sozcu.com.tr/2019/saglik/dunyada-ortalama-yasam-suresi-55-yil-uzadi-4307246/> Erişim Tarihi: 04.12.2019.

<https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 13.04.2020.

https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SOCX_AGG# Erişim Tarihi: 15.04.2020.

<https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=PAG> Erişim Tarihi: 09.12.2019.

<https://t24.com.tr/haber/mahfi-egilmez-gelir-dagilimi-bozulmaya-devam-ediyor,44362209.12.2019> Erişim Tarihi: 27.12.2019.

<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2016-127-1618> Erişim Tarihi: 04.12.2019

https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/kureseel_demografik.pdf Erişim Tarihi: 22.12.2019.

<http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27622> Erişim Tarihi: 04.12.2019

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27823> Erişim Tarihi: 27.12.2019.

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30625> Erişim Tarihi: 15.04.2020.

<http://www.tuik.gov.tr/Start.do> Erişim Tarihi: 18.12.2019.

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> Erişim Tarihi: 02.04.2020.

https://www.who.int/whr/1998/media_centre/press_release/en/index3.html Erişim Tarihi: 01.02.2020.

https://www.wikizero.com/tr/T%C3%BCrkiye_demografisi Erişim Tarihi: 03.08.2019.

<http://Www.Worldbank.Org/Poverty/Inequal/Index.Htm>,

KANUNLAR

506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, (1964, 29, 30, 31 Temmuz-1964, 1 Ağustos), *Resmî Gazete* (Sayı: 11766-11779).

Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.506.pdf>

506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Madde ve Fıkralarının Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Ek ve Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun, (1978, 29 Haziran), *Resmi Gazete* (Sayı: 16343).

Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.5.506.pdf>

3774 Sayılı 5434 Sayılı T.C Emekli Sandığı Kanunu, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, 2926 Sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ile 2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, (1992, 20 Şubat), *Resmi Gazete* (Sayı. 21155). Erişim adresi:

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc075/kanuntbmmc075/kanuntbmmc07503769.pdf

4447 Sayılı İşçi Sigortası Kanunu, (1999, 25 Ağustos), *Resmi Gazete* (Sayı: 23810). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23810.pdf>

5417 Sayılı İhtiyarlık Kanunu, (1949, 8 Haziran), *Resmi Gazete* (Sayı: 7227). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7227.pdf>

5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, (2006, 16 Haziran), *Resmi Gazete* (Sayı: 26200).

Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060616-1.htm>

6761 Sayılı Kamu Malî Yönetimi Ve Kontrol Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, (2016, 16 Kasım), *Resmi Gazete*, (Sayı: 6761).

Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/11/20161124-8..htm>

6900 Sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortası Kanunu, (1957, 4 Şubat), *Resmi Gazete* (Sayı: 9534). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9534.pdf>

Memur Meskenleri İnşası Hakkında 4626 Sayılı Kanuna Ek 6126 Sayılı Kanunun Birinci Maddesine İki Fıkra ile Kanuna Bir Ek Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun, (1981, 6 Mart), *Resmi Gazete* (Sayı: 17273). Erişim adresi:

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MGK_/d01/c002/b042/mgk_010020420489.pdf

Sosyal Güvenlik Kurumu 2018/38 Sayılı Genelgesi, Emeklilik İşlemleri, (2018, 6 Kasım), Sayı: 98547999-010.06-E.14860380. Erişim adresi: <http://www.alomaliye.com/2018/11/15/sgk-genelgesi-2018-38-emeklilik-islemleri/>

Sosyal Güvenlik Kurumu 2011/58 Sayılı Genelgesi, Kanuna Göre 4/1-(a) ve 4/1-(b) Kapsamındaki Sigortalıların Tahsis İşlemleri, (2011, 22 Temmuz). Erişim adresi:

<http://www.alomaliye.com/2011/07/22/sgk-genelgesi-201158-kanuna-gore-41-a-ve41-b-kapsamindaki-sigortalilarin-tahsis-islemleri/>

EKLER

EK 1 GELİR/AYLIK ARTIŞ ORANLARI (2008 YILI VE SONRASI)

Yıl	Ay	Artış Oranı	Ek ödeme Matrahı
2008	Ocak	% 2,00	464,11 üzeri % 4, 464,11 ve altı %5
	Temmuz	% 7,20	471,84 üzeri % 4, 471,84 ve altı %5
2009	Ocak	% 3,84	501,81 üzeri % 4, 501,81 ve altı %5
	Temmuz	% 1,83	524,01 üzeri % 4, 524,01 ve altı %5
2010	Ocak	1298,70 (dahil) TL ve daha az olanlara 60 TL. 1298,71 ve üzerinde olanlar % 4,62.	537,72 üzeri % 4, 537,72 ve altı %5
	Temmuz	% 3,59	557,04 üzeri % 4, 557,04 ve altı %5
2011	Ocak	1500,00 (dahil) TL ve daha az olanlara 60 TL. 1500,01 TL ve üzerinde olanlara % 4.	580,55 üzeri % 4, 580,55 ve altı %5
	Temmuz	% 4	604,03 üzeri % 4, 604,03 ve altı %5
2012	Ocak	% 6,79	645,57 üzeri % 4, 645,57 ve altı % 5
	Temmuz	% 1,95	671,40 üzeri % 4, 671,40 ve altı % 5
2013	Ocak	% 4,14	692,48 üzeri % 4, 692,48 ve altı % 5
	Temmuz	% 4	720,19 üzeri % 4, 720,19 ve altı % 5
2014	Ocak	% 3,27	722,13 üzeri % 4, 722,13 ve altı % 5
	Temmuz	% 5,70	722,13 üzeri % 4, 722,13 ve altı % 5
2015	Ocak	% 2,33	743,79 üzeri % 4, 743,79 ve altı % 5
	Temmuz	% 4,76	779,20 üzeri % 4, 779,20 ve altı % 5
2015	Artırılan gelir ve aylık tutarları dosya bazında ödenmesi gereken miktar esas alınmak kaydıyla; 2015 yılı temmuz ödeme döneminde 1.000 TL (dâhil) ve altında olanlar 100 TL tutarında, 1.000 TL' nin üstünde olanlar da 1.100 TL' yi geçmeyecek tutarda ayrıca artırılır.		
2016	Ocak	% 3,86 Artırılan aylığa 100 TL eklenir, gelire 100 TL si oranında eklenir	832,96 üzeri % 4,832,96 ve altı % 5
	Temmuz	% 3,63	874,62 üzeri % 4,874,62 ve altı %5
2017	Ocak	% 4,73	900,86 üzeri % 4,900,86 ve altı % 5
	Temmuz	% 5,89	963,21 üzeri % 4,963,21 ve altı % 5
2018	Ocak	% 5,69	1018,02 üzeri % 4,1018,02 ve altı % 5
2018	Temmuz	% 9,17	1106,08 üzeri % 4,1106,08 ve altı % 5

EK 2 DOĞUŞTA BEKLENEN YAŞAM SÜRESİ (YIL)						
Demografik Göstergeler, 2000-2025	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Toplam	71,0	71,8	72,5	73,2	73,8	74,4
Erkek	69,0	69,8	70,5	71,1	71,7	72,2
Kadın	73,1	73,9	74,7	75,4	76,0	76,6
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toplam	74,9	75,3	75,7	76,1	76,4	76,6
Erkek	72,7	73,2	73,6	73,9	74,2	74,4
Kadın	77,1	77,6	78,0	78,4	78,7	78,9
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Toplam	76,8	78,0	78,0	78,0	78,0	78,0*
Erkek	74,6	75,3	75,3	75,3	75,3	75,3*
Kadın	79,1	80,7	80,7	80,7	80,7	80,7*
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Toplam	78,2	78,4	78,6	78,8	79,0	79,2
Erkek	75,6	75,8	76,0	76,2	76,4	76,6
Kadın	80,9	81,1	81,3	81,5	81,7	81,9
	2024	2025				
Toplam	79,4	79,6				
Erkek	76,8	77,0				
Kadın	82,1	82,2				

KAYNAK: Demografik göstergeler, 2000-2007 Nüfus Tahminleri, 2008-2017 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Sonuçları, Doğum İstatistikleri, Ölüm İstatistikleri, Hayat Tabloları ve 2018-2080 Nüfus Projeksiyonları kullanılarak oluşturulmuştur.

EK 3 YAŞLILIK AYLIKLARININ HESAPLANMASI

ÖRNEK 1.1

Sigortalının Kişisel Bilgileri ve Emeklilik Şartları

Kişisel Bilgiler	Emeklilik Şartları
Çalıştığı Sektör: Özel	Sigortalılık Süresi: 15 yıl
Sigortalılık Türü: 5510 4 / 1 (a)	Prim Gün Sayısı: 3600 gün
Cinsiyet: Erkek / Kadın	Sigortalı Gün Sayısının Dağılımı: 1984 yılında 1 gün 1990 yılında 359 gün geriye kalan tüm yıllar 360 gün.
Doğum Tarihi: 08.09.1934	Emekli Olduğu Yaş: Erkek : 65 Kadın : 65
Sigortalılık Başlangıç Tarihi: 08.09.1984	Yaşlılık Aylığı Başvuru Tarihi: 08.09.1999
Ortalama Yaşam Süresi: Erkek: 69 Kadın: 73,1	Yaşlılık Aylığı Başlangıç Tarihi: 01.10.1999
Emeklilik Süresi: Erkek İçin: 4 Yıl, Kadın İçin: 8 Yıl	SPEK: Alt Sınır

A1 DÖNEMİ AYLIĞININ HESAPLANMASI

Sigortalının 1990-1999 A1 Dönemi SPEK Alt Sınır Tutarlarının Güncellenmesi

Kazanç Yılı	Prim Gün Sayısı (1 yıl = 360 gün)	Aylık Prime Esas Kazanç Tutarı (TL)
1990	359	3,64
1991	360	6,96
1992	360	12,85
1993	360	22,63

Kazanç Yılı	Prim Gün Sayısı (1 yıl = 360 gün)	Aylık Prime Esas Kazanç Tutarı (TL)
1994	360	36,68
1995	360	62,32
1996	360	150,96
1997	360	367,57
1998	360	699,93
1999	360	1242,40
10 Yıllık Kazanç Toplamı	3599 Gün (Son 10 yıl)	2605,94
Ortalama Yıllık Kazanç	2605,94 / 10	260,59
5 Yıllık Kazanç Toplamı	1800 gün (Son 5 yıl)	2523,18
Ortalama Yıllık Kazanç	2523,18 / 5	504,64

A1 Dönemi Aylığına Esas Üst Gösterge / Gösterge Değerinin Tespit Edilmesi

Sabit Sayı Kontrolü	(Üst Gösterge Tavan Rakamı- Üst Gösterge Taban Rakamı) / 100 = 441,398835 – 273,910844) / 100 = 167,487991 / 100 = 1,67487991 1.67487991 / 2= 0,837439955 =>	0,84 TL
Sabit Sayı Kontrolü Sonucunda Gösterge Tespiti (10 Yıl)	260,59 TL – 0,84 TL = 259,75 TL 259,75 TL Ortalama Yıllık Kazancın “Özel Sektör Üst Gösterge Taban Değeri” olan 275,59 rakamının altında kalması nedeni “Üst Gösterge Tablosu” na bakılmaz. Bu nedenle 5 yıllık kazançlar üzerinden değerlendirme yapılır.	259,75 TL
Sabit Sayı Kontrolü Sonucunda Gösterge Tespiti (5 yıl)	504,64 TL olan 5 yıllık ortalama kazancın “Gösterge Tablosu” nda da en düşük gösterge değeri olan 494,80 TL’ nin üstünde kalması sebebi ile “Gösterge Tablosu”	504,64 TL

	na bakılır ve bu tablodan 10. derece 11. kademe ile 9645 gösterge katsayısı yaşlılık aylığı hesaplamasına esas değer olarak alınır.	
--	---	--

A1 DÖNEMİ AYLIĞININ BULUNMASI

Erkek sigortalılar için $9645 \times 12000 \times \% 65 = 75,23$ TL olacaktır.

Kadın sigortalılar için $9645 \times 12000 \times \% 70 = 81,02$ TL olacaktır.

A1 Dönemi Aylığının Alt Sınır Kontrolü

$9475 \times 12000 \times \% 70 = 79,59$ TL' dir.

Bu durumda erkek sigortalılar için 79,59 TL, kadın sigortalılar için 81,02 TL aylık esas alınacaktır.

Erkek Sigortalılar İçin A1 Dönemi Aylığına Sosyal Yardım Zammı Eklenmesi

Aylık	79,59
Sosyal Yardım Zammı	4,69
Toplam	84,28

Bu durumda erkek sigortalıya 01.10.1999 tarihinde bağlanacak A1 Dönemi Aylığı 84,28 TL' dir.

Erkek Sigortalılar İçin A1 Dönemi Aylığının 1999 Yılından 2003 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş Aylık (TL)
1999	84,28	1,059	1,0000	89,25
2000	89,25	1,39	1,0720	132,99
2001	132,99	1,685	1,0000	224,09
2002	224,09	1,297	1,0780	313,32
2003	313,32	1,184	1,0580	392,49

Erkek sigortalılar için 2003 yılına güncellenen aylık 392,49 TL’ dir. (Bu kuşakta erkeklerin ölüm tarihi 69 yaş ve 08.09.2003 tarihi olduğu için bu tarihe kadar aylıklar hesaplanmıştır.)

Kadın Sigortalılar İçin A1 Dönemi Aylığına Sosyal Yardım Zammı Eklenmesi

Aylık	81,02
Sosyal Yardım Zammı	4,69
Toplam	85,71

Bu durumda kadın sigortalıya 01.10.1999 tarihinde bağlanacak A1 Dönemi Aylığı 85,71 TL’ dir.

Kadın Sigortalılar İçin A1 Dönemi Aylığının 1999 Yılından 2007 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş Aylık (TL)
1999	85,71	1,059	1,0000	90,77
2000	90,77	1,39	1,0720	135,25
2001	135,25	1,685	1,0000	227,90
2002	227,90	1,297	1,0780	318,64
2003	318,64	1,184	1,0580	399,15
2004	399,15	1,0932	1,0890	475,19
2005	475,19	1,0772	1,0740	549,75
2006	549,75	1,0965	1,0610	639,57
2007	639,57	1,0839	1,0450	724,43

2007 Yılına güncellenen aylık 724,43 TL’ dir. (Bu kuşakta kadınların ölüm tarihi 73,1 yaş ve 08.09.2007 tarihi olduğu için bu tarihe kadar aylıklar hesaplanmıştır.)

A1 Dönemi SPEK' lerin 2009 Yılına Güncellenmesi

Yıl	SPEK (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş SPEK (TL)
1999	42,05	1,059	1,0000	44,53
2000	44,53	1,39	1,0720	66,35
2001	66,35	1,685	1,0000	111,80
2002	111,80	1,297	1,0780	156,31
2003	156,31	1,184	1,0580	195,81
2004	195,81	1,0932	1,0890	233,11
2005	233,11	1,0772	1,0740	269,69
2006	269,69	1,0965	1,0610	313,75
2007	313,75	1,0839	1,0450	355,38
2008	355,38	1,10390000000000		392,30
2009	392,30	1,06530000000000		417,92

Erkek ve Kadın sigortalılar için 2009 yılına güncellenen SPEK Tutarı 417,92 TL' dir.

ÖRNEK 1.2.

Sigortalının Kişisel Bilgileri ve Emeklilik Şartları

Kişisel Bilgiler	Emeklilik Şartları
Çalıştığı Sektör: Özel	Sigortalılık Süresi: 15 yıl
Sigortalılık Türü: 5510 4 / 1 (a)	Prim Gün Sayısı: 3600 gün
Cinsiyet: Erkek / Kadın	Sigortalı Gün Sayısının Dağılımı: 1984 yılında 1 gün 1990 yılında 359 gün geriye kalan tüm yıllar 360 gün.
Doğum Tarihi: 08.09.1934	Emekli Olduğu Yaş: Erkek : 65 Kadın : 65
Sigortalılık Başlangıç Tarihi: 08.09.1984	Yaşlılık Aylığı Başvuru Tarihi: 08.09.1999
Ortalama Yaşam Süresi: Erkek: 69 Kadın: 73,1	Yaşlılık Aylığı Başlangıç Tarihi: 01.10.1999
Emeklilik Süresi: Erkek İçin: 4 Yıl, Kadın İçin: 8 Yıl	SPEK: Üst Sınır

A1 DÖNEMİ AYLIĞININ HESAPLANMASI

Sigortalının 1990-1999 A1 Dönemi SPEK Üst Sınır Tutarlarının Güncellenmesi

Kazanç Yılı	Prim Gün Sayısı (1 yıl = 360 gün)	Aylık Prime Esas Kazanç Tutarı (TL)
1990	359	22,08
1991	360	31,57
1992	360	46,84
1993	360	64,93

Kazanç Yılı	Prim Gün Sayısı (1 yıl = 360 gün)	Aylık Prime Esas Kazanç Tutarı (TL)
1994	360	85,39
1995	360	103,95
1996	360	278,25
1997	360	630,95
1998	360	1150,14
1999	360	1993,94
10 Yıllık Kazanç Toplamı	3599 Gün (Son 10 yıl)	4408,04
Ortalama Yıllık Kazanç	4408,04 / 10	440,80

A1 Dönemi Aylığına Esas Üst Gösterge/Gösterge Değerinin Tespit Edilmesi

Sabit Sayı Kontrolü Sonucunda Gösterge Tespiti (10 Yıl)	440,80 TL Ortalama Yıllık Kazanç “Özel Sektör Üst Gösterge Taban Değeri” olan 275,59 rakamının üstünde kalması nedeni “Üst Gösterge Tablosu” na bakılır. Bu tabloya göre 1. Derece 10. Kademe de bulunan 15175 gösterge değeri yaşlılık aylığı hesaplamasına esas değer olarak alınır.	440,80 TL
---	--	-----------

A1 DÖNEMİ AYLIĞININ BULUNMASI

Erkek Sigortalılar İçin $15175 \times 12000 \times \% 55 = 100,16$ TL olacaktır.

Kadın Sigortalılar İçin $15175 \times 12000 \times \% 60 = 109,26$ TL olacaktır.

A1 Dönemi Aylığının Alt Sınır Kontrolü

$9475 \times 12000 \times \% 70 = 79,59$ TL’ dir.

Bu durumda erkek sigortalılar için 100,16 TL, kadın sigortalılar için 109,26 TL aylık esas alınacaktır.

Erkek Sigortalılar İçin A1 Dönemi Aylığına Sosyal Yardım Zammı Eklenmesi

Aylık	100,16
Sosyal Yardım Zammı	4,69
Toplam	104,85

Bu durumda erkek sigortalıya 01.10.1999 tarihinde bağlanacak A1 Dönemi Aylığı 104,85 TL' dir.

Erkek Sigortalılar İçin A1 Dönemi Aylığının 1999 Yılından 2003 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş Aylık (TL)
1999	104,85	1,059	1,0000	111,04
2000	111,04	1,39	1,0720	165,46
2001	165,46	1,685	1,0000	278,80
2002	278,80	1,297	1,0780	389,81
2003	389,81	1,184	1,0580	488,30

Erkek sigortalılar için 2003 yılına güncellenen aylık 488,30 TL' dir. (Bu kuşakta erkeklerin ölüm tarihi 69 yaş ve 08.09.2003 tarihi olduğu için bu tarihe kadar aylıklar hesaplanmıştır.)

Kadın Sigortalılar İçin A1 Dönemi Aylığına Sosyal Yardım Zammı Eklenmesi

Aylık	109,26
Sosyal Yardım Zammı	4,69
Toplam	113,95

Bu durumda kadın sigortalıya 01.10.1999 tarihinde bağlanacak A1 Dönemi Aylığı 113,95 TL' dir.

Kadın Sigortalılar İçin A1 Dönemi Aylığının 1999 Yılından 2007 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş Aylık (TL)
1999	113,95	1,059	1,0000	120,67
2000	120,67	1,39	1,0720	179,81
2001	179,81	1,685	1,0000	302,98
2002	302,98	1,297	1,0780	423,62
2003	423,62	1,184	1,0580	530,66
2004	530,66	1,0932	1,0890	631,75
2005	631,75	1,0772	1,0740	730,88
2006	730,88	1,0965	1,0610	850,30
2007	850,30	1,0839	1,0450	963,11

2007 Yılına güncellenen aylık 963,11 TL' dir. (Bu kuşakta kadınların ölüm tarihi 73,1 yaş ve 08.09.2007 tarihi olduğu için bu tarihe kadar aylıklar hesaplanmıştır.)

A1 Dönemi SPEK' lerin 2009 Yılına Güncellenmesi

Yıl	SPEK (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş SPEK (TL)
1999	36,73	1,059	1,0000	38,90
2000	38,90	1,39	1,0720	57,96
2001	57,96	1,685	1,0000	97,66
2002	97,66	1,297	1,0780	136,54
2003	136,54	1,184	1,0580	171,04
2004	171,04	1,0932	1,0890	203,62
2005	203,62	1,0772	1,0740	235,57
2006	235,57	1,0965	1,0610	274,06
2007	274,06	1,0839	1,0450	310,42

Yıl	SPEK (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş SPEK (TL)
2008	310,42	1,10390000000000		342,67
2009	342,67	1,06530000000000		365,05

Erkek ve Kadın sigortalılar için 2009 yılına güncellenen Spek Tutarı 365,05 TL' dir.

ÖRNEK 2.1

Sigortalının Kişisel Bilgileri ve Emeklilik Şartları

Kişisel Bilgiler	Emeklilik Şartları
Çalıştığı Sektör: Özel	Sigortalılık Süresi: 15 yıl
Sigortalılık Türü: 5510 4 / 1 (a)	Prim Gün Sayısı: 3600 gün
Cinsiyet: Erkek / Kadın	Sigortalı Gün Sayısının Dağılımı: 1989 yılında 1 gün 1994 yılında 359 gün geriye kalan tüm yıllar 360 gün.
Doğum Tarihi: 08.09.1939	Emekli Olduğu Yaş: Erkek : 65 Kadın : 65
Sigortalılık Başlangıç Tarihi: 08.09.1989	Yaşlılık Aylığı Başvuru Tarihi: 08.09.2004
Ortalama Yaşam Süresi: Erkek: 72 Kadın: 76	Yaşlılık Aylığı Başlangıç Tarihi: 01.10.2004
Emeklilik Süresi: Erkek İçin: 7 Yıl, Kadın İçin: 11 Yıl	SPEK: Alt Sınır

A1 DÖNEMİ AYLIĞININ HESAPLANMASI

Sigortalının 1994-1999 A1 Dönemi SPEK Alt Sınır Tutarlarının Güncellenmesi

Kazanç Yılı	Prim Gün Sayısı (1 yıl = 360 gün)	Aylık Prime Esas Kazanç Tutarı (TL)
1994	113	9,41
1995	360	62,32
1996	360	150,96
1997	360	367,57
1998	360	699,93

Kazanç Yılı	Prim Gün Sayısı (1 yıl = 360 gün)	Aylık Prime Esas Kazanç Tutarı (TL)
1999	360	1242,40
6 Yıllık Kazanç Toplamı	1914 Gün (Son 6 yıl)	2532,59
Ortalama Yıllık Kazanç	2532,59 / 6	422,10
5 Yıllık Kazanç Toplamı	1800 gün (Son 5 yıl)	2523,18
Ortalama Yıllık Kazanç	2523,18 / 5	504,64

A1 Dönemi Aylığına Esas Üst Gösterge/Gösterge Değerinin Tespit Edilmesi

Sabit Sayı Kontrolü	(Üst Gösterge Tavan Rakamı- Üst Gösterge Taban Rakamı) / 100 = 441,398835 – 273,910844) / 100 = 167,487991 / 100 = 1,67487991 1.67487991 / 2= 0,837439955 =>	0,84 TL
Sabit Sayı Kontrolü Sonucunda Gösterge Tespiti (6 Yıl)	422,10- TL – 0,84 TL = 421,26 TL 422,10 TL olan Ortalama Yıllık Kazancın 6 yıllık “Özel Sektör Üst Gösterge Taban Değeri” olan 452,26 TL rakamının altında kalması nedeni ile “Üst Gösterge Tablosu” na bakılmaz. 5 yıllık kazançlar üzerinden Gösterge Tablosundan değerlendirme yapılır.	422,10TL
Sabit Sayı Kontrolü Sonucunda Gösterge Tespiti (5 yıl)	504,64 TL olan 5 yıllık ortalama kazancın “Gösterge Tablosu” nda da en düşük gösterge değeri olan 494,80 TL’ nin üstünde kalması sebebi ile “Gösterge Tablosu” na bakılarak 10. derece 11. kademe ile 9645 gösterge katsayısı yaşlılık aylığı hesaplamasına esas değer olarak alınır.	504,64 TL

A1 DÖNEMİ AYLIĞININ BULUNMASI

Erkek sigortalılar için $9645 \times 12000 \times \% 65 = 75,23$ TL olacaktır.

Kadın sigortalılar için $9645 \times 12000 \times \% 70 = 81,02$ TL olacaktır.

A1 Dönemi Aylığının Alt Sınır Kontrolü

$9475 \times 12000 \times \% 70 = 79,59$ TL' dir.

Bu durumda erkek sigortalılar için 79,59 TL, kadın sigortalılar için 81,02 TL aylık esas alınacaktır.

A1 Dönemi Aylığının Kısmileştirilmesi

Erkek sigortalılar için $79,59 \times 1914 / 3600 = 42,32$ TL olarak bulunur.

Kadın sigortalılar için $81,02 \times 1914 / 3600 = 43,08$ TL olarak bulunur.

Erkek Sigortalıya 01.10.1999 tarihinde bağlanacak A1 Dönemi Aylığı 42,32 TL olacaktır.

Kadın Sigortalıya 01.10.1999 tarihinde bağlanacak A1 Dönemi Aylığı 43,08 TL olacaktır.

Erkek Sigortalıların A1 Dönemi Aylığının 1999 Yılından 2004 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş Aylık (TL)
1999	42,32	1,059	1,0000	44,82
2000	44,82	1,39	1,0720	66,79
2001	66,79	1,685	1,0000	112,54
2002	112,54	1,297	1,0780	157,35
2003	157,35	1,184	1,0580	197,11
2004	197,11	1,0932	1,0890	234,66

Erkek sigortalılar için 2004 Yılına güncellenen A1 Dönemi aylığı 234,66 TL' dir.

Kadın Sigortalılar İçin A1 Dönemi Aylığının 2004 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş Aylık (TL)
1999	43,08	1,059	1,0000	45,62
2000	45,62	1,39	1,0720	67,98
2001	67,98	1,685	1,0000	114,55
2002	114,55	1,297	1,0780	160,16
2003	160,16	1,184	1,0580	200,63
2004	200,63	1,0932	1,0890	238,85

Kadın sigortalılar için 2004 Yılına güncellenen A1 Dönemi aylığı 238,85 TL’ dir.

A1 Dönemi SPEK’ lerin 2009 yılına Güncellenmesi

Yıl	SPEK (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş SPEK (TL)
1999	42,05	1,059	1,0000	44,53
2000	44,53	1,39	1,0720	66,35
2001	66,35	1,685	1,0000	111,80
2002	111,80	1,297	1,0780	156,31
2003	156,31	1,184	1,0580	195,81
2004	195,81	1,0932	1,0890	233,11
2005	233,11	1,0772	1,0740	269,69
2006	269,69	1,0965	1,0610	313,75
2007	313,75	1,0839	1,0450	355,38
2008	355,38	1,10390000000000		392,30
2009	392,30	1,06530000000000		417,92

2009 yılına güncellenen A1 Dönemi SPEK toplamı 417,92 TL’ dir.

A2 DÖNEMİ AYLIĞININ HESAPLANMASI

Sigortalının 2000-2004 A2 Dönemi SPEK Alt Sınır Tutarlarının Güncellenmesi

Kazanç Yılı	Gün Sayısı	SPEK	Tüfe	GH	Güncellenmiş SPEK (TL)
2000	360	1710,00	1,39	1,0720	2548,04
2001	360	2340,00	1,685	1,000	3942,90
2002	360	3465,12	1,297	1,0780	4844,81
2003	360	4910,14	1,184	1,0580	6150,79
2004	246	4274,91	1,0932	1,0890	5089,26
	1686				22575,8

2004 yılına güncellenen SPEK toplamı 22575,80 TL' dir.

A2 Dönemi Günlük ve Aylık Kazancın Tespit Edilmesi

	SPEK (TL)	Gün	Güncellenmiş SPEK
Güncellenmiş Günlük Kazanç	22575,8	1686	$22575,8 / 1686 = 13,39$
Güncellenmiş Aylık Kazanç	13,39	30	$13,39 \times 30 = 401,70$

A2 Dönemi Aylık Bağlama Oranının Tespit Edilmesi

A2 Dönemine Ait ABO2	Gün Sayısı	%
İlk 3600 gün için %3,5	3600	35
Sonraki 5400 günün her 360 günü için % 2	-	-
9000 Günden Sonraki her 360 gün için % 1,5	-	-
Toplam		35

A2 DÖNEMİ AYLIĞININ BULUNMASI

$401,70 \text{ TL} \times \% 35 = 140,60 \text{ TL}$ olup A2 Dönemi aylığı 140,60 TL' dir.

A2 Dönemi Aylığı Alt Sınır Kontrolü

A2 döneminde 2004 yılında alt sınır aylığı 192,37 TL olduğundan 140,60 TL yerine 192,37 TL aylık esas alınacaktır.

A2 Dönemi Aylığının Kısmileştirilmesi

$192,37 \text{ TL} \times 1686 / 3600 = 90,09 \text{ TL}$ Sigortalıya 2004 yılında bağlanacak kısmileştirilmiş A2 Dönemi Aylığı 90,09 TL' dir.

A2 Dönemi Aylığının 2005 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş Aylık (TL)
2004	90,09	1,0932	1,0890	107,25

Sigortalıya 2004 yılında bağlanacak A2 Dönemi Aylığı 107,25 TL olacaktır.

A2 Dönemi SPEK' lerin 2009 yılına Güncellenmesi

Yıl	SPEK (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş SPEK (TL)
2005	401,70	1,0772	1,0740	464,73
2006	464,73	1,0965	1,0610	540,66
2007	540,66	1,0839	1,0450	612,39
2008	612,39	1,10390000000000		676,02
2009	676,02	1,06530000000000		720,16

A2 Dönemi 2009 yılına güncellenen SPEK 720,16 TL dir.

A DÖNEMİ AYLIĞININ BULUNMASI (2004 Yılı İçin)

$A1 + A2 = A$ Formülünden hareketle;

Erkek sigortalılar için $234,66 \text{ TL} + 107,25 \text{ TL} = 341,91 \text{ TL}$ ' dir.

Kadın sigortalılar için $238,85 \text{ TL} + 107,25 \text{ TL} = 346,10 \text{ TL}$ ' dir.

Erkek Sigortalılar İçin A Aylığının Zamlandırılması

Aylık	341,91TL
Zamlandırma (% 10)	34,19 TL
Toplam	376,10TL

Erkek Sigortalılar İçin A Aylığına Ek Ödeme Eklenmesi

Aylık	376,10 TL
Sosyal Yardım Zammı	4,69 TL
Toplam	380,79 TL

Kadın Sigortalılar İçin A Aylığının Zamlandırılması

Aylık	346,10 TL
Zamlandırma (% 10)	34,61 TL
Toplam	380,71 TL

Kadın Sigortalılar İçin A Aylığına Ek Ödeme Eklenmesi

Aylık	380,71 TL
Sosyal Yardım Zammı	4,69 TL
Toplam	385,40 TL

A Dönemi Aylığının Alt Sınır Kontrolü

$488,70 \times \% 35 = 171,05 \text{ TL}$ dir. Alt sınır aylığı 171,05 TL olduğundan erkek sigortalılar için 380,79 TL, kadın sigortalılar için 385,40 TL aylık esas alınacaktır.

Erkek Sigortalılar İçin A Dönemi Aylığının 2007 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş Aylık (TL)
2005	380,79	1,0772	1,0740	440,54
Yıl	Aylık (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş Aylık (TL)
2006	440,54	1,0965	1,0610	512,52
2007	512,52	1,0839	1,0450	580,52

2007 Yılına Güncellenen aylık 580,52 TL' dir.

Kadın Sigortalılar İçin A Dönemi Aylığının 2007 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş Aylık (TL)
2005	385,40	1,0772	1,0740	445,87
2006	445,87	1,0965	1,0610	518,72
2007	518,72	1,0839	1,0450	587,54

2007 Yılına Güncellenen aylık 587,54 TL' dir.

Erkek Sigortalılar İçin A Dönemi Aylığının 2008 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık	Zamlandırma (%)	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Güncellenmiş Aylık	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı (TL)	Ek Ödeme % Oranı	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme Eklenecek Aylık
2008/Ocak	580,52	2	11,61		-	-	-	
2008//Temmuz	592,13	7,20	42,63		-	-	-	

Erkek Sigortalılar İçin 2008 Yılına güncellenen aylık 634,76 TL' dir.

Kadın Sigortalılar İçin A Dönemi Aylığının 2008 Yılına Güncellenmesi

Ek Ödeme Eklennmiş Aylık	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme % Oranı	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı (TL)	Güncellenmiş Aylık	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Zamlandırma (%)	Aylık	Yıl
-	-	-	-	-	11,75	2	587,54	2008/Ocak
-	-	-	-	-	43,15	7,20	599,29	2008/Temmuz

Kadın sigortalılar için 2008 Yılına güncellenen aylık 642,44 TL' dir.

2008 Yılı İçin A Dönemi Alt Sınır Aylığı Kontrolü

2008 yılı için alt sınır aylığı 212,94 TL olduğundan erkek sigortalılar için 634,76 TL kadın sigortalılar için 642,44 TL aylık esas alınacaktır.

Erkek Sigortalıların A Dönemi Aylığının 2011 Yılına Güncellenmesi

Ek Ödeme Eklennmiş Aylık	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme % Oranı	Devlet Tarafından Eklenecek Destek	Güncellenmiş Aylık	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Zamlandırma (%)	Aylık	Yıl
-	-	-	-	659,13	24,37	3,84	634,76	2009/ Ocak
-	-	-	-	671,19	12,06	1,83	659,13	2009/ Temmuz
-	-	-	-	731,19	+ 60*	-	671,19	2010/ Ocak
-	-	-	-	757,44	26,25	3,59	731,19	2010 / Temmuz
-	-	-	-	817,44	+ 60*	-	757,44	2011/ Ocak
884,15	34,01	4	-	850,14	32,70	4	817,44	2011 / Temmuz

Kaynak = 2018/38 Sayılı Genelge

*Aylığa 60 tl eklenir

Erkek sigortalılar için 2011 yılına güncellenen A aylığı 884,15 TL dir. (Bu kuşakta erkekler 72 yaş 08.09.2011 tarihine kadar yaşamışlardır.)

Kadın Sigortalıların A Dönemi Aylığının 2015 Yılına Güncellenmesi

Ek Ödeme Eklennmiş Aylık	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme % Oranı	Devlet Tarafından Eklenen Destek Miktarı (TL)	Güncellenmiş Aylık	Zamandırma İle Eklenecek Miktar	Zamandırma (%)	Aylık	Yıl
			-		24,67	3,84	642,44	2009 / Ocak
			-		12,21	1,83	667,11	2009 / Temmuz
			-		31,38	4,62	679,32	2010 / Ocak
			-		25,51	3,59	710,7	2010 / Temmuz
			-		29,45	4	736,21	2011/ Ocak
			-		30,63	4	765,66	2011 / Temmuz
			-		54,09	6,79	796,29	2012/ Ocak
			-		16,58	1,95	850,38	2012 / Temmuz
			-		35,89	4,14	866,96	2013 / Ocak
			-		36,11	4	902,85	2013 / Temmuz
			-		30,70	3,27	938,96	2014 / Ocak
			-		55,27	5,70	969,66	2014 / Temmuz
			-		23,88	2,33	1024,93	2015 / Ocak
1142,68	43,95	4	-		49,92	4,76	1048,81	2015 / Temmuz

Kaynak = 2018/38 Sayılı Genelge

Kadın sigortalılar için 2015 yılına güncellenen aylık 1142,68 TL' dir. (Bu kuşakta kadınlar 76 yaş, 08.09.2015 tarihine kadar yaşamışlardır.)

Erkek ve Kadın Sigortalılar İçin 2009 yılına Güncellenen SPEK' lerin Toplamı

417,92 TL + 720,16 TL = 1138,08 TL' dir.

ÖRNEK 2.2.

Sigortalının Kişisel Bilgileri ve Emeklilik Şartları

Kişisel Bilgiler	Emeklilik Şartları
Çalıştığı Sektör: Özel	Sigortalılık Süresi: 15 yıl
Sigortalılık Türü: 5510 4 / 1 (a)	Prim Gün Sayısı: 3600 gün
Cinsiyet: Erkek / Kadın	Sigortalı Gün Sayısının Dağılımı: 1989 yılında 1 gün 1994 yılında 359 gün geriye kalan tüm yıllar 360 gün.
Doğum Tarihi: 08.09.1939	Emekli Olduğu Yaş: Erkek : 65 Kadın : 65
Sigortalılık Başlangıç Tarihi: 08.09.1989	Yaşlılık Aylığı Başvuru Tarihi: 08.09.2004
Ortalama Yaşam Süresi: Erkek: 72 Kadın: 76	Yaşlılık Aylığı Başlangıç Tarihi: 01.10.2004
Emeklilik Süresi: Erkek İçin: 7 Yıl, Kadın İçin: 11 Yıl	SPEK: Üst Sınır

A1 DÖNEMİ AYLIĞININ HESAPLANMASI

Sigortalının 1994-1999 A1 Dönemi SPEK Üst Sınır Tutarlarının Güncellenmesi

Kazanç Yılı	Prim Gün Sayısı (1 yıl = 360 gün)	Aylık Prime Esas Kazanç Tutarı (TL)
1994	113	25,16
1995	360	103,95
1996	360	278,25
1997	360	630,95
1998	360	1150,14
1999	360	1993,94
6 Yıllık Kazanç Toplamı	1914 Gün (Son 6 yıl)	4182,39
Ortalama Yıllık Kazanç	4182,39 / 6	697,07

A1 Dönemi Aylığına Esas Üst Gösterge/Gösterge Değerinin Tespit Edilmesi

Sabit Sayı Kontrolü	(Üst Gösterge Tavan Rakamı- Üst Gösterge Taban Rakamı) / 100 = 441,398835 – 273,910844) / 100 = 167,487991 / 100 = 1,67487991 1.67487991 / 2= 0,837439955 =>	0,84 TL
Sabit Sayı Kontrolü Sonucunda Gösterge Tespiti (6 Yıl)	697,07 TL – 0,84 TL = 696,23 TL 696,23 TL Ortalama Yıllık Kazancın “Özel Sektör 6 Yıllık Üst Gösterge Taban Değeri” olan 452,26 rakamının üstünde kalması nedeni “Üst Gösterge Tablosu” na bakılır. Bu tabloya göre 1. Derece 6. Kademe de bulunan 14975 gösterge katsayısı yaşlılık aylığı hesaplamasına esas değer olarak alınır.	697,07 TL

A1 DÖNEMİ AYLIĞININ BULUNMASI

Erkek sigortalılar için $14975 \times 12000 \times \% 55,4 = 99,55$ TL aylık olacaktır.

Kadın sigortalılar için $14975 \times 12000 \times \% 60,4 = 108,54$ TL aylık olacaktır.

A1 Dönemi Aylığının Alt Sınır kontrolü

$9475 \times 12000 \times \% 70 = 79,59$ TL’ dir.

Bu durumda erkek sigortalılar için 99,55 TL, kadın sigortalılar için 108,54 TL aylık esas alınacaktır.

A1 Dönemi Aylığının Kısmileştirilmesi

Erkek sigortalılar için $99,55 \text{ TL} \times 1914 / 3600 = 52,93$ TL olarak bulunur.

Kadın sigortalılar için $108,54 \text{ TL} \times 1914 / 3600 = 57,71$ TL olarak bulunur.

Erkek Sigortalıya 01.10.1999 tarihinde bağlanacak A1 Dönemi Aylığı 52,93 TL;

Kadın Sigortalıya 01.10.1999 tarihinde bağlanacak A1 Dönemi Aylığı 57,71 TL olacaktır.

Erkek Sigortalıların A1 Dönemi Aylığının 1999 Yılından 2004 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş Aylık (TL)
1999	52,93	1,059	1,0000	56,05
2000	56,05	1,39	1,0720	83,52
2001	83,52	1,685	1,0000	140,73
2002	140,73	1,297	1,0780	196,76
2003	196,76	1,184	1,0580	246,48
2004	246,48	1,0932	1,0890	293,43

Erkek sigortalılar için 2004 Yılına güncellenen A1 Dönemi aylığı 293,43 TL’ dir.

Kadın Sigortalılar İçin A1 Dönemi Aylığının 2004 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş Aylık (TL)
1999	57,71	1,059	1,0000	61,11
2000	61,11	1,39	1,0720	91,06
2001	91,06	1,685	1,0000	153,44
2002	153,44	1,297	1,0780	214,53
2003	214,53	1,184	1,0580	268,74
2004	268,74	1,0932	1,0890	319,93

Kadın sigortalılar için 2004 Yılına güncellenen A1 Dönemi aylığı 319,93 TL’ dir.

A1 Dönemi SPEK’ lerin 2009 yılına güncellenmesi

Yıl	SPEK (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş SPEK (TL)
-----	-----------	------	----	------------------------

Yıl	SPEK (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş SPEK (TL)
1999	58,09	1,059	1,0000	61,52
2000	61,52	1,39	1,0720	91,67
2001	91,67	1,685	1,0000	154,46
2002	154,46	1,297	1,0780	215,96
2003	215,96	1,184	1,0580	270,53
2004	270,53	1,0932	1,0890	322,06
2005	322,06	1,0772	1,0740	372,60
2006	372,60	1,0965	1,0610	433,48
2007	433,48	1,0839	1,0450	490,99
2008	490,99	1,10390000000000		542,00
2009	542,00	1,06530000000000		577,39

2009 yılına güncellenen A1 Dönemi SPEK toplamı 577,39 TL' dir.

A2 DÖNEMİ AYLIĞININ HESAPLANMASI

Sigortalının 2000-2004 A2 Dönemi SPEK Üst Sınır Tutarlarının Güncellenmesi

Kazanç Yılı	Gün Sayısı	SPEK	Tüfe	GH	Güncellenmiş SPEK (TL)
2000	360	5880	1,39	1,0720	8761,67
2001	360	11250	1,685	1,000	18956,25
2002	360	17145,58	1,297	1,0780	23972,37
2003	360	24550,72	1,184	1,0580	30754,00
2004	246	22840,25	1,0932	1,0890	27191,20
	1686				109635,49

2004 yılına güncellenen SPEK toplamı 109635,49 TL' dir.

A2 Dönemi Günlük ve Aylık Kazancın Tespit Edilmesi

	SPEK (TL)	Gün	Güncellenmiş SPEK
Güncellenmiş Günlük Kazanç	109635,49	1686	$109635,49 / 1686 = 65,03$
Güncellenmiş Aylık Kazanç	65,03	30	$65,03 \times 30 = 1950,90$

A2 Dönemi Aylık Bağlama Oranının Tespit Edilmesi

A2 Dönemine Ait ABO2	Gün Sayısı	%
İlk 3600 gün için %3,5	3600	35
Sonraki 5400 günün her 360 günü için % 2	-	-
9000 Günden Sonraki her 360 gün için % 1,5	-	-
Toplam		35

A2 DÖNEMİ AYLIĞININ BULUNMASI

$1950,90 \text{ TL} \times \% 35 = 682,82 \text{ TL}$ olup A2 Dönemi aylığı 682,82 TL' dir.

A2 Dönemi Aylığı Alt Sınır Kontrolü

A2 döneminde 2004 yılında alt sınır aylığı 192,37 TL olduğundan bulunan 682,82 TL aylık esas alınacaktır.

A2 Dönemi Aylığının Kısmileştirilmesi

$682,82 \text{ TL} \times 1686 / 3600 = 319,79 \text{ TL}$ Sigortalıya 2004 yılında bağlanacak kısmileştirilmiş A2 Dönemi Aylığı 319,79 TL' dir.

A2 Dönemi Aylığının 2005 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş Aylık (TL)

Yıl	Aylık (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş Aylık (TL)
2004	319,79	1,0932	1,0890	380,71

Sigortalıya 2004 yılında bağlanacak A2 Dönemi Aylığı 380,71 TL olacaktır.

A2 Dönemi SPEK' lerin 2009 yılına Güncellenmesi

Yıl	SPEK(TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş SPEK (TL)
2005	1950,90	1,0772	1,0740	2257,02
2006	2257,02	1,0965	1,0610	2625,79
2007	2625,79	1,0839	1,0450	2974,17
2008	2974,17	1,10390000000000		3283,19
2009	3283,19	1,06530000000000		3497,58

A2 Dönemi 2009 yılına güncellenen SPEK 3497,58 TL' dir.

A DÖNEMİ AYLIĞININ BULUNMASI (2004 Yılı İçin)

$A1 + A2 = A$ Formülünden hareketle;

Erkek sigortalılar için $293,43 \text{ TL} + 380,71 \text{ TL} = 674,14 \text{ TL}$ ' dir.

Kadın sigortalılar için $319,93 \text{ TL} + 380,71 \text{ TL} = 700,64 \text{ TL}$ ' dir.

Erkek Sigortalılar İçin A Aylığının Zamlandırılması

Aylık	674,14 TL
Zamlandırma (% 10)	67,41TL
Toplam	741,55 TL

Erkek Sigortalılar İçin A Aylığına Ek Ödeme Eklenmesi

Aylık	741,55 TL
-------	-----------

Sosyal Yardım Zammı	4,69 TL
Toplam	746,24 TL

Kadın Sigortalılar İçin A Aylığının Zamlandırılması

Aylık	700,64 TL
Zamlandırma (% 10)	70,06 TL
Toplam	770,70 TL

Kadın Sigortalılar İçin A Aylığına Ek Ödeme Eklenmesi

Aylık	770,7 TL
Sosyal Yardım Zammı	4,69 TL
Toplam	775,39 TL

A Dönemi Aylığının Alt Sınır Kontrolü

$488,70 \times \% 35 = 171,05$ TL dir. Alt sınır aylığı 171,05 TL olduğundan erkek sigortalılar için 746,24 TL, kadın sigortalılar için 775,39 TL aylık esas alınacaktır.

Erkek Sigortalılar İçin A Dönemi Aylığının 2007 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş Aylık (TL)
2005	746,24	1,0772	1,0740	863,33
2006	863,33	1,0965	1,0610	1004,39
2007	1004,39	1,0839	1,0450	1137,65

2007 Yılına Güncellenen aylık 1137,65 TL' dir.

Kadın Sigortalılar İçin A Dönemi Aylığının 2007 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş Aylık (TL)
2005	775,39	1,0772	1,0740	897,06

Yıl	Aylık (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş Aylık (TL)
2006	897,06	1,0965	1,0610	1043,63
2007	1043,63	1,0839	1,0450	1182,09

2007 Yılına Güncellenen aylık 1182,09 TL' dir.

Erkek Sigortalılar İçin A Dönemi Aylığının 2008 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık	Zamlandırma (%)	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Güncellenmiş Aylık	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı (TL)	Ek Ödeme % Oranı	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme Eklenecek Aylık
2008/Ocak	1137,65	2	22,75		-	-	-	-
2008/Temmuz	1160,4	7,20	83,55		-	-	-	-

2008 Yılına güncellenen aylık 1243,95 TL' dir.

Kadın Sigortalılar İçin A Dönemi Aylığının 2008 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık	Zamlandırma (%)	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Güncellenmiş Aylık	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı (TL)	Ek Ödeme % Oranı	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme Eklenecek Aylık
2008/Ocak	1182,09	2	23,64		-	-	-	-
2008/Temmuz	1205,73	7,20	86,81		-	-	-	-

2008 Yılına güncellenen aylık 1292,54 TL' dir.

2008 Yılı İçin A Dönemi Alt Sınır Aylığı Kontrolü

2008 yılı için alt sınır aylığı 212,94 TL olduğundan erkek sigortalılar için 1243,95 TL kadın sigortalılar için 1292,54 TL aylık esas alınacaktır.

Erkek Sigortalıların A Dönemi Aylığının 2011 Yılına Güncellenmesi

Ek Ödeme Eklennmiş Aylık	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme % Oranı	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı (TL)	Güncellenmiş Aylık	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Zamlandırma (%)	Aylık	Yıl
			-		47,77	3,84	1243,95	2009 / Ocak
			-		23,64	1,83	1291,72	2009 / Temmuz
			-		60,77	4,62	1315,36	2010 / Ocak
			-		49,40	3,59	1376,13	2010 / Temmuz
			-		57,02	4	1425,53	2011/ Ocak
1603,52	61,67	4	-		59,30	4	1482,55	2011 / Temmuz

Kaynak = 2018/38 Sayılı Genelge

Erkek sigortalılar için 2011 yılına güncellenen A aylığı 1603,52 TL’ dir. (Bu kuşakta erkekler 72 yaş 08.09.2011 tarihine kadar yaşamışlardır.)

Kadın Sigortalıların A Dönemi Aylığının 2015 Yılına Güncellenmesi

Ek Ödeme Eklennmiş Aylık	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme % Oranı	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı (TL)	Güncellenmiş Aylık	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Zamlandırma (%)	Aylık	Yıl
			-		49,63	3,84	1292,54	2009 / Ocak
			-		24,56	1,83	1342,17	2009 / Temmuz
			-		63,14	4,62	1366,73	2010 / Ocak

Ek Ödeme Eklennmiş Aylık	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme % Oranı	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı (TL)	Güncellenmiş Aylık	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Zamlandırma (%)	Aylık	Yıl
			-		51,33	3,59	1429,87	2010 / Temmuz
			-		59,25	4	1481,2	2011/ Ocak
			-		61,62	4	1540,45	2011 / Temmuz
			-		108,78	6,79	1602,07	2012/ Ocak
			-		33,36	1,95	1710,85	2012 / Temmuz
			-		72,21	4,14	1744,21	2013 / Ocak
			-		72,66	4	1816,42	2013 / Temmuz
			-		61,77	3,27	1889,08	2014 / Ocak
			-		111,20	5,70	1950,85	2014 / Temmuz
			-		48,05	2,33	2062,05	2015 / Ocak
2298,96	88,42	4	-		100,44	4,76	2110,1	2015 / Temmuz

Kaynak = 2018/38 Sayılı Genelge

Kadın sigortalılar için 2015 yılına güncellenen aylık 2298,96 TL' dir. (Bu kuşakta kadınlar 76 yaş, 08.09.2015 tarihine kadar yaşamışlardır.)

Erkek ve Kadın Sigortalılar İçin A Dönemi Güncellenen SPEK' lerin Toplamı

577,39 TL + 3497,58 TL = 4074,97 TL' dir.

ÖRNEK 3.1.

Sigortalının Kişisel Bilgileri ve Emeklilik Şartları

Kişisel Bilgiler	Emeklilik Şartları
Çalıştığı Sektör: Özel	Sigortalılık Süresi: 15 yıl
Sigortalılık Türü: 5510 4 / 1 (a)	Prim Gün Sayısı: 3600 gün
Cinsiyet: Erkek / Kadın	Sigortalı Gün Sayısının Dağılımı: 1994 yılında 1 gün 1999 yılında 113, 2009 yılında 246 gün geriye kalan tüm yıllar 360 gün.
Doğum Tarihi: 08.09.1944	Emekli Olduğu Yaş: Erkek :65 Kadın : 65
Sigortalılık Başlangıç Tarihi: 08.09.1994	Yaşlılık Aylığı Başvuru Tarihi: 08.09.2009
Ortalama Yaşam Süresi: Erkek: 74 Kadın: 78	Yaşlılık Aylığı Başlangıç Tarihi: 01.10.2009
Emeklilik Süresi: Erkek İçin: 9 Yıl, Kadın İçin: 13 Yıl	SPEK: Alt Sınır

A1 DÖNEMİ AYLIĞININ HESAPLANMASI

Sigortalının 1994-1999 A1 Dönemi SPEK Alt Sınır Tutarlarının Güncellenmesi

Kazanç Yılı	Prim Gün Sayısı (1 yıl = 360 gün)	Aylık Prime Esas Kazanç Tutarı (TL)
1994	1	0,14
1999	113	428,27
2 Yıllık Kazanç Toplamı	114 Gün	428,41
Ortalama Yıllık Kazanç	$428,41 / 360 \text{ gün} \times 114 \text{ gün} =$	135,66

A1 Dönemi Aylığına Esas Üst Gösterge/Gösterge Değerinin Tespit Edilmesi

Sabit Sayı Kontrolü	(Üst Gösterge Tavan Rakamı- Üst Gösterge Taban Rakamı) / 100 = 441,398835 – 273,910844) / 100 = 167,487991 / 100 = 1,67487991 1.67487991 / 2= 0,837439955 =>	0,84 TL
Sabit Sayı Kontrolü Sonucunda Gösterge Tespiti (2 Yıl)	135,66 TL – 0,84 TL = 134,82 TL = TL 135,66 TL Ortalama Yıllık Kazancın “Özel Sektör Üst Gösterge Taban Değeri” olan 275,59 rakamının altında kalması nedeni ile “Üst Gösterge Tablosu” na bakılmaz. Bu nedenle 2 yıllık kazançlar üzerinden değerlendirme yapılır.	134,82 TL
Sabit Sayı Kontrolü Sonucunda Gösterge Tespiti (2 yıl)	135,66 TL 2 yıllık ortalama kazanç “Gösterge Tablosu” nda da en düşük gösterge değeri olan 971,16 TL’ nin de altında kalması sebebi ile 2 yıllık “Gösterge Tablosu” nun en düşük gösterge değeri olan “9475” gösterge değeri yaşlılık aylığı hesaplamasına esas değer olarak alınır.	135,66 TL

A1 DÖNEMİ AYLIĞININ BULUNMASI

Erkek sigortalılar için $9475 \times 12000 \times \% 65 = 73,91$ TL’ dir.

Kadın sigortalılar için $9475 \times 12000 \times \% 70 = 79,59$ TL’ dir.

A1 Dönemi Aylığının Alt Sınır Kontrolü

$9475 \times 12000 \times \% 70 = 79,59$ TL’ dir.

Bu durumda erkek ve kadın sigortalılar için 79,59 TL aylık esas alınacaktır.

A1 Dönemi Aylığının Kısmileştirilmesi

$79,59 \times 114 / 3600 = 2,52$ TL bulunur.

Sigortalıya bağlanacak A1 Dönemi Aylığı 2,52 TL olacaktır.

Erkek ve kadın sigortalılar için A1 Dönemi Aylığının 1999 Yılından 2008 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık (TL)	Çarpan	Güncellenmiş Aylık (TL)
1999	2,52	8,45199464995839	21,30

Erkek ve kadın sigortalılar için A1 Dönemi Aylığının 2008 Yılında Güncellenmesi

A1 Aylığının 2009 Yılına Güncellenmesi Yılı	Aylık	Zamlandırma (%)	Zamlandırma ile Eklenecek Miktar	Güncellenmiş Aylık	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı (TL)	Ek Ödeme % Oranı	Ek Ödeme ile Eklenecek Miktar	Ek Ödeme Eklenecek Aylık
2008/Ocak	21,30	2	0,43	21,73	-	-	-	-
2008/Temmuz	21,73	7,20	1,56	23,29	-	-	-	-

Kaynak = 2018/38 Sayılı Genelge

2008 yılına Güncellenen A1 Dönemi Aylığı 23,29 TL' dir.

A1 Dönemi SPEK' lerin 2009 Yılına Güncellenmesi

Yıl	SPEK (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş SPEK (TL)
1999	11,31	1,059	1,0000	11,98
2000	11,98	1,39	1,0720	17,85
2001	17,85	1,685	1,0000	30,08

Yıl	SPEK (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş SPEK (TL)
2002	30,08	1,297	1,0780	42,06
2003	42,06	1,184	1,0580	52,69
2004	52,69	1,0932	1,0890	62,73
2005	62,73	1,0772	1,0740	72,57
2006	72,57	1,0965	1,0610	84,43
2007	84,43	1,0839	1,0450	95,63
2008	95,63	1,10390000000000		105,57
2009	105,57	1,06530000000000		112,46

2009 yılına güncellenen A1 Dönemi SPEK toplamı 112,46 TL' dir.

A2 DÖNEMİ AYLIĞININ HESAPLANMASI

2000-2008 A2 Dönemi SPEK Alt Sınır Tutarlarının Güncellenmesi

Kazanç Yılı	Gün Sayısı	SPEK	Tüfe	GH	Güncellenmiş SPEK (TL)
2000	360	1710,00	1,39	1,0720	2548,04
2001	360	2340,00	1,685	1,000	3942,90
2002	360	3465,12	1,297	1,0780	4844,81
2003	360	4910,14	1,184	1,0580	6150,79
2004	360	5962,68	1,0932	1,0890	7098,54
2005	360	5864,40	1,0772	1,0740	6784,60
2006	360	6372,00	1,0965	1,0610	7413,10
2007	360	6885,00	1		6885,00
2008	270	3650,40	1		3650,40
					49318,18

2009 yılına güncellenen SPEK toplamı 49318,18 TL' dir.

A2 Dönemi Günlük ve Aylık Kazancın Tespit Edilmesi

	Kazanç (TL)	Gün	Güncellenmiş Kazanç (TL)
Güncellenmiş Günlük Kazanç	49318,18	3150	$49318,18 / 3150 = 15,66$
Güncellenmiş Aylık Kazanç	15,66	30	$15,66 \times 30 = 469,80$

A2 Dönemi Aylık Bağlama Oranının Tespit Edilmesi

A2 Dönemine Ait ABO2	Gün Sayısı	%
İlk 3600 gün için %3,5	3600	35
Sonraki 5400 günün her 360 günü için % 2	-	-
9000 Günden Sonraki her 360 gün için % 1,5	-	-
Toplam		35

A2 DÖNEMİ AYLIĞININ BULUNMASI

$469,80 \text{ TL} \times \% 35 = 164,43 \text{ TL}$ olup A2 Dönemi aylığı 164,43 TL’ dir.

A2 Aylığının 2008 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık	Zamlandırma (%)	Miktar	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Güncellenmiş Aylık	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı (TL)	Ek Ödeme% Oranı	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme Eklenecek Aylık
2008/Ocak	164,43	2	3,29		167,72	-	-	-	-
2008/Temmuz	167,72	7,20	12,08		179,80	-	-	-	-

Kaynak = 2018/38 Sayılı Genelge

A2 Dönemi Aylığının Kısmileştirilmesi

$179,80 \text{ TL} \times 3150 / 3600 = 157,33 \text{ TL}$ olup sigortalıya 2008 Yılında A2 Dönemi Aylığı 157,33 TL' dir.

A DÖNEMİ AYLIĞININ BULUNMASI

A1 Aylığı + A2 Aylığı = A Aylığı

$23,29 \text{ TL} + 157,33 \text{ TL} = 180,62 \text{ TL}$

A Dönemi Aylığı Alt Sınır Kontrolü:

A2 döneminde alt sınır aylığı 212,94 TL olup bulunan aylık 180,62 TL olduğundan 212,94 TL aylık esas alınacaktır.

A2 Dönemi SPEK Alt Sınır Tutarlarının 2009 Yılına Güncellenmesi

Yıl	SPEK (TL)	Çarpan	Güncellenmiş SPEK (TL)
2008	469,80	1,10390000000000	518,61
2009	518,61	1,06530000000000	552,48

2009 yılına güncellenen A2 Dönemi SPEK 552,48 TL' dir.

Erkek ve Kadın Sigortalılar İçin A Dönemi 2009 Yılına Güncellenen SPEK' lerin Toplanması

$112,46 \text{ TL} + 552,48 \text{ TL} = 664,94 \text{ TL}$ ' dir.

A Dönemi Aylığının 2009 Yılına Güncellenmesi

Ek Ödeme Eklennmiş Aylık	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme% Oranı	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı	Güncellenmiş Aylık	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Zamlandırma (%)	Aylık	Yıl

Ek Ödeme Eklennmiş Aylık	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme% Oranı	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı (TL)	Güncellenmiş Aylık	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Zamlandırma (%)	Aylık	Yıl
			-	217,2	4,26	2	212,94	2008/Ocak
			-	232,84	15,64	7,20	217,2	2008//Temmuz
			-	241,78	8,94	3,84	232,84	2009/Ocak
			-	246,20	4,42	1,83	241,78	2009//Temmuz

Kaynak = 2018/38 Sayılı Genelge

A Dönemi 2009 yılı güncellenen aylık 246,20 TL' dir.

B AYLIĞININ HESAPLANMASI

B Dönemi SPEK Alt Sınır Tutarlarının Güncellenmesi

Yıl	Gün	SPEK	Çarpan	Güncellenmiş SPEK
2008	90	1916,10	1,10390000000000	2115,18
2009	246	5520,60	1	5520,60
Toplam	336			7635,78

B Dönemi Güncellenmiş Günlük ve Aylık Kazançların Tespit Edilmesi

	Kazanç (TL)	Gün	Güncellenmiş Kazanç (TL)
Güncellenmiş Günlük Kazanç	7635,78	336	$7635,78 / 336 = 22,73$
Güncellenmiş Aylık Kazanç	22,73	30	$22,73 \times 30 = 681,9$

B Dönemi Aylık Bağlama Oranının Tespit Edilmesi

B Dönemine Ait ABO3 Oranı	Gün Sayısı	%
Her 360 gün için % 2	3264	18,13
3600 günden eksik kalan günler için 336 gün için % 3	336	2,80

B AYLIĞININ BULUNMASI

$$681,90 \text{ TL} \times \% 20,93 = 142,72 \text{ TL}$$

B Aylığı Alt Sınır Kontrolü

693,00 TL x % 35= 242,55 TL olarak bulunan alt sınır aylığının 142,72 TL olarak bulunan aylık değerin üstünde olması nedeni ile 242,55 TL’ aylık esas alınacaktır.

B Aylığının Kısmileştirilmesi

$$242,55 \times 336 / 3600 = 22,64 \text{ TL}$$

B Aylığının 2009 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık	Zamlandırma (%)	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Güncellenmiş Aylık	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı (TL)	Ek Ödeme % Oranı	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme Eklenecek Aylık
2009/Ocak	22,64	3,84	0,87	23,51	-			
2009/Temmuz	23,51	1,83	0,45	23,96	-			

Kaynak = 2018/38 Sayılı Genelge

Erkek ve kadın sigortalılar için 2009 Yılına Güncellenen B Aylığı 23,96 TL’ dir.

2009 Yılına Güncellenmiş A ve B Aylıkların Toplanması Sonucunda C Aylığının Bulunması

$$246,20 \text{ TL} + 23,96 \text{ TL} = 270,16 \text{ TL}$$

B Dönemi SPEK' lerin 2009 Yılına Güncellenmesi

Yıl	SPEK	Çarpan	Güncellenmiş SPEK
2009	681,9	1,06530000000000	726,43

2009 Yılına Güncellenmiş SPEK 726,43 TL' dir.

ERKEK ve KADIN SİGORTALILAR İÇİN C DÖNEMİ AYLIĞININ HESAPLANMASI

Bu dönemdeki erkeklerin emekliliği hak edişi 08.09.2009 tarihi olup ölüm tarihi 74 yaş 08.09.2018 günüdür. Bu dönemdeki kadınların emekliliği hakediş tarihi 08.09.2009 tarihi olup ölüm tarihi 78 yaş ve 08.09.2022 günüdür.

Erkek ve Kadın Sigortalılar İçin C Dönemi Aylığının 2018 ve 2022 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık	Zamlandırma (%)	Zamlandırma ile Eklenecek Miktar	Güncellenmiş Aylık	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı (TL)	Ek Ödeme% Oranı	Ek Ödeme ile Eklenecek Miktar	Ek Ödeme Eklennmiş Aylık
2010/Ocak	270,16	-	+ 60*	330,16	-	-	-	-
2010 / Temmuz	330,16	3,59	11,85	342,01	-	-	-	-
2011 / Ocak	342,01	-	+ 60**	402,01	-	-	-	-
2011 / Temmuz	402,01	4	16,08	418,09	-	-	-	-
2012 / Ocak	418,09	6,79	28,39	446,48	-	-	-	-

Ek Ödeme Eklennmiş Aylık	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme% Oranı	Devlet Tarafından Eklenen Destek Miktarı (TL)	Güncellenmiş Aylık	Zamlandırma ile Eklenecek Miktar	Zamlandırma (%)	Aylık	Yıl
-	-	-	-	455,19	8,71	1,95	446,48	2012 / Temmuz
-	-	-	-	474,03	18,84	4,14	455,19	2013 / Ocak
-	-	-	-	492,99	18,96	4	474,03	2013 / Temmuz
-	-	-	-	509,11	16,12	3,27	492,99	2014 / Ocak
-	-	-	-	538,12	29,01	5,70	509,11	2014 / Temmuz
-	-	-	-	550,66	12,54	2,33	538,12	2015 / Ocak
-	-	-	100***	576,87	26,21	4,76	550,66	2015 / Temmuz
-	-	-	100****	703,00	26,13	3,86	676,87	2016 / Ocak
-	-	-	-	832,15	29,15	3,63	803,00	2016 / Temmuz
-	-	-	-	871,51	39,36	4,73	832,15	2017 / Ocak
-	-	-	-	922,84	51,33	5,89	871,51	2017 / Temmuz
-	-	-	-	975,35	52,51	5,69	922,84	2018 / Ocak
1107,38	42,59	4	-	1064,79	89,44	9,17	975,35	2018 / Temmuz
-	-	-	-	1173,29	108,50	10,19	1064,79	2019 / Ocak
-	-	-	-	1233,13	59,84	5,10	1173,29	2019 / Temmuz

Ek Ödeme Eklennmiş Aylık	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme% Oranı	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı (TL)	Güncellenmiş Aylık	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Zamlandırma (%)	Aylık	Yıl
-	-	-	-	1358,79	125,66	10,19	1233,13	2020 / Ocak
-	-	-	-	1428,09	69,30	5,10	1358,79	2020 / Temmuz
-	-	-	-	1573,61	145,52	10,19	1428,09	2021 / Ocak
-	-	-	-	1653,86	80,25	5,10	1573,61	2021 / Temmuz
-	-	-	-	1822,39	168,53	10,19	1653,86	2022 / Ocak
1991,94	76,61	4	-	1915,33	92,94	5,10	1822,39	2022 / Temmuz

Kaynak = 2018/38 Sayılı Genelge

* 1298,70 (dahil) TL ve daha az olanlara 60 TL eklenir.

**1500 (dahil) TL ve daha az olanlara 60 TL eklenir.

***Artırılan gelir ve aylık tutarları dosya bazında ödenmesi gereken miktar esas alınmak kaydıyla; 2015 yılı Temmuz ödeme döneminde 1.000 TL (dâhil) ve altında olanlar 100 TL tutarında, 1.000 TL'nin üstünde olanlar da 1.100 TL'yi geçmeyecek tutarda ayrıca artırılır.

****Artırılan aylığa 100 TL eklenir.

Erkek sigortalılar için 2018 Yılına güncellenen aylık 1107,38 TL, kadın sigortalılar için 2020 yılına güncellenen aylık 1991,94 TL' dir.

Erkek ve Kadın Sigortalılar İçin A+ B Dönemi 2009 Yılına Güncellenen SPEK' lerin Toplanması

664,94 TL + 726,43 TL = 1391,37 TL' dir.

ÖRNEK 3.2.

Sigortalının Kişisel Bilgileri ve Emeklilik Şartları

Kişisel Bilgiler	Emeklilik Şartları
Çalıştığı Sektör: Özel	Sigortalılık Süresi: 15 yıl
Sigortalılık Türü: 5510 4 / 1 (a)	Prim Gün Sayısı: 3600 gün
Cinsiyet: Erkek / Kadın	Sigortalı Gün Sayısının Dağılımı: 1994 yılında 1 gün 1999 yılında 113, 2009 yılında 246 gün geriye kalan tüm yıllar 360 gün.
Doğum Tarihi: 08.09.1944	Emekli Olduğu Yaş: Erkek :65 Kadın : 65
Sigortalılık Başlangıç Tarihi: 08.09.1994	Yaşlılık Aylığı Başvuru Tarihi: 08.09.2009
Ortalama Yaşam Süresi: Erkek: 74 Kadın: 78	Yaşlılık Aylığı Başlangıç Tarihi: 01.10.2009
Emeklilik Süresi: Erkek İçin: 9 Yıl, Kadın İçin: 13 Yıl	SPEK: Üst Sınır

A1 DÖNEMİ AYLIĞININ HESAPLANMASI

Sigortalının 1994-1999 A1 Dönemi SPEK Üst Sınır Tutarlarının Güncellenmesi

Kazanç Yılı	Prim Gün Sayısı (1 yıl = 360 gün)	Aylık Prime Esas Kazanç Tutarı (TL)
1994	1	0,24
1999	113	685,91
2 Yıllık Kazanç Toplamı	114 Gün	686,15
Ortalama Yıllık Kazanç	$686,15 / 360 \text{ gün} \times 114 \text{ gün} =$	217,28

A1 Dönemi Aylığına Esas Üst Gösterge/Gösterge Değerinin Tespit Edilmesi

Sabit Sayı Kontrolü	(Üst Gösterge Tavan Rakamı- Üst Gösterge Taban Rakamı) / 100 = 441,398835 – 273,910844) / 100 = 167,487991 / 100 = 1,67487991 1.67487991 / 2= 0,837439955 =>	0,84 TL
Sabit Sayı Kontrolü Sonucunda Gösterge Tespiti (2 Yıl)	217,28 TL – 0,84 TL = 216,44 TL = TL 217,28 TL Ortalama Yıllık Kazancın “Özel Sektör Üst Gösterge Taban Değeri” olan 275,59 rakamının altında kalması nedeni ile “Üst Gösterge Tablosu” na bakılmaz. Bu nedenle 2 yıllık kazançlar üzerinden değerlendirme yapılır.	216,44 TL
Sabit Sayı Kontrolü Sonucunda Gösterge Tespiti (2 yıl)	217,28 TL 2 yıllık ortalama kazanç “Gösterge Tablosu” nda da en düşük gösterge değeri olan 971,16 TL’ nin altında kalması sebebi ile 2 yıllık “Gösterge Tablosu” nun en düşük gösterge değeri olan “9475” değeri yaşlılık aylığı hesaplamasına esas değer olarak alınır. (Özel Sektör 5 Yıllık Gösterge rakamı alt sınırı da 9475 gösterge rakamıdır.)	217,28 TL

A1 DÖNEMİ AYLIĞININ BULUNMASI

Erkek sigortalılar için $9475 \times 12000 \times \% 65 = 73,91$ TL’ dir.

Kadın sigortalılar için $9475 \times 12000 \times \% 70 = 79,59$ TL’ dir.

A1 Dönemi Aylığının Alt Sınır Kontrolü

$9475 \times 12000 \times \% 70 = 79,59$ TL’ dir.

Bu durumda erkek ve kadın sigortalılar için 79,59 TL aylık esas alınacaktır.

A1 Dönemi Aylığının Kısmileştirilmesi

$79,59 \times 114 / 3600 = 2,52$ TL bulunur.

Sigortalıya bağlanacak A1 Dönemi Aylığı 2,52 TL olacaktır.

Erkek ve kadın sigortalılar için A1 Dönemi Aylığının 1999 Yılından 2008 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık (TL)	Çarpan	Güncellenmiş Aylık (TL)
1999	2,52	8,45199464995839	21,30

Erkek ve kadın sigortalılar için A1 Dönemi Aylığının 2008 Yılında Güncellenmesi

A1 Aylığının 2009 Yılına Güncellenmesi Yıl	Aylık	Zamandırma (%)	Zamandırma ile Eklenecek Miktar	Güncellenmiş Aylık	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı (TL)	Ek Ödeme % Oranı	Ek Ödeme ile Eklenecek Miktar	Ek Ödeme Eklenecek Aylık
2008/Ocak	21,30	2	0,43	21,73	-			
2008//Temmuz	21,73	7,20	1,56	23,29	-			

Kaynak = 2018/38 Sayılı Genelge

2008 yılına Güncellenen A1 Dönemi Aylığı 23,29 TL' dir.

A1 Dönemi SPEK' lerin 2009 Yılına Güncellenmesi

Yıl	SPEK (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş SPEK (TL)
1999	18,11	1,059	1,0000	19,18
2000	19,18	1,39	1,0720	28,58
2001	28,58	1,685	1,0000	48,16

Yıl	SPEK (TL)	Tüfe	GH	Güncellenmiş SPEK (TL)
2002	48,16	1,297	1,0780	67,34
2003	67,34	1,184	1,0580	84,35
2004	84,35	1,0932	1,0890	100,42
2005	100,42	1,0772	1,0740	116,18
2006	116,18	1,0965	1,0610	135,16
2007	135,16	1,0839	1,0450	153,09
2008	153,09	1,10390000000000		169,00
2009	169,00	1,06530000000000		180,04

2009 yılına güncellenen A1 Dönemi SPEK toplamı 180,04 TL' dir.

A2 DÖNEMİ AYLIĞININ HESAPLANMASI

2000-2008 A2 Dönemi SPEK Üst Sınır Tutarlarının Güncellenmesi

Yıl	Gün	SPEK	Tüfe	GH	Güncellenmiş SPEK (TL)
2000	360	5880,00	1,39	1,0720	8761,67
2001	360	11250,00	1,685	1,000	18956,25
2002	360	17145,58	1,297	1,0780	23972,37
2003	360	24550,72	1,184	1,0580	30754,00
2004	360	33810,75	1,0932	1,0890	40251,52
2005	360	38120,40	1,0772	1,0740	44101,98
2006	360	41418,00	1,0965	1,0610	48185,14
2007	360	44752,50	1		44752,50
2008	270	36182,70	1		36182,70
Toplam					295918,13

2009 yılına güncellenen SPEK 295918,13 TL' dir.

A2 Dönemi Günlük ve Aylık Kazancın Tespit Edilmesi

	Kazanç (TL)	Gün	Güncellenmiş Kazanç (TL)
Güncellenmiş Günlük Kazanç	295918,13	3150	295918,13 / 3150 = 93,94
Güncellenmiş Aylık Kazanç	93,94	30	93,94 x 30 = 2818,20

A2 Dönemi Aylık Bağlama Oranının Tespit Edilmesi

A2 Dönemine Ait ABO2	Gün Sayısı	%
İlk 3600 gün için %3,5	3600	35
Sonraki 5400 günün her 360 günü için % 2	-	-
9000 Günden Sonraki her 360 gün için % 1,5	-	-
Toplam		35

A2 DÖNEMİ AYLIĞININ BULUNMASI

2818,20 TL x % 35 = 986,37 TL olup A2 Dönemi aylığı 164,43 TL' dir.

A2 Aylığının 2008 Yılına Güncellenmesi

Ek Ödeme Eklennmiş Aylık	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme % Oranı	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı (TL)	Güncellenmiş Aylık	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Zamlandırma (%)	Aylık	Yıl
			-	1006,1	19,73	2	986,37	2008/Ocak
			-	1078,54	72,44	7,20	1006,1	2008//Temmuz

Kaynak = 2018/38 Sayılı Genelge

A2 Dönemi Aylığının Kısmileştirilmesi

$1078,54 \text{ TL} \times 3150 / 3600 = 943,72 \text{ TL}$ olup sigortalıya 2008 Yılında A2 Dönemi Aylığı 943,72 TL' dir

A DÖNEMİ AYLIĞININ BULUNMASI

A1 Aylığı + A2 Aylığı = A Aylığı

$23,29 \text{ TL} + 943,72 \text{ TL} = 967,01$

A2 Dönemi Aylığı Alt Sınır Kontrolü:

A2 döneminde alt sınır aylığı 212,94 TL olduğundan bu durumda bulunan aylık 967,01 TL aylık esas alınacaktır.

A2 Dönemi SPEK Üst Sınır Tutarlarının 2009 Yılına Güncellenmesi

Yıl	SPEK (TL)	Çarpan	Güncellenmiş SPEK (TL)
2008	2818,20	1,10390000000000	3111,01
2009	3111,01	1,06530000000000	3314,16

2009 yılına güncellenen A2 Dönemi SPEK 3314,16 TL' dir.

Erkek ve Kadın Sigortalılar İçin A Dönemi 2009 Yılına Güncellenen SPEK' lerin Toplanması

$180,04 \text{ TL} + 3314,16 \text{ TL} = 3494,20 \text{ TL}$ ' dir.

A Dönemi Aylığının 2009 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık	Zamlandırma (%)	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Güncellenmiş Aylık	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı (TL)	Ek Ödeme % Oranı	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme Eklennmiş Aylık

Ek Ödeme Eklennmiş Aylık	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme % Oranı	Devlet Tarafından Eklenen Destek Miktarı (TL)	Güncellenmiş Aylık	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Zamlandırma (%)	Aylık	Yıl
			-	1004,14	37,13	3,84	967,01	2009/Ocak
			-	1022,52	18,38	1,83	1004,14	2009//Temmuz

Kaynak = 2018/38 Sayılı Genelge

A Dönemi 2009 yılı güncellenen aylık 1022,52 TL' dir.

B AYLIĞININ HESAPLANMASI

B Dönemi SPEK Üst Sınır Tutarlarının Güncellenmesi

Yıl	Gün	SPEK	Güncelleme Katsayısı	Güncellenmiş SPEK
2008	90	12455,10	1,10390000000000	13749,18
2009	246	35883,90	1	35883,90
Toplam	336			49633,08

B Dönemi Güncellenmiş Günlük ve Aylık Kazançların Tespit Edilmesi

	SPEK (TL)	Gün	Güncellenmiş SPEK (TL)
Güncellenmiş Günlük Kazanç	49633,08	336	$49633,08 / 336 = 147,72$
Güncellenmiş Aylık Kazanç	147,72	30	$147,72 \times 30 = 4431,6$

B Dönemi Aylık Bağlama Oranının Tespit Edilmesi

B Dönemine Ait ABO3 Oranı	Gün Sayısı	%
---------------------------	------------	---

Her 360 gün için % 2	3264	18,13
3600 günden eksik kalan günler için 336 gün için % 3	336	2,80

B AYLIĞININ BULUNMASI

$$4431,6 \text{ TL} \times \% 20,93 = 927,53 \text{ TL}$$

B Aylığı Alt Sınır Kontrolü

693,00 TL x % 35= 242,55 TL olarak bulunan alt sınır aylığının 927,53 TL olarak bulunan aylık değerinden daha düşük olması nedeni ile 927,53 TL aylık esas alınacaktır.

B Aylığının Kısmileştirilmesi

$$927,53 \text{ TL} \times 336 / 3600 = 86,57$$

B Aylığının 2009 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık	Zamlandırma (%)	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Güncellenmiş Aylık	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı	Ek Ödeme % Oranı	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme Eklennmiş Aylık
2009/Ocak	86,57	3,84	3,32	89,89	-			
2009/Temmuz	89,89	1,83	1,64	91,53	-			

Kaynak = 2018/38 Sayılı Genelge

Erkek ve kadın sigortalılar için 2009 Yılına Güncellenen B Aylığı 91,53 TL’ dir.

2009 Yılına Güncellenmiş A ve B Aylıkların Toplanması Sonucunda C Aylığının Bulunması

$$1022,52 \text{ TL} + 91,53 \text{ TL} = 1114,05 \text{ TL}$$

B Dönemi SPEK' lerin 2009 Yılına Güncellenmesi

Yıl	SPEK	Çarpan	Güncellenmiş SPEK
2009	4431,6	1,06530000000000	4720,98

2009 Yılına Güncellenmiş SPEK 4720,98 TL' dir.

ERKEK ve Kadın SİGORTALILAR İÇİN C DÖNEMİ AYLIĞININ HESAPLANMASI

Bu dönemdeki erkeklerin emekliliği hak edişi 08.09.2009 tarihi olup ölüm tarihi 74 yaş ve 08.09.2018 günüdür. Bu dönemdeki kadınların emekliliği hakediş tarihi 08.09.2009 tarihi olup ölüm tarihi 78 yaş ve 08.09.2022 günüdür.

Erkek ve Kadın Sigortalılar İçin C Dönemi Aylığının 2018 ve 2022 Yılına Güncellenmesi

Yıl	Aylık	Zamlandırma (%)	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Güncellenmiş Aylık	Devlet Tarafından Eklenecek Desteğe Miktarı (TL)	Ek Ödeme % Oranı	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme Eklennmiş Aylık
2010 Ocak	1114,05	-	60*	1174,05	-	-	-	-
2010 Temmuz	1174,05	3,59	42,15	1216,2	-	-	-	-
2011 Ocak	1216,2	-	60**	1276,2	-	-	-	-
2011 Temmuz	1276,2	4	51,05	1327,25	-	-	-	-
2012 Ocak	1327,25	6,79	90,12	1417,37	-	-	-	-
2012 Temmuz	1417,37	1,95	27,64	1445,01	-	-	-	-

Ek Ödeme Eklennmiş Aylık	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme % Oranı	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı (TL)	Güncellenmiş Aylık	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Zamlandırma (%)	Aylık	Yıl
-	-	-	-	1504,83	59,82	4,14	1445,01	2013 Ocak
-	-	-	-	1565,02	60,19	4	1504,83	2013 Temmuz
-	-	-	-	1616,2	51,18	3,27	1565,02	2014 / Ocak
-	-	-	-	1708,32	92,12	5,70	1616,2	2014 / Temmuz
-	-	-	-	1748,12	39,80	2,33	1708,32	2015 / Ocak
-	-	-	-	1831,33	83,21	4,76	1748,12	2015 / Temmuz
-	-	-	100***	1902,02	70,69	3,86	1831,33	2016 / Ocak
-	-	-	-	2074,69	72,67	3,63	2002,02	2016 / Temmuz
-	-	-	-	2172,82	98,13	4,73	2074,69	2017 / Ocak
-	-	-	-	2300,8	127,98	5,89	2172,82	2017 / Temmuz
-	-	-	-	2431,72	130,92	5,69	2300,8	2018 / Ocak
2760,9	106,19	4	-	2654,71	222,99	9,17	2431,72	2018 / Temmuz
-	-	-	-	2925,22	270,51	10,19	2654,71	2019 / Ocak
-	-	-	-	3074,41	149,19	5,10	2925,22	2019 / Temmuz
-	-	-	-	3387,69	313,28	10,19	3074,41	2020 / Ocak

Ek Ödeme Eklennmiş Aylık	Ek Ödeme İle Eklenecek Miktar	Ek Ödeme % Oranı	Devlet Tarafından Eklenecek Destek Miktarı (TL)	Güncellenmiş Aylık	Zamlandırma İle Eklenecek Miktar	Zamlandırma (%)	Aylık	Yıl
-	-	-	-	3560,46	172,77	5,10	3387,69	2020 / Temmuz
-	-	-	-	3923,27	362,81	10,19	3560,46	2021 / Ocak
-	-	-	-	4123,36	200,087	5,10	3923,27	2021 / Temmuz
-	-	-	-	4543,53	420,17	10,19	4123,36	2022 / Ocak
4966,26	191,01	4	-	4775,25	231,72	5,10	4543,53	2022 / Temmuz

Kaynak = 2018/38 Sayılı Genelge

* 1298,70 (dahil) TL ve daha az olanlara 60 TL eklenir.

**1500 (dahil) TL ve daha az olanlara 60 TL eklenir.

*** Artırılan aylığa 100 TL eklenir.

Erkek sigortalılar için 2018 Yılına güncellenen aylık 2760,9 TL, kadın sigortalılar için 2020 yılına güncellenen aylık 4966,26 TL' dir.

Erkek ve Kadın Sigortalılar İçin A+ B Dönemi 2009 Yılına Güncellenen SPEK' lerin Toplanması

3494,20 TL + 4720,98 TL = 8215,18 TL' dir.

EK 4 SİGORTA PRİMİNE ESAS KAZANÇ ALT VE ÜST SINIRLARI

Uygulama Tarihi	Alt Sınır (Aylık)	Üst Sınır (Aylık)	Üst/Alt Sınır Oranı
01.01.1990 - 30.06.1990	225.000	1.632.000	7,3
01.07.1990 - 31.07.1990	225.000	2.048.010	9,1
01.08.1990 - 31.12.1990	414.000	2.048.010	4,9
01.01.1991 - 30.06.1991	414.000	2.252.820	5,4
01.07.1991 - 31.07.1991	470.010	3.008.010	6,4
01.08.1991 - 31.12.1991	801.000	3.008.010	3,8
01.01.1992 - 30.06.1992	801.000	3.477.960	4,3
01.07.1992 - 31.07.1992	801.000	4.329.150	5,4
01.08.1992 - 31.12.1992	1.449.000	4.329.150	3,0
01.01.1993 - 30.06.1993	1.449.000	4.921.020	3,4
01.07.1993 - 31.07.1993	1.449.000	5.552.760	3,8
01.08.1993 - 30.09.1993	2.497.500	5.552.760	2,2
01.10.1993 - 31.12.1993	2.497.500	6.251.010	2,5
01.01.1994 - 31.03.1994	2.497.500	6.517.020	2,6
01.04.1994 - 31.08.1994	2.497.500	7.315.020	2,9
01.09.1994 - 31.12.1994	4.173.750	7.315.020	1,8
01.01.1995 - 31.03.1995	4.173.750	7.581.000	1,8
01.04.1995 - 31.08.1995	4.173.750	8.146.260	2,0
01.09.1995 - 14.11.1995	8.146.260	8.146.260	1,0
15.11.1995 - 30.06.1996	8.460.000	17.166.960	2,0
01.07.1996 - 31.07.1996	15.147.000	29.207.700	1,9

Uygulama Tarihi	Alt Sınır (Aylık)	Üst Sınır (Aylık)	Üst/Alt Sınır Oranı
01.01.1997 - 28.02.1997	21.713.250	39.992.160	1,8
01.03.1997 - 30.06.1997	25.624.950	44.371.290	1,7
01.07.1997 - 31.12.1997	36.941.130	62.247.270	1,7
01.01.1998 - 30.06.1998	50.052.000	82.964.100	1,7
01.07.1998 - 30.09.1998	63.108.330	103.179.330	1,6
01.10.1998 - 31.12.1998	70.098.750	114.273.750	1,6
01.01.1999 - 30.06.1999	93.366.000	150.223.500	1,6
01.07.1999 - 31.12.1999	113.700.000	182.100.000	1,6
01.01.2000 - 31.03.2000	120.000.000	360.000.000	3,0
01.04.2000 - 31.07.2000	150.000.000	450.000.000	3,0
01.08.2000 - 31.03.2000	150.000.000	600.000.000	4,0
01.04.2001 - 31.03.2001	210.000.000	1.050.000.000	5,0
01.04.2002 - 30.06.2002	277.872.000	1.389.360.000	5,0
01.07.2002 - 31.03.2003	327.583.290	1.637.916.450	5,0
01.04.2003 - 30.06.2003	393.099.960	1.965.499.800	5,0
01.07.2003 - 31.12.2003	458.015.820	2.290.079.100	5,0
01.01.2004 - 30.06.2004	549.630.000	2.748.150.000	5,0
01.07.2004 - 31.12.2004	444.150.000	2.886.975.000	6,5
01.01.2005 - 31.12.2005	488.700.000	3.176.700.000	6,5
1.01.2006 – 31.12.2006	531,00	3.451,50	6,5
01.01.2007 – 30.06.2007	562,50	3.656,25	6,5
01.07.2006 – 31.12.2007	585,00	3.802,50	6,5

Uygulama Tarihi	Alt Sınır (Aylık)	Üst Sınır (Aylık)	Üst/Alt Sınır Oranı
01.07.2008 – 31.12.2008	638,70	4.151,70	6,5
01.01.2009 – 30.06.2009	666,00	4.329,00	6,5
01.07.2009 – 31.12.2009	693,00	4.504,50	6,5
01.01.2010 – 30.06.2010	729,00	4.738,50	6,5
01.07.2010 – 31.12.2010	760,50	4.943,40	6,5
01.01.2011 – 30.06.2011	796,50	5.177,40	6,5
01.07.2011 – 31.12.2011	837,00	5.440,50	6,5
01.01.2012 – 30.06.2012	886,50	5.762,40	6,5
01.07.2012 – 31.12.2012	940,50	6.113,40	6,5
01.01.2013 – 30.06.2013	978,60	6.360,90	6,5
01.07.2013 – 31.12.2013	1.021,50	6.639,90	6,5
01.01.2014 – 30.06.2014	1.071,50	6.961,50	6,5
01.07.2014 – 31.12.2014	1.134,00	7.371,00	6,5
01.01.2015 – 30.06.2015	1.201,50	7.809,90	6,5
01.07.2015 – 31.12.2015	1.273,50	8.277,90	6,5
01.01.2016 – 31.12.2016	1.647,00	10.705,50	6,5
01.01.2017 – 31.12.2017	1.777,50	13.331,40	7,5
01.01.2018 – 31.12.2018	2.029,50	15.221,40	7,5
01.01.2019 – 31.12.2019	2.558,40	19.188,00	7,5
01.01.2020 – 31.12.2020	2.943,00	22.072,50	7,5

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

İsim: Bülent OKUMUŞ

Doğum Yeri ve Yılı: Eşmekaya-1978

Mail Adresi: bulentokumus@gmail.com

EĞİTİM DURUMU

2001- Lisans: Abant İzzet Baysal Üniversitesi İİBF – Kamu Yönetimi

2007- Yüksek Lisans: Marmara Üniversitesi İİBF – İşletme - Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı

İŞ TECRÜBELERİ

Sosyal Güvenlik Kurumu

2001- Memur

2005- Kontrol Memuru

2010- 2015- Sosyal Güvenlik Merkez Müdürü V.

2011- Sosyal Güvenlik Denetmeni

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü

2017- Gençlik ve Spor İlçe Müdürü

2017- Gençlik Merkezi Müdürü V.

YAYINLAR

Durmaz Ş., Okumuş B., "Türk İş Hukukunda İş Sağlığı Ve Güvenliğinde İşverenlerin Yükümlülükleri Ve İşçilerin Hakları", Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, vol.5, pp.26-54, 2014.

Okumuş B., Durmaz Ş., "Türkiye’de Tutuklu Ve Hükümlülerin Sosyal Güvenlik Durumları", II. Uluslararası Davraz Kongresi: Küresel Sorunlar ve Çözüm Arayışları, ISPARTA, TÜRKİYE, 29-31 Mayıs 2014, pp.3359-3388.

YABANCI DİL

İngilizce.

SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ

2006-2008 Sosyal Güvenlik Denetmenleri Derneği Genel Sekreteri.